VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI ITALICI PRESBYTERI,

Episcopi Pictauiensis,

VETVSTI ET CHRISTIANI POETÆ *Carminum, epistolarum & expositionum*

LIBRI XI.

MVLTIS POEMATIS, ALIQVOT etiam librorum membris aucti:

Omnes ad veterum exemplarium fidem castigati.

ADDITI, PRÆTER SVPPLEMENTA, de vita S. MARTINI LIBRI IV.

Omnia recens illustrata Notis sacris, historicis & geographicis à R. P. Christophoro Browero Societatis IESV presbytero.

MOGVNTIÆ

Excudebat Balthasarus Lippius.

ANNO 1603.

Cum grat. & priuil. Sac. Cæsar. Maiest.

BALTHASAR·DEI·GRAT·ABBAS·FVLDENSIS·D·AVGVST·ARCHICAN·ET·PER·GER·AC·GAL·PRIMAS

AD REVEREN-DISSIMI ET ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS BALTHASARIS INSIGNIA

Epigramma.

QVAM benè iunguntur Nymphaa Cubique Crucesque,
Præsul magne tuo BALTHASAR *in clypeo!*
Et super in galeis vexilla Pedumque Tiaramq;
Hinc obeunt, illinc fert gemina ala cubos!
[illegible] DERNBACHICÆ *faciunt hac symbola laudis,*
[illegible] *decori pulcra trophaa tuo.*
[illegible]*, Cruces, communia Fulda*
[illegible]*, Imperii sunt monumenta tui.*
At Nymph[illegible] *gemmis distincta Cuborum,*
[illegible] *sortis tessera clara tua.*
[illegible] *quis nullo mersabile fluctu,*
[illegible] *â pectora sorte notat.*
[illegible] CONSTANTIA *gemmis,*
[illegible] *quadris in latus omne situ.*
Et [illegible] *est numero Nymphaa Cuborum,*
[illegible] SORTE *tua* MENS *tibi* MAIOR *erat.*
[illegible] *sæcula plausibus* ALÆ,
[illegible] *victa triphylla cubis.*

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI ILLVSTRISSIMO PRINCIPI BALTHASARŌ, ECCLESIÆ FVLDENSIS ABBATI, D. AVGVSTÆ ARCHICANCELLArio, per Galliam Germaniamque Primati. D. S. CL.

PAr erat virtutis cantatæ ſermonibus omnium tuæ, & inſuperabilis Conſtantiæ ornamenta, BALTHASAR Princeps, non diutius ſepulta, & obruta teneri; ſed in illuſtriorem adducta locum, aliquando ab obliuione, & ſilentio, vindicari. Enimuerò Iudicij publici tanquam præconio reuocatus, ſimul in oculis hominum apparuiſti, præclara illa, quæ Soli ſuo, & rerum omnium Opificis oculo, ſatis antehac luxiſſent, priſcæ pietatis exempla, voluit DEVS opt. maxim. præclariſſimarum virtutum commendatione deinceps, domi, foris; exteris domeſticiſque; prælucere. Tanti fuerat, vt ſe diuini Numinis veriſſima, & expers pella-

ciæ

ciæ Prouidentia humanis negotiis subtraheret; vt exercita nimirum pressaque magnis molestiarum laboribus insignis illa tua Virtus, maximis denique gloriæ titulis, & quibusdam quasi laudum splendoribus emicaret.

Quare gymnasium hoc, & exercitatio virtutis abfuissent, an non densa quædam ignauiæ nox, & inertiæ situs lucem illam patientiæ ac fortitudinis nobis extinxissent? Quis enim, Reuerendiss. Princeps, admirabilem hanc, & rarissimam sortis tuæ felicitatem: quis optabilem sine cuiusquam noxa, & nullius emptam lacrymis gloriam verè æstimet, nisi qui præteriti temporis recordationem in pretio, & tot annorum exsilium atque orbitatem ponat in beneficio: ac denique Crucis & Patientiæ victoriam, quod Iustis, bonisque proprium est, patrimonij loco tibi obuenisse, cogitet? Gaudent itaque plurimum damnari se votorum, post tanti temporis spacia, boni: & ad restituti Principis famam omnis ordo, dignitas atque conditio applaudens, non magis huic patriam, quam sibi restitui Principem, gratulantur. Nobis certè, aliquando in mentem veniebat cogitare, quem-

 admo-

admodum ſuperſtes in animis hominum viueres: ne illis temporibus, quibus, ceu in priuata vita, publicè nihil egiſſes, fuiſſe omninò nō viderêre. At ex quo die, recuperato antiquę dignitatis loco, Dei Opt. max. præcipuo fauore, gubernacula tractare cœpiſti, non tam laborandum video, quibus rebus geſtis priuatus olim non clarueris: quàm quibus in poſterum præclarè gerendis, ad immortalem laudem poſſis efflorecere. Dies certè quartusdecimus Kal. Ianuarij, anni ſalutis MDCII. quo ciuibus tuis reſtitutus es, illuxit prouinciæ ſolito lætior, quando coronari te, Princeps optime, ἀεἰμνηστον cū ſonitu, in totius Germaniæ theatro, magni Imp. Rudulphi voce: collaudari item à laudato, maximo orbis Christiani Pontifice, Clemente VIII. clientes tui læti gaudenteſq; conſpexerunt. Cui ego bonorū gaudio, publicęq; gratulationi cū teſtimonium negare non poſſem, pro voto cecidit, extitiſſe aliquid, quo Principi, cōmuni parēti ac fundatori, ſi non beneficiorū partem, at gratę memorię ſaltem veſtigium, relinquerem. Fortunatus is erat: felicis & ominis, & boni nominis ſcriptor. Huncin Germania ferè obſcu-

rum

rum & ignotorum, ex Italia dudum exſpectatum, at ſe-
rò cum aliud agerem, & mutilum nactus, curare &
expolire cœperam. Inde fortè depoſitum abieceram,
ni tollendum clari doctique viri cenſuiſſent: qui ve-
terem Poetam, & Chriſtianum, illuſtrandæ ſanctu-
am antiquitati, & ſtabiliendis Catholicæ fidei do-
gmatis non intermori, ſed Notarum cuicuimodi
luce purgatum, agnoſci optabant, & verſari in ho-
minum veteris memoriæ cupidorũ, manibus. Cauſ-
ſa, cur Principi viro, & ad grauiſſima Reip. & eccleſię
tum ſubleuandæ iam munia accincto, Poemata, ſed
Presbyteri & Epiſcopi, conſecrare ac dedicare vel-
lem, num percenſeam? Leuationem me quęſiſſe non-
nulli putent curarum, quas verſuum oblectatione
non nunquam abſtergi. At aliud erat interim, quod quic-
quid in hoc genus conferremus operæ, ſtudij atque
ingenij, id benemerentiſſimo Principi, ſponte vo-
lebamus in primis deberi. Quamquam ex tot
ſanctorum Præſulum actis, innocentia & vitæ ſan-
ctimonia commendatis, quid non priuatim etiam
oblectationis, fructus, & emolumenti, ad incremen-
tum Chriſtianæ pietatis, hauriri poterat? Luſtrare de-
mum etiã memoria hic licebat, quę in hac olim Thu-
ringia Saxoniaque vicina, a Francorum regibus, fidei
Catholicę amplificãdę & pręclarè ſuſcepta bella ſint

& feliciter habita pacis opera: carpere quoque pulcherrimum illum stirpis Thuringicæ flosculum, S. Rhadegundem: quæ in Galliarum hortos inde translata, admirabili sanctitatis odore, quam illustribus, Deus bone, Aquitaniam, & Pictauiense solum exemplis virtutis perfectæ cõpleuit? De Fortunato satis multa: DE TE, Illustrissime Princeps, id vnum commemorasse satis sit: quod ibit in sæcula, Ecclesię Fuldensis extitisse Præsulem, cuius incensum diuinæ gloriæ studio pectus, in auitæ religionis ac disciplinæ suscitandæ retinendæque honesto certamine, inter aduersa multa ita eminuerit, vt animi summa excelsitate, viginti sex ipsis annis & pliùs, publico quidem careret, at inter hæc, pleno virtutis gradu, incedens per maiorum suorum vestigia, vel tacitè raperetur ad prisci honoris fastigia. Quare abrupta tandem illa perpetua certaminis patientiæq. serie, BALTHASAR Princeps, supremo Aganothetæ placuit, præmia, fortitudini tuæ, ac labori constituere: & Iustitia comite pulchram innectere nobili vertici tuo Patientiæ coronã. Cuius beneficij magnitudinem, vt æquare votis ac spe, paucis: ita

coram

coram oculis vſurpare, ac tibi patriæque gratulari, multis ignorare, nemini contigit. Soſpitet te, Præſul ampliſſime, humani generis conſeruator IESVS, vt eccleſiæ tuæ ac Reip. bono non omnis diu Paſtor vigilantiſſimus ſis ſuperſtes, quem te hoc munere digniſſimum vixiſſe, omnes iam qui te norunt, confitentur, & ore pleniore, poſtera ætas prædicabit. Fuldæ in Collegio Societatis IESV. Kalend. Ianuarij Anni ſalutis MDCII.

Celſſ. S. obſeruantiſſimus

Chriſtoph. Brouuerus.

)()(APPRO-

APPROBATIO ET FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS PROVINCIÆ RHENANÆ SOCIETATIS IESV.

EGo Theodorus Busæus Collegiorum Prouinciæ Rhenanæ Societatis IESV Præpositus Prouincialis, primum, pro concessa mihi ab Reuerendo admodum P. Claudio Aquauiua eiusdem Societatis Generali Præposito, potestate, permitto P. Christophoro Brouwero Societ. nostræ presbytero, vt typis vulgandos curet *Venantij Honorij Clementiani Fortunati Carminum, Epistolarum & Expositionum libros multis membris & præfatione supplementis auctos, ad veterum etiam exemplarium fidem castigatos, & Notis sacris, historicis & Geographicis illustratos*: lectos & approbatos ab peritis istarum rerum Societatis nostræ hominibus.

Deinde vero, iuxta priuilegium eidem Societati à sacra Cæsarea Maiestate 20. Septemb. Anno D. MDCII. concessum (quo *omnibus & singulis Typographis & Bibliopolis ac aliis, quamcunque librariam negotiationem exercentibus sub* [illegible] *mitterq; inhibetur, ne quisquam vllum librorum à nostris Patribus hactenus editorum, vel in posterum edendorum, intra sacri Romani Imperij, Regnorum, & Dominiorum suæ Cæs. Maiest. hæreditariorum fines, simili vel alio characteris genere aut forma, siue in toto, siue in parte recudere, vel alio recudendos mittere, aut alibi etiam impressos adducere, vendere & distrahere, clam siue palam, citra iudicium ac testimonium supradictorum Patrum, audeat vel præsumat.*) concedo facultatem Balthasaro Lippio Moguntino Typographo supradictos Venantij &c libros typis imprimendi & distrahendi. In huius autem vtriusq; permissionis & facultatis fidem huic breuiculo mea manu subscripsi, sigillumq; appressi. Moguntiæ v. Aprilis, Anno D. MDCIII.

INDEX

INDEX VATICANVS LIBRORVM VENANTII FORTVNATI, IN QVO POEMATA VNIVSCVIVSQVE LIbri continentur; notatis iis, quæ hac editione accesserunt.

Poëmata libri Primi.

Poëmata libri Secundi.

33. Ad

Poemata libri Sexti.

Poemata libri Septimi.

24. *Ver-*

SILVVLA ENORMIVM, QVÆ CONTRA GRAMMATICÆ VEL PROSODIÆ CANONES, AVT PEREGRINA, passim in Venant. Fortunat. lectione occurrunt.

A.

ACERBAT.
Admodulare pro ri.
Aera / *Alimonia* *plurale neutrum.*
Aperibat.
Anachoreta.
Chărismata. Satăgens. Satăgi.
Aluus masc. gen.

B.

Bestola pro *bestiola.*
Butyr pro *butyrum.*

C.

Caligosus pro caliginosus.
Calces calx.
Candelabri pro a.
Cauillare pro ri.
Celebratura pro celebranda.
Ceremonia. plurale neutrum.
Certor pro certior fio.
Chrotta.
Cidarim.is.
Clienta pro cliens.

Rapien-

Aliquammulta adhuc eruas, prudens lector, sed hæc vt eminebant, sic ad cautionem præstandam sufficere visa; & alia quoque nobis in commentario obseruata.

ERRATA IN EDITIONE TEXTVS COMMISSA.

Lege. prænomen. pagina. 1. versu. 14. ac. p. 4. v. 13. exsul. p 8. v. 1. Alboini. p. 9. v. 6. liquentiam, Tiliauentumque. p. 19. v. 21. iussis. p 12. v. 8. Sanctonum p 13. v. 17. consuetudini. p. 15. v. 28. qua. p. 16. v. 5. accessisse. p. 6. v. 28. Hodœporici p. 20. v. 1. Hodœporicū. p. 28. v. vltimo pœne. p. 31. v. 2. Cecilia. p. 33. v. 27. florens. ibid. v. 2 paries. p. 39. v. 22. tristia. p. 43. v. 9. ranis. p. 48. v. 21. exoptat p. 69. v. 19. diurius. p. 71. v. 33. præmittis. p. 85. v. 35. Domno. p. 90. v. 10. sidereus. p. 97. v. 13 Aruernorum. p. 98. in margine. tumens. p. 105. v. 12. Vilithuta. p. 110. v. 11. & alibi. eum p. 114. v. 23. quot. p 127. v. 37. GRATA. p 130. v. 6 LEGE. ibid. v. 18. conexuit. p. 139. in marg. liberorum. p. 146. in marg. Gelesuintha. p. 146. v. 30. Te stante. p. 153. v. 11. radios. p. 161 v. vltimo. siue. p. 163. v. 31. eua releuet p. 171. v. 130. sic. Sigiberti. Gundoarium. p. 178. v. 9. prendo. p. 179. v. 1. Quisque p. 179. v. 32. honestas. p. 181. v. 21. ample. p. 182. v. 20. Cesaria. ibid. v 35. dat. p. 190. v. 31. nemorosa. ibid. in margine. Attonitique. ibid. v. 26. vero. p. 196. v. 35. verat. p. 202. v. 18. corde. p. 206. v. 31. qualem. p. 221 v. 9. nostra. p. 222. v. 31. Belligeri. p. 223. v. 18. satis. p. 224. v. 28. diligere. p. 232. v 19. propter. p. 233. v. primo. confidenter. ibid. v. 2. quo. p. 241. v. 23. panis. p. 242. v. 20. Ambianis. p. 245. v. 15 texit. p. 247. v. 21. Brunichildis. p. 250. v. 18. remo. p. 251. v. 18. metalla. p. 252. v. 19. Childeberto. p. 255. v. 3. hac. p. 258. v. 26. Vasro. p. 259. v. 33. salus. p. 261. v. 25. cuius. p. 263. v. 7. iussa. p. 273 v. 24. succisa. p. 287. v. 16. Arborius. p. 294. v. 26. riget. p. 309. v. 4. tum. ibid. v. 27. reclinem. p. 313. v. 6. caussa. ibid. v. 35. salsa. p. 309. v. 1. Ægei. p. 323. v. 22. visa. p. 329. v. 31. Impero. p. 330. v. 21. Thuringici, p. 343. in marg. amethystis. ibid. in marg. vocas. p. 345. v. 3. affectu. ibid. in marg. Vernam. ibid. v. 24. volites, ibid. v. 35. aderam. p. 346. v. 7. natante, ibid. v. 15. releuasses. ibid. v. 17. cui. p. 349. v. 13.

VENANTI HONORI CLEMENTIANI FORTVNATI VITA.

CAPVT I.

Nomen, genus & patria.

MAGNA quondam in Romana ac Itala gente nominum fuit ambitio, vt quæ simplice haud contenta, quo vel naturæ proprietas vel imitatio ducebat, alterum ac tertium, nec raro quartum etiam adsciseeret. Et fuit tempus, cum id ita quidem eos facere, aut exemplum, aut ratio, inuitabat. Nam antiquitus vnum Romanis fuisse nomen, vt & ceteris plerisque mortalium Appianus est testis. Caussas mutandi varias afferunt Varro, Iulius Paris apud Valerium, Priscianus; quique horum vestigia prebuere Emmanuel Aluarus & Carolus Sigonius. Traxisse etiam exemplum a Sabinis & Albanis, meminere Iulius, & Cl. Arruntius. Ceterum Romana stante republica, si plura assumerent, eorum quod primo loco, pronomen vocabant; quod inde; id nomen erat ac propria nota gentis aut familiæ: hunc cognomen subijciebant; & interdum quarto etiam loco agnomen. Aduertit id Plutarchus in Mario, quem sequuti So-

 sipater,

ſipater, Donatus, Diomedes, Grammatici. Sed fallat forte an-
qui iſtam hanc tam ſubtilem in hac memoria rationem ſequa-
tur. Fortunati ſane nomē antiquus vſus, vice proprij contriuit.
Nec abſq; cauſſa tñ, aut de nihilo, vt iccr equidē viro explorata
ceteroqui modeſtia, & minime ambitioſo, nominū ea multitu-
do ſumpta. Cū itaq; de ortu ac genere ipſius, niſi quod ex Paulo
diacono & libris hiſce colligitur, nihil admodum extet priſcis
litteris cōpertum, in procliui ſit ſuſpicari, vel habuiſſe horū no-
minū gentem, aut certè vſurpaſſe eas ob cauſſas quas in procœ-
mio ſuæ hiſtoriæ promit Appianus: nēpè ἐς ἐπίγνωσιν ἐκ πάθους ἢ
ἀρετῆς id eſt affectus cauſſa, vel recordatione virtutis. Valde qui-
dē animus huc me ducit, vt ita de Venātij prænomine ſentiam.
Venātij porrò nomē tulêre cōplures & illuſtres, hac & ſuperio-
re ætate, vtriuſq; ordinis. Nā conſularib^9 faſtis inſerti duo: quo-
rū alter cū Theodorico rege Gothorū, alter ſub Anaſtaſio Imp.
cōſulatū geſſit. Vt verò huius nominis Martyres, & Epiſcopos,
taceā fuiſſe plurimos; ex omnib. in Gallia huius ſanctitas magni
fuit, cui XIII. Octob. in Eccleſia honos ſemper eſt habitus. Mo-
mēta quędā in hoc ſunt, quib. perſuadere, illius vt obſeruātia
Fortunatū id nomē aſſumpſiſſe, credās. Viſit n. magna ſancti-
monię fama apud Turones Venātius Biturīcēſis, qui captus ad-
miratione virtutū, quæ a S. Martino per id quoq; tēpus colebā-
tur, monaſteriū baſilicæ Martinianæ propinquū iniẏt: vt Greg.
Tur. li. de vita PP. c. XVI. & Frācorū hiſt. li. X. c. XXXI. de gloria
Confeſſ. c. XV. XVI. memoriæ tradidit. Fortunatū vero deſide-
riū cultus adhibēdi S. Martino, opiſq; imperrādæ, vt Italiam re-
linqueret, vel maxime pellexit; flexit ēt præſertim in Turones,
vt Venātio Abbati ſūgi, & morū ſimilitudine, & cōſuetudine vi-
tæ ei ſociatus, nomine itē æquiparari vellet. Igitur illud conie-
cturæ noſtræ ſit, quod in ea potiſſimum vrbe verſatus eſt, eamq;
Galliarum in partem profectus, in qua ob pietatis ac religionis
præſtantiam viris mirabiliter emineret, iccirco vt virtutes, ita
& nomen Venantij, fuiſſe æmulatum. At Fortunati vocabulū,
ab Aqui-

ab Aquilegiensis Ecclesiæ martyre Fortunato sumpsisse, duab. ex rebus conficere videor; tū quod Diuum illum magno in pretio habuisse cernitur; tum quod Aquileiæ Christianis primum literis a Paulo illius Ecclesiæ Episcopo videatur imbutus. Hinc libro IV. vitæ S. Martini libellum sic suum affatur.

Aut Aquileiensem si forte accesseris vrbem,
Cantianos domini nimium venereris amicos,
Ac Fortunati benedicti martyris vrnam.
Pontificemq; pium Paulum, cupienter adora:
Qui me primæuis conuerti optabat ab annis.

Sic B. Cyprianum a Cæcilio presbytero institutore suo, & B. Augustinum ab Aurelio Episcopo prænomina mutuatos perhibēt.

Ceterum id forte magis argumēto, habuisse Fortunatū & antiquitatē generis, & gloriā auiti sanguinis; q, de se ipse testatur.

Per Cenetam gradiens et amicos Duplauenenses,
Quà natale solum est mihi sanguine, sede parentum.
Prolis origo patrum, frater, soror, ordo nepotum.
Quos colo corde, fide, breuiter, peto, redde salutem.

Et libro septimo poematum ad [illegible] um ducem.

Quà pater, ac genitrix, frater, soror, ordo nepotum,
Quod poterat regio, soluit amore pio.

Quæ hominis ꝓfecto oratio est, modestia licet propria cōmendandi, at genere tū suo magnifice, vti par, & sentientis & loquentis. De Honorij verò & Clementiani appellatione nil aliud habeo quidē in præsens suspicari, quā instar esse gentilitiæ. quā-quam si accuratius inquiro, facile verendū mihi intelligo, ne reliquis quā pro illius sæculi cōsuetudine, obseruasse, aut nullus etiam in petitū longo fuisse videar, quandoquidē in illa orbis Romani conuersione, gentium ac familiarū per Gothorū arma varie exhibitis imaginibus, ipsa adeò quāta fuerūt Romanorū Coss. & Patriciorū stemmata ætatē haud tulère, nedū priuatorum & municipalium; quæ profecto mansêre perquā obscura. Sororē nihilominus ipse suam ab obliuione vindicauit: nam libro XI.

 vbi ca-

vbi castissimam amicitiam, quę cum Agne Pictauiensis Parthenonis antistita ei erat, exponere voluit, ita canit:

Te mihi non aliis oculis animoq; fuisse,
Quam soror ex vtero tu Titiana fores.

Patriam Fortunato Italiam contigisse transpadanam, tam est testatum, quam ei natale solum fuisse proxime Ceneta & Taruisium, eo puta loco, qui Duplauenis a Paulo in Longobar. historia lib. II. c. XIII. dicitur: siue castello id, siue vico nomen facias, vnde originem maiores eius sumpsêre. Quippe huius generis aliquid insinuare videtur, cum incolas vocat, amicos Duplauenenses. Taruisium vero, & Ceneta, ditionis Venetæ in Marchia Taruisina oppida sunt; quorum in regione Italiæ XVII Albertus Leander illustrem ad eruditi situs imaginē depingit. Abest aūt Ceneta Seraualle in alpino emporio nō ignobili Teutonū, mille passus, inter valles prosilientibus. Euersamque Gothicis temporibus, fama est. At Duplauenis siue vici, siue castri litteris veterum memoria excidit, adeoq; nomen propediem suum amittet, si in præstantium hominum monumentis Duplabilis deinceps perperam quique legendum erit.

CAPVT II.

Educatio, studia, peregrinatio.

RAVENNÆ nutritus & doctus in arte grāmatica siue Rhetorica siue etiam metrica clarissimus extitit: verba Pauli diaconi sunt lib. II. c. XIII. Rauennæ nobilis vrbis amplitudinē post inclinatum Rom. imperium, cum Theodoricus Gothorū rex, Oduacro, Herulisq; subactis, adamasset, regia ibi collocata, Valentiniani III. & Gallæ Placidiæ munificentiæ non concedens, magnificis eam remp. operibus ac belli pacisq; institutis ornare cœpit, vt Cassiod. lib. I. variar. ep. VI. & in chronico, meminit. Eandē Theodorici erga homines liberaliū artiū ac doctrinarum studiosos extitisse volūtatem, tum Cassiodorus ipse.

tum alij

runt alij præstantes ingenio viri, documento sint, qui vel è Ra-
uennatum scholis prodierunt, vel aliunde amplissimis indu-
striæ præmijs euocati, maxima cum laude circa Theodoricum
versati sunt. In hoc tum fuit numero Arator Poeta, autore Hie-
ronymo Rubeo Rauenn. histor. lib. III. eloquentiæ laudibus &
[illegible] comitiuam domesticorum, vt testatur Cas-
siodorus lib. VIII. epist. XII. promeritus: etsi sæculi honores
obsequio Christi tandem is posthabuit; cum subdiaconus Ec-
clesiæ Romanæ, sacros pangendo versus, religioni magis & pie-
tati, quam profanæ poeticæ coloribus & figmẽtis indulsit. Atq;
ex hac equidem disciplina & schola apud Rauennates tum
efflorescente, prodijsse poetam hunc nostrum, arbitror, cuius
quanta de Aratore, & quam præclara opinio extiterit, hisce versi-
bus [illegible] non celauit. lib. I. vitæ S. Martini.

[illegible] Apostolica quæ gesta vocantur, & actus
Facundo eloquio vates sulcauit Arator.

Mummolus quoque satis operam dedit, vt constaret, Rauennæ
plurimos sua ætate vixisse poetices & eloquentiæ ornamentis
præexcellentes. Lib. IV. vitæ S. Martini ad Libellum.

—— —— *precor inde require Sodales;*
[illegible] loqueris, veniam pietate mereris;
Porrige materiam quibus hanc ego, vt ore rotundo,
[illegible] stylis florentia carmina pangant.

Litteris autem Fortunatus leuiter ita tinctus est, vt naturæ po-
tius & ingenij, quam doctrinæ præsidijs, niti videatur. Quare
factum esse iam, vt neque togam prætextam publicè gesti mu-
neris insigne, vnquam adeptus sit, neq; penulam docendi cau-
sa complexus, sed exclusus ancipiti dubioque semper Italiæ im-
perio vitam seruire vel sacris in presbyterij functionibus, aut per-
egrinatione consumpserit. Grammaticæ tamen & Rhetoricæ
præcepta delibauit. Et iuris quoque prius scientiam quam ex I-
talia discederet, attigit. Quæ non aliunde facilius, quam ipso
autore discimus.

Ast ego sensus inops Itala quota portio linguæ:
Fece grauis, sermone leuis, ratione pigrescens.
Mente hebes, arte carens, vsu rudis, ore nec expers,
Paruula grammaticæ lambens refluamina guttæ,
Rhetoricæ exiguum prælibans gurgitis haustum,
Cote ex iuridica cui vix rubigo recessit:
Quæ priùs addidici dediscens; & cui tantum
Artibus ex illis odor est in naribus istis.
Non prætexta mihi rutilat toga, penula nulla,
Iam mea nuda fames superest de paupere lingua.

Qui quidem versus libro primo vitæ S. Martini leguntur. Philosophię & Theologicarum rerum quam non peritissimus extiterit, ipse ne dissimulauit quidem. Laudarat Fortunatum B. Martinus Gallicię Præsul & Apostolus, quod post Stoicam, Peripatiticamque censuram, Theologiæ ac Theoriæ se tirocinio rursum in Gallijs nuncupasset, cui in epistola, quam nos ad librum v. nouam damus, agnoscere se respondit, quid amor faciat: *cum & immerentes exornet.* Additque, Platonem, Aristotelem, Chrysippum, aut Pittacum vix fama & opinione sibi esse notos, Hilarium vero, Gregorium, Ambrosium, & Augustinum se ne legisse quidem, vt frustra nimirum ij sint, qui illum etiam ex poeta geometram facere contendunt, quando pro arte metrica, quod apud Paulum legebatur, accepere geometricam, procliui in mendum lectione: quin & perspicuo argumento, interesse haud sane parum, veteres, cuiuimodi scriptores, emendatè legi. Sed nihilo constat secius, Fortunatum, postquam in Gallijs aliquod otium, Francorum regum ac procerum benignitate, nactus est, id magno, & alacri animo, diuinarum rerum cognitioni, ac sapientiæ studijs, tribuisse; harumque artium magistris, ceu vsque ab elementis inciperet, se dedisse de nouo recoquendum. Loquitur hoc de se ipse, lib. III. epigram. XXII. quod Agricolæ iuniori condiscipulo olim suo, & post Cabillonensi Episcopo, inscripsit.

Cum mea

Cum mea terra manu meruit genitoris arari
Reddatur nati vomere culta sui. Et
———— *bonus ore magister*
Dilexit, coluit, rexit, honesta dedit.
Ille pio studio sulcata noualia seuit,
Quod pater effudit, hoc mihi semen ale.

Et quia Galliarum iam memini, quemadmodum ex Italia discesserit, petieritque Gallias, narratione exponendum est. Duas equidem caussas eius demigrationis illum habuisse censeo: religionem, & patriæ calamitosæ motus; queis ceu mare ventis, Gothorum alternis, Græcorumque armis, assiduè tum Italia miseroque exagitabatur. Etenim Gothorum in Italia diutiùs imperium non stetit, quàm Iustiniani virtute, ac Narsetis manu, [illegible] aliisq. vrbibus, passim cessêre; resque ad Exarchos cum imperio delata est; qui sedem apud Rauennates habuêre; vt Agathias & Procopius memoriæ produnt. Haud ergo defuit Fortunato caussa Rauennam deserendi; quippe parum quietam, vt benè munitam tutam, ob imperij, pro quo tum dimicabatur, sollicitudinem. Taruisium verò patria, haud meliore fuit conditione, nec umquam a Gothis oppressam, ferunt domicilium olim, [illegible] auitis Totilæ fuisse; indeq; Totilam in lucem editum educatumque. postea oportunam quoque factam iniurijs Longobardorum, satis constat ex Paulo diacono, cum ea itidem primo Italiæ ab Alboino rege appetita, & barbaricis incursionibus diuexata sit, hoc eiusdem sæculi anno Christi quingentesimo. Et Fortunatum aliquam multis obseruo locis, de suo ex Italia discessu sic loqui, ceu dimotus esset & extrusus. nec ea sponte ad exteros concessisset. Nam lib. VI. poem. X. sic.

Tristius erro nimis patrys vagus exsul ab oris,
Quam sit Apollonijs naufragus hospes aquis.

Septimo quoque libro ad Lupum ducem scribens, idem deplorat.

Exscit ab

Exscit ab Italia nono puto voluor in anno
Littoris Oceani continuante solo.
Tempora tot fugiunt, & adhuc per scripta parentum
Nullus ab exclusis me recreauit apex.

Sed manifestior in eo religionis professio est, qua relicto natali solo D. Martini amore, studioque permotus, contendit in Galliam. Nam Rauennæ cum viueret, grauiterque ex oculis doleret, basilica SS. martyrum Pauli atq; Ioannis forte opis petendæ, inijt: atq; istic, cum pictam alibi cerneret in pariete D. Martini effigiem, suspensumq; iuxta honoris caussa lychnum, subijt remedij salutaris ergo tentare oleum ignis fomitem, eoque ceu collyrio quodam cœlesti, imbecilles inũgere oculos. Fiduciam mox patroni beneficentia comitatur. namque

Vt tetigi, inquit ipse, *benedicto lumen oliuo,*
Igneus ille vapor marcenti fronte recessit,
Et præsens medicos blandè fugit vnguine morbos.

Aderat ibi Fortunato tum Felix Taruisinus, qui postea magni nominis istic Episcopus floruit. Is cum perinde oculis malè sanis dolore cruciaretur, olei eiusdē liquore orbibus inspersio, sanitatem, quam optabat, sancti Martini ope, mirabiliter item adeptus est. Hoc ergo maiore Fortunatus accendi desiderio cœpit B. Martinum in ædibus ijs Galliarum visendi colendique, quo res gesta iam testatior, & genere ipso facti illustrior euaderet. Et meminit ipse beneficij hisce versibus.

Qua mea Taruisius residet, si molliter intras
Illustrem socium Felicem quæso require
Cui mecum lumen Martinus reddidit olim.

Atque hic Felix ille Taruisij pontifex est, quem Alboino Longobardorum regi infestis armis in Italiam aduentanti supplicem ad fluuium Plauem occurrisse, Paulus lib. II. c. IX. testatur, barbarique regis Christiana mansuetudine sic mitigasse pectus, vt pacem ab eo, & sacri patrimonij incolumitatem impetraret.

CAPVT

CAPVT III.

Aduentus eius & commoratio in Germania ac Gallia.

QVÆ caussæ Fortunatum vt Italiam desereret impulerint, aperui: deinceps quando excesserit, & quibus vixerit locis, ostendam. Patriam paulo ante reliquisse, quã Longobardi Italiam inuaderent, Paulus, quem sæpe hic iam laudo, mihi testis est. Longobardorum autem arma primum in Italiam Christi anno DLXVII. vel DLXVIII. Alboim auspicijs illata. Quare non absque ratione, Fortunati aduentum in annum Christi circiter DLXV. contulero equidem. Venisse etenim sub initium regni Sigeberti, aut etiam sub finem regnare desinentis patris Clotharij, haud pauca argumenta suppetunt. Primum omnium, Sigoaldus gratæ memoriæ amicus Fortunato in Austrasiæ regno contigit, qui à Sigeberto quâcunq; ducere peregrinum, & commeatus expedire, & præbere cuncta munificè iussus Ad hunc lib. x. cum iam comitis honorem ac locum, Childeberti regis beneficio, qui Sigeberto patri tum successerat, obtinuisset, Fortunatus sic scripsit:

Finibus Italiæ cum primum ad regna venirem,
Te mihi constituit rex Sigebertus opem.
Tutior vt graderer tecum comitando viator,
Atque pararetur hinc equus, inde cibus.

Ac satis quidem hi versus disertè loquuntur, primum principemque Sigebertum fuisse, qui ex Italia terra venientem exceperit: idq; factum ab eo exordio regni ex illo discimus, quod Sigeberto & Brunichildi Athanagildi filiæ ex Hispanijs adductæ, epithalamium lib. VI. cecinit, & eisdem præcepta quoque regnandi dedit: laudârit etiam regem quod templum à Chlotario patre S. Medardo, paulo ante mortem extrui cœptum, ipse fastigio tolleret, ac consummaret. nam lib. II. ait

En tua templa colit nimio Sigebertus amore,
Insistens operi promptus amore tui.

Adhæc, Nicetium quoque Trevericæ sedis rara vitæ sanctimonia prænobilem antistitem, Fortunatus inter primos in Mediomatricum regno coluit, & amicitia sibi iunxit. hunc vero Sigebertus, mox atq; patrem abijsse e vita comperit, ab exsilio reuocatum, honori pristino & loco restituerat. Memorat etiam ipse Fortunatus in elegia, qua Gelesuintæ maiori natu Athanagildi filiæ parentauit, se tum iam nuper aduenam spectasse spõsam Gelesuintam apud Pictauos cum Chilperico regi nuptu collocaretur. Id verò Gregorius Turon. lib. IV. c. XXVIII. Sigeberti exemplo, & eodem ferme tempore actum, clarè testatur. Carmina Fortunati sunt ex lib. VII.

Hanc ego nempe nouus conspexi prætereuntem
Molliter argenti turre rotante vehi.

Quibus autem itineribus ad Sigeberrum venerit, vel iccirco memorauero, quod videam orationem, qua id Fortunatus exposuit, partim ab alijs emendationis desperatione, abiectã, partim etiam saltu, ceu salebrosa loca solent, præteritam. Iter ergo fecit, vt ipsius verbis loquar *De Rauenna progrediens, Padum, Athesin Brintam, Plauem Liquentiam Tiliauentumque tranans; per Alpem Iuliam pendulus montanis anfractibus Drauum; Norico Birrum; Oeno Breones: Licum Boiaria: Danubium Alemania: Rhenum Germania transiens.* His verò in locis præstantium hominum autoritate & magistratibus in regno Sigeberti clarorum amicitijs semet applicans, haud vulgarem & gratiam, & fauorem, horum vtiq; commendatione mox apud regem meruit. Enimuero cum Lupo & Gogone ducibus Austrasię, quos in opera reip. tum nemo, pauci claritudine fastigij & nobilitate anteibãt, familiariter vixit; Magnulphum Lupi fratrem in se quoque beneuolentissimum expertus. Hinc ad Lupum ipse, lib. VII. poëm. VIII.

Cum peregrina meos tenuit Germania visus,
Tu pater, & patria consul iturus eras.

Alibi

Alibi quoq; Sigismundi & Aregiseli fratrum, quorum apud Rhenum beneficia senserat, memoriam conseruauit.

Post Italas terras, multis mihi, Rhene, parentes;
Aduentu fratrum, non peregrinus ero.

Iouinum autem, qui deinde Prouinciam Galliæ regionem cum imperio tenuit, amicorum haud postremum etiam in Germania coluit. Iam verò, quid memorem tot sanctitate & virtutis doctrinæq; præstantia excellentes Episcopos Belgicæ Germaniæq;, qui aditum ei ad familiaritatem vltrò patefecerũt, hominisq; ingenio & integritate vitę delectati, ornare cum studijs, officijs ambire, & ad poëticæ facultatem explicandam, quocũque excitare modo non destiterunt? Clara tam hæc omnia sunt omnibus ferme librorum paginis, vt lucem alienã cum merito respuant, exemplis à me illustrari non debeant. Commoratum eum apud Rhenum & Musellam vicinisq; locis, tum rerum ac topothesiæ notitia, quam ibi quæsijsse constat, tum ipsius quoque carminum monumenta passim ostendunt. Ad Dynamium Massiliensem Rectorem id vero longe omnium disertissimè versibus expressit. lib. VI. poëm. XI.

Massiliæ tibi regna placent, Germania nobis,
Vulsus ab aspectu, pectore vinctus ades.

Mora tñ hæc diuturna nõ fuit: siquidẽ Sigeberti iussu aut cõmẽdatione in B. Radegũdis Turingorũ è gẽte reginę & Chlotarij quõdã cõiugis venisse notitiã, facilis est ad cõijciẽdũ via. Turones nãq; ꝓfectus ad D. Martini colẽdũ sepulchrũ, cũ se Gregorio vrbis Episcopo mirificè probasset, multosq; versus eius rogatu vario argumẽto fecisset, Radegũdis deniq; factũ est desiderio atq; precib⁹, vt eius in familiã adscribi vellet, seq; dicare piẽtissimę reginę obsequijs. Vnde lib. VIII. exordio ipse de se scripsit

Martinum cupiens, voto Radegundis adhæsi,
Quam genuit cœlo terra Turinga sacro.

Sedem itaq; deinceps & domicilium in Aquitania fixit, Ecclesiæq; Pictauiẽsi aggregatus, breui tẽpore istic cõmendatione

 ingenij

ingenij ac virtutis honorē meruit presbyteratus. Actæ apud Pictauos vitæ testimonium hoc promit ipse lib. VIII.

Fortunatus ego hinc humili prece, voce, saluto.
Italiæ genitum Gallica rura tenent.
Pictauis residens, qua sanctus Hilarius olim
Natus in vrbe fuit, notus in orbe pater.

At Radegundis interea negotijs sæpe interpellatus est: hæc enim regina, cum mortalibus rebus valere iussit, propter suam gratiam & regum affinium potentiam nullius muneris & conditionis non haberet potestatem, haud raro Fortunatum nunc ad Francorum reges, modo ad Episcopos sanctos, quoquouersum ab se dimittebat; atq; in eius sapiētia & consilio plurimum sancta fœmina acquiescebat. Id scilicet præ se non obscurè fert in epistola sua ad Gregorium Turonensem: cum post Mosellā, Mosam, Axonam, Sequanam, ait, se maxima transmisisse Aquitaniæ fluenta, Pyreneis Iulio mense niuosis, appropinquantem. Atq; hisce peregrinationibus quācunq; susceptis, in amicitiam peruēnit plurimorum Galliæ pontificum, cum iam ante regum quoq; gratiam & familiaritatem esset consecutus, nulla alia re quàm probitate vitæ, & elegentia ingenij; qua plerosq; ceperat Episcopos, studio virtutum pari, dignitate inferiore. Ex quo accidit, vt Germano Parisiēsi celeberrimæ sanctitatis antistiti lōgè omnium inter primos extiterit carus. Ostendit id in poëmate. *De itinere suo cum ad Germanum ei proficiscendum erat, & à Rhadegunde teneretur.*

Me vocat inde pater radians Germanus in orbe,
Hinc retinet mater, me vocat inde pater.
Dulcis vterque mihi, voto ac pollente, cohæsit.
Plenus amore Dei, dulcis vterque mihi.

Eodem ferme modo Felix Nannetum Episcopus magna opum & potentiæ fama vitæque ornamentis, in Armoricis ei patronus contigit. Vixit autē Fortunatus in Britanniæ minoris ea regione, quæ Oceani litoribus vicina, nouē propè annis, incertum, qui-

rum, quibus vitæ institutis; religione tentus, an lucubratione poematum, aut monumentis sanctorum hominum ad posterorum memoriam consecrandis. Habitationis maritimæ explorata apud eum indicia. lib. III. ad Druconem diaconum.

Nos maris Oceani tumidum circumfluit æquor,
Te quoque Parisius chare sodalis habet.
Sequana te retinet, nos vnda Britannica cingit;
Diuisos terris alligat vnus amor.

In epistola quoque ad Felicem Nannetum data, oscitare se propè finitima pelagi iocatur; & Rhadegundem reginam ibi vnà, in insula quapiam, solitudinis & pietatis amore, vixisse cum suis, ea Felicis verba testimonio sint, quibus Fortunatum dixerat, *muro caritatis ipsius reginæ inclusum.* Insulam disertè libro primo posuit, cum ex ea Placidinæ, matri, an olim coniugi, Leontij Burdegalensis Episcopi, munera misit. Et asceticam eius generis factitasse Aquitaniæ optimos quosque, in Palladio Sanctorum Episcopo obseruauit Gregorius Historiæ li. VIII. c. XLIII. vbi ei solemnem, ait, orandi caussa secessum fuisse, in aliqua maris insula.

CAPVT IV.

Ingenii & animi dotes.

QVÆ doctrinarum & artium fundamenta iecerit Fortunatus, ostendimus antea. Successit ea laboris inde contẽtio, vt acerrimis cum diuinarum rerum studiis, præteritæ ætatis iacturam obruisse, non modò compensasse diceres. Minimum verò tribuisse Poëticæ apparet, cuius quam ab vsque adolescẽtia facultatem consecutus erat, hanc variè pro eblandientium voluntate, exprompsit. Scripsit amicorum rogatu poëmata quamplurima; eaque sine cura & meditatione, pleraque etiam ex tempore, quod aiunt. Vnde ingenij magnitudinem æsti-

mare cuiuis licet. Nā in illius tametsi poëmatis nec multa quidem optimè, nec omnia prçclarè, pauca etiā tersè & fucatè scripta reperiantur, ita tamē alicubi floridus & venustus est, vt veterum ingeniis, præsertim in topographicis concedere parum multos eorū quoq; superare videatur. In illo enim genere, meo quidē sensu, ἀνθηρογραφεῖ, & rerū locorumq; picturam suo quodā flore & genio poëtico adumbrat, natura hic vtiq; plusquàm arte cōsecutus. Quod genus poëtarum Plato philosophus ita ꝓbat, vt arte vna qui se poëtarū nomē tueri posse confiderent, eas diceret nihil vnquā egregiū ac laude dignū effecturos. Itaq; nō immeritò Pindarus Bacchylidi & Simonidi suis æmulis hac antestare se gloriabatur, q̃ ad poëticæ laudē ipsa eum natura duxisset, illi verò quicquid tādē eius laudis haberēt, à magistris adepti essent; in quo certè posuit tantū, vt ea maximè caussa se aquilæ, illos coruorū similes esse pronūciaret, vt elegantissimus Muretus li. VIII. variarū c. I. obseruauit. Quod aūt in hoc poëta nostro vitiosa, & vituperatione digna notent multa cēseantq; delicati huius æui critici, id eiusmodi est, vt siue obtrectātium animos, siue leuitatē cōsideres reprehensionis, haud paulo minùs qui reprehēdunt, quā qui reprehēditur, vacare culpa facilè intelligas. Quid enim mirū homines cōptæ & calamistratæ veneres orationis omni studio cōsectātes, à Plauto, Tibullo, Propertio, discere, & ex Nasonis amoribus supellectilē adornare, atq; adeò myrothecia sua ex Apulei asini phaleris, vel Petronij fornice instruere malle, quā de Christianis poëtis, aut ecclesiasticis, quālibet grauibus, scriptoribus, vel ea quę nesciunt cognoscere, vel quæ malè sciūt, dediscere? Amāt enim & hîc similes labra lactucas: & eorum plurimi quantum à Catholicæ pietatis & solidę doctrinæ studiis desciscunt, tantum id genus scriptorum & poëtarū lenociniis indulgent, quorum vsu tandem omnes in se sentiunt ingenui pudoris & honestatis igniculos obrui & exstingui. Quam scabiem in Christianorū hominum sensu nostro sæculo adhuc penitùs implicari, sanè dedecus est

minimè

minimè ferendum. Nam quod rudium, & minus elegantium, resuscitanda lectione, perire sibi, clamitant, elocutionis priscæ nitorem, & illud suum litterarium lumen, his solœcismorum quasi obfuscari maculis; est ea quidem oratio, fateor, hominum omnem doctrinæ fructum, papauere ac sesamo verborum æstimantium, nec scopum alium sibi studiorum metamq; proponentium, quam vnam dictionis Latinæ puritatem. At vero, qui pulcherrimarum rerum scientiam aucupantur, & præteritæ memoriæ fructum vndique delibant, hoc ecquis tam præcipiti & inuida mente sit, vt prohibeat, quone vel sacris hisce fontibus sitim quandam explere suam, & velut superiorum sæculorum abstergere senectam, & æui rubiginem, queant? Vt enim Baianæ aquæ & acidulæ non minus iccirco in vsu & expetendæ sunt, quia turbidiore lacu, & offensantibus lapillis, & ferruginea fece, diffluunt, sic Christianorum item poëtarum monumenta non minus propterea sais habent & vtilitatis, quia plus in iis salebrarum inuenitur & neglecti cultus. Quin sępè adeò, vt illi turbidi fontes salutariū aquarū, à corporib⁹ morbos, sic lōgè grauiores arcēt, salubres hi, tāetsi inuenusti poëtæ, ab animis malè sanis, vitiorū ægritudines. Iā verò quæ iusta tandē reprehendēdi ijs caussa suppetat, qui q, sæculi & ætatis sapientē excusationē habet, in hominib⁹ nō rectè culpāt? Vt taceā haud pauca fuisse à Christianis poëtis peccata non ignoratione, sed volūtate. Quod si profani musarū antistites intra spē veniæ stetere tuti, q, cū reipsa delinquerēt, stulta tñ opinione cēserentur arte potius peccare quā inscitia, quid ni veniā mereantur magni Deoq; cari viri, qui quo melius intelligerentur ab omnibus, consuetudine magis quam arti, iustis de caussis, parentes, Deo placere, quam peccare maluerunt? Nec sanè metuendum vnquam fuit, ne Fortunatus classiariis illis exclusis, sua pro veteribus, χάλκον ἀντὶ χρυσοῦ æs pro auro videlicet subiicere, & in posterorum animis, nimium quam conualescere vellet: siquidem ab omni prorsus editione, & osten-

tatione

tatione ingenij tantum abhorruit, hos etiam vti carminum libros exire nunquam passus esset, ni cautio ambitus data fuisset. Quanta enim Gregorius Turonum Episcopus persuadendi vi apud ipsum effecerit, vt vel priuatim ab amicis legi vellet, hac oratione exposuit, quam acrius se renitentem *sub testificatione diuini mysterij & splendore virtutum beatissimi Martini* conpulsum iuratumque addicere opus, professus est. Quæ sanè viri tam rara modestia, & abstinentia laudis, insignem meritò habet commendationem Christianæ humilitatis. Illudque ingenui candoris non exiguum est argumentum, quod pleraque se poëmata inter peregrinandum libris & censura destitutum, musa gelida an ebria, fessum interdum de via & medios inter barbaros crapula & commessatione diffluentes, effudisse magis quàm elaborasse fatetur: omninoque defuisse secessum & otium, condimenta versuum. Qua de causa disertè item ad Gregorium se mirari scribit, nugarum suarum cum amore seduci: tantum profectò illud animosi poëtæ dictum ab eius sensibus aberat.

Tentanda via est, qua me quoque possim
Tollere humo.

Verùm vt vmbra, sic gloria comes interea sequitur fugientem: nam vt nunquam id Fortunato in mentem venerit, Ecclesiæ tamen publicus vsus ob suauitatem & intimæ religionis gustum, quem in hoc Poëta experiebatur, certè libenter fecit, vt hymnos eius ad grauissimas etiam ceremonias assumeret, iisque tum piorum animos iucundè afficeret, tum Christo laudes gratesque diceret. Rarius autem ad meditandum versus accepisse, vel illud indicio sit, quod Sapphicos efflagitanti Gregorio scribit, carminum studia multis ab annis se posuisse.

Post quibus denos loquor istud annos
Clara quod scripsit citharam tenendo
Lesbia virgo.

Quod ergo vigentis fuit æui, id diuinarum rerum studiis, erudien-

rudiendis nobilium puellarum animis, plebi quoque Pictaui-
ensi instituendæ dediſſe, vix habeo ambiguum. Sed ſanctorum
quoque virorum in Gallia paſſim, hac & antegreſſa ætate flo-
rentium vitæ commentariis ſcriptitandis haud parum operæ
tribuit. Eſt etiam vnde interpreter B. Radegundis & ceterarū
virginum inſtituto, excoluiſſe monaſticen, & fortean D. Cæ-
ſarij Arelatenſis regulam ſecutum. Opus enim alibi ſe feciſſe
veterum anachoretarum more, & texendi fiſcellas calluiſſe ar-
tem, lib. XI. prodit, cum ſpecimen operis ad ipſam Rhadegun-
dem tranſmiſit, cuius etiam ipſe in B. Cæſarij leges eximium
ſtudium non ſiluit. lib. VIII. poëm. IV.

Concipiente fide Christi Rhadegundes amorem,
Cæſarij, lambit, regula quicquid habet.
Cuius Pontificis refluentia pectora melle
Colligit, & riuos inſatiata bibit.

In tanta verò morum ſimilitudine, & contubernio fermè
virginum perpetuo, & reginæ obſeruantia, Fortunati animum
ab Rhadegundis ſenſu parum diſcrepaſſe, intellectu difficile
non eſt; cum ipſe præſertim reginæ vitam & acta, plurimum cō-
ſilio ſapientiaq; ſua moderaretur. Iam pudicitiæ & caſtitatis et-
iam ſuæ tot Fortunatus habet teſtes, quot de virginitatis laudi-
bus extant ab eo verſus egregiè conſcripti. Cum autem cælites
omnes omnium ordinum eximia veneratione & honore pro-
ſecutus eſt, tum B. Martinum illud Galliæ & Pannoniæ lumen
inſignitè coluit; effuſior paſſim, vbi res ferret, in huius ſancti
laudes. Frequens itaq; Turones adiit, & ipſius ſancti limen orā-
di cauſſa triuit; magnaq; ei Diui Martini potiſſimum nomine,
cum Gregorio Turonenſi amicitia vitæq; ſocietas interceſſit.
Diuorum verò hominum laudes eò cumulauit & cecinit im-
penſius, quod duceret eſſe pietatis opus, conſecrare monu-
mentis egregia Sanctorum facinora, & ad eorum imitationem
accendere poſteros. lib. II. poëm. VIII.

 Nam pie-

Nam pietatis opus victores texere libris
Admonet ingenium, res ratione duplex.
Vna quod est habilis; de magnis magna fateri,
Nam bona qui reticet, criminis autor erit.
Altera caussa monet; quoniam successus amatur,
Et meliora cupit, qui sua facta legit.

CAPVT V.

Opuscula & libri ab eo scripti.

ATQVE hoc quidem consilio ad scribendum Fortunatus animum appulit. At verò opera & monumēta, quæ reliquit, capitulatim digerere, & admetiri non librorum serie, sed numero, id longè verò factu difficillimum in illa quingentesimi anni nocte, vna mecum facilè quiuis æstimet, quisquis in historia veteri vel mediocriter æstimat. Nam qui in illis Trittenhemij speciosis elenchis & indicibus acquiescunt, næ præconi quantum nimium liberali sæpius auscultant. Meoque iudicio plusculum in hoc genere, quam præstare possit, haud raro vir bonus sibi credi postulat: id cum aliis equidem argumentis possem, tū ne lōgius abeam vel ex hoc vno hic ostēdero, quod pleraque poëmata eaq; breuissima sub librorum specie digerit, genuinos etiam titulos auertit, ac deniq; pauca ex hoc opere lustrasse aut censuisse, ipse se meminit. Mihi verò, vt dixi, quia cōstitutum non est, exprimere monumentorum quicquid Fortunati extare, vel coniecturis, vel exploratiore etiam via, cognosci possit, id solum hic profiteor, conquisitis & comparatis editis, scriptisq; exemplaribus, opus illud vndecim librorū, & quatuor vitæ S. Martini, cuius indicem ex vaticana bibliotheca, licet mēdosum & imperfectū, reuerendus Iacobus Saluator Solanus editioni Calaritanæ subiecit, a nobis ita iam publicè proponi, vt perfectius & omnibus suis partibus absolutius, ante hac exierit unquā, cum multis & membris & versibus, fortè quoq;

libris

[illegible] prodeat. Nam quod Calari apud Sardos anno Christi MDLXXIV. opera Nicolai Canyelles editũ est, id cũ his plurimis & poëmatis, & partibus aliis, mutilũ, lectionẽ prætereà deprauatissimã habet, & ad octauum modo librum peruenit. Venetum autem, quod apud hęredes Iacobi Simbenij anno Christi MDLXXVIII. iterũ prodiit, nihilo emendatius, vel auctius, pœnitendas mendorũ retulit cicatrices. Vtrunq; transalpinis regionibus in tanta obscuritate mansit, vt editum necne staret, pauci habuerint exploratũ; repertiq; sint non indiligentes historici, qui hisce præteritis annis iam vulgatos versus etiã pro non vulgatis laudantes, palam eos tanquam thesauros irrepertos ostẽderint. Parisiense quidem exemplar omnibus editis adhuc numero librorum meritò antestat; quod legitur VIII. tomo bibliothecæ SS. Patrum. Sed quid inter hæc nostra, & illud intexit, vno coniectu oculorũ quisquis est, cui cor quidem sapit, mox deprehẽderit: nã pręter multorũ epigrammatum & poëmatũ iacturam ipsi inter se confusi libri atq; distracti, laceros artus & vitiosæ distortæq; lectionis passim vestigia præ se ferunt. Quintus autem liber & decimus ita malè istic accepti sunt, vt desiderari fermè videri possint. Ceterum quod nos in pręsentia damus, corpus est tanquam omnium eorum, quæ Fortunatus vno velut syntagmate complexus, Gregorio Turonensi inscripsit ac consecrauit. Addit his Paulus diaconus histor. lib. II. hymnos præcipuorum festorum ab eo conditos. id quod eisdem penè verbis in viris illustribus cap. XLV. repetit Sigebertus. Horum etiam ausus est signare numerum abbas Spanheimensis, ad LXXVII. Sed venit interdum mihi in mẽtem ve[illegible], quam verè istuc à Trittenhemio dictum esset; nam in aliena laude & opera commendanda profusior, quod pluribus debebat, vni adnumerasse, sat habuit. Etenim cum vniuersi censeantur, quos vsus retinet ecclesiasticus XCII. aut sanè nõ multo amplius, horũ, si pauculos eximas inferioris ætatis & ingenij, plurimos ad suos relegare autores licet, paucos ad Fortunatum.

Hodeporici quoq; Sigebertus meminit, an eius quod lib. x. nauigij titulum gerit: haud planè liquet. Quod autem poëma Sophiæ Augustæ inscriptum Trittenhemius memorat, id in carminum antiquis libris non extat, quos equidem lustraui. At quod de partu virginis bene longum Fabricius, primum edidit, illud vt indicibus & aliis vulgatis libris est præteritum, ita Fortunato citra dubium, attestatione veterum exemplarium, est asscribendum. Atque hæc fermè carminum series, quæ desiderari in pleno opere poterant. Prosa verò longè plura, & præsertim sanctorum hominum vitæ monumenta conscripsit, quorum hodieque bonam partem aut obsolescere, aut etiam abolitam esse nunc, aduertimus. Multum sanè ecclesiasticæ historiæ scriptores quālibet dissimulent, debent semperq; debebunt reuerendo & doctrina vitæq; innocentia iuxta præstantissimo viro Laurentio Surio, cuius videlicet immenso labore tot tamque dispersi & abstrusi gestarum rerum commentarij in vnum collecti, & lucem aspexerunt, & eos mox fudêre riuos, quorum scaturigine hortos plurimi suos, tacita quoque fontis origine largiter irrigarunt. Is profectò ni faceret, quātum egregiorum operum & omnigenę virtutis exemplorum, non solùm Fortunati, in tenebris & silentio iaceret! Huius itaque præsertim indicio, constat primo quidem Fortunatum S. Hilarij Pictauorum Episcopi vitam duobus libris, qui ad XIV. Ianuarij leguntur, scripsisse, exilius tamen, nec quà solet vbertate, vt manus alienæ vestigium agnoscere queas. Extat ad eam vitam præfatio Pascentio Pictauorum Episcopo inscripta, in qua pro insita modestia se obnixè purgat, quod inter ingentia flumina Euphraten, puta S. Hilarij, & B. Hieronymi Nilum, siccos fuerit ausus cursus extendere suos. In Martio quoq; mense acta referuntur Albini Cōfessoris, quæ à Fortunato adhuc presbytero, olim edita, memorat Greg. li. de glor. Confess. c. XCVI. S. Germani verò Parisiēsis res gestas, quæ in Maio recoluntur, sermone certè luculēto pro ei⁹ æui more execut⁹ est: similiter & Maurilij An-

nlij Andegauēsis Episcopi ad XIII. Septembris. At Sancti Medardi Nouiomensis Episcopi fama sanctitatis clarissimi etsi commentarium vitę scripsit, is tamen ad posteros peruenit minimè sincerus. Nec etiam tacuit Turonensis lib. de glor. Confess. cap. XLV. Sancti Seuerini Burdegalensis Episcopi memoriam à Venantio celebratam, sed eius industriæ fructus, vt & complurium aliorum monumentorum, adhuc manet obscurus & incompertus. Neque huius generis quin longè quispiam reperiat plurima ambigere quidem soleo, sed hæc recensuisse in præsentia satis mihi visum fuit, tum ad excitanda studia aliorum, quibus meus haud dubiè suppetit inuestigandi otium, tum vt etiam qui velint, intelligant, quam in vtriusque sermonis laude Fortunatus habuerit facultatem, non quidem ad huius ætatis nostræ gustum, sed illorum temporum lance, re æstimata.

CAPVT VI.

Extrema ætas Episcopatus & obitus.

HÆc sanè rerum capita ob vetustatem & testium idoneorū inopiam magna premuntur caligine, nec vt cætera quædam, perinde nobis allucent. Pictauis consumpsisse Fortunatum extremam ætatem nemo sit qui eat inficias. At pontificium ibi sedem adeptum Episcopi honore, ambigant, qui plurimum à Gregorio Turonensi eum notarunt vocari presbyterum, eoque solum nomine vel in acta mitti, vel citari testem. Quibus nec calculum negare suum videntur veteres tituli operis præcipui, quod inscribi solet, Fortunato presbytero Italico. Sed leui hęc difficultas momento tollitur, si quis illos sacrorum poematum libros, adhuc dum presbyter esset, ab eo scriptos, in memoriam reuocet, eaque in dignitate perstitisse tum etiam, quando Gregorius Francorum res gestas memoriæ prodebat. Argumenta certè Episcopatus à Fortunato tandem po-

 sterius

sterius initi, hæc minimè sunt leuia vel contemnenda. Marouenum namque episcopum Pascentij successorem multis liquet annis Pictauorum ecclesiam administrasse, quippe qui, Sigeberto rege, exorsus, eam quoque sub Childeberto filio, & quamdiu Rhadegundes fuit in viuis, tenuit, vt Gregorius tradit lib. IX. cap. XL. Interfuit verò Gregorius ipse funeri B. Rhadegundis, Marouco non optimè in parthenonem, quia diœcesi subtraheretur suæ, animato. Trahor in eam quoque partem, vt sæculo demum quinto exeunte, Fortunatum insisle, & breuis æui pontificatum gessisse, credam: siquidem Plato suffectus Marouco est Childeberti patrocinio, post B. Rhadegundis excessum, ipso præsente Gregorio, vt libro X. poëm. XX. Fortunatus scripsit, at præstantium scriptorum iudicio B. Rhadegundes sub Christi annum DXC. vita migrauit: Serus ergo Fortunati episcopatus; quem successisse demum Platoni, interpretatio haud difficilis est. Nec vero Genebrardi hic ego Chronologiam magni non facerem, ni imbecilla viderem eam niti ratione, ceu Gregorio magno hos carminum libros poëta dedicasset. Is enim vitam Fortunati ad Christi annum DCVII. exporrigit, hoc ipso, quòd dixi, fretus argumento. Sed vt propagasse eousque ætatem valde dubium non sit, certius est tamen, Gregorio Turonensi, quam magno Gregorio hosce libros inscriptos; atque adeo hoc in opere nullum cum Gregorio illo Romano actæ simul vitæ, extare vestigium. Quo grauior etiam horum nimirum lapsus est, qui suis in fastis, & ad Sigeberti viros illustres notis, Fortunato sæculum attribuêre anni Christi DCCL. quorum scilicet sententiam quoque Xistum Senensem in sua bibliotheca sequi, non pœnituit. At Chronologia ecclesiastica; quæ operæ non segnis Viennæ nuper exiit, ne tolerari hic quidem iam potest; nam postquam temporum rationes optimas secuta, Fortunatum anno DLXX. annumerasset, mox eundem Sancti Venantij Honorati nomine, ceu à priore aut à seipso diuersum, subijciens, Xisto autore, claruisse

ait potius

aut potius anno Christi DCC. Sed leuiora quidem hæc videantur, quam vt hoc a me loco commemorari debeant; nisi vt error errorem trahit, sic quo ne serpat & iste longius, vtilis etiam hæc cuiusque generis cautio sit. Ceterum Episcopatus apud Pictauos à Fortunato gesti clarissima hæc testimonia sunt: in primis illud Pauli diaconi. lib. II. cap. XIII. *Nouissimè in eadem ciuitate (Pictauorum)* inquit, *primum presbyter, deinde Episcopus ordinatus est, atque in eodem loco, digno tumulatus honore, quiescit.* Aimoinus etiam in Francorum historia lib. III. c. XIII. *Ab Hesperia in Gallias*, ait, *transiens Pictauis Episcopus ordinatur.* Disertissimè etiam Bandoninia affirmat æqualis B. Rhadegundis, & Sanctimonialis ex Fortunati disciplina, quæ acta vitæ B. Rhadegundis ab ipso inchoata explens, Fortunatum appellat Episcopum & virum Apostolicum. Extat in Fabricij quoque notis ad poetas Christianos syntagma vitæ Fortunati ex Lilio Giraldo, Petro crinito, Trittenhemio, & alijs, nescio, quibus collectum, vbi ob sanctimoniæ famã & vitæ integritatem fertur in cælestium numerum relatus; cuius equidem traditionis fidem, cum hagiologia sileant, nec documenta suppetant veterum literarum, sed autores relegare malim, quam iudicium interponere meum. Illud satis prædicatur ab antiquis, & res docet ipsa [illegible] egregijs fuisse pietatis & virtutum ornamentis. nec [illegible] scriptum a Trittenhemio: *Inter cunctos sua ætatis doctorum [illegible] sanctitate conuersationis, quam scientia eruditionis claruisse.* Id quod tanto eius ætati propior Paulus diaconus cum a Pictauiensibus ipsis coram didicisset, rogatu A[illegible] loci Abbatis, hoc ei epitaphium scripsit, quo non illius [illegible] doctrinam & pulchritudinem ingenij quàm vitæ sanctitatem extulit; & manifestè Sanctum eum compellans, hoc [illegible] quoque nomine eius patrocinium versibus implorauit.

Ingenio clarus, sensu celer, ore suauis,
Cuius dulce melos pagina multa canit.

F[illegible]

Fortunatus, apex vatum, venerabilis actu,
Ausoniâ genitus hac tumulatur humo.
Huius ab ore sacro sanctorum gesta priorum
Discimus; hæc monstrant carpere lucis iter.
Felix quæ tantis decoraris Gallia gemmis;
Lumine de quarum nox tibi tetra fugit.
Hos modico prompsi plebeio carmine versus
Ne tuus in populis, Sancte, lateret honor.
Redde vicem misero, ne iudice spernar ab æquo.
Et nimijs meritis posce, beate, precor.

LIBRI SVBSIDIARII QVORVM IN RESTITVENDO FORTVNATO FVIT VSVS.

MS. inſignis Treuirenſis, Eccleſiæ primariæ.
MS. fragmentum. ex eadem.
MS. fragmentum Cuſanum.
MS. probæ notæ, ex abbatia S. Galli.
MS. abbatiæ Sigebergenſis.

Editi ſed mutilè.

Calaritanus.
Venetus.
Pariſienſis in Bibliotheca PP.
Ex Poëtis ſacris G. F.

VARIORVM SCRIPTORVM DE FORTVNATO IVDICIA ET ELOGIA.

Gregorius Turonensis libro quinto historiæ Francorum cap. VIII.

SI quis tamen strenuus virtutes illius (loquitur de sancto Germano) quas in corpore gessit, sollicitè vult inquirere, librum vitæ illius, qui à Fortunato presbytero compositus est, legens cuncta reperiet. Item de gloria martyrum li. I. c. XLII. De templo S. Laurentij apud Brionas. Fortunatus presbyter multo plures scripsit versiculos quos egò prætermisi, hos tantum pro testimonio veri scribens.

Paulus Diaconus historiæ Longobardorum lib. II. *cap.* III.

FORTVNATVS nátus quidem in loco qui Duplauenis dicitur, fuit, qui locus haud longè à Ceuetenensi castro vel Taruisina distat ciuitate. Sed tamen Rauennæ nutritus, & doctus in arte Grámatica, siue Rhetorica, siue etiam Metrica clarissimus extitit. Hic cum dolorem oculorum vehementissimum pateretur, & nihilominus, Fœlix ipsius socius pari modo oculos doleret, vterq; ad basilicam beatorum Pauli & Ioannis, quæ intra eandem vrbem sita est, perrexêre, in qua etiam altare in honorem beati Martini confessoris constructum propinquam habet fenestram, in qua lucerna ad exhibendum lumen est cōstituta, de cuius oleo mox sibi isti Fortunatus & Fœlix dolentia lumina tetigerunt, illico dolore fugato, sanitatem quam optabant, adepti sunt. Qua de causa Fortunatus in tantum beatum Martinum veneratus est, vt relicta patria paulo antequam longobardi

gobardi Italiam inuaderent, Turonos ad eiuſdem beati viri ſepulchrũ properaret. Qui ſibi, vt in ſuis carminibus refert, illuc properanti per fluenta Tiliauenti & Reunam, perq. Oſupium, & Alpem Iuliam, perq. Aguntum caſtrum Drauumq. & Birrũ fluuios, ac Breonẽ, & Auguſtam ciuitatem, quam Vindo & Lycus fluentant, iter fuiſſe deſcribit. Qui poſtquã Turonos iuxta votum proprium aduenit, Pictauis pertranſiens illic habitauit, & multoties ibidem ſanctorũ geſta partim ꝓſa, partim* metrata latione conſcripſit. Nouiſſimeq. in eadem ciuitate primum presbyter, deinde epiſcopus, ordinatus eſt, atq; in eodem loco digno tumulatus honore quieſcit. Hic beati Martini vitã quatuor libris heroico verſu intexuit, & multa alia maximeq. hymnos ſingularũ feſtiuitatum, & præcipuè ad ſingulos amicos verſiculos nulli poëtarũ ſecundus ſuaui & diſerto ſermone compoſuit.

*metrica.

Hilduinus Abbas epiſt. ad Luduicum Pium Aug. Sur. Tom. 5. in Octobri ad vitam S. Dionyſij.

GRegorio Turonenſi contemporalis exiſtens, vir prudens & Scholaſticiſſimus Fortunatus, qui plura & frequenter ad eum ſcripſerat, hymnum rythmicæ compoſitionis pulcherrimum de iſto (Dionyſio Areopagita) glorioſiſſimo martyre compoſuerat, in quo commemorat eum à B. Clemente deſtinatum, ſicut in Latinorum paginis didicit: de natione autem eius & ordinatione epiſcopatus mentionem non facit, quia linguæ Græcæ penitus expers fuit.

Amoinus Monachus Libro tertio hiſtoriæ Francorum, cap. XIII.

FORTVNATVS, qui in Rhetorica Metricaq. arte famoſ⁹ habebatur, ab Heſperia in Gallias tranſiens, Pictauis epiſcop⁹ ordinatur. Hic multorũ vitas paſſioneſue ſãctorũ, partim ꝓſa, partim metro cõpoſuit; ad amicos quoq; ſingula diſticha ele-

 gans o-

gans orator conſcripſit; vnde Sigiberto regi elegiacum miſit carmen, congratulans, & in nuptiis Brunichildis. Quem cum quidam conſors librum ad diuerſos ab eo ſibi familiares conſcriptum manibus intuliſſet meis, in eo facunditatem viri, dulcemque affabilitatem ſatis admiratus ſum.

Ioannes Tritthemius libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis.

FORTVNATVS Epiſcopus Pictauienſis, natione Italus, vir in diuinis ſcripturis doctus, & in ſæcularibus literis eruditiſſimus, ingenio ſubtilis, eloquio diſertus, & nitidus; carmine & proſa excellens, inter cunctos ſuæ ætatis doctores non minus ſanctitate conuerſationis, quam ſcientia eruditionis clarus effulſit. Hic virtute ſancti Martini à dolore oculorum liberatus, pro agenda gratiarum actione, Turonis ad eius ſepulchrum venit, & Pictauos progreſſus, primo Presbyter, deinde epiſcopus ibidem ordinatus, magna doctrina & religione claruit. Scripſit eleganti carmine multa vtilia, & deuota opuſcula; de quibus ego tantum vidi ſubiecta.

Ad ſanctam Rhadegundem regis Thuringorum vltimi filiam, & regis Francorum captiuam, poſtea Pictauij Cœnobij abbatiſſam; verſu hexametro.
Excidium belli Thuringorum lib. 1. Conditio belli triſtis.
Ad Iouinum de Rhadegunde lib. 1. Aonias auido, qui Iamb.
Ad Iuſtinum iuniorem lib. 1. Gloria ſumma patris, natiq.
Ad Sophiam Auguſtam, lib. Cui meritis compar ſui.
In perſona Rhadegundis lib. 1. Poſt patriæ cineres.
In laudem Martini epiſcopi lib. 1. Lumen Apoſtolicum.
De Leontio venerabili epiſcopo lib. 1. Inter quos genuit.
De eiuſdem laudibus lib. 1. Agnoſcat omne ſæculum.
Hymnorum ſeptuagintaſeptem li. 1. Agnoſcat omne ſæculum.
De miraculis S. Martini lib. 4.
Vita S. Hilarij Pictauienſis lib. 1. Ad Oporicum vitæ ſuæ lib. 1.

Vita

Vita Sancti Martini, Episcopi li. 1. Epistolar. ad diuersos. lib. 1. Carminum ad amicos lib. 1. Rex regionis apex &c. Alia quoq; multa composuit, quæ cum breuia sint sub librorum nomine nolui consignare. Plura enim Epitaphia & versus breues scripsit, quos vidi. Claruit sub Iustino iuniore Augusto Anno Domini. D. L X X.

Platina in Vita Ioannis Tertij Papæ.

Fortunatus vir singularis litteraturæ & eloquentiæ, Gallos ad mitiorem cultum redegit scriptis & exemplo. Ad Sigebertum enim eorum regem libellum de gubernando regno perscripsit, ac beati Martini vitam eleganter composuit.

Petrus Crinitus libro quinto de Poetis latinis.

VENANTIVS Honorius Fortunatus inter Christianos poëtas relatus est; & cum ingenio, atque moribus longè præstaret. Rauennæ eruditus traditur, magnaque diligentia in Latinis literis institutus. De hoc Fortunato referuntur per multa apud eos auctores qui de gestis Gallorum annales composuerunt. Neque desunt, qui scribant illum diu versatum in Gallia, & ob egregiam eruditionem, optimumque ingenium pontificem Pictauorum factum. Plura, ac varia opera edidit, quibus ingenij facilitatem, minimeque imparem doctrinam demonstrat. Leguntur adhuc eius poëmata & hymni complures, qui magnoperè commendati sunt à nostris Grammaticis. Sed & libros quatuor fecit de gestis diui Martini versibus hexametris, præfatus, tali opere se imitari Christianos poëtas, vt Alchimum, Prudentium, Iuuencum, Paulinum, & alios plures. Idem Fortunatus maximo affectu, singularique beneuolentia prosequutus est Gregorium pontificem, Euphronium, atque Felicem, vt alios omittamus. In peruetustis exemplaribus additum est nomen Clementiani, quod ab his probari poterit, qui paulo accuratius antiquitatem perscrutari voluerint.

VENANTI HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI.

LIBER PRIMVS.

DOMNO SANCTO ET DOTE MERITORVM SACRIS ALtaribus adscito pariter & educto GREGORIO papæ, Fortunatus.

ACVMINVM *suorum luculenta veteris ætatis ingenia, eorum qui natura feruidi, curatura fulgidius attriti, ausu securi, ore facundi, more festiui, præclaris operibus celebratura, ac posteris stupore laudanda, reliquêre vestigia, certe illi inuentione prouidi, partitione serij, distributione librati, epilogorum calce iucundi, scola fonte proflui, commate succiso venusti, tropis, paradigmis, periodis, epicherematibus coronati, pariter & cothurnati, tale sui canentes dederunt specimē, vt adhuc nostro tempore quasi sibi posthumi viuere credantur, & si nō carne, vel carmine. Quibus licet* fors finem tulerit, tamen cum dicta permanent, viuacis memoria de mortuis aliquid mors reliquit; nec totum vsquequaque sepeliuit in tumulo, cui restat liberum, vt vel lingua viuat in mūdo: hoc nesciens auara mors auferre cū funere, quod per ora viuentium defunctum videt currere si non pede, poemate. In hoc tamen melius superata mors inuida, si sermone senserit, & mercede se bis victam. Sed sicut hi quos claræ linguæ iactitat lux illustres, quorum dicta calari, fuerat apertè damnū pati, & qui pomposa facundiæ florulenta germina nisi misissent in publicum, fecerant peculatum, merito famæ radios per quæque traxerunt, vt peragrantes omnia, quæcunq; magis carmine loca innotescerent, laus augeretur, ita fit eis consultius, si occultantur taciti, qui fastidiri poterunt reuelati. Nec *tātum exprobabile est nescire quod horreat, quam * patere quod vrat; minorisq; dispendij calata videatur inscitia, quam prolata; quia illic obstat pudor, ne prodatur notitia, hic audacia proditur, vt ingerat notam. Vnde vir Apostolicę predicande papa Gregori, quia* viriliter flagitas, vt quædam ex opusculis imperitia mea tibi transferenda proferrem, nugarum mearum admiror te*

* mors.

* tam.

* patesci.

* viritim.

amore

amare seduci. Quæ cũ prolata fuerint, nec mirari poterunt, ne amari. Præsertim quod ego imperitus de Rauẽna progrediens Padũ, Athesim, Brintam, Plauem, Liquentiam*, Tiliauẽtumq. tranans per Alpem Iuliam pẽdulus, montanus anfractibus Drauum; Norico, Birrũ, Oeno, Breones, Lycum Baiaria; Danubium, Alemaniæ; Rhenum Germania trãsiens, ac post Mosellã, Mosam, Axonam, & Sequanam Ligerim, & Garomnã Aquitaniæ maxima fluenta trãsmittens, Pyrenæis occurrens Iulio mense niuosis, pene aut equitando, aut dormitando cõscripserim. Vbi inter barbaros lõgo tractu gradiẽs, aut via fessus, aut crapuli brumali sub frigore, Musa hortãte nescio gelida magis an ebria, nouus Orpheus lyricus syluæ voces dabã, sylua reddebat. Quid inter hæc extensa viatica consultè dici potuerit, censor ipse mensura, vbi nõ vrgebat vel metus ex iudice, vel probabat vsus ex lege, nec inuitabat fauor ex comite, nec emẽdabat lector ex arte: vbi mihi tantundẽ valebat raucũ gemere, quod cantare. apud quos nihil dispar* erat, aut stridor anseris, aut canor oloris; sola sæpe bõbicans, barbaros leudos harpa* relidebat; vt inter illos egomet nõ music⁹ poeta, sed muricus, deroso flore carminis poema nõ canerem, sed garrirẽ, quo residentes auditores inter acernea pocula salute bibẽtes insana Baccho iudice debaccharent. Quid ibi fabre dictum sit, vbi quis sanus vix creditur, nisi secũ pariter insaniat? quo gratulari magis ẽst si viuere licet, post bibere: de quo conuiuam thyrsicũ, non fatidicũ licet exire, sed fatuum, cum quantum ad mei sensus intelligentiã pertinet, quia se pigrã non explicat bruta anima ipsa ieiunia fabricata. Hinc est quod latens opusculũ, & si minus videtur famosum, plus est liberũ, quia de examinatione non habet quod tã trepidet priuatũ, quam publicũ. Vnde necessarium est vt angusti sensus ingenium se mẽsuret censore, quod est mittendum sub iudice. Sed quoniam humilem impulsum alacriter acrius renitentem sub testificatione diuini mysterii, & splẽdore virtutũ beatissimi Martini cõiurans hortaris sedulo, vt contra pudorẽ meum deducar in publicũ, me in meis friuolis arbitro scabrosi operis ignorantiam confitente, quod aliis poscentibus patefacere distuli, obediendo celsitudini virtuti, hac saltem obtẽperandi vicissitudine repressus, vt quia hæc famæ magis delegantur, quam iudice, aut tibi tantum innotescentia relegas, aut intimorum auribus amicaliter quæso conlatura committas.*

* impos. * Tiliamentũq. * disparat. * relidẽs.

LIBER

LIBER PRIMVS.

1. *Ad Vitalem episcopum Rauennensem.*

ANTISTES domini, meritis in secula viuens
Gaudia qui Christi de grege pastor habes:
Cum te Vitalem voluit vocitare vetustas,
Nouerat æternum te meruisse diem.
Dignus Apostolica præfulgens mente sacerdos
Qui sacer Andreæ tam pia templa locas.
Quam bene pro meritis domini consedit in aula,
Per quem digna Deo est ædificata domus.
Sumpsisti à domino culmen, cui culmina condis,
Qui tibi digna dedit, reddis honore vicem.
Emicat aula potens solido perfecta metallo,
Quo sine nocte manet continuata dies.
Inuitat locus ipse Deum, sub luce perenni,
Gressibus vt placidis intret amando lares.
Qui loca das populis, dominum quo semper adorent,
Vt capiant veniam, tu facis esse viam.
Gratia mens, animus bonitas, dilectio plebis,
Et gradus, & pietas, te dedit esse patrem.
Prosperitas se vestra probat, quæ gaudia supplens,
Intulit egregios ad tua vota viros.
Dux nitet hinc armis, prefectus legibus illinc;
Venerunt per quos crescere festa solent.
Ne tibi desit honor, populum Deus auxit opimum.
Qui vidit sensum sic voluisse tuum.
Mysterium fidei compleuit vota petenti,
Felix cui dominus, quæ cupis ipse vehit.

Vitalis etymon.

B. Andreæ ædes à vitali extructa.

Templi venustas & religio.

Dedicationis celebritas.

Plurima

Plurima diuino celebres solemnia dono,
  Atque Dei flores templa locando colas.

2. *De templo sancti Andreæ quod ædificauit Vitalis episcopus Rauennas.*

QVISQVIS ad hæc sancti concurris limina templi,
  Si venias supplex, hîc prece sumis opem.
Qui iacet Antistes Vitalis condidit arcem
  Culmine quæ cœlo est tempore ducta breui.
Fundauit, struxit, dotauit; deinde dicauit,
  Et meruit templi soluere vota sui.
Quo veneranda pij requiescunt viscera Petri:
  Qui meruit solus claue ligare polos.
Paulus Apostolica simul hac retinetur in aula,
  Seductor quondam qui modo doctor ouat.
Hanc sacer Andreas propriam sibi vendicat arcem,
  Et cum fratre pio participata regit.
Hæc tua tecta replet Laurentius igne sereno,
  Cui pia flamma dedit luce perenne diem.
Vitali domus ista placet, qui viuus arenis
  Defossus meruit perdere mortis iter.
Sunt loca Martini, qui texit veste tonantem,
  Ne magis algeret se spoliare dedit.
En Vigili hic arx est, quem rustica turba peremit,
  Vnde mori voluit, mors magis ipsa fugit.
Incolit hæc pariter Marutius atque Sisennus,
  Quos genus atque fides & tenet vna salus.
Sanctus Alexander, felixq. Cæcilia pollent,
  Quos meritis omnes vna corona manet.
Hæc bonus antistes, Vitali vrgente, Ioannes,
  Condidit egregio viscera sancta loco.
O nimium fœlix, æternum in lumen iture,
  Cuius vita suo proficit *ista Deo.

B. Andreæ ædes quibus aliis reliquiis & patronis commendata nempe.
B. Petri.
B. Pauli.
B. Laurêtii.
B. Vitalis martyris.
B. Martini.
B. Vigilii.
BB. Martyrii, Sisennii.
B. Alexandri, Cæciliæ.
* in stadio.

3. *De basilica S. Stephani.*

GLORIA celsa pios Domini circundat amicos,
  Quorum diffusum viuit in orbe decus.
Prodiit hic martyr pro Christo orientis in axe,

S. Stephani templum. Ecce sub occasu templa beatus habet.
Fundatus virtute Dei de morte triumphans
Excepit lapides, cui petra Christus erat.
Gens Iudæa ferox Stephanum quem perdere credis;
Et si carne tamen nescit honore mori.
Ille tenet palmam meritis, tu crimine pœnam,
Possidet ille polos tu magis ima petis.
à Palladio episcopo erectum. Hæc sacra Palladius Leuitæ templa locauit,
Extet vt inde sibi non peritura domus.

4. *De basilica S. Martini.*

EMICAT aula decens venerando in culmine ducta
Nomine Martini sanctificata Deo.
Cui vitæ merito fiducia tanta coruscat
Vt populis tribuat quod pia vota rogant:
Faustus sacerdos. Extulit hanc Faustus deuoto corde sacerdos;
Reddidit & domino prospera dona suo.

5. *In cellulam S. Martini, vbi pauperem vestiuit, rogante Gregorio episcopo.*

QVI celerare paras iter huc deflecte viator;
Hic locus orantem cautius ire docet.
Exul enim terris, cœli incola, sæpè solebat
Clausus Martinus hinc aperire polos.
Vitæ S. Martini lib. III. eadem, & Sulpit. dialog. 2. c. 2. Æde sub hac habitans heremi secreta tenebat,
Per medios populos anachoreta potens.
Hic se nudato tunica vestiuit egenum,
Dum tegit algentem, plus calet ipse fide.
Tum vili tunica vestitur & ipse sacerdos;
Processitque inopi tegmine summus honor.
Qui tamen altaris sacra dum mysteria tractat,
Signando calicem signa beata dedit.
Namque viri sacro de vertice flamma refulsit;
Ignis & innocui surgit ad astra globus.
Ac breuibus manicis, fieret ne iniuria dextræ,
Texerunt gemmæ, quà caro nuda fuit
Brachia nobilium lapidum fulgore coruscant,
Inque loco tunicæ pulchra smaragdus erat.

Quam benè mercatur, qui dum vestiuit egenum
Tegmine pro tunica brachia gemma tegit.
Te quoque qui cœlos habitas Martine precator.
Pro Fortunato fer pia verba Deo.
Imperiis parere tuis pie, chare, sacerdos.
Quantum posse valet, plus mihi velle placet.

6. *De basilica S. Martini.*

QVi cupit æterna sociari in sede beatus,
Hos sibi participes per pia vota facit.
Nec patitur differre diu, quod portet agendo,
Cum bona quæ dederit, hæc sua lucra patent.
Condidit ergo aruis delubra Leontius alma
Talibus officiis, intret vt ipse polos.
Martini meritis & nomine fulta coruscant,
Quem certum est terris signa dedisse poli
Qui lepræ maculas medicata per oscula purgans
Pacis ab amplexu morbida bella tulit.
Hæc tamen ingenio sunt ædificata perito,
Quo nihil egregius gloria laudis agit.
Attollitur ad specimen locus ipse quod eminet aruis;
Elatoque iugo colle tumente patet:
Aëre educto sub se tenet omnia dorso,
Et quæcunque perit delitiosa, vident.
A longè veniens oculo vicinus habetur,
Iungitur aspectu dissociante loco.
Quo fessus rapitur visu vitante viator
Si pede defecit, lumine tactus adit.
Quæ Placidina sacris ornauit culmina velis
Atque simul certant, hic facit, illa colit.

Leontius autor huius basilicæ.

Structuræ situs & elegantia.

Placidina.

7. *In honorem basilicæ S. Martini quam ædificauerunt Basilius & * Baudegundes.*

*Baudegundis.

DIscite mortales, nihil esse quod obstet amanti,
Cum sacra templa Dei, flumine fixa manent.
Pulchra per angustos vt surgeret aula meatus,
Et si mons vetuit, præbuit vnda locum.
Vt famularetur domui vaga limpha supernæ,

Curſibus antiquas ars noua ſubdit aquas.
Cum Baudegundes, cum mente Baſilius vna
Hoc renouans priſcum reddit,& auget opus.
Sic Martine tuus honor amplus vbique meretur,
Vt loca nulla negent, quo tibi feſta ſonant.
Talibus officiis pacatus opime ſacerdos
Quorum vota vides, redde benigne vicem.

* vltra.

8. *De baſilica S. Vincentii * apud Garumnam.*

TEMPORE vita breuis meritis fit longior almis
Anguſtoſque dies tendit honore fides.
Poſt finem ſine fine manet mens dedita Chriſto
Linquens turbam hominum ſtat ſociata Deo.
Hac ope ſuffultus Vincentius extat in æuum
Gloria martyrij cuius opima viret.
Vertice ſucciſo rapuit qui ex morte triumphum,
Et noua de terris proles ad aſtra volat.
Credidit vnde necem, ſanctæ dedit hoſtis honorem,
Percuſſorque magis morte perenne iacet.
Vicerat ille miſer, hunc ſi iugulare nequiſſet
Abſtulit vnde caput, contulit inde polum.
Huius amore nouo pia vota Leontius explens
Quo ſacra membra iacent, ſtannea tecta dedit.
Et licet eniteat meritis venerabile templum
Attamen ornatum præbuit iſte ſuum.
Præmia ſuccedant operanti longa ſalutis,
Huius vt obſequiis culmina ſancta micent.

B. Vincẽtius martyr Aginnenſis.

Capite punitus.

Leontius eius baſilicam ornat.

*Vernemetis.

9. *De baſilica S. Vincentii * Vernemetis.*

CVLTORIS domini toto ſonus exiit orbe,
Nec locus eſt vbi ſe gloria celſa neget.
Sed cuius meritum ſcimus percurrere mundum,
Huius vbique viri ſurgere templa decet.
Ecce beata nitent Vincenti culmina, ſummi
Munere Martyrij qui colit aſtra poli.
Promptus amore pio, quæ papa Leontius olim
Condidit eximio conſolidata loco.
Nomine Vernemetis voluit vocitare vetuſtas,

Vernemetis etymon.

Quod quasi fanum ingens Gallica lingua refert,
Auspicij præmissa fides erat * ante futura
Vt modo celsa domus staret honore Dei.
Hic etiam sanctus, domini suffultus amore,
Virtutis summæ signa tremenda dedit.
Nam cum templa Dei præsul de more dicauit,
Martyris aduentu dæmonis ira fugit.
Redditur incolumis quidam de * parte maligna,
Cui vidisse pij templa, medella fuit.
Emicat aula potens diuino plena sereno,
Vt merito placeat hic habitare Deo.
Nunc specie suadente loci, hac virtutis honore
Euocat hic populos, hinc decus, inde salus.
Qui plebem accendis venerandæ conditor arcis,
Talibus officiis præmia iusta metis.

*arce.

Dedicatio basilicæ miraculo illustratur.

*peste.

10. *De S. Nazario.*

CVLMINA conspicui radiant veneranda Nazari,
Cuius membra solum, spiritus astra tenet.
Semine terrigeno terrenis vsibus exsors,
Immortale bonum, puluere natus homo.
Nil carnale volens, sed Christi præmia poscens,
Sanguine de proprio victima digna Deo.
Hæc tibi templa sacer deuota Leontius offert.
Maioremque suam hinc cupit esse domum.
Hic prius angusto fabricata est machina gyro,
Quo neque plus poterat tunc veneranda capi.
Deiectamque solo rursus fundauit ab imo,
Et dedit hæc, quæ nunc amplificata placent.

S. Nazario ædem ponit idē Leontius.

11. *De basilica S. Dionysii.*

QVI cupis egregij structorem noscere templi,
Tam pia non patiar vota latere tibi.
Longius hinc olim sacra cum delubra fuissent,
Et plebs ob spacium sæpè timeret iter.
Exiguam dederat hic præsul Amelius arcem,
Christicolam populum nec capiente loco:
Quo vitæ claudente diem, pro lege graduque.

Amelius Burdigalensis episcopus.

Venit ad heredem hoc opus atque locus.
Fundauitque piam de hinc papa Leontius aulam,
Obtulit & domino splendida dona suo.
Quam venerandus habet propriam Dionysius ædem
Nomine sub cuius sanctificata nitet.
Qui feruente fide Christi solidatus amore
Vertice supposito colla secanda dedit.
Membrorum contemptor erat, cupiendo coronam
Vile putans quidquid ferret amore Dei.
Vt moritura cato donum immortale pararet,
Vulnera dilexit, sed caritura nece.
Hostili occurrens gladio, se misit olympo;
Vnde mori voluit, vota salutis habet.
Nec angusta prius subtraxit fana sacerdos,
Hæc nisi perficeret quæ modo * culta placent.
Assiduè in prisco peragens cerimonia templo,
Donec rite sequens consolidasset opus.

Leontius itidē basilicam hāc erigit.

B. Dionysii Areopagitæ martyriū.

* facta.

12. *De basilica S. Bibiani.*

DIGNA sacerdotis Bibiani templa coruscant,
Quò, si iusta petis, dat pia vota fides,
Quæ præsul fundauit ouans Eusebius olim
Ne tamen expleret, raptus ab orbe fuit.
Cui mox Emerius successit in arce sacerdos,
Sed cœptum vt strueret, ferre recusat onus.
Qui precibus commisit opus tibi papa Leonti
Cuius ad hoc votum iugiter instat amor.
Vltrò tale decus tibi se seruauit agendum,
Nec nisi tu fueras qui loca sacra dares.
O meritum iusti mansurum in luce perenni,
Per quem se cupiunt templa verenda coli.
Sacra sepulchra tegunt Bibiani argentea tecta,
Vnanimis tecum quæ Placidina dedit.
Quæ super effusum rutilans intermicat aurum,
Et spargunt radios pura metalla suos,
Ingenio perfecta nouo tabulata coruscant,
Artificemque putes hic animasse feras.

S. Bibianus episcopus Sāctonū.
Eusebius episcopus Santonū.
Emerius episcopus Santonū

Sed cui

Sed cui vos animo donaria tanta dedistis,
Hic agat, vt vobis stet diuturna salus.
Ne dubitent, qui digna ferunt, sibi magna rependi,
Præmia dum propriis reddat opima Deus.

13. *De basilica S. Eutropii.*

QVANTVS amor Domini maneat tibi, papa Leonti,
Quem sibi iam sancti templa nouare mouent.
Eutropii illa etenim venerandi antistitis aula,
* Corruat, & senio dilacerata suo.
Nudatasque trabes paries vacuatus habebat;
Pondere non tecti sed malè pressus aquis.
Nocte sopore leui quodam veniente ministro,
Instauratorem te docet esse suum.
Pro mercede tui meruit magis ille moneri;
O fœlix de quo fit pia cura Deo.
Nunc meliore via viuit renouata vetustas;
Et lassæ fabricæ flos rediuiuus adit.
Ætas accessit, tamen hæc iuuenescit honore,
Vnde senex fieret, iunior inde redit.
Hic * scalptæ cameræ decus interrasile pendet,
Quos pictura solet, ligna dedere iocos.
Sumpsit imagineas pares imitando figuras
Quæ neque tecta prius hæc modo picta nitent.
Vrbis Sanctonicæ primus fuit iste sacerdos
Et tibi qui reparas iure priora dedit.
Cum sua templa tenet sanctus, habitando quiete,
Instauratori reddit * honore vicem.

* corruerat.

* sculptę.

S. Eutropius Sanctonum episcopus amore.

14. *De calice S. Leontij episcopi.*

SVMMVS in arce Dei pia dona Leontius offert,
Votis iuncta sacris & Placidina simul.
Fœlices quorum labor est altaribus aptus,
Tempore qui paruo non peritura ferunt.

15. *De Leontio Episcopo.*

INTER quos genuit radians Aquitania saxis,
Egregij meritis culmina prima tenes.

Leontii in Gallia dignitas.

Ciui-

Ciuibus ex Gallis ſupereminet alta poteſtas,
Tu potior reliquis & tibi nemo prior.
Præcedis multos, nulli minor, atque ſecundus,
Nec ſupereſt aliquid, quod dare poſſit, honor.

Ingeniũ.

Qui cum ſe primum veſtiuit flore iuuentus,
Paruus eras annis, & grauitate ſenex.

Militia.

Verſus ad Hiſpanas acies cum rege ſereno
Militiæ creuit palma ſecunda tuæ.
Cuius primitiæ tanto placuêre relatu,
Vt meritis eſſet debitus iſte gradus.
Nec poterant ſubito ſibi culmina celſa parari,
Hæc niſi digna tuum promeruiſſet opus.

Nobilitas maiorũ.

Nobilitate potens præcellis papa Leonti,
Clarus ab antiquis ſi numerentur aui.
Nam genus & proaui, vel quidquid in ordine dicam,
Per proceres celſos currit origo vetus.
Tempora diffugiunt, & ſtat tamen aula parentum;
Nec patitur lapſum, te reparante, domus.
Nobilitas longos non inclinauit in annos;
Cui magis aſcenſum proles opima dedit.
Inclita progenies ornauit luce priores,
Hæredis radio ſplendet origo patrum.
De radice ſua veſtitta eſt flore vetuſtas;
Quam merito veſtræ laudis obumbrat honor.

Epiſcopatu ſumpto vincit maiorum genus.

Quamuis non aliquis potior modo poſſit haberi,
Tu tibi præcedis amplificando patres.
Emicat altus apex generoſa ſtemmata pandens,
Cuius apud reges vnica palma patet.

Magnificentia & religio eius in templis erigendis, inſtaurandis.

Eccleſiæ nunc iura regis, venerande ſacerdos,
Altera nobilitas additur inde tibi.
Pontificalis apex quamuis ſit celſus in vrbe,
Poſtquam te meruit, creuit adeptus honor.
Aula dei, & paſtor, vicibus ſibi præmia reddunt,
Illi tu ornatum, ſpem dedit illa tibi.

Leontius XIII. Burdegalẽſis eccleſ. ę epiſcopus.

Munere diuino pariter floretis vtriſque.
Tu mercede places, illa decore nitet.
Tertius à decimo tu verbi antiſtes haberis,
Sed primus meritis enumerandus eris.

Templa

Templa vetusta Dei reuocasti in culmine prisco
  Postq; suum lapsum nunc meliora placent.
Flore iuuentutis senio fugiente coruscant,
  Et tibi læta fauent, quæ renouata virent.
Vix plus ageres, incendia tecta cremarunt,
  Et nunc laude tua pulchrius illa micant.
Nobiliaque flammicremæ senserunt damna ruinæ,
  Quæ modo post ignes lumine plena nitent.
Credo quod ex sese voluisset & ipsa cremari,
  Vt labor ille tuus hæc meliora daret.
Post cineres consumpta suos, tenuesque fauillas,
  Sic solet & Phœnix se renouare senex.
Instaurata etiam sacri est baptismatis aula,
  Quo maculas veteres fons lauat vnus aquis.
Luce beata sacræ fundasti templa Mariæ,
  Nam vbi victa fugit semper habendo diem.
Lumine plena micans imitata est aula Mariam,
  Illa vtero lucem clausit, & ista diem.
Nec solum hîc, sed vbiq; micant tua templa sacerdos,
  Inter quæ plaudens Sanctonus illa docet.
Qui loca das populis, vbi Christum iugiter orent.
  Vnde salus veniat, tu facis esse viam.
Eutropiique domus crescente cacumine pollet.
  Et probat esse tuum, quod modo culta placet.
Sed vt libeat cunctos huc currere ciues,
  Et domus vna vocet, quidquid in vrbe manet.
Omnem patriam, cui dona perennia præstas,
  Tu quoque dicendus, Burdegalense decus.
Quantum inter reliquas supra caput extulit vrbes,
  Tantum pontificis vincis honore gradus.
Inferiora velut sunt flumina cuncta Garumnæ,
  Non aliter vobis subiacet omnis apex.
Rhodanus ab Alpe means, neque tantis spumat arenis,
  Fortior Hadriacas nec Padus intrat aquas;
Danubius par est, quia longius egerit vndas,
  Hæc ego transcendi; iudico nota mihi.
Marmoribusque pius dotasti altaria Christi,
  Condita vasa ferunt viscera sancta Dei.

B. Mariæ ædes.

Patria Leontii.

Corpus domini asseruatur in vasis sacris.

Nam cruor, & corpus domini libamina summi,
Rite * ministerio, te tribuente, venit.
O fœlix, cuius ditat pia templa facultas,
Cui res ista magis non peritura manet.
Non ęrugo teret mordaci dente talentum,
Nec contra hæc fures arma dolosa mouent.
Et data res viuit, facit & bene viuere dantem,
Cum moritur terris, ducitur inde polis.
Hæc possessor habet, quidquid transmiserit ante,
Et quidquid reliquum nec numerare queo.
Ecclesiæ columen per tempora longa gubernans,
Et mercede pia functus vbique mices.
Cogor amore etiam Placidinæ pauca referre,
Quæ tibi tunc coniux, est modo chara soror.
Lumen ab Arcadio veniens genitore refulget,
Quo manet Augustum germen Auite tuum.
Imperij * fastus toto qui rexit in orbe,
Cuius adhuc pollens iura senatus habet.
Humani generis si culmina prima requiras,
Semine Cæsareo nil super esse potest.
Sed genus ipsa suum sensu, & moderamine, vicit,
Cuius ab eloquio dulcia mella fluunt.
Chara, serena, decens, solers, pia, mitis, opima,
Quæ bona cuncta gerit, quidquid honore placet.
Moribus ingenio meritorum luce coruscans,
Ornauit sexum mens preciosa suum.
Plurima cur referam, quantis sit prædita rebus,
Quæ potuit votis nupta placere tuis?
Augeat hic vobis vitam, cui templa dedistis,
Culminibusque suis culmina vestra tegat.

* ministerium.

Placidinę coniugis olim Leontii Augustale genus.

* fasces.

Placidinæ virtutes.

16. *Hymnus de Leontio episcopo.*

AGNOSCAT omne sæculum
Antistitem Leontium
Burdegalense præmium,
Dono superno redditum.
Bilinguis ore callido
Crimen fouebat inuidum,

Terens

Terens acerbum nuntium,
Hunc iam sepulchro conditum.
[illegible] se non pertulit
Qui triste funus edidit,
Et ui nocere desiit
Insana vota prodidit.
Deceptus arte noxia,
Causata deflet crimina,
Dum quæ putabat tristitia,
Conuersa sunt in gaudia.
Exempla sæua protulit,
Calcanda cuncto tempore;
Vt iam sibi conscriberet
Decreta viuo antistite.
Fucata res hæc contigit,
Vi[illegible]la casto pectore,
Superbite vt præsumeret
Po[illegible]lata quod vix * debuit.
Grauat sacerdos ordinem
Qui episcopatum sic petit;
Præcepta qui complectitur
Fugit honoris ambitum.
Hoc si cui sit debitum
Gradibus ascendat gradum,
Non se petente callidè
Sed dante Christi munere.
Iniquus est quis ipse se
Præferre vult ecclesiæ:
Nam rem sacratam sumere,
Electio diuina sit.
Sacrum sacerdos ordinem
Hilarius non ambiit
Martinus illud effugit
Gregorius vix sustulit.
Leges refutant ambitum,
Largitor omnis pellitur,
Quod respuunt prætoria
Vitat nefas ecclesia.

Ambitionis insectatio.

* desuit.

Maligna erant certamina
De sede non tamen sua:
Quæ nec pati desiderat
Non inferat mens improba.
Nec longiore tempore
Versantur in hoc murmure,
Dum cogitant succedere,
Redit sacerdos qui fuit.

Leontii reditus inopinatus.

Orante plebe, protinus
Dum nemo credit, redditur.
Quæ confluunt per tristia.
Maiora sunt hæc gaudia.
Plausu fauebat ciuitas,
Cui redit felicitas,
Orbata, quem defleuerat,
Patrem recepit an[illegible]a.
Quem vix putabat re[illegible]ditum
Præuenta voto prospero,
Res mira quando cernitur
Solet stupere visio.
Recolligit rector gregem;
Errorem p[illegible] [illegible],
Past[illegible]ris [illegible] cognit[illegible],
Gauisa sunt ou[illegible]a
Sumpsit gradum quo tempore,
R[illegible]gress[illegible] [illegible] d[illegible]e.
Q[illegible] non superno munere
[illegible] contigisse prædicet.
Tantum nec ante præmium
Plebi fuit, cum factus est,
Lætata quantum tunc fuit
Quando recepit præsulem.
Venite ciues plaudite,
Et vota votis addite,
Quo facta sunt miracula
S[illegible] eu[illegible] cœlestia.
N[illegible]us [illegible] eno lumine
Circum[illegible] que[illegible]

Et pius

...rana creſcat gratia.
...ercede, vita, gloria.
...aro canendo concrepet
...iſquis Deo non inuidet,
...s eius eſt qui præſulem
... mortis ore retrahit.
...te fido pectore,
...m vera dici non pudet,
...æc parua nobiliſſimo
...apæ damus Leontio.

17. *Ad Placidinam matrem Leontii epiſcopi.*

MVNERA parua nimis pia ſuſcipe quæſo libenter,
Quæ magis ipſa decens munus in orbe micas.
...ctibus e mediis hæc vt daret, inſula vobis
...Oceanus tumidis murmure præſtat aquis.
...dum volui properans agnoſcere, Ponti
...a veniens reppulit vnda furens.
... vt veſtra tamen ſe plena probaret,
... terris, quod peteretur aquis.

18. *De * Biſſono villa Burdegalenſi.*

EST locus æſtifero quamuis ſit tempore feruor
Qui viret aſſiduo flore refectus ager.
... depicta coloribus arua,
... odoriferis blandior herba comis.
... Biſſoneum vocat hunc de nomine priſco,
... ſeptem vrbs hinc Burdegalenſis abeſt.
... amans prætoria grata locauit,
... us atque tribus porticus æqua ſubit.
... ipſa ſolo ſenio rapiente vetuſtas,
... vultum forma decora ſuum.
... reuocat labor ille Leonti,
... te domus nulla ruina premit.
... proſperius velut aula ſepulta reſurgit
... viuificata ſuo.
... priſco noua balnea cultu,
... feſſos blanda lauacra viros.

* Biſſonno.

Hic re-

Hic referunt nutriſſe lupos deſerta tenentes,
Intulit hic homines, expulit vnde feras.

19. *De Vereginis villa Burdegalenſi.*

INTER opima ferax, qua voluitur vnda Garomnæ,
Vereginis ripis vernat amœnus ager.
Hic breuis aſcenſus leni ſubit aggere cliuum,
Carpit & obliqua mole viator iter.
Altior à planis aruis minor eminet altis;
Nec vt humilis nimium, nec vt ſuperbit apex.
Colle ſed & medio eſt domus ædificata decenter,
Cuius vtrunque latus, hinc iacet, inde tumet.
Machina celſa caſæ triplici ſuſpenditur arcu,
Quo pelagi pictas currere credis aquas.
Exilit vnda latens viuo generata metallo,
Dulcis & irriguo fonte perennis aquæ.
Qua ſuper accumbens celebrat conuiuia paſtor,
Incluſoque lacu piſce natante bibit.
Nunc renouanda venit papæ mercede Leonti,
Quem Dominum longo tempore culta cupit.

20. *De Præmiaco villa Burdegalenſi.*

QVAMVIS inſteti iter, retrahatque volumine curas,
Ad te pauca ferens carmina flecto viam.
Captus amore tui nunquam memoranda tacebo,
Te neque prætercam prætereundo locum.
Qui cum digna loquar, ſi ſyllaba quarta recedat,
Præmiacum pollens præmia nomen habes.
Delitiis obſeſſus ager, viridantibus aruis,
Et naturalis gratia ruris ineſt.
Condita quo domus eſt, planus tumor exit in altum,
Nec ſatis elato vertice regnat apex.
Qua ſuper incumbens locus eſt deuexus in amnem,
Florea gemmato gramine prata virent.
Leniter appulſus quoties inſibilat Eurus,
Flexa ſupinatis fluctuat herba comis.
Hinc alia de parte ſeges flaueſcit ariſtis,
Pinguis & altricem palmes opacat humum.

Piſcibus

...innumeris non deficit vnda Garomnæ,
...desit aquis, iuges abundat aquis.
...quærebant hæc munera tanta Leonti:
...defuerat, qui bona plena dates.
...quod pulchra domus, quod grata lauacra nitescunt,
...solidatorem te cecinere suum.
...non acquirant & adhuc fabricanda decorem,
...temporibus longis hæc tua dona regas.

21. De Aegircio flumine.

...AVS tibi forte minor fuerat generose Garomna
Si non exiguas alter haberet aquas.
...hic quoniam tenuato Ægircius haustu,
...Præfert diuitias paupere fonte tuas.
...ique dissimilem si comparet vllus vtrumque,
Hic vbi fit riuus tu, puto, Nilus eris.
...ns intrat, sed hunc tua regna refrenant
... Euphrates tu fluis, iste latet.
...cum Oceanum tumidis tu cursibus auges,
...tum crescere præstat aquas.
...tim cum terris incubat æstas,
Ac ... solo tristis anhelat ager.
... Titan radiis feruentibus exarat arua,
... calor ignifero vomere findit humum,
... arentes fugiens vix explicat vndas,
Et cum pisce simul palpitat ipse simul.
... ducto vacuatus lambit arenas,
Sedibus in propriis exul oberrat aquis.
... ante lacu consumitur amnis,
Terraque fit sterilis, quo fuit vnda rapax.
... vasto solatia cuncta rigore,
Nomine cum proprio tristis & æger eget.
... iter gradiens non inuenit haustus,
Vnde alios recreet, qui sitit ipse sibi.
... fluuius, si porrigit vndas.
... est fluuius qui madefactat humum,
... impressas lambens rota signat arenas.
... residantes orbita sistit aquas.

Ægircii fluuii multiplex ingeniū.

Si venias

Si venias equitando, viam sub tempore cancri
  Vix tamen insidians vngula mergit, equi.
Vidimus exiguum de limo surgere piscem,
  Qui retinente luto naufragus erat humo.
Nec fluuius, nec campus adest, nec terra, nec vnda,
  Piscibus in medijs nullus arare potest.
Sola palude natans querulos dat rana susurros,
  Piscibus exclusis aduena regnat aquis.
At si forte fluat tenuis de nubibus imber,
  Vix pluit in terris, iam tumet iste minax.
Ingentes animos parua de nube resumit;
  Fit subito pelagus, qui fuit ante lacus.
Turbidus incedens vndis eget ipse lauari,
  Semper inæqualis, qui nihil, aut satis est.
Non ripis contentus, agit compendia cursus,
  Quod de monte bibit per sata plena vomit.
Vertice torrentis rapitur quasi morte tyranni
  Indignatus iter munera vastat agri.
Discurrit seges in fluuio, stat piscis in agro,
  Ordine peruerso messe natante iacet.
Quæ fuerant ouibus, donantur pascua ramis,
  Prata tenent pisces, & trahit vnda pecus.
Obtinet expulsos stabulum campestre siluros
  Plus capitur terris, quam modo piscis aquis.

Siluri.

Sarcula quos foderent agros mala retia miscent,
  Figitur hic hamus, quo stetit ante palus.
Sors vna est, piscis siccent, aut flumina crescant,
  Nunc residet limo, nunc iacet exul agro.
Sed cur triste diu loquimur de gurgite paruo?
  Vritur & verbis, nec recreatur aquis.
Sufficiat flagrare sibi, cur addo vapores?
  Atque bis æstiuum crescere tempus ago?
Vnica sed tandem damus hæc solatia laudis,
  Quod tribuit pisces euacuatus aquis.

ENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI

LIBER SECVNDVS.

I. De cruce Domini.

CRvx benedicta nitet Dominus qua carne pependit,
Atque cruore suo vulnera nostra lauat.
Mitis amore pio pro nobis victima factus,
Traxit ab ore lupi qua sacer agnus oues.
Transfixis palmis vbi mundum à clade redemit.
Atque suo clausit funere mortis iter.
Hic manus illa fuit clauis confixa cruentis,
Quæ eripuit Paulum crimine morte Petrum.
Fertilitate potens ô dulce & nobile lignum;
Quando tuis ramis tam noua poma geris.
Cuius odore nouo, defuncta cadauera surgunt;
Et redeunt vitæ qui caruere die.
Nullum vret æstus sub frondibus arboris huius:
Luna nec in noctem, sol neque meridie.
Tu plantata micas, secus est vbi cursus aquarum,
Spargis & ornatas flore recente comas.
Appensa est vitis inter tua brachia, de qua
Dulcia sanguineo vina rubore fluunt.

2. *In honorem sanctæ crucis hymnus.*

PANGE lingua gloriosi prælium certaminis,
Et super crucis trophæo dic triumphum nobilem.
Qualiter redemptor orbis immolatus vicerit.

De pa-

De parentis protoplasti fraude facta condolens,
Quando pomi noxialis morsu in * mortem corruit,
Ipse lignum tum notauit damna ligni vt solueret.
Hoc opus nostræ salutis ordo depopoſcerat,
Multiformis proditoris arte vt artem falleret,
Et medellam ferret inde, hostis vnde læserat.
Quando venit ergo sacri plenitudo temporis,
Missus est ab arce patris, natus orbis conditor,
Atque ventre virginali carne factus prodijt.
Vagit infans inter arcta conditus præsepia,
Membra pannis inuoluta virgo mater alligat;
Et pedes, manusque crura, stricta cingit fascia.
Lustra sex qui iam peracta, tempus implens corporis,
Se volente natus ad hoc passioni deditus.
Agnus in crucis leuatur immolandus stipite.
Hic acetum, fel, arundo, sputa, claui, lancea,
Mite corpus perforatur, sanguis, vnda, profluit,
Terra, pontus, astra, mundus quo lauantur flumine.
Crux fidelis inter omnes arbor vna nobilis,
Nulla talem sylua profert, flore, fronde, germine.
Dulce lignum, dulces clauos, dulce pondus sustinens.
Flecte ramos arbor alta, tensa laxa viscera,
Et rigor lentescat ille quem dedit natiuitas,
Vt superni membra regis miti tendas stipite.
Sola digna tu fuisti ferre * precium sæculi
Atque portum præparare nauta mundo naufrago,
Quem sacer cruor perunxit, fusus agni corpore.

* morte.

* sæcli pretium.

3. *In honorem sanctæ crucis * & oratorii domus ecclesia apud Turonos.*

* vel.

VIRTVS celsa crucis totum recte occupat orbem,
Hæc quoniam mundi perdita cuncta refert.
Quodque ferus serpens infecit felle veneni,
Christi sanguis in hac dulce liquore lauat.
Quæque lupi fuerant raptoris præda ferocis,
In cruce restituit virginis agnus oues.
Tensus in his ramis cum plantis brachia pendens,
Ecclesiam stabilit pendulus ipse cruce.
Hoc pius in ligno reparans deperdita pridem,

Quod

uod vetiti ligni poma tulere boni.
ta quin etiam virtutum flamma coruscat,
ona quod obsequijs crux parat ipsa suis.
que sancta cruci hæc templa Gregorius offert,
im pallas coperit, signa gerendo crucis,
repente dedit diuina potentia Christi,
ex fuit & voti causa secuta pij.
nam meruit, sunt quæ cruce texile pulchra,
obsequijsque suis crux habet alma cruces.
ta cui niueis gnata est blattea telis
t textis crucibus magnificatur opus.
ato pontifici dedit hæc deuota voluntas,
Atque dicata cruci condita vela placent.
de salutifero signo tibi clare sacerdos
Hoc cui complacuit, reddere magna valet.

4. *Item de ſignaculo ſanctæ crucis.*

DiuſapexCARNEEFFINGENSGENITalialimi
VitaliterPaeconpingitſangVinegluten
LuciferaxaVraſanimanteſaFfluitillic
ConditurenіXanſadamſactOriſadinſtar
ExiluitprotoPlaſmaſoloReſnobiliſuſu
DiueſinarbitrIoradianTiluminedehinc
ExmembriſadaeuAſfiecVmvirginiſenuae
CarneereatauiriDehiNccopulatureidem
VtparadiſſiacobEnelAetareturinhortO
SEddeſedepiapepVlieTemerabileguttVS
SeRpentiſſuaſupOmiſVcoatrapropinAn
InſAciatricimoſTifaMeſaccidititLinC
GauiſuruſobhoccAeliFluiſarceloCaeoR
NaſciPronobiſmiSeraRiſetulcerEclauI
IncruceLconfigitAlimAlagmateiNuncti
VnaſaluSNOBISLIGNOAGNISANGVIneueniT
IucundaſpecieſiNteplabracchiacriſtI
AffixaſteteruntEtpaLmabeabiliſinhaC
CaracaropoenaſiNmitiſſuſtulithauſtV
ArborſuAVISAGRITEGVMNOVAVITAparatuR
EleɛtaVtuiſnſicEcruCiſordinePulchrA
LumenSpeſſcutumGereRiſlibariſAbicιV
InmoRtaledecuſnEceiVſtilaetapaRaſtR
VnaOmnemuitamſiCcruXtuacauſarigAuiT
ImBrecruentapioVeliSdaſnauitaporTuM
TRiſtiaſummerſoMundAſtiuulneraclaVO
ArbordulciſagriRoraNſecorticeneɛtaR
RamiſdecuinſuitAliaCriſmatafragrant
ExcellenſcultuDiuaorTufulgidafructu
DeliciosaciboEtperpomAſuauiſinumbra
EnregiſmagniGemmantemeTnobileſignum
MuruſetarmaViriſuirtuſlVxaraprecatu
PandebenigNauiamuiuaxetfErtileflumen
TummemoraDferopemnobiſègeRminedauid
IncrucerEXFIXVSIVDEXCVMIRAEeritorbi

5. DE SANCTA CRVCE.

or quethocsorted eiueniabilesignum
ticolaslaudesu iuenti recdereflat u
equiregitirelut un plasmabilenume n
tiouluentumcura tio faustamedella t
lusorculpae trin itas effusacreato r
ushonorlumeniu sglori aregnacoaeu e
i t c c
h e o r
i m l i
l p l s
i l e t
g a s e
n d l t
u e i u
m i g o
p c n r
r u ç
fideimeritomagnumpiereddisabraham m
x g o
e e u
i t n e
u u e t
s e r u
o l a r
d a s c
o m t a
r e i u
e a s s
r a h a
o d o r
s o n e
e r o a
r a r t
in i u
chaterergenitussicsesspiritusunus

6. *De sancta Cruce.*

SVLASASALVS
LASATASAL
SATRTAS
TRERT
RECER
ECICE
CIHIC
M IHIHI M
VI HIMIH CV
IGV IMXMI MEC
GVFERIHIMXVXMDOMINIME
VFERIHIMXVRVXDOMINIM
FERIHIMXVRCRVXDOMINI
VFERIHIMXVRVXDOMINIM
GVFERIHIEXVXEDOMINIME
IGV SEXES MEC
VI TSEST CV
M QTSTQ M
VQTQV
AVQVA
MAVAM
SMAMS
ESMSE
MESEM
PMEMP
EPMPE
AREPERA
ODARERADO
ORODARADORO

ἀνάλυσις

Crux mihi certa salus, crux est quam semper adoro:
Crux domini mecum; crux mihi refugium.

7. *Hymnus*

7. *Hymnus in honorem sanctæ crucis.*

EXILLA regis prodeunt,
Fulget crucis mysterium,
Qua carne carnis conditor
Suspensus est patibulo.
clauis viscera,
lens manus vestigia
mptionis gratia,
nmolata est hostia.
lneratus insuper
one diro lanceæ,
s lauaret crimine,
uit vnda sanguine.
sunt, quæ concinit
d, fideli carmine,
ens; in nationibus
auit à ligno Deus.
ecora & fulgida,
ta regis purpura,
a digno stipite
sancta membra tangere.
ius brachijs
um pependit sæculi.
ra facta est corporis
am tulitque Tartari.
porem nectaris,
nda fructu fertili
dis triumpho nobili.
dis aroma cortice.
a; salue victima;
assionis gloria
vita mortem pertulit,
orte vitam reddidit.

* dicendo.

arma fundit.

8. *De sancto Saturnino.*

A celsa poli terra pulsante patescit,
recipit natos, quos generauit humus.
nda hæc est occasio facta salutis,
morte sua præmia lucis emant;

Saturni-

Saturninus enim cupiens se nectere Christo,
Carnali in habitu noluit esse diu.
Vincula corporei dissoluere carceris optans,
Plenius vt Domino se sociaret homo.
Tempore maturo cum iam spes esset adulta,
Sumpserunt precium vota beata suum.
Dumque sacerdotio frueretur in vrbe Tolosa,
Et populis Christum panderet esse Deum.
Ostendens verbis, addens miracula factis,
Vt quod sermo daret consequeretur opus.
Gentiles animas rapiens de fauce tyranni,
Subdebat regi, qui dedit arma sibi.
Sed viciata malis, & plebs infecta venenis,
Curari effugiens, ægra iacere volens,
Comprendit male sana virum; ad capitolia duxit,
Atque suo medico vulnera plura dedit.
Pro pietate dolum, pro melle venena rependens,
Contra tutorem noxia bella mouet.
Subligat indomiti Sanctum ad vestigia tauri,
Et stimulat, fieret ne fuga tarda feri.
Pessima mens hominum diri noua bestia monstri,
Nec tauri domiti sufficit ira tibi.
Naturæ rabidæ feritatem adiungere nosti,
Quod per se nescit, te stimulante furit.
Turba cruenta, nocens, huius te vulnere perdis,
Et si non illi, parcere disce tibi.
Hic* ferus, impatiens mox curua per auia raptus,
Passim membra pij fudit in vrbe viri.
Tum mulier collegit ouans, & condidit artus,
Sola vna* famula participante sibi;
Hæc fuit insignis rapiendæ causa coronæ,
Gloria martyrij sic celebrata nitet.
Ante sepulchra pij dantur modo dona salutis,
Et corpus lacerum corpora multa fouet.
Dic vbi mors inimica iaces? vbi victa recumbis,
Quando vides sancti funere vota dari?
Quem malè credebas obitu finire salutem,
Dat vitam multis, & tenet ipse suam.

Saturninus Tolosę episcopus.

Eius res gestæ.

Martyrium.

*Hinc.

Sepultura.

*vna sed

Miracula.

Nunc

ptiua cubas, quæ te regnare putabas,
lendo peris, teque furendo necas.
œna premit, tua te fera vincula torquent,
dare vis gemitus, ipsa ferendo gemis.
ouans cœlos retinet, tu liuida, tristis
, inimica tibi Tartara nigra colis.
a nunc sede manet sine fine beatus,
odoratos thure * calente choros.
quas metuit placato iudice causas,
nia sed miles victor habenda petit.
triumphantem, quæ restat palma, sequetur;
e Christe mori est gloria, vita, quies.

* thura adoletque

9. *De Launebode qui ædificauit templum S. Saturnini.*

DIBVS humanis reliquorum corda resultent,
At mihi de iustis commemorare vacet.
ietatis opus victores texere libris,
onet ingenium res ratione duplex;
uod est * habilis, de magnis magna fateri,
n bona qui reticet, criminis autor erit.
causa monet, quoniam successus amatur,
neliora cupit, qui sua facta legit.
inus enim martyr venerabilis orbi;
latet egregij palma beata viri.
m Romana properasset ab vrbe Tolosam,
ia Christicoli semina ferret agri.
resana cohors domini comprehendit amicum,
ituitque pij membra terenda trahi.
itus tauri pede posteriore pependit,
ctus in obliquum dilaceratus obit.
e de terris animam transmisit Olympo;
œlix cuius funere mors moritur.
cus ille quidem quo sanctus vincula sumpsit,
llius templi fultus honore fuit.
bodes enim, post sæcula longa, ducatum
m gerit, instruxit culmina sancta loci.
nullus veniens Romana gente fabriuit,
c vir barbarica prole peregit opus.

Encomiasten agere sanctorum.
* habilē.

Saturninus Roma Tolosam missus.

Certat pro fide.

Vinculorum locū Launebodes templo illustrat erecto.

H Coniu-

Coninge cum propria Berethrude clara decore,
Pectore quæ blando clarior ipsa nitet.
Cui genus egregium fulget de stirpe potentum,
Addidit ornatum vir venerando Deum.
Quæ manibus propriis alimonia digna ministrat,
Pauperibus tribuens se satiare cupit.
Indefessa spem Christi per templa requirit,
Iugiter excurrens ad pietatis opus.
Nudos veste tegit, sitienti pocula profert,
Se magis æterno fœmina fonte replet.
Proficit hoc etiam, quidquid gerit illa marito,
Anxia pro cuius vota salute facit.
Dux meritis in gente sua qui pollet opimis,
Celsus vbique micans nobilitatis ope.
Sed quamuis altum teneat de stirpe cacumen,
Moribus ipse suos amplificauit auos.
Ergo pari voto maneant in sæcula iuncti,
Et micet ambobus consolidatus amor.

19. *Ad clerum Parisiacum.*

COETVS honorifici decus & gradus ordinis ampli,
Quos colo corde, fide, religione patres;
Iam dudum obliti desueto carmine plectri
Cogitis antiquam me renouare lyram.
En stupidis digitis stimulatis tangere chordas,
Cum mihi non solito currat in arte manus.
Scabrida nunc resonat mea lingua rubigine verba,
Excitat incompto raucus ab ore fragor.
Vix dabit in veteri ferrugine cotis acumen,
Aut fumo infecto splendet in ære color.
Sed quia dulcedo pulsans, quasi malleus instat,
Et velut incudem cura relapsa terit.
Pectoris atque mei succenditis igne caminum,
Vnde ministratur cordis in arce vapor;
Obsequor hinc, quia me veluti fornace recocto
Artis ad officium vester adegit amor.
Celsa Parisiaci cleri reuerentia pollens,
Ecclesiæ genium gloria, numus, honor.

Carmine

e Dauidico diuina poëmata pangens,
bus assiduis dulce reuoluit opus.
erdotes, Leuiticus hinc micat ordo:
anicies, hos stola pulchra tegit.
or inest, rubor his in vultibus errat,
ndent rutilis lilia mixta rosis.
enio, tamen hi bene vestibus albent,
aceat summo picta corona Deo.
o Germanus adest antistes honore,
egit hinc iuuenes, subrigit inde senes.
præeunt; sequitur grauis ordo *ducatum,
gradiendo mouet, hos moderando trahit.
ien sensim incedit, velut alter Aaron;
de veste nitens, sed pietate placens.
oides, coccus, cidarim, aurum, purpura, byssus
nant humeros, sed micat alma fides.
s melior veteri quam lege sacerdos,
quia verè colit quod prius vmbra fuit;
futura putans, præsentia cuncta refellens,
ca carne carens, quam caro fine iuens.
tus, queinquam ne deuoret ira luporum,
ligit ad caulas pastor opimus oues.
is monitis ad pascua salsa vocatus,
x vocem agnoscens currit amore sequax.
d arma celer, signum mox tinnit in aures,
git excusso membra sopore thoro.
at ante alios, mysteria sacra requirens,
dique quisque suo templa petenda loco.
nti studio populum domus irrigit omnem,
ttatimque monent quis prior ire valet.
giles noctes ad prima crepuscula iungens
nstruit angelicos turba verenda choros.
bus exertis in opus venerabile constans,
m factura polo cantibus arma mouet.
na psalterij lyrico modulamine texens,
rsibus orditum carmen amore trahit.
puer exiguis attemperat organa cannis.
le *senex largam ructat ab ore tubam.

Psalmodia cleri Parisiensis.

S. Germani Parisiensis elogium.
* canentum.

Parisiensis populi pietas, & hymnodia.

* senis.

Cym-

Cymbalicæ voces calamis miscentur acutis,
Disparibusque tr pis fistula dulce sonat.
Tympana rauca senum pnerilis tibia mulcet.
Atque hominum reparant verba canora lyram.
Leniter iste trahit modulus rapit alacer ille,
Sexus & ætatis sic variatur opus.
Triticeas fruges feruens terit area Christi,
Horrea quandoquidem constructura Dei.
Voce creatoris reminiscens esse beatos,
Quos dominus, vigiles dum redit ipse, videt.
In quorum meritis, animo, virtute, fideque,
Tegmine corporeo lumina quanta latent?
Pontificis monitis clerus, plebs psallit, & infans,
Vnde labore breui fruge replendus erit.
Sub duce Germano fœlix exercitus hic est,
Moises tende manus, & tua castra iuua.

II. *De ecclesia Parisiaca.*

SI Salamoniaci memoretur machina templi,
Arte licet par sit, pulchrior ista fide.
Nam quæcunque illic veteris velamine legis
Clausa fuêre, prius hinc reserata patent.
Floruit illa quidem vario intertexta metallo,
Clarius * hîc Christi sanguine tincta nitet.
Illam aurum, lapides, ornarunt cedrina ligna,
Hîc venerabilior de cruce fulget honor.
Constitit illa vetus, ruituro structa talento,
Hæc precio mundi stat solidata domus.
Splendida marmoreis attollitur aula columnis,
Et quia pura manet, gratia maior inest.
Prima capit radios vitreis oculata fenestris
Artificisque manu clausit in arce diem.
Cursibus auroræ vaga lux laquearia complet,
Atque suis radiis & sine sole micat.
Hæc pius egregio rex Childebertus amore
Dona suo populo non moritura dedit.
Totus in affectu diuini cultus adhærens,
Ecclesiæque iuges amplificauit opes.

* hæc.

Specularium vitreorum vsus in téplis.

* manus.

Childeberti regis in templa & sacra propésio.

Melchi-

Melchisedech noster meritò rex atque sacerdos,
Compleuit laicus relligionis opus.
Publica iura regens, & celsa palatia seruans,
Vnica pontificum gloria, norma fuit,
Hinc abiens, illic meritorum viuit honore,
Hic quoque gestorum laude perennis erit.

12. De baptisterio Maguntiæ.

ARDVA sacrati baptismatis aula coruscat,
Quo delicta Adæ Christus in amne lauat.
Hic pastore Deo puris grex mergitur vndis,
Ne maculata diu vellera gestet ouis.
Traxit origo necem de semine, sed pater orbis
Purgauit medicis crimina mortis aquis.
Hanc tamen antistes Sidonius extulit arcem,
Qui Domini cultum templa nouando fouet.
Struxit Berthoaræ voto complente sacerdos
Quæ decus ecclesiæ cordis amore placet.
Catholicæ fidei splendor, pietate coruscans
Templorum cultrix, prodiga pauperibus.
Seminat vnde metat fruges, spargendo, recondens,
Terrenis opibus non moritura parat.
Filia digna, patri te Theodeberte reformans
Rexisti patriam qui pietate patris.
Et comitante fide reuocasti ex hoste triumphos,
Sed capti precio mox rediere tuo.
Ecclesiæ fultor, laus regni, pastor egentum,
Cura sacerdotum, promptus ad omne bonum.
Cuius dulce iugum nullus gemuisse fatetur,
Viuis adhuc meritis rex in amore tuis.

Sidonius Maguntiaci episcopus. Berthoara.

Theodoberti F.

Theodoberti regis clementia & liberalitas.

13. De basilica S. Georgij.

MARTYRIS egregij pollens micat aula Georgi
Cuius in hunc mundum spargitur altus honor
Carcere, cæde, fame, vinclis, site, frigore, flammis,
Confessus Christum duxit ad astra caput.
Qui virtute potens Orientis in axe sepultus,
Ecce sub occiduo cardine præbet opem.

S Georgii basilica Maguntina.

 Ergo

Ergo memento preces, & reddere dona viator,
Obtinet hic meritis, quod petit alma fides.
Condidit antistes Sidonius ista decenter,
Proficiant animæ quæ noua templa suæ.

14. De oratorio * Trasarici.

* Trisarici.

LVCIDA perspicui nituerunt limina templi
Quo capit haud dubiam spem, veneranda fides.
Hæc est aula Petri, cœlos qui claue catenat,
Substitit & * pelagus quo gradiente, *lapis.
Sedibus his habitat Paulus, tuba gentibus vna,
Et qui prædo prius, hic modo præco manet.
Martini domus est Christum qui vestit egentem
Regem tyro tegens & homo iure Deum.
Ecce sacerdotis sacri micat aula Remedi
Qui tenebras mundi liquit & astra tenet.
Cultor opime Dei, templum Trasarice locasti,
Has cui persoluis, reddit amator opes.

* pelagi. * lacus. S. Remedius.

15. De sanctis Agaunensibus.

TVRBINE sub mundi cum persequerentur iniqui,
Christicolasque daret sæua procella neci;
Frigore depulso, succendens corda, peregit
Rupibus in gelidis feruida bella fides.
Quo pie Mauriti ductor legionis opimæ
Traxisti fortes subdere colla viros.
Quos positis gladiis armasti dogmate Pauli
Nomine pro Christi dulcius esse mori.
Pectore belligero poterant qui vincere ferro,
Inuitant iugulis vulnera chara suis.
Hortantes se clade sua sic ire sub astra,
Alter in alterius cæde natauit heros,
Audiuit rapidas Rhodani fons sanguinis vndas,
Tinxit & Alpinas ira cruenta niues.
Tali fine polos fœlix exercitus intrans
Iunctus Apostolicis plaudit honore choris.
Cingitur angelico super astra beata senatu
Mors fuit vnde prius, lux fouet inde viros.
Ecce triumphantum ductor fortissime, tecum

S. Mauritius. Palæstra martyrii.

Quatuor hic procerum pignora sancta iacent;
Sub luteo tumulo latitat celeste talentum,
Diuitiasque Dei vilis arena tegit.
Qui faciunt sacrum paradisi crescere censum
Hæredes domini luce perenne dati.
Sidereo chorus iste throno cùm carne locandus,
Cum veniet iudex, arbiter orbis erit.
Sic pia turba simul festinans cernere Christum
Vt cœlos peteret, de nece fecit iter.
Fortunatus enim per fulgida dona tonantis
Ne tenebris crucier, quæsô feratis opem.

Innocētis Sanctorū.

16. De S. Hilario.

SI Hilarium quæris, quis sit, cognoscere, lector.
Allobroges referunt Pictauiis genitum.
Cùm populum regeret diuina mente sacerdos,
Seruabat legis fœdera, sollicitus.
Improbus vt vidit plebes quod scinderet error,
Græcorum virus protulit in medium.
Vipereo promunt semper qui ex corde venena,
Filius vt dicant quia est creatura Dei.
Queis magis auxilium præstat sapientia mundi,
De ingenito genitum, quæ negat esse Deum.
Quam malè complexus, cupiens calcare prophetas,
Arrius infœlix, cum retinet, crepuit;
Egregius doctor veterum monimenta secutus,
Quem Stephanus vidit, comprobat esse Deum.
Sanctus amore Dei, contempto principe mundi,
Intemerata fides pertulit exilium.
[...] patre, qui omnipotens Deus est, cognoscere natum
Diuinis tantum vocibus insinuat.
[...]petuum lumen Christum, Dominumque Deumque
Bissenis populos edocet esse libris.

Hilarii natale suum.

Eius aduersus Arrianos acies.

Arrii interitus.

B. Hilarii exilium.

Eius libri de Trinitate.

17. De S. Medardo Episcopo.

[...]TER Christi [...]olas, quos actio vexit in astra,
Pars tibi pro meritis magna Medarde, patet.
[...]ic vixisti terrenis hospes in oris,
[...] cœlum, patriam crederis esse tuam.

Vitæ eius summa.

Exilium tibi mundus erat, cœnosa caventi,
Et modo, te gaudet, ciue manente, polus.
Exutus tenebris, vestitus tegmine lucis,
Post obitum frueris liberiore die.

Sæculi fuga.

De tellure satus factus possessor Olympi,
Et matrem linquens cum patre, læta tenes.
Humani victor vitij, super astra triumphas;
Atque cremans carnem, das animæ requiem.
Te inter mundanos vepres gradiente, fatemur,
Calcatis spinis promeruisse rosas.
Flore refectus ager, suaues tibi fundit odores,
Balsama, thura, replent, quæ paradisus habet.
Cauta per angustum figens vestigia callem,
Sic dedit arcta tibi semita lucis iter.
Lata voluptatum via, quæ submergit Auerno,
Dulcia carnis alens, mortis amara parat.
Hoc nunquam sacros flexisti tramite gressus;
Nec potuere tuos praua tenere pedes.
Durum iter ad laudes, grauior via ducit in altum,
Quo labor est potior; gloria maior erit.
Quæ prius incipiam sacri miracula facti,
Cùm quidquid facias, omnia prima micent.

* fugit.

Dum *fuit ad superos humano in corpore vita,
Ex oculis fugiens lux tibi cordis erat.

Cæcus illuminat. c.13 vitæ S. Medardi.

Si cæcus venit, rapuit palpando salutem,
In mediis tenebris fulsit aperta dies.
Qui voluit furti causas penetrare latentes,
Te religante sedet, te reserante fugit.

Fur vitiū labyrintho mirè implicatur c.10.

Fur sine perfecto voto deceptus inani,
Omnia restituens, crimina fraudis habet.
Nam semel vt molles carpserunt palmitis vuas,
Non valuere gradus inde referre foras.
Nec potuit raptor pedibus sub ducere prædam,
Raptori adduxit sed sua præda pedes.
Ergo suis laqueis cœpit miser esse ligatus,
Venerat vt caperet, captus at ipse fuit.
Nec tetigit mustum, sed iniqua mente rotatur,
Antea quam biberet, ebria turba iacet.

Incepit

Incepit seruare magis, quam ferre racemos,
Et datus est custos, qui cupit esse rapax.
Donec, sancte, tuis verbis tu iusseris ire,
Vt furtum impleret, doctus ab hoste redit.
Quæ manet hæc animi pietas, sanctissime præsul,
Lædentem auxilio qui facis ire tuo?
Tintinnum rapit alter inops, magis improbus ille,
Qui iumentorum colla tenere solet.
Absconditq; sinu, fœno præcludit hiatum,
Et tenet ipse manu, ne manifestet opus.
Te veniente sacer causas patefecit opertas,
Tinnitum incipiens iam quasi furta loqui.
Nil valet abscondi, nil claudi, nil ve teneri,
Facundo strepitu prodidit omne malum.
Pandebat propriam veluti sub iudice causam,
Nil de fure timens liberiore sono.
Indicat, accusat, conuincit, damnat, acerbat,
Te præsente tamen non licet esse reum.
Absoluis furem, solitæ pietatis amore
Addens, & monitus cautus vt iniret iter.
Præcipiens querulam secum portare rapinam,
Ne vacua tristis spe remearet inops.
Hinc tamen, vt potero, cum raptus ab vrbe fuisses,
Quæ dederit populis signa verenda loquar.
Cum pia composito veherentur membra feretro,
Subtractus meruit cæcus habere diem.
Anxius ille, sacra lumen suscepit ab vmbra,
Et tua mors, illi lucis origo fuit.
Dumque sepulchra darent, oculi rediere sepulti,
Tunc sopor ille tuus, hunc vigilare facit.
Cum fugis à mundo, datur illi lumine mundus,
Te linquente dies, hunc fugiunt tenebræ.
Antiqui vultus lucem stupuere modernam,
Et veteri fabricæ prima fenestra venit.
Cum pedibus validis, alter manicisque ligatus
Mox tetigit templum, ferrea vincla cadunt.
Tam graue fragmentum dolor est vel cernere, pœnam,
Pondere tot miseros sustinuisse pedes.

Tintinabulũ spõte vbiq; sonans prodit tauri abigeum. c. 11.

Cæci illustratio. c. 23. in funere S. Medardi.

Vincti cõ pedibus & ferro onusti mirè soluuntur. c. 29.

Si connexa forent, elephantem soluere possent,
Nec poterat rigidos ipse mouere gradus.
Non minus est illi, quæ subueniente procella,
Littoribus Lybicis anchora fracta iacet.
Pœna quidem grauior, cecidit crescente triumpho,
Vincere rem sæuam gloria maior erat.
Non habuit tot vincla pati miser ille, ligatus,
Sed tua quo virtus plus mereretur opus.
Cum solidarentur, non sic strepuere catenæ,
Ceu tinniuerunt, cum crepuere feræ.
Quæ fuit illa prius nimiis male ficta catenis,
Iam tibi qui soluis, libera dextra fauet.

cap 37. Lignea vincla gerens alter confugit ad aulam,
Quæ simili merito scissa repente cadunt.
Nec mora, vix tetigit sacrati limina templi,
Fit tonitrus cœlis, arma ferendo tibi;
Grandia diuisi ceciderunt pondera ligni,
Et qui gessit onus, corruit ipse simul.
Expauit subito de libertate recepta,
Atque magis timuit, quando solutus erat.
Quæ ratio fuerit, cecidit cur pronus in aruis,
Gaudia magna quidem sæpè timere solent.
Dum stupet vnde salus laceris est reddita plantis,
Admirante animo, membra salute fluunt.

Arida manus feminæ sanatur. c. 38.

Inde vetus mulier, pariter nascente periclo
Vulnera naturæ mortua membra tulit.
Inclusos digitos, morbo numerante tenebat,
Nec poterat ducto pollice, fila dare.
Secum nata quidem, sed non sua dextra pependit,
Corpore iuncta suo res aliena fuit.
Tempore sed tardo est, cùm iam spes fracta iaceret,
Ante tuos tumulos, viuificata manus.
Sic inopinatum commendat gratia votum,
Desperata salus dulcior esse solet.
Nobilis ergo venit digitis torpentibus humor,
Et dispensatus fluxit in vngue vigor:
Arida neruorum sese iunctura tetendit,
Agnouitq; suum vena soluta locum.

Apta ministeriis incepit palma moueri,
Seruitium discens libera dextra fuit.
Nec tantum profugos pietas tua reddidit artus,
Reddidit & victum pensa trahente manu.
Eripuisti aliam simili de peste puellam,
Membraque restituens plus animæ tribuis.
Desponsata viro, mortali lege, iacebat;
Nunc thalamis Christi virgo dicata micat.
Sponsa quidem radiat cum virginitate modesta,
Spe meliore fruens, nupta tenenda polis.
Nec fructus vteri sterilis deperdit onusti,
Flore pudicitiæ mater habenda placet.
Acquirit cunctos, natum quoque non habet vnum,
Progeniemque sibi gignit amore Dei.
Inde pari morbo deflenda infantia parua,
In lucem veniens membra necata trahit.
Mors & origo simul misero processit ab aluo,
Extinctam generans mater anhela manum:
Commendata tuo rediit medicata sepulchro
Quod de matre perit de tumulo recipit.
Dum iacet alter inops visu caligine clauso
Cæcus, nec misero lumine lumen erat,
Longa nocte oculos, quarto iam mense, ptemebat,
In * luce obscurus, viuus imago necis.
Vocibus hunc medicis, monuisti tempore somni,
Tenderet vt velox ad tua templa gradum:
Mox veniente die, sed non sibi forfice pressa
Enituit Christi vertice tonsa comis.
Detrahit hic crines, nitidos vt haberet ocellos,
Et mercante coma, munera lucis emit.
Qui, titubante gradu, tractus peruenit ad aulam,
Per biduum recubans ante sepulchra fuit.
Tertia lux rediens nocturnas soluerat vmbras,
Et cæco occurrit sic reuocata dies.
Vndique *l nitæ cecidere à fronte tenebræ,
Sanguinis vnda rigat, luminis atra lauat.
Sicca lucerna nouo flagrante refulsit oliuo,
Obtinuitque suum lux peregrina locum.

Puellam à se sanatam S. Medardus Christo dicat virginem.

Infantem malè natum sanat.

Cæcus mirabiliter oculos recipit.

* lucem.

* limatæ,

Quid referam mutis, qui, verbo, verba dedisti?
  Quod grauat eiiciens, quod iuuat, omne locans.
Cuncta nec enumero, tua me præconia vincunt.
  Et si non potui, velle fuisse, vide.
En tua templa colit nimio Sigibertus amore,
  Insistens operi promptus amore tui.
Culmine custodi qui templum in culmine duxit.
  Protege pro meritis qui tibi tecta dedit.
Hæc pia pauca ferens ego Fortunatus amore
  Auxilium posco, da mihi vota precor.

Sigebertus rex S. Medardi studiosus.

Inuocatio S. Medardi.

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI.

LIBER TERTIVS.

Ad Euphronium episcopum Turonensem.

DOMNO SANCTO ET MERITIS APOstolico domno & dulci patri Euphronio papæ, Fortunatus.

ANTE, paucorum dierum volubilitate transcursa, deferente præsentium portitore venerabilis oris vestri salutare colloquium à me cœlesti pro munere, significo, fuisse perceptũ; quodq; ea auiditate, teste rerum creatore, complexus sum, qua & vestrum piissimum animum circa meam humilitatem iugiter approbaui profusum; & me supplicem, multis* repletum beneficiis, agnosco deuotum. Qui quamuis in altera commoret ciuitate, nouit Deus, quia à vobis absens sum tantum modo loco, non animo, &*quocunque fuero, intra me vos clausos habebo. Verè dico, non est illud cor carneum, vbi vest ę animæ non recipitur admiranda dulcedo, sed marmore durius, si tantæ charitatis non amplectitur blandimento. Nam quis de te tam congrua prædicet, quam mens vere sancta deposcit? Aut quis suo sic satisfaciat animo, vt vestrum, sicut condecet, dignè prodat affectum, qui in terra sic humilis es: vt habites erectus in cœlis: & inclinando ad infima, subleuari te facias ad excelsa, vt iam agnoscaris qui Christi humilitatem libenter amplecteris, de eius regni munere, quid habebis. Quoniam, sicut ipsius mandata sunt, qui se paruulum inter homines vult videri, magnificum se eldtus respicit in supernis; vnusquisq; qualiter desiderat, &* expectat. Ego verò gratulor, in corde domni Euphronij dilectionem domni mei * se disse Martini, qua propter multiplici mea prece Apostolatui & sanctæ charitati vestræ commendans, rogo per ipsum domnum Martinum, cuius fueris participato consortio, vt apud eum memorari præcipies me famulum & deuotum, quatenus, quid apud eum meritis præualet tis, meæ humilitatis protectione iugiter ostendatis. Ora pro me, domne sancte, & Apostolice, peculiaris domne & pater.

* copiosum.

* vbicúq;

* expo-nat.

* sensisse.

Domno sancto mihiq; in deo peculiari patrono Euphronio papæ, Fortunatus.

COPIOSAM & superabundantem pectoris vestri dulcedinem, quam circa deuotionem personæ meæ, vestram beatitudinem pater amantissime, fateor impendisse, quis illam, vt dignum est, vel corde possit concipere, vel sermone valeat explicare? Quæ tanto me sibi vinculo admirandæ charitatis adstrinxit, vt ne vnius horæ spacio, ab illo mihi videar separari conspectu, quem & si præsentem nō video, attamen intra pectoris habitaculum retineo conditum & reclusum. Quis enim tuæ * pietati peculiaris non redditur, in qua tantæ bonitatis beneficia continentur? aut quéad tuam dulcedinem non * ducas inuitum, cuius probauimus animū ineffabili charitate * profusum? Qua autem illud admiratione cōplectar, cum te sic video cunctos diligere, ac si vnum quéq; de proprio visus sis latere generasse? Quis verò filio um superbus esse desideret, vbi te patrem & doctoré tantæ humilitatis agnoscit? aut * quis summo nobilitatis descendens de culmine, cum te sic respicit supplicem, non se tuis vestigiis in terra prouolutus * extendet? Vere dico. Si tumidum superbia deiicit, multū est laudabilis humilitas, quæ vos erigit. Quis deniq; illic esse possit iracundus, aut turbidus, vbi sacerdos & pontifex tam placidus est inuentus? Scit enim totus sine rapacitate grex viuere, vbi viuendi tranquillitas discitur à pastore. Quid de rebus reliquis referam? in quibus te sic impendis in singulis, vt lauderis * à cunctis? Quæ tamen & si imitari non possumus, vel vidisse quod imitari deceat, congaudemus. Quapropter dominationi & sanctitati vestræ peculiariter me commendans, rogo & obtestor, sic ille domnus meus Martinus sua intercessione obtineat, vt cū ipso, iuxta merita vestra, in luce perpetua vos collocet diuina misericordia, vt pro me humili filio & seruo vestro, ad eius beatū sepulchrū orate * dignemini &, vt pro peccatorum meorum remissione pius intercessor is * accedat. Eos verò, qui vestri sunt, omnes domnos & * dulces meos reuerēter saluto: dōnum meum per omnia dulcissimum, filium vestrum, * Euentium pro me multipliciter supplico salutari. Domno meo Felici episcopo, si per vos venit, me benigno animo commendari deposco. Ora pro me.

* caritati.
* inducas.
* perfusum.
* quáuis.
* ostēdet.
* in.
* digneminí &.
* accedas.
* duces.
* Euantium.

I. *Ad eundem.*

QVAMVIS pigra mihi iaceat sine fomite lingua;
Nec valeam dignis reddere digna viris.
Attamen, alme pater, Christi venerande sacerdos,
Euphroni, cupiq; soluere parua tibi.

Debeo multa quidem, sed suscipe pauca libenter,
Sit veniale precor, quod tuus edit amor.
Ecclesiæ lampas sub te radiante coruscat,
Lumine pontificis fulget vbique fides.
Gratia præcellens syncero in pectore vernat,
Quo nullus dolus est Israelita *vires.
Immaculata tibi fœliciter actio currit,
Vt penetres cœlos, hæc via pandit iter.
Dulcia colloquij sine fuco dicta refundis,
Non sic mella mihi, quam tua verba placent.
Quidquid habet sensus hoc lingua serena relaxat,
Pectore sub vestro fraus loca nulla tenet.
Qui sine felle, manes in simplicitate columbæ,
Nec serpens in te dira venena fouet.
Aduena si veniat, patriam tu reddis amatam,
Et per te proprios hic habet * hospes opes.
Siquis iniqua gemit, tristis hinc nemo recedit,
Sed lachrymas remouens lætificare facis.
Martinus meritis hac vos in sede locauit,
Dignus eras heres, qui sua iussa colis.
Ille tenet cœlum, largo dans omnia voto;
Christo iunctus eris hunc imitando virum.
Non perit hic vestrum qui grex ad ouile recurrit,
Candida nec spinis vellera perdit ouis.
Non lupus ore rapit prædam, pastore vigente,
Sed fugit exclusus non lacerando greges.
Hæc tibi lux maneat longos, venerande, per annos,
Atque futura dies lucidiora ferat.

B. Euphronii virtutes.

* virens.

* exul.

Ad Felicem episcopum Namneticum.

DOMNO SANCTO ET APOSTOLICA SEDE DIgnissimo domno & patri Felici papa, Fortunatus.

OSCITANTE me prope finitima pelagi, blandiměto naturalis torporis in lecto, & littorali diuitius in margine decubante, subito per vndifragos vestri fluctꝰ eloquij, quasi scopulis incurrẽtibꝰ, elisa salis spargine, me cõtigit irrorari; sed ad primos eu'gilãdi stimulos, infundi poteram, non tñ excitari; qui adhuc more solito grauiter obdormitãs, tamẽ aliquãdo intercrepitan-

crepitantia verborum vestrorum tonitrua, vix surrexi. Igitur cum considerarem dicta singula, de more tubarum, clangente sermone, prolata, & sydereo quodammodo splendore perfusa; velut coruscantium radiorum perspicabili lumine, mea, vili est s, lumina perstrinxisse: & soporantes oculos, quos mihi aperuistis tonitruo, clausistis corusco. tantum enim exercitati claritate colloquij vestræ linguæ iubar effulsit, tanta se * renidentis eloquentię lux vibrauit, vt, conuerso ordine mihi videretur verbis radiantibus ab occidentali parte sol nasci, te loquente. Credebam enim quasi sono Pindarico compactos tetrastrophos pedestri glutine sugillatos, & ac si enthymematum parturiens catenatum vinculum fæcunda fluxisset oratio spiris intertexta, sophismate peregrino. Denique quantum ad profunditatem vestræ dictionis attinet, feceratis ignorantem per sermonum compita velut inter cautes Echinadum oberrare, nisi à vobis ipsis lampas * viatrix itineris occurrisset. Quod verò vestris inseruistis epistolis, vocem meam, nec acclamatione laudem superatam, in vltimo orbis angulo personasse; hęc ipsa dum relego, cœpi me mirari, vestro subito creuisse colloquio; qui fauorem proprio non mererer ornatu, gauisus, vsque adeo affectu fautoris erigi, qui me recognoscerem ingenij qualitate substerni. O quantum charitas præualet, cum illud lingua laudantis adiicit, quod laudanti vena subducit. Optandum est siquidem, vt de me humillimo tali testi potius credatur, quam auctori. Non enim Polydeucen suæ commendasset venæ saliens vbertas, nisi Smyrnei fontis fatidico latice fuisset attactus. illud itaque, quod dixistis, in vltimo orbis angulo, quasi vestram habitare præsentiam, satis hoc fieri iustū est, vt de vobis mihi credatis, qui de me vobis credi, blandius suadetis. Quoniam loca, quamuis regione vltima, te ciue, sunt prima; nam si personæ merito vrbes sibi vendicant principatum, nulli, per vos, est ille locus inferior, vbi quidquid de laude requiritur, Felix actibus pontifex * est assertor. Denique non Caucasi niue, rabidæ nec vrsæ situs frigoribus intertextus, respirat, sed per vos, mutatis sedibus, assiduo fauonij sibilo modulante, vernat. Hoc etiam, quod sanctitas vestra conqueritur, me innento Turonis parua prolixitate potitam se fuisse colloquiis, cum me è contra pudeat, in breui spacio prodidisse inscitiam, & latère tanti gratiam pontificis acquisitam. Tamen, si nostrę amicitiæ partes considerare velitis, quamuis protracto spacio aspectu vestro fruerer, incitari poteram, non expleri. Quis enim suauium semel afflatus odore rosarum, vel satiatum quandoque se iudicet, vel patiatur reddere fastidientem? Cum, si diuturnius fuissemus cominus, tanto magis dilectione succenderer, quanto plus agnoscerem quem amarem. Quod enim intulistis; *si Ligerim vobiscum ascendis-*

* relidentis.
* præuiatrix.
* esse asseritur.

[illegible]m *secundis fluctibus, & Namnetis occurrissem*. noui quidem, te mihi ca[illegible], Cherusis accersentibus myoparonem præpetem, catus, & arte at[illegible], inter symplegadas se mordentes exiissem; & si res exige[illegible]m crepetegico Oetan Thirynthiam, cum Pindaro spirante, pul[illegible] Qua verò auiditate, illud me crediditis perlegisse, quod vos intertexe[illegible] charitas imperauit: quod dixistis: *Nec si vlcisci venissent, in solatio me* [illegible]*pere valuissent*; credite, quantum meus animus inspicit, ipsa mihi [illegible]a tantum dare ad auxilia poterat, quantum præstitistis in verbo: [illegible]ud me plus aliquid est factis impendere, quam vota voluntatis of[illegible] nam alloquij refluente dulcedine, nihil opus est plus * egere. Quod [illegible] ceuis addidistis: *nisi solicitatus laudibus, rusticus calamus non * tornasset*, [illegible] cultor Christicola feracissima iugera, sæpius exarauit, attamé nu[illegible]m, tuos confiteor ludos Phalæcios, Amphionio barbito reboasse. Hæc quoque; quod delectabiliter adiecistis: *me domna mea Rhadegunda mu*[illegible]*ratu inclusum*; scio quidem, quia non ex meis meritis, sed ex illius cô[illegible] quam circa cunctos nouit impendere, colligatis. Et quantum [illegible] persona, panegvricum poëtice tangitis, tantum in eius laudis histo[illegible]stis. Tamen in vestris verbis illud relegere merui, quod in eius [illegible] percepi; sed qui de me paruo magna depingitis, quæso, de ma[illegible] prædiceris. Quapropter, dominationi & sanctitati vestræ, me [illegible] supplicatione commendans, deprecor per dominum redempto[illegible]rum nostrarum, qui vos prædestinatos, sua facturus est in luce [illegible]tes, vt me in sanctis orationibus, pietatis intuitu, dignemini memo[illegible]. Magnum enim erit spei meæ auxilium, à vobis obtinere quod posco.

* agere.
* turnasset.

2. *Ad Felicem episcopum ecclesiæ Namneticæ.*

[illegible] lnguæ, pariter Græca atque Latina,
Pro meritis nequeunt soluere cuncta tuis.
[illegible]s ab[illegible]sus, votis venerandus haberis,
[illegible] qui sensus luce perennis eris.

3. *Ad Felicem episcopum Namneticum.*

[illegible] salus patriæ, Felix spe, nomine, corde,
Ordo sacerdotum, quo radiante, micat.
[illegible] terris, quod publica iura petebant,
[illegible]poribus nostris gaudia prisca ferens.
[illegible], lumen generis, defensio plebis,

Naufragium prohibes, hic vbi portus ades.
Autor apostolicus, qui iura Britannica vincens,
Tutus in aduersis, spe crucis, arma fugas.
Viue decus patriæ fidei lux, autor honoris,
Splendor pontificum, noster & orbis amor.

4. *Ad Felicem episcopum, de dedicatione Ecclesiæ suæ.*

CVM Salomon coleret generosi encænia templi,
Isiahelitic[illegible]s fecit adesse viros.
Leuitas, proceres, pueros, iuuenesq;, senesq;.
Vndiq. certatim regia pompa trahit.
Mactantur vituli, tauri iugulantur ad aras,
Et populi in votis gaudia cædis erant.
Nunc vero adsurgit ritu placitura beato,
Tempore decurso, iustior ar[illegible] Deo.
Prospera quæ populis Felix modo f[illegible]sta *ministrat,
*Exuperant rebus gesta priora nouis.
Conuocat egregios sacra ad solennia patres,
Quo stat vera salus & fugit vmbra vetus.
Docti claue Petri cœlos aper[illegible]re petenti,
Ac monitis Pauli noscere [illegible].
Ne lupus intret ou[illegible] nec mo[illegible]bu[illegible] [illegible] et agnos,
Hinc sunt custodes inde medella gregi.
Quorum vox refluens, populo, de fonte salutis
Vt bibat aure fidem, porrigit ore salem.
Inter quos medius Martini sede sacerdos
Euphronius fulget, Metropolita sacer;
Plaudens in sancta fratrum coëunte corona,
Et sua membra videns, fortior extat apex.
Lætius inde caput quia sunt sua viscera secum,
Ecclesiæ iuncto corpore crescit honor.
Domitianus, item Victorius, ambo col[illegible],
Spes in vtrisq; manent pr[illegible] [illegible] ope.
Domnulus hinc fulget meri[illegible], M[illegible]us inde,
Iure *sacerdotij cult[illegible] vt[illegible]q; Dei.
En spectat, veniat quæ nunc [illegible]oranda per æuum
Votis plena pijs fulget in orbe dies.

Dedicationis templorum celebritas.
* ministrant.
* exuperat.
Episcoporum potestas & munus.
Episcopi dedicationi præsentes.
Euphronius.
Domitianus & Victorius.
Maracharius.
* sacerdotij.

In qua

[illegible] promeruit sua gaudia cernere pastor,
[illegible] sacro, reddere vota Deo.
[illegible] qui longo aduentu pendebat in isto,
[illegible] illud, hoc erat omnis amor;
[illegible] tara timens, suspecto in tramite vitæ,
[illegible] iter, quam daret ista Deo.
[illegible] occultans, suspiria lassa trahebat,
[illegible] vt dominus hoc properare decus.
[illegible] curarum fasce laborans,
[illegible] tum spectat, pondera tempus erant.
[illegible] adest, soluatur sarcina curæ,
[illegible] famulus triste repellat onus.
[illegible] dans populis, & gaudia larga, per vrbem
[illegible] cum grege pastor, age.
[illegible] pontifices circundant, inde ministri;
[illegible] te totum, hinc honor, inde fauor.
[illegible] choris resonat, plebs inde choraulis,
[illegible] tuum votum, qua valet arte canit.
[illegible] tibi, quia fit mora semper amanti,
[illegible] enim tarda, sed ampla venit.
[illegible] laudes, inter tua classica, canta,
[illegible] opem, machina trina sonet.
[illegible] in templis holocausta sacerdos,
[illegible] orna mices, hostia pura, Deo.

5. *In honorem eorum, quorum ibi reliquiæ continentur.*

[illegible] montes, speciosa cacumina Sion,
A Libano gemini, flore comante, cedri.
[illegible] duo lumina mundi;
[illegible] Paulus, fulgurat arce Petrus.
[illegible] radianti luce coronas,
[illegible] monitu; celsior ille gradu.
[illegible] corda hominum reserantur, & astra per illum;
[illegible] ille stylo, suscipit ille polo.
[illegible] hic dogmate, clauibus alter;
[illegible] Paulus, ianua fida Petrus.
[illegible] firma tenens, ille architectus habetur.
[illegible] templum, quo placet ara Deo.

Ritus cõsecrandi templa.

SS. Petri & Pauli apostolorum encomion.

 Vno son-

Vno fonte, pares medicata fluenta rigantes,
Restinguunt auidam, dulce liquore, sitim.
Fortia bella gerens quisquis cupit astra tenere,
Rex dedit hos proceres militis esse duces.
Gallia plaude libens; mittit tibi Roma salutem;
Fulgor Apostolicus visitat Allobrogas.
A facie hosti hi duo propugnacula præsunt,
Quos fidei turres, vrbs caput orbis habet.
Hi radiant oculi precioso in corpore Christi,
Lumine qui proprio cætera membra regunt.
Munere Felicis cœli cape Gallia fruges,
Pontificisque tui vota beata cole.
Cuius castus amor dedit hanc in honore superno,
Ecclesiæ nuptæ dote perenne domum.

Nanneti-ci templi descriptio.

Vernice sublimi pateraulæ forma triformis,
Nomine Apostolico, sanctificata Deo.
Quantum inter sanctos meritum superent in et illis,
Celsius hæc tantum culmina culmen habent.
In medio turritus apex super ardua tendit,
Quadratumque leuans crista rotundat opus.
Altius vt stupeas arce ascendente per arcus
Instar montis agens ædes acumen habet.
Illic expositos fucis, animantibus æquis,
Viuere picturas, arte tellante putes.
Sol vagus, vt dederit per stannea tecta colorem,
Lactea lux resilit, cum rubor inde ferit.
Ire, redire vides, radio crispante, figuras,
Atque lacunar agit quod maris vnda solet.
Fulgorem astrorum meditantur tecta metallo;
Et splendore suo culmina sydus habent.
Luna coronato quoties radiauerit ortu,
Alterum ab æde sacra surgit ad astra iubar.
Si nocte inspiciat hanc prætereundo viator,
Et terram stellas credet habere suas.
Tota capit ra... ios patulis oculata fenestris,
Et quod mireris hic foris, intus habes.
Tempore quo redeunt tenebræ, mihi dicere fas sit,
Mundus habet noctem, detinet aula diem.

Dexte-

[illegible] templi meritis præfulgat Hilari,
Compare Martino consociante gradum.
[illegible] proprios dum fundit vbique patronos,
[illegible] hic terra tegit, lumina mundus habet.
[illegible] Ferreoli par est, qui vulnere ferri,
[illegible] ere martyrij gemma superba nitet.
[illegible] hic Felix, vt sit magis ipse sacerdos,
[illegible], tuum templum qui tibi templa dedit.

Patroni tutelares.
S. Hilarius.
S Martinus.
S. Ferreolus.

6. *Ad eundem, in laudem eius, & regionis Armorici.*

I[illegible] festiua dies, me gaudia cogunt;
Vt quod plebs poterat, solus amore loquar.
[illegible] quamuis sit regio Armoricus in orbe,
Felicis meritis cernitur esse prior.
[illegible] similes Oriens, & Gallia sortes,
[illegible] micat radiis solis, & ista tuis.
[illegible] splendore nouo sua munera quisque ministrat,
[illegible] s Oceano lumen, & ille rubro.
[illegible] ensus clara pro lampade fulget,
Ingen[illegible] um vestrum luminis instar habet.
[illegible] a progenies titulis ornata vetustis,
[illegible] & à proauis gloria celsa tonat.
[illegible] inque potens Aquitanica rura subegit,
[illegible] ille tuo sanguine, luce, parens.
[illegible] antiqui venerabile culmen, in orbe,
[illegible] cuius militat omne decus.
[illegible] s, tutor patriæ, correctio plebis,
Eloquij flumen, fons salis, vnda loquax.
[illegible] doctrinæ, ius causæ terminus iræ,
[illegible] um ad cuius huc noua Roma venit.
[illegible] d poterat per plures illa docere,
[illegible] suo Gallia ciue, placet.
[illegible] g[illegible] ris gemino fulgentia dono,
[illegible] celebrant hinc opus, inde genus.
[illegible] a de nobilitate nitebas,
[illegible] m nunc spe nobiliore regis.
*[illegible] d aratrum bone cultor iugiter instas,
[illegible] multa Deo splendida dona dares.

Felicis Nannetici prosapia.

* odoratum.
* ornatu.

 Nupsi-

Nupsisti ecclesiæ, felicia vota iugasti.
Hanc qui matronam dote potente reples,
Cuius in amplexu ducis sine crimine vitam,
Altera nec mulier corde recepta fuit.
Hanc oculis, animo retines & corde pudico,
Vnde tibi nupsit, castior inde manet.
Illa tibi prolem peperit, sed corpore virgo,
Et populum gremio fudit amata tuo.
Ecce tuos natos diuina ex coniuge sumptos,
Et modo te gaudet, quos patris vmbra tegit.
Proq; salute gregis, pastor, per compita curris,
Exclusoq lupo tota tenetur ouis.
Insidiatores remoues, vigil arte, Britannos;
Nullius arma valent, quod tua lingua facit.
Tu quoq; ieiunis cibus es, tu panis egenis,
Quæ sibi quisq; cupit, hic sua vota videt.
Diuitias proprias in pauperis ore recondis,
Largas mendici ventre reponis opes.
Tempore quo veniet Christus, tunc omnia vobis,
Iudicis in facie sacculus iste feret.
Sit tibi fixa, salus numerosos ampla per annos,
Perpetuo felix, *nomine, mente, fide.

Pudicitia & castitas episcopi.

Ecclesiæ fecunditas.

7. *Ad Felicem episcopum, de paschate resurrectionis domini.*

TEMPORA florigero rutilant distincta sereno,
Et maiore poli lumine, porta patet.
Altiùs igniuomum solem cœli orbita ducit,
Qua vagus Oceanus exit, & intrat aquas.
Armatus radiis elementa liquentia lustrans,
Adhuc nocte breui tendit in orbe diem.
Splendida syncerum producunt æthera vultum,
Lætitiamq. suam sydera clara probant.
Terra ferax, vario fundit munuscula fœtu;
Cum bene vernales reddidit annus opes.
Mollia purpureum pingunt violaria campum,
Prata virent herbis, & micat herba comis.
Paulatim subeunt, stellantia lumina florum,
Arridentq. oculis gramina tincta suis.

Veris descriptio.

Semi-

Semine deposito, lactans seges exilit aruis,
Spondens agricolæ vincere posse famem.
[illegible] lacrymat sua gaudia palmes,
Vnde merum tribuat dat modo vitis aquam.
Cortice de matris, tenera lanugine, surgens,
Præparat ad partum turgida gemma sinum.
Tempore sub hyemis foliorum crine reuulso,
Iam reparat viridans frondea tecta nemus.
Myrtus, salix, abies, corylus, siler, vlmus, acer, nux,
Plaudit quæque suis arbor amœna comis.
Constructura fauos, *apis hinc aluearia linquens.
Floribus instrepitans, poplite mella rapit.
Ad cantus reuocatur aues, quæ carmine clauso,
Pigrior hyberno frigore muta fuit.
Hinc philomela suis attemperat organa cannis,
Fitque repercusso dulcior aura melo.
Ecce renascentis testatur gratia mundi,
Omnia cum domino dona redisse suo.
Namque triumphanti post tristia tartara Christo,
Vndique fronde nemus gramina flore fauent.
Legibus inferni oppressis, super astra meantem
Laudant rite Deum, lux, polus, arua, fretum.
Qui crucifixus erat Deus, ecce, per omnia regnat;
Dantque creatori cuncta creata precem.
Salue festa dies, toto venerabilis æuo;
Qua Deus infernum vicit, & astra tenet.
Nobilitas anni, mensium decus, alma dierum,
Horarum splendor, scrupula *puncta fouens.
Hinc tibi sylua comis, hinc plaudit campus aristis;
Hinc grates tacito palmite, vitis agit.
Si tibi nunc auium resonant virgulta susurro,
Has inter minimus passer, amore cano.
Christe salus rerum, bone conditor, atque redemptor,
Vnica progenies, ex deitate patris.
Irrecitabiliter manans de corde parentis,
Verbum subsistens & penetrare potens.
Æqualis, concors, socius, cum patre coæuus,
Quo sumpsit mundus, principe, principium.

* apes.

Principiū quo vtitur Ecclesia.

* cuncta.

Christus Verbum.

Christi diuinitas.

Æthera

Æthera suspendis sola congeris, æquora fundis,
Quæque locis habitant, quo moderante vigent.
Qui genus humanum cernens * mersum esse profundo,
Vt hominem eriperes, es quoque factus homo.
Nec voluisti etenim tantum cum corpore nasci,
Sed caro quæ nasci, pertulit atq; mori.
Funeris exequias pateris, vitæ autor, & orbis,
Intrans mortis iter, dando salutis opem.
Tristia cesserunt infernæ vincula legis,
Expauitque chaos luminis ore premi.
Depereunt tenebræ Christi fulgore fugatæ,
Et terræ noctis pallia crassa cadunt.
Pollicitam sed redde fidem, precor alma potestas,
Tertia lux redijt surge sepulte meus.
Non decet, vt humili iaceant tua membra sepulchro,
Neu precium mundi vilia saxa premant.
Indignum est, cuius clauduntur cuncta pugillo,
Vt tegat inclusum, rupe vetante, lapis.
Lintea tolle, precor, sudaria linque sepulchro,
Tu satis es nobis, & sine te nihil est.
Solue catenatas inferni carceris vmbras,
Et reuoca sursum, quidquid ad ima ruit.
Redde tuam faciem, videant vt sæcula lumen,
Redde diem, qui nos, te moriente, fugit.
Sed planè implesti remeans, pie victor, ad orbem:
Tartara pressa iacent, nec sua iura tenent.
Inferus insaturabiliter caua guttura pandens,
Qui rapuit semper, fit tua præda Deus.
Eripis innumerum populum de carcere mortis,
Et sequitur liber, quo suus auctor adit.
Euomit absorptam trepidè fera bellua plebem,
Et de fauce lupi subtrahit agnus oues.
Hinc tumulum repetens, post tartara, carne resumpta,
Belliger ad cœlos ampla trophæa refers.
Quos habuit pœnale chaos, iam reddidit in te,
Et quos mors peteret, hos noua vita tenet.
Rex sacer ecce tui radiat pars magna triumphi,
Cum puras animas sacra lauacra beant.

* mersisse.

Christi mors.

Christi descensus ad lymbu.

Resurrectio.

Ascensio.

Baptismi ceremonia à Felice, cõuersis gentibus celebrata.

Candi-

Candidus egreditur nitidis exercitus vndis,
Atq; vetus vitium purgat in amne nouo.
Fulgentes animas vestis quoq; candida signat,
Et grege de niueo gaudia pastor habet.
Additur & Felix consors mercede sacerdos,
Qui dare vult domino dupla talenta suo.
Ad meliora trahens gentili errore vagantes,
Bestia ne rapiat munit ouile dei.
Quos prius Eua nocens infecerat, hos modo reddit
Ecclesiæ pastos vbere, lacte, sinu.
Moribus alloquiis agrestia corda colendo,
Munere Felicis, de vepre nata seges.
Aspera gens saxo, viuens quasi more ferino,
Te medicante sacer, bellua reddit ouem.
Centeno reditu tecum mansura per æuum,
Messis abundantis horrea fruge reples.
Immaculata tuis plebs hæc vegetetur in vlnis,
Atq; deo purum pignus ad astra feras.
Vna corona tibi de te tribuatur ab alto,
Altera de populo vernet adepta tuo.

Saxones baptismo renati in Galliis.

8. *De domno Felice Namnetico, cum fluuium alibi detorqueret.*

CEDANT antiqui quidquid meminêre poëtæ,
Vincuntur rebus facta vetusta nouis.
Inclydi fluuios si tunc spectasset Homerus,
Inde suum potius dulce replesset opus.
Cuncti Felicem legerent modo, nullus Achillem,
Nomine sub cuius cresceret artis honor.
Qui probus ingenio, mutans meliore rotatu,
Currere prisca facis, flumina lege noua.
Alueo composito, remouens in gurgite lapsum,
Quo natura negat, cogis habere viam.
Erigis hinc vallem, subdens ad concaua montem,
Et vice conuersa, hæc tumet, ille iacet.
Alter in alterius migrauit imagine formam,
Mons in valle sedet, vallis ad alta subit.
Quo fuit vnda fugax, creuit pigro obice terra,
Et quo prora prius, huc modo plaustra meant.

L Colli-

Collibus aduersis flexas super inuehis vndas,
Et fluuium docilem, monte vetante, trahis.
Quo * rapidus flueret, veniens celer amnis adhæsit,
Et subito, nato colle, retorsit iter.
Quæ prius in præceps, veluti sine fruge, rigabant,
Ad victum plebis nunc famulantur aquæ.
Altera de fluuio metitur seges orta virorum,
Cum per te populo parturit vnda cibum.
Qualiter incertos hominum scis flectere motus,
Qui rapid: s fontes ad tua fræna regis.
Stet sine labe tibi, Felix, pia vita per æuum,
Cuius ad imperium transtulit vnda locum.

* fluuius

9. *De Nicetio episcopo, Treuerensi.*

SPLENDOR, apex fidei, veneranda mente Niceti,
Totius orbis amor, pontificumq; caput.
Summus apostolico præcellens pastor ouili,
Auxisti meritis quidquid honoris habes.
Diuino insistens operi, terrena relinquis,
Cui moritur mundus non moriture manes.
Vita breuis cunctis, sed non breuis illa beatis,
Cum bona non pereant, iure perennis erit.
Dum tibi restrictus maneas & largus egenis,
Quod facis in minimis, te dare crede Deo.
Captiuus quicunq; redit sua limina cernens
Ille lares patrios, tu capis inde polos.
Hic habet exul opem, ieiunans inuenit escas,
Qui venit esuriens, hinc satiatus abit.
Tristibus imponis curas purgando querelas,
Et sanat cunctos vna medela viros.
Pauperis hinc lachrymas desiccas, gaudia præstans,
Qui prius ingemuit, vota salutis habet.
Te pascente greges, nunquam lupus abripit agnos,
Sunt bene securi, quos tua caula tegit.
Templa vetusta dei reuocasti in culmine prisco,
Et floret senior te reparante domus.
Hinc * populis longos tribuas pia vota per annos,
Et maneas pastor, ne lacerentur oues.

Nicetij excellens honor. Vitæ innocentia. Liberaliter. Pastoralis cura. Templorum cultus. * Hic

10. *De castello eiusdem super Musellam.*

MONS in præcipiti suspensa mole tumescit,
Et leuat excelsum saxea ripa caput.
Rupibus expositis, intonsa cacumina tollit,
Tutus & elato vertice regnat apex,
Proficiunt colli, quæ vallibus arua recedunt,
Vndique terra minor vergit, & iste subit.
Quem Musella tumens, Rhodanus quoque paruulus ambit,
Certat vterque suo pascere pisce locum.
Diripiunt dulces alibi vaga flumina fruges,
Hæc tibi parturiunt Mediolane dapes.
Quantum crescit aquis, pisces vicinius offert,
Exhibet hinc epulas, vnde rapina venit.
Cernit frugiferos congaudens incola sulcos,
Vota ferens segeti fertilitate graui.
Agricolæ pascunt oculos de messe futura,
Ante metit visu, quam ferat annus opem.
Ridet amœnus ager, tectus viridantibus herbis,
Oblectant animos mollia prata vagos.
Hæc vir Apostolicus Nicetius arua peragrans,
Condidit optatum pastor ouile gregi.
Turribus incinxit terdenis vndique collem
Præbuit hic fabricam, quo nemus ante fuit.
Vertice de summo demittunt brachia murum,
Dum Musella suis terminus extet aquis.
Aula tamen nituit constructa cacumine rupis,
Et monti imposito mons erat ipsa domus.
Complacuit latum muro concludere campum,
Et propè castellum, hæc casa sola facit.
Ardua marmoreis suspenditur aula columnis,
Qua super æstiuas cernit in amne rates.
Ordinibus ternis extensaque machina creuit,
Vt postquam ascendas iugera, tecta putes.
Turris ab aduerso quæ constitit obuia cliuo,
Sanctorum locus est, arma tenenda viris.
Illic est etiam gemino ballista volatu
Quæ post se mortem linquit & ipsa fugit.

Rhodanus Musellæ.
* certanturque.
Mediolanus vel um.

Castelli situs.

Ballista.

Duci-

Ducitur in rigidis ſinuoſa canalibus vnda
Ex qua fert populo hic mola rapta cibum.
Blandifluas ſtupidis induxit collibus vuas,
Vinea culta viret, quo fuit ante frutex.
Inſita pomorum paſſim plantaria ſurgunt,
Et paſcunt vario floris odore locum.
Hæc tibi proficiunt, quidquid laudamus in illis,
Qui bona tot tribuis, paſtor opime, gregi.

11. *De Magnerico Treuerenſi epiſcopo.*

CVLMEN honorificum, patrum pater, archiſacerdos,
Pontificale decus, proficiente gradu.
Quem fidei titulus meritis erexit in altum,
Eccleſiæque caput, diſtribuente Deo.
Diſcipule egregij bone Magnerice Niceti
Nominis auſpicio Magne canende tui.
Clare ſacro merito tanto informate magiſtro,
Quem reparas operum fructificante loco.
Cuius opime ſequax, ſancta & veſtigia ſeruans,
Rite miniſter agens, ecce magiſter ades.
Autoriſque pij ſucceſſor dignus haberis,
Hæredisſque ſui, frugiparenſque manet.
Creuit poſt obitum pater, & te creſcere fecit,
Dum capit ille polum, tu capis arce locum.
Grex alitur pro te, vice præceſſoris alumne,
Nec ſua damna dolet, dum tua lucra tenet.
Fratribus optandus, iucundus honore miniſtris,
Carius & populis paſtor amore places.
Te panem eſuriens, tectum hoſpes, nudus amictum,
Te feſſus requiem, ſpem peregrinus habet.
Hæc faciens intende magis venerande ſacerdos,
Vt commiſſa tibi dupla talenta feras.
Pro Fortunato exorans quoque dulcis amator,
Spem mihi dans veniæ, ſit tibi palma pater.

12. *Ad Villicum epiſcopum * Mettenſem.*

GVRGITE cæruleo pelagus Muſella relaxat,
Et mouet ingentes molliter amnis aquas.

Lambit

Lambit odoriferas vernanti gramine ripas,
    Et lauat herbarum leniter vnda comas.
Hinc dextra de parte fluit, qua Salia fertur,
    Flumine sed fluctus pauperiore trahit.
Hic vbi perſpicuis Muſellam curſibus intrat,
    Alterius vires implet, & ipſe perit.
Hoc Mettis fundata loco ſpecioſa, coruſcans,
    Piſcibus obſeſſum gaudet vtrunque latus.
Delitioſus ager ridet, vernantibus aruis,
    Hinc ſata culta vides, cernis & inde roſas.
Proſpicis vmbroſo veſtitos palmite colles,
    Certatur varia fertilitate locus.
Vrbs munita nimis, quam cingit murus & amnis,
    Pontificis meritis ſtas valitura magis.
Villicus æthereis qui ſic bene militat armis,
    Stratus humi genibus, te leuat ille ſuis.
Vnde humilis terris te proiicis alme ſacerdos,
    Orando hinc patriæ ducis ad aſtra caput.
Fletibus aſſiduis acquiris gaudia plebi,
    Paſtoris lachrymis lætificantur oues.
Ictibus inualidis quamuis minitetur iniquus,
    Tu quibus es murus vulnera nulla timent.
Et licet incluſo lupus inſidietur ouili,
    Te cuſtode gregis nil tibi prædo nocet.
Oblectas populos vultu ſine nube ſereno,
    Cunctorumq. animos gratia blanda fouet.
Si poſcat nouus hoſpes opem, tu porrigis eſcas,
    Inuenit & proprios ad tua tecta lares.
Dum ſatias querulum, magis obliuiſcitur illas,
    Quas habet in patriis finibus exul opes.
Qui ſua damna refert, gemitus ſubducis ab ore,
    Gaudia reſtituens triſtia cuncta fugas.
Protegis hinc nudos, illinc tu paſcis egentes,
    Nil tibi reddit inops, reddit amore Deus.
Horrea præmitis, melius tua condita ſeruans,
    Quas ſic diffundis, dat paradiſus opes.
Culmina templorum renouaſti Villice cultor,
    Cum veniet Dominus, ſtat labor ecce tuus.

Salia.

Mettis.

Villici ſtudium orandi.

Vigilãtia in gregẽ.

Miſericordia.

Religio templorũ.

Commiſſum, video, non ſuffodiſſe talentum,
Sed magis optatum multiplicatur opus.
Longius extentos peragas tam digna per annos,
Et maneat ſemper nomen opime tuum.

13. *Ad eundem.*

PASTOR opime gregis, cunctis tua pabula proſunt,
Qui ſatias animas, quam bene membra foues.
Sic auidos nectis conuiuas nectare lactis,
Vt ſcutella leuet, quod cocleare ſolet.

14. *Ad eundem.*

CVRRIT ouis repetens à te ſua paſcua paſtor,
Qui cibus eſſe ſoles, da mihi panis opem.

15. *De pictura vitis in menſa eiuſdem.*

VITIBVS intextis ales ſub palmite vernat,
Et leuiter pictas carpit ab ore dapes.
Multiplices epulas meruit conuiua tenere
Aſpicit hinc vuas, inde falerna bibit.

16. *De piſcibus in menſa eiuſdem.*

RETIA veſtra patent, oneroſo piſce redundant,
Apparet & Petri vos meruiſſe vices.

17. *Ad Charentinum epiſcopum Coloniæ.*

CHARENTINE decus fidei, deitatis amice,
Nomine de proprio chare perennis amor.
Pontificem pollens Agripina Colonia præfert
Frugiferis agris digne colone Dei.
Si videas aliquos quacunque ex gente creatos.
Quamuis ignotos mox facis eſſe tuos.
Quos ſemel affectu adſtringis, pietate paterna
Vlterius nunquam diſſociare potes.
Nec ſubito veniens veluti fugitiua recedit,
Sed conceſſa cito gratia, fixa manet.
Verba Dei complens, ſicut te diligis ipſum
A te ita diligitur proximus omnis homo.
Vocis Apoſtolicæ ſectator dignus haberis,

Charentini beneuolentia & caritas.

1. Corint. c.13.

Quæ charos animos præposuit fidei.
Tranquillus, placidus, mitis, sine nube serenus,
Cui rabies mundi nil dominare potest.
Pectora cunctorum reficis dulcedine verbi,
Lætificas vultu tristia corda tuo.
Pauperibus cibus es, sed & esurientibus esca,
Rite pater populi, dando salutis opem.
Aurea templa nouas, precioso fulta decore,
Seruas, vnde Dei fulget honore domus.
Maioris numeri quo templa capacia constent,
Alter in excelso pendulus ordo datur.
Sollicitat pia cura gregis, te, pastor opime,
Nil lupus ab stabulis quo vigilante rapit.
Tempora longæuo teneas felicia tractu,
Et per te domini multiplicentur oues.

Eiusdem variæ dotes.

Beneficentia.

* numen.

18. *De Igidio episcopo Remensi.*

* Egidio.

ACTIBVS egregiis, venerabile culmen, Igidi,
Ex cuius meritis creuit honore gradus:
[illegible]btrahor ingenio, compellor amore parato,
Laudibus in vestris prodere pauca fouens.
[illegible]amque reus videor tantis existere causis,
Si solus taceam, quidquid vbique sonat.
[illegible]d quamuis nequeam, digno sermone, fateri,
Da veniam, voto me voluisse loqui.
[illegible]it in mundum gestorum fama tuorum,
Et meritis proprijs sydus in orbe micas.
[illegible]rior effulges, quam lucifer ore sereno,
[illegible]lle suis radijs, tu pietate nites.
[illegible]upus insidijs cauto subducit ouili,
[illegible]e pastore sacro peruigilante gregem.
[illegible]ndo eloquio cœlestia dogmata fundis,
[illegible]cclesiæ creuit te monitore domus.
[illegible]ificis studio correctio plebis haberis;
[illegible]e tenebræ noceant, semita lucis ades.
[illegible]torum recreas animos dulcedine verbi,
[illegible]ui satias epulis, pascis & ore greges.
[illegible]pta implentur, non solo pane cibamur,

Egidij cura erga creditas oues.

Delitias capimus, quas tua verba ferunt.
Vt gaudet corpus cui mitior esca paratur,
Sic animæ gaudent si tua lingua sonat.
Hæresis ita cadit forti te milite Christi,
Acquiris regi, quæ dedit arma tibi.
Qui purgas spinis agros sermone colente,
Et mundata Deo surgit vbiq; seges.

Liberalitas & eleemosynæ studium.

Qui venit huc exul, tristis, defessus, egenus,
Hic recipit patriam, te refouente, suam.
Qui doluit tollis gemitus in gaudia vertens,
Exilium remoues, reddis amore lares.
Pauper habere cibum, meruit quoq; nudus amictum,
Inuenit hic semper, quæ bona quisq; cupit.
Consultum tribuis generaliter omnibus vnum,
Qui populi pater es, tot pia rite * regis.

* getis.

Hæc tibi vita diu, domino tribuente, supersit,
Atq; futura micet lucidiore die.

19. *Ad Hilarium episcopum.*

LVx syncera animi semper mihi dulcis Hilari,
Quamuis absentem quem mea cura videt.
Cuius honestus amor tantum mea corda repleuit,
Vt sine te nunquam mente vacante loquar:
Versibus exiguis mandamus vota salutis,
Quæ dedit affectus sint tibi * cara precor.

* grata.

20. *Ad Bertechramnum episcopum, cum eleuaretur in currum.*

Rheda Gallica.

CVRRICVLI genus est, memorat quod Gallia rhedam,
Molliter incedens orbita sulcat humum.
Exiliens duplici biiugo volat axe citato,
Atq; mouet rapidas iuncta quadriga rotas.
Huc ego dum famulans comitatu iungor eodem,
Et mea membra cito dum veherentur equo.
Pontificis sacri Bertechramni actus honore,
Comprendente manu raptus in axe leuor.
Qualiter implumes fætus pia mater hirundo,
Confouet, & placide pendula tensa tegit.
Sic bonitate potens, affectu diues opimo,

In pro-

In proprium pastor molle sedile locat.
Nec solum amplectens pia mens, sed diligit omnes,
Vnde magis populis vnicus extet amor.

21. *Ad eundem de opusculis eius.*

ARDVA suscepi missis epigrammata chartis,
Atq; cothurnato verba rotata sopho.
Percurrens tumido spumantia carmina versu,
Credidi in vndoso me dare vela freto.
Plena procellosos ructauit pagina fluctus,
Et velut Oceanus fonte refudit aquas,
Vt modo tam nitido pomposa poemata cultu,
Audit Traiano Roma verenda foro.
Quod si tale decus recitasset in aure senatus?
Strauissent plantis aurea fila tuis.
Per loca, per populos, per compita cuncta videres,
Currere versiculos, plebe fauente, tuos.
Sed tamen in vestro quædam sermone notaui,
Carmine de veteri furta nouella loqui.
Ex quibus in paucis super addita syllaba fregit,
Et pede læsa suo musica clauda iacet.
Nunc venerande pater, prece, voto, voce, saluto,
Commendans animum supplice corde meum.
Tempore viue diu, cuius modulante camœna,
Cogimur optatis reddere verba iocis.

Bertechramni sublime ingenium.

* gemit.

22. *Ad* Agricolam episcopum.*

PRÆSVL honoris apex, generis, fideiq; cacumen,
Cultor agri pollens, pastor opime gregis.
Cum tua terra manu meruit genitoris arari,
Laudatur nati vomere culta sui.
Hic pater affectu dulci memorabilis orbi,
Me vobiscum vno fouit amore duos.
Communis parens, pastu nutrix, bonus ore magister,
Dilexit, coluit, rexit, honesta dedit.
Sæpe tuo studio sulcata noualia seuit,
Quod pater effudit, hoc mihi semen ale.

* Agræcolam.

23. *Ad Felicem episcopum, Biturigensem, scriptum in turrem eius.*

QVAM bene iuncta decent, sacrati vt corporis agni
Margaritum ingens, aurea dona ferant.
Cedant chrysolithis Salomonia vasa metallis,
Ista placere magis ars facit atq; fides.
Quæ data, Christe tibi Felicis munera sic sint,
Qualia tunc tribuit de grege pastor Abel.
Et cuius tu corda vides pietate coæquas
Saraptæ merito, quæ dedit æra duo.

* arx.

* Par viduæ.

24. *Domino sancto, atque apostolicis actibus prædicando domino, pio, & peculiariter dulci in Christo, patri Auito papæ, Fortunatus humilis.*

OFFICIIS intente pijs, pater orbis, Auite;
Gloria pontificum, noster & altus amor.
Per quem plebs, regio, peregrinus, & hospes aluntur,
In quo cuncta rapit, quæ sibi qu.sq; cupit.
Ex opere immeritus merui pia dona patroni,
Ne minimam pascens immemor esset ouem.
Qui trahis ore greges æterna ad pabula Christi,
Qualiter hinc viuant, est quoq; cura* tua.
Semper & absentes præsens tua protegit ala,
Quo pede non curris munere totus ades.
Muneribus vestris aut Agnes, aut Rhadegundes,
Multiplici orantes fomite vocis agunt.
In cœlos penetranda feras, pater alme, talenta,
Quæ centena suo tempore culta metas.
Per dominum, regemq; bonum, precor, aulice præsul,
Vt Fortunati sis memor alme tui.

* tui.

25. *Eiusdem ad eundem.*

PARVIMVS iussis, sacer ac venerande sacerdos,
Et pater, imperijs dulcis Auite tuis,
Garrulitate leui potius stridente cicuta,
Quam placeat liquido nostra camœna melo.
Sed tamen, vt veniam tribuas, pietatis amator,
Intende obsequio, nec trutinato sophum.

Munere

[illegible] magno modicus hæc paruula soluo,
[illegible] votis est * quia lingua rudis. *cul.

26. *Ad Eundem.*

VIRTVTVM quid celsa fides mereatur honoris,
Summe sacerdotum, dulcis Auite, probas.
Qui [illegible] animos cunctorum in amore beato,
[illegible] te chare pater pectora capta trahis.
Sed tamen inter eos tua quos dulcedo repleuit,
Primus in affectu portio maior agor.
[illegible] dulce meum, patriæ vigor, altor egentum,
Spes peregrinorum, ductor honorq; patrum.
Si mea vox iugi resonaret acumine carmen,
Laude minor loquerer, maior amore, pater.
Maxima sed nostri datur hæc occasio voti,
Vel memorare tuum nomen, opime, sacrum.
Commendantur item vestræ pietatis amori,
Agnes voce humili cum Rhadegunde pari.
[illegible] vigeat tibi vita per annos,
[illegible] quæ fuerit, sit mea, chare, salus.

27. *De domno Agerico episcopo Vereduni.*

VRBS Vereduna, breui quamuis claudaris in orbe, Virodunum.
Pontificis meritis amplificata, places.
[illegible] in angusto præfulget gratia gyro,
Agerice tuus quam magis auxit honor.
Plurima magnarum fudisti semina laudum,
Quæ matura operis fertilitate metis.
Tempore præsenti victum largiris egenis,
[illegible] futura dies centuplicabit opes.
[illegible] reseras penetralia pastor,
Nec solum dapibus, pascis & ore greges.
Templa [illegible] nouas, preciosius & noua condis, S. Agericus erigit templa.
Cultior est Domini te famulante, domus.
Egregios fontes sacri baptismatis exples,
Tam pia diuino fonte repletus agis.
Candida [illegible] hæc aula sereno, Baptisterium.
Et si sol fugiat, hic manet arte dies.

 Ad no-

Populi frequentia in templis.
Agericus deditus eleemosynis.

Ad noua templa auidæ concurrunt vndiq; plebes,
Et tribuis populis plus in amore Deum.
Te solamen inops meruit, te nudus amictum,
Et solus cunctis potus & esca, manes.
Felix qui meritis æternæ lucis amator,
Tempore tam modico non moritura paras.

28. *De Agerico episcopo Vereduni.*

Innocentia & candor animi in S. Agerico
Facundia.
* polos.
Mortificatio.
Integritas totius vitæ.
Doctrina & scientia sacrarum literarũ.
Munificentia.

PHOEBVS vt elatum suspendit in æthera currum,
Purus & igniferum spargit vbique iubar,
Effusis radiis totum sibi vendicat orbem,
Montes, plana replens, ima vel alta tenet.
Sic præsul splendore animi cum sole coruscas,
Ille suis radiis fulget, & ipse tuis.
Agerice sacer cuius sermone colente,
Ecclesiæ segetis fertilitate placent.
Terrenis sterilis rebus, fœcunde supernis,
Humana spernens, diues iture * polis.
Illecebris mundi mundus lasciua repellens,
Nil cui surripuit carnis amarus amor.
Lubrica culpa perit; neque mors de crimine gaudet,
Cum tua delictis libera membra vides.
In templis habitando piis, sic purus haberis,
Vt tua corda pater, sint pia templa Dei.
Elegit in tali Christus se vase recondi,
Quam sibi purgauit, possidet ipse domum.
Non dolus in labiis, nec sunt fera nubila mentis.
Synceris animis vernat in ore dies.
Docti loquum flumen salienti fonte refundis,
Et sensus steriles voce rigante, foues.
Ardua cœlorum pandis mysteria terris,
Per quem plus Dominum scit, timet, orat, amat.
Dogmate diuino, præsul facunde, triumphas,
Dans pastor monitus, ne premat error oues.
Deliciis reficis quas, cœlum, arua, vnda ministrat,
Et satiat populos hinc cibus, inde fides.
Sumit pauper opem, tristis spem, nudus amictum,
Omnia quicquid habes, omnibus esse facis.

Hinc

Hæc tibi longa ſalus maneat,lux inde futura,
Atq; diu,paſtor,pro grege vota feras.

29. *Ad virum venerabilem Amphionem presbyterum.*

VIR pietate calens,blanda dulcedine vernans,
Cuius in aſpectu mens precioſa micat.
Amphion,mihi chare pater,venerande ſacerdos,
Atq; meo ſemper corde tenendus amor.
Quem prius vt merui cognoſcere lumine vultus,
Conſpexi ſenſus lumen ineſſe tibi.
Qui quemcunq; nouum videas,facis eſſe propinquum,
Si genus ignores,fit tibi mente parens.
Prouocat alloquium cunctos iucunda voluptas,
Cogis & vnanimes iugiter eſſe tuos.
Ingenio viuax,ſenſus moderamine firmus,
Pondere conſilij fixus vbiq; manens.
Qui bene cauta geris,maturæ fræna ſenectæ,
Cui quem præſtet honor,ſcis moderare gradum.
Promptus ad omne decus,larga bonitate redundas,
Colligis & iungis quisquis in orbe venit.
Profluus hoſpitibus,frugem venientibus offers,
Et tua fit populis omnibus vna domus.
Verbis quippe ſuis,quem papa Leontius effert,
Iudicio tanti credimus iſta viri.

Suauitas morum Amphionis.

Prudentia.

30. *Ad Paternum abbatem,de codicis emendatione.*

PARVIMVS tandem iuſſis,venerande ſacerdos,
Nominis officium iure,Paterne geris.
Qui proprijs meritis ornans altaria Chriſti,
Tam prece,quam voto,das placitura Deo.
Supplico,cede tamen ſi quid me forte fefellit,
Nam ſolet iſte meas error habere manus.
Commendat ſupplex modo pagina miſſa ſalutem,
Hoc quoq; cum relegis,me memorare velis.

31. *Ad Druconem diaconum.*

ALTARIS domini,pollens bone Drucco miniſter,
Hinc tibi feſtinus mando ſalutis opus.

Nos maris Oceani tumidum circumfluit æquor,
Te quoque Parisius, chare sodalis habet.
Sequana te retinet; nos vnda Britannica cingit,
Diuisos terris alligat vnus amor.
Non fert hic pelagi, vultum mihi subtrahit illum,
Nec Boreas aufert nomen amice tuum.
Pectore sub nostro tam sæpè recurris amator,
Tempore sub hyemis quam solet vnda maris.
Vt quatitur pelagus, quoties proflauerit Eurus,
Stat neque sic animus, te sine, chare, meus.
Blanda serenato tempestas tempore feruet,
Atque ad te varia mobilitate trahit.
Sed memor esto mei, votumque repende petenti,
Vt pariter paribus det sua dona Deus.
Humanam mentem Christi quo gratia ditet,
Ac domino nostro, sensus, & ora, vacent.

32. *Ad archidiaconum Meldensem.*

SI mihi vel vestros licuisset cernere vultus,
Munere pro tanto plurima verba darem.
Direxit nobis mustum tua chara voluntas,
Et dulces animos dulcia dona probant.
Quem non vidisti promptus satiare parasti,
Quid facias illi, qui tibi notus adest?
Det tibi larga Deus, qui curam mente fideli,
De grege pontificis, magne minister, habes.

33. *Ad Ioannem Diaconum.*

PIGNVS amicitiæ semper memorabile nostræ,
Versibus exiguis, chare Ioannes, habe.
Vt iam me rapiunt loca nunc incognita forsan,
Non animo videar dulcis abesse tuo.
Anthemium patrem per te, venerande, saluto,
Cuius in affectu consolidatus agor.
Hilarium pariter nobis in amore tenacem,
Insero carminibus, quem mea corda colunt.
Perpetuo maneas meritis felicibus æuo;
Hæc quoque cum relegis me memorare velis.

34. Ad Anthemium Diaconum.

SVscipe versiculos Anthemi pignus amantis,
Quos tibi syncero pectore fudit amor.
Cum tua blanditus retineret lumina somnus,
Lassaque te fecisset membra iacere thoro.
Tunc debito, pecco, nolens vexare quietem:
Sic mea culpa tui causa soporis erit.
Discessi tacitus, veluti fur, indice nullo,
Nec dixi amplectens, frater amate, vale.
Non licuit mandata animo committere charo,
Nec tenuit verbis hora vel vna tuis.
Testificor dominum, mihi fortiter esse molestum,
Quod sic discedo, nec tua dicta fero.
Sed cui plura volens poteram tunc dicere præsens,
Nunc faciat paucis pagina missa loqui.
Hoc tamen ante deum, rogo te, mihi munera præstes,
Omnibus vt semper carus vbique mices.
Nemo mihi vestem, donaria nemo ministret,
Quam dulcedo monet, hoc mihi nemo neget.

35. Ad Sindulphum Diaconum.

FRATER amore Dei digno memorabilis actu,
Pectore siue meo frater amore Dei.
Carpe libenter iter, quod ducit ad * Hierisaulam,
Altius vt surgas, carpe libenter iter.
Fer patienter honus, nec te pia sarcina lasset,
Vnde manet requies, fer patienter honus.
Subdere colla decet, quia sunt iuga dulcia Christi,
Quo mereamur opem subdere colla decet.
Qui sua rura colit, solet horrea plena tenere,
Nec ieiunus erit, qui sua rura colit.
Per mare nauta volat, quo multa pecunia crescat,
Mercibus vt placeat per mare nauta volat.
Non timet ille necem rabie turbante procellæ,
Vt lucretur opes, non timet ille necem.
Miles ad arma venit quærens per vulnera palmam,
Vt redeat victor, miles ad arma venit.
Fœdera sume libens, mihi tu quoque care fidelis,

*ætheris Gerg. Fabr.

Vnde

Vnde triumphus erit, prælia sume libens.
Quisquis amore venit, nescit se ferre laborem,
Nemo labore iacet, quisquis amore venit.
Carmina parua ferens tibi debita reddo salutis,
Des meliora precor, carmina parua ferens.

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI.

LIBER QVARTVS.

I. Epitaphium Euemeri episcopi ciuitatis Namneticæ.

Beatitudo æternat.

QVAMVIS cuncta auido rapiantur ab orbe volatu,
Attamen extendit vita beata diem.
Nec damnum de fine capit, cui gloria viuit.
Æternumque locum missus ad astra tenet.
Hoc igitur tumulo requiescit Euemerus almo,
Per quem pontificum surgit opimus honor.

Euemerus nobili genere ortus.

Stemmate deductum fulgens ab origine culmen.
Et meritis priscos crescere fecit auos.
Emicuit populis geminum memorabile donum,

Ex iudice fit episcopus.

Inde gradu, iudex, hinc pietate pater.
Dulcis in eloquio placidus moderamine sacro
In cuius sensu perdidit ira locum.

Eloquens & animo fuit mansueto.

Alterius motus patienti pectore vicit,
Vt leuitas læsit, hoc grauitate tulit.
Si quis ab externis properauit sedibus hospes,

Liberalis.

Mox apud hunc proprios sensit habere lares.

Patriæ desertor ob Christi amorem.

Hic habitare volens patriis rudis exul ab oris,
Oblitus veterem, huius amore, patrem.
Gaudens arrisit probris, se cernere flentem,

Aliorum commiseras mala.

Alterius lachrymas mox facit esse suas.
Partitus cum ventre vices, pietate magistra,

Vndeto-

Vnde tulit luctus, mox ibi vota dedit.
Pauperibus diues censum transfudit egenis,
Ante bonus tribuit, quam paterentur opem.
Semina iactauit centeno pinguia fructu,
Cui modo de reditu messis adulta placet,
Vnica cura fuit cunctos vt viseret ægros,
Ipse quibus medicus vixit & ipse cibus.
Extulit ecclesiæ culmen, quod reddidit vnum,
Venit ad heredem quod cumularet, opus.
Felix ille abiit, Felicem in sede reliquit,
Heredis meritis viuit in orbe pater.

Ieiuniis orationique deditus. In pauperes & ægros beneficus. Ecclesia apud Nānetes exusta. Felicem reliquit successorem.

2. *Epitaphium domni Gregorij episcopi ciuitatis Lingonicæ.*

POst quam sydereis disrupit Tartara princeps,
Sub pedibus iusti mors inimica iaces.
Hoc veneranda sacri testatur vita Gregori,
Qui modo post tumulos intra honore polos.
Nobilis antiqua decurrens prole parentum,
Nobilior gestis nunc super astra manet.
Arbiter ante ferox, dehinc pius ipse sacerdos,
Quos domuit iudex fouit amore patris,
Triginta & geminos direxit ouile per annos,
Et grege de Christi gaudia pastor habet.
Si quæras meritum produnt miracula rerum,
Per quem debilibus fertur amica salus.

Mors à Christo subiugata. Gregorius clara fuit maiorū prosapia. In sæculo iudicis officio relicto, creatur episcopus. Præfuit XXXII. an. Claruitq; miraculis.

3. *Epitaphium domni Tetrici episcopi ciuitatis Lingonicæ.*

PAlma sacerdotij venerando Tetrice cultu
Te patriæ sedes, nos peregrina tenet.
Te custode pio nunquam lupus abstulit agnum,
Nec de fure timens pascua carpsit ouis.
Sex quasi lustra gerens & per tres insuper annos,
Rexisti placido pastor amore gregem.
Nam vt condirentur diuino corda sapore,
Fudisti dulcem iugiter ore salem.
Summus amor regum populi decus, arma * parentum,
Ecclesiæ cultor nobilitatis honor.
Esca inopum, tutor viduarum, cura minorum,
Omnibus officiis omnia pastor eras.

Tetrici ad gregē suum attentio. Anni episcopatus XXXIII. Facundia in prædicando. *potētū. Virtutum eius summa.

 Sed cui

Mortui desiderium.

Sed cui præbebat variè tua cura medelam,
Funere rectoris plebs modo triste gemit.
Hoc tamen, alme pater, speramus, dignus in astris
Qualis honore nites, hic pietate probes.

4. *Epitaphium domni Galli episcopi ciuitatis Aruernæ.*

B Gallus præno. bili & vetusta progenie. Puer pæne relicta patria & parentibus. Monasticen excolit. Inde à Quintiano institutus. Transfertur in aulã Theodorici regis, &c. Fit Aruernorum episcopus. Magnisq; virtutum ornamẽtis affluit. Dono etiam prophetiæ præditus. * dabat. Præfuit an.xxv. Vixit an. lx.

HOstis inique, Adam paradiso fraude repellis,
Ecce Deus famulos præstat adire polos.
Inuide sic tua mors homini meliora parauit,
Tu expellis terris, hic dat & astra suis.
Testis & antistes Gallus probat iste beatus,
Nobilis in terris diues eundo polos.
Qui Christi auxilio fultus nec adultus in annis,
Se maiora petens, odit amare lares.
Effugit amplexus patrios, matremque relinquit,
Qui monachum regeret, quæritur abba parens.
Illic tyro rudis generoso cæpit ab æuo.
Militiæ domini belliger arma pati.
Quintiano demum sancto erudiente magistro,
Pulchrius est auro corde probatus homo.
Inde palatinam regis translatus in aulam
Theodorice tuo vixit amore pio.
Mox vbi destituens terras petit astra magister,
Cessit discipulo cura tenenda gregis.
Pontificatus enim moderans ita rexit habenas,
Pastor vt officijs, esset amore pater.
Mansuetus, patiens, bonus, æquus, amatus, amandus,
Non erat offensæ, sed locus hic veniæ.
Si qua superuenit, facta est iniuria virtus,
Vnde furor poterat inde triumphus erat.
Plebem voce fouens, quasi natos vbere nutrix,
Dulcia condito cum sale mella * rigans.
Hoc opus exercens præsensit dona futuri,
Se pastore nihil posse perire gregi.
Sic pater ecclesiam regit in quinquennia quinque,
Bis terdena tamen lustra superstes agens.
Hinc meliore via, sanctum ad cœlestia vectum,
Non premit vrna rogi, sed tenet vlna Dei.

5. Epita-

5. *Epitaphium Ruriciorum episcoporum, ciuitatis Lemouicinæ.*

INVIDA mors rapido quamuis miniteris hiatu,
Non tamen in sanctos iura tenere vales.
Nam postquam remeans domuit fera Tartara Christus,
Iustorum meritis sub pede victa iaces.
Hic sacra pontificum toto radiantia mundo
Membra, sepulchra tegunt; spiritus astra colit.
Ruricij gemini flores, quibus Aniciorum,
Iuncta parentali culmine Roma fuit.
Accumulante gradus prænomine, sanguine nexi,
Exultant pariter hinc auus, inde nepos.
Tempore quisque suo fundans pia templa patroni,
Iste Augustini, condidit ille Petri.
Hic probus, ille pius, hic serius, ille serenus,
Certantes pariter, quis sibi maior erit.
Plurima pauperibus tribuentes diuite censu,
Miserunt cœlos, quas sequerentur opes.
Quos, spargente manu, redimentes crimina mundi,
Inter Apostolicos credimus esse choros.
Felices, qui sic de nobilitate fugaci
Mercati, in cœlis iura senatus habent.

Mors iustis non dominatur.

Ruriciorũ genus ex Aniciana prosapia.

Fundans templa.

Amplissimosq; cẽsus in pauperes distribuunt.

6. *Epitaphium * Exotii episcopi ciuitatis Lemouicinæ.*

* Esocij.

QVAMVIS pontificem premerent tremebunda senatus,
Attamen hæc voluit plebs superesse patrem.
Aut si naturæ mutari debita possent,
Pro pastore suo grex properasset iter.
Sed quia non licuit, populum spes consulat illa,
Hunc quod pro meritis vexit ad astra fides.
Immaculata Deo conseruans membra pudore,
Exotius meruit iam sine fine diem.
Pectore sub cuius regnans patientia victrix,
Fluctibus irritantis, anchora, sensus erat.
Felle carens, animo placidus, dulcedine pastus,
Nescit in offensis ira referre vices.
Templorum cultor, recreans modulamine ciues,
Vulneribus patriæ fida medela fuit.

Exotii mira apud suam plebem gratia.

Pudicitiã adprimè coluit.

Patientiæ laudibus & moderationis iræ excellens.

Assiduus in ecclesia cantu & psalmodia.

Sedit an. xv.

Qui tria lustra gerens in pontificatus honore,
Pergit ad antiquos, plebe gemente, patres.
Non decet hunc igitur vacuis deflere querelis,
Post tenebras mundi, quem tenet aula poli.

7. *Epitaphium Chalacterici episcopi ciuitatis Carnotenæ.*

ILLACHRYMANT oculi, quatiuntur viscera fletu,
Nec tremuli digiti scribere dura valent.
Dum, modo, quæ nolui viuo, dabo verba sepulto,
Carmine vel dulci cogor amara loqui.
Digne tuis meritis, Chalacterice sacerdos,
Tardè notè mihi, quam cito chare fugis?
Tu patriam repetis, nos triste sub vrbe relinquis,
Te tenet aula nitens, nos * lachrymosa dies.
Ecce sub hoc tumulo pietatis membra quiescunt,
Dulcior ac melli lingua sepulta iacet.
Forma venusta, decens animus, sine fine benignus,
Vox suauis legem præmeditata Dei.
Spes cleri, tutor viduarum, panis egentum,
Cura propinquorum, promptus ad omne bonum.
Organa psalterij cecinit modulamine dulci,
Et tetigit laudans plectra beata Dei.
Cautere eloquij bene purgans vulnera morbi,
Quo pascente, fuit fida medella gregi.
Sex qui lustra gerens, octo bonus insuper annos,
Ereptus terra iustus ad astra redis.
Ad paradisiacas epulas te ciue reducto,
Vnde gemit mundus, gaudet honore polus.
Et quia non dubito, quanta est tibi gloria laudum,
Nec debes fleri talis, amice Dei.
Hæc qui, sancte pater, pro magnis parua susurro,
Pro Fortunato, quæso, precare tuo.

*tenebrosa. Chalacterici pietas. Facundia & doctrina. Liberalitas cetereque virtutes. Vox eius in psalmodia suauis. Seuera in correptione. Decessit anno xxxviii.

8. *Epitaphium Chronopii episcopi Petrocoricæ.*

SI terrena sacer quondam tibi cura fuisti,
Carmine plus lachrymas, quam modo verba darem.
Sed quia tu mundus, nec sunt tibi crimina mundi,
Nos gaudere mones, qui sine morte manes.

Chronopii excellens pietas fuit.

Anti-

Antistes pietate calens, venerande Chronopi.
Membra sepulchra tegunt, spiritus astra tenet.
Ordo sacerdotum cui fluxit vtroque parente,
Venit ad heredem pontificalis apex.
Hunc tibi iure gradum successio sancta parauit,
Vt quasi iam merito debitus esset honor.
Nobilis antiquo veniens de germine patrum,
Sed magis in Christo nobilior merito.
Sic vultu semper placidus, seu mente serenus,
Pectore syncero fons sine nube fuit.
Cuius ab eloquio nectar per verba fluebat,
Vinceret vt dulces ore rigante fauos.
Nudorum tu vestis eras, algentis amictus,
Qui ad tua tecta fugit, tectus & ipse redit.
Diuitias omnes inopum sub ventre locasti,
Vnde tibi semper viua talenta manent.
Esuriens epulas, sitiens te sumere potum,
Cernere te meruit tristis, & exul opem.
Implesti propriis viduatam ciuibus vrbem,
Videruntque suos, te redimente, lares.
Quem lupus ab stabulis tulerat, frendente rapina,
Te pastore, gregi reddita plaudit ouis.
Templa exusta celer reuocasti in culmine prisco,
Hinc tua sed cœlis stat sine labe domus.
Ipse bis octono vixisti in corpore lustro,
Nunc tibi pro meritis stet sine fine dies.

Parentes eius in episcoporum ordinem adsciti. Clara maiorũ eius familia. Suauitas morum. Et eloquentia in eo rara. Animus in pauperes propẽsissimus.

Pietas eius in ciues. Ecclesiæque cura non inferior.

Vixit an. LXXX.

9. *Epitaphium Leontii Episcopi Anterioris ciuis Burdegalensis.*

VLTIMA forsan auido grauiter properauit hiatu,
Pastorem rapiens, qui fuit arma gregis.
Hoc recubant tumulo venerandi membra Leonti,
Quo stetit eximium pontificale caput.
Quem plebs cuncta gemens confusa voce requirit,
Hinc puer, hinc iuuenis deflet, & inde senes.
Defensoris opem hic omnis perdidit ætas,
Et quantum coluit, nunc lachrymando docet.
Nemo valet siccis oculis memorare sepultum,
Qui tamen in populo viuit amore pio.

Egregius nulli de nobilitate ſecundus
Moribus excellens culmine primus erat.
Hic pietate noua cunctis minor eſſe volebat,
Sed magis hic meritis & ſibi maior erat.
Quo præſente viro meruit diſcordia pacem
Expulſa rabie corda ligabat amor.
Eccleſiæ totum conceſſit in ordine cenſum,
Et tribuit Chriſto, quod fuit ante ſuum.
Ad quem pauper opem, precium captiuus habebat,
Hoc proprium reputans, quod cupiebat egens.
Cuius de terris migrauit ad aſtra facultas,
Et plus iſte Deo, quam ſibi vixit homo.
Cordis in amplexu retinens, & pectore plebem,
Diceret vt populum ſe generaſſe patrem,
Namque ſuos ciues placida ſic voce monebat,
Confitereris vt hunc ad ſua membra loqui.
Ingenio vigilans, diues quoque dogmate Chriſti,
Et meruit ſtudio multiplicare gradum.
Largior in donis abſens ſibi vinxit amantes,
Et quo non fuerat munere, notus erat.
Principibus carus huius amor vnicus vrbis
Feſtinans animis omnibus, eſſe parens.
Luſtra decem pollens, ſeptem quoque vixit in annos,
Mox vrgente die raptus ab orbe fuit.
Sed quis cuncta canat, cum tot bona ſolus habebat,
Nunc vno in tumulo plurima vota iacent.
Hæc tibi parua nimis, cum tu merearis opima,
Carmina Theodoſius præbet amore tuus.

10. *Epitaph. Leontij ſequentis ciuit. Burdegal.*

OMNE bonum velox, fugitiuaque gaudia mundi,
Proſperitas hominum quam cito rapta volat?
Malueram potius cui carmina ferre ſalutis,
Peruerſo voto flere ſepulchra vocor.
Hoc recubant tumulo venerandi membra Leonti,
Quem ſua Pontificem fama ſub aſtra leuat.
Nobilitas altum ducens ab origine nomen,
Quale genus Romæ forte ſenatus habet.

Et quam-

Et quamuis celso flueret de sanguine patrum,
Hic propriis meritis crescere fecit auos.
Regum summus amor, patriæ caput, arma parentum,
Tutor amicorum plebis, & vrbis honor.
Templorum cultor, tacitus largitor egentum,
Susceptor peregrum distribuendo cibum.
Longius extremo siquis properasset ab orbe,
Aduena mox vidit hunc adiisse patrem?
Ingenio viuax, animo probus, ore serenus,
Et mihi qualis erat? pectore flente loquor.
Hunc habuit clarum, qualem modo Gallia nullum,
Nunc humili tumulo culmina celsa iacent.
Placabat reges, recreans moderamine ciues,
Gaudia tot populis, heu, tulit vna dies.
Lustra decem felix, & quatuor insuper annos,
Vixit, & auroræ lumine raptus obit.
Funeris officium magni solamen amoris
Dulcis adhuc cineri dat Placidina tibi.

11. *Epitaph. Victoriani Abbatis Monasterij Agaunensis.*

QVISQVIS ab occasu properas huc, quisquis ab ortu,
Munus in hoc tumulo quod venereris, habes.
Respice dotatum cœlesti dote talentum,
Cuius semper habet pectoris arca Deum.
Religionis apex, vitæ decus, arma salutis,
Eximius meritis Victorianus adest.
Dignum opus exercens, qui fructificante labore
Cunctis, non soli vixit in orbe sibi.
Plurima per patriam monachorum examina fundens,
Floribus æternis mellificauit apes.
Lingua potens, pietas præsens, oratio iugis
Sic fuit, vt iam tum totus ad astra foret.
Plura salutiferis tribuens oracula rebus,
Sæpè dedit signis vita beata fidem.
Bis senis rexit patrio moderamine lustris
Rite Deo placitas pastor opimus oues.
Calle sequens recto sacra per vestigia Christum,
Nunc fruitur vultu, quem cupiebat amor.

12. *Epitaphium Hilarij Persbiteri.*

OMNES vna manet ſors irreparabilis horæ,
Cum venit extremus lege trahente dies.
Sic fugit hora, dies, nec mortem vita feſellit,
Puluere facta caro non niſi puluis erit.
Hæc tamen inſignes animas ſpes optima paſcit,
Quod qui digna gerit de nece nulla timet.
Hoc iacet in tumulo venerandus Hilarius, actu,
Corpore qui terras, & tenet aſtra fide.
Nobilitas Hilarij. Vir bonus, egregia de nobilitate refulgens,
Inter honoratos germinis altus apex.
Coniugium. Connubio iunctus ſimili, ſed coniuge rapta,
Stans in amore Dei, non fuit alter amor.
Doctrina. Vtilis in proprijs, doctus moderamine legis,
Cuius iudicium pondere libra fuit.
Æquitas. Iuſtitiam tribuens populis examine recto,
Vendita res precio non fuit illa ſuo.
Funeris officio lachrymans Euentia charo,
* ſepulchra. Contulit hæc genero membra * ſepulta ſuo.

13. *Epitaphium Seruilionis.*

QVamuis longa dies, breuis hic, & hoſpita lux eſt,
Sola tamen neſcit vita beata mori.
Hoc igitur tumulo Seruilio clauſus habetur
Nobilis, & merito nobiliore potens.
Ipſe Palatinam rexit moderatius aulam,
Commiſſæque domus creſcere fecit opes.
Preſbyter vnde ſacer manſit venerabilis orbi,
Seruitioque Dei libera vita fuit.
Orphani hic patrem, viduæ ſolatia deflent,
Vnde magis cœlis gaudia vera tenet.
Pontificem genitum vidit dehinc munere Chriſti
Raptus ab orbe quidem lætus ad aſtra redit.

14. *Epitaph. Praſidii.*

VITA breuis hominum ſed non breuis illa piorum,
Dum migrante die proſperiora tenent.

Qui me-

Qui meruere magis de carcere carnis euntes
Post tenebras mundi luce perenne frui.
Ex quibus hic recubans meritis Præsidius almis
Carne tenet tumulum, spiritus igne polum.
Pectore de proprio Christi responsa rigando
Multorum extinxit fonte fluente sitim.
Seruians instanter oues ad pascua Regis
Distribuit dulcem fratribus ore salem.
Nam quoties monachus peccati est vulnere fixus,
Missus ad artificem certa medela fuit.
Ibat ad Abbatem famulans, sanctumq; ministrum,
Discipulus humilis qui fuit ante tumens.
Talibus officijs intentus amore Tonantis
Inter & angelicos fulget honore choros.

15. *Epitaphium Boboleni diaconi.*

INNVMERIS hominum subiecta est vita periclis,
Casibus & varijs sors inimica premit.
Nam recubando thoro Bobolenus honore Diaconi,
Dum fruitur somno mors rapit atra virum.
Hostis in insidijs securo cæde securis
Percutiens cerebrum, fecit, obire, dolo.
Dic tibi quid prodest scelus hoc peragendo nefande?
Ille Deo viuit, tu moriture peris.
Martyris ille decus meruit; tu damna latronis;
Hinc sibi palma placet, sed tibi pœna manet.

Quiescens in somno Securi cerebro illisa. Perit insons.

16. *Epitaphium Attici.*

QVAMVIS longa seni ducatur in ordine vita,
Cum venit extremum, nil valet esse diu.
Sed quia nemo fugit, nisi terram terra recondat,
Lege sub hac, cunctos sors rapit vna, viros.
Celsus in hoc humili tumulo iacet Atticus; ille
Qui dabat eloquio dulcia mella suo.
Impendens placidam suaui modulamine linguam,
Pacificusq; suus sermo medella fuit.
Cuius abundantem venerata est Gallia sensum,
Excoluitque senem semper honore patrem.

Atticus eloquens.

In Gallia celebris.

Tum ob generis nobilitatem. tum ob doctrinæ sapientięque præstantiam.
* fudit.

Clarus ab antiquis, spes nobilitatis opimæ,
Sufficiens proprijs nulla rapina fuit.
Dogmata corde tenens plenus velut arca libellis,
Quisquis quod voluit fonte fluente bibit.
Consilio sapiens, animo pius, ore serenus,
Omnibus vt populis esset amore parens.
Sic venerabilibus templis, sic * fauit egenis,
Mitteret vt cœlis quas sequeretur opes.

17. *Epitaphium ArcadI iuuenis.*

OMNE bonum velox fugitiuo tempore transit,
Quæ placitura vident, mors magis illa rapit.
Hic puer Arcadius veniens de prole senatus
Festinante die raptus ab orbe iacet.
Paruula cuius adhuc freno seiunxerat ætas,
Vt teneris animis vinceret ipse senes.
Eloquio torrens, specie radiante venustus
Vincens artifices, & puer arte rudis.
Quo me forma rapis laudes memorare sepulti,
Singula si memores, plus lachrymanda mones.
Sed quoniam nulla maculatus sorde recessit,
Nulli flendus erit, quem paradisus habet.

18. *Epitaphium BasilI.*

IMPEDIOR lachrymis nomen prorumpere amantis,
Vixque dolenda potest scribere verba manus.
Coniugis affectu, cogor dare pauca sepulto,
Si loquor, affligor, si nego, durus ero.
Qui cupis hoc tumulo cognoscere lector humatum,
Basilium illustrem mœsta sepulchra tegunt.
Cuius blanda pio recreabat lingua relatu,
Et dabat eloquio verba benigna suo.
Hinc doctrina rigans, illinc dulcedo redundans
Ornauit radio lux geminata virum.
Regis amor, carus populis, ita pectore dulcis,
Vt fieret cunctis in bonitate parens.
Tranquillus, sapiens, iocundus, pacis amicus,
Nullaque quo stabat semina, litis erant.

Hunc

Hunc consultantem legati sorte frequenter
Misit ad Hispanos Gallica cura viros.
Sufficienter habens, nunquam fuit arma rapinæ,
Non propriis eguit, non aliena tulit.
Ecclesias ditans, loca sancta decenter adornans,
Pauperibus tribuens, diues ad astra subit.
Annis bis denis cum Baudegunde iugali,
Iunxit in orbe duos vnus amore torus.
Qui tamen vndecimo lustro cito raptus ab æuo,
Post finem terræ regna superna petit.
Non iam flendus eris humana sorte recedens,
Dum patriam cœli dulcis amice tenes.

19. *Epitaphium Aracharii.*

PARTV terra suo fraudem non sustinet vllam,
Quæ dedit, hæc recipit, debita membra luto.
Hic vergente suo situs est Aracharius æuo,
Sex qui lustra gerens, raptus ab orbe fuit.
Ipse palatina fulsit bene clarus in aula,
Et placito meruit regis amore coli.
Omnia restituit mundo, quæ sumpsit ab ipso,
Sola tamen pro se quæ bene gessit, habet.

Aracharius palatinus.

20. *Epitaphium Brumachii.*

QVISQVIS in hoc tumulo cineres vis nosse sepulti,
Brumachius quondam fulsit in orbe potens.
Qui[illegible]n sensu, eloquio, legati munere functum,
Dum remeat patriam, sors inimica tulit.
Finibus Italiæ raptus, sed frigida coniux
Detulit huc chari funus amore viri.
Ceu viuum coluit, cui grata est vmbra mariti,
Coniugibus castis ipsa fauilla placet.
Ipse quaterdenos permansit in orbe per annos,
Mox obit, & magnum parua sepulchra tegunt.

Brumachius vir eloquens. Legatus in Italia moritur.

Annos natus XL.

21. *Epitaphium Auoli.*

IRRIGVIS Auolum lachrymis, ne flete, sepultum,
Qui propriis meritis gaudia lucis habet.

Auoli excellens pietas. Et in pauperes benignitas.

Nam si pensentur morum pia gesta suorum,
Felix post tumulos possidet ille polos.
Templa Dei coluit, latitans satiauit egentem,
Plenius illa merit, quæ sine teste dedit.
Nobilitate potens, animo probus, ore serenus,
Plebis amore placens, fundere promptus opes.
Non vsuræ auidus, licet esset munere largus.
Plus nihil expetiit quam numerando dedit.
Nil mercedis egens, merces fuit vna salutis,
Quod minus est precio, proficit hoc merito.
Luce perenne fruens felix cui mortua mors est,
Quem non pœna premit, vita superna manet.

22. *Epitaphium Innocentum.*

HOc iacet in tumulo non flenda infantia fratrum,
Quos tulit innocuos vita beata viros.
Vno vtero geniti, simili sunt sorte sepulti,
Et pariter natos lux tenet vna duos.
Pædobaptismus. Lotus fonte sacro prior ille, recessit in aluo,
Iste gerens lustrum ducitur ante Deum.
Nomine sed primus vocitatus rite Ioannis,
Alter Patricius munere maior erat.
De cuius merito sic plurima signa dederunt,
Felices animæ, quæ pia vota colunt.
Hic etiam felix genitrix requiescit eorum,
Quæ meruit partu lumina ferre suo.

23. *Epitaphium Iuliani.*

COndita sunt tumulo Iuliani membra sub isto,
Cuius in æternum viuere nouit honor.
Mercator quondam conuersus fine beato,
Raptus ab hoc mundo crimine liber homo.
Collegit nimium, sed sparsit egentibus aurum,
Præmisit cunctas, quas sequeretur opes.
Sollicitus quemcunque nouum conspexit in vrbe,
Hunc metuit veniens exul habere patrem.
Pascere se credens Christum sub paupere forma,
Ante omnes apud hunc sumpsit egenus opem.

Nec so-

Nec solum refouens, sed dona latendo ministrans,
Amplius inde placet, quod sine teste dedit.
Felicem censum, qui fratris migrat in aluum,
Et viuos lapides ædificare potest.
Extulit hunc tumulum genitoris honore Ioannis,
Qui modo diuinis fungitur officiis.
Qualiter hic viuo seruiret amore parenti,
Cum nati pietas ipsa sepulchra colit?

24. *Epitaphium Orientii.*

NON hic nostra diu fugienti tempore vita,
Quæ sub fine breui vix venit, inde redit.
Ecce caduca volant præsentia sæcula mundi,
Sola fides meriti nescit honore mori.
Clauditur hic pollens Orientius ille sepultus,
Cui Palatina prius mansit aperta domus.
Consiliis habilis, regalique intimus aulæ,
Obtinuit celsum dignus in arce locum.
Vir sapiens iustus, moderatus, honestus, amatus,
Hoc rapuit mundo, quod bene gessit homo.
Sexaginta annis vix implens tempora lucis,
Coniuge Nicasia qua tumulante, cubat.
Cuius castus amor colit ipsa sepulchra mariti,
Nec placitura homini, sed dedit, esse dei.

Orientius vir palatinis officiis illustris.

Virtute clarus multiplici.

Nicasia eius coniux.

25. *Epitaphium Theodechildis reginæ.*

QVAMVIS ætatis senio iam flecteret annos,
Multorum tandem spes cito rapta fuit.
Si precibus possent naturæ debita flecti,
Plebs ageret lachrymis, hanc superesse sibi.
Gaudia quanta inopum tumulo sunt clausa sub isto?
Votaque quot populis abstulit vna dies?
Inclita nobilitas genitali luce coruscans,
Hic properante die Theodechilda iacet.
Cui frater, genitor, coniux, auus, atque priores,
Culmine succiduo regius ordo fuit.
Orphanus, exul, egens viduæ nudique iacentes,
Matrem, escam, tegmen, hic sepelisse dolent.

Theodechildæ sanguis regius.

Eleemosynarum præstans studium.

Vnica res placuit; cumulo mercedis opimæ
Antea cuncta dedit, quam peterent sibi opem.
Occultans sua dona suis, ne forte vetarent,
Sed quæ clausa dedit, iudice teste, docet.
Eius in templa munificentia. Templorum domini cultrix, pia munera præbens,
Hoc proprium reputans quidquid habebat inops.
Vna mori sors est; & terræ reddere terram;
Felix, cui meritis stat sine fine dies.
Vixit an. 75. Actibus his instans, terrena in luce relata,
Terquino lustro vixit in orbe decus.

26. *Epitaphium * Vilithrita.*

* Vilitrutæ.

OMNE bonum velox, fugitiuaque gaudia mundi
Monstrantur terris, & cito lapsa ruunt.
Vt dolor acquirat vires, cum perdit amantem,
Ante placere facit, durius inde premit.
Heu lachrymæ rerum, heu sors inimica virorum
Cur placitura facis quæ dolitura * rapis?
* Dagaulfus Vilithritę maritus. Vilithrita decens Dagaulfi cara iugalis,
Coniugis amplexu dissociata iacet.
Corpore iuncta thoro, plus pectore nexa marito,
Lucis in occasu vincula rupit amor.
Tempora cui poterant adhuc in flore manere,
Principio vitæ finis acerbus habet.
Vilithritæ genus & educatio. Sanguine nobilium generata, Parisius vrbe,
Romana studio, barbara prole fuit.
Ingenium mite in torua de gente trahebat
Ingeniũ. Vincere naturam, gloria maior erat.
Nunquam mœsta manens, vultu noua gaudia portans,
Nubila fronte fugans, corde serena fuit.
Forma corporis. Fudit ab ore iubar species redimita decore,
Protulit & radios forma venusta suos.
Stirpe sua reliquas superauit pulchra puellas,
Et crocea facie lactea colla tulit.
Et animi. Splendida conspectu meliori pectore fulsit.
Digna micans animo nec pietate minor.
Cui quamuis nullus hac in regione propinquus
Eleemosynæ fructus. Obsequio facta est omnibus vna parens.
Diuinis intenta bonis, alimenta ministrans,
Qua mercede magis se satiasse videt.

Hæc data post obitum faciunt quoq; viuere functam
Forma perit hominum, sed benefacta manent.
Corpora puluis erunt, & mens pia floret in æuo.
Omnia prætereunt præter amare deum.
Orphana tunc auiæ, studijs adoleuit opimæ,
Inque loco natæ neptis adulta fuit.
Tertius à decimo primum hanc acceperat annus,
Traditur optato consociata viro.
Nobilitas in gente sua cui cella refulsit,
Atq; suis meritis additur alter honor.
Dulcis ouans, alacris studijs, ornata iuuentus,
Quod natura nequit, littera prompta dedit.
Tres meruere tamen iuncti superesse per annos,
Coniugioque suo corde legante frui.
Ambo pares animo, voto, spe, moribus, actu,
Certantesque sibi, mente, decore, fide.
Tempore iam certo est enixa puerpera prolem,
Damno fœta suo, quæ pariendo perit.
Arripuit teneram subito mors inuida formam,
Annos quippe duos lustra gerendo tria.
Sic animam generans, anima spoliatur; & ipsa
Spem peperit luci, luce negante sibi.
Exemplum sed triste redit, fœtura parenti
Vnde redire solet, deficit inde genus.
Tertius esse pater cupiens, heu solus habetur,
Crescere quo numerus debuit, ipse cadit.
Nam *partus cum matre perit, nascendo sepultus,
Nil vitale trahens, natus in ore necis.
Plus fuerant soli, si tunc sine prole fuissent,
Addita posteritas abstulit id, quod erat.
Infaustis votis genitus de funere matris,
Et genitrix nato mortis origo fuit.
Alter in alterius lætali sorte pependit,
Inq; vicem sibi mox ambo dedere necem.
Sed sensit grauiora dolens pater, atque maritus,
Qui gemit, vno obitu se sepelisse duos.
Pro vix dum genito lachrymas iam soluit humato,
Vidit quod fleret, non quod haberet amor.

Dagaulfi nobilitas.

Vilithcita perit in partu.

Prolesque simul extinguitur.
* paruus.

Tristi-

Tristitiæ cumulum tribuit cui rapta iugalis,
Dans longas lachrymas tempore nupta breui.
Consultum tamen illud habet de coniuge coniux,
Huic quia mercedis non vacuatur opus.
Nam quod ad ornatum potuit muliebre videri,
Ecclesiis promptè, pauperibusque dedit.
Hic, nulla ex illis rebus peritura reliquit,
Vt modo præmissas diues haberet opes.
Quam bene distribuens, sine se sua noluit esse,
Nam quæ larga dedit, hæc modo plena metit.
Condidit ergo sibi, quidquid porrexit egenti,
Et quos sumpsit inops, hos habet illa cibos.
Felices, quos nulla grauant de morte secunda,
Nec faciunt pœnis subdita membra feris.
Dulcis illecebris qui non sibi condit *Auernum,
Nec per carnem, animam vult sepelire suam.
Sed casta pietate manens, sine crimine vitæ
Illius in luce, hæc, præmia lucis emit.
Tempore quam paruo lachrymas aut colligit amplas?
Aut cui vita nitet, gaudia longa capit?
Hic de morte leuis dolor est; nam durius illud
Hic, quem viuentem Tartara nigra tenent.
Infelix, quisquis maculosis actibus vsus
*Ante redemptorem se laqueasse videt.
Nubibus inuectus, cum venerit arbiter orbis,
Et tuba terribilis mouerit arma polis.
His venit Helias, illis in curribus Enoch,
Anteuiando suos; hinc Petrus; hinc Stephanus.
Flore puellarum rosea stipante corona,
Inter virgineos prima Maria choros.
Hinc *Martha, hinc sponsa Agnes, Tecla dulcis, Agatha,
Et quæcunque Deo virginitate placet.
Tunc ibi quis terror cœli assistente senatu?
Quid dicturæ animæ iudicis in facie?
Mox aut pœna manet miseros, aut palma beatos,
Quisque suæ vitæ semina iacta metit.
Sunt dicturi alij; cade mons, & comprime corpus:
Sed iussi colles ferre sepulchra negant.

Vilithutæ in ecclesias & pauperes rara liberalitas.

* amarū.

Iudicii extremi hypotyposis.

* arte.

* mater.

Dānato rum conditio.

Cogentur

Cogentur minimi quadrantem soluere nummi,
 Nemo pedem remouet, quo sua culpa trahit,
Spe vacui, paleæ similes mittentur in ignes,
 Pascendis flammis, fit caro nostra cibus.
Ibunt ad pœnas, æterno ardente camino,
 Vt cruciet grauius mors mala non moriens.
Ne fessas recreent animas longo igne crematas,
 Porriget, heu, nullas flammiger amnis aquas.
Parte alia, meritis felicibus * acta tenentes
 Fulgebunt iusti, sol velut arce poli.
Digni lumen habent, damnati incendia deflent,
 Illos splendor alit, hos vapor igne coquit.
Res est vna quidem, duplici sed finditur actu,
 Nam cremat indignos, quo probat igne pios.
Æterna radiant paradisi in luce beati,
 Cum facie Christi regna tenendo sui.
Gratia quanta manet vultus qui aspexerit illos?
 Quantus honor hominum, posse videre Deum?
Si nimis erigitur, fragilem qui cernit amicum,
 Qualiter exultet, qui videt ora Dei?
Lilia, narcissus, violæ, rosa, nardus, * amomum.
 Quidquid, odorifero germine, mittit Arabs.
Iudicis in vultu florentia lumina vernant;
 Sed super hæc, domini suauior efflat odor:
Nam quantum obscœno melior lux aurea plumbo,
 Tantum thura Deo, cedit & omnis odor:
Quantum nocte dies distat, sol lampade lunæ,
 Factori cedunt, sic, sua facta suo.
Cum vero iusti tanto splendore fruantur,
 Congaudent nimium se caruisse mori.
De tenebris migrasse fauent, in luce perenni,
 Et magis ad bona tot tardius isse dolent.
Tu quoq; ne lachrymis vras pia facta iugalis,
 Cui, modo creduntur, nunc, meliora dari.
Nam si deplores, meritis quæ viuit opimis,
 Coniugis ipse bonis inuidiosus eris.
Præsertim, quam sensu, animo, tibi corpore, * iunctam,
 Cum Christo semper corde fuisse refers,

*alta
Beatorum status.
Ignis iudicis.
Splendor beatorũ.
*Amomus.
Paraclesis ad Dagaulfum.
* iuncta.

Post domini vultus, ad te si iussa rediret,
 Fleret, in hunc mundum, se reuocasse gradum.
Charius illa diem retinet, quem perdere nescit,
 Hunc quam quem timuit fine sequente, sibi.
Ne graue funus agat, cunctis natura quod offert,
 Quod cum principibus participabit inops.
Nullum paupertas, non eripit ampla facultas,
 Hoc commune simul, diues egenus, habet.
Nam puer, atque senex, niger, albus, turpis, honestus,
 Debilis, & fortis, mitis, & asper, obit.
Huc sapiens, stolidus, huc & probus, improbus, omnis
 Plenus. & exiguus, paruus, & altus adit.
Tardiùs, aut citius, currit sors ista per omnes,
 Dissimili merito, mors trahit vna viros.
Non decet ergo graues pro coniuge * fudere fletus, * sumere.
 De cuius meritis te dubitare, negas.
Fœlices nimium hic qui sine crimine præsunt;
 Qui melius discunt viuere. post obitum.

27. *Epitaphium Euphrasiæ.*

SI pietatis opus nunquam morietur in * æuo, * æuum.
 Viuis pro merito fæmina sancta tuo.
Inclyta fidei eo radians Euphrasia regno,
 Nec mihi flenda manes, cum tibi læta places.
Terræ terra dedit, sed spiritus astra recepit,
 Pars iacet hæc tumulo, pars tenet illa polum.
Corpore deposito leuiori vecta volatu,
 Stas melior cœlo, quam prius esses humo.
Carnis iniqua domus de te tibi * facta triumphans, * facta.
 Ad patriæ sedes ciuis opima redis.
Ardua nobilitas proauorum luce coruscans,
 Plus tamen es meritis glorificanda tuis.
Vir cui Namatius, datus inde Vienna sacerdos
 Coniuge defuncto consociata Deo.
Exulibus, viduis, captiuis omnia fundens,
 Paupertate pia diues ad astra subis.
Æternum mercata diem sub tempore paruo,
 Misisti ad cœlos, quas sequereris, opes.

Sed rogo per regem Paradisi gaudia dantem
  Pro Fortunato supplice funde precem.
Obtineas votis hæc quæ tibi carmina misi,
  Vt merear claudi quandoque claue Petri.

28. *Epitaphium Eusebiæ.*

SCRIBERE per lachrymas si possint dura parentes,
  Hic pro pictura littera fletus erat.
Sed quia lumen aquis non signat nomen amantis,
  Tincta manus sequitur, qua iubet ire dolor.
Nobilis Eusebiæ furibundi sorte sepulchri,
  Hic obscure lapis fulgida membra tegis.
Cuius in ingenio seu formæ corpore pulchro
  Arte Minerua fuit, victa decore Venus.
Docta tenens calamos, apices quoque figere filo,
  Quo tibi charta valet, hoc tibi tela fuit.
Dulcis in Eusebij iam desponsata cubile,
  Viuere sed teneræ vix duo lustra licet.
Vt stupeas iuuenem, sensu superabat anilem.
  Se quoque vincebat non habitura diu.
Conteriturque socer, cui nata, generque recedit,
  Hæc lethalis obit, ille superstes abit.
Sit tamen auxilium, quia non es mortua Christo,
  Viues post tumulum virgo recepta Deo.

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTV-NATI PRESBYTERI ITALICI.

LIBER QVINTVS.

Ad Martinum Episcopum Galliciæ.

Domno, sancto, atque Apostolico in Christi regis exercitu post ducem Paulum primipilo, Martino Episcopo Fortunatus.

FELICI propulsa flatu recreabilis opinionis vestræ nostras aures aura demulsit, & molli blandi a lapsu, sibilo crepitantes, paradisiaci horti odoramenta * saburrans, suauium florum nuntia nares ipsas aromate respirante suffiuit, ad modulanter indicans, quod sicut ad orientem Edon à principio, ita decurso sæculo, alterum ad occasum Deus plantasset Elysium, in quo fortior Adam, id est Martius Martinus inexpugnabilis accola Christi, fide ditior viueret, perpetuo seruante mandato, ad quem non tam ad auram dominus reuisendum, post meridiem pergeret, quam ipse vir factus paradisus, inter perspicui cordis smaragdinas plateas, & vernantis operis inumbratos corymbos, non quod ficus tegeret, sed fructus ornaret, inambulantis in se beati redemptoris, adhæsura vestigia coherceret, fide figente: vnde nec ad momentum pij conditoris laberetur præsentia, quia nec in atomo plasma notaretur in culpa, sed per illas beatitudines, velut odori nemoris, illectus delitiis & vernulam Dominus & verna dominum possideret, vtpote cum alternante sibi concatenati dulcedine, nec iste fugaretur admissu, nec ille fraudaretur amplexu, hinc inhiantibus animis medullis æstuantibus, oculis suspectis, palmis extentis, feruens magis, quã sitiens. Præstolabar, vt epistolæ vestræ magna, siue parua nubecula madidanti.

* Gloss. MS. i. spirans odorans.

danti vellere bibulus humectarer: desiderij conscius vota voto præuenies, si quid de vobis certissimè, vel per vndas mobiles fixa mihi littera nũciaret, ita vt ariditatem meam colloquij vestri temperaturus imber sic irrigaret, paginam ne deleret. quo tamen prouidentia diuina consulto per fratrem vestrum venerandum mihi Domitium, sanctam caritatem refectã suscepi, cernens epistolam, quæ vt vos nostis, arte compacta. vt ego sensi, flore conferta, bibentẽ se potius, quam legentem ferret, per singulos apices pigmentato affamine inebriatura. Diues pauperi propinauit, & vt ita dixerim, quasi falerni nobilis ipso me prius odore pincernante, suppleuit: gemina dicendi fruge congesta, condita sale, melle perfusa, permixta blãditie, cũ vigore me peregrini poculi, quantum desuetum; plus auidum; dũ pars illicit, pars deterret; in ancipiti posito conuiua resticulo: nec sustinẽte magna bibere, cõsentio dulcedini, qui certo virtuti. Hoc igitur fluente dono, venit ad me, fateor, per cana ponti fons poculi; venit, pater optime, per salsum mare, quod sitim restingueret; & venit oceanitide miscente fluctu mera dulcedo; cuius liquor non fauce tenus saperet, sed arcana mulceret: quippe quod non carnem foueris tali potu: sed spiritum. Vnde, vt verè prosequar, huius vua palmitis, nobis sitim prorogat, dum propinat. Hac inopina fruge delapsa per gurgitẽ, primus iste mihimet venit fructus è fluctib⁹; detulit puppis illa reliquis forsitan alumen, mihi vestri colloquij. certè lumen; commercium, tali discrepante mercatu; quod aliis illud ad pretiũ, hoc nobis inemptum. Vis Neptuni illinc restinguitur, hinc purgatur, illud inficit, hinc niuescit. Quid loquar de periodis, Epicherematibus, enthymematis, syllogismisque perplexis, quo laborat quadrus Maro, quo rotundus Cicero; quod apud illos est profundum; hic profluum; quod illinc difficillimum, hinc in promptu. Comperi paucis punctis, quoniam quo volueris,* colæ pampinosæ diffundit propagines: quod verò libuerit, acuti commatis falce succidis, vt cauti vinitoris studio moderante, nec in hoc luxurians germinet vmbra fastidium; & illic, tensa placeat propago cum fructu. Nam, quod refertis, in litteris post Stoicam, Peripateticamq; censuram, me theologiæ, ac theoriæ tyrocinio mancipatũ, agnosco. quod amor faciat, cũ & immerentes exornat. Cur tamen, bone pater, in me reflectis, quod tuum est, ac de me publicè profers, quod tibi priuatũ est? cũ prima sint vobis nota, & secunda domestica: nam Plato, Arist. Chrysippus, vel Pittacus, cũ mihi vix opinione noti sint, nec legẽti Hilarius, Gregorius, Ambrosius, Aug. quos si vel in visione noti fierent, dormitãti, nec ego verè sentirẽ; eo quod copiç artium apud nos* velut in commune diuersorium conuenerunt: ipsa vobis tenacius, quæ sunt cœlo propinquius, quia non oblectamini tam

* cola gloss. i. crescẽtia.

* hærent.

pompa dogmatum, quam norma virtutum. Vnde procul dubio cælestium *clientela factus es clientclarum. Sed quid ego hæc ad te, ô dulcissime pater, & verè Christi discipule, qui ad instar Samaritani vinum miscens, & oleum ægroto decubanti, blandum mihi malagma porrexisti: mercedé pij operis relaturus cum venerit, qui se stabulario ære pensare * debere repromisit; custodiens in vobis Pontifex summe, quod cõtulit, sciens suis oculis hoc placere dignissimè, quod ipsam apud te vincit dignatio dignitatem. Quapropter sacratissimæ, sincerissimæ, atque amantissimæ Apostolicæ coronæ vestræ plantas supra meum pectus stratus imponens; & vltimus ego mẽbra subdita, vel pedum vestrorum recubatorium faciens, ita vestræ pietati auido desiderio me cõmendans, deposco in domino, vt inter peccatorem, & redemptorẽ mundi, alter quodammodo mediator accedens, leuigato delicto, probo Pater reprobum reconcilies post reatũ. Et quia vestræ fiduciæ pignus accepi, pietatis vestræ filias, & famulas Agnem, & Radegũdem vna mecum deuotè earũ desiderio mandato, cõmendo, communiter supplicantes, vt apud Dominum Martinum pro nobis verba faciens, tam fidus intercessor accedas, qualis apud domnum ipse tum promptus extitit; cum cadauer exanimum nõ prius dimitteret, quam mors mortuum d misisset. Est enim ratio consequẽs, vt per vos illinc nobis redeat, spes patrocinij, quia ad vos hinc prodiit pars patroni, corã domino supplicans, Pie pater, vt in gratiam vestram receptus, vel apud eos, qui vobis sunt commendati, sentiam tam oratione, quam carmine, te doctore regi, genitore diligi, duce progredi, tutore muniri. Præsentium verò portitorem famulum vestrum, verè mihi bonum Bonosum pietati vestræ supplex accedẽs, nec prius relaxans pedes, quam dulcis pater promiseris, qua valeo prece, supplex commendo: qui interuentu sanctorum, cum vobis hospes occurrerit, absentis vota præsens exsoluens, illud prius obtineam, vt quis quam primum huc comeat, me celebris verbi vestri gaudia festiua respergant.

Martini meritis cum nomine nobilis heres,
Pro Fortunato quæso precare Deum.

* clienta seu cliens.

* debiti.

I. *Item ad eundem.*

LVMEN Apostolicum cum spargeret vna triados,
Exciperetque nouum mundus honore diem;
Vt tenebras animæ lux sementiua fugaret,
Et claram hauriret mens oculata fidem;
Redditur, auulsis spinis, vrbs Romula princeps
Principis egregij vomere culta Petri.

Apostolorũ in varias orbis partes legatio. S Petri.

Paulus

Paulus ad Illyricos Scythicas penetrando pruinas
Dogmate feruenti frigora soluit humi.
Mattheus Æthiopes attemperat ore vapores,
Vnaque in exusto flumina fudit agro.
Bellica Persidis Thomæ subiecta vigori,
Fortior efficitur victa tiara Deo.
Lumine perspicuo datur India Bartholomæo;
Andreæ monitis extat Achaia seges.
Ne morer accelerans, Martini Gallia prisci
Excellente fide luminis arma capit.
Martino seruata nouo, Gallicia, plaude,
Sortis Apostolicæ vir tuus iste fuit.
Qui virtute Petrum, præbet tibi dogmate Paulum,
Hinc Iacobi tribuens, inde Ioannis opem.
Pannoniæ vt perhibent, veniens è parte Quiritum,
Est magis effectus Gallisueba salus.
In sulcum sterilem vitæ plantaria seuit,
Quo matura seges fertilitate placet.
Heliæ meritis alter redit imber aristis,
Munera roris habens ne premat arua sitis.
Neu iaceant stupidis arentia iugere sulcis,
Influit irriguo fonte perennis aquæ.
In ramis heresis fidei pia germina fixit,
Quodque oleaster erat, pinguis oliua viret.
Quæ stetit exilis viduatis frondibus arbor,
Iam paritura cibum floret honore nouo.
Imponenda focis sine spe ficulnea tristis,
Præparat ad fructum stercore culta sinum.
Palmitis vua tumens auium laceranda rapinis,
Hoc custode bono non perit vua lacu.
Rebus Apostolicis direxit vinitor antes;
Arua ligone mouens, falce flagella premens.
Ex agro domini labruscam excidit inertem,
Atque racemus adest, quo fuit ante frutex.
De satione Dei zizania vulsit amara,
Surgit & æqualis lætificata seges.
Martino seruata nouo, Gallicia plaude,
Sortis Apostolicæ vir tuus iste fuit.

S Pauli. S.Matthei. S.Thomæ. S.Bartholomæi. S.Andreę. S.Martini. Martini alterius legatio. Eius patria. Galliciæ incolas Suenos cõuertit. Ad Rom. c.11.

Gregem recens natũ accuratè fouet.

Pastoris studio circum sua septa recurrens,
Ne lupus intret oues, seruat amore greges.
Supportante manu trahit ipse ad pabula Christi,
Montibus instabilem ne voret error ouem.
Cuius vox refluens, plebi, de fonte salubri,
Vt bibat aure fidem, porrigit ore, salem.
Hosti damna quidem, domino pia vota parauit,
Et commissa sibi dupla talenta refert.

Premia Martinũ quæ maneant. Matthæi c. 25.

Vocem euangelicam spectans operarius almus,
Vt sibi dicatur; Seruule perge bone.
Quando fidelis enim mihi supra pauca fuisti,
Supra multa nimis constituendus eris.
Ecce tui domini modo gaudia lætior intra,
Proq; labore breui magna parata tibi.
Auditurus enim vocem Martine beatam,
Sed Fortunati sis memor ipse tui,
Quæso precare pater videam tua gaudia tecum,
Sic placeas regi, poste patente Petri;

Commẽdat illi poeta Radegundẽ reginam.

Cum Radegunde humili, supplex, pia postulat Agnes,
Vt commendatæ sint tibi, sancte pater.
Et crescente choro per carmina sancta sororum
Complaceant domino, te duce mite, suo.
Atque adscita sibi seruetur in vrbe genesis,

Regula S. Cæsarii.

Regula Cæsarij præsulis alma pij.
Qui fuit antistes Arelas, de sorte Lirini,
Et mansit monachus, pontificale decus.
Sedulitate patris, proprias tuearis alumnas,
Vt tibi proficiant hæc bona siqua gerant.
Vnde inlustre caput cingas diademate pulchro,
Et grates dignas pro grege pastor agas.

2. *Ad ciues Turonicos de Gregorio episcopo Turonensi.*

PLAVDITE felicis populi, noua vota tenentes,
Præsulis aduentu, reddite vota, Deo.
Hoc puer* exortus celebret, hoc curua senectus,
Hoc commune bonum prædicet omnis homo.
Spes gregis ecce venit, plebis pater, vrbis amator,
Munere pastoris lætificentur oues.

** exertus.*

Sollici-

Sollicitis oculis, quem prospera vota petebant,
Venisse adspiciant, gaudia festa colant.
Iura sacerdotis merito reuerenter adeptus,
Nomine Gregorius, pastor in vrbe gregis.
Martino proprium mittit Iulianus alumnum,
Et fratri præbet, quod sibi dulce fuit.
Quem patris Ægidij Domino manus alma sacrauit,
Vt populum recreet, quem Radegundes amet.
Hunc Sigibertus ouans fauet, & Brunichildis honori,
Iudicio regis, nobile culmen adest.
Quo pascente greges, per pascua sancta regantur,
Et Paradisiaco germine dona metant.
Immaculata pij, qui seruet ouilia Christi,
Ne pateant rapidis dilaceranda lupis.
Peruigili cura, stabulum sine labe gubernet,
Commissumque gregem nulla rapina grauet.
Muniat inclusos preciosi velleris agnos,
Et quos seruatos protegat ipse vigil.
Florea diuino pinguescat vinea cultu,
Et matura suo sit speciosa botro.
Fructibus æternis vt compleat horrea cœli,
Vnde animæ viuo fonte fluenta bibant.
Ne sitis excrutiet, digito quam Lazarus vdo
Ignem vt leniret, tunc petebatur opem.
Sed magis in gremio Abrahæ venerante locandas,
Pastor oues placido ducat ad astra sinu:
Vt bene commisso sese duplicante talento,
Introeant Domini gaudia vera sui.
Lætus agat sub claue Petri, per dogmata Pauli,
Inter sydereos luce micante choros.
Fortis Athanasius, qua clarus Hilarius adstant,
Diues Martinus, suauis & Ambrosius.
Gregorius radiat, sacer Augustinus inundat,
Basilius rutilat, Cæsariusque micat.
Quorum gesta sequens, & dicta fideliter implens,
Perpetuæ vitæ participatus ouet.
Atque coronatus digna mercede laborum,
Obtineat miles regis in arce locum.

Gregorij Turonẽsis primordia episcopatus.
Ægidius Rhemensis episcopus Gregorium consecrauit.
Sigebertus & Brunichildis patrini Gregorij.

3. *In Natalitio Gregorij episcopi, cum antiphona dicere rogaretur. In Missa dictum,*

MARTINI meritis per tempora longa Gregori
 Toronicum foueas pastor in vrbe gregem.
Consilijs sacris sis norma & vita *piorum,
 Exemploque tuo crescat adeptus honor.
Lumen Apostolicum populis tua lingua ministret,
 Et cœli donum, te radiante, micet.

*priorũ.

4. *Ad eundem, de Iudæis conuersis per Auitum episcopum Aruernum.*

DOMNO SANCTO ET MERITIS APOSTOLICIS præconiando domino; & in Christo patri Gregorio papæ, Fortunatus.

INSTIGAS, pater opime, seria curiositate, syncera tamen dulcedine, carmine elinguem proloqui, & currere pigrum versu pedestri atque de laude laudabilis, & Apostolici viri domni Auiti pontificis ex euentu occasionis illatæ, & si non aliqua comptè, saltem comiter prælibare: cum in me non inueneris, quod dictionis luculentia diligeres, sed deleres; & vt ipse mei sum conscius, habeas apud nos non tam quod probes, quam quod reprobes: præsertim cum instans portitor per verba sigillatim hianti fauce cadentia quasi grauis exactor non in me tam fœnora soluere cogeret, quam impensaret. Sub quo, licet illum præceps iter impingeret, mihi inter anhelanti vix licuerit respirare, tamen præceptis vestris licet impliciter expediti s paremus, deuoti potius quam placemus, vobis reputaturi nescio magis an tempori quod illi hoc iniungitur, qui non habebat apud se nec modum, nec spacium. Sed obsequij illa morigeri seruitute deuoti quod à vobis in laudem prædicti pontificis amore præcipitur, honore cantetur.

INVENERABILIBVS famulis operator opime,
 Condecet, vt semper laus tua, Christe, sonet.
Inspirans animum, votum, effectumque ministrans,
 Et sine quo nullum præualet esse bonum.
Lumine perspicuo fæcundans pectora vatum,
 Vt populis generent viscera sancta fidem.
Supra candelabrum positi, quorum ore corusco
 Dogmatis igne micans, luceat alma domus.
Et velut est oculus, capitis qui dirigit artus,
 Sic pia pastoris cura gubernet oues.
Pectora pontificum ditans virtute superna,

Gratiæ vis & necessitas.

Tu Deus

Tu Deus omnipotens summe, perennis apex.
Spiritus alme sacri labijs infusus Auiti,
Per famulum loqueris crescat vt ordo gregi.
Qui non contentus numero, quem accepit ab illo,
Villicus hic domini dupla talenta refert.
Plebs Aruerna etenim bifido discissa tumultu,
Vrbe manens vna, non erat vna fide.
Christicolis Iudæus odor residebat amarus,
Obstabatque pijs impia turba sacris.
Extollens ceruix domini iuga ferre recusans,
Sic tumidis animis turget inane cutis.
Quos in amore Dei monitabat sæpe sacerdos,
Vt de conuersis iret ad astra seges:
Sed caligo recubans velaminis vmbra,
Peruersa tetra premens cernere clara vetat.
Venerat ergo dies, dominus qua est redditus astris,
Ac homo sydereum pendulus iuit iter,
Plebs, *animante fide Iudaica templa reuellit,
Et campus patuit, quo synagoga fuit.
Tempore quo Christi repedauit ad alta potestas,
Ille quod ascendit gens inimica ruit.
Hic tamen antistes Mosis qui lege rebelles,
Alloquitur blandè, quos dabat ira truces.
Quid facis o Iudæa chors, nec docta vetustas?
Vt vitam renoues credere disce seni.
Lasciua mities sapiat maiora iuuenta,
Sensum pone grauem, quo puerile fuit,
Non pudeat meliora sequi vel tarda, veternus
Corpore deficiens, crescat honore senex.
Est Deus, alta fides vnus trinus, & trinus, vnus;
Personis proprijs stat tribus vnus apex.
Nam pater & genitus, quoque sanctus spiritus idem,
Sic tribus est vnum ius, opus, ordo, thronus.
Legifer hoc reboat, patriarcha hoc *reddit Abraham,
Hinc pater est nobis, est quia nostra fides.
Tres videt æquales, vnum veneratus adorat,
Vnum voce rogat, tres quoque pelue lauat,
Sic patruo similis Loth suscipit hospes euntes,

Aruernorum cum Iudæis simultas.

Christi ascensus dies sacer.
* armãte.
Aruerna plebs synagogam aueitit.
Auiti ad Iudæos oratio.

* credit.
Genes. 18.
Abraham in tribus vnũ adorans mysteriũ Trinitis cõmendat.

Gen.19. Quos cibat in Sodomis, hi rapuere Segor,
Cum à domino dominus pluit igni, triste Gomorræ,
Filius & pater est à domino dominus.
Qui tuus ipse meus, stat conditor atque creator,
Huius plasma sumus, qui est trinitate Deus.
Vnius estis oues, heu cur non vniter itis?
Sit, rogo grex vnus pastor vt vnus adest.
Rennuis? an recolis quod canna Dauidica pangit,
Quodq; prophetali virgine fœtus agit.
Christi mors & resurrectio. In cruce transfixus palmis, pedibusque pependit,
Sed corrupta caro non fuit ex tumulo.
Post triduum remeans, sanat nos vulnere longo,
Quod redijt cœlis testis & ista dies.
Crede meis, aut crede tuis conuicta senectus,
Si fugis ac trepidas negligis ista legens.
Protrahimus verbum breuitatis tempore longum,
Aut admitte preces, aut rogo cede loco.
Vis hic nulla premit, quouis te collige liber.
Aut meus esto sequax, aut tuus ito fugax.
Auitus Iudeos iubet solum vertere, Redde colonæ locum, tua duc contagia tecum,
Aut ea sit sedes, si tenet vna fides.
Hæc pia verba viris mitis dedit ore sacerdos,
Vt sibi quo libeat, semita cordis eat.
At Iudæa manus, stimulante furore rebellis,
Colligitur, rapitur, conditur inde domo.
Christicolæ vt cernunt tunc agmina Manzara iungi,
Protinus insiliunt, qua latet ille dolus.
Si fremerent gladijs, sentirent iusta, cadentes,
Viuere quo possent aut daret arma fides.
Iudæi offerunt se fidei christianæ. Legati occurrunt vati mandata ferentes:
Nos Iudæa manus iam tua caula sumus.
Ne pereant, acquire deo, qui viuere possunt,
Si mora fit, morimur, & tua lucra cadunt;
Tende celer gressum, properes nisi præpete cursu,
Funera natorum sunt, tibi flenda, pater.
Fletibus hic victus, rapitur miserando sacerdos,
Vt ferat afflictis rite salutis opem.
Perueniunt quo clausa loco fera turba latebat;

Quæ occur-

Quæ occurrens, lachrymis ingerit ore preces.
Mens est tarda * bono Iudaica iura tenenti.
Lucem sero videt, prætereunte die.
Sic oculis cordis velum est ab origine tensum,
Cæcus vt ignoret quo via recta vocet.
Sed tandem sequimur, pastor, quo sæpe monebas,
Qui sale tam dulci currere cogis oues.
Credentes iam crede tuos nec fallere falsis
Nos lauacrum petimus, sit tibi præsto lacus.
Sensimus effectu quod agebas rite precando,
Quod per te hominem nos Deus ipse monet.
Hinc trahit ad lucem, quos texerat vmbra negantes,
Militiæque nouæ rex aperibat iter.
Agmina conueniunt quondam diuersa sub vno,
Partibus & geminis fit Deus vnus amor.
Hinc oleari ouium perfunditur vnguine vellus,
Aspersuque sacro fit gregis alter odor.
Ecce dies aderat, qua spiritus almus ab alto
Missus, Apostolicis fluxit in ora viris.
Res sacra ruricolas, vrbanos excitat omnes,
Certatimque aditus ad pia festa * ferunt.
Abluitur Iudæus odor baptismate diuo,
Et noua progenies reddita surgit aquis.
Vincens ambrosios suaui spiramine rores,
Vertice perfuso chrismatis efflat odor.
Ingenti numero celebratur pascha nouellum,
Ac de stirpe lupi progenerantur oues.
Excepit populus populum; plebs altera plebem;
Germine qui non est, fit tibi fonte parens.
Vndique rapta manu lux cerea prouocat astra,
Credas vt stellas ire trahendo comas.
Lacteus hinc vesti color est, hinc lampade fulgor,
Ducitur, & vario lumine picta dies.
Nec festiua minus quam tunc fuit illa coruscans,
Diuersis linguis, quæ dedit vna loqui.
Quis rogo pontificis fuit illic sensus Auiti?
Quam validus feruor, cum daret ista Deo?
Inter candelabros radiabat & ipse sacerdos,

* boni

Chrismatis vsus.

Pentecostæ die baptizanti Iudæi.

* terunt

Fœtor Iudaicus genti agnatus abstergitur

Cereorũ vsus in baptismate.

Auiti religionis sensus & consolatio inter hæc sacra.

Diffuso interius spiritus igne micans.
Dum sibi, qualis erat, tam verba holocausta ferendo,
Cum libat viuo hostia viua Deo.
Si patriarcha placet, quoniam natum obtulit vnum,
Qui tantos offert, quam placiturus erit?
Moses non valuit fidei quos subdere nostræ,
Qui Christo acquirit, quod sibi munus erit?
Fudit aromaticum domini libamen ad aram,
Incensumque nouum misit ad astra deo.
Obtinuit votum, quia iunxit ouile sub vno.
Et grege de niueo gaudia pastor habet.
Hæc inculta tibi reputa, pater alme Gregori,
Qui Fortunato non valitura iubes.
Adde quod exiguum me portitor impulit instans,
Et datur in spaciis vix geminata dies.
Nouimus affectu potius quod diligis illum
Hunc quem corde vides, semper & ore tenes.
Hoc tibi nec satis est, huius quod es ipse relator,
Compellis reliquos plaudere voce sibi.
Non fuit in vacuum, quod te prouexit alumnum
Si cui mente fidem, reddis amore vicem.
Annuat omnipotens, longo memoraliter æuo,
Vt tu laus illi, laus sit & ille tibi.
Me quoque vos humilem pariter memoretis vtrinque.
Et pro spe veniæ voce feratis opem.

Gregorius Turon. Auiti alumnus.

Ad Syagrium Episcopum Augustodunensem.

Domno sancto, & Apostolicæ sede dignissimo Domno Syagrio papæ Fortunatus.

TORPORE vecordis otij, quo mens ebria desipit, diutina tabe morbescente brutescēs, & velut ignaui soporis hebetante marcore suffectus, negotij indulgentis nulla mordere cura dormitans, cum videretur scilicet tam lectio negligi, quā vsus aboleri; neq; nancisceretur quicquam occasionis ex themate, quod gereretur in poemate, & vt ita dictu sit, nihil vellere & nihil ex vellere, quod carminaretur in carmine, intra me quodāmodo templum silētio sarcophagante sepeliens, & cū nulla canens obsoleto linguæ plectro æruginauissem, tādē nec in opinato cū captiuo meo, sed tam ē, vt arbitror, vestræ felicitatis ad me sorte delato, quis? vnde? quid ue referat, dum percō-

tor d

torde filij calamitate, suæ necessitatis, meæ compassionis, vestræ mercedis* singultu
causas indice *singultus vix laxante prorumpit. Quo, voce intercepta tam
viscerum mærore, quam luminũ flumine, dum loqui non permittitur, ipso
silētio patēt lachrymæ fatebātur; quia dum anxius in verbo genitor pēdet,
nec exprimit, tacente faucis organo, pupilla fletibus loquebatur. Tanta est
in caritate naturæ, quod prævalet, parēs ante se prodat affectu, quā *labia flue-* labia
bant. Igitur lumina ac suggestionem suam blandito ploratu cōpunctam, vt
etiā quamuis crudelē redderent lamenta clementem, irrigabant lachrymæ;
tam semen miseriæ, quā frugē misericordiæ; vno fonte manabāt resinæ ro-
ris, & muneris. Vnde luctus, & merces, vt vnus rigans oculis, alter bibens
auribus, quod iste torcular & in fletu, ille apothecar & in fructu. Itaq; signo
singultus fecit se intelligi mens captiui; & quasi specularitet traxit mæror
in facie qui videbatur angor in corde. Vnde inter tacētes, causa reiũ cogni-
tæ, dũ apud me voluit hoc fari, quod fieri; videbatur affectus mirè sine lin-
gua sic loqui. Igitur cũ me moueret lamentabilis cōciuis tam iactura quam
patria, cũ cernerentur vultus patris pietatis imbre perfundi, vt pene totus
& ipse in alienu affectũ migrarem, lachrymātes oculi querelas mihi finxe-
runt ad vicē encausti, & admirabili modo, aqua, quæ delere solet, per fletus
scripsit. Quis enim flenti nō crederet, quē lupus non genuit? quem nō hu-
manitas flecteret, quē partus tigridis nō effudit? cũ lētescat blāditiis, cursus
pardi, virtus apri, dēs leonis, & moles elephāti. Qui tandē, sedato querelarũ
strepitu, doloris suî properũ te designat antidotum; scilicet dũ æger mente
sibi poscit medelā; si se dignanter impendat, vestra lingua fit malagma, quo
loquēte, media per verba me miscēs mihi, de vobis credulis fidem feci ho-
mini, ex hoc per me te cōsului. Non flere restabat. tamē conici, vtrũne pro
redēptione dirigerē, quo soboles valeret; an quo duobus proficeret, de cō-
pendio cogitans, ne vilitate pretij depretiaretur tibi merces captiui; illud
certè metuens, si caperetur in nũmo, *respiret in talento: præsertim cũ de-* respira-
siderem thesauros ex æquo te tuo frui cum martyre. Quid vero pro mu- ret.
nere modicitas proferret & cum in electione cũctaret, venit in mentē letar-
gico, dictum Flacci Pindarici, pictoribus, atque poetis. Quælibet audendi
semper fuit æquia potestas, considerans versiculum, si quæ vult artifex
permiscet vterque, cur, etsi non ab artifice, misceantur vtraque vt or-
dinetur vnâ telâ simul poesis, & pictura? Dehinc cum pro captiuo vel-
lem versus suggerere, attendens quæ fuerint tempora redemptoris; quo
tonos suæ ætatis anno Christus absoluerit; toditemque versiculis texerem
carmē, quod litteris; hac protinus operis difficultate repulsus. aut magis in-*pro vbi
clusus, tam metri necessitate, quam litterarum epitome, quid facerē? *quo quo.
prodi-

proditorem noua calculatione angustus mihi numerus angustius dilatauit? quia præfixo termino non erat, nec vbi prolixitas se excuteret, aut breuitas angularet, nec euagari propter descendentes versus frenante repagulo,* ordiτura permisit In quo quippe exordio, supercescente apice non licuit vel soluere, vel fila laxare, ne numerum transiliens erratica se tela turbaret. Hinc cura commoueor, vt duo per capita, duo ex obliquo, vnus verò per medium descendentes integri versiculi, legerentur. Altera pars restiterat, quam inter omnes litteram meditullio conlocarem, quæ sic reciperet omnem, vt offenderet neminem. Igitur huius telæ cum licia numero collegissem, vt tenere cæperam, & se, & me fila rumpebant, incipiens ego opere prope absoluto ligari, atque mutata vice, dum captiui soluere lora cupio, me catena constringo. Nam huius opusculi quæ sit, hinc coniicitur difficultas, vbi cum volueris, si addis, crescit linea; subtrahis, perit gratia; mutas, non consonant capita; figis: nec fugis litteram. Itaque cum penderet hæc tela versibus laqueata, vt si duo transirem, adhuc tria non fugerem; ego incautus passer, quasi mētita per nubila incurri pantheram; quia quod cauere volebam, hic pinna ligabar, aut magis, vt dictum sit, velut plumis in litis quinquifida viscata tendebatur. Inter hæc illud me commouet, quod tale non solum feceram, sed nec exemplo simili trahente ducebar. His incertus, & trepidus, ipsa nouitate suspensus, vtrumne tentarem, quæ nunquam aggressus sim, an cautius respuerem, quam incautè proferrem, tandem, licet inuitus, loquor pæne, quæ nescio; & tu me vincis amore, ne vincar ab opere. Ecce exigis à me, & quod in me non inuenis, violentiam facis ei, qui tuus, non rebellis est: extorques, nec repelleris. Amor, blandus, tyrannus est. Vt hoc pararem commercij per incertum pelagi rudis nauta vela suspendi, affectu raptus; deferor per fluctus, & scopulos; vrges me præcipitem per ignota transire. Quid est, quod non obtineas? sicut amas, sic imperas. Habes igitur opus sic vno textu quadratum, vt sit legendo quinquifidum; & cum sint triginta tres tam versus, quam litteræ, ad similitudinem Christi carnalis ætatis, qua nos absoluit vnus resurgens, adhuc duo per capita, duo ex obliquo, vnus quoque per medium legitur in descensu; vnde fit, vt se finita versu littera non finiret; quia, etsi indirecto peruenit ad terminum, tamen cursus illi superest in descensu, quia adhuc coniungitur in finali versiculo. In meditullio autem parui huius opusculi, illam fiximus litteram, quæ intra viginti tres numeratur per media; ac tantas ante se respicit, quantas & post se transilit; quia concurrentibus versibus, & diuiditur rota, & manet integra res diuisa. Littera, quæ tingitur in descendenti versiculo, & tenetur in vno, & currit in altero, & vt ita dicatur, & stat pro stami-

* ordienda.

ſtamine, & pro trama currit in tramite, vt eſſe poſſit in pagina, licia literata. Ne tamen cauſa vos oneret, quod velut araneæ arte videmur picta fila miſcere, quod vobis compertum eſt in Moyſæ prophetæ libris, polymitarius artifex veſtes texuit, ſacerdotum. Vnde cum deſit hic coccinum, refert texta de minio. Verſus autem ex obliquo deſcendentes ab angulis, ratione ſtant, etſi poſitione ſucclinant. Qualiter autem connexi ſint ſinguli, vel quid contineant, ſatis eſt prudentiæ ſine indice rem probare. In ſumma, commendato me piæ beatitati, & exuberanti veſtræ dulcedini, tribuentes petita, cum fidenti vicaria ætate ſeruitij. Si placet hoc capere parieti conſcripto, pro me oſtiario pictura ſeruet veſtibulum. ora pro me.

6. *Ad Felicem episcopum* * *Namneticum.*

* Nanneticum.

SENTIO summe pater, lumen venerabile cunctis,
Orbis dulce caput mihi nomen amabile Felix,
Amplectens quem corde gero pietatis in vlnis,
Pondus suaue meum, nec onus grauat istud amantem;
Cur humilem me summe vocas loca visere blanda,
Quæ te chare tenent, tecum modularer in illis?
Qua tua rura lauat vitrea Liger algidus vnda,
Cariaci speciosus ager deuexus in amnem,
Hinc vbi flumen aquis recreat, hinc pampinus vmbris;
Et crepitans Boreas tot* prata comata flagellat
Vber nempe solum, piscoso littore pulchrum.
Sed Fortunatum facies tua reddit amænum.

* picta.

7. *Ad Gregorium episcopum Turonensem pro itinere.*

CVLMEN honoratum, decus almum, lumen opimum,
Pastor Apostolicæ sedis amore placens.
Amplectende mihi semper sacer arce Gregorij,
Nec diuulse animo, vir venerande, meo.
Gaudeo quod redijt Toronis antistes honore,
Lætificorque mihi te remeasse patrem.
Plaudimus instanter, communia vota tenere,
Ciuibus & patriæ te reuocasse diem.
Præsentem famulum mecum commendo sacerdos,
Optando longè vos moderare gregem.

8. *Ad eundem.*

OFFICIIS generose piis, pater alme, Gregori,
Mente salutifera qui petis astra palam.
Et quicunque tuis monitis animatur inermis,
Militiæ sacræ victor habebit opem.
Commendans humilem famulum me, soluo salutem;
Semper amore pio, vir benedicte, Deo.
Pagina si breuis est, non est breuis ardor amantis,
Nam plus corda colunt, quam mea verba canunt.

9. *Ad eundem, pro libro præstito.*

CARMINA diua legens, proprioque è pectore condens,
Participans alijs, fit tibi palma parens.
Hæc quoque quæ pridem tribuisti pastor ouili,
Grates persoluens * debita laudo libens.
Vos tamen hinc maneant donaria celsa tonantis,
Qui sacras inopi distribuistis opes.
Qui cum pro cunctis nequeam, pro munere tanto,
Tunc magis ore meo gratia vestra sonet.
Præsentem famulum pro munere summe sacerdos
Commendo supplex, dulcis amore pater.
Cui sua * concedas iustæ moderamina libræ,
Crescat honore Dei palma futura tibi.

* debite
* concedens.

10. *Ad eundem, pro inuitatione mulierum.*

INVITAS pietate patris sacer ire Gregori,
Quâ domini Toronis pascis honore greges.
Quo sacer antistes meritis Martinus opimis
Quas prius obtinuit, has tibi * credit oues.
Nunc quoque per caulas & * florida pascua Christi,
Rite gubernantes ducitis ambo greges.
Sed mihi vim faciens vester modo frater honore,
Ad vos ne properem, nempe retorsit iter.
Sæpe rogans voto, mandato, & missile verbo,
Et coniuratus sum tibi pollicitus.
Vir bonitate placens, & pastor pacis amator,
Fœderis ob studium sis * venerande precor.
Vos quoque sed genitæ propriæ venerando salutant,
Ast ego commender, quæso, beate pater.

* cessit.
* florea.
* veniale.

11. *Ad eundem, pro commendatione mulieris.*

SVMME pater patriæ, specimen pietatis opime,
Dulce caput Toronis, religionis apex.
Iugiter alta sequens clementi corde Gregori,
Vnde animæ decus est huc ratione parens.
Quam commendasti venientem, celse sacerdos,
Hanc redeuntem ad te, suscipe more patris.

Sis quo-

Sis quoque longæuus cunctorum * viuere cursu
Et mihi vel reliquis sit tua vita seges.

* currere cursus.

12. *Ad eundem, de itinere suo.*

IVGITER opto libens, sacer amplectende Gregori,
Cernere vos oculis, quærere litterulis.
Dulce videre mihi, ac si desit copia cerni,
Spes erit oranti vel dare verba patri.
Nuper ab aspectu decedens concite vestro,
Per glaciem vitreas me loquor isse vias.
Sed crucis auxilio, Martino operante patrono,
Perueni ad matres, saluus, opime, pater.
Quæ vos multiplici veneranter honore salutant,
Ast ego pro reditu vota salutis ago.

13. *Ad eundem, Salutatoria.*

SVMME sacerdotum, bonitatis opima facultas,
Culmen honore tuo lumen amore meo.
Officijs venerande sacris pietatis alumne,
Pignore amicitiæ corde tenende meæ.
Florens in studijs, & sacra in lege fidelis,
Semper agens animæ dona futura tuæ.
Te pater ergo precans, terram, freta, sydera testor
Vt velis ore sacro me meminisse tuum.

14. *Ad eundem, pro pomis & *grafsiolis.*

*graphiolis.

OFFICIIS generose pijs, sacer, alme, Gregori,
Absens, sis præsens munere; summe pater.
Qui mihi transmittis propria cum prole parentes,
Insita cum fructu surcula, poma simul.
Det deus omnipotens meritorum fruge repletus,
Mala legas auide quæ paradisus habet,

15. *Ad eundem, pro commendatione puellæ.*

CVM graderer festinus iter pater alme Gregori,
Qua præcessoris sunt pia signa tui.
Qua fertur conuulsa iacens radicitus arbor,

Martini ante preces exiluisse comis.
Quæ fidei merito nunc stat spargendo medelas,
Corpora multa medens, cortice nuda manens.
Fletibus affuit hic genitor, genitrixque puellæ,
Voce implendo auras & lachrymando, genas.
Figo pedem, suspendo aurem, mihi panditur ore
Vix per singultus vendita nata suos.
Quærit adhuc, questus perhibet, nullo indice furto,
Furti ex obiectu hanc pater ire iugo.
Se voluisse dare, & iurantes ordine testes,
Nomine quemque tenens, nec potuisset egens.
Non aderat iudex, erat accusator adurgens,
Hic ego quid facerem posse, vetante sacro?
Si pius hic dixi, præsens Martinus adesset.
Non permisisset perdere pastor ouem.
Sed tamen inualui, recolens te summe sacerdos,
Spem præcessoris qui pietate refers.
Discute, distringe, ac si sit secus, eripe dulcis
Et pater adde gregi hanc quoque redde patri.
Me simul officio famulum tibi chare subactum,
Protege perfugio, pastor opime, pio.

16. *Ad eundem pro commendatione peregrini.*

VIR bone pro meritis adipiscens culmen honoris,
Nobile præsidium, pontificale caput.
Quem gradus & genium fructu pietatis opimo
Dignius attollunt, amplificante Deo.
Vt tibi sit famulans memoratus amore benigno,
Fortunati humilis te pater orat apex.
Hic peregrinus item lætetur, summe sacerdos,
Pastorem & patriam te meruisse suam.

17. *Ad eundem Salutatorium.*

PASTOR honoris apex, venerabilis arce sacerdos,
Et decus alme patrum religionis amor.
Gloria pontificum, meriti pia palma Gregori,
Affulgente gradu nobile, iure, caput:
Fortunatus opem tribui qui poscit Olympi.
Per te chare pater, quo mereatur age.

18. *Ad eundem Salutatorium.*

VIsitat à vobis dignanter epiſtola currens,
Me ſacer antiſtes, vir pietate, pater.
Hanc auidus capiens oculis, animoque recurro,
Soſpite te gaudens quod referebat apex.
Longius hinc veſtro ſub nomine Papa Gregori
Pagina me recreet miſſa ſalutis ope.

19. *Dominis ſanctis atque Apoſtolicis in Chriſto patribus eccleſiæ pontificibus pro commendatione peregrini Fortunatus.*

GLoria pontificum, veneratio Chriſticolarum,
Norma ſacerdotum, culmen & orbis honor.
Qui loca perſpicitis propriæ mercedis * honore
Succurrendo viris, veſter vt extet apex.
Ecce venit præſens Italus peregrinus & hoſpes,
Cernens paſtores, ne, precor, erret ouis.
Qualiter ad patriam properet, ſolatia poſcit,
Inueniat munus vos, vagus, exul inops.
Me Fortunatum proprium, pietate parentum,
Conciliate polo, quæſo precando Deum.

* amore.

20. *Ad Aredium abbatem.*

OPto benigne pater verbo tibi ferre ſalutem,
Si minus hinc oculo cernere te valeo.
Eſt etenim veſtri tantus mihi cultus honoris,
Vt pro me occurrat hinc tibi miſſus apex.
Quæſo beate tamen per dulcia pabula Chriſti,
Me quoque commemores, cum dabis ore preces.
Munera credo Dei tribui mihi, paſtor Aredi
Si Fortunati ſis memor alme tui.
Pro me etiam ſanctam genitricem chare ſalutans,
Cum redit iſte puer, redde loquentis opem.
Vos itidem genitæ propriæ, pater ample, ſalutant
Agnes amore pio cum Radegunde ſimul.

VENAN-

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI

LIBER SEXTVS.

1. De domno Sigiberto rege.

VEre nouo tellus fuerit dum exuta pruinis,
Se picturato gramine vestit ager.
Longius extendunt frondosa cacumina montes,
Et renouat virides arbor opaca comas.
Promittens grauidas ramis genitalibus vuas,
Palmite gemmato vitis amæna tumet.
Præmittens flores gracili blandita susurro
Delitiosa fauis mella recondit apes.
Progeniem reparans casto fœcunda cubili
Artificis natos gignere flore cupit.
Nexibus apta suis pro posteritatis amore
Ad fœtus properans garrula currit anis.
Semine quisque suo senio iuuenescit in ipso,
Omnia dum redeunt, gaudia mundus habet.
Sic modo cuncta fauent dum prosperitate superna
Regia Cæsareo proficit aula iugo.
Ordine multiplici fœlicem in sæcula regem
Vndique cinxerunt lumina tanta ducum.
Culmina tot procerum concurrunt culmen ad vnum;
Mars habet ecce duces, pax habet ecce decus.
Cunctorum aduentu festiua palatia feruent
Coniugio regis gens sua vota videt.
Vos quorum irriguis, fontis meat vnda, fauete,
Iudicio vestro crescere parua solent.

2. *De nuptiis Sigberti regis, Brunichildis reginæ.*

FElicem sol pande diem, radiisque serenis
Sparge comas, thalamos syncero lumine complens:

Sigibertus ouans ad gaudia nostra creatus
Vota facit, qui nunc alieno liber amore
Vincula chara subit, cuius moderante iuuenta;
Connubium mens casta petit, lasciua retundens,
Ad iuga confugit, cui nil sua surripit ætas.
Corde pudicus agens, rector tot gentibus vnus,
Et sibi fræna dedit, sed quod natura requirit,
Lege maritali amplexu est contentus in vno.
Quo non peccat amor, sed casta cubilia seruans
Instaurat de prole lares, vbi luserit heres.
Torsit amoriferas arcu stridente sagittas
Forte Cupido volans, terris genus omne perurit.
Nec pelagus defendit aquas, mox vilia corda
Subdit vulgus iners, tandem dehinc sensus opimus,
Regis anhelantem placidis bibit ossibus ignem,
Molliter incumbens, & inhæsit flamma medullis.
Regalis feruebat apex, nec nocte sopora
Cordis erat requies oculis, animoq; recurrens
Ad vultus quos * pinxit amor, mentemque fatigans
Sæpe per amplexum falsa sub imagine lusit.
Mox vbi conspexit telo superante Cupido
Virginea mitem torreri lampade regem,
Lætus ait Veneri mater mea bella peregi,
Pectore flagranti mihi vincitur alter Achilles,
Sigibertus amans Brunichildis carpitur igne,
Quæ placet apta thoro maturis nubilis annis
Virginitas in flore tumens complexa maritum
Primitijs placitura suis, nec damna pudoris.
Sustinet, vnde magis pollens regina vocatur,
Hoc quoque virgo cupit, quamuis verecundia sexus
Obstet, amata viri, dextra leuiore repellit,
Ignoscitque sibi culpas quas intulit ignis.
Sed modo læta veni, quoniam te vota requirunt.
Mox Venus ambrosio violas admiscet amomo,
Demetit vngue rosas, gremioque recondit auaro.
Et pariter leuibus fregerunt nubila pennis,
Et venere simul thalamos ornare superbos.
Hinc Venus egregiam præponere cœpit alumnam,

Cupido inducitur.

* finxit.

Inde Cupido virum, nubentibus ambo fauentes
Et li'em fecere piam: sic deinde Cupido
Matri pauca refert. tibi quem promisimus hic est
Sigibertus, amor populi, lux nata parentum
Qui genus à proauis longo tenet ordine regum,
Et reges geniturus erit spes gentis opimæ,
Quo creuit natale decus, generosa propago.
Ac melior de stirpe redit, famamque priorum
Posteritas excelsa fouet hic nomen auorum
Extendit bellante manu, cui de patre virtus,
Quam * Nab:s ecce probat, Thoringia victa fatetur
Perficiens vnum gemina de gente triumphum.
Nec Dietheuberto pietas venialia pendit.
Perdidit ista duos, ambobus sufficit vnus.
Cardinis occidui, dominans in flore iuuentæ,
Iam grauitate senes tenerosque superuenit annis.
Legem naturæ metuit præcedere factis.
Quamuis parua tamen, nullum minor impedit ætas
Qui sensum mature regit, generosior hic est
Quisquis in angusto fuerit moderatior æuo:
Sic fouet hic populos ipsis intrantibus annis
Vt pater, & rex sit, nullum grauiter egit, omni
Nulla dies sine fruge venit, nisi congrua præstet.
Perdere plura putat si non concesserit ampla.
Gaudia diffundit radianti lumine vultus.
Nubila nulla grauant populum sub rege sereno,
Pectore maturo culpas indulget acerbas.
Vnde alij peccant, ignoscendo iste triumphat,
Doctus enim, quoniam prima est in principe virtus.
Esse pium, quia, semper habet, qui parcere nouit
Corrigit in se prius quod posci[illegible] alter emendet.
Qui sibi censura est, reliquos bene lege coercet
In quo digna manent, quicquid de rege requiras
Solus amat cunctos & amatur ab omnibus vnus.
Incipit inde Venus laudes memorare puellæ:
O virgo miranda mihi placitura iugali
Clarior ætherea Brunichildes lampade fulgens
Lumina gemmarum superasti lumine vultus,

Sigeberti encomiũ à cupidine.

* Nablis.

Brunechildis encomiũ à Venere.

Altera

Altera nata Venus regno dotata decoris,
Nullaque Nereidum de gurgite talis Hibero
Oceani sub fonte natat, non vlla Napea
Pulchrior, ipsa suas subdunt tibi flumina nymphas.
Lactea cui facies incocta rubore coruscat.
Lilia mixta rosis, aurum si intermicet ostro,
Decertata tuis nunquam se vultibus æquant.
Saphirus, alba adamus, crystalla, smaragdus, iaspis.
Cedant cuncta, nouam genuit Hispania gemmam,
Digna fuit species, potuit quoque flectere regem.
Per hyemes validas niuibus Alpemque Pyrenem,
Perque truces populos vecta est, duce rege, sereno
Te[illegible]enis regina toris super ardua montis,
Planum carpis iter: nihil obstat amantibus vnquam
Quos iungi diuina volunt; quis crederet autem
Hispanam tibimet Domnam Germania nasci,
Quæ duo regna iugo * precio connexuit vno?
Non labor humanus potuit tam mira parare,
Nam res difficilis diuinis vtitur armis.
Longa retro series regi hoc vix contulit vlli.
Difficili nisu * peraguntur maxima rerum.
Nobilitas excelsa nitet, genus Athanagildi,
Longius extremo regno qui porrigit orbi.
Diues opum quas mundus habet, populumque gubernat
Hispanum sub iure suo pietate canenda.
Cur tamen egregij genitoris regna renarrem,
Quando tuis meritis videas creuisse parentes?
Tantum virgo micans turbas superare videris
Fœmineas, quantum tu Sigiberte maritos.
Ite diu iuncti membris, & corde iugati,
Ambo pares genio, meritis & moribus ambo,
Sexum quisque suum preciosis actibus ornans
Cuius amplexu sint colla connexa sub vno,
Et totos placidis peragatis lusibus annos.
Hoc velit * alterutrum, quicquid dilexerit alter;
Æqua salus, ambobus eat, duo pectora seruet,
Vnus amor viuo solidamine iunctus alescat;
Auspiciis vestris cunctorum gaudia surgant.

* preciosa connexuit.

* superantur.

Athanagildi regis encomium.

* alteruter.

Pacem mundus amet, victrix concordia regnet,
Sic iterum natis celebretis vota parentes
Et de natorum teneatis prole nepotes.

3. *De Sigiberto rege, & Brunichilde regina.*

VICTOR ab occasu, quem laus extendit in ortus,
Et facit egregium principis esse caput.
Quis tibi digna ferat? nam me vel dicere pauca
Non trahit ingenium, sed tuus viget amor.
Si nunc Virgilius, si forsitan esset Homerus
Nomine de vestro iam legeretur opus.
Sigiberte potens, generosis clare triumphis,
Hinc noua te virtus prædicat, inde genus.
Cuius rapta semel sumpsit victoria pennas,
Et tua vulgando prospera facta, volat.
Saxone Thuringi resonant, sua damna mouentes,
Vnius ad laudes tot cecidisse viros.
Quod tunc ante aciem pedibus prior omnibus isti,
Hinc modo te reges vnde sequantur habent.
Prosperitate noua pacem tua bella dederunt,
Et peperit gladius gaudia certa tuus.
Plus tamen vt placeas, cum sit victoria iactans
Tu magis vnde subis, mitior inde manes.
Et tibi summus honor, sed mens præcessit honorem,
Moribus vt vestris debitor extet apex.
Iustitiæ cultor, pietatis amore coruscas,
Quod te plus habeat, certat vtrunque bonum.
Lingua, decus, virtus, bonitas, mens, gratia pollent
Ornarent cunctos singula vestra viros.
Cunctorum causas intra tua pectora condis.
Pro populi requie te pia cura tenet.
Omnibus vna salus datus es, quasi ordine sacro
Tempore præsenti gaudia prisca refers,
Catholico cultu decorata est optima coniux;
Ecclesiæ creuit te faciente domus.
Reginam meritis Brunichildem Christi samore
Tunc sibi coniunxit, hanc tibi quando dedit.
Altera vota coles melius quia munere Christi,

Sigebertus rex victor Thuringiæ & Saxoniæ.

Brunichildis ex Ariana fit Catholica.

Pectora

Pectora iuncta prius plus modo lege placent.
Rex pie reginæ tanto de lumine gaude,
Acquisita bis est, quæ tibi nupta semel.
Pulchra, modesta, decens, solers, & grata benigna,
Ingenio, vultu, nobilitate potens.
Sed quamuis tantum meruisset sola decorem,
Ante tamen homini, nunc placet ecce Deo.
Sæcula longa micans chara cum coniuge ducas,
Quam tibi diuinus consociauit amor.

4. *De Chariberto Rege.*

INCLYTA magnarum processit gloria rerum
Et de rege pio spargit vbique decus.
Quem grauitate, animo, sensu, moderamine legum
Prædicat occiduus, sol oriensque virum.
Qui quadripartitis mundi sub partibus amplis
Fructificante fide, semina * laudis habet.

* lucis

Hinc cui barbaries, illinc Romania plaudit,
Diuersis linguis laus sonat vna viri.
Dilige regnantem celsa Parisius arce
Et cole tutorem qui tibi præbet opem
Hunc modo læta, fauens auidis amplectere palmis
Qui iure est dominus, sed pietate pater.
De Childeberto veteres compesce dolores,
Rex placidus rediit, qui tua vota fouet.

Childeberti regis elogium.

Ille fuit mitis, sapiens, bonus, omnibus æquus
Non cecidit patruus, dum stat in vrbe nepos.
Dignus erat hæres eius sibi sumere regnum
Qui non est illo laude loquente minor.
Charibertus adest, qui publica iura gubernans
Tempore præsenti gaudia prisca refert.

Charibertus Childeberti nepos & tutor librorum patrui.

In tantum patrui se prodidit esse sequacem
Vt modo sit tutor coniugis iste nepos.
Qui Childeberti retinens dulcedine nomen
Eius natarum est frater, & ipse pater.
Quæ bene defensæ placido moderamine regis
In consobrino spem genitoris habent.
Maxima progenies, generosa luce coruscans,

Cuius ab excelsis gloria currit auis.
Nam quoscunque velim veterum me morare parentum,
Stirpis honorificæ regius ordo fluit.
Cuius celsa fides eduxit ad astra cacumen,
Atque super gentes intulit illa pedes.
Calcauit tumidos hostes, erexit amicos
Fouit subiectos, conteruitque feros.
Cur tamen hic repetam præconia celsa priorum,
Cum potius tua laus ornet honore genus?

Charibertus pacis artibus floret.

Illi auxere armis patriam, sed sanguine fuso;
Tu plus acquiris, qui sine clade regis,
Quos prius infestis lassarunt bella periclis
Hos modo securos pacis amore foues.
Omnia læta canunt fœcilia tempora regis
Cuius in auspiciis floret opima quies.
Per quem tranquilla terrarum frugis abundat,
Deuotis populis est tua vita seges.

Chariberti natalis populo lætissimus.

Cum te nascentem meruerunt sæcula regem.
Lumine maiori fulsit in orbe dies.
Posteritate noua tandem sua gaudia cernens
Crescere se dixit prolis honore pater.
Qui quamuis esset sublimi vertice rector,
Altius erexit te veniente caput.
Lætus in heredis gremio sua vota reclinans
Floruit inde magis spe meliore senex.
Ante alios fratres regali germine natus,
Ordine qui senior, sic pietate prior.
Prædicat hinc bonitas, illinc sapientia plaudit,
Inter vtrunque decus te sibi quisque rapit.

Chariberti indoles.

De patruo pietas, & de patre fulget acumen,
Vnius in vultu viuit vterque parens.
Quas habuere ambo laudes, tu colligis omnes,
Et reparas solus lege fauente duos.
Semita iustitiæ, grauitatis norma refulges,
Et speculum vitæ dat preciosa fides.

Sedatus animus.

Tranquillis animis moderatio fixa tenetur,
Qui portum in proprio pectore semper habes.
Tempestas nullo penetrat tua corda tumultu.

Ne sen-

Ne sensu titubes, anchora mentis adest.
Constantes animos non ventilat aura susurrans,
Nec leuiter facili mobilitate trahit.
Hinc bene disposito comitatur gloria cursu
Quod se maturè mens moderata gerit.
Consilium vigilans alta radice retractas,
Et res clausa aliis, est manifesta tibi.
Publica cura mouens, proceres si congreget omnes
Spes est consilij te monitore sequi.
Hinc quoties fœlix legatio denique pergit,
Ingreditur cautè quam tua lingua regit,
Quod tam mirifico floret patientia cultu,
Est tibi Dauidicæ mansuetudo * lyræ.
Iustitiæ rector, venerandi iuris amator,
Iudicium sapiens de Salomone trahis.
Tu melior fidei merito; nam principis ampli
Traiani ingenium de pietate refers.
Quid repetam maturum animum, qui tempore nostro
Antiqui Fabij de grauitate places.
Si veniant aliquæ variato murmure causæ,
Pondera mox legum regis ab ore fluunt.
Quamuis confusas referant certamina voces,
Nodosæ litis soluere fila potes.
Obtinet adueniens fructum, cui iusta petuntur,
Quem sua causa fouet, præmia victor habet.
Cuius clara fides valida radice tenetur,
Antea mons migrat, quam tua verba cadant.
Spes promissa stat nullo mutabilis actu.
Pollicitata semel, perpetuata manent.
Illa domus proprio quæ pondere fixa tenetur,
Quæ fundamento stat bene tuta suo.
Cum sis progenitus clara de gente Sygamber
Floret in eloquio lingua Latina tuo.
Qualis es in propria docto sermone loquella
Qui nos Romanos vincis in eloquio.
Splendet in ore dies detersa fronte serenus,
Synceros animos nubila nulla premunt.
Blanda serenatum circundat gaudia vultum,

Prudentia.
Patientia.
* Vitæ.
Iustitia.
Pietas.
Grauitas.
Iuris scientia.
Fides.
Latini sermonis peritia.
Serenitas animi.

Lætiti-

Lætitiam populus regis ab ore capit.
Muneribus largis replet tua gratia cunctos.
Vt mea dicta probes plebs mihi testis adest.
O bonitas immensa Dei quæ diuite censu
Quod famulis tribuit, hoc putat esse suum.
Erigis abiectos, erectos lege tueris,
Omnibus in totum factus es omne bonum.
Protegat omnipotens pietatis munere regem
Et dominum seruet, quem dedit esse patrem.
Ciues te cupiant tu gaudia ciuibus addas,
Plebs placeat famulans, rex pietate regat.

Munificentia.

Boni publici custodia.

5. * De Theodechilde Regina.

* Ad Theudechildem reginam.

INCLYTA progenies regali stirpe coruscans,
Cui celsum à proauis nomen origo dedit.
Currit in orbe volans generis noua gloria vestri,
Et simul hinc frater personat, inde pater.
Sed quamuis niteat generosa propago parentum,
Moribus ex vestris multiplicatur honor.
Cernimus in vobis quicquid laudatur in illis,
*Ornasti antiquum * Theodechilda genus.
Mens veneranda, decens, solers, pia, chara, benigna,
Cum sis prole potens, gratia maior adest.
*Euitans odij causas micat ampla potestas,
Quæ terrore minus, plus in amore venis.
Mitis ab ore sonus suauissima dicta resultant.
Verbaque colloquij sunt quasi mella faui.
Fœmineum sexum quantum præcedis honore,
Tantum alias superas & pietatis ope.
Si nouus adueniat, recipis sic mente benigna,
Ac si seruitiis iam placuisset auis.
Pauperibus fessis tua dextera seminat escas
Vt segetes fructu fertiliore metas.
Vnde foues inopes, semper satiata manebis,
Et quem sumit egens, fit tuus ille cibus.
Peruenit ad Christum, quicquid largiris egeno,
Et si nemo videt, non peritura manent.
Cum venit extremus finis concludere mundum,

Genus. Mores.

* ornas. * Theudechilde.

* Et Vitās.

Blandiloquentia.

Liberalitas & eleemosynæ studium.

Omnia

Omnia dum pereunt, tu meliora petis.
Ecclesiæ sacræ te dispensante nouantur,
Ipsa domum Christi condis, & ille tuam.
Tu fabricas illi terris, dabit ille supernis,
Commutas melius, sic habitura polos.
Stat sine fraude tuum quod mittis ad astra talentum,
Quis bene dispergis, has tibi condis opes.
Quæ domino viuis, summos non perdis honores,
Regna tenes terris regna tenendo polis
Sit modo longa salus pro munere plebis in vrbe
Felix quæ meritis luce perennis eris.

Ecclesijs bene facit.

6. *De Berechilde.*

MENS deuota Deo Berechilde corde coruscans
Pectore sub cuius Christus amore manet.
Despiciens mortale malum, vitalia seruans
Vnde fugis terras, hinc petis astra magis.
Immaculata micans, nescis contagia mundi,
Sordibus humanis libera membra geris.
Digna pudicitiæ debentur præmia sacræ,
Virgo dicata Deo hinc rapienda polo.
Ille tenet cœlos, cui tu complexa videris.
Quo tuus est sponsus, hic eris ipsa simul.
Non cupis auro humeros, nec collum pingere gemmis,
Sed melius casto pectore pura micas.
Mutasti vestem, mutasti gentis honorem
Cum thalamis domini sponsa iuganda venis.
Quam meliore via meruisti vota tenere,
Quando creatori forma creata places.
Pauperibus largas das esurientibus escas,
Nescit habere famen, qui tua tecta petit.
Qui sine veste iacet, tegmen pietate ministras,
Vnde calet nudus frigora nulla timens.
Te redimente pia captiui vincula laxant,
Quæ soluis vinctos libera semper eris.
Distribuis censum nulli sua vota negando,
Diuitiasque tuas omnibus esse facis.
Colligis in cœlis, quicquid dispergis in aruis

Semina nunc fundens post meliora metes.
Quicquid habet mundus fugitiuo tramite transit
Tempore tu modico semper habenda facis.
Hic tibi longæuis sit vita superstes in annis
Rursus in æternum sit tibi vera salus.

7. *De Gelesuinta.*

CASIBVS incertis rerum fortuna rotatur,
Nec figit stabilem pendula vita pedem.
Semper in ambiguo sæclum rota lubrica voluit.
Et fragili glacie lapsibus itur iter.
Nulli certa dies, nulli est sua certior hora,
Sic sumus in statu debiliore vitro.
Dum gressu ancipiti trahit ignorantia fallens
Hic latitant foueæ, quo putat esse viam.
Nescia mens hominum quid sit necis atque salutis
Lucifer an vita, mors sibi vesper erit
His premimur tenebris ignari sorte futuri,
Et vaga tam fragile hæc tempora tempus habent.
Toletus geminas misit tibi Gallia turres,
Prima stante quidem, fracta secunda iacet.
Alta super colles speciosa cacumine pulchro
Flatibus infestis culmine lapsa ruit.
Sedibus in patriæ sua fundamenta relinquens,
Cardine mota suo non stetit vna diu.
De proprio migrata solo noua* mersit arena
Exul & his terris, heu, peregrina iacet.
Quis valet ordiri tanti præsagia luctus
Stamine quo cœpit texere flenda dolor?
Cum primum algentes iungi peteretur ad arctos
Regia regali Gelesiuntha thoro.
Fixa Cupidineis caperet vt frigora flammis
Viueret, & gelida sub regione calens.
Hoc vbi virgo metu audituque exterrita sensit,
Currit ad amplexus Gelesuintha tuos,
Tunc matris collecta sinu, male sana reclinans.
Ne diuellatur se tenet vngue, manu.
Brachia constringens nectit sine fine catenam,

Marginal notes: * secum (at "Semper in ambiguo"); De Gelesuinta & Brunichilde sororibus loquitur. (at "Toletus geminas"); * mors sit. (at "De proprio migrata"); Gelesuinta mater Gelesuintæ. (at "Hoc vbi virgo")

Et ma-

Et matrem amplexu per ſua membra ligat.
Illi viſceribus retineri filia poſcens,
Ex quibus ante ſibi lucis origo fuit.
Committens ſecura eius ſe falce leuari,
Cuius clauſa vteri pignore tuta fuit.
Tum gemitu fit mœſta domus, ſtrepit aula tumultu
Reginæ fletu plorat & omnis * homo.
In populi facie lachrymarum flumina ſordent
Infans qui affectum neſcit & ipſe gemit.
Inſtant legati, Germanica regna requiri
Narrantes longæ tempora tarda viæ.
Sed matris moti gemitu ſua viſcera ſoluunt,
Et qui compellunt, diſſimulare volunt.
Dum natæ amplexu genitrix nodata tenetur,
Prætereunt duplices tertia, quarta, dies.
Inſtant legati nota regione reuerti:
Quos his alloquitur Gelesuintha gemens.
Si feritate trucis premerer captiua Geloni,
Forſan ad has lachrymas & pius hoſtis erat
Si nec corde pius, cupidus mihi cederet hoſtis,
Vt natam ad precium barbara præda daret,
Si neque ſic animum velit inclinare cruentum
Matri præſtaret quo ſimul iret iter.
Nunc mora nulla datur, precio neque flectimur vllo
Qui nihil indulget ſæuius hoſte nocet.
Poſt vteri gemitus, poſt multa pericula partus,
Poſtq; laboris onus quod graue fœta tuli,
Quæ genui, natæ matrem me non licet eſſe?
Ipſaque naturæ lex mihi tota perit?
Affectu ieiuna meo lachrymoſa repellor,
Nec pietas aditum nec dat origo locum?
Quid rapitis? differte dies cum diſco labores,
Solamenque mali ſit mora ſola mei.
Quando iterum videam, quando hæc mihi lumina ludant?
Quando iterum natæ per pia colla cadam?
Vnde precor teneræ greſſum ſpectabo puellæ
Oblectetue animos matris & ipſe iocus?
Poſt cauſas quas regna gerunt, vbi mœſta reclinem?

Geleſuintę abeuntis è Hiſpania deſiderium.
* honor.

Geleſuintæ matris oratio filiæ diſceſſum morantis.

Quis colat affectu, lambat & ore caput?
Extensis palmis quis currat ad oscula, vel quæ
Ceruici insiliant pendula membra meæ?
Quem teneam gremio blando sub fasce laborans,
Aut leuiore manu verberer ipsa ioco.
Nec te ferre sinu, quamquam sis adulta, grauarer,
Quæ mihi dulce nimis & leue pondus eras.
Cur noua rura petas, illic vbi non ero mater?
An regio forsan non capit vna duas?
Quæ genuêre ergo, lacerentur viscera luctu,
Grandia cui pereunt tempora, fletus erunt.
Plorans perdam oculos, ducent mea lumina tecum,
Si tota ire vetor, pars mea te sequitur.
Tum proceres famuli, domus, vrbs, rex ipse remugit,
Quæq; perisset iter vox grauis vna gemit.

Gelesuintæ sponsæ discessus.

Progrediere foras tandem, sed turba morosa,
Soluere dum properat, se properando ligat.
Hinc tenet affectus, rapit inde tumultus euntes,
Sic per vtrasq; vices flebile feruet opus.
Alter abire monet, rogat alter amore redire,
Sic variante fide, hic trahit, ille tenet.
Diuiditur populus per regna nouella vetustus,
Stat pater, it genitus, stat socer, itq; gener.
Qui vidit strepitum, patriam migrare putaret,
Et quasi captiuum crederet ire solum.
Procedunt portis, Serraco in ponte retento,
Protulit hic fletu Gelesuintha caput.

Gelesuintæ abeuntis luctus.

Sic gremio Tolete tuo nutribar vt ægra,
Excludar portis tristis alumna tuis?
Quoque magis crucier, prodens mea vulnera luctu,
Stas felix regio, cur ego præda trahor?
Antea clausa fui, modo te considero totam,
Nunc mihi nota prius, quando recedo ferox.
Hinc te dinumero currens per culmina visu,
En ego de numero non ero sola tuo.
Crudeles portæ, quæ me laxastis euntem,
Clauibus oppositis nec vetuistis iter.
Antea vos geminas adamas, petra vna ligasset.

Quam

Quam daret huc vllam ianua pansa viam.
Vrbs pia plus fueras, si murus tota fuisses,
Me ire vt ne sineres, cingeret alta silex.
Pergo ignota locis trepidans quid nam antea discam,
Quos * mores, animos, oppida, rura, nemus,
Quem precor inueniam peregrinis aduena terris,
Quo mihi nemo venis, ciuis, amice, parens?
Dic si blanda potest nutrix aliena placere,
Quæ lauet ora manu, vel caput ornet acu,
Nulla puella choro neque collactanea ludat,
Hic mea blandities, hic mea cura iaces.
Si me non aliter vel nuda sepulchra tenerent,
Non licet hic viui, hic mihi dulce mori.
Non fruor, amplexu neque visu plena recedo,
Quæ me dimittis dura Tolete, vale.
Sic accensi animi lachrymarum flumina rumpunt,
Fixus & irriguas pari uritignis aquas.
Hinc iter atripiunt genitrix, nata, agmina flentum
Nec piget * obsequium mater anhela sequi.
Deducit dulcem per amara viatica natam,
Implentur valles fletibus, alta tremunt.
Frangitur & densus vacuis vlulatibus aer,
Ipsa repercusso murmure sylua gemit.
Dat causas spacij, genitrix vt longius iret,
Sed fuit optanti tempus, iterq; breue.
Peruenit quo mater, ait, sese inde reuerti,
Sed quod velle prius, postea nolle fuit.
Rursus adire cupit, via qua fert inuia matrem.
Quam proceres retinent, ne peteretur iter.
Hærebant in se amplexæ pariterq; replexæ,
Incipit hic gemitu Gelesuintha fero.
Ciuibus ampla tuis, angusta Hispania matri,
Et regio solis, tam cito clausa mihi.
Quæ licet à Zephyro calidum percurris in Eurum,
Et de Thyrreno * tendis ad Oceanum.
Sufficiens populis quamuis regionibus amplis,
Quo est mea nata absens, terra mihi breuis es.
Nec minus hic sine te errans & peregrina videbor

*quas gêtes.

* obsequij.

Matris & filiæ supremum vale.

* stirpe noui

Inque loco proprio, ciuis, & exul ero.
Quæso quem inspiciant oculi quam nata requirant.
Quæ mea nunc tecum lumina ducis amor?
Tu dolor vnus eris quisquis mihi luserit infans,
Amplexu alterius tu mihi pondus eris.
Currat, stet, sedeat, fleat, intret, & exeat alter,
Sola meis oculis dulcis imago redis.
Te fugiente errans aliena per oscula curram,
Et super ora gemens vbera sicca premam.
De facie infantum plorantia lumina lambam,
Et teneras lachrymas insatiata bibam.
Tali potu * vtinam, vel parte refrigerer vlla, (* etiam.)
Aut plorata auidè mitiget vnda sitim.
Quicquid erit, crucior. nulla hic medicamina prosunt,
Vulnere distillo Gelesuintha tuo.
Qua rogo nata manu chara hæc coma pexa nitebit?
Quis sine me placidas lambet & ore genas?
Quis gremio foueat genibus vehat, ambiat vlna?
Sed tibi præter me non ibi mater erit.
Quod superest *gemebundus amor hoc mandat eunti, (* timebūdus.)
Sis precor ô felix, sed caue, *valde, vale. (* vade.)
Mitte auidæ matri, vel per vaga flabra salutem,
Si venit, ipsa mihi nunciet aura* boni. (* bonum.)
Filia tum validis genitricis onusta querelis
Tristis, inops animi, nec valitura loqui.
Clausa voce diu, vix fauce solubile fandi.
Pauca refert, cordis vulnere lingua grauis.
Maiestas sic celsa Dei mihi tempora vellet
Nunc dare plus vitæ non daret ista viæ.
Vltima sed quoniam sors irreuocabilis instat
Si iam, nemo vetat, quo trahit ira, sequar.
Hæc extrema tamen loquar & memoranda dolori
Hinc tua non tua sunt. Gelesuintha vale.
Oscula sic rumpunt, & fixa ori ora repellunt
Dum se non possunt, aera lambit amor.
Hinc pilente petens loca Gallica Gelesuintha
Stabat fixa oculis tristis euntre rota.
E contra genitrix post natam lumina tendens,

Vno stante loco, pergit & ipsa simul.
Tota tremens agiles raperet ne mula quadrigas,
Aut equus impatiens verteret axe rotas?
Sollicitis oculis circumuolitabat amantem,
Illuc mente sequens, qua via flectit iter.
Sæpe loquebatur quasi secum nata sederet,
Absentemque manum visa tenere sinu.
Prendere se credens, in ventum brachia iactat,
Nec natam recipit sed vaga flabra ferit,
Inter tot comites vnam spectabat euntem,
Sola videbatur, qua suus ibat amor.
Plus genitrix suspensa animo, quam filia curru
Hæc titubans votis ibat, & illa rotis.
Donec longe oculo, spacioque euanuit amplo,
Nec visum attingit, dum tegit vmbra diem.
Ipsa putat dubios natæ se cernere vultus,
Et cum forma fugit, dulcis imago redit.
O nomen pietate calens, ô cura fidelis,
Quamuis absenti quid nisi mater eras?
Fletibus ora rigans, lamentis sydera pulsans
Singula commemorans dulcia, dura, pia.
Mobilis, impatiens, metuens, flens, anxia, mater,
Quod sequeris lachrymis augurat altus amor.
Illa tamen pergit, qua trita viam orbita sulcat,
Quisque suis vacuos fletibus implet agros.
Inde Pyrenæas per nubes transilit Alpes
Quaque pruinosis Iulius alget aquis.
Qua niue canentes fugiunt ad sydera montes.
Atque super pluuias exit acutus apex.
Excipit hinc Narbo, qua littora plana remordens
Mitis Arar Rhodani molliter intrat aquas.
Post aliquas vrbes, Pictauas attigit arces,
Regali pompa prætereundo viam.
Inclitus ille quibus verè amplus Hilarius oris
Et satus, & situs est ore tonante loquax.
Thrax, Italus, Schyta, Persa, Indus, Geta, Daca, Britannus.
Huius in eloquio spem bibit, arma capit.
Sol radio, hic verbo genitalia lumina fudit,

Gelesuinthæ iter per Gallias.

S. Hilarius.

Monti-

Montibus ille diem, mentibus iste fidem.
Hanc ego nempe nouus conspexi prætereuntem
Molliter argenti turre rotante vehi.
Materno voluit pia quam Radegundis amore,
Cernere feruentem si daret vllus opem.
Sæpe tamen missis, dulcis sibi dulcis adhæsit,
Et placidè coluit, quod modo triste dolet.
Turonicas terras Martini ad sydera noti
Inde petit, lento continuante gradu.
Vigennæ volucer transmittitur alueus alno
Turba comis rapidis,* alueus exit aquis.

* alacris.

Excipit inde repens vitrea Liger algidus vnda,
Quo neque vel piscem lenis arena tegit.
Peruenit, quâ se piscoso Sequana fluctu
In mare fert iuncto Rhotomagense sinu.
Iungitur ergo thoro regali culmine virgo,
Et magno meruit plebis amore coli.
Hos quoque muneribus, permulcens, vocibus illos,
Et licet ignotos sic facit esse suos.

Ritus inaugurãdi data acceptaque mutuo fide.

Vtque fidelis ei sit gens armata per arma,
Iurat, iure suo se quoque lege ligat.
Regnabat placido componens tramite vitam,
Pauperibus tribuens aduena mater erat.
Quoq; magis possit regno superesse perenni,
Catholicæ fidei conciliata placet.

Eius in pauperes amor & ad fidem catholicã reditus.

O dolor insignes quid differs tempora fletus,
Lugubresq; vices plura loquendo taces?
Improba sors hominum quæ improuiso condita lapsu,
Tot bona tam subito sorte volante voras.

Gelesuinthæ interitus.

Nam breue tempus habens consorti nexa iugali
Principio vitæ funere rapta fuit.
Præcipiti casu volucri præuenta sub ictu
Deficit, & verso lumine lumen obit.
Infœlix nutrix audito funere alumnæ,
Exanimum ad corpus vix animata volat.
Ipsa inter famulas incumbens prima fidelis
Hæc tandem potuit clausa dolore loqui.
Sic placidæ matri promissi pessima nutrix.

Telon-

Te longe incolumem Gelesuintha fore.
Sic extincta meum mea cernunt lumina lumen,
Pallida sic facies, qua rubor ante fuit.
Dic aliquid miserans miseræ mihi redde loquellas
Quid referam ad matrem si remeare licet?
Hoc supra tantos peregrina secuta labores
Pro vice tale mihi munus alumna refers?
Optabas pariter nobis vitam atque sepulchra
Quæ tecum vixi, me sine passa mori?
Ordo vtinam vitæ iuuenique senique fuisset.
Testante incolumi me prius ire neci.
Vix paucas profert, vocem rapit alter ab ore
Nec valet vna loqui quod videt aula * gemit.
Interea vehitur tristi * lachrymosa feretro,
Soluit & exequias obsequialis amor.
Ducitur, ornatur, deponitur, vndique fletur,
Conditur & tumulo sic peregrina suo.
Nascitur hic subito rerum mirabile signum,
Dum pendens lychnus lucet ad obsequium
Decidit in lapidem, nec vergit, & integer arsit.
Nec vitrum saxis, nec perit ignis aquis.
Fama recens resides germanæ perculit aures
Affectuque pio sic mouet ora soror.
Hanc rogo germanæ mandasti chara salutem,
Scripta tuis digitis hæc mihi cartha refert.
Sollicitis oculis exspectabam vnde venires,
Non agis illud iter, quale precata fui.
Optaui Gallis te vt huc Hispania ferret,
Non te hic cara soror, non ibi mater habet.
Extremo obsequio non huc Brunichildis adiui,
Si tibi nil viuæ mortis honore darem.
Cur peregrina tuos non clausi dulcis ocellos?
Auribus aut auidis vltima verba bibi?
Officium tristi nihil impendi ipsa sorori,
Membra, manus, faciem nec manus ista tegit.
Non licuit fundi lachrymas, nec ab ore resorbi
Frigida, nec tepido viscera fonte lauo.
Nutritas pariter, iunctas regionibus ijsdem

* gemat.
* lacrymanda.

Brunichildis consternatio, audita morte sororis.

Cur ad mortis iter diuidis alte dolor?
Sicque relicta soror casu laceratur ademptæ
Hæc vocat, illa iacet, nec repetita redit.
Germanæ validos audit Germania fletus
Quaque recurrit iter questibus astra ferit:
Nomine sæpe vocans te Gelesuintha sororem
Hoc fontes, syluæ, flumina, rura sonant.
Gelesuintha taces, responde vt muta sorori,
Respondent lapides, mons, nemus, vnda, polus.
Anxia, sollicitans ipsas interrogat auras;
Sed de Germanæ, cuncta salute silent:
Nuntius hic subito fluuios transcendit, & Alpes
Mœrorisque grauis tam cito penna volat.
Optandum fuerat, postquam loca cuncta replesset,
Tardius ad matrem hic dolor iret iter.
Sed quod fama refert qui plus amat & prius audit
Ac dubium credit, dante timore fidem.
Mox igitur matris iaculans dolor attigit aures,
Anxia succiso poplite lapsa fuit.
Audita de morte vna mors altera pulsat
Et pene incolumi corpore funus erat.
Pallida suffuso tunc Gelesuintha rubore
Molliter hæc anima vix redeunte refert.
Siccine me tenero natæ solabar amore,
Vt mea nunc grauius viscera vulnus aret?
Si nostrum iam lumen obit, si nata recessit,
Quid me ad has lachrymas inuida vita tenes?
Errasti mors dura nimis cum tollere matrem
Funere debueris, sors tibi nata fuit.
O vtinam mersis creuissent flumina ripis,
Naufraga seu fusis terra natasset aquis.
Alta Pyrenæi tetigissent flumina montes,
Aut vitrea glacie se solidasset iter.
Quando relaxaui te Gelesuintha sub Arcto
Vt nec rheda rotis non equus isset aquis.
Hoc ergo illud erat, quod mens præsaga timebat,
Non posse amplexu vellere nata meo.
Paruimus votis alienis iussa sequentes,

Matris dolor ad famã extinctæ Gelesuinthæ.

Hic ordo in MS. col.

Promiſſa extiſti non reditura mihi.
Hoc erat altus amor placida dulcedine natæ
Quod teneris labiis vbera preſſa dedi.
Cur hinc lactis opem produxit vena mamillæ?
Cur alimenta dedi, nec habitura fui?
Sæpe ſoporantem furtiua per oſcula ſuxi,
Vt leue dormires viſcera ſuppoſui.
Optaſſe extremum de te quid profuit illud,
Luderet vt gremio paruula neptis aui.
Hæc fœlix vota, aut infelix funera vidi,
Perdidit heu nimius hoc labor illud amor.
Partitis lachrymis ſoror hinc, inde anxia mater
Vocibus hæc Rhenum pulſat, & illa Tagum.
Condolet hinc Batauus, gemit illinc Bethicus axis,
Perſtrepit hoc Vachalis, illud Hiberus aquis.
Tot lachrymis ſtillaſſe ſat eſt, ſed ab imbre vaporis
Non releuanda ſitim gutta miniſtrat opem.
Affectus ſi forte poteſt mitteſcere dicam
Non ea flenda iacet, quæ loca læta tenet.
Dicite ſiquid ei nocuit quam tempore lapſo
Mortis iter rapuit, vita perennis alit.
Quæ modo cum Stephano cœleſti conſule pergit,
Floret Apoſtolico principe clara Petro.
Matre ſimul Domini plaudens radiante Maria
Rege ſub æterno militat illa Deo.
Conciliata placet precioſo funere fulget,
Depoſita veteri nunc ſtola pulchra tegit.
Atque vtinam nobis illos accedere vultus
Cedat amore Deus per mare, per gladios.
Vitæ ſigna tenet vitreo cum vaſe cadente
Non aqua reſtinxit, nec petra fregit humi.
Tu quoque mater habes conſultum voce tonantis,
De nata & genero, nepte, nepote, viro.
Credite Chriſticolæ viuam, quia credidit illa
Non hanc flere decet, quam paradiſus habet.

Sanctitas Geleſuintæ poſt mortem teſtata.

8. *De horto Vltrogothonis reginæ.*

Hic ver purpureum viridantia gramina gignit,
Et paradiſiacas ſpargit odore roſas.

Hic tener æstiuas defendit pampinus vmbras
  Præbet & vuiferis frondea tecta comis.
Pinxeruntque locum variato germine flores,
  Pomaque vestiuit candor & inde rubor.
Mitior hic æstas, vbi molli blanda susurro
  Aura leuis semper pendula mala quatit.
Hæc magno inseruit rex Childebertus amore,
  Carius ista placent. quæ manus illa dedit.
De cultore trahit mellitum planta saporem,
  Forsan & hic tacitos miscuit ille fauos.
Regis honore nouis duplicata est gratia pomis,
  Suauis odor nari, dulcis in ore sapor
Qualiter ille hominum potuit prodesse saluti,
  Cuius & in pomis tactus odore placet.
Felix perpetua generetur ab arbore fructus
  Vt de rege pio sit memor omnis homo.
Hinc iter eius erat, cum limina sancta petebat,
  Quæ modo pro meritis incolit ille magis.
Antea nam vicibus loca sacra *petebat amatus.
  Nunc tamen assiduè templa beata tenet.
Possideas felix hæc Vltrogotho per æuum
  Cum geminis natis tertia mater ouans.

Childebertus amans rei hortensis.

*terebat.

9. *Ad Cantumblandum villam; de pomis dictum.*

VENIMVS ad Cantum fœlici tramite blandum
  Aredium lætor quo reperisse patrem.
Quod petit instigans auide gula nostra barathro,
  Excipiunt oculos aurea poma meos.
Vndique concurrunt variato mala colore
  Credas vt pictas me tetigisse dapes.
Vix digitis tetigi, fauce assurgente voraui,
  Migrauitque alio præda citata loco.
Nam sapor ante placet, quam traxit naris odorem:
  Sic vincente gula naris odore caret.

10. *De Coco qui ipsam nauem tulerat & iniuriam fecerat.*

CVR mihi tam validas innectis cura querelas?
  Heu mea vel tandem desere corda dolor.

Quid reuocas casus? iam me mea sarcina lassat
 Quod iactare puto, cur duplicatur onus?
Tristius erro nimis patriis vagus exul ab oris
 Quam sit *Apolloniis naufragus hospes aquis.
Venimus vt Mettin cocus illic regius instans
 Absenti nautas abstulit atque ratem.
De flammis ardente manu qui diripit escas,
 Ille rati nescit parcere tutus aquis.
Corde niger, fumo pastus, fuligine tinctus,
 Et cuius facies cacabus alter adest.
Cui sua sordentem pinxerunt arma colorem
 Frixuræ, cucumę, scafa, patella, tripes.
Indignus versu, potius carbone notetur
 Et piceum referat turpis imago virum.
Res indigna nimis, grauis est iniuria facti,
 Plus iuscella coci, quam mea iura valent.
Nec tantum codex, quantum se cacabus effert,
 Vt mea nec mihi sit participata ratis.
Sed tamen auxilium solito porrexit amore,
 Qui domini pascens Villicus auget oues.
Præstitit, & gracili *pauidus cum lintre cucurrit,
 Imbre, euro, fluuio, sed madefactus ego.
Iactaui reliquos, sequerentur vt inde pedestres,
 Nam si nemo foris, nemo nec intus erat.
Mergere mox habuit cunctos rapiente periclo,
 Naufragij testis nemo superstes erat.
Sic vicinus eram postquam iactauimus omnes,
 Ictibus vt crebris lamberet vnda pedes.
Obsequium dixi, remoue, modo nolo lauari,
 Sed tamen instabat *lympha rigare pedes.
*Nauciacum veniens refero mea tristia regi,
 Risit & ore pio iussit adesse ratem.
Quærunt, nec poterant aliquam reperire carinam
 Donec cuncta cohors regia fluxit aquis.
Restitit hic solus præstans solatia Gogo,
 Quod tribuit cunctis, non negat ille suis.
Dulcius alloquitur comitem qui Pappulus adstat,
 Vt quamcunque mihi redderet ipse ratem;

* Apolloniis.

Coci periphrasis.

Villicus, Meteſium episcopus.
* placidus

* vnda.
* Nantiacum.

Omnia perlustrans vidit sub littore lintrem
  Nec tamen hic poterat sarcina nostra capi.
Nauita cum interea fecit me stare parumper,
  Ordinat & sumptus, quos locus ipse dedit.
Quamuis parua ferat, satis est, sibi sola voluntas,
  Est nec parua quidem, quam dat amator opem
Addidit & comes, ô mihi pocula, gratus amicus,
  In quantum poterat cura parare merum.
Sic mihi iucundam direxti Pappule proram
  Felix viue, vale dulcis amice, comes.

11. *Ad Dynamium Massiliensem.*

EXPECTO te noster amor venerande Dynami,
  Quamuis absentem, quem mea cura videt.
Quæ loca te teneant, venientia flabra requiro,
  Si fugias oculos, non fugis hinc animos.
Massiliæ tibi regna placent, Germania nobis
  Vulsus ab aspectu pectore vinctus ades.
Quo sine te tua pars hucusque oblita remansit,
  Nec reuocas animo membra relicta tuo?
Si sopor obrepsit, tibi me vel somnia narrent,
  Nam solet vnanimes ipsa videre quies.
Si vigil es, fateor, veniam tibi culpa negabit,
  Nil vnde excuses desidiosus, habes.
Altera signiferi reuolutis messibus anni
  Solis anhelantes orbita lassat equos.
Cum mea discedens rapuisti lumina tecum.
  Et modo nil sine te cerno patente die.
Vel mihi verba dates de fonte refusa loquaci,
  Vt faceret tecum pagina missa loqui.
Sed tamen vt tandem venias huc, charius hortor,
  Et reuoces oculis lumen amice meis.

12. *Ad Dynamium.*

TEMPORA præcipiti quos inuidistis amori,
  Officium voti quæ vetuistis agi.
Per Lyricos modulos, & fila loquacia plectris,
  Qua cytharis Erato dulce relidit ebur.

Ecce va-

Ecce vaporiferum sitiens canis egerit astrum,
Et per hiulcatos feruor anhelat agros.
Hinc metuens saniem, ne quo iacularer ab igne
Sanguine laxato brachia nexa gero.
Labitur inde cruor, nodo manus inde tenetur,
Et dextram innocuam vena soluta ligat.
Vt sine temperie validis sitis vrat amoris,
Causa meis votis obstitit ista grauis.
Nescio quam prosit ratio perfuncta medelæ
Me tamen inde nocet, quod reticere facit.
Scribere si digitis sinerer, satis illa fuisset,
Nunc mihi prima tui cura, secunda mei.
Ex studio studiis retrahor, silet vnda camænæ.
Carne fluit sanies, ne riget ore latex.
Musicus ignis abest, algent in fonte sorores,
Nam sanguis latices hinc gelat, vnde rigat,
Si qua calens animo recitanda poemata pangam,
Scis ipse hoc studium quam grauet arte labor.
Nam cruor ablatus magis ocia lenta requirit,
Quo neque frigus hiat, nec vapor vstus * cat.
Secretumque petit, ne flabilis aura flagellet,
Quo recreans animum stat viror, halat odor.
Ast ego post habeo affectu mea seria vestro,
Cura tui faciem, nam mea terga tenent.
Post sudorem habui modo nam dare membra quieti
Ordine postposito tempora rumpit amor.
Dico parum, propriam tibi dum volo ferre salutem,
Sed mea prospicio, cum tua vota colo.
Nunc cape parua cate, & pollens clue clance Dynami.
Clare decore tuo, chare fauore meo.
Partibus Italiæ aducto mihi Rhenus, & Ister
Quem cecinere prius, quam daret ipse locus.
Insignem specie, celsum lare, lege sagacem,
Omnibus æqualem spe, sale, pace, fide.
Incidit vnde mihi fateor te forte videndi,
Arctoi gelida sub regione calor.
Plusque libens vultus effertueo totus in illos
Ad patriæ reditus quam peregrina colors.

* vrat

Viſibus atque tuis iſſem velocius, ac ſi
Ad patris amplexus de Thelamone ſatus.
Vix quoque tam cupidus vario ſinuamine ſulcat
Ruſticus arte ſolum, nauita pluſtre fretum.
Ex illo celebrande cliens ſtat pars mea tecum
Et venis huc animæ pars mediata meæ.
Antea corde mihi, notus, quam lumine viſus,
Quem mente adſtringo, te ſine tango manu.
Brachia qui nec dum circum tua colla cateno
Quod digiti nequeunt, alligat illud amor.
Longius inde abſens, ibi ſed pertingo quod opto,
Quo pede non venio, pectore totus eo.
Nos licet obſtet Arar, Rhodanusque natamus amore,
Nec vetat ire animum, qui vetat ire gradum.
Legi etiam miſſos alieno nomine verſus
Quo quaſi per ſpeculum reddit imago virum.
Fonte Camœnali quadrato ſpargeris orbe,
Ad loca qua neſcis, duceris oris aquis.
Hinc quoque non aliquo nobis abolende recedis,
Quo fixus ſcriptis noſceris eſſe tuis.
Interiora mei penetrans poſſeſſor agelli
Felix perpetuo dulcis amice vale.
Spectans oris opem, melioraque ſyderis optans
Currat vt affectus, ſtet tibi longa ſalus.
Sacris Theodori primo lare ſedis aplaudo
Felicem egregium quem dedit orbis honor.
Albino eximio, Heliæ, claroque Iouino,
Pro Fortunato redde ſalutis opus.
Hæc tibi Eliſimo modulatus ſimplice cantu
Sed tonat architypho barbitos inde * ſono

* ſopho

VENAN-

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI.

LIBER SEPTIMVS.

1. Ad Gogonem.

ORPHEVS orditas moueret dum pollice chordas,
Verbaque percusso pectine fila darent.
Mox resonante lyra tetigit dulcedine syluas
Ad citharæ cantus traxit amore feras.
Vndique miserunt vacuata cubilia damas,
Deposita rabie tygris & * ipsa venit.
Sollicitante melo nimio philomela volatu
Pignora contemnens fessa cucurrit auis.
Sed quamuis longo spacio lassauerat alas,
Ad votum veniens se recreauit auis.
Sic stimulante tua captus dulcedine Gogo,
Longa peregrinus regna viator adit.
Vndique festini veniant, vt promptius omnes
Sic tua lingua trahit, sicut & ille lyra.
Ipse fatigatus huc postquam venerit exul,
Antea quo doluit te medicante caret.
Eruis afflictis gemitus, & gaudia plantas,
Ne tamen arescant oris ab imbre foues.
Ædificas sermone fauos noua mella ministras
Dulcis & eloquij nectare vincis apes.
Vbere fonte rigat lab'orum gratia pollens,
Cuius ab arcano vox epulanda fluit.
Peruigili sensu diues prudentia regnat
Fomite condito cui salis vnda natat
Qui fulgore animi radio à pectore vibras,

* ipse.

In hospites munificus & peregrinos.

Facundiæ gloria pollet.

Et micat interior lux imitata diem.
Sed vicibus, mundum modo sol, modo nubila complent,
At tua semper habent corda serena diem.
Visceribus promptis templum pietatis haberis,
Muneribusque sacris effabricata domus.
Forma venusta tibi proprio splendore coruscat. Formæ præstātia.
Vt mentis habitum vultus & ipse probet.
Omne genus laudum specie concludis in vna,
Nec plus est aliquid, quam tua forma gerit.
Principis arbitrio Sigiberti magnus haberis,
Iudicium regis fallere nemo potest.
Elegit sapiens sapientem, & amator amantem,
Ac veluti flores docta sequestrat apes.
Illius ex merito didicisti talis haberi
Et domini mores serue benigne refers.
Nuper ab Hispanis per multa pericula terris
Egregio regi gaudia summa vehis.
Diligis hunc tantum, quantum meliora parasti.
Nemo armis potuit, quod tua lingua dedit.
Hæc bona si taceam, te nostra silentia laudant
Nec voces spectes qui mea corda tenes.
Vera fauendo cano, neque me fallacia damnat,
Teste loquor populo, crimine liber ero.
Hæc tibi longinquos laus ardua surgat in annos,
Hæc te vita diu seruet, & illa colat.

2. *Ad eundem, cum rogaretur ad cœnam.*

NECTAR, vina, cibus, vestis, doctrina, facultas
Muneribus largis, tu mihi Gogo sat es.
Tu refluus Cicero, tu noster Apicius extas
Hinc satias verbis, pascis & inde cibis.
Sed modo da veniam, bubula turgente quiesco,
Nam fit lis vteri, si caro mixta fremat.
Hic vbi bos recubat, fugiet puto pullus, & anser,
Cornibus & pennis non furor æquus erit.
Et modo iam somno languentia lumina claudo
Nam dormire meum carmina læta probant.

3. *Item ad eundem.*

QVAS

QVAS mihi portexit modo pagina missa querellas
 Immunem culpæ me loquor esse tuæ.
Nam causam remur, tua plus præsentia læsit
 Quo vos peccastis crimine, culpor ego.
Non tamen ex tali titulo dulcedo peribit
 Fructus amicitiæ corde colente manet.

4. *Ad eundem.*

NVBILA quæ rapido perflante Aquilone venitis
 Pendula sydereo quæ mouet axe rotam.
Dicite qua vegetet charus mihi Gogo * salutem, * salute.
 Quid placidis rebus mente serenus agat.
Si prope fluctiuagi remoratur littora Rheni,
 Vt salmonis adeps * rete trahatur aquis. * hinc retrahatur.
Aut super vuiferæ Musellæ obambulat amnem,
 *Quod leuis ardentem temperet aura diem. * quo.
Pampinus & fluuius, medius vbi mitigat æstus
 Vitibus vmbra rigens, fluctibus vnda recens.
Aut Mosa dulce * sonans quo grus ganta, anser, olorque * dulcisonans.
 Triplice merce ferax. alite, pisce, rate.
An tenet herbosis qua frangitur Axona ripis,
 Cuius aluntur aquis pascua, prata, seges;
Isara, Sara, Chares, Schaldis, Saba, Somena, Sura,
 Seu qui Mettin adit de sale * nomen habens? * Salia.
Aut æstiua magis nemorum, saltusque pererrans
 Cuspide, rete feras, hinc ligat, inde necat.
Ardennæ an Vosagi, cerui, capræ, Helicis vrsi
 Cæde sagittifera sylua fragore tonat?
Seu validi bufali ferit inter cornua campum,
 Nec mortem differt vrsus, onager, aper?
An sua rura colens, exusta noualia sulcat,
 Et rude ceruici taurus aratra gemit?
Siue palatina residet modo lætus in aula,
 Cui schola congrediens plaudit amore sequax?
An cum dulce Lupo pietatis iura retractat
 Consilioque pari mitia mella creat?
Quo pascatur inops, viduæ solatia præstent
 Paruus tutorem sumat, egenus opem.

Quicquid agant pariter, fœlicia vota secundent
Et valeant Christi regis amore frui.
Vos precor, ô venti qui curritis atque reditis
Pro Fortunato nuncia ferte suo.

5. *De Bodegisilo duce.*

PEctore de sterili, si flumina larga rigarem,
Non te sufficerem dux Bodegisle loqui.
Inuasit nostram subito tua gratia mentem,
Vt modo plus vester, quam meus esse velim.
Quo primum placidos merui cognoscere vultus,
Oris ab vnguento membra refecta gero.
Colloquio dulci satiasti pectus amantis,
Nam mihi deuoto dant tua verba cibum.
Distribuant epulas, alij. quæ corpora supplent,
Vnde animum saties, das magis ipse dapes.
Non sic inficiunt placidissima mella falernum
Ceu tuus obdulcat pectora nostra sapor.
Qualiter oblectas ques semper amare videris,
Horæ qui spacio me facis esse tuum.
Quæ tibi sit virtus, si possem, prodere vellem,
Sed paruo ingenio magna referre vetor.
Exiguus titubo tantarum pondere laudum,
Sed melius gradior, quem tua facta regunt,
Massiliæ ductor fœlicia vota dedisti,
Rectoremque suum laude perenne refert.
Hic tibi consimili merito Germania plaudit,
Cuius ad *Ad cuius laudem certat vterque locus.
De bonitate tua lis est regionis vtræque
Te petit illa sibi, hæc retinere cupit.
Iustitiam pauper nunquam te iudice perdit,
Nec poterit precio vertere vera potens.
Non ligat immunem, non soluit pœna nocentem,
Nil persona capit, si sua causa neget.
Lumina cordis habes, animi radiante lucerna,
Et tuus æterna luce coruscat apex.
Ingenio torrente loquax de fonte salubri
Diuitiasque pias ore fluente rigas.

Si vide-

Si videas aliquem defectum forte labore,
Nilus vt Ægyptum, sic tua lingua fouet.
Qui patrias leges, intra tua pectora condens
Implicitæ causæ soluere fila potes.
Assiduis epulis saturas venerande cateruas
Et repletus abit, qui tua tecta petit.
Si venis in campos ibi plebs pascenda recurrit
Consequiturque suas te comitante dapes.
Vota feras cunctis per sæcula longa superstes
Et maneas populi semper in ore potens.

6. *De Palatina filia * Gallimagni vxore Godegisili ducis.*

* Gallomagni.

LVCIFER vt nitidos producit in *æthere vultus,
Clarior & læto nuntiat ore diem,
Ornat eundo polum, terris quoque * lampada mittit
Atq; inter stellas, lumine regna tenet.
Sic tu diffundens formoso lumina vultu
Fœmineos vincis pulchrior ore choros.
*Et tibi sic cedit muliebris turba decore,
Vt solis radiis lumine luna minor.
Clara serenatos permutat forma colores:
Lilia nunc reparans, nunc verecunda rosas.
Credite, nam si quis vultus conspexerit illos
Hic relegit flores, quos dare verna solent.
Pingere non possunt preciosam verba figuram,
Nec valet eloquium mira referre meum.
Gratior incessu, sensu reuerenda pudico,
Talis in ingenio, qualis in ore nitor.
Blandior alloquio placidis suauissima verbis,
Despiciamque lyram, si tua lingua sonat.
Pectore perspicuo sapientia prouida fulget,
Ornatur sexus te radiante tuus.
Coniuge peruigili nituit magis aula mariti,
Floret & egregia dispositrice domus.
Iure quidem magna est, quæ est Galli filia magni,
Sed merito natæ creuit honore pater.
Non aliter poterat nisi munere clarior esse,
Quæ meruit celso digna placere viro.

* æthera.
*lampade micat.
*Aut.

Quicquid agant pariter, fœlicia vota secundent
Et valeant Christi regis amore frui.
Vos precor, ô venti qui curritis atque reditis
Pro Fortunato nuncia ferte suo.

5. *De Bodegisilo duce.*

PECTORE de sterili, si flumina larga rigarem,
Non te sufficerem dux Bodegisle loqui.
Inuasit nostram subito tua gratia mentem,
Vt modo plus vester, quam meus esse velim.
Quo primum placidos merui cognoscere vultus,
Oris ab vnguento membra refecta gero.
Colloquio dulci satiasti pectus amantis,
Nam mihi deuoto dant tua verba cibum.
Distribuunt epulas, alij. quæ corpora supplent,
Vnde animum saties, das magis ipse dapes.
Non sic inficiunt placidissima mella falernum
Ceu tuus obdulcat pectora nostra sapor.
Qualiter oblectas quos semper amare videris,
Horæ qui spacio me facis esse tuum.
Quæ tibi sit victus, si possem, prodere vellem,
Sed paruo ingenio magna referre vetor.
Exiguus titubo tantarum pondere laudum,
Sed melius gradior, quem tua facta regunt,
Massiliæ ductor fœlicia vota dedisti,
Rectoremque suum laude perenne refert.
Hic tibi consimili merito Germania plaudit,
*Cuius ad * Ad cuius laudem certat vterque locus.
De bonitate tua lis est regionis vtræque
Te petit illa sibi, hæc retinere cupit.
Iustitiam pauper nunquam te iudice perdit,
Nec poterit precio vertere vera potens.
Non ligat immunem, non soluit pœna nocentem,
Nil persona capit, si sua causa neget.
Lumina cordis habes, animi radiante lucerna,
Et tuus æterna luce coruscat apex.
Ingenio torrente loquax de fonte salubri
Diuitiasque pias ore fluente rigas.

Si videas aliquem defectum forte labore,
Nilus vt Ægyptum, sic tua lingua fouet.
Qui patrias leges, intra tua pectora condens
Implicitæ causæ soluere fila potes.
Assiduis epulis saturas venerande cateruas
Et repletus abit, qui tua tecta petit.
Si venis in campos ibi plebs pascenda recurrit
Consequiturque suas te comitante dapes.
Vota feras cunctis per sæcula longa superstes
Et maneas populi semper in ore potens.

6. *De Palatina filia * Gallimagni vxore Godegisili ducis.*

* Gallomagni.

LVCIFER vt nitidos producit in *æthere vultus,
Clarior & læto nuntiat ore diem,
Ornat eundo polum, terris quoque* lampada mittit
Atq; inter stellas, lumine regna tenet,
Sic tu diffundens formoso lumina vultu
Fœmineos vincis pulchrior ore choros.
*Et tibi sic cedit muliebris turba decore,
Vt solis radiis lumine luna minor.
Clara serenatos permutat forma colores:
Lilia nunc reparans, nunc verecunda rosas.
Credite, nam si quis vultus conspexerit illos
Hic relegit flores, quos dare verna solent.
Pingere non possunt preciosam verba figuram,
Nec valet eloquium mira referre meum.
Gratior incessu, sensu reuerenda pudico,
Talis in ingenio, qualis in ore nitor.
Blandior alloquio placidis suauissima verbis,
Despiciamque lyram, si tua lingua sonat.
Pectore perspicuo sapientia prouida fulget,
Ornatur sexus te radiante tuus.
Coniuge peruigili nituit magis aula mariti,
Floret & egregia dispositrice domus.
Iure quidem magna est, quæ est Galli filia magni,
Sed merito natæ creuit honore pater.
Non aliter poterat nisi munere clarior esse,
Quæ meruit celso digna placere viro.

* æthera.

*lampade micat.

* Aut.

Eligit è multis quam charus amaret amantem,
Et iudex patriæ iudicat ipse sibi.
Ambo pares iuncti longos maneatis in annos,
Et quæcunque volunt gaudia vestra, ferant.

7. De Lupo duce.

ANTIQVI proceres, & nomina celsa priorum
Cedant cuncta, Lupi munere victa ducis.
Scipio quod sapiens, Cato quod maturus * habebat
Pompeius felix, omnia solus habes.
Illis consulibus Romana potentia fulsit
Te duce, sed nobis hic modo Roma redit.
Te tribuente aditum cunctis fiducia surgit,
Libertatis opem, libera lingua dedit.
Mœstitiam si quis confuso in pectore gessit,
Postquam te vidit, spe meliore manet.
Fundatus grauitate, animi, quoque corde profundus
Tranquilli pelagi fundit ab ore salem.
Sed facunda magis plebi tua munera prosunt,
Tam condis sensus, quam salis vnda cibos.
Consilij radix, fœcundi vena saporis,
Ingenio viuax, ore rotante loquax.
Qui geminis rebus fulges, in vtroque paratus,
Quicquid corde capis, prodere lingua potest.
Pectore sub cuius firmantur pondera regis,
Pollet & auxilio publica cura tuo.
Subdis amore nouo tua membra laboribus amplis,
Pro requie regis, dulce putatur onus.
O fœlix animus patriæ qui consulit actus
Et viuit cunctis mens generosa viris.
Legati adueniunt, te respondente, ligantur,
Et iaculo verbi mox iacuere tui.
Lancea sermo fuit, quoque vox armata loquentis,
Auspicium palmæ te Sigibertus habet.
Responsum gentis sensu profertur ab illo,
Et votum populi vox valet vna loqui.
Cuius ab ingenio sortita est causa triumphum
Assertoris ope, iustior illa fuit.

* agebat.

Nullus enim poterit proprias ita pandere causas
Ceu tua pro cunctis inclyta lingua tonat.
Nilus vt Ægyptum recreat, dum plenus inundat,
Sic tu colloquij flumine cuncta foues.
Iustitia florente, fauent te iudice leges
Causarumque æquo pondere libra manet.
Ad te confugiunt, te cingula celsa requirunt
Nec petis vt habeas, te petit omnis honor.
In cuius gremio nutritur adepta potestas,
Quo rectore datus crescere nouit apex.
Quam merito retinet concessos semper honores
Per quem digna magis culmina culmen habent.
Antiquos animos Romanæ stirpis adeptus,
Bella moues armis, iura quiete regis.
Faltus vtrisque bonis, hinc armis, legibus illinc
Quam bene fit primus, cui fauet omne decus.
Quæ tibi sit virtus cum prosperitate superna,
Saxonis & * Dani gens cito victa probat.
*Bordaa qua fluuius sinuoso gurgite currit,
Hic aduersa acies te duce cæsa ruit.
Dimidium vestris iussis tunc paruit agmen,
Quam merito vincit, qui tua iussa facit.
Ferratæ tunicæ sudasti pondere victor
Et sub puluerea nube coruscus eras.
Tamque diu pugnas acie fugiente secutus,
Laugona dum vitreis terminus esset aquis.
Qui fugiebat iners amnis dedit ille sepulchrum
Pro duce fœlici flumina bella gerunt.
Inter conciues meruit te Gallia lumen,
Lampade qui cordis splendor vbique micas.
Sunt quos forma potens, sunt quos sapientia præfert,
Singula sunt aliis, sed bona plura tibi.
Occurrens dominis veneranda palatia comples
Et tecum ingrediens multiplicatur honor.
Te veniente nouo domus emicat alma sereno,
Et reparant genium regia tecta suum,
Nempe oculos recipit, vt te videt aula redire
Quem commune ducum lumina lumen habent.

* Rhodani.
*Bordia.

Princi-

Principis auxilium, patriæ decus, arma parentum
Consultum reliquis, omnibus vnus amor.
Admiranda etiam quid de dulcedine dicam,
Nectare qui plenus construis ore fauos.
Chara serenatum comitatur gratia vultum
Fulget & interius perpetuata dies.
Qui satias escis, reficis sermone benignus
Sepositis epulis, sunt tua verba dapes.
*potente. Quis tibi digna loqui valeat, quem voce * patente
Rex pius ornatum prædicat esse suum?
Sit tibi summus apex illo regnante per æuum
Vitaque sit præsens, atque futura colat.

8. *Ad eundem.*

AESTIFER ignitas cum Iulius vrit arenas,
Siccaque puluereo margine terra sitit.
Languidior placidas vix pampinus explicat vmbras
Mollior & glaucas contrahit herba comas.
Summissis folijs Phœbi regnante vapore,
Vix sua defendit frigida tecta nemus.
Pabula fastidiens fugit æstu bucula saltus,
Ipse nec afflictis pascitur herbis, equus.
Longius expositam linguam canis ore flagellat,
Ilia lassa trahens, tristis anhelat ouis.
Forte viator iter, gradiens feruentibus horis
Vritur accensis sole premente comis.
Qui arescente solo modico recreetur vt haustu,
Sæpius irriguas anxius optat aquas.
Arboris aut tremulæ viridante cacumine fuso
Frondibus oppositis temperat vmbra sitim.
Prosperitate noua si valles Lucus opacet,
Et vitrei fontis si bibat vnda recens,
Huc properans placidis homo lætos sternitur arnis
Voluit in herbosos & sua membra thoros.
*secura. Vota * secunda tenens gemino refouetur amœno
Hinc leuat vmbra diem, hinc fugat vnda sitim.
Carmina si qua tenet cantu modulante recurrit
Prouocat & placidos blandior aura sonos.

Si sibi

Si sibi forte fuit bene notus Homerus Athenis:
Aut Maro Traiano lectus in vrbe foro.
Vel si Dauidico didicit sacra dogmata plectro
Psallit honorificum fauce rotante melum.
Tangitur aut digito lyra, tibia, fistula, Canna,
Quisque su s Musis carmine mulcet aues.
Sic ego curarum v lido d fessus ab æstu,
Noscens te saluum fonte refectus agor.
O nomen mihi dulce Lupi, replicabile semper
Quodque mei scriptum pagina cordis habet.
Quem sem l inclusum tabulis dulcedinis intus,
Non abolenda vi um pectoris arca tenet.
Thesa r s pietatis habens pretiosa voluntas
Producens animo pura talenta suo.
Diuitias quas mundus habet, mens aurea vincit,
Gemmarumque decus corde micante refert.
Sensus aromaticus suaues diffundit odores,
Hoc tribuens animæ quod bene thura solent.
Melle saporatum refluens à pectore verbum,
Et sale conditum reddis ab ore sophum.
Post tenebras noctis stellarum lumina subdens,
Lucifer vt radiis sic mihi mente nites.
Vt recreat mundum veniens lux solis ab ortu
Illustrant animum sic tua verba meum.
Cum peregrina meos tenuit Germania visus,
Tu pater & patriæ consulturus eras.
Quando merebar ouans placidos intendere vultus,
Mox geminata mihi fulsit in orbe dies.
Conserui quoties vestro sermone loquelas,
Credidi in Ambrosiis me recubare rosis.
Omnibus vna manens sed plus tua gratia nobis,
Vinxit in affectu, me propriante suo.
Nunc quoque pro magnis quis digna rependat honoris
Materia vincor, est quia lingua minor.
Sicque per ascensum culmen supereminet altum,
Hinc meus vrget amor, hinc tuus obstat honor.
Sed pro me reliqui laudes tibi reddere certent
Et qua quisque valet te prece, voce, signet.

* harpha. Romanusque lyra, plaudat tibi Barbarus * harpa
Græcus Achilliaca, Chrotta Britanna canat.
Illi te fortem referant, hi iure potentem,
Ille armis agilem, prædicet iste libris.
Et quia rite regis, quod pax est bella requirunt,
* liedos. Iudicis ille decus concinat, iste ducis.
Nos tibi versiculos dent barbara carmina * leudos,
Sic variante tropo laus sonet vna viro.
Hi celebrem memorent, illi te lege sagacem
Ast ego te dulcem semper habebo Lupe.

9. Ad Lupum ducem.

OFFICIIS intente piis memorator amantis
Prompte per affectum consuliture tuum.
Charius absentis nimium miseratus amici,
Quando latente loco signa requirit amor.
Vnde meis meritis datur hoc vt protinus esset
Spes Fortunati cura benigna Lupi.
Exul ab Italia nono puto voluor in anno
Littoris Occeani continuante salo.
Tempora tot fugiunt, & adhuc per scripta parentum,
Nullus ab exclusis me recreauit apex.
Quod pater, ac genitrix, frater, soror, ordo nepotum,
Quod poterat regio soluis amore pio.
Pagina blanda tuo sub nomine missa benigne,
Nectarei fontis me recreauit aquis.
Nec solum à vobis me dulcis epistola fouit,
Missus adhuc in rem portitor inde venit.
Munera quis poterit rogo tot memorare referre?
Affectum dulcem pandere lingua nequit.
Sed tibi restituat hæc cuncta supernus ab alto,
Quæ minimis faciunt, qui docet esse suum.

10. Ad Magnulfum fratrem Lupi.

QVAM cito fama volat peruicibus acta pennis
Et loca cuncta suis actibus aucta replet.
Nam tibi cum Rhenus, in his sit Liger ecce propinquus,
Hinc Magnulfe decens magnus honore places.

Sic tu-

Sic tuba præconis Sigimundi missa cucurrit
    Vt tua diffuso fiat bona nota loco.
Quod tamen in breuibus vix signat epistola verbis,
    Non quia cuncta canit, nec reticere cupit.
Iuridico imprimis pollens torrente relatu
    Sic regis vt reuoces facta vetusta nouus.
Cautus in officijs æqui cultoris aratrum
    Semine iustitiæ plebs sua vota metit.
Nemo caret proprijs, alienis nemo recumbit,
    Sic facis vt populum non vacet esse reum.
Sollicitudo tua reliquis fert dona salutis
    Et labor vnius, fit populosa quies.
Æqualis concors vt ab omnibus alme voceris,
    Legibus hinc iudex, hinc bonitate parens.
Da paucis veniam quoniam mihi portitor instat,
    Nam de fratre Lupi res monet ampla loqui.
Sic tribuat dominus meritis reparetis vt illum,
    Quem pariter tecum cordis amore colo.

11. *Ad Iouinum rectorem Prouinciæ.*

PROSAICO quoties direxi scripta relatu,
    Nullaque de vestro pocula fonte bibo.
Quem prius irrigua recrearas ditior vnda,
    Nec modo Castalijs redditur haustus aquis.
Si me cura minor vestri tenuisset amoris,
    Iam foret ad lucrum stringere colla manu.
Nunc magis, unde minus capio, quia diligo maius
    Et cum plus cupiam, vota negata gero.
Qui tibi transfudit mea pectora pectore toto,
    Cur rogo non pariter lumina lumen habent.
Vel quod amice licet scriptis fero chare salutem,
    Sed mihi releuans pagina reddat opem.

12. *Ad eundem.*

TEMPORA lapsa volant, fugitiuis fallimur horis,
    Ducit & in senium lubrica vita viros.
Fine trahit celeri sine fine volubilis axis,
    Nec retinet rapidas ad sua frena rotas.

Cuncta mouens secum momenta & pondera rerum,
Donec meta auidos sistere cogat equos.
Sic quoque dissimiles ad finem tendimus omnes.
Nemo pedem retrahit, quo sibi limes erit
Imperiale caput regum trahit, atq; tenarum,
Nec spectante die, cum venit hora rapit.
Quid sunt arma viris? cadit Hector & vltor Achilles
Aiax in Clypeo murus Achæus obit. (Aiacis clypeo.)
Quid satis est cupido gremio quod condit auaro?
Deliciis solius, Attalus auctus abest.
Quis non versutus recubet dum fine supremo
De Palamede potens ars in Vlyxe perit.
Forma venusta fluit, cecidit pulcherrimus * Astur (* astris.)
Occubat Hippolytus, nec superextat Adon.
Non agiles fugiunt, quo terminus instat eundum,
Nam cum fratre celer forte Quirinus abit.
Quid rogo cantus agit? modulis blanditus acutis
Orpheus, & cytharæ vox animata iacet.
Docta recessuris quid prodest lingua sophistis,
Qui voluere loqui curua, rotunda poli?
Archyta, Pythagoras, Aratus, Cato, Plato, Chrysippus.
Turba Cleantharum stulta fauilla cubat
Quidue *poeta potest Maro, Naso, Menander, Homerus (* poema.)
Quorum nuda, tabo membra sepulchra tegunt.
Cum venit extremum, neque Musa carmina prosunt
Nec iuuat eloquio de [illegible]
Sic dum puncta cadunt, fugiunt [illegible],
Et vitæ tabulam tessera [illegible].
Est tamen vna salus [illegible] & [illegible]
Perpetuo trino posse placere Deo.
Hoc valet, atque viget, manet, & neque fine peribit,
Hinc quoque post tumulum nascitur almus honor.
Quod superest habent meritorum flore beato,
Suauis iustorum * flagrat odor tumulo. (* fragat.)
Gratius, aura fluens quam spiret aroma Sabæum,
Vincens quam pinguis balsama sylua redat.
Cinnama, * caltha, crocus, violæ, rosa, lilia, cedunt, (* calta.)
Vt similis nullus nare bibatur odor.

Quid

Quid? quod morte magis virtus generatur in illis
Dumque sepulchra tenent languida membra fouent.
Multorum dubiam solidant pia funera vitam,
Et redit ex tumulo viuificatus homo.
Nobilis vrna tegit preciosa talenta tonantis,
Ac terris recubat quod super astra volat.
Qui sub amore Dei sacro moderamine viuens
Fit peregrinus humi, ciuis, eundo, poli.
Denique post illos qui fundamenta coruscant,
Postque Petri ac Pauli limina prima fide.
Quis numerus radiet sanctorum sparsus in orbe
Quanta columnarum gratia fusa viget?
Per loca, per populos mundo sua sydera præsunt
Quicquid ab Oceanis circulus ambit aquis,
Arctos, meridies, oriens, occasus honorat,
* Lumina muneribus clarificata suis.
De reliquo nihil est quodcunque videtur in orbe,
Nam tumor hic totus, fumus & vmbra sumus.
Cur igitur metuens trahitur data vita susurro,
Nec Fortunato pauca Iouine refers?
Tempora lapsa vides, neque longa silentia rumpis,
Me quoque ne recrees ad mea damna taces.
Non ita rebar ouans post quam Germania nostros
Contulerat visus, vt resiliret amor.
Credideram potius quantum se tenderet ætas,
Vt vestri affectus se duplicaret opus.
Heu magis vt video, vota in contraria currunt,
Tempora longantur, sed breuiatur amor.
An quantum ex oculo, tantum tibi corde recedo?
Et tam longe animo, quam sumus ambo loco?
Non ego sic refero, quoniam tibi pectore nector,
Prædicat hoc alter, mens vbi dulce * sonat.
Nam cui chara fides animum sociauit amice,
Quod minus est oculis flagrat amore magis.
Et licet absentem paries, locus aula retentet,
Corde suo illic est, est vbi forma placens.
Prospicit affectu, quem vultu non videt ipso,
Et vox longinqua de regione sonat.

* limina.

* fonet.

Quid gerit aut vbi, ſit tacito dare verba videtur.
Intra ſe loquitur pectore clauſus amor.
Si volat aura leuis, putat inde venire ſalutes,
Quod fragor auræ refert, hoc homo mente gerit.
Hinc tuus ergo cliens ego chare colende requiro
Abſentem faciunt quem loca non animus.
Qui ſemper noſtro memoratus haberis in ore
Scribimus & hæc dum non ſine te loquimur.
Affectu ſtudio, voto, tua brachia cingo,
Atque per amplexum pectora colla ligo.
Ingrederis mecum pariterque moueris amator,
Et quaſi blanda loquens, oſcula libo labris.
Ante oculos habeo, ſed chara refugit imago,
Hunc quoque quem habeo non retinere queo.
Alternis vicibus modo vadis & inde recurris,
Vix fugis ex oculis, ecce figura redis.
Et cum terga dabis, facies mihi cernitur inſons,
Si pede conuerſus, fronte regreſſus ades.
Sæpe etiam videor dare te pia dicta relatu,
Illic forte taces, hic mihi verba refers.
Hoc de te minus eſt, quia prendi non potes abſens
Nam velut illic es totus, & hic meus es.
Qualiter ambo ſimul paucis habitauimus horis
Non fugit ex oculis dum manet iſta dies.
Miſimus ah quoties timidis epigrammata chartis
Et tua, ne recreer, pagina muta ſilet.
Quis rogo reddat eas taciti quas perdimus horas?
Tempora non reuocat lux leuis, atque fugax.
Dic homo noſter meus quid agis? quid amice recurris?
Si tua rura colis, cur mea vota negas?
Scribe vacans animo, refer alta poemata verſu,
Et quaſi ruris agrum me cole voce, ſtilo.
Per thoraca meum ducas præcordia aratrum
Et linguæ ſulcus ſint ſata noſtra tuæ,
Pectoris vnde ſeges grauidis animetur ariſtis,
Pullulet & noſtro farre medulla ferax
Nam mihi ſi loqueris bone vir pietatis opimæ
Exuperans labiis dulcia mella tuis.

Pluſ-

Pluſque liquore placet, quàm fert oleagina ſucco.
Suauius & recreat, quàm quod aroma reflat.
Cum Aſpaño pariter caris patre, fratre, Leone
Longa ſtante die dulcis amice vale.

13. *Ad Felicem ſocerum eius.*

ARDVA pierio cui conſtant culmina faſtu,
Vix humili valeo tangere clauſtra manu.
Sed quoniam patriæ fuit aula ſodalibus vna
Affectu fidens pulſo benigne fores.

14. *De Mummuleno.*

DVM mihi feſſus iter gradior prope noctis in vmbra
Solis in occaſu iam fugiente die.
Cum ſuper vndarum viridantes gramine ripas
Paſcua conſpexi, paſtus & ipſe fui.
Huc oculis captus voto ducente trahebar,
Deflectenſque viam, proſperiora peto
Mummolenum etenim qui celſa palatia regis
Altis conſiliis creſcere rite facit.
Inter conciues merito qui clarior extat
Quem quoque ſuper proceres vnica palma leuat.
Nobilitate potens animo bonus, ore ſerenus,
Ingenio ſolers, & probitate ſagax.
Cui genus à proauis radianti luce coruſcat
Moribus ipſe tamen vicit honore patres.
Huc ergo adueniens epulis expletus opimis,
Quem vidiſſe, mihi conſtitit eſſe cibum.
Fercula magna quidem dapibus cumulata benignis
Ac fixe tumens diſcus onuſtus erat.
Vndique montis opus medium quaſi vallis habebat,
Quo meliore via piſcis agebat iter.
Ille natans olim pro vndis, pro ceſpite diſcum
Incoluit, cui pro gurgite menſa fuit.
Attamen ante alios ſunt mihi mitia poma,
Perſica, quæ vulgi nomine, dicta ſonant.
Laſſauit dando, ſed non ego laſſor edendo,
Vocibus hinc cogens, hinc tribuendo dapes.

Mixqua-

Mox quaſi parturiens ſubito me ventre tetendi,
Admirans vterum ſic tumuiſſe meum.
Intus enim tonitrus vario rumore fremebat,
Viſcera conturbans Eurus, & Auſter erat.
Non ſic Æolijs turbatur arena procellis,
Nec vaga per pelagus puppis adacta tremit.
Nec ſi inflantur ventorum turbine folles,
Malleolis famulos quos faber vſtus habet.
Alter in alterius ructabat mole ſuſurros,
Et ſine me mecum pugna ſuperba fuit.
Sit tibi longa ſalus celſa cum coniuge rector
Et de natorum prole voceris auus.
Laudis honore potens, fœlicia tempora cernas,
Et valeas dulces concelebrare iocos.

15. *De Berulfo comite.*

DELICIAS Berulfe tuas ſpectando libenter
Me fateor duplicem ſuſtinuiſſe famem.
Sic ego credebam quarta ſatiarer vt hora
Me nec ad octauam menſa benigna vocat,
Per veſtras epulas didici ieiunia geſtans
*Letania. *Litania fuit prandia veſtra magis.
Dent tibi vota Deus, per quem modo læta notamus
Hæc quoque dum ſcribo, plus ſatiatus agor.

16. *De Condone Domeſtico.*

TEMPORIBVS longis regalis ductus in aula
Enituit meritis gloria Condo tuis.
Nam ſemel vt iuuenem vigili te pectore vidit,
Elegit ſecum ſemper habere locum.
Quis fuit ille animus, vel quæ moderamina ſenſus,
Cum fueris tantis regibus vnus amor?
Mens generoſa tibi, pretioſo lumine fulget
Quæ meritis proprijs amplificauit auos.
Floret poſteritas, per quam ſua creſcit origo,
Et facis antiquos ſurgere laude patres.
Nam ſi præfertur generis qui ſeruat honorem,
Quanto magis laus eſt nobilitare genus.

Qui

Qui cupit ergo ſuum geſtis attollere nomen,
 Ille tuum velox præmeditetur opus.
A paruo incipiens exiſti ſemper in altum,
 Perque gradus omnes culmina celſa tenes.
*Theodericus ouans ornauit honore tribunum,
 Surgendi auſpicium iam fuit inde tuum.
Theodebertus enim comitiuę præmia ceſſit,
 Auxit & obſequijs cingula digna tuis.
Vidit vt egregios animos meliora mereri,
 Mox voluit meritos amplificare gradus.
Inſtituit cupiens, vt deinde domeſticus eſſes,
 Creuiſti ſubito, creuit & aula ſimul.
Florebant pariter veneranda palatia tecum,
 Plaudebat vigili diſpoſitore domus,
*Theodoualdi etiam cum parua infantia vixit,
 Huius in auxilium maxima cura fuit.
Actibus eximijs ſic publica iura fouebat,
 Vt iuuenem regem redderet eſſe ſenem.
Ipſe gubernabas, veluti ſi tutor adeſſes,
 Commiſſumque tibi proficiebat opus.
Chlotharij rurſus magna dominatus in aula,
 Quique domum ſimili iuſſit amore regi.
Mutati reges, vos non mutáſtis honores,
 Succeſſorque tuus tu tibi dignus eras.
Tantus amor populi, ſolertia tanta regendi
 Vt hoc nemo volens ſurripuiſſet onus.
Nunc etiam placidi Sigibertis regis amore,
 Sunt data ſeruitijs libera dona tuis.
Iuſſit & egregios inter reſidere potentes,
 Conuiuam reddens proficiente gradu.
Rex potior reliquis merito meliora parauit,
 Et quod maius habet, hoc tua cauſa docet.
Sic tuus ordo fuit ſemper maiora mereri,
 Vitaq; quam ſenior, tam tibi creuit honor.
Quæ fuerit virtus, triſtis Saxonia cantat,
 Laus eſt arma truci non timuiſſe ſeni.
Pro patriæ votis & magno regis amore
 Quo duo natorum funera cara iacent.

* Teudericus.

* Theodebaldi,

Nec grauiter doleas cecidisse viriliter ambos;
Nam pro laude mori, viuere semper erit.
Lætitiam vultus hilari diffundit ab ore
Et sine nube animi gaudia fida gerit.
Munificus cunctis, largiris multa benignus
Et facis adstrictos per tua dona viros.
Sit tibi longa salus placidis felicior annis,
prolis. Atque suum reparet, proles opima patrem.

17. *Ad Gundoarium.*

SI prodi verbis affectus posset amantis
Carmina plura tibi pagina nostra daret.
Sed quod ab ore loqui nequeo quod pectore gesto
Sit satis ex multis vel modo pauca dari.
Nam si respicias votum per verba canentis,
Malueram maius qui tibi parua fero.
Aspicimus sensum totum in dulcedine fusum
Quo sine nube doli corde serena micant.
Puro fonte rigans, nectar de fauce redundat,
Cuius verba libens, pectore, corde bibo.
Prouidus, exertus, vigilans, moderatus, honestus,
Condimentum animæ mens tua semper habet.
Reginæ egregiæ patrimonia celsa gubernas,
Quæ tibi comisit, sensit vbique fidem.
Nemo piæ poterat reginæ charior esse
Quam qui pro meritis talis & ipse foret.
Gundari longo vigeas placiturus in æuo,
Coniuge cum propria luce perenne manens.

18. *Ad Flauum.*

AD carum toties mea pergit epistola Flauum,
Sic monet officijs sedula cura loqui.
Nunc quoque prosaico, modo mittens carmina versu
Blandior effectu debita soluit amor.
Quin tibi pauca ferat, qui vult iter ire viator
Nemo mihi tacitè prætereundus abit.
?Fotus. *Fœtus amicitiæ te vt pagina sæpe requirit
Et si vir desit portitor, aura placet.

Attonitis animis ego per vaga nubila pendo
 Nullaque suscipio signa relata manu.
An tibi charta parum peregrina merce rotatur
 Non amor extorquet, quod neque tempus habet.
Scribere quo possis, discingat fascia fagum
 Cortice dicta legi, fit mihi dulce tui.
An tua Romuleum fastidit lingua susurrum,
 Quæso vel Hebraicis reddito verba notis.
Doctus * Achemenijs quæuis perscribito signis,
 Aut magis Argolico pange canora sopho.
Barbara fraxineis pingatur runa tabellis,
 Quodque papyrus agit, virgula plana valet.
Pagina vel redeat perscripta dolatile charta,
 Quod relegi poterit, fructus amantis erit.

*& Ammonius.

19. *Ad Flauum & Euodium.*

QVAM bene conueniunt genitor quos sustulit vnus
 Si simul hos vnum pectus vtrosque tenet.
Visceribus iisdem genitos Flauum Euodiumque,
 Prorsus amore vno viscera nostra tegunt.
Alter in alterius mihi visu visus habetur
 Et fratris speciem fratris imago dedit.
Vnius ex facie facies mihi nota secundi,
 Sic speculo similem forma repressa refert.
Ergo pari voto paribus dans vota salutis,
 Ambos inter ego tertius alter ero.
Hoc cupiens, vt quos charis amplexibus idem
 Tres amor vnus habet, nos quoque charta liget.

20. *Charissimo & omni gratia prædicando Sigismundo.*

FORTVNATVS, SALVTEM.

FIXVS amore tuo votis inhiantibus, adstans,
 Quæ tibi chare salus sæpe requiro viros.
Iusque viator adest properans Aquilonis ab axe
 Quamuis festinum, sollicitando moror.
Seu priuata virum, seu publica cura citabit
 Hunc nisi percontet, nullus abibit iter.
Quam vegetus membris? quæ te loca chare cohercent

Ordine diſpoſito cuncta requirit amor.
Si grauis arma tenens Italas terit hoſpes arenas
Aut quæ Francus habet, pagina pandat, age.
Quid geris, oro refer, tamen vt queo longius opto,
Viuas pars animæ dimidiata meæ.

21. *Ad Sigiſmundum & Aregiſilum.*

NOMINA amicorum mihi dulcis epiſtola pandit
Hinc Sigimunde nitens, hinc Aregisle decens.
Proſperitas felix ventorum flamina fudit,
Quando mihi charos nunciat aura viros.
Teſtor vtrunque caput, tantum mea vota iuuantur,
Quantum fit florens læta ſub imbre ſeges.
Ne ſitiam rapidis æſtiuo tempore flammis
*Nectarei fontis me recreaſtis aquis.
Poſt Italas terras mittis mihi Rhene parentes
Aduentu fratrum non peregrinus ero.
Tempore belligero pacis noua gaudia ſurgunt,
Hic quia venerunt quos mea optat amor.
Qui mihi feſtiuæ diei duplicaſtis honorem,
Sic veſter creſcat munere regis honor.

* Neccarei.

22. *Ad Boſonem referendarium.*

SIc tegat omnipotens radiantia culmina regis
Atque eius cauſas arma ſuperna regant.
Sic dominum ac ſeruos diuina potentia ſeruet,
Et patriæ maneat hoc dominante ſalus.
Sic placido regi ſummus pius auctor ab alto
Qui dedit ante Petro, porrigat ipſe manum.
Sic te longæui comitetur gratia regis
Et florente illo gaudia fixa metas.
Hoc rogo quam citius veniat quicunque iubetur:
Ne grauet vltra animos hic mora tarda meos.
Nam qui feſtinat, ſtatuit quod certa voluntas
Si votum acceleret, dulcius eſſe ſolet.
Illud enim nimium per verba precantia poſco,
Commender domino te memorante meo.
Actibus excellens maneas per ſæcula fœlix
Et memor ipſe mei dulcis amice vale.

23. *Ad Paternum.*

NOMINIS auſpicio fulgent tua facta Paterne,
Munere qui proprio te faſcis eſſe patrem.
Seruitij noſtri non immemor omnia præſtas
Et tibi deuotis das pia vota libens.
Vt bona diſtribuas, modo qui tam promptus habetis
Vnde magis præſtes, amplificentur opes.

24. *Verſus in Gauatis.*

QVI legis in pulchro circundata verba metallo
Si venias purus, hoc imitaris opus.
Nam velut argentum calida fornace probatur,
Sic ſe purgato pectore prodit homo.

25. *Ad conuiuam.*

QVI venis ad charos conuiua fidelis amicos
Quod minus eſt epulis, plus in amore capis.
Non te per pelagus peregrinus detulit hoſpes,
Sume libens patrij quod genuere lares.

26. *Ad eundem.*

QVAMVIS doctiloquax te ſeria cura fatiget,
Huc veniens feſtos miſce poeta iocos.
Sic tamen vt propriam rationem ſeruet honeſta
Nam ſolet incautus ſermo mouere manus.

27. *De breuitate vitæ.*

VITA breuis hominum, fugiunt præſentia rerum
Tu cole quæ potius non moritura manent,
Erige iuſtitiam, cole pacem, dilige Chriſtum,
Expete delitias, quas ſine fine geras.

28. *Ad eundem.*

PELLE Palatinas poſt multa negocia rixas
Viuere iocundè menſa benigna monet.
Cauſæ, iræ, ſtrepitus, ſileant fora, iurgia, leges,
Hic placeat requies, quam dat amica dies.

Ordine dispoſito cuncta requirit amor.
Si grauis arma tenens Italas terit hoſpes arenas
Aut quæ Francus habet, pagina pandat, age.
Quid geris, oro refer, tamen vt queo longius opto,
Viuas pars animæ dimidiata meæ.

21. *Ad Sigiſmundum & Aregiſilum.*

NOMINA amicorum mihi dulcis epiſtola pandit
Hinc Sigimunde nitens, hinc Aregiſle decens.
Proſperitas felix ventorum flamina fudit,
Quando mihi charos nunciat aura viros.
Teſtor vtrunque caput, tantum mea vota iuuantur,
Quantum fit florens læta ſub imbre ſeges.
Ne ſitiam rapidis æſtiuo tempore flammis
*Nectarei fontis me recreaſtis aqu s.
Poſt Italas terras mittis mihi Rhene parentes
Aduentu fratrum non peregrinus ero.
Tempore belligero pacis noua gaudia ſurgunt,
Hic quia venerunt quos mei optat amor.
Qui mihi feſtiuæ diei duplicaſtis honorem,
Sic veſter creſcat munere regis honor.

* Neccarei.

22. *Ad Boſonem referendarium.*

SIc tegat omnipotens radiantia culmina regis
Atque eius cauſas arma ſuperna regant.
Sic dominum ac ſeruos diuina potentia ſeruet,
Et patriæ maneat hoc dominante ſalus.
Sic placido regi ſummus pius auctor ab alto
Qui dedit ante Petro, porrigat ipſe manum.
Sic te longæui comitetur gratia regis
Et florente illo gaudia fixa metas.
Hoc rogo quam citius veniat quicunque iubetur:
Ne grauet vltra animos hic mora tarda meos.
Nam qui feſtinat, ſtatuit quod certa voluntas
Si votum acceleret, dulcius eſſe ſolet,
Illud enim nimium per verba precantia poſco,
Commender domino te memorante meo.
Actibus excellens maneas per ſæcula fœlix
Et memor ipſe mei dulcis amice vale.

23. *Ad Paternum.*

NOMINIS auſpicio fulgent tua facta Paterne,
Munere qui proprio te faſcis eſſe patrem.
Seruitij noſtri non immemor omnia præſtas
Et tibi deuotis das pia vota libens.
Vt bona diſtribuas, modo qui tam promptus habetis
Vnde magis præſtes, amplificentur opes.

24. *Verſus in Gauatis.*

QVI legis in pulchro circundata verba metallo
Si venias purus, hoc imitaris opus.
Nam velut argentum calida fornace probatur,
Sic ſe purgato pectore prodit homo.

25. *Ad conuiuam.*

QVI venis ad charos conuiua fidelis amicos
Quod minus eſt epulis, plus in amore capis.
Non te per pelagus peregrinus detulit hoſpes,
Sume libens patrij quod genuere lares.

26. *Ad eundem.*

QVAMVIS doctiloquax te ſeria cura fatiget,
Huc veniens feſtos miſce poeta iocos.
Sic tamen vt propriam rationem ſeruet honeſta
Nam ſolet incautus ſermo mouere manus.

27. *De breuitate vitæ.*

VITA breuis hominum, fugiunt præſentia rerum
Tu cole quæ potius non moritura manent,
Erige iuſtitiam, cole pacem, dilige Chriſtum,
Expete delitias, quas ſine fine geras.

28. *Ad eundem.*

PELLE Palatinas poſt multa negocia rixas
Viuere iocundè menſa benigna monet.
Cauſæ, iræ, ſtrepitus, ſileant fora, iurgia, leges,
Hic placeat requies, quam dat amica dies.

29. *Ad conuiuam.*

TE rogo pacificos animos ad prandia defer
Hostem quære alibi, si tibi pugna placet.
Delitiis mediis lites agitare recuses
Arma tibi campus, mensa ministret olus.

30. *Ad eundem.*

SI tibi magnanimus rigida virtute videris
Securè ad calices fortia bella refer.
Qui venit huc * epulas nostræ cognoscere mensæ
Commendet positos gratia sola cibos.

* dapes.

31. *Ad Galactorium Comitem.*

SÆPIVS optaram fieri me remige nautam,
Cursibus vndifragis vt ratis iret aquis,
Flatibus aut rapidis per dorsa Garumnica ferrer,
Burdegalense petens vt celer actus iter.
Velaque fluctiuagum traherent Aquilone secundo,
Me quoque littoreo redderet aura sinu,
Qua pius ant stes sacra Gundegisilus offert,
Culmine pro populi qua micat ara Dei.
Tu quoque qui resides meritis comes ampla serenis,
Care Galactori sedula cura mihi.
Cui rite excellens rex Guntheramus honores
Maius adhuc debet, qui tibi magna dedit.
Cum tamen hoc vellem, timor obstitit & Himus, ille
Qui cumulo rapidæ mons fremit albus aquæ.
Dulcedo inuitat, ciuilis, & vnda repugnat,
Sic vocat atque vetat hinc amor, inde pauor.
Plane hoc superest; soluat vel epistola currens
Littera quod facerem reddat amore vicem.
Maxime nunc igitur, te dulcis amice saluto,
Sperans à domino te superesse diu.
Cumque domo, sociis, antistite, coniuge, natis,
Viue comes cui sint iura regenda ducis:
Pontifici summo commender opime precatu,
Sic tua pars meritis sit data dextra polis.
Si superest aliquid, quod forte tributa redundant
Qui modo mitto apices, te rogo mitte pices.

VENAN-

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI.

LIBER OCTAVVS.

I. De nomine suo ad diuersos.

Omnias auido qui lambitis ore camœnas,
Castaliusque quibus sumitur arte liquor.
Quos bene fruge sua Demosthenis horrea ditant
Largus & irriguis implet Homerus aquis.
Fercula siue quibus fert diues vterque minister
Tullius ore cibum, pocula fonte Maro.
Vos quoque qui nunquam morituras carpitis escas,
Quas Paradisiaco germine Christus habet.
Facundo tonitru penetrati, qui retinentur
Nunc monitis Pauli, post ea claue Petri.
Fortunatus ego hinc humili prece voce saluto,
Italiæ genitum Gallica rura tenent.
Pictauis residens, qua sanctus Hilarius olim
Natus in vrbe fuit, notus in orbe pater.
Eloquij currente rota, penetrauit ad Indos,
Ingeniumque potens vltima Thule colit.
Perfundens cunctas vice solis lumine terras
Cuius dona Sacæ Persa, Britannus, habet.
Christicola Scythicas laxauit amore pruinas
Dogmate feruenti frigida corda calent.
Martinum cupiens, voto Rhadegundis adhæsi,
Quam genuit cœlo terra Toringa sacro.
Germine regali pia neptis Herminefredi,
Cui de fratre patris Hamalafredus adest.

S. Hilarius laus.

Mens or-

Mens ornata bonis fugitiuos ſpernit honores,
Sciens in ſolo firma manere Deo.
Regia lactineo commutans pallia cultu
Vilior ancillæ veſtis amata tegit.
Splendida ſerraeo quondam ſubuecta ſuperbo,
Nunc terit obſequio planta modeſta lutum
Quæ prius inſertis onerata eſt dextra ſmaragdis
Seruit inops famulis ſedulitate ſuis.
Aulæ celſa regens quondam modo iuſſa miniſtrat
Quæ dominando prius, nunc famulando placet.
Paupertate potens, & ſolo libera voto,
Clarius abiecto ſtat radiata loco.
Aurea fulcra tenens iam tum ſibi vilis honore
Effugit extructum puluere fuſa thorum.
Si contemnatur, tunc nobilis eſſe fatetur,
Et putat eſſe minor, ſi datur vllus honor.
Parca cibo Euſtochium ſuperans, abſtemia Paulam,
Vulnera quo curet dux Fabiola monet.
Melaniam ſtudio reparans, pietate, Bleſillam,
Marcellam votis æquiparare valens.
Obſequio Martham renouat, lachrymiſq; Mariam,
Peruigil Eugeniam, vult patiendo Teclam.
Senſibus iſta gerit, quicquid laudatur in illis,
Signa recognoſco, quæ prius acta, lego.
Omnia deſpiciens, & adhuc in corpore conſtans,
Spiritus hic viuit ſed caro functa iacet.
Terram habitans, cœlos intrat, bene libera ſenſu,
Atq; homines inter iam ſuper aſtra petit.
Cuius ſunt epulæ, quicquid pia regula pangit,
Quicquid Gregorius, Baſiliusq. docent.
Acer Athanaſius, quod lenis Hilarius edunt,
Quos cauſæ ſocios lux tenet vna duos.
Quod tonat Ambroſius, Hironymus atq; coruſcat,
Siue Auguſtinus fonte fluente rigat.
Sedulius dulcis, quod Oroſius edit acutus,
Regula Cæſarij linea nata ſibi eſt.
His alitur ieiuna cibis palpata nec vnquam
Fit caro, ſit niſi iam ſpiritus ante ſatur.

Cætera nunc taceam, melius quia teste tonante
Iudicioque Dei glorificata manent.
Cui sua quisque potest sanctorum carmina vatum
Mittat in exiguis munera larga libris.
Se putet inde Dei dotare manentia templa,
Quisquis ei votis scripta beata ferat.
Hæc quoque qui legitis rogo reddite verba salutis
Nam mihi charta leuis, pondus amoris erit.

2. *De itinere suo cum ad domnum Germanum ire deberet, & à domna Rhadegunde teneretur.*

EMICAT ecce dies, nobis iter instat agendum,
Debita persoluens, emicat ecce dies.
Me vocat inde pater radians Germanus in orbe,
Hinc retinet mater, me vocat inde pater.
Dulcis vterque mihi voto amplectente cohæsit,
Plenus amore Dei, dulcis vterque mihi.
Carior hæc animo quamquam sit & ille beato
* Carior ille gradu, carior hæc animo.
Mens tenet vna duos æquali calce viantes
Ad pia tendentes mens tenet vna duos.
Proficit alterutro, quicquid bene gesserit alter
Vnius omne bonum proficit alterutro.
Sunt quia corde pares iussus non ire recuso
Obsequar ambobus, sunt quia corde pares.
Nec tamen hinc abeo, quamuis noua tecta videbo,
Corpore discedo, nec tamen hinc abeo.
Hic ego totus ero nec corde ac mente reuellor,
Sic quoque dum redeo, hic ego totus ero.
Porrigat arma mihi cœlestia mater eunti
Vt sibi plus habeat, porrigat arma mihi.

* Clarior.

3. *Hymnus de natiuitate domini.*

AGNOSCAT omne sæculum
Venisse vitæ præmium.
Post hostis asperi iugum,
Apparuit redemptio.
Isaias quæ concinit

Completa sunt in Virgine
Annuntiauit angelus
Sanctus repleuit spiritus.
Maria ventre concipit
Verbi fideli semine
Quem totus * mundus non capit,
Portant puellæ viscera.
Radix Iesse floruit
Et virga fructum edidit,
Fœcunda partum protulit
Et virgo mater permanet.
Præsepe poni pertulit
Qui lucis autor extitit,
Cum patre cœlos condidit
Sub matre pannos induit.
Legem dedit qui sæculo
Cuius decem præcepta sunt:
Dignando factus est homo
Sub legis esse vinculo.
Adam vetus quod polluit
Adam nouus hoc abluit,
Tumens quod ille deiicit
Humillimus hic erigit.
Iam nata lux est & salus,
Fugata nox & vita mors,
Venite gentes credite,
Deum Maria protulit.

* orbis.

4. *In nomine domini nostri Iesu Christi & domnæ meæ Mariæ matris eius. De Virginitate.*

CVLMINA multa polos radianti lumine complent
Lætanturque piis agmina sancta choris.
Carmine Dauidico plaudentia brachia texunt:
* Creditur & sacro tripudiare gradu.
Cœtibus angelicis hominum sociata propago,
Reddit honorificum laudis amore sonum,
Alternis vicibus diuina poemata psallunt
Atque creatori mystica verba canunt.

* creduntur que.

Lucida

Lucida sydereo cœli strepit aula tumultu.
Laudibus & domini concutit astra fragor.
Hinc Patriarcharum resonant modulamina vocum, Patriarchæ.
Inter quos Abrahæ est maxima * cura fides. *palma.
A quo acceperunt reddunt dehinc verba prophetæ Prophetę.
Moses ante alios dux, mare teste, viros.
Inde fauent fratres, & celsa caterua piorum,
Lumen Apostolicum præmeditante Petro. Apostoli.
Qui valet ex meritis cineres animare sepultos
Et reuocare diem, voce iubente, potest.
Hinc mercede pari sequitur pius ordo senatum,
In quibus est Stephanus victor honore prior. Martyres.
Quos saxis, gladiisque, fame, *site, frigore, flammis * siti.
Ereptos terris iungit in astra fides.
Casibus heu variis quos sic tulit ira furentis,
Et si mors dispar, lux tamen vna tenet.
Inde Dei genitrix pia virgo Maria coruscat. Virgines.
* Virgineasque agni de grege ducit oues. *virgineoque.
Ipsa puellari medio circundata cætu
Luce pudicitiæ splendida castra trahit.
Per Paradisiacas epulas sua vota canentes
Ista legit violas, carpit & illa rosas.
Pratorum gemmas, ac lilia pollice rumpunt,
Et quod odoratum est flore comante metunt.
Illic Euphemia, pariter quoque plaudit Agathe,
Et Iustina, simul consociante Tecla.
Hic Paulina, Agnes, Basilissa, Eugenia regnant,
Et quascunque sacer vexit ad astra pudor.
Felices quarum Christi contingit amore
Viuere perpetuo nomina fixa libro.
Has inter comites coniuncta * Cesaria fulget * Casaria.
Temporibus nostris Arelatense decus.
Cæsarij monitis luci sociata perenni,
Si non Martyrij, virginitatis ope.
Quos Liliola refert æquatis moribus ambos
Et claram hæredem proxima palma manet.
Et quæcunque suos vigilans meditabitur actus,
Hic erit egregio participanda gradu,

B. Radegundes eiusque vitæ institutum.

Concipiente fide Christi Radegundes amore
Cæsarij lambit regula quicquid habet.
Cuius pontificis refluentia pectore mella
Colligit,& riuos insatiata bibit.
Quantum fonte trahit,tantum sitis addita crescit
Et de rore Dei plus madefacta calet.
Nec sibi sed cunctis generaliter vnica viuens
Felix angustam pandit ad astra viam.
Sed tibi præ reliquis mater pia charior instat,
Eligit excelso consociare choro.
Res probat ipsa tamen,quoniam quæ filia constat,
Te matrem votis optat habere suam,
Quamque suis genibus charam nutriuit alumnam
Præficit ecce suo constituenda loco.
Et quæ te semper baculi moderamine rexit,
Prompta sub imperio vult magis esse tuo.
Proficit illa sibi,cum tu præponeris illi,
Illa subit votum,te potiente gradu.
Ecce diem festum tandem pietate tonantis
*Quem precibus genitrix sæpe rogabat,habet.

* Quam.

Cuius respirant tacito præcordia pulsu,
Angustosque animos gaudia larga replent.
Expectata nimis oculos ad tempora tendens,
Semine lætitiæ dona superna metit.
Optat adhuc supplex,vnum,quod restat,honoris,
Vt placeas Christi consocianda polo.
Qualiter hæc capias labor esse videtur agentis.
Sed labor iste breuis fruge replendus erit.
Seruitio domini subdenda est ad iuga ceruix,
Nec graue sed leue fit,quicquid amore feres.

Agnetē ad virginitatis honorē impellit exemplis.

Non aliunde petas; in matre exempla require;
Aspicis ante oculos quod mediteris opus;
Cum qua festinas simul esse in luce perenni,
Condecet hic simili currere lege viam.
Sit tibi dulce decus veneranda Cęsaria præsens,
Præsule Cæsario non caritura tuo.
Illos corde sequens,mandataque corpore complens,
Vt teneas flores, has imiteris apes.

B. Cæsariæ. B. Mariæ Virginis.

Respice

Respice qui voluit nasci se ventre puellæ
Et domini summi qua caro carne venit.
Spiritus intactam venerabilis attigit aluum
Virgineam cupiens inhabitare domum.
Hanc Deus ingrediens hominis, quæ nesciit vsum
Sola suo nato conscia virgo viro.
Concipiente fide nullo se semine *lusit.
Et quo factus homo est; non fuit alter homo.
Virginitas felix, quæ partu est digna tonantis,
Quæ meruit dominum progenerare suum.
Templa creatoris sunt membra pudica puellæ,
Atque habitat proprius tale cubile Deus.
Quantum sponsa potest de virginitate placere,
Ipsa * Dei genitrix non nisi virgo placet?
Sara, Rebecca, Rachel, Esther, Iudit, Anna, Noëmi
Quamuis præcipuè culmen ad astra leuent.
Nulla tamen meruit mundi generare parentem,
Quæ dominum peperit, clausa Maria manet.
Intemerata Deum suspendit * ab vbere natum,
Et panem cœli munere lactis alit.
Hoc ergo in sponsæ nunc * viscere diligit ipse,
Quod prius in * matre legit honore sacer.
Pectora liberius penetrat sibi cognita soli,
Et quo nemo fuit lætior intrat iter.
Hæc sua membra putans, * quæ nulla iniuria fuscat,
Quæ neque sunt alio participata viro.
Mitis in affectu, pectus complectitur illud,
Promptus amore * colens, alter amator abest.
Cum sua regna Deus pariter velit omnibus esse,
Hoc commune tamen Christus habere fugit.
Per paradisiacas epulas cupit esse cohæres,
Virgineam solus vult habitare domum.
Castra pudicitiæ melius rex ipse tuetur,
Si sibi non violet turba dicata fidem.
Ipse voluntatem si viderit esse fidelem,
Proque suis famulis & Deus arma tenet.
Lorica, galea, clypeo, præmunit amantem,
Et stabilit solidum mentis in arce gradum.

* læsit.

Virginitas digna quæ pariat Deum.

* cui.

* ad vbera.

* viscera.

* matrem.

* qua.

* calens.

Quã grata Christo sit virginitas.

Christus pudicitiæ vindex.

Ballista iaculans pro te mox exit in hostem,
Perdat vt aduersos, qui tibi bella mouent,
Currit ad amplexus post prælia gesta triumphans.
Insigens labijs oscula casta sacris.
Blanditur, refouet, veneratur, honorat, obumbrat,
Et locat in thalamo membra pudica suo.

Cælites virginibus fauēt.

Syderei proceres, ad regia vota frequentes.
Certatim veniunt, adglomerando chorum.
Quos præter Cherubin, Seraphin reliquosque beatos
Aligeros * comites, quos tegit vmbra Dei,
Bis duodena senum concursat gloria vatum
Attonitu, sensu, plaudere, voce, manu.
His venit Helias, illis in curribus Enoch,
Et nati dono virgo Maria prior.

* Angelicos.

* Iuris consulti Pauli comitante volatu,
Princeps Romana currit ab arce Petrus.
Conueniunt ad festa simul sua dona ferentes,
Hi quorum cineres vrbs caput orbis habet.
Culmen Apostolicum radianti luce coruscum
Nobilis Andream mittit Achaia suum.
Præcipuum meritis Ephesus veneranda Ioannem,
Dirigit & Iacobos terra beata sacros
Læta suis votis Hierapolis alma Philippum,
Producens Thomam munus Edessa pium.
Inde triumphantem fert India Bartholomæum,
Matthæum eximium Naddauer alta virum.
Hinc Simonem ac Iudam lumen Persida gemellum,
Læta relaxato mittit ad astra sinu.
Et sine rore ferax Ægyptus torrida Marcum.
Lucę euangelica participante tuba.

*Lepis. Apostolicum agmen & aliorum sanctorum. Paulus. Petrus. Andreas. Ioannes. Iacobus vterque. Philippus Thomas. Bartholomæus. Matthęus. Simon & Iudas. Marcus. Lucas.

Africa Cyprianum, da Silcia clara Quirinum,
VincentI Hispana surgit ab arce decus.
Egregium Albanum fœcunda Britannia profert,
Massilia Victor martyr ab vrbe venit.
Porrigit ipsa decens Arelas pia dona Genesi,
Astris Cæsario concomitante suo.
Ipse Parisiaca properat Dionysius vrbe,
Augustoduno Symphoriane venis.

Priua-

Priuatum Gabalus, Iulianum Aruernus abundans,
Ferreolum pariter pulchra Vienna gerit.
Hinc simul Hilarium, Martinum Gallia mittit;
Te quoque Laurenti, Roma, beate, tulit.
Felicem meritis Viceria læta refundit,
Et Fortunatum fert Aquileia suum.
Vitalem ac reliquos, quos chara Rauenna sepultat,
Geruasium, Ambrosium, Mediolane meum.
Iustinam Patauum, Euphemiam huc Chalcedon effert.
Eulalia Emerita tollit ab vrbe caput.
Cæciliam Sicula profert, Seleucia Teclam,
Et Legio felix Agaunensis adest.
Europæ atque Asiæ quis lumina tanta recurrat?
Vel tua quis possit pignora Roma loqui?
Vndique collectos diuersis partibus orbis,
Agminibus iunctis regia pompa trahit.
Intrant sydereo vernantes lumine portas,
Excipit hos proceres vrbs patefacta poli.
Incedit sensim tunc prætextata potestas,
Ordine patricio sic potitura loco.
Nobilitas cœli diues cruce, sanguine Christi
Festinat festos concelebrare * choros.
Paupertas terræ censu cœleste redundans,
Consulibus tantis regia vota colit.
Vndique distinctè * numerosa sedilia complent,
Attonique silent rege loquente patres.
Maiestas arcana Dei tum pondere fixo
Alloquitur proceres, quos sua dextra regit.
Hæc mihi pollicitum seruauit virgo pudorem,
Nec voluit placitam dilacerare fidem.
Sollicitis animis sponsi vestigia sectans,
Et mea vota petens inuiolata venit.
Per tribulos gradiens spinę cauefecit acumen,
Sentibus in medijs nescia ferre vepres.
Vipera, seps, iaculus, basiliscus, * hemorrois, aspis,
Faucibus horrificis sibila torsit iners.
Inde sagitta volans, hinc terruit arcus euntem,
Docta sed insidijs cautius ire suis.

Sanctorū vndique ortorum cœtus.

* theros

* numerosa.

Virginitatis laudes & labores Deus in sanctorū cœtu memorās inducitur.

* emæro Metathesi literarum.

Inter

...ra ne frangant, tumidos neque prospera reddant,
...c medio ... tenens cautius itur iter.
... bona ... homo, tribuat si gratia Christi,
...spirante illo, vel moderante gradum.
...atq; bonis radiantia lumina fundis;
...as retinens geminas tu quoque gemma micas.
...tas felix nullis æquanda loquelis,
Nec si ... enos suppleat ore sonos.
... prius est sine sorde nitet venerabilis orbi
... uræ proprium non vitiandu bonum.
...oris in læsum seruans preciosa talentum,
Perpetuas retinens nescia furis opes.
... premit in ... luso torpentia viscera fœtu,
Aut ... facta iacet p... gnore mœsta suo.
... l... sau... æ se... corporis æstus
... pendens stamine fessa salus.
... tumescit,
Atque ... tatis morbida crescit Hydrus.
... habitum tantum cutis effera turget,
V... trem hoc quod amore gerit.
... & pro... verecunda parentibus aufert,
Donec depositum sarcina soluat onus.
...s ge... tum patrius verbis æquare valebit?
Aut ... ymas carmine flere vacet?
... secretum compago relaxat honestum,
Atque dolore graui viscera fascis agit.
... puerperio membrorum porta patescit,
Exit & ad lucem fors sine luce puer.
... genitus. genitrix se oblita requirit,
Tristis & ad natum lumina lassa trahit.
... expositum ne ... iam sua mater alumnum,
Quem vix ... peperit hæc modo funus habet.
... meruit iam, nec modo virgo vocari,
Hæc duo damna dolens se mala nupta gemit.
non validus spes rapta dolores,
Nec fletu nati se fouet illa sui.
... lacrymas infantis ab ore resorbet,
Aut teneras voces lacte fluente rapit.

Virginitatis encomium.

Caret partus & orbitatis incōmodis.

Deformitas pregnantis.

Tristis

Tristis decrepito damnat sua viscera luctu,
  Quod iacuit natus, heu dolet ille sinus.
Quid si vita manet pueri, nec semper habenda,
  Incipiat teneros, vt dare voce sonos.
Imperfecta rudis consilidens murmura linguæ
  Cum matrem dulci fauce susurrus alit.
Contingitque nefas, rapiatur pectore matris,
  Ætas ad damnum creu t adulta suum.
Triste flagellatis genitrix orbata capillis
  Defuncti in labiis vbera sicca premit.
Infundens lacrymas lamenta resuscitat ardens,
  Et gelidum corpus fonte tepente lauat.
Dilacerat faciem, crinem aufert, pectora tundit,
  Heu dolor armatus, sic sua membra ferit?
Si videt alterius natum, sua pignora deflet,
  Æqualemque suum tristis obisse gemit.
Alter si ploret, currat, stet, gaudeat infans,
  Ante oculos nati ludit imago sui.
Quem semel effudit per cuncta momenta requirit,
  Nec miseræ matris pendet ad ora puer.
Quid si aliud grauius; moriatur & ipse iugalis?
  Quæ noua nupta fuit, iam vidua ecce iacet.
De thalamo ad tumulum, modo candida, tam cito nigra:
  Ante quibus caluit, frigida membra tenet.
Construit exequias, peruersaque vota celebrans
  Exornat tumulum, heu, spoliando torum.
Sæpe maritalem repetit miserando sepulchrum,
  Contemptaque domo funus amara colit.
Incumbit tumulo, solatia cassa requirens,
  Cuius membra prius, nunc super ossa premit.
Fletibus irriguis per turo carmine luget,
  Funeris obsequio lumina perdit amor,
Quot mala plebeiæ veniant, quis pandere possit?
  Vix bene reginæ, quæ viduata manet.
Non vero coniugium, sed præfero virginis aluum,
  Quod dat Apostolica Paulus ab ore tuba.
Inclita virginitas, cœlos quæ dote mereris,
  Cum thalamis Christi consocianda places.

Funera

a nulli gemis sine limite gaudia sumis,
uit amor semper, nec tibi Christus obit.
gna tenes; hic vincis, & integra fulges,
n... tuta loco, sanctificata Deo.
ibi, chara Deo, meritis venerabilis Agnes,
fero; quo * placeant, tu faciendo colas,
s vt iussu munus tribuatur vtrisque;
ando corona tibi, tunc mihi vel venia.
per hos fluctus animas tu Christe gubernes,
ore & antenna velificante crucis.
st emensos mundani gurgitis æstus,
portum vitæ nos tua dextra locet.

* placeat.

5. *In laudem sanctæ Mariæ Virginis & matris Domini.*

NCVA Prophetarum cecinit de virgine partum;
Nuncia fert terris angelus ista poli.
ona vox hominum memorat hoc ferre puellam,
uod daret absque viri germine virgo virum.
evangelico concordans pandit Isaias
æ Deus inspirat, hæc canit ipse tuba.
torrens, & ritè profunda locutus,
nuel nostrum, virgine dante canens.
cem olim, vt de matre tonantis honore,
dicis florem Iessea virgo daret.
hæc virga fuit, de qua flos Christus abortus,
odor viuax membra sepulta leuat.
morte iacens, de cuius aromate tactus,
diem quartum Lazarus ore reflat,
emis vtero ipso sanctificatus,
ns voce patri, sic quoque vatis ait.
dies venient, & Dauid suscito germen,
bit Rex, atque erit hic sapiens.
men iustum virgo est, & REX suus infans,
cium faciens arbiter, orbis herus.
nographi plectro cantata est ista virago,
um daret arte melos vox, lyra, chorda, chorus.
r Sion dicit homo, & homo factus in illa est,
hanc fundauit, factus in ipsa & homo est.

Isaiæ c. xi.

Ierem. 33.

Psalm. 86.

 Sic

Sic quoque qui fundauit eam, est altissimus ipse,
Hæc Sion, mater virgo Maria fuit.
Psalm. 18. Qui tanquam sponsus * thalamo procedit ab alto,
* thalami aluo. Exultatque gigas Christus, eundo viam.
O vteri thalamus, noua iunctio facta salutis,
Qua Deus atque caro nupsit honore nouo.
Quod Deus amplexus carnem est, caro iuncta cohæsit,
Stat Deus atque homo fit, Christus vtrumque genus.
Non Deus in carnem est versus, Deus accipit artus,
Non se permutans, sed sibi membra leuans.
Cuius non poterat Deitas per aperta videri,
Velamen sumpsit, carne videndus homo.
Vnus in ambabus naturis, verus in ipsis,
Æqualis matri hinc, par Deitate patri.
Non sua confundens, sibi nostra sed omnia nectens,
Quem sine peccato gignit vterque virum.
De patre natus habens diuina, humanaque matris,
De patre sublimis, de genetrice humilis.
Quando incorporeus pie, corporis induit artus,
Æqualis matri fit minor inde patri.
Carnem, animam, ossa, cutem neruos, venas, femur, vngues
* seruus vt assumens est. * Formam serui assumens, minor inde patri.
Sed redeo, qua virgo trahit mihi laude canenda,
Qualis nulla fuit, nulla futura venit.
Psal. 35. Quemque pluunt nubes iustum de rore superno,
Isai. 45. Hæc Saluatorem germine terra dedit.
Hæc porta est clausa, in quam intrat vir nemo, nec exit,
Ezech. 44. Ni dominus solus, sic quoque clausa patent.
Lucæ. 1. Cuius in aduentu exiliit de ventre Ioannes,
Infans personali munere præco nouus.
Trans vterum matris quasi per specularia cernens,
Maternis & puero membra fenestra fuit.
Quando exultauit ventrem de ventre salutans,
Dum pede non potuit, motibus iuit iter.
Credo & prostratus iacuit, palmasque tetendit,
Ante redemptorem paruula membra mouens.
Luc. 3. Corrigiamque pedum quoniam est non soluere dignus,
Pronus adorauit, credo, tremente genu.

Nobi-

s Elizabeth, de qua canit alta prophetans,
c operante Deo germina læta refert.
edicta inter mulieres, vnde mihi hoc,
vt mater Domini visitet alma mei?
Gabr el vocitat benedictam laude puellam,
nerito extollit, quæ noua dona gerit:
genitura foret benedictum germine fructum,
iem Hieremias voce tonante refert.
eus est noster, non absque illo alter habetur,
ft hæc in terris visus homo est habitus.
n Daniel sanctum sanctorum prædicat vnum,
monte excisus qui angulus & lapis est.
io Moses ait, DEVS excitat ecce prophetam
bis, ex vestris fratribus, orbis opem.
a anima hanc non audierit, qui exterminat illum,
populo vindex ipse propheta suo est.
d dixit: adorabunt hunc munere reges,
ruibunt gentes, & Saba dona dabit.
piens Simeon manibus quem iustus vtrisque,
ecrepitus senio hæc pia verba dedit:
c dimitte in pace tuum seruum auctor ab alto,
derunt oculi iam quia vota mei.
ndo salutare hoc merui, tua verba secundum,
rre manu & visu cernere iure DEVM.
a virgo Dei talem generando Maria,
r quem lumen habet plebs tenebrosa prius.
gione vmbræ mortis lux orta refulsit,
dmirabilis est consiliarius hic.
Deus est fortis pater, atque in sæcula princeps,
perpetuus pax sine fine manet.
ant cœli nubes, iustumque pluerunt,
Quem saluatorem germine virgo dedit.
plus, labor Æthiopum, * Sabaimque sublimes,
d quem transibunt, te sequendo Deum.
n quo tantum Deus, & non est Deus absque hoc,
Hic Deus absconsus, qui DEVS Israël est.
us iustitia est lumborum cingulum & Idem
renis adest cinctorium que fides,

Luc. 1.

Ierem. 31.
Isaiæ 45.
Baruch 3.
Daniel 2.
Deut. 18.

Psalm. 71. et 59.

Isaiæ. 9.

* ditesq; sabei.
Isaiæ. 60.

Isaiæ. 11.

Regu-

Reguli & aſpidis auſa manus penetrare foramen,
Ablactatus agens, nec nocet vllus ei.
Aſtans in ſignum populorum, eiuſque ſepulchrum
Nobile ado andum gloria quanta tegit ?
Iſaiæ. 16. Quem dominatorem terræ miſit Moabitis,
Petra ex deſerti qui pius agnus adeſt.
Zachariæ. c 9. De quo Zacharias, exulta filia ſion
Iuſtus, Saluator, Rex tuus ecce venit.
Aſcendens aſinam ſuper, aut aſinæ quoque pullum,
Quadrigas perdens ex Effraim & equum,
Mich. c. 5. Vnde & Micheas & tu, inquit, Bethleem Ephrata,
Paruulus in IVDA millibus ipſe manes.
Pſal: c ix. Egredietur, qui dominatur in Iſraël, ex te,
Egreſſuſque potens eius ab initio.
Lumen ſanctorum in ſplendoribus, ex vtero quem
Ante & Luciferum progenuitque pater
Iſaiæ. LIII. Liuores ſanans noſtros Luore beato,
Et veteres maculas ſanguinis amne lauans.
O virgo inſignis nobiſque medella monades,
Quam Deus impleuit totius orbis ope.
Quæque creatorem meruiſti ventre tenere,
Et generare diem, concipiente fide.
Mundatura nouo partu de crimine mundum,
Atque ſacro fœtu progenitura Deum.
Humano generi genuit quos Eua dolores,
Curauit genitus, virgo Maria, tuus.
Peccati iaculo defixa in ſtirpe cicatrix,
Vlcera nulla gerit, nec ſua ſigna patent.
Succus amarus enim vetiti de cortice ligni,
Stante redemptoris de cruce dulce [illegible]:
Sub pomi ſpecie mors tunc de fronde pependit,
Nunc tuus eſt vterus, hinc cibus, unde ſalus.
Fructu ſancta pio renouaſti tempora rerum,
Lucidiorque dies, te generante, nitet.
Poſt tenebras ſolem reuocat tuus aluus in orbem,
Cum domini iubaris irradiauit apex.
In te habitans mundi lumen ſtatione coruſca,
Floruit internus per tua membra DEVS.

Nunc

viuax fulgor penetrans & ad ima profundi,
em alit, astra regit, tartara luce replet.
nundi vno eſt hæc machina tecta pugillo,
uditur in fibris caſta puella tuis.
rtans fabricata fabrum, atque humana Tonantem,
g la radicem, facta creantis opem.
ter illa nouum tenuerunt viſcera lumen,
od decus intus erat, quiſue honor inde foras?
quanta ſinus hilaris tuus ille vehebat,
n tua membra premens plus releuabat onus?
enitrix de faſce leuis, de prole ſalubris,
n ſplendoris habens, lux neque pondus erat.
um de flore gerens, de fruge leuamen,
m, & cœli panem ſpica nouella gerens.
erat ſtella, & ſol matutinus in aluo,
a arcam abſcondens fulgida luna iubar.
ulum portans agnum, antiquumque gigantem
que tribu Iuda qui leo fortis erat.
a producens vitulus ceu Rhinocerotis,
duus, elatis naribus alta fremens.
us atque aſpis, cedunt cui cuncta venena,
era, ſeu dipſas, ſeps, draco, cenchris, hydra.
lus ipſe puer. perſona vetuſta dierum,
eiſus cuius ſtat ſine principio.
diffuſa in labiis eſt gratia florens. Pſalm. 44.
gnis forma præ genitis hominum.
que eſt oriens ex alto nomen honoris,
nos lumen agens, viſitat in tenebris.
enit de Edom, de Boſra veſte cruenta,
cher, ſanguineus, candidus atque ruber. Iſaiæ. 63.
urus erat qui ſolus torcular altum
ruce penſandus, membra cruore leuans.
ſibi miſta eſt ſtola candida, tincta rubore,
em poſt, ante quem, non Deus vllus erit.
tranſcendit ſacra magnificentia cœlum,
cta tegens palma, ſidera, rura, freta.
e tunc ſenſus, domini pia mater, habebat,
um tibi talis erat fœtus, honore nouus?

Præmia quanta vterum impl.bant. & gaudia pectus,
Cœlorum artificem, cum tua ferret humus?
O meritis radians dic virgo putasne videbas
Angelicos cursus ire redire nouos?
Militiam cœli cum te seruare vicissim,
Sentires animo, sæpè leuata manu.
Quæ circa te acies, vel quando iter ire parares,
Millia prægressus concomitando tuos?
Quid Michael faceret ductor, sub principe celso,
Quid gereret Gabriel nuncius ille sacer?
Qualiter aut Raphael occursum impenderet almæ,
Te portante, Dei dum putat esse thronum.
Credo alter cuperet plantis substernere palmas,
Ille excussa ala subnitidare viam.
Duceret iste auras, ne te grauis vreret æstus,
Ille leuans pinnas, vertat vt imber aquas.
Iste ad frena manum retinens, ne sarcina lapset,
Neu pes offendat, pendula turba votat.
Quot vigiles turmæ, cum te sopor altus haberet,
Solaque dormitans tot vigilare dares?
Sidereo obsequio meritis dignissima virgo,
Cum te diuinis cingeret ala choris.
Cuius honore mero sol ipse tremisceret ortum,
Lunaque sub pedibus quæreret esse tuis.
Artificique suo se machina subderet orbis,
Ac miraretur, per tua membra DEVM.
O virgo excellens, vincens super omnia matres,
Quam genus erexit, cui Deus alta dedit.
Cuius fructus adest, & flos non perdit honores,
Quæ nato es Genitrix, & tibi virgo manes.
Felix quæ generi humano sub Tartara lapso
Ad cœlos facta es sors, via, porta, rota.
Aula Dei, ornatus Paradisi, gloria regni,
Hospitium vitæ, pons penetrando polos.
Arca nitens, & theca potens gladij bis acuti,
Ara Dei assurgens, luminis alta Pharos.
Celsa super cedros, & vasta cacumina montis,
Subque tuis plantis & rota solis adest.

neo cœtu dux sexu prima secundo,
ælata astrigeris sola puella choris.
entum figuli super omnia vasa decorum,
que creaturæ fulgida massa nouæ.
lelabrum pulchrum, verbi capiendo lucernam,
uam formam sculpsit tam super astra faber.
ns Ierusalem sanctam, speciosa venustas,
facie templi vas in honore Dei.
erans portas SION splendore corusco,
ans merito fidei, gemma superba throni.
diem iaculans, radios à fronte sagittans,
uminibus rutulis: lumen honore rotans.
reum speculum, illustris domus omnipotentis,
ultibus ex illis fulgura clara ferens.
nen honoratum, benedicta MARIA per æuum,
d laudem artificis nobilis artis opus.
cis & angelico preciosa puella relatu,
)mnes vltra homines dona decoris habens.
: rubore rosas, candore hinc lilia vincens,
los nouus è terra, quem polus arce colat,
ystallum, electrum, aurum, ostrum, concha alba, smaragdus,
Quo tua forma nitet, cuncta metalla iacent.
premitur candore tuo, sol crinis honore,
alleſcunt radij, virgo decore, tui.
hnites hebes est, cedit tibi lucifer ardens,
)mnibus officiis lampade maior ades.
culti in terris sacramenti conscia summi,
t secreta poli sunt patefacta tibi.
gnus ager Domini generans sine semine frugem,
t ne casta seges messe repleta places.
a sine exemplo fœcunda, & libera nexu,
gnara amplexus, mater opima sinu.
go intacta manens, fidei vbertate marita,
nscia coniugio fœta, negante viro.
cipis. vt nescis: sic reddis, vt integra constes,
Nec violata paris, nec pariendo doles.
amen est genitus DEVS & homo, verus & vnus,
Spiritus atque caro Christus, vtrumque genus.

antes in regna Dei, pietate redempti,
Gaudia visuri regis in arce poli.
os recipit sacra porta Petri, quos ianua Pauli,
'ostis ad Andrææ limen Achaia * petit.
heus Æthiopes, Ephesinos valua Ioannis,
t quem quisquis amat, hunc sua porta rogat.
um ante aduentum te qualiter ornat amator,
ortauit quem vterus virgo beata tuus?
s tibi larga poli, cui tu domus arcta fuisti,
entris pro hospitio restituendo thronum.
nponendo caput niueum diademate fuluo.
t gemmis rutilam comit honore comam.
ectens niueo preciosa monilia collo,
ulgore & vario pectora pura tegens.
m speciosum humeris imponit honoris amictum,
plendore ardescens purpura tincta nitet
ioties coctum zonæ micat aura per aurum,
allida nec pallæ est fimbria, luce nitens!
s tibi digna canat, quantum decus exeat ore,
ut de veste tui gemma virore micet?
ndo strata iacet pedibus preciosa smaragdus,
uando pauimentis alba Topazus adest.
dque oculus non videt agens, non audijt auris,
rnamenta tibi hæc pia virgo nitent.
regio ergo poli, totusque exercitus astri
e ornatam inspiciet, laudibus ora mouent
iens Michael præconia ferre beatæ,
umque suis turmis, hæc tibi virgo refert.
cus excellens, ô fœmina forma salutis,
rtus fruge potens, virginitate placens.
uam est se nasci dignata redemptio mundi,
reparare genus, quod tulit Eua ferox.
tibi mater opem legionum millia mille,
r classes resonant carmine, voce, lyra.
lus inde tuos repetit paranymphus honores,
ui tibi de cœlis nuncia sancta vehit.
os, ô felix imitari nescia virgo,
ius & agnus ouis, conterit ora lupi.

* patet

Fruge pudicitiæ cœli dotanda talento,
Æterni regis ducitur in thalamos.
Pulchra corona caput triplici diademate cingit,
Et gemmæ exornant pectora, colla, comam,
Induitur teneris ſuperaddita purpura membris,
Et candore niuis fulgida palla tegit
Floribus æternis oculos roſa, lilia, paſcunt,
Et paradiſiacus naribus intrat odor.
Vnde magis dulcis hortamur vt iſta requiras,
Quæ dedit Eugeniæ Chriſtus & alma Teclæ.
Virgo Dei fructus cœli, victoria mundi,
Vt ſemper regnes, has pete regis opes.
Sunt ibi Chryſolithis fabricata palatia gemmis,
Atque Smaragdineo ianua poſte viret.
Limina ſardonychæ variato lumine florent,
Et Hiacynthęus circuit ordo domum.
Aurea tecta micant, plebs aurea fulget in aula,
Et cum rége pio turba coruſca nitet.
Ille puellarum locus eſt, quæ lucis amore,
Hic ſeruant domino corpore, mente fidem.
Deſpice quod terræ eſt, & clara ſedebis in aſtris
Chriſti vt ſponſa placens regna ſuperna colas.
Præſens vita nimis fugitiuo tempore tranſit;
Virginis integritas glorificanda manet.
Paupertas te parua rogat cum diuite Chriſto,
Vt venias noſtro dulcis alumna ſinu.
Quo patris auxilium domino obtentura preceris,
Atque tibi felix regna beata pares.
Vt pariter ſanctæ merearis iuncta Mariæ,
Gaudia perpetuo concelebrare choro.
Has quæcunque pijs manibus ſuſceperis arras,
Non nuptura homini, ſed ſis amata Dei.

7. *Ad Domnam Radegundem.*

REGALI de ſtirpe potens Radegundes in orbe,
Altera cui cœlis regna tenenda manent.
Deſpiciens mundum meruiſti adquirere Chriſtum,
Et dum clauſa lates, hinc ſuper aſtra vides.

Gaudia

Gaudia terreni conculcas noxia regni,
Vt placeas regi læta, fauente polo.
Nunc angusta tenes, quo cœlos largior intres
Diffundens lacrymas gaudia vera metes.
Et corpus crucias, animam ieiunia pascunt,
Salue, quam dominus seruat amore suus.

8. *Ad eandem de violis.*

TEMPORA si solito mihi candida lilia ferrent,
Aut speciosa foret suaue rubore rosa.
Hæc ego rure legens aut cespite pauperis horti,
Misissem magnis munera parua libens.
Sed quia prima mihi desunt, vel soluo secunda,
Profert qui violas fert & amore rosas.
Inter odoriferas tamen has quas misimus herbas,
Purpureæ violæ nobile germen habent.
Respirant pariter regali murice tinctæ,
Et saturat foliis hinc odor, inde color.
Hæc quod vtrumque gerit pariter habeatis vtraque
Et sit mercis odor flore perenne decus.

9. *Ad eandem de floribus super altare.*

FRIGORIS hiberni glacie constringitur orbis,
Totaque lux agri flore *cadente perit.
Tempore vernali, dominus quo Tartara vicit,
Surgit perfectis lætior herba comis.
Inde viri postes, & pulpita floribus ornant
Hinc mulier roseo complet odore sinum.
At vos non vobis, sed Christo fertis odores
Has quoque primitias ad pia templa datis.
Texistis variis altaria festa coronis,
Pingitur vt filis floribus ara nouis.
Aureus ordo crocis violis hinc blatteus exit,
Coccinus hinc rubicat, lacteus inde niuet.
Stat prasino venetus, pugnant & flore colores,
Inque loco pacis herbida bella putes.
Hæc candore placet, rutulo micat illa decore;
Suauius hæc redolet, pulchrius illa rubet.

*cadente.

Sic specie

Sic ſpecie varia florum ſibi germina certant,
Vt color hinc gemmas, thura reuincat odor.
Vos quoque quæ ſtruitis hæc Agnes cum Radegunde,
Floribus æternis veſter anhelet odor.

10. *Ad eandem pro floribus tranſmiſſis.*

O REGINA potens, cui aurum & purpura vile eſt,
Floribus ex paruis, te veneratur amans.
Et ſi non res eſt color, attamen ipſe per herbas,
Purpura per violas, aurea forma crocus.
Diues amore Dei vitaſti præmia mundi,
Illas contemnens, has retinebis opes.
Suſcipe miſſa tibi variorum munera florum,
Ad quos te potius vita beata vocat.
Quæ modo te crucias, recreanda in luce futura,
Aſpicis hinc qualis te retinebit ager.
Per ramos fragiles, quos nunc præbemus olentes,
Perpende hinc quantus te refouebit odor.
Hæc cui debentur, precor, vt cum veneris illuc
Meque tuis meritis dextera blanda trahat.
Quamuis te ſpectet paradiſi gratia florum,
Iſtæ vos cupiunt iam reuidere fores.
Et licet egregio videantur odore placere,
Plus ornant proprias te redeunte comas.

11. *Ad eandem, cum ſe recluderet.*

MENS fœcunda Deo Radegundis, vita ſororum,
Quæ vt foueas animum membra domando cremas.
Annua vota colens, hodie claudenda recurris,
Errabunt animi te repetendo mei.
Lumina quam citius noſtris abſcondis ocellis,
Nam ſine te nimium nocte premente grauor.
Omnibus excluſis vno retineberis antro,
Nos magis includis, quos facis eſſe foris:
Et licet hic lateas breuibus fugitiua diebus,
Longior hic menſis, quam celer annus erit.
Tempora ſubducis, ceu non videaris amanti,
Cum vos dum cerno hoc mihi credo parum.

Sed tamen ex voto tecum venit mus in vnum,
Et ſequor huc animo,quo vetat ire locus.
Hoc precor,incolumen referant te gaudia paſchæ,
Et nobis pariter lux geminata redit.

12. *Ad eandem cum rediÿt.*

VNDE mihi rediÿt radianti lumine vultus?
Quæ nimis abſentem te tenuere moræ?
Abſtuleras tecum,reuocas mea gaudia tecum,
Paſchalemque facis bis celebrare diem.
Quamuis incipiant modo ſurgere ſemina ſulcis,
Hic egomet hodie,te reuidendo,meto.
Colligo iam fruges,placidos compono maniplos,
Quod ſolet Auguſtus menſis,Aprilis agit.
Et licet in primis modo gemma & pampinus exit,
Iam meus Autumnus venit,& vua ſimul.
Malus & alta pirus gratos modo fundit odores,
Sed cum flore nouo iam mihi poma ferunt.
Quamuis nudus ager nullis ornetur ariſtis,
Omnia plena tamen,te redeunte,nitent.

13. *Ad Gregorium Epiſcopum,pro infirmitate ſua.*

VENIT ad ægrotum medici vox alma Gregori,
Vrbe ex Toronica,dum cubo rure thoro.
Concitè preſbytero recitante Leone ſereno,
Irem,vt Martini ſunt vbi feſta pij.
Tum,fateor,morbi graue debilitate laborans,
Febre calens ſummo,* iam rigor intus eram.
Hinc fragili nimium,forti languore,redacto,
Ilia laſſa leuans,halitus æger erat.
Ibat anhelanti vapor aridus ora perurens,
Ibat ab arcanis flatilis aura coquens.
Feruor eram totus,triſtis rogus igne caminus
Febris & in fibris ſtabat aperta patens.
Donec Chriſtus opem ſudore vndante refudit,
Feruidus & gelidas ignis abegit aquas.
Redditur ipſa ſalus,pater alme,ſaluto ſalutem,
Auxilium exili ſis rogo paſtor oui.

* non.

14. *Ad*

14. *Ad eundem pro causa Abbatissæ.*

EPSIT quale nefas intra pia septa synaxis?
Inconsulte dolor rumpere verba vetas.
ale nec ante oculos, patulas neque poluit aureis,
Nec facerent vitio qui sua fana colunt.
tamen, alme pater, pietatis amore labora,
Vt sacer ant:stes culmina cuius habes.
de repræsentes Martinum in tempore sacrum,
Cursibus atque fide dando salutis opem.

Epistola pro eadem re.

OMMENDANS humilitatem meam copiosissimæ vestræ dulcedini, & mitissimæ dominationi suggero, vt causa vniuersalis Ecclesiæ talem habens basidem, vt nullus ventorum turbo succlinans, nulla procella propellens congeries possit illic inuenire quod quatiat, aut quod labe-et, reperiat: in causa qua conseruus meus presbyter præsentium portitor os pro singulari præsidi o confidens occurrit, sicut ipse singula poterit licare. Memor sis commendationis beatæ Domnæ meæ filiæ, vel iam tris vestræ Domnæ Radegundæ pro loci sui, vel personæ, totiusque re-æ stabilitate quod petijt, & verborum vel viscerum supplicatione com-it, ita præcipiatis infatigabiliter laborare, qualiter ipse vobis in retribu-e sempiterna restituat. qui prouidet auxilium indigentibus. In causa inæ vester Apostolatus pastoraliter desudet.

15. *Ad eundem ex nomine Iustinæ.*

NTISTES Domini, bone pastor & autor honoris,
Ritè decus generis quo est generosa fides
inam famulam pietate memento, beate,
Per te & commender stirpe vel arce patri.
c referens grates auiæ, quia reddita tandem
Ad vultus neptis dulcis imago venit.
diu nostris votis dans gaudia rector,
nter auam & neptem tu mediator agas.

16. *Ad eundem salutatoria.*

LME beate pater, lumen generale Gregori,
Iure sacerdotum culminis arce caput.

Reddo Deo grates de vobis prospera noscens
Vestris nunc scriptis lætificatur agens.
Me quoque commendans humili prece voce saluto
Iugiter officio quem mea corda colunt.

17. *Ad eundem salutatoria.*

SVMME pater, patriæ celsum & generale cacumen
Forte decus, generis Toronicensis apex.
Lumen ab Aruernis veniens feliciter aruis,
Qui inlustrans populos spargeris ore pharus.
Alpibus ex illis properans mens altior ipsis,
Vir per plana sedens qui pia castra tegis.
Ne noceant hostes, qui sunt in ouile fideles,
Vnicus in campis publica turris ades.
Vir date dulce caput, regioni chare Gregori.
Martini retinet quem sacra sella patrem.
Me Fortunatum humilem commendo patrono,
Sic tua vita diu hoc sit in orbe Deo.

18. *Ad eundem salutatoria.*

SI qua mihi veniet quotiens occasio dulcis,
Opto sacer calamo soluere vota meo.
Summe pater patriæ toto venerabilis orbe.
Vndique chare mihi, fulgida cura Dei.
Commendans humilem tibi me sacer arce Gregori.
Pro famulo proprio quæso precare deum.

19. *Ad eundem.*

SI cessent homines velociter ire per Austros,
Ad te chare pater carmina missa velim.
Nunc tamen est, quoniam gerulus mihi porrigo verbum,
Sed minus eloquio, quam quod amore colo.
Dulcis, opime, decus nostrum, pie papa Gregori
Versiculis breuibus soluo salutis opus.
Sed memor ipse mei commenda quæso Tonanti
Sic te consocium reddat honore throno.

20. *Ad eundem.*

GVRGITIS in morem si lingua fluenta rigaret,
Turbine torrentis vel raperetur aquis.
Ad tua præcipuè præconia summa Gregori
Dum non explerem flumine gutta forem.
Munificumque patrem æquaret nec Musa Maronis,
Fers bone quanta mihi quis valet ore loqui?
Hac breuitate sacer famulum commendo subactum
Me Fortunatum, sit veniale precor.

21. *Ad eundem pro villa præstita.*

TRAMITE munifico celebrauit pagina cursum,
Carmine dulcifluo quam tuus edit amor.
In qua sorte loci facta est conlatio doni,
Qua vigenna procax littore frangit aquas.
Lapsibus & tumidis dum fertur nauta carinis,
Iugera culta videt quando celeuma canit.
Grates chare gero pietatis fruge repetta,
Qui facis vnde decens multiplicetur apex.
Et sine his mea sunt à te quæcunque tenentur,
Grex habet omnis agris, quod bone pastor habes.

22. *Ad eundem precatoria pro ipso agro.*

MVNIFICI reparans Martini gesta Gregori,
Texit vt ille habitu, nos alis ipse cibo.
Discipulus placidum sapiens imitando magistrum,
Ille vbi dux residet, miles habebis opem.
Vt chlamydem ille prius, sic tu partiris agellum,
Ille tegendo potens, tuque fouendo decens.
Ille ope me antiquum releuans, tu chare nouellum,
Fit diues merito paupere quisque suo.
Quando reposcetur, vestris redit vsibus aruum,
Et domino proprio restituemus agrum.
Vnde amplas refero grates, dulcissime rector,
Et repeto; pandens hæc tua, pastor ouis.
Nec tantum reddo, quantum tibi debeo, præsul,
Pro Fortunato sed rogo flecte Deum.

23. *Ad eundem pro pellibus sibi transmissis.*

EGREGIO compacta situ, phalerata rotatu,
Atque Sophocleo pagina fulta sopho.
Me arentem vestro madefecit opima rigatu,
Fecit & eloquio, quod loquor, esse tuo.
Dulcis, chare, decens, facunde, benigne Gregori,
Atque pater patriæ hinc sacer, inde cate.
Muneribus, meritis animis & moribus æquis,
Omnibus officiis, vnde colaris, habens.
Me Fortunatum tibi celso sterno pusillum,
Commendo & voto supplice rite tuum.
Cui das vnde sibi talaria missa ligentur,
Pellibus & niueis sint sola tecta pedis.
Pro quibus à Domino detur stola candida vobis,
Qui datis hoc minimis, vnde feratis opes.

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI.

LIBER NONVS.

1. Ad Chilpericum regem, quando synodus Brinnaco habita est.

ORDO Sacerdotum venerandaque culmina Christi,
Quos dedit alma fides relligione patres.
Paruulus opto loqui regis præconia celsi,
Subleuet exigui carmina vester amor.
Inclyte rex armis & regibus edite celsis,
Primus & antiquis culmina prima regens.
Rector habes nascendo decus, moderando sed auges,
De radice patris flos generate potens.
Æquali serie vos nobilitando vicissim,
Tu genus ornasti, te genus ornat aui.

Chilperici regis nobilitas.

Excepisti

xcepisti etenim fulgorem ab origine gentis,
Sed per te proauis splendor honore redit.
'e nascente patri lux altera nascitur orbi,
Nominis & radios spargis vbique nouos;
Quem præfert oriens, lybie, occasus, & arctus,
Quo pede non gradet is, notus honore venis.
Quidquid habet mundus peragrasti, nomine princeps
Curris & illud iter, quod rota solis agit.
Cognite iam ponto & rubro pelagoque sub Indo,
Transit & Oceanum fulgida fama sopho.
Nomen vt hoc resonet, non impedit aura nec vnda
Sic tibi cuncta simul terra vel astra fauent.
Rex bonitate placens, decus altum, & nobile germen,
In quo tot procerum culmina culmen habent.
Auxilium patriæ, spes & tutamen in armis,
Fida tuis virtus, inclytus atque vigor.
Chilperice potens, si interpres barbarus extet,
Adiutor fortis, hoc quoque nomen habes.
Non fuit in vanum sic te vocitare parentes,
Præsagium hoc totum laudis & omen erat.
Iam tunc iudicium præbebant tempora nato,
Dicta priora tamen dona secuta probant.
In te dulce caput, patris omnis cura pependit,
Inter tot fratres sic amor vnus eras.
Agnoscebat enim te iam meliora mereri,
Vnde magis coluit, prætulit inde pater.
Præposuit genitor, cum plus dilexit alumnum,
Iudicium regis frangere nemo potest.
Auspiciis magnis creuisti, maxime princeps,
Hinc in amore manens plebis, & inde patris.
Sed meritis tantis subito sors inuida rerum
Perturbare parans regna quieta tibi.
Concutiens animos populorum, & fœdera fratrum,
Lædere dum voluit, prosperitate fauet.
Denique iam capiti valido pendente periclo,
Quando ferire habuit, reppulit hora necem.
Cum retinereris mortis circumdatus armis,
Eripuit gladios sors operante Deo.

Gloriæ fama.

Virtus.

Chilperici etymon.

Eius res gestæ.

Ductus

Ductus ad extremum, remeas de funere vitæ,
Vltima quæ fuerat fit tibi prima dies.
Noxia dum cuperent hostes tibi bella parare,
Pro te pugnauit fortis in arma fides.
Prospera iudicium, sine te, tua causa peregit,
Et rediit proprio celsa cathedra loco.
Rex bone, ne doleas, nam te fortuna querellis
Vnde fatigauit, hinc meliora dedit.
Aspera tot tolerando diu modo læta sequuntur
Et per mœrores gaudia nata metis.
Multimodas per opes seminans tua regna resumis,
Namque labore graui crescere magna solent.

Victoria. Aspera non nocuit, sed te sors dura probauit,
Vnde grauabaris, celsior inde redis.
Altior assiduis crescis, non frangeris armis,
Et belli artificem te labor ipse facit.
Fortior efficeris per multa pericula princeps,
Ac per sudores dona quietis habes.
Nil dolet amissum, te rege superstite, mundus,
Qui se seruarunt debita regna gradu.
Consuluit domui, patriæ, populoque creator,
Quem gentes metuunt te superesse virum.
Exulat armatus per Gallica rura rebellis,
Nomine victoris hic es & ampla regis,
Quem Geta VVasco tremunt, Danus, Estio, Saxo, Britannus,
Cum patre quos acie te domitasse patet.
Terror & extremis Frisonibus atque Sueuis
Qui neque bella parant, sed tua frena rogant.
Omnibus his datus est timor illo iudice campo.
Et terrore nouo factus es altus amor.
In te rector habet regio circumdata murum,
Ac leuat excelsum ferrea porta caput.
Tu patriæ radias adamantina turris ab Austro,
Et scuto stabili publica vota tegis.
Neu grauet hæc aliquis, pia propugnacula tendis
Ac regionis opes limite forte foues.

Iustitia. Quid de iustitiæ referam moderamine, princeps:
Quo male nemo redit, si bene iusta petit,

Cuius

aius more probo mensuræ libra tenetur,
Rectaque causarum linea currit iter.
ec mora fit, vero falsus nihil explicat error,
Iudicijsque tuis fraus fugit, ordo redit.
uid? quoscunque etiam regni ditione gubernas,
Doctior ingenio vincis, & ore loquax.
iscernens varias sub nullo interprete voces,
Et generum linguas vnica lingua refert.
xigit exiguos tua munificentia cunctos.
Et quod das famulo, credis id esse tuum.
Qualiter hinc itidem tua se præconia tendunt,
Laudis & hoc cumulo concutit astra fragor.
Cui simul arma fauent & littera constat amore,
Hinc virtute potens, doctus & inde places.
Inter vtrumque sagax armis & iure probatus,
Belliger hinc radias, legifer inde micas.
De virtute pater, reparatur auunculus ore,
Doctrinæ studio vincis & omne genus.
Regibus æqualis de carmine maior haberis,
Dogmate vel qualis non fuit ante parens.
Te arma ferunt generi similem, sed littera præfert,
Sic veterum regum par simul atque prior.
Admirande mihi nimium rex, cuius opimè
Prælia robur agit carmina lima polit.
Legibus arma regis, & leges dirigis armis,
Artis diuersæ sic simul itur iter.
Discere si possit rector tua singula quisquis,
Ornarent plures, quæ bona solus agis.
Sed tamen hæc maneant, & crescant prospera vobis,
Et liceat solio multiplicante frui.
Coniuge cum propria, quæ regnum moribus ornat,
Principis & culmen participata regit.
Prouida consilijs, sollers, cauta, vtilis aulæ,
Ingenio pollens, munere larga placens.
Omnibus excellens meritis, Fredegundes opima,
Atque serena suo fulget ab ore dies.
Regia magna nimis curarum pondera portans,
Te bonitate colens, vtilitate iuuans.

Doctrina.

Poesis peritia.

Qua pariter tecum moderante palatia crescunt,
Cuius & auxilio floret honore domus.
Quærens vnde viro duplicentur vota salutis
Et tibi mercedem de Radegunde facit.
Quæ meritis proprijs effulget gloria regis,
Et regina suo facta corona viro.
Tempore sub longo hæc te fructu prolis honoret,
Surgat & inde nepos, vt renoueris auus.
Ergo creatori referatur gratia dignè
Et cole rex regem, qui tibi præbet opem.
Vt seruet cumuletque bonum, nam rector ab alto.
Omnia solus habet, qui tibi multa dedit.
Da veniam victor, tua me præconia vincunt,
Hoc quoque quod superor, sit tibi maior honor.
Paruulus opto tamen sic prospera vota secundet,
Vt veniant terris hæc pia dona polis.
Aurea temperie faueant tibi tempora pacis
Frugibus arua micent, fœdera regna ligent.
Edomites omnes, tuearis amore fideles,
Sis quoque Catholicis religionis apex.
Summus honor regis, per quem donantur honores,
Cui longæua dies constet, & alma fides.
Regibus aurum alij, aut gemmarum munera soluant
De Fortunato paupere, verba cape.

II. *Ad Chilpericum Regem & Fredegundem reginam.*

ASPERA conditio & sors irreuocabilis horæ,
Quod generi humano tristis origo dedit.
Cum suadens coluber proiecet ore venenum
Morsu & serpentis mors fuit Eua nocens.
Sumpsit ab ipso ex tunc Adam patre terra dolorem;
Et de matre gemens mundus amara capit.
Præuaricando duo probro damnantur acerbo
Ille labore dolet, hæc generando gemit.
Mors venit inde vorax transmissa nepotibus ipsis,
Hæredesque suos tollit origo nocens.
Ecce hoc triste nefas nobis genuere parentes,
Ceperat vnde prius, hinc ruit omne genus.

Moriendi necessitas

Primus Abel cecidit miſerando vulnere cæſus,
Ac fraterna ſibi ſarcula membra fodent.
Poſt quoque Seth obijt ſub Abel vice redditus idem,
Et quamuis redijt, non ſine fine fuit.
Quid Noë memorem laudatum voce Tonantis,
Quem leuis arca tulit, nunc grauis arca premit.
Sic quoque Sem & Iapheth patrum iuſtiſſima proles,
Sancta & progenies tale cucurrit iter.
Quid patriarcham Abraham vel Iſaac Iacob quoque dignos,
Cum de lege necis nemo ſolutus adeſt.
Melchiſedech etiam Domini ſacer ore Sacerdos,
Iob quoque ceu geniti ſic abiere ſui:
Legifer ipſe iacet Moſes Aaronque ſacerdos,
Alloquijſque DEI dignus amicus obit.
Succeſſorque ſuus populi dux inclytus Ieſus
Qui legis libris occubuère patres.
Quid Gedeon Samſon, vel quiſquis in ordine iudex
Mortem ſub domino iudice nemo fugit.
Iſraëlita potens Dauid Rex atque Propheta,
Eſt ſitus in tumulo cum Salamone ſuo.
Eſaias, Daniel, Samuel, Ionaſque beatus
Viuens ſub pelago, ſtat modo preſſus humo.
Princeps claue Petrus, primus quoque dogmate Paulus,
Quamuis celſæ animæ, corpora terra tegit.
Semine ab humano cui nullus maior habetur
Vir Baptiſta potens ipſe Ioannes obit.
Enoch, Heliaſque hoc adhuc ſpectat vterque,
Qui ſatus ex homine eſt & moriturus erit.
Ipſe creator ouans ſurgens cito Chriſtus ab vmbris,
Hic quia natus homo eſt, carne ſepultus humo.
Quis rogo non moritur, mortem guſtante ſalute?
Dum pro me voluit hic mea vita mori?
Dic mihi quid poterunt Auguſti & culmina Regum
Membra creatoris cum iacuère petris?
Brachia non retrahunt fortes, neque purpura Reges,
Vir quicunque venit puluere, puluis erit.
Naſcimur æquales morimurque æqualiter omnes,
Vna ex Adam eſt mors, Chriſtus & vna ſalus.

Consolatio ad Regem.

Diuersa est merces, funus tamen omnibus vnum,
Infantes, iuuenes, sic moriere senex.
Ergo quid hinc facimus, nunc te rogo celsa potestas,
Cum nihil auxilij possumus esse rei:
Ploramus, gemimus, sed nec prodesse valemus,
Luctus adest oculis, est neque fructus opis.
Viscera torquentur, lacerantur corda tumultu,
Sunt cari extincti flendo cadunt oculi:
Ecce vocatur amor, neque iam reuocatur amator,
Nos neque iam repetit, quem petra mersa tegit.
Quamuis clamantem refugit mors surda, nec audit;
Nec scit in affectum dura redire pium.
Sed nolo atque volo migrabo cum omnibus illuc,
Ibimus hinc omnes, nemo nec inde redit.
Donec aduentu Domini caro mortua viuat,
Surgat & ex proprio puluere rursus homo.
Cœperit vt tegere arentes cutis vda fauillas,
Et viui cineres de tumulis salient.
Ibimus ergo omnes alia regione locandi,
Ibimus ad patriam, quos peregrina tenent.
Nec cruciere igitur pie Rex, fortissime princeps,
Quod geniti pergunt, quo petit omnis homo.
Quale placet figulo vos fictile, tale paratur,
Quando placet figulo vasa soluta ruunt.
Quod iubet Omnipotens, non possumus esse rebelles,
Cuius ad intuitum sydera, terra tremunt.
Ipse creat hominem, quod dicere possumus, idem
Qui dedit & recipit, crimina nulla gerit.
Illius ecce sumus figmentnm, & spiritus inde est,
Cum iubet hinc imus qui sumus eius opus.
Si libet, in hora montes, freta, sidera mutat,
Cui sua facta fauent, quid homo fumus agit?
Rex precor ergo potens age quod tibi maxime prosit
Quod prodest animæ cum deitatis ope.
Esto virile decus, patienter vince dolores,
Quod non vitatur, vel toleretur onus.
Quod trahimus nascendo sine hoc non transiit vllus,
Quod nemo immutat vel ratione ferat.

Consul eas Dominæ Reginæ & amantis amatæ
Quæ bona cuncta capit te sociante sibi.
Materno affectu placare iubeto dolentem,
Nec simul ipse fleas, nec lacrymare sinas.
Te regnante viro, tristem illam non decet esse,
Sed magis ex vestro gaudeat alta toro.
Deprecor hoc etiam vitam amplam coniugis optans,
Consul eas genitæ, consul eas patriæ.
Talis erit populus, quotem te viderit omnis,
Deque tua facie plebs sua vota metit.
Denique Iob natos septem vno triste sub ictu
Amittens, laudes rettulit ore Deo.
Dauid psalmographus genitum cum amisit amatum,
Mox tumulo posuit, prandia festa dedit.
Fœmina bis fœlix pia mater Machabæorum,
Natos septem vno funere læta tulit.
Prompta adiens Domino semper tibi gloria Rector.
Cum vis summe pater pignora mater habet.
Vnde Deo potius refertur gratia nostro,
Germine de vestro qui facit ire polo.
Eligit & gemmas de mundi stercore pulchras,
De medioque luto ducit ad astra throno.
Messis vestra Deo placuit, quam in horrea condit
Dum spicis teneris dulcia grana metit.
Non paleas generas, frumenta sed integra gignis
Nec recremanda focis, sed recreanda polis.
Præsertim qui sic sancto baptismate putri,
Hinc meruere rapi, fonte lauante noui.
Stantes ante Deum velut aurea vasa decoris,
Aut quasi candelabris pulchra lucerna nitens.
Immaculata animæ, radiantes semper honore,
Viuorum retinent in regione locum.
Inque domo Domini plantati lumine vernant,
Candida ceu rubeis lilia mixta rosis.
Iusserit & Dominus cum membra redire sepulta,
Vestibit genitos tunc stola pulchra tuos.
Aut palmata chlamys rutilo contexta sub auro,
Et variis gemmis frons diadema gerit.

Vrentes niueam per candida pectora pallam,
Purpureamque togam fulgida zona ligat.
Tunc Pater & genetrix mediis gaudebitis illis,
Cum inter sidereos cernitis esse viros.
Est tamen omnipotens Abrahæ qui semen adauxit,
Vobis atque dabit Iob quod amore dedit.
Restituens numerum natorum germine digno,
Progeniemque refert nobilitante fide.
Qui in solium Dauid Salamonis contulit ortum,
Pro vice germani cum redit ipse patri.
Ille tibi poterit de coniuge reddere natum,
Cui pater adludat, vbere mater alat.
Qui medius vestri reptans per colla parentum,
Regibus & patriæ gaudia longa paret.

3. *Ad eosdem.*

POST tempestates & turbida nubila cœli,
Quo solet infesto terra rigere gelu.
Per validas hiemes, ac tristia frigora brumæ,
Flamine seu rapidi rure grauante noti.
Succedunt iterum vernalia tempora mundo,
Grataque post glaciem prouocat aura diem.
Rursus odoriferis renouantur floribus arua
Frondibus arboreis & viret omne nemus.
Dulce saporatis curuantur robora pomis,
Et, redeunte sibi gramine, ridet ager.
Sic quoque iam Domini per tristia damna dolentes
Vos meliore animo lætificate, precor.
Ecce dies placidi reuocant paschalia Christi,
Orbis quo totus per noua vota fremit.
Gaudia plus faueant per celsa palatia regum,
Et per vos famuli festa beata colant.
Omnipotens vobis vestra addat morte salutem,
Atque diu patriam culmina vestra regant.

4. *Epitaphium Chlodoberti.*

FLERE monent populum crudelia funera regum,
Cum caput orbis humo mæsta sepulchra tegunt.

Hoc igi-

Hoc igitur tumulo recubans Chlodobertus habetur,
Qui tria lustra gerens raptus ab orbe fuit.
De proauo veniens Chlodouecho celsa propago,
Chlodtharijque nepos, Chilpericique genus.
Quem de Regina sumpsit Fredegunde iugali,
Auxerat & nascens Francica vota puer.
Quem, patris & patriæ dum spes adolesceret ampla,
Accelerante die, sors inimica tulit.
Sed cui nulla nocent queruli contagia mundi,
Non fleat vllus amor, quem modo cingit honor.
Nam puer innocuus, viuens sine crimine lapsus
Perpetui regni se fauet arce frui.

5. *Epitaphium Dagoberti.*

DVlce caput populi Dagoberte, perennis amore,
Auxilium patriæ, spes puerilis obis.
Germine regali nascens generosus & infans
Ostensus terris, mox quoque rapte polis.
Pelligeri veniens Chlodouechi gente potenti,
Egregio proaui germen, honore pari.
Regibus antiquis respondens nobilis infans,
Chilpericique patris vel Fredegunde genus.
Te veneranda tamen mox abluit vnda lauacri,
Hinc licet abreptum lux tenet alma throni.
Viuis honore ergo, & cum iudex venerit orbis,
Surrecturus eris fulgidus, ore nitens.

6. *Ad Gregorium Episcopum pro metris Sapphicis.*

PAllenti eloquio peruenit epistola cursu,
Sed voluit voto tarda venire meo.
Nec tamen ostendit, quamuis remorata requirit,
Quæ tenet astrictum mente ligante virum.
Cum cupiam talem, qualis fuit ille Nazanzo
Gregorium repares dogmate, sede parem.
Quæque iniunxisti, pater, ecce poëmata misi,
Et mihi proficient, si tibi, chare, placent.
Hoc mandas etiam quo Sapphica metra remittam,
Da veniam, modici dum seges vrget agri.

Dum me-

Dum meto, da ſpatium: tibi mox parere parabo,
Si ſaturor fructu, fors meliora canam.
Condere ſi valeo, cum metro mitto libellum,
Quæ cape tu voto, quo tibi dictat amor.

7. *Ad eundem in ipſo metro.*

CORDE iucundo, calamo venuſto,
Litteras mittis, cupiente voto
Blanda conſcribens feriæ ſalutis
Care Gregori.
Exigens nuper noua me mouere
Metra, quæ Sappho cecinit decenter,
Sic Dodonæos memorans amores,
Docta puella.
Pindarus Graius, meus inde Flaccus
Sapphico metro, modulante pleſtro,
Molliter pangens citharista, blando,
Carmine luſit.
Cur mihi iniungis Lyricas melodas,
Voce qui rauca modo vix ſuſurro,
Eloqui cordis mea pextra neſcit
Pollice dulci.
Qui vel hæc olim mihi ſi fuiſſent
Nota, prudentum docili Camœna
Per tot oblitus fueram benignam
Tempora Muſam.
Cum labor doctis ſit, vt iſta pangant,
Dogma nec quiſquam *ſapienter intret, (*rapiẽter.)
Et latis conſtet reſonare paucis
Metra poëtis.
Non leue eſt nautæ rate transfretare
Vincere aut vaſtum pelagus notatu,
Vix procelloſo repetunt ſub Auſtro
Carbaſa portum
Arduum nobis iter, & profundum,
Quo iubes pergi, tamen ibo votis,
Si minus poſſum petibus viare,
Ducor amore.

Præſti-

Præstitit, pastor, tua mî voluntas,
Codicem factum tumido cothurno,
Quemque paupertas mea vix valebat
Tangere sensu.
Regiis verbis humili repugnat,
Diuites versus inopi recusans
Et mihi Mopso reserare nolens
Docta sophistis.
Disputans multum variante miltho,
Quæque sunt rythmis vel amica metris
Sapphicum quantum tua me atua adornent
Dulcis Epodus.
Multus autorum numerus habetur,
Plura dicentum modulo canoro,
Quæ volens isto memorare metro
Nomina frango.
Maxime qui nunc resolutus à te,
Postque bis denos loquor istud annos,
Clara quod scripsit citharam terendo
Lesbia virgo.
Scire qui vult hæc, Libycas arenas
Ante per littus numerare tentet,
Cuncta quam metris ratione cauta
Carmine cingat.
Nam moras feci, remoratus ipse,
Pluribus causis modo hinc & inde
Nec vacans legi placida quiete
Dulce sophistæ.
Scito nam pastor, nec adhuc cucurri
Ordinem totum relegens libelli,
Sed satis, crede est, satis est amanti
Sola voluntas.
Ergo, laxatus celeri volatu,
Ad patrem sacrum, comitante voto,
Et tibi nostrum renouans amorem
Perge libelle.
Forte non possum piger ire gressu,
Quo vocat blandus meus ille vultus,

Inuicem nostram,rogo te,Libelle,
Redde salutem.
Sit memor fili,pater ore dulci,
Hunc precans,qui nos,mare,& astra fecit.
Ac pijs votis bene se colentem
Pectore seruet.
Fœminæ caræ sibi mente nixæ.
Quem colunt Agnes Radegundes idem,
Sicut exposcunt, vice filiarum
Solue salutem.
Adde Iustinam pariter precantem,
Nempe commendans famulam propinquam.
Et refer,quantum sibi cara profert
Neptis honorem.
Hæc tibi promptus prece,voce,mente,
Soluo vix implens,ego pauper arte,
Sed tamen largo,refluens amore
Care Gregori.

8. *Ad BaudoVValdum Episcopum.*

SVMME sacerdotum bonitatis opima facultas,
Culmen honore tuo,lumen amore meo.
Officijs venerande sacris,pietatis alumne,
Pignore amicitiæ corde tenende meo.
Florens in studijs,& sancta in lege fidelis,
Semper agens animæ dona futura tuæ.
Te pater ergo precans,terram,freta,sidera,testor,
Vt velis ore sacro me memor esse tuum,

9. *Ad Sidonium Maguntiacensem Episcopum.*

REDDITA ne doleas felix Maguntia casus,
Antistes reddit,qui tibi ferret opem.
Ne mœrore graui lacrymans orbata iaceres
Te meruisse fame ————————
Porrigit ecce manum genitor Sidonius vbi,
Quo renouante loca prisca ruina perit.
Iura sacerdotum sacro moderamine seruans,
Per cuius studium creuit & ipse gradus,

Partu-

Parturis assidue grauidos Ecclesiæ fructus,
Quamuis Apostolico vinctus amore regis.
Suscipit heredes cœlesti germine natus,
Tali nupta viro quando marita placet.
Te vigili custode, lupus non diripit agnos,
Te pascente gregem, non ouis vlla perit.
Cautius in toto per mitia pascua ducis;
Toxica ne noceant, florea rura paras.
Sis cibus vt populi placidè ieiunia seruas,
Et satias alios, subtrahis vnde tibi.
Nudos veste tegis, captiuis vincula soluens,
Deposito reddens libera colla iugo.
Exulibus domus es, & esurientibus esca,
Felix cui Christus debitor inde manet.
Te doctrina probum, prouidentia sacra modestum
Fecit, & eloquio vincere mella tuo.
Templa vetusta nouans, specioso fulta decore,
Inseris hinc populis plus in amore Deum.
Vt plebem foueas & Rheni congruis amnes,
Quid referat terris, quæ bona præbet aquis?
Hîc quod fana micant, & instaurata quod extant,
Viuis in æterno laude fluente tibi.
Hac cresces longos meritorum fruge per annos,
Et crescente diu de grege vota, feras.

10. *Ad Rhagnemundum Episcopum.*

SVMME pater patriæ, dulci mihi lumine amice,
Interiora mei cordis amore tenens:
Quidquid amicitiæ veteris collegimus ambo,
Crescit in affectum semper, opime, meum.
Nam mihi nulla meos obliuio tollit amantes;
Ante sit extremum, quam mihi desit amor.
Vnde, beate pater, properans dependo salutem,
Optans longinquo te superesse gradu.
Hinc etiam genitæ reddunt tibi pectore grates
Munere pro niueo, marmore de Pario.
Quæ quotiens epulæ disco tribuuntur in illo,
In doni specie te pietate vident.

Nam pro gemmarum ſerie tibi reddat honorem,
Cui data proficiunt, crux veneranda throno.

11. *Ad Droctoueum Abbatem.*

VIR venerande, ſacer meritis, & honore colende,
Droctouee mihi ſemper amore pater,
Qui de diſcipulis Germani iure beati
Norma magiſterij factus eſt ipſe ſui.
Cuius pontificis ſacra per veſtigia currens,
Deſpicis hunc mundum, dum cupis ire polo,
Perge libenter iter cœli, manſurus in orbem,
Et pro me famulo, quæſo, præcare Deum.

12. *Ad Faramundum Referendarium.*

DVLCIS amice mihi, memorabile nomen amantis,
Promptus in officijs, vir Faramunde, bonis.
Si non ipſe adij, te pagina miſſa ſalutet,
Soluat & obſequium, quod minus ipſe gero.
Commendeſque libens dominis me regibus, oro,
Et referas grates pro pietatis ope.
Impenſo affectu me pagina veſtra requirat,
Hoc remeante tamen, redde benigne vicem.

13. *Ad Lupum & VValdonem Diaconum.*

CORDE parentali iugi pietate colendi,
Hinc Lupe blande mihi, Waldo vel inde ſacer.
Vt bonitate pari ſimul eſtis honore miniſtri,
Sic mihi conſimili ſemper amore rati.
Quod valeo, facio, abſens dependo ſalutem.
Si non poſſum oculis, vos peto litterulis.
Pontifici ſummo nos commendare precamur,
Regibus & dominis ferte ſalutis opes.
Droctoueo, dulci clero, & conciuibus, oro
Quod præſens facerem, vos adhibere vicem.
Mummulus egregius veneretur, Cæſareuſque
Et Conſtantino me memorate meo.

14. De

14. *De basilica sancti Laurentii.*

LAVRENTI merito flammis vitalibus vste,
Qui feruente fide victor ab igne redis.
Vir dilecte Deo, terreno in corpore quondam,
Tunc quoque sydereus iam tibi sensus erat.
Qui potuisti oculos tactu reuocare sepultos,
Rursus & in vacua fronte referre diem.
Luminis extinctas iterum accendisse lucernas,
Credimus hæc signo te faciente crucis.
Addita nunc escam populis miracula præstas,
Vt fidei tribuas indubitanter opem.
Dum tua templa nouant, breuiori robore, plebes,
Creueruntque trabes, creuit & alma fides.
Stipite contracto tua se mercede tetendit,
Quantum parua prius, postea cæsa fuit.
Crescere plus meruit succisa securibus arbor,
Vt didicit sicca longior esse coma.
Vnde recisa fuit, populis fert inde salutem,
Si venit intrepidus, lumina cæcus habet.
Tu leuita sacer, pœna purgate fideli,
Vnde prius flammas, hinc modo lumen habes.
Hæc ita temporibus venerandi antistitis acta
Sed tamen æterno sunt memoranda die.

15. *De domo lignea.*

CEDE parum paries lapidoso structe metallo,
Artificis merito præfero ligna tibi.
Æthera mole sua tabulata palatia pulsant,
Quo neque prima patet consolidante manu.
Quidquid saxa sablo, calces, argilla tuentur,
Singula sylua fauens ædificauit opus.
Altior impluuium quadrataque porticus ambit,
Et sculpturata lusit in arte faber.

16. *Ad Chrodinum ducem.*

INCLYTE dux meritis totum vulgate per orbem,
Quem nimis egregium splendida fama refert.

Non ego prætercam præconia celsa, Chrodine,
Ne videar solus magna silere bonis.
Itala terra tibi, pariter Germania plaudunt,
Laus tua cunctorum semper in ore sonat.
Clarus ab antiquis digno generosior ortu,
Regibus & patriæ qui placiturus eras,
Tutoremque alij, nutritoremque fatentur,
Et fit certamen de pietate tua.
Vt habeant alij, nulli tua dona recusas,
Tu tibi plus auges, quas bene fundis opes.
Cui possis præstare, lubens exquiris, & optas,
Vt sis apud cunctos, hoc facis esse tuos.
Es generale bonum, nulli grauis, omnibus æquus,
Iustitiæ socium nulla rapina tenet.
Mitis in alloquio, placidus, pius atque modestus.
Omnia cui data sunt, vt decus omne geras.
Gentibus obstrictus, Romanis charus haberis,
Felix qui populis semper in ore manes.

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI.

LIBER DECIMVS.

Expoſitio orationis Domini.

TANTA pietatis profunda miſericordia, filij dilectiſſimi, circa genus humanum noſtri patuit Saluatoris, qua nos ereptos de concatenatis mundi naufragijs ad portum perpetuæ detulit libertatis; vt nec verbis exequi, neq; lingua patefieri, neque ipſa valeant cogitatione pulſari; cui parum videbatur de limo quem condidit, quem cruore redemit, quem baptiſmo renouauit, niſi ad ſalutis cumulum, mens noſtra ne lapſum ignorãter incurreret, inſtrueretur etiam qualiter exoraret. Quod niſi docuiſſet quemadmodum deberemus iuſtas voti preces offerre, eſſemus aut certè temerarij, rores nube cõfuſi, & neſciendo, quæ petere oporteret, magis admitteremus peccatum, quam purgaremus admiſſum. & vnde ſperabamus poſſe venire ſuffragium, videremur incurrere detrimentum, cum de oratione incondita fieret periculi plus cauſſa, etiam quam voti. Vnde retinentes eius myſteria, etſi multa ſint in breuitate collata, propter ædificationem tamen Eccleſiæ paucis docemur explicare, quia tunc nobis melius placebunt auditu, cum patuerint intellectui. Itaque ad ipſum veniamus ſanctæ orationis ſermonem.

Pater noſter qui es in cœlis.

ECCE vox Domini prædicantis; de quo propheta dicit. *Nubes pluant iuſtum*; arcanæ ſcientiæ lumen effundit: & vt noſtram ariditatẽ ſermonis imbre reficeret, veluti fons aquæ ſalientis erumpit. Quis enim tantũ ſecretum myſterij cœleſtis hominibus reuelaret, aut hoc docere vel præſumeret vel ſciret? Nunquid Abraham, Moſes, propheta vel angelus? imo nullus niſi Vnigenitus, cui ſoli in maieſtatis plenitudine pater eſt notus: nam reliqui tantum meruerunt de DEO in terra cognoſcere, quantum ipſe de cœlo voluit miniſtrare. Filius enim, in quo pater eſt totus vnitate

Iſaiæ c. 45.

ſubſtan-

substantiæ, non confusione personæ, subiectum habebat hoc nosse, non alterius munere, sed potestate naturæ. Ergo dicendo, *Patrem nostrum esse in cœlis*, peregrinationem nobis significat, dum sumus in terris, iuxta illud. *Incola sum ego in terra.* Veruntamen videtur instruere, vt ad excelsa iugiter animum eleuantes, ea Deo tribuente, festinemus peragere, quæ nos in æternæ vitæ beatitudinem placato patre, Christo duce, faciant introire; & promissa præmia sic filij valeant obtinere: veruntamen audito Deo *patre* nullus tam crudelis sit filius, vt non festinet ad veri genitoris amplexus. Item congrue *Pater noster*, quia homo renascendo per baptismum, effectus est Dei filius, qui per præuaricationem factus fuerat inimicus & perditus: & cuius gratia fruitur, iam patrem libere confitetur. Sed licet non simus de eo patre sic filij quo modo persona Domini nostri Iesu Christi, quia ille de ipsius natus est substantia, nos autem dignatus est creare de terra: attamen per gratiam vnigeniti nos effici meruimus adoptiui, & ideo qui in Ecclesia Catholica ex aqua & spiritu sancto nascitur, inter Dei filios computatur. Item *Pater noster* qui est in cœlis, in hac confessione & Deum veneramur, & mandata sequimur, & fidem nostram exponimus, & eos qui patrem in cœlis denegant, refutamus. Item dicendo, *Pater noster*, habemus quem in ipso deligere; & agnoscendo Deum, habemus pariter quem timere debeamus. Timeamus ergo quoniam iustus est: amemus quoniam pius est, ne quod ille solicitè contulit, nos velimus perdere negligenter, & diuina beneficia nostro sint excessu calcata. Quisquis ergo *Patrem* illum appellat, sicut decet filium, sic vitam suam immaculatè dispenset, quia ipse est filius, qui non contribulat genitorem; non exasperat cohæredem, fratris charitatem non violat, testamentum conditoris non dissipat, sequitur monita, festinat implere mandata; quoniam si recalcitrauerit, proiectus contumaciter de possessione discedit; nec aliqua iam fronte hæreditatem repetit, quem admissi culpa damnauit. Vnde qui ad Deum patrem venimus, Christi fratres dicimur, si in peccati crimine non versemur: nam amittit nomen filij, qui fuerit seruus peccati. Quod autem non singulariter *Pater meus* sed *Pater noster* dicimus, ad hoc pertinere cognoscitur, vt nullus pro se tantum, sed generaliter pro omnibus misericordem Dominum deprecetur; quatenus ab hoste perfido cuncti pariter liberentur. Omnes enim, qui in Ecclesia conueniunt, eodem se muro concludunt; quoniam etsi multa membra sunt; tamen in vno Christi corpore continentur; & ideo qui simul iunguntur in templo, separari non debent nec in voto: quia sicut in membris nostris aspicimus, qualiter humerus humero, manus manui, pes pedibus subueniunt, ita congruum creditur, vt monitis, orationibus, lachrymis nobis ipsis

1. Corint. c. 12.

bis ipsis à nobis inuicem succurratur: præter illud, *Inuicem onera vestra portate.* Gal. 6. Denique frequenter alter pro alterius crimine confitenter obtinet, qui per se suggerere, confunditur ex pudore. quia in suo facinore verecundia nihil præsumet. Ergo vnusquisque supplicet pro omnibus in commune, quoniam sicut in se diuisa domus non stabit, sic vnita ruinæ non subiacet. Et bene auctor dominus pacis sic docuit, vt quidquid vnus peteret, omnibus videretur proficere. Item bene *pater noster* additur, quia nisi quis recte credat in Christo, non potest habere patrem in cœlo: non est enim ipse pater Ariano, Iudæo, Photino, Manichæo, Sabellio, & reliquis pestibus veneno praui cordis infectis, & pessimæ confessionis falce succisis, qui de filio, quem iniustè Deo patri nostro conati sunt inæqualem facere, cæcati recesserũt, ex patre suo diabolo furore carnati. Et ideo nobis pater in cœlis est, qui rectè filium confitemur in terris.

Sanctificetur nomen tuum.

VIGILANTER considerandum est, quid in hoc vocabulo admonitio diuina significet, dicendo *Sanctificetur nomen tuum*: non quod aliquid inueniatur superius, quo Deus pater sanctificari valeat, aut quasi nos videamur aliquid illi orando præstare; cum magis ipse sanctificet: *Sed sanctificetur*, id est, benedicatur *nomen tuum* incessanter omnibus linguis, vniuersis in locis, vtpote cuius dona sunt, hoc ipsum quod respiramus & viuimus *Sanctificetur nomen tuum.* Deus cum omnium sit elementorum concentu laudandus, & sanctus, vt in nobis nomen eius sanctificetur, id est, firmiter teneatur, optamus, & in ea, qua nos abluit baptismi sanctitate, viuamus. Ergo in hoc tempore non nouam sanctificationem requirimus, sed quam incontaminatam percepimus, hanc vel sine vitij macula conseruemus. Nam in homine fructus bonæ conuersationis sanctificatio Dei est. Hoc quoque ordine *nomen eius rectè sanctificari dicimus*, vt si quis dono diuinitatis vitam videat nobis esse syncerã, gratias largitori referat, & in nostris operibus sanctum nomen eius extollat: quoniam rectè omnis laus illi redditur, à quo vota complentur. Item *sanctificetur nomen tuum*: quia ipsa oratione non continetur expressum, *in nobis sanctificetur nomen tuum*, videmur non tantummodo pro nobis optare, vt sanctificetur nomen eius, sed & pro illis, qui needum meruerunt ad baptismi gratiam peruenire, nam in Christi plenissima charitate docemur etiam pro inimicis orare; quia ipse non amicos & fideles, sed aduersarios suos & culpabiles de mortis carcere liberauit.

Adueniat regnum tuum.

DVBITARI non licet, Dominum Deum semper & hic & vbique regnare; nec aliquando de regni sorte sanctam Trinitatem sumpsisse principium, nec habere fine claudendum, cum reuera apud Deum stabilitate sua tempora non mutentur, cui nec sol occidit, nec nox in vicem succedit, sed cum dicimus *Adueniat regnum tuum*, non vt illi aliunde obueniat, id est, vt ei regnum præstet superior persona, sed vt illud nobis adueniat per mediatorem Christum, poscimus repromissum, vt cum illo regnemus liberi, qui in mundo semper viuimus sub lege peccati. Ipse enim postulauit à patre dicens, *Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum*; & alibi: *Tunc iusti fulgebunt, sicut sol in regno patris eorum.* Denique ob hoc euacuauit Tartaros, vt repleat cœlos. Ergo hac ratione precamur, vt *regnum eius adueniat*: non vt ipse quod possidet, hoc acquirat, sed quod est nobis pollicitus, vt persoluat. Potest & sic intelligi, *Adueniat regnum tuum*, id est, adueniat in corde nostro regni tui sincerum desiderium, vt possimus diaboli vincere blandimentum: tunc enim in nobis serpentina fallitate subdolus hostis non præualet, quando nos constanter respicit diuini regni desideria concepisse. Item, regnante Christo, non potest in nostris corporibus regnare peccatum. Item dum dicimus, *Adueniat regnum tuum*, admonemur, vt nil de terreni regni diuitiis exspectemus, qui omnem spem in futuri regni facultate plantamus. Item, *Adueniat regnum tuum*, agnoscitur his verbis eas increpare personas, quæ sæculi istam vitam diutius volunt protrahere, cum omnes iusti petant illud, vt festinanter veniat. Vel certè *Adueniat regnum tuum*, hoc est Christus Dominus nobis adueniat, quem quotidiè sanctorum chorus veneranter exspectat; in cuius promissione se confidunt iusti regnare: de cuius aduentu Apostolus ait: *Tunc rapiemur simul in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum domino erimus.* Sed videamus, qui rapientur cum beato Paulo in nubibus? nunquid homicidæ, luxuriosi, fallaces, ebriosi, adulteri, rapaces, maledici? Tales enim nisi correpti sint, non solum non possunt in illo genere participari cum sancto Apostolo, cuius modo monita non sequuntur, aut occurrere Christo, cuius paterna præsumunt. Sed immo magis, si se à facie Dei in fissuris petrarum valerent abscondere, super se cadere montes optarent. Ergo aduertamus quibus illud regnum promittitur, *Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cælorum.* In principio beatitudinum, humiles corde præposuit, ac per hoc exclusit superbos ac tumidos: vbi dicit pauperes spiritu regnaturos. Deinde beati mites, beati qui lugent, beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: beati misericor-

Ioan. c.17.
Matt. c.13.
1. ad Tessalon. c.4
Matth. 5.

misericordes, beati pacifici, beati mundo corde, & reliqua. Ecce illi inuitantur ad talem requiem, qui taliter desudauerunt temporaliter in labore. Verè hoc est indeficienter regnare, coronam beatitudinis istis ornatam floribus possidere; Deum sine confusione mereri conspicere, quo præsente, inueniat anima quod amauit. Nam si in hoc sæculo & ad præsens regnare dicitur humana fragilitas, & paupertas quædam, si illi blandiatur de falsa prosperitate fugitiua fœlicitas: quanto magis illud regnum quærendum est, vbi semper liliorum rosarumque blandior lux arridet; vbi pictura floris odoriferi non marcescit; vbi loci fœcunditas neque nube premitur, neque sole siccatur; vbi non finitur cum possessore possessio; vbi quæcunque desiderat animus, dat aspectus; vbi iustus gemmas calcabit in plateis, quas modo reges non habent in coronis; vbi mortalitas translata in immortalitatē cum angelis sorte simili gloriatur; vbi hominibus & Deo fit vna possessio; ibi desideretur consortium, vbi tantæ fœlicitatis gratia possidetur.

Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra.

QVOD quidem sic petitur, *vt fiat voluntas Dei*, non id fit, quia aliquis potuit resistere eius voluntati, vt non faceret aliquando quod voluit omnipotēs; nec ob id quia illum potest aliquid impedire; sed vt in nobis impleatur eius voluntas, & operetur, quoniam aduersario resistente, nos voluntatem eius implere non possumus, nisi patrocinio eius muniamur. Si verò quæritur quæ sit Dei voluntas, habes decem præcepta, quæ per Mosen Dei sunt voluntate vulgata. Habes Dei filium, qui patris voluntatem sciēs, quæ erant abscondita, reserauit; & quæ obumbrabantur, in lucem trāsfudit. Itaq; voluntas Dei est agnita; excusatio non erit succursura; nam qui de cœlo descendit ad terras, quid aliud suæ voluntatis esse voluit credi, nisi saluare? per redemptionē nos docens, charitatis & humanitatis ornamēta sequi: quoniam & ipse hoc dignatus est facere ea charitate, nimia humilitate, sincere. Deinde qui templū sibi elegit in virgine, quid docet nisi dona pudicitiæ custodire? qui iustitiam coluit, dolum in ore non habuit, misericordiam præbuit, culpas indulgētia laxauit, mūdo corde semper incessit, quid aliud fecit, nisi quo nos post sua vestigia traheret verbis & exemplis? Ideoq; operandū, vt si perire nolumus, ipsius voluntas operetur in nobis, iuxta Apostolū dicentem. *Qui in vobis operatur velle & perficere pro bona voluntate*, sicut alibi dominus noster locutus est, *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos*, alioquin homo Christum per se inueniret. Beatus Paulus volūtatē habebat, sed non ad Christū reuera; cuius per Ecclesias populū deuastabat, sed quia redēptor dignatus est in persecutore suo magis pius esse, quā iust⁹, vt ad meliora

Ad Philip. 2.

accederet, eum per cæcitatis amaritudinem castigauit, & corporale lumen obduxit; vt ei spiritales oculos aperiret, de quo dixit. *Ego illi ostendam, quanta eum pro me pati oporteat.* Vnde ipsam bonam voluntatē pietas Christi contulit, nō fragilitas humana possidet. Audiamus ipsum Dominū Iesum Christum in infirmitate carnis positum, quod dixerit, *Pater, si possibile est, transeat à me calix iste, veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* Filius Dei dicit, *non sicut ego volo, sed sicut tu, Pater.* Et homo quare tam superbus est, vt voluntatem sibi ex se esse dicat ad bonum, & non potius Dei munus esse testetur? Quod si bona voluntas ex homine est sine Dei inspiratione, dicat ergo Christianus in oratione: fiat voluntas mea quoniam bona est; sed absit, vt hoc aliquis confiteri præsumat; imo magis deprecetur, vt fiat voluntas Dei in homine, non hominis voluntas, quę bonum velle non habet, nisi Dominus inspiret iuxta illud: *Deus meus, misericordia eius præueniet me.* Ergo non hominis voluntas præueniet Deum, sed Dei misericordia præuenit hominem non volentem; quoniam sicut scriptum est, *Deus est qui iustificat impium.* Item *Spiritus, vbi vult spirat.* Igitur quare non vnusquisque recognoscit tenebras suas, ne in lumine natus tanquam lampas, quæ aliunde succenditur, per ventositatem suæ superbiæ extinguatur, & subducto splendore maneat in cæcitatis caligine, dum si quid bonum velle habet, sui esse putet arbitrij: & non inde gratias ferat collatori, & ne audiat tandem, quod dicitur, *Qui autem non habet, & quod habet, auferatur ab eo:* hoc est, in quo per gratiam præuenitur, nisi Deo illud adscripserit, per superbiam hoc amittet. Quoniam iuxta scripturam; *ipsa voluntas à Domino præparatur.* Audiamus in hac parte doctorem, vbi dixit: *Qui loquitur mendacium de suo loquitur.* Quare non addidit, & qui loquitur veritatem, de suo loquitur? nisi, vt hoc exemplo constet, quoniam cum veritatem aliquis loquitur, de Dei gratia, non de suo habuisse hoc bonum specialiter agnoscatur? Quoniam de nostro solum habemus mendacium: nam cum ipsa veritas, DEVS sit, qui loquitur de Deo, vnde in homine mendace causa veritatis sit? nisi ipsa veritas se ministret, hoc est, nisi in homine ipsam bonam voluntatem Deus veritas inspiret, qui velle tribuit, & posse compleuit? Sed si quis obiiciat, quod Apostolus ait: *Velle adiacet mihi*, cum ipse dicit, *Deus qui in vobis operatur & velle & perficere pro bona voluntate.* Ergo si quis dicat, quod ad ipsam voluntatem Deus non inspirat. Quantum ad hanc intelligentiam B. Paulus non discrepat sentiendo diuersa: absit enim vt ille vir pacificus, qui vno eodemque locutus est spiritu in his dictis, Ecclesiæ generasset scandalum. Vnde doctor gentium; *velle sibi adiacere dicebat*, quoniam non solum inspiratus, sed etiam vas electionis fulgebat, qui docuit dicens. *Deus est, qui in vobis operatur & velle.*

Actor. c. 9.
Mat. c. 26.
Psalm. 58.
Rom. 4. & 8.
Ioan. c. 8.
Rom. c. 7.

& velle. Deinde quid habes, quod non accepisti? ac si diceret, quid boni est in te, nisi det ille, qui fecit te. Nam si bonam voluntatem Deus non confert, sed ex te est, quod tu habes; iste mentitus est, qui dixit, *Quid habes, quod non acceperis?* Vnde tolle Dei voluntatem, mox agnosco, si tu per te ad bonum habes aliquam voluntatem, cum nisi à Christo velut lucerna illumineris, quotidie nesciendo, quid eligeret diuina potestas, excedis. Dicamus humiliter: quia nihil boni velle habemus, nisi singulis diebus Domino largiente sumamus. Iuxta illud quod legit. *Omne datum bonum & omne donum perfectum desursum est.* vt D. Pauli teneant dicta concordiam, & nos, si omne bonum ad Dei referamus gratiam, fidelem consequimur doctrinam. Nam quicunque Paulo, id est, oculo Ecclesiæ cum B. Augustino eius sequace consonat, in eo ignorantię caligo non regnat. Quod autem de duabus viis, id est, spatiosa & angusta dicitur, vt quis per quam elegerit, gradiatur, per spatiosam quidem laxatis frenis liber incedis, cum ei famulando peccas. In angusta verò consideremus Apostolum dicentem, *vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis, per Dominum Iesum Christum.* & ideo non eligit aliquis, nec ad viam peruenit, nisi vocatus fuerit ab eo, qui via est, vita, & veritas. Sed in hac via cum Apostoli verbis & præceptis Euangelicis excurramus, dicemus ad eos, qui iam ex Iudæis in Christo erant fide conuersi, *si vos filius liberauerit, tunc liberi eritis.* Et quidnam istud attendite, ipso Domino prædicante. *Si manseritis in meo verbo, vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem. & veritas liberauit vos.* Ac per hoc hortatur, vt sequendo illud, quod dedit per gratiam, nos ad veram liberationem perducat. Vnde tunc homo perfectè in bonum, liberum possidebit arbitrium, quando omnino non poterit seruire peccato. Item *Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra,* id est sicut in cœlis angeli, ita te homines veneremur in terris. Et quidem illi concordia inculpabili, deuotrin laude Dei videntur iugiter inhærere, ita nos in suo timore & amore iubeat sine labe purgari. Item, *Fiat voluntas tua*, id est, sicut spiritus, qui de cœlis & cœlestia cogitat, ita & caro, quæ de terra est, terrena non cupiat: si quæ sunt spiritus, hæc intendat, &, quasi facta concordia, pariter ad cœlos ascendat. Ergo *sicut in cœlo* id est in spiritu, *ita & in terra*, id est in carne fiat Dei voluntas, vt iam post aduentum Christi non caro, quæ mater est criminis, spiritum festinet, sicut Eua, decipere, sed Adam, qui est in typo spiritus, carnem habeat famulantem, nec dominus ancillæ, sed ancilla seruiat dominanti. *Sicut in cœlo & in terra.* Homo ante baptismum carnalis esse describitur, post baptismum spiritalis efficitur: ideoque pro illis, qui adhuc sine lauacro, à nobis oratur, vt sicut nos videmur facti esse cœlestes, per baptismum, ita & illi, qui adhuc ab Ec-

1. ad Cor. c. 4.

Ioan. c. 8.

ab Ecclesia peregrini sunt, tanto beneficio non fraudentur; sed per munificentiam Domini nobiscum dona similia consequantur. Quia & cum illi consortes facti fuerint, nos facultatem non amittemus, sed augebimus. Qualis sit autem inuidia, vt homo non oret pro homine, sicut Christus, vt nos acquireret, suo sanguini non pepercit? *Item fiat voluntas tua.* Voluntas patris erat, quod filius prædicauit, quod operatus est, quod passus & mortuus est, & resurrexit. sicut ait. *Non veni voluntatem meam facere, sed voluntatem eius, qui misit me patris.* Ergo orandum est, vt nos similiter mereamur ducere, agere, sustinere, & in ipso resurgere, vt possimus cum ipso regnare. Item *fiat voluntas,* Deus incommutabiliter bonus, qui aliud nihil nisi semper vult bonum, quamuis nos moles impediat peccatorum. Ergo bene videmur optare, vt nobiscum ea contingant, quæ Deus vult, cum sciamus eum bonæ voluntatis habere perfectionem, &c.

Ioan. c. 5.

Panem nostrum cottidianum da nobis hodie.

CONSIDERANDVM est, quam mirabiliter orationis huius ornatus sit textus, vt nominatis æternis, temporalia peterentur. Nam ista tria quæ poscimus, id est, *Sanctificetur nomen tuum, Adueniat regnum tuum, Fiat voluntas tua &c.* propter æternam salutem consequendam hic non sunt necessaria. Et hic incipiunt; sed perfecta in futura vita possideri credenda sunt, & perpetua manebunt. Ergo *panem nostrum da nobis*, quantus animæ & carni est necessarius, spiritualiter vel corporaliter, quæ ad præsentis vitæ opportunitates pertinere videntur. Denique *nominis eius sanctificatio & regnum eius* in spiritu & corpore nostro post resurrectionem perfecta manebunt. Item *panem nostrum*, quisquis ad veram salutem peruenire meruit, Christum esse panem vitæ perpetuæ non ignoret, quia dixit. *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi.* Vnde iste panis non est communis cum reliquo, quia ille corpora protegit, iste nouit animas enutrire; & qui illum manducat, esurit, qui autem isto fruitur, nulla fame torquetur. Et ideo tanto magis iste cibus quærendus est, quanto plus reficit epulatus. Quod vero *panem quotidianum petimus*, hoc insinuare videtur, vt communionem eius corporis, si est possibile, omnibus diebus reuerenter sumamus. quia cum ipse vita nostra sit nutrimento, peregrinos nos facimus, si ad Eucharistiam tardi accedamus. Item dum dicimus *Panem nostrum da nobis hodie*. cognoscimus non nobis sufficere, quod præterito die Deum rogauimus, nisi & ei in præsenti oratione vacemus. Propter illud *sine intermissione orantes*, Item hic aduertendum est, quod, postquam ad Christum peruenimus, & mundum cum pompis suis reieci-

Ioan. 6.

1 ad Thessalon. c. 5.

reiecimus, non nobis necesse fit, ad escam amplius. quam quotidianus vsus exigit: vt quæramus re vera eum, & aduentum Domini iugiter exspectemus: nam impedimenta mundi, faciunt homines miseros. Et sciamus ei panem sufficere, cui Deus non deficit, quod Heliæ habitanti in Eremo ministrauit.

Et dimitte nobis debita.

BENE post escam quæsitam postulatur venia peccatorum, vt qui Dei cibo pascitur, Deo viuat, si ei dimittantur peccata, & congrue, ne se humana extollat superbia, quæ petendo veniam, videtur confiteri delicta; cum tamen si purgari desiderat, sæpius ad orationem recurrat. Conuenienter autem debita peccata dicuntur, quia & debentur, & requirenda sunt. Nam sicut debitum à creditore requiritur; ita peccatum à Deo in die iudicij necessario exigitur. nisi hic, dum viuimus, per pietatem eius & indulgentiam ista nobis exactio condonetur. Et merito remitti cuncta hic rogamus, vbi delicta committimus, quoniam in futuro, sicut precari non licet, ita non vacat pœnitere. Sed addendo.

Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

QVI pium se ostendit & legem imposuit, vt si quis peccanti non indulserit, sibi indulgeri à Deo non exspectet: Propter illud, *qua mensura mensi fueritis, remetietur & vobis.* Item *misericordiam & iudicium cantabo tibi,* quoniam qui in nobis pius est, vult nos esse alijs miserantes. Vnde merito de culpa vapulat, qui magistri verba declinat. Summa est Eleemosyna, alteri remittere, quod * tibi videatur peccasse. Item *dimitte nobis debita:* quid ergo de baptismi fonte surgentes, & corpore Christi communicantes, mox nobis dimitti peccata petimus? quia fragilitas nostra conseruare puritatem lauacri non potest, quod de fonte percipit, nisi dignetur Dei gratia custodire. Et bene, *sicut nos dimittimus debitoribus nostris,* vt ostenderetur, quia Deus pacis cum omnibus vult nos concordes esse.

Matt. c. 7.
Psal. 100.
*in te.

Ne nos inducas in tentationem.

NVNQVID Deus aliquem in laqueum tentationis inducit? aut ab inimico cupiat supplantari? qui monet, ne incidamus.

AD VIRVM ILLVSTREM MVMVLENVM CONSOLATORIA, IN MORTE FILIÆ decennalis.

INTER humanæ conditionis subrepentia vulnera, quæ tramite nutantium animorum, ac labentium temporum reddunt vota suspecta, nihil est in aliquo magis quod cruciet, quam quenquã aut non videre, quod cupiat, aut videre, quod perdat. Nam trepidans animus in vtroq;, non modico sub falce succumbit, dum pendulus spectat diuturnè, quod habeat, &, vt habere cœperit: mox amittat; scilicet afflictus, donec impetret, eiusus si perdat, sed grauius hoc iaculo percellitur, cum inter spem, vel sperata debet amittere: atq; ita illic spes* tenditur; hic damnatur; illic dubius mœror an habeat, hic cætus dolor est, si relinquat. Habet hoc insitum natura, præuaricatione protoplasti parentis ad nos decursa morte mulctata; vt sæpe, quod vix acquiritur, mox linquatur: & serpentis inueterati dente radicem sic perculit; vt nec arbor steterit, nisi in mortis stirpe fixa viuat. Misit hoc posteris hæreditas parentalis, vt subiacentes morti, quæramus viuere morituri; vulnificauit cunctos infœlicis arboris acquisita possessio, quæ blandiẽtibus pomis proli prius nocuit, quam nutriuit.* Quod certe sub epuli specie mors intrauit, & hoc ferali tactu læsit parẽtes, & posteros illos *gustus;* nos succus: quoniam virulentæ suasionis poculum, quod pater male sorbuit, in prolem transfudit; vt ita dictum sit, quod à fonte manauit, in riuos desluxit. Intulit hoc igitur illa mater de genere, sed nouerca de crimine; infœlix cunctis Eua monades, quod certe sola sic extruxit; vt vniuersa destrueret, quo veterata machinatione decipulæ, rudem virum perderet, & ipsa periret. Sed proles quid boni faciet, si se in calumniam vel mala parentis extendat? aut vt illam iterum detrahendo remordeat, qui semet morsu perierat, cum ipse sibi sufficeret.

* tenetur.

* Qua. gustu.

* succo.

ficeret suus lapsus, noster occasus. Itaque puto incongruum, si illum remordero, per quem gratis inuenit gratiam, cuius occasu vitalis alimoniæ mors cæpit depasci: cui dum oculorum apertio promittitur, lux fugatur, & diuinitate promissa, homo lapsus redit in terram: hinc est quod prolem genitam nocens esca traxit in prædam. Fecit illa captiuitas nos properos exules, aduersis consortes; & tanto peregrinatio est grauior, quanto mors durat notior. Nascitur ab Adam vetere vsque ad nouum hominem vita nostra cum morte. Hinc se nec Abel exuit, nec Enoch effugit, nec Noe se subtrahit, qui diluuio mortem distulit, non mutauit: hoc patriarcha non remouit, hanc legem legifer non auertit, propheta sustinuit, & plus quam propheta succubuit: Sara quoque, Rebecca, Rachel, Anna, Elisabeth, licet sexus inferior, tamen hoc simul bibit amarum. Quis cõqueratur de reliquis, cum ipse triumphator mortis pro parte, qua caro factus est, & morti subiectus est. Nec fuerat plenus homo, si non sensisset & tumulum. Nec Deus crederetur, nisi surgeret de sepulchro. Hinc est quod loquor, charissime, & fideli dilectionis mihi voto connexe, eo quod tuos per apices natæ sanctæ transitum conquereris, vix singultu rumpente, indicans calamo tristi decennalis ætatis irruente funere, pubertatis teneræ flosculum marcuisse, cum pœnè nuptiali retracta de limine, non ad patris votum thalamo datur, sed tumulo: & diuerso cantico non thoro datur sed sepulchro. Ad cuius torte vota iam festinans familia feruebat, sedulè parentela excitabatur & patria. Mater erat prece suspensa, ipsa assurgebat cura nutricis iuncta pubertati rosea modestia, & festiua arte sui sexus ornata; sed, quod me rapit, formæ decor, se prodere tam cito fugax, quam caro mendax, cum defunctæ si prædicetur gloria, accrescant lamenta. Habuisti igitur istud pater, sed non tuum: reddidisti potius commodatum: ploratur velut amissum, sed consideretur non perditum, quod ad Christum redit intactum. An certè conquereris, quasi solus ista perpessus sis, cum casus hic vincat & reges. An felicior Augusto? fortior Alexandro? fauorabilior Traiano? sanctior es Theodosio? cum hoc habeat obitu æquale, tam miles quam princeps. Patienter dolendum est, quod habes cum mundo. Quantas autem fœminas ab ipso primo complexu retraxit ad tumulum? & pertulerunt dispendium agnitæ, viro non habito: quæ bis lamentandæ sunt, antea pudorem perdere, & post sic perisse. Vnde licet conqueraris talem te tali casu amisisse sobolem, nulli tamen nouum est; vt non potuisset hoc vitare puella, quod [illegible] per fœminam. Illud potius inspice, vt ista res funeris sit virtutis: & ad illorum exempla te coæqua, qui dolore victo, surgunt ad palmam. Habes itaque ipsa patientiæ culmina, prima velut in specula Iob, censuram, & noe-

 mam si

mam: qui pro filiis domino sic gratias retulit, tanquã si tunc acceperit, cum amisit. Qui vir experientiæ voluntatis diuinæ tradidit totum, ne caderet. Quid verò Dauid? fortis licet Goliam subdiderit, non se velut fœnum nutui cœlesti subtraxit, cum filio amisso lauit, epulatus est, ne repugnaret intelligens vincere eum, qui cuncta formauit. Seruus fidelis timuit offensam boni Domini prouocare, vel murmure, cui vt iũgeretur, diuinas ad nuptias, iugiter diffluebat pius pater per lacrymas. Potestis autem coniicere, quod talẽ non tolleret, nisi suis thalamis placuisset. vnde nosti abyssum diuini cõsilij? vel tuæ natæ qualis in corde concupiscentia latitauit? Fortassis hoc antea elegit, quod meruit, & illud prodit, quod optauit. Qua de re, vir optime, esto tibi iudex, & patere: Nam si per charitatem te temperes, & te iudices, non offendis: præsertim cum te mitiget promissio redemptoris, & præconis Pauli vox similata tonitru, quia in ictu oculi resurgere maturabunt sepulti, & viuent sub vmbra Christi de virginitate securi.

ITEM AD MVMVLENVM Alia.

DOMINIS illustribus cunctisque magnificis omni desiderio complectendis, seruientibus dominorum. si humanæ consuetudinis isthuc se generaliter, per omnes, vnus vsus extendit, ab antiquis atauis ipso tradente genere, ad nos vsq; naturali quodammodo lege prouenit; quod triticei panit oblectante candore, vel suauitate pas. ete, post ad hordeaceæ frugis aristosa cibaria, fastidioso nimium dente, nare, fauce, transitur: cum delectabilis escæ dulcedine permutante, ad conuiuium pergere, ni fames vrgeat, austeritas epuli non inuitat. Hinc est, quod postquã illustris ac magnifica celsitudinis vestræ gratia copiosa quotidianæ disciplinæ doctrina superinundãte refecta, & feruentis ingenij studio lucubrante polita est. post illum, vt dixerim, detersum eloquentiæ nostræ nitorem & perspicuè clarum exercitatione purgante, ad linguæ nostræ rubiginosam facundiam fastidiose vestri sensus fulgida lux inclinat: cum tale sit, quod sermonis nostri rumores vacillantes auditis, ac si post epulas coturnicis, aut Phasidis, viris delicatissimis cibos ingeram pecuales. Sed inter hæc vna spe præsumptionis videor animari, eo quod aliquatenus post regales delicias, esca desideretur ruralis; & sæpè rusticus offerat, quod animum potentis oblectat. Nam quãuis regum conuiuiis auro intermicãte, purpurata palla coruscet, sæpè tamen iucunditate placere mensa plus assolet, vel adumbrata foliis ordinaris ex palmite, vel superiecto hederæ corymbo crispante. Itaque habet & de sylua reductus pastor quod proferet, cui si desint reliqua, tamen dignantem conuiuam

vel de

vel de lacte diues inuitat. Quapropter dominationi & celsitudini tuæ, teste domino loquor; profusæ dulcedini vestræ salutem venerabiliter ac desiderantissime persoluentes. Æterni regis clementiam deprecamur, vt dominis percellentissimis feliciter regnantibus ac vniuersæ potestatis officiis crescentibus, ita fugitiuæ huius vitæ spatia producantur, vt illi piissimo tramite gubernando, & vos sine macula fidelissime seruiendo, creatoris ac redemptoris nostri desideratum pariter intretis in regnum, sperantes in Christo de vestræ charitatis affectu, humilitatem nostram peculiariter omnibus sanctis & domini famulis, sed etiam dominis regnantibus, vel eorum fidelibus proflua dulcedine commendetis, hoc fiducialiter deprecantes, vt veneratorem vestrum, portitorem præsentium hominem dominæ Radegundis matris vestræ animæ sanctæ, vel ea, quæ pro vtilitate ac necessitate prædictæ Dominæ suggesserit, coram Christo & eius Angelis tam pro sui reuerentia quam prece nostra promptum habere dignemini, indubitabiliter intimamus. Vt quod pro caussa illius apud præsentes Dominos Reges impenditis, ab æterno rege, centuplicato munere, suis orationibus acquiratis.

ITEM ALIA.

CELSITVDINIS vestræ legatis transcurrentibus, omni caritate refertas nos insaturabili voto suscepisse gratificamur epistolas: in quibus, & quod erat nostræ reuelationis consultum de vestri culminis incolumitate relegimus, inserendo commemorationē dulcissimæ filiæ; quod est, de mœrore, partimur. Denique quibus fiat in viuente participata lætitia, iis sint communes lacrymę necesse est. In defuncta neoratio suadet, vt sola tibi priuilegium defendas in fletu, quæ habuisti in cuius nos non pari ligaremur affectu; quoniam licet formata vestris ex visceribus processisset tamen non minus adulta nostris in pectoribus habitauit; quippe quæ producens partū ex vtero transmiseras quasi in nostrum gremium recepturum: vt cum à vobis esset, etsi non corde, tamen corpore recessura nobis velut in vestra charitate fieret amplectenda. Hinc est, quod mater de illa genitalis causa cōtulerat, mihi totum velut adoptiuus amor expleret: quia cum vobis genita, nobis tamen erat renata. Equidem optaueram pro meritis diutius illa superstite vobiscum loqui de gaudio magis, quam tristis collatio nascеretur ex fletu: sed inuida rerum series, quæ illud celerius subripit, quod magis placere cognouerit, rem mihi desiderabilem penè vno momento & offerre voluit, & auferre. Vel quare nobis rem attulit, quam subducere festinauit? Cum nil sit in humana conditione crudelius, quam

lius, quam aut non videre quod habeat, aut videre quod perdat. Sed quousque suo me more dolor importunus exacuit, ac præceps sine fræno moderatæ consolationis excurrit? cum intelligat hoc temperari debere, quod emendare nequiuerit, & æquanimiter toleret, quod infectum facere non valet: præsertim cum in illa tot admiranda refulserint, vt nec apud homines in sermone defecerit, apud Deum de opere præmia viuentis exspectet. Nam præter reliqua bona, quæ cum illa laudanda sunt, nec tamen clausa iacent in tumulo, tum voluuntur per ora cunctorum, hoc vnum breuiter assero, si fides & persecutio Christi martyrem facit non habes in tali filia, quod deflere possis: quia illi & rectè credere contigit & perferre; & licet festina sit in iuuentute sors, debet tamen esse secura innocentia de palma.

1. *INCIPIVNT VERSVS DE Oratorio Artanensi.*

QVISQVIS adhæc properas venerandi limina templi,
Dona precaturus, quæ dat amore Deus.
Hæc in honore sacri Gabrielis cuncta coruscant,
Qui pia iussa Dei ritè minister agit.
Zachariæ veniens qui nuntia detulit astris,
Elizabeth datus est quando propheta potens.
Quique redemptorem è cœlo regem omnipotentem,
Post ait, vt terris ventre Maria daret.
Qua sacer antistes sese Gregorius effert,
Vt sibi cœlestes restituantur opes.

2. *Ad ecclesiam Toronicam, quæ per Episcopum Gregorium renouata est.*

EMICAT altithroni cultu venerabile templum,
Egregium meritis, nobilis arcis apex.
Quo propria tunica dum operit Martinus egentem,
Gestorum serie fulgida signa dedit.
Namque idem antistes sacra dum mysteria tractat,
Lumina gemmarum est visus habere manu.
Ac de veste fuit quantum sua dextera nuda,
Tantum membra sibi gemma corusca tegit.
Sanctus idem Domini almam dum benediceret aram,
De capite est visus flammeus ire globus.

Quæ mo-

Quæ modo templa sacer renouata Gregorius effert,
Et rediit priscus cultus honorque suus.
Fulgida præcipuè nituerunt culmina templi,
Postque vsus veteres præmicat aula rudis.
In senium veniens melius reminiscere discens,
Diruta post casum, firmius acta situ.
Martini auxiliis operando Gregorius idem,
Reddidit iste nouus, quo fuit ille vetus.
Clara supercilio domini delubra nitescunt,
Alma licet merito sunt quoque celsa iugo.
Inuida subruerat quam funditus ipsa vetustas,
Vt paries liquidis forte solutus aquis.
Quam pastor studuit renouare Gregorius ædem,
Nec cecidisse dolet, quæ magis aucta fauet.
Ambionis tremulum cernens Martinus egenum,
Dimidiæ chlamydis mox ope membra tegit.
Sed coram angelicis turmis, se hac nocte silenti,
Pauperis in specie Christus habere refert.
O sacer antistes meritis referende sub astris,
Vnde tegis nudum, hinc tua palla Deum.
Inter opima Deus figulus quæ vascula fecit,
Martinus meritis vas in honore nitet.
Leprosi maculas pretiosa per oscula purgans,
Cui quod ab ore dedit, pax, medicina fuit.
Vlcera morbosi curans sic fauce beatus,
Quod Iordanis agit, tacta saliua facit.
Quam generosa fides Martini in sæcula, cuius
Qui quocunque fuit, mors ibi perdit iter.
Denique cum extincto catechumenus ore iaceret,
Se super extendens, effugat arma necis.
Sic viduæ genito laqueato deinde reducto,
Est vir vbi iste Dei, non licet ire mori.
Fanaticam pinum sanctus succidere cogens,
Iustum ibi supposuit rustica turba premi.
Cæsa secure arbor, cum iam daret alta ruinam,
Ad crucis imperium est ire coacta retro.
Quis vigor hic fidei? validæ dum pondera pinus
Quo natura negat crux facit ire viam?

 Serpen-

Serpentis morsu tumidum suprema regentem,
Hic digitum vt posuit, pestis iniqua fluit.
Collecto morbo huc & ab vlcere pollice tracto,
Dumque venena cadunt, erigit ille caput.
Vnguentumque nouum digitis traxisse venenum,
Et tactu artificis sic superasse neces.
Dum latro extinctus falso coleretur honore,
Voce hac Martini cogitur vmbra loqui.
Publice se referens scelerum pro more peremptum,
Se quoque nec iustum, sed magis ecce reum.
O vox sancta loqui defuncta cadauera cogens,
Qui post fata iacens dat sua verba cinis.
Pergeret in fluuium dum vipera lapsa natatu,
Et prope littorei tangeret ora soli.
Martini imperio liquidas reuocatur ad vndas,
Transactumque viæ lassa recurrit iter.
Quantus amor Domini tali sub corde calebat,
Quando venena potens ipsa retorquet aquis?
Martini meritis alijs quoque febre crematis,
Sudores refluos pagina sicca dabat.
Vnde salutifero medicamine charta fouebat,
Atque graues ignes littera tingit aquis.
Gratia quanta Dei huius sermone rigabat,
Febre vbi succensis fons suus ibat apex.
Alme Deus rerum pie summe Gregorius arcis
Tu cui das sedem, dat tibi templa sacer.
Nam veteri fuerant hæc funditus eruta lapsu,
Tecta labore nouo quæ modo culta cluunt.
Iure potestatis cui tu bone conditor orbis
Hæc danti in terris culmina, redde polis.
Victa vetustatis per tempora culminis arcta
Diruit, vt melior surgeret aula, solo:
Quo sacra Martinus domini mysteria tractans
A capite igniferum misit in astra globum.
Nec tamen ipsa ruens miserando fine iaceret,
Pontificem meruit, qui sibi ferret opem.
Quæ rediuina micans instante labore Gregori,
Decidua in senio floret honore nouo.

Fundamenta igitur reparans hæc prifca facerdos,
Extulit egregius, quam nituere prius.
Nunc placet aula decens patulis oc.lata feneftris,
Quo noctis tenebris clauditur arce dies.
Lucidius fabricam picturæ pompa perornat,
Ductaque quæ fucis viuere membra putes.

3. *Leprosum purgauit.*

PANNONIÆ regio mifit tibi, Gallia, fructum
Gignens cœleftem terra maligna dapem.
Martinum inluftrem meritis, qui munere diuo
Culmen in ætherea fede fenator habet.
Qui lepræ maculas medicata per ofcula purgat,
Curat & infectum pura faliua virum.
Ad fluuium domini cui non fuit ifte labore,
Quod Iordanis habet, fanctus ab ore dedit.
Qui facer ipfe inibi te, paftor, agente Gregorij.
Fortunato adimat tot maculofa reo.

4. *Chlamys diuifa.*

DVM Chlamydem Martinus inops diuifit egeno,
Chriftus ea memorat fe bene vefte tegi.
Diues paupertas, dominum quæ tegit amictu,
Cui Deus occurrit, qui dedit aftra faber.

5. *Tunicam dedit.*

NOSCERE qui mauis Martini gefta beati,
Hic poteris breuiter difcere mira viri.
Denique cum tunicam facer ipfe dediffet egenti,
Ac fibi pars tunicæ reddita parua foret.
Quod non texerunt manicæ per brachia curtæ
Vifa tegi gemmis eft manus illa viri.
O nimium fœlix, cui contigit in vice lanæ
Nobilium lapidum lumine membra tegi
Vt cum adhuc cinere afperfus foret atque fauillis,
Artifice angelico gemmeus iret homo.

6. *Mortuos tres suscitauit.*

QVID Deus in famulis operetur opimus amator,
Martini gestis magna probare potes.
Ducere qui meruit de morte cadauera vitæ
Rettulit atque diem, reppulit vnde necem.

7. *Pinus excisa.*

DVM caderet Martinum arbor pressura beatum,
Mox facit ipse crucem, pinus abacta redit.
Quis non virtuti diuinæ commodet aurem?
Dum trabe conuersa dant quoque ligna fugam.

8. *Idola prostrata.*

IDOLA dum cuperet Martinus sternere fulta,
Conterit hæc cœlis magna columna ruens:
Auxilium ad iusti dignando militat æther;
Quanta fides, cuius currit ad arma polus?

9. *Falsus Martyr.*

FORTE colebatur dum quis pro martyre latro,
Martini aduentu se probat esse reum.
Virtutis merito, fidei radiante corusco,
Nec tacet extincti, nec latet vmbra rei.

10 *Ad Childebertum Regem & Brunichildem reginam, de natalitio sancti Martini Turonici.*

PRÆCELSIS dominis famulus dum corde pusillus,
Fluminibusque vagis per vada pergo rate.
Ecce superuenit venerandi in sæcula ciuis
Martini meritis luce perenne dies.
Qui modo de Gallis totum mire occupat orbem,
Et virtus pergit, quo pede nemo valet.
Qui velut alta pharus lumen pertendit ad Indos,
Quem Hispanus, Maurus, Persa, Brittanus amat.
Hunc oriens, occasus habet: hunc Africa & Arctos
Martini decus est, quo loca mundus habet.
Quique per Oceani discurrit marginis vndas,

Omni-

Omnibus vt præſtet circuit orbis iter.
Per cinerem aſcendens, per dura cilicia cœlos
Stat modo gemmatus, pauper in orbe prius?
Quo patriarcharum decus eſt, radiantque prophetæ,
Quo eſt ſacra tribus ſenum bis duodena patrum.
Inter Apoſtolicum numerum rutilante ſenatu,
Quo ſedet ipſe throno, rex ſibi Chriſtus amor.
Quo excellit cum claue Petrus, cum dogmate Paulus,
Fulget & in reliquis palma, corona, fides.
Quo loca Martyribus venerant lumine florent,
Atque libro vitæ eſt ſcriptus honore cruor:
Quo Confeſſores gemmata palatia complent,
Alternumque tenent aurea tecta diem.
Stat quoque poſt lacrymas nunc Radegundes opima,
Forſan & Eugenia hanc tenet illa manum.
Hos inter Martinus habet diademata pulcher,
Atque ſacris lumbis fulgida zona viret.
Cantat Gregorius Chriſti de morte triumphos,
Atque reſurgenti plaudit amore Deo.
Hunc quoque Martinum colitis quem regna patronum
Vos hunc in terris, vos memor ille polis.
Vos iter angelicas turmas canat ille ſub aſtris,
Cui vos ante homines fertis honore diem.
Nomina veſtra legat patriarchis atque prophetis,
Cui hodie in templo diptychus edit ebur.
Reddat apoſtolicos proceres reliquosque patronos,
Quem vos hic colitis, vel pia feſta datis.
Pergat & ad Chriſtum pro vobis ille precator,
Cui vos in templis vota precando datis.
Ante poli referat ſua hæc ſollemnia Regem,
Dentur vt hinc vobis regna, ſalutis opes.
Deputet & Dominus veſtrum hunc eſſe patronum,
Vt modo qui colitur, vos colat huius ope.
Qui dedit his habitans miracula plurima terris;
Diſtribuat vobis hic quoque mira potens.
Cuius gemmata tunc dextera viſa beati,
Vos ſimul & veſtras protegat illa manus.
Qui tunc promeruit reuocare cadauera vitæ,

His quoque pro vestra dona salute ferat.
Qui percusso homini abstraxit de carne venenum,
Noxia de vobis ipse venena vetet.
Qui serpentis iter fecit reuocare retrorsum,
Ipse graues casus, hinc fuget ire retro.
Qui de peste domum saluam dedit esse Lyconti.
Hæc domus incolumis floreat huius ope.
Cuius opima chlamys tremebundum texit egenum;
Eius apostolici vos tegat ala viri.
Qui viduæ matri reuocauit ad vbera natum;
Ipse tibi hæc tribuat pignora mater, aua.
Vt Childebertus maneat cum prole nouella,
Rex sua regna tenens, & noua regna trahens.
De genita videas genitrix vt dulcius optas,
Deque nuru chara quod tua vota rogant.
Vnde hic felices habeant sua festa fideles,
Et domini famulis sitis honoris apex.
Quo tibi plus libeat Brunchildis habere patronum,
Quando domum Dominus seruat in orbe pius.
Sic quoque te erudiat, regat, & sic tramite ducat.
Actibus ipsa piis vt sibi iuncta mices.

II. *Ad eosdem in laude.*

SI præstaretur præconia pandere regum,
Non mihi sufficeret nocte dieque loqui.
Qualiter hic populus dominorum pendet amore,
Et vestris oculis lumina fixa tenent.
Vos quibus & speculum, & lux, dulcedo, manetis,
Charum ornamentum, his simul estis honos.
Præcipuum donum, placidum & placabile regnum
Ac vestro in statu est culmen in orbe pium.
Hisque parentela & patria, & tutela coruscat,
Hic decus atque gradus, hic pietatis opus.
Hic tranquilla dies, hic spes iocunda fideli,
Postque Deum, in vobis dona salutis habent.
Hic ego cum populo mea vota & gaudia iungo,
Quæ pius amplificans crescere Christus agat.
Præstet cura Dei vos longa in sede tueri,

Cælesti

Cœlesti ac dono regna tenere diu.
Adquiratis adhuc noua, vel possessa regatis,
Ac pie participes has foueatis opes.
Vt tibi quæ floret de nato & germine, messem
Maturam videas mater honore micans.
Sic vt ex genito genitisque nepotibus amplis,
Altera progenies indita detur auæ.
De Childeberti dulcedine, flore, salute,
Fructum habeas genitrix, plebs sua vota videns.
De nata atque nuru cumulet tibi dona creator;
Cumque pio merito sis placitura Deo.
Hic quoque promerear rediens dare verba salutis,
Congaudens dominis paruulus ipse piis.
Prospera sint regum, populorum gaudia crescant;
Exultet regio, stet honor iste diu.

12. *De nauigio suo.*

REGIBVS occurrens vbi Mettica mœnia pollent,
Visus & à Dominis ipse retentor equo.
Musellam hinc iubeor percurrere nauita zemo,
Accelerans tremulis pergere lapsus aquis.
Ascendensque ratem gracili trabe nauta cucurrit;
Nec compulsa Nothis prora volabat aquis.
Interea locus est per saxa latentia ripis,
Littore constricto plus leuat vnda caput.
Huc proram implicitam rapuit celer impetus actam,
Nam propè iam tumidas ventre bibebat aquas,
Ereptum libuit patulos me cernere campos,
Et fugiens pelagus ruris amœna peto.
Gurgite suscipior subter quoque fluminis Ornæ, Orna.
Quo duplicata fluens vnda secundat iter.
Inde per exclusas cauta rate pergimus vndas,
Ne veluti piscem me quoque nassa leuet.
Inter villarum fumantia culmina ripis,
Peruenio qua se voluere Sura valet. Sura.
Inde per extantes colles & concaua vallis,
Ad Suram pronis labimur amnis aquis.
Perducor Treuirum qua mœnia celsa patescunt, Treuiris Vrbs

Vrbs quoque nobilium nobilis æque caput.
Ducimur hinc fluuio per culmina prisca senatus
Quo patet indiciis ipsa ruina potens.
Vndique prospicimus minitantes vertice montes
Nubila quo penetrans surgit acuta silex.
Qua celsos scopulos prærupta cacumina tendunt,
Hispidus & tumulis crescit ad astra lapis.
Nec vacat his rigidis sine fructibus esse lapillis,
Denique parturiunt, saxaque vina fluunt.
Palmite vestitos hic respicis vndique colles
Et vaga pampineas ventilat aura comas.
Cautibus infestis densantur in ordine vites,
Atque supercilium regula picta petit.
Culta nitent inter horrentia saxa colonis,
In pallore petrę vitis amœna rubet.
Aspera mellitos pariunt vbi saxa racemos,
Et cote in sterili fertilis vua placet.
Quo vineta iugo caluo sub monte comantur,
Et tegit vmbrosus sicca metella viror.
Inde coloratas decerpit vinitor vuas,
Rupibus adpensis pendit & ipse legens.
Delicias oculis habui, dapibusque cibatus,
Hæc iocunda tenens nauita regna sequens.
Hinc quoque ducor aquis, qua se rate Contrua complet,
Quo fuit antiquum nobilitate caput.
Tum venio, qua se duo flumina conflua iungunt,
Hinc Rhenus spumans inde Mosella ferax.
[illegible]e per illud iter seruibant piscibus vndæ
[illegible]gibus & dominis copia feruet aquis.
Ne tamen illa mihi dulcedo deesset eunti,
Pascebar musis, aure bibente, melos.
Vocibus excussis pulsabant organa montes,
Reddebantque suos pendula saxa tropos.
Laxabat placidos mox ærea tela susurros,
Respondit cannis rursus ab alpe frutex.
Nunc tremulo fremitu, modo plano musica cantu,
Talis rupe sonat, qualis ab ære meat.
Carmina diuisas iungunt dulcedine ripas,

Confluentes.

Collibus & fluuiis vox erat vna tropis.
Quo recreet populum, hoc exquirit gratia Regum,
Inuenit & semper quo sua cura iubet.
Antonnacensis castelli promptus ad arces,
Inde prope accedens sarcina pergo ratis.
Sint licet hic spatiis vineta in collibus amplis,
Altera pars planis fertilis extat agri.
Plus tamen illa loci speciosi copia pollet,
Alter quod populis fructus habetur aquis.
Denique dum præsunt Reges in sedibus aulæ,
Ac mensæ officio prandia festa colunt.
Retibus inspicitur quo salmo fasce leuatur,
Et numerat pisces cum sit in arce sedens.
Rex fauet, immensa resilit dum piscis ab vnda,
Atque animos refecit, quod sua præda venit.
Illuc fausta videns, huc læta palatia reddens,
Pascens ante oculos post fouet ipse cibis.
Præsentatur item mensæ Rheni aduena ciuis,
Turbaque quo residens gratificatur edens.
Ista diu dominus dominis spectacula præstet,
Et populis dulces detis habere dies.
Vultibus ex placidis tribuatis gaudia cunctis,
Vester & ex vestris lætificetur apex.

Antonnacense castellum vel Antonnacū.

13. *De oratorio Artanensi.*

MAGNA beatorum retinet hæc terra talenta,
Diuinis opibus diues habetur humus.
Pax dextra Angelico Gabrielis honore coruscat,
Gaudia qui mundo detulit ore sacro:
Quando æternalem concepit virgo salutem,
Dona redemptoris nuntius iste ferens.
Læua est parte lapis tumuli, quem corpore Christus
Pressit morte breui, victor eundo Patri.
Hic quoque relliquiis micat ille Georgius almis,
Qui probus igne redit, nec pice mersus obit.
Sunt etiam Cosmas, Damianus, & ipse salubres,
Non ferro artifices, sed medicante fide.
Est Iulianus item gladio iugulatus amico,

Plebs quem Aruerna colens arma salutis habet.
Martinusque sacer, retinet quem Gallicus orbis,
Cuius Christum operit dimidiata chlamys.
Se tunica spolians, nudum qui vestit egenum,
Vnde datæ tibi sunt alba, topazus, onyx.
Quæ meruere aliqui hoc in corpore cernere sancti
Gemmarumque sonus quod patefecit opus.
Additur hic meritis cum nomine victor opimis,
Munere martyrij qui tenet alta poli.
Hic veteris virtute viri noua palma Niceti,
Vrbem Lugdunum qui fouet ore sinu.
Horum pastor ouem, corde, ore Gregorius orat,
Viuat vt Altithrono vir sine fine DEO.

14. *Versus facti super mensa in villa sancti Martini ante descriptores.*

CVM videam citharæ cantare loquacia ligna,
Dulcibus & chordis admodulare lyram;
Quo placido cantu resonare videntur & æra,
Mulceat atque aures fistula blanda tropis.
Quamuis hic stupidus habear conuiua receptus,
Et mea vult aliquid fistula muta loqui.
Ecce dies in quo Christus surrexit ab imo,
Infernæ legis rumpere vincla potens.
Quando & vinctorum lacrymantia millia soluit,
Et reuomunt multos Tartara fracta viros.
Additur hic aliud, quod Martini aula beati
Emicat hæc, vbi nunc prandia festa fluunt.
Qui valuit gestis aures pulsare tonantis,
Obtinet & meritis, quod petit alta fides.
Qui pie restituit defuncta cadauera vitæ,
Atque Dei prompte præbet amicus opem.
Cui successor ouans modo rite Gregorius extans,
Ille quod acquirit, hic regit ore, fide.
Qui rogat hic præsens, alibi licet insidet absens,
Exhibet atque cibos pastor in orbe bonus.
Nunc igitur celebrate diem sollemniter omnes,
Quos Deus omnipotens huc dedit esse pares.

Quos sibi Martinus collegit amore benignus
Et facit ecce escas hic epulare suas.
Ergo sub incolumi Childeberti ac Brunichilde,
Quos tribuit celsos regna fouere Deus.
Vos quos miserunt populum moderare fidelem,
Et releuare inopes, si quis & extat egens.
Ac bona de dominis nascendo & agendo benigna,
Sint quoque lætitiæ pabula vestra fide.
Quos inuitauit Martini mensa beati,
Sumite gaudentes quos dat amore dies.
Quæ bonus antistes noscendo Gregorius expers
Plaudat & hæc populis gloria vestra canat.
Cuius & hæc domus est à Christo exoret amator,
Reges ac populos vt tegat arce Deus.

15. *Pro Puella a iudicibus capta ad Gregorium Episcopum.*

EXEMPLO Domini mihi vel venerabilis orbi,
Qui minimas non vis perdere pastor oues.
Sollicitis animis curam per pascua tendens,
Ne desint caulis circuis ore greges.
Hic igitur gerulus genitam flens impie demptam,
Captiuam sobolem tempore pacis habens.
Martinique pij successor honore Gregori,
Qui pater es populi, hanc rogo redde patri.
Iugiter ille sacris meritis illuminat orbos;
Orbatam hanc patri redde videndo diem.

16. *Item pro eadem re ad Romulphum Rainulfum.*

SI rapidis oculis te semper amice viderem,
Sic quoque vix auidum me satiaret amor,
Qui si præsentis non possum cernere vultum,
Te mihi vel scriptis chare saluto libens.
Hunc etiam famulum commendo benigne verentem,
Et si iusta petit hunc tua lingua iuuet.
Qui tortus grauiter genitam sibi luget abactam,
Per vos vt redeat filia, causa rogat.
Paupere vt audito dum estis medicina dolenti,
Et vestris curis sit pia cura Deus.

20. *De Platone Episcopo.*

PROVIDA disponunt reges solatia plebi,
Pontificem dantes quem probat alma fides.
Vt colat Hilarium, quem dat Martinus alumnum,
Et confessoris protegat ala potens.
Dirigat hic populum successor, honore beato,
Et clerum Ecclesiæ qui moderetur ope.
Floreat arce decens rex Childebertus in orbe,
Cum genitis, populo, matre, sorore, iugo.
Gaudia læta paret præsentia sancta Gregori,
Et geminas vrbes adiuuet vna fides.
Qui modo discipulo Platone antistite summo
Sollemnem Ecclesiæ hic dedit esse diem.

21. *Ad Armentariam matrem Domini Gregorij Episcopi.*

FELIX bis meritis sibi Macchabæa, vel orbi,
Nobilitas generis nobilior genitis.
Quæ septem cœlo palmas transmisit ab aluo,
Martyrijque decus protulit ille vterus.
Tu quoque prole potens rectè Armentaria fœlix,
Nec minor ex partu, quam prior illa sinu.
Illa vetus numero maior, tu maxima cœlo:
Quod poterant plures vnicus hoc tuus est.
Fœtu clara tuo, geniti circumdata fructu,
Est tibi Gregorius palma corona nouus.
Me Fortunatum, humilem commendo verenter,
Ac mihi cœlestem, quæso, preceris opem.

22. *Sigoaldo, pro comitatu eius.*

FINIBVS Italiæ cum primum ad regna venirem,
Te mihi constituit rex Sigibertus opem.
Tutior vt graderer tecum comitando, viator,
Atque pararetur hinc equus, inde cibus.
Implesti officium, custos reuocaris amico,
Et mihi vel tandem iam mea cura redit.
Dic meus, vnde venis post tempora plurima, dulcis,
Magnus honore tuo, maior amore meo?

Promptus in effectu, Sigoalde benigne, clienta,
Et Fortunato nomen amice pium.
Rex Childebertus crescens te crescere cogat,
Qui modo dat comitis, det tibi dona ducis.
De domino tali videant sua vota fideles,
Cursibus & fiat prospera vita via.

23. *Ad Sigoaldum Comitem, quod pauperes pro rege pauerit.*

ACTIBVS egregijs præconia fulgida fulgens,
Laus tua Christe sonet, dum bona quisque gerit.
Vnde genus hominum placeat, tu summe, ministra,
Nam nisi tu dederis, prospera nullus agit.
Diuitibus largus, forte hinc & parcus egenis,
Vt redimat dives, quando fouetur egens.
Dulciter ista tui pia sunt commercia regni,
Dum escam sumit egens, diuitis auget opes.
Pauper ventre satur satiat mercede potentem,
Parua capit terris, præparat ampla polis.
Diuitibus plus præstat egens, quam diues egenti,
Dat moritura cibi, sumit opima Dei.
Dans terræ nummum, missurus ad astra talentum,
Et modicis granis surgit vt alta seges.
Dent, iactent spargant, commendent semina Christo,
Hic dare nec dubitent, quæ reditura manent.
Da, si Christus erit tibi thesaurarius inde,
Præsta inopi, quidquid reddere Christus habet.
Hæc animatus ope, exposcens meliora Tonantis,
Nec dubitante fide, quod Deus ista dabit.
Pro Childeberti regis florente salute,
Surgat vt in solio, qui fuit altus auo.
Fiat vt hinc iuuenis validis robustior annis,
Ceu viguit proauus sic sit in orbe nepos.
Ergo suus famulus Sigoaldus amore fidelis,
Pauperibus tribuit, Regis vt extet apex.
Hinc ad Martini venerandi limina pergens,
Auxilium domini dum rogat ipse sui.
Et dum illic moderans Rex pro regione laborat,
Vt precibus sanctus hunc iubet, illud agit.

Demi-

Deniqueprocedens cupidus ſacra feſta tenere,
Pauperibus Chriſti præbuit ipſe dapem.
Diſpenſata placent alimenta per agmina Chriſti,
Paſcitur & populus,quem fouet arce Deus.
Plurima cæcorum refouetur turba virorum,
Eſt quibus interna lux Deus atque via.
Hinc alitur claudus,quem dirigit ordine Chriſtus,
Quique ſui domini pendulus implet opus.
Quis referat tantos memorare ſub ordine morbos,
Occurrens pariter quos ſua cura fouet?
Vnde cateruatim coëuntia millia paſcens,
Erogat,vt habeat;rex quoque cuncta regat.
Te Fortunatus comes hinc Sigoalde ſalutans
Regis vt auxilum des meliora,precor.

24. *De prandio defenſoris.*

PASCHALE hic hodie donum memorabile flores,
Defenſor paſcit,quo comes ipſe fauet.
Deliciæ Domini,quas tempora vota miniſtrant,
Vndique proueniant flumine,fruge,polo.
Childeberti etiam dominatio longa refulgens,
Te Sigoal 'e diu ſubleuet arce,gradu.
Sit regio fœlix fœlicis regis amore;
Atque boni comitis creſcat honore fides.

25. *Ad Galactorium comitem.*

VENISTI tandem,quod debebaris amice,
Ante comes merito,quam datus eſſet honor.
Burdigalenſis eras,& cum defenſor,amator,
Dignus habebaris hæc duo digna regens.
Iudicio Regis valuiſti creſcere iudex,
Famaque quod meruit,regia lingua dedit.
Debet & ipſe potens,vt adhuc bene creſcere poſſit.
Præſtet vt arma ducis,qui tibi reſtat apex.
Vt patriæ fines ſapiens tuearis,& vrbes.
Adquiras vt ei,qui dat opima tibi.
Cantaber vt timeat,vaſco vagus arma paueſcat
Atque Pyreneæ deſerat Alpis opem.

Aut quasi grande loquor, facit hoc sacer vnicus auctor.
A Domino erigitur paruus & altus homo.
De tyrone duces veniunt, de milite princeps,
Vt reliquos taceam, Iustinianus erat.
Hoc & in Ecclesia, Christo tribuente refertur,
De exorcista aliquo pontificalis honor.
Egregius merito Martinus testis habetur,
Qui fuit ante sacer, quam sacra iura daret.
Hoc agit omnipotens, totum qui condidit orbem,
Magnaque sola putes, quæ facit ipse potens.
Lætior ergo precor maneas in culmine rector,
Maiora sperans vir ratione sagax.
Rege sub hoc florens æternaque regna requirens,

Deerat in omnibus. MM. SS.

. . . .
Iustitia ac pietas tecum comitata coruscent,
Illa tuum pectus protegat, ista latus.
Alta fides etiam, dilectio fida nitescat,
Et Fortunato sis comes amplus amor.

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI.

LIBER VNDECIMVS.

Expoſitio Symboli.

SVMMAM totius fidei Catholicæ recenſentibus, in qua integritas credulitatis oſtenditur, & vnius Dei omnipotentis, id eſt ſanctæ Trinitatis æqualitas declaratur, & myſterium incarnationis filij Dei qui pro ſalute humani generis à patre de cœlo deſcendens, de virgine naſci dignatus eſt, quo ordine, vel quando pertulerit, quo modo ſepultus ſurrexerit, in carne ipſa cœlos aſcendens ad dexteram patris conſederit, iudexque venturus ſit; qualiter remiſſionem peccatorum ſacro baptiſmate renatis contulerit, & reſurrectio tandem humani generis in eandem carnem in vitam æternam futura ſit, quia multa in ſymbolo paucis verbis complexa ſunt, mediocriter nobis ſermo temperandus eſt, ne aut breuiter dicendo non aperiantur intellectum, aut prolixitate verbi generetur faſtidium. Itaque cum reſurgente Chriſto, & aſcendente in cœlum, miſſo ſancto ſpiritu, conlata eſt Apoſtolis ſcientia linguarum: adhuc in vno poſiti hoc inter ſe ſymbolum, vnuſquiſque quod ſenſit dicendo, condiderunt: vt diſcedentes ab inuicem hanc regulam per omnes gentes æqualiter prædicarent. Denique ſymbolum græcè, collatio dicitur, quia hoc ipſi inter ſe per ſanctum ſpiritum ſalubriter condiderunt. Dicitur & indicium, quod per hoc, qui rectè crediderit, iudicetur. Ergo cunctis credentibus, quæ continentur in ſymbolo, ſolus animarum & vita perpetua bonis actibus præparatur.

Credo in Deum Patrem omnipotentem.

PRÆCLARVM in primordio ponitur cœleſtis teſtimonij fundamentum, quia ſaluus eſſe non poterit, qui rectè de ſalute non crediderit; Apoſto-

 lo præ-

Heb. 11. Rom. 10. Psal. 115. Rom. 1. Abac. 2. Isaiæ 7. Vulgo si non credideritis, non permanebitis.

lo prædicante, *Credere oportet accedentem ad Deum.* item. *Corde creditur ad iustitiam:* &c. *Credidi, propter quod locutus sum*; vel illud, *Iustus ex fide viuit*, &: *nisi credideritis, non intelligetis.* Ergo vel in rebus humanis nullum opus incipitur, nisi labor omnis ad effectum venire credatur. Vnde credendum est in Deum, à quo tam pręsens vita, quam futura tribuitur. Deus autem appellatio est substantiæ sempiternæ, siue timoris diuini. Igitur DEVS est sine principio, sine fine, simplex, incorporeus, incomprehensibilis. *Patrem autem* cum audis, agnosce quod habeat filium veraciter genitum; quomodo possessor dicitur qui aliquid possidet, & dominus, qui alicui dominatur. *Deus ergo Pater*, secreti sacramenti vocabulum est, cuius verè filius est verbũ, & speculum, & character, & imago viuens patris viuentis, in omnibus patri similis, eiusdem naturæ, & in diuinitate genitus genitori per omnia coæqualis. Nec quæratur, quomodo genuit filium? quod angeli nesciunt, prophetis est incognitum. Vnde illud dictum est, *Generationem eius quis enarrabit?* quam secretam originem cum proprio filio nouit ipse solus, qui genuit. Nec à nobis Deus discutiendus est, sed credendus: qui in nobis ipsis nescimus quod sapimus: quomodo sapientiam ingenium, aut intellectus cõsilium, aut mens nostra generat verbum. Sed vt breuiter dicamus, sufficit nos scire, quia lux genuit splendorem propheta testante. *In splendoribus sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te.* Et illud. *Hic Deus noster, & non reputabitur alter ad eum.* & post: *In terris visus est, & inter homines conuersatus est.* *Omnipotẽs* vero dicitur, eo quod omnia possit, & omnium obtineat* potestatem; quia pater omnia creauit per filium.

Isaiæ 53. Psal. 109. Baruch. 3. vulg: H.E.D.N.E.N. æstimabitur alius aduersus eũ. Baruch. 3. * potentatum.

Et in IESVM CHRISTVM.

IESVS Hebraice Saluator dicitur; hoc nomen digne conuenit principi, qui populo se sequenti possit salutem tribuere: cuius figuram Iesus Naue gerens, populum de deserto in patriam & terram repromissionis certum est eum induxisse. Et iste de tenebris & terra ignorantiæ sequentes se ad cœlos ducit. *Christus* dicitur à chrismatis vnctione, & hoc nomen pontificale est, vel regale, quoniam reges vngebantur oleo corruptionis: hic autem ab spiritu sancto oleo exultationis diuinitus vnctus est: propheta dicente, *Spiritus sanctus super me, propter quod vnxit me.* Iesus ergo dicitur eo, quod saluet populum. Christus, quod sit vnctus pontifex in æternum. *Vnicum filium* ideo, vt nil in hoc intelligas terrenum siue corporeum, vbi de vno est vnus, de luce splendor, de corde verbum, de mente sensus, de forte virtus, de sapientia sapiens, de æterno natus, est æternus: per omnia idẽ

Isaiæ 61.

quod

quod pater, hoc filius. Nam vnicus ideo, quia nec comparationem recipit cum reliquis creaturis, nec similitudinem, quia omnium rerum summus ipse creator est; homines autem filij Dei vocantur per gratiam; ille solus filius genitus per naturam. Huc vsque de Deitate Patris & Filij. Textus ordo secutus est.

Qui natus est de spiritu sancto ex Maria virgine.

ILLE qui de patre ante secula natus est, postea de spiritu sancto eius templum in Virgine fabricatum, est intelligendum. Nam sicut in sanctificatione spiritus nulla fragilitas extitit, sic nec in partu eiusdem, causa corruptionis apparuit. Qui in cœlis vnus, in terris vnicus, per portam virginis ingredi mundum dignatus est. Hinc plurima prophetæ de conceptu virginis & de partu locuti sunt. Vnum tamen exemplum pro breuitate proponemus, de quo Ezechiel dixit: *Porta, quæ respicit ad orientem, clausa erit, & non aperietur, & nemo transibit per eam, quoniam dominus Deus Israel ipse transibit per eam, & clausa erit.* Hoc tamen notandum est, quia spiritus sanctus est dominicæ carnis creator, spiritus sancti hinc maiestas ostenditur. Quod vero Deus maiestatis de Maria in carne natus est, non est sordidatus nascendo de virgine, qui non fuit pollutus hominem condens de puluere. Denique sol aut ignis si lutum inspiciat, quod tetegerit purgat, & se tamen non inquinat: nec fuit Deo iniuriæ causa misericordiæ, neque sit incredibile, quod est ipse natus de virgine, qui Adam de puluere & primam mulierem potuit de costa formare.

Ezech. 44.

Crucifixus sub Pontio Pilato.

HINC multa prophetæ: qualiter confixus in cruce, foratis pedibus, aceto vel felle aut vino myrrato potatus, spinis coronatus, lancea percussus, super vestem eius sorte missa, & in conspectu populi maligni manibus extensis in die pependerit, prædixerunt: diligens lector inueniet. Tamen vt breuiter dicatur, in cruce suspensus est, vt nos à dãnatione ligni vetusti dissolueret. Felle verò potatur, vt amaritudinẽ præuaricati pomi, & nimis acidi, amputaret. Spinis coronatur, vt maledictæ terræ vetustum crimẽ erueret. Lancea percutitur, vt per plagam lateris, aqua fluente vel sanguine, baptismum vel mysterium martyrij promulgaret: & vt dicatur aliquid altius. In costa Christus percutitur, vt vulnus nobis infixum per Euam, quæ de

quæ de costa viri formata fuerat, amputaret. Vt tamen ad hoc intelligendum aliquantulum extendamur, sicut dicit scriptura: cordis oculi aperti sint ad intelligendum, quid sit altitudo, latitudo, ac profundum, quod est crucis significatio. Et quare dominus in patibulo se pati elegerit, quæritur. Ratio tamen hæc redditur, crux species trophæi est, quod deuictis hostibus solet fieri triumphanti: & quia Dominus tria regna sibi subegit, suspensus in aere victoriam de cœlestibus & spiritualibus nequitijs est adeptus: expandens autem manus ad populum, palmam de terrenis. Quod vero sub terra crux fixa est, ostendit eum & de Tartaro triumphare. Et quia de alijs breuitatis causa, præterimus plurima, ne generemus fastidium, sic pro honore sanctæ crucis nobis hic sermo distenditur, vt vobis ædificatio, & illi crescat præconium. Ergo quia nec ipsa sydera in conspectu Dei pro humano crimine erant pura; & erat tota terra polluta; ideo suspensus est Christus in aere, vt simul terras & astra purgaret: aut quia ipse dixerat: *Sicut Moyses exaltauit serpentem*: & ideo suspenditur, vt adimplerentur verba, quæ creator prædixerat, aut quia inter cœlum & terram grandis erat discordia, vt tolleret reconciliator, se mediante scandalum. In aere suspenditur, vt se in medio posito inter cœlum & terram, & inter hominem & Deum pax rediret post odium. Aut ideo, quia ante grauis latro in cruce configebatur. Ergo ad hoc elegit Christus principale supplicium, vt hominem absolueret originali peccato, quod erat principale tormentum. Aut ideo Deus in cruce suspenditur, vt pro captiuitate nostra pretium sui corporis in statera mercator pensaret. Aut ideo cruci figitur, quia mortui eramus per pomum & arborem, vt denuo crux & Christus, id est arbor & pomum, per ipsam similitudinem nos à morte liberaret. Pomum dulce cum arbore,

Ephes.c.1

Ioan.c.3.

Sub Pontio Pilato.

Bene hoc est additum, vt iudice cum tempore destignato, non esse videretur incertum. Sub Herode rege; qui eo tempore Tetrarcha erat, ad quem Pilatus misit Dominum vinctum: & per hoc inter iudices pax prouenit post odium. Et ligatus Dominus magis legatarius, vbi pax inter partes extitit, & iudices à linore dissoluit.

Descendit ad infernum.

Hinc prophetæ plurimi dixerunt, vnde est illud dictum. *Vita mea in inferno adpropiauit, Et: factus sum inter mortuos liber.* Et illud; *Tu es qui venturus*

Psalm.87.
Matth.11.

turus es, quod lector requirens inueniet. Sed descendens ad infernum, iniuriam non pertulit quod fecit, causa clementiæ fecit: vt rex intrans carcerem, non vt ipse teneretur, sed vt noxij soluerentur.

Tertia die resurrexit.

DE resurrectione eius ijdem prophetæ plura locuti sunt; quod & Ionas triduo in ventre ceti permanens designauit. Ionæ.2. & Matth. 12.

Ascendit in cælum.

HOc psalmographus, propheta & Apostolus meminit, vnde illud dictum est. *Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem*. Ergo post passionem Christus cœlos ascendit: non vbi non erat Verbum Deus, qui semper in cœlis est; sed vbi adhuc Verbum caro factum non sederat: vnde videntes angeli carnis naturam cœlos intrare, stupuerunt dicentes; *Quis est iste rex gloriæ?* Ephes.4. Psal.23.

Sedet ad dexteram Patris.

NAM & ipsum sedere mysterium est carnis assumptæ, & prouectum sedis non diuina, sed humana natura requirit: inde & hoc dictum est *Parata est sedes tua Domine. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis*. Et illud: *Amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei. Iudicaturus viuos & mortuos*. Aliqui, dicunt viuos, iustos, mortuos vero iniustos. Aut certe viuos, quos in corpore inuenerit aduẽtus dominic⁹, & intelligamus mortuos iam sepultos. Nos tamen viuos & mortuos; hoc est animas & corpora pariter iudicanda esse. Nam de aduentu domini & Malachias ait: *Ecce venit Dominus omnipotens*. Et Daniel: *Ecce in nubibus cœli quasi filius hominis*. Et illud. *Sicut fulgur ab oriente, ita & erit aduentus filii hominis*. Psal.92. Psal.110. Malach.3. Dan.7.

Credo in sancto spiritu.

IN huius commemoratione, mysterium Trinitatis impletur, vnus pater, vnus filius, vnus spiritus sanctus: vt fiat distinctio personarum, vocabula secernuntur; Pater, ex quo omnia, & qui non habet patrem, Filius ex patre genitus, Spiritus sanctus de Dei ore procedens, & cuncta sanctificans. Ergo vna diuinitas in Trinitate, quia dixit symbolum: Credo in Deum Pa-

trem, & in Iesum Christum,& in spiritu sancto, Ergo vbi *IN* præpositio ponitur, ibi diuinitas approbatur, vt est. Credo in Patre, in filio, in spiritu sancto Nam non dicis in sancta Ecclesia, non dicitur in remissione peccatorum, sed remissionem peccatorum credis.

Sanctam Ecclesiam.

Ephes.4. Cant.4.

SANCTA, quia vna est Ecclesia sine ruga. Sicut vna fides, vnum baptisma in qua vnus DEVS, vnus Dominus, vnus Spiritus sanctus creditur. de qua, in canticis legitur. *Vna est columba mea:* nam Hæretici congregant Ecclesiam, vbi ruga, & perfidiæ macula comprobatur.

Remissionem peccatorum.

NOBIS in hoc sermone sola credulitas sufficit, nec ratio inquiritur, vbi principalis indulgentia comprobatur. Ipse rex æternus à nullo discutitur, si quodcunque largitur. Nam ille, qui potuit hominem de luto facere, idem potens est omne lutulentum purgare: & valet innocentiam perditam restituere, qui sepultos & membra perdita reuocat ad salutem.

Resurrectionem carnis.

Isaiæ.26. Dan.12. Matth.22. 1.Cor.15.

SVMMA perfectionis concluditur, & caro ipsa, quæ cadit, resurrectura erit, immortalis vt maneat. Licet resurrectio à paganis, & à quibusdam Hæreticis non credatur. Tamen Isaias dicit, *Surgent mortui & suscitabuntur:* & Daniel; *resurgent tunc qui sunt in terræ puluere.* Christus dicit, *Quod autem surgent mortui, non legistis?* & : *Non est Deus mortuorum, sed viuentium.* Item Apostolus, *Tu quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur.* Et scriptura: *Post resurrectionem erunt sicut Angeli Dei.* Ergo nec hoc credentibus impossibile iudicetur: quia qui potuit hominem de terra componere, poterit hunc ex homine in Angelum transformare, &, post hanc vitam temporalem, vitam æternam tribuere. Ergo moritur homo quasi granum in sulco, vt resurgat cum spica, & multiplicetur cum fructu, assimiletur & Angelo: quod ipse salutis auctor nobis tribuere dignetur, qui triumphato Tartaro cum Patre & sancto spiritu glorioso, principatum intrans victor regnat in cœlo.

AMEN.

1. Versus

1. *Versus ad Domnam Radegundem.*

QVo ſine me, mea lux oculis errantibus abdit,
Nec patitur viſu ſe reſerare meo?
Omnia conſpicio ſimul, æthera, flumina, terram,
Cum te non video, ſunt mihi cuncta parum.
Quamuis ſit cœlum, nebula fugiente, ſerenum,
Te celante mihi, ſtat ſine ſole dies.
Sed precor, horarum ducat rota concita curſus,
Et breuitate velint ſe celerare dies.
Conſultum nobis ſanctiſque ſororibus id ſit,
Vt vultu releues, quos in amore tenes.

2. *Ad eandem de natalitio Abbatiſſæ.*

MATER opima, docens voto lætare beato,
Gaude, natalem filia dulcis habet.
Hanc tibi non vterus natam, ſed gratia fecit,
Non caro, ſed Chriſtus hanc in amore dedit.
Quæ ſit in æterno tecum, tibi contulit auctor,
Perpetuam prolem dat ſine fine Pater.
Fœlix poſteritas, quæ nullo deficit æuo,
Quæ cum matre ſimul non moritura manet.
Sit modo feſta dies ſancto Radegundis honore,
Agnen hanc vobis agnus in orbe dedit.
Gaudia diſtenſos pariter celebretis in annos,
Et per vos populus vota ſuperna colat.
Virgineosque choros moderamina ſancta docentes,
Perpetuæ vitæ diſtribuatis opus.
Hinc longinqua ſalus teneat vos corpore vinctas,
Rurſus in æterno lumine iungat amor.

3. *Ad eandem, vt vinum bibat.*

SI pietas & ſanctus amor dat vota petenti,
Exaudi famulos munere larga tuos.
Fortunatus agens, Agnes quoque verſibus orant,
Vt laſſata nimis vina benigna bibas.
Sic tibi det Dominus, quæcunque popoſceris ipſum,
Et tibi ſicut amas, viuat vterque rogans.

Suppliciter petimus, si non offendimus ambo,
 Vt releues natos mater opima duos.
Non gula vos, sed causa trahat, modo sumere vina,
 Talis enim potus viscera lassa iuuat.
Sic quoque Thimotheum Paulus tuba gentibus vna,
 Ne stomachum infirmet, sumere vina iubet.

4. *Ad Abbatissam de Natali suo.*

DVLCE decus nostrum, Christi sanctissima Virgo,
 Agnes quæ meritis immaculata manes.
Sic tibi complacuit hodiernum ducere tempus,
 Vt mihi inexpletam distribuisses opem.
Nec dare nunc dominæ modulamina dulcia linguæ
 Cui dum verba refers, pascitur ore tuo.
Abstinuisse cibis etiam vos ipse probaui,
 Et quasi pro vobis est mihi facta fames.
Audio, somnus iners radiantes pressit ocellos,
 An nimias noctes anticipare velis?
Cui nox sufficiant hæc tempora longa quietis,
 Cum prope nox teneat quod duplicata dies.
Nubila cuncta tegunt, nec luna nec astra videntur,
 Si sis læta animo, me nebulæ fugiunt.
Gaudia vera colat, quæ nos hæc scribere iussit,
 Et tecum faueat ducta sub arce poli.

5. *Aliud ad eandem.*

MATER honore mihi soror autem dulcis amore,
 Quam pietate, fide, pectore, corde colo.
Cœlesti affectu, non crimine corporis vllo,
 Non caro, sed hoc, quod spiritus optat, amo.
Testis adest Christus, Petro Pauloque ministris,
 Cumque pijs socijs sancta Maria videt.
Te mihi non alijs oculis animoque fuisse,
 Quam soror ex vtero tu Titiana fores.
Ac si vno partu Mater Radegundis vtroque,
 Visceribus castis progenuisset, eram.
Et tanquam pariter nos vbera chara beatæ,
 Pauissent vno lacte fluente duos.

Heu mea

Heu mea damna gero, tenui ne forte susurro
Impediant sensum noxia verba meum.
Sed tamen est animus simili me viuere voto
Si vos me dulci vultis amore coli.

6. *Ad eandem.*

QVÆ charæ matri, quæ dulci verba sorori,
Solus in absenti cordis amore loquar?
Quas locus excludit, mens anxia voce requiret,
Et simul, vt videat, per pia vota rogat.
Te peto chara soror, mater pietate benigna,
Quod minus impendi, tu famulare velis.
Illa decens tecum longo mihi viuat in æuo,
Et tribus in Christo sit precor vna salus.
Nos, nec quæ præsens, nec vita futura sequestret,
Sed tegat vna salus, & ferat vna dies.
Hic tamen, vt cupio, vos tempora longa reseruent,
Vt soror & mater sit mihi certa quies.

7. *Ad eandem.*

ACCESSIT votis sors iucundissima nostris,
Dum meruere meæ sumere dona preces.
Profecit mihimet potius cibus ille sororum,
Has satias epulis; me pietate foues.
Qua probitate micans partes componis vtrasque,
Me recreas animo, has saturando cibo.
Pascunt membra dapes, animam dilectio nutrit,
Quæ, cui plus opus es, dulcior esca venis.
Audiat omnipotens, & te pia vota petentem,
Vt tibi perpetuos fundat in ore cibos.
Sæcula longa simul cum matre superstite vernes.
Et vestro fræno stet chorus ille Deo.

8. *Ad eandem pro Eulogijs transmissis.*

SOLLICITA pietate iubes cognoscere semper,
Qualiter hic epulis, te tribuente, fouer.
Hæc quoque prima fuit hodiernæ copia cænæ,
Quod mihi perfuso melle dedistis holus.

Nec ſemel aut iterum, ſed terque quaterque cucurrit,
Cuius me poterat paſcere ſolus odor.
Portitor ad tantos miſſus non ſufficit vnus,
Laſſarunt totiens qui rediere pedes.
Præterea venit miſſus cum collibus altis,
Vndique carnali monte ſuperbus apex.
Delitijs cunctis, quas terra vel vnda miniſtrat,
Compoſitis epulis hortulus vnus erat.
Hæc ego nunc auidus ſuperaui cuncta guloſus,
Et mons & hortus ventre tenetur iners.
Singula nec refero, quia me tua munera vincunt,
Ad cœlos victrix & ſuper aſtra voles.

9. *De eadem re.*

MVLTIPLICES epulæ concurrunt vndique fuſæ,
Quid prius excipiam, me bonus error habet.
Carnea dona tumens, argentea gauata perfert,
Quo nimium pingui iure natabat holus.
Marmoreus defert diſcus, quod gignitur hortis,
Quo mihi mellitus fluxit in ore ſapor.
Intumuit pullis vitreo ſcutella rotatu,
Subductis pennis, quam graue pondus habens?
Plurima depictis concurrunt poma caniſtris,
Quorum blandifluus me ſaturauit odor.
Olla nigella nimis dat candida pocula lactis,
Atque ſuperba venit, quæ placitura fuit.
Hæc dominæ matri famulans, hæc munera natæ,
Iunctus amore pio certius ipſe loquor.

10. *Aliud de floribus.*

RESPICE delitias, fœlix conuiua, beatas,
Quas prius ornat odor, quam probet ipſe ſapor.
Molliter adridet rutulantum copia florum.
Vix tot campus habet, quot modo menſa roſas.
Albant purpureis vbi lactea lilia blattis,
Certatimque nouo flagrat odore locus.
Inſultant epulæ ſtillanti germine fultæ,
Quod mantile ſolet, cur roſa pulchra tegit?

Complacuit melius ſine textile tegmine menſa,
Munere quam vario ſuauis obumbrat odor,
Enituit paries viridi pendente corymbo,
Quæ loca calces habet, huc roſa preſſa rubet.
Vbertas rerum tanta eſt, vt flore ſereno,
Mollia ſub tectis prata virere putes.
Si fugitiua placent, quæ tam cito fluxa recedunt,
Inuitent epulæ nos, paradiſe, tuæ.
Dedalicis manibus nituit textura ſororis,
Tantum digna fuit mater habere decus.

11. *Aliud pro eulogiis transmiſsis.*

MVNERA direxi ſed non mea, crede fatenti,
Ad te quæ veniunt, ſunt tua dona magis.
Melle ſuperfuſas cunctorum porrigis eſcas,
Cuius ab ore prius dulcia mella fluunt.
Copia quanta mihi maneat de munere veſtro,
Credite, dum ſpargit iam gula victa cibos.
Sed mihi da veniam venerando corde benigna,
Quod præſumpſit amor, ſit veniale mihi.
Nunc Chriſtum pro me chorus ille verendus adoret,
Nec peccatorem me mea culpa grauet.

12. *Pro Caſtaneis.*

ISTA meis manibus fiſcella eſt vimine texta,
Credite mi charæ mater & alma ſoror.
Et quæ rura ferunt, hæc ruſtica dona miniſtro:
Caſtaneas molles, quas dedit arbor agris.

13. *Pro lacte.*

ASPEXI digitos per lactea munera preſſos,
Et ſtat picta manus hic vbi crema rapis.
Dic, rogo, quis teneros ſic ſculpere compulit vues,
Dædalus an vobis doctor in arte fuit?
O venerandus amor, cuius faciente rapina,
Subtracta ſpecie venit imago mihi.
Pes fuit, hæc quoniam tenui ſe tegmine rupit,
Nam neque ſic habuit pars mihi parua dari.

Hæc ſa-

Hæc facias longos domino tribuente per annos,
In hac luce ſimul matre manente diu.

14. *Pro prandio.*

QVID tam dulce darent mihimet materque ſororque,
Quam modo quod tribuunt congruè lactis opem.
Sicut Apoſtolica præcepit dogmate Paulus,
Cum infirmis animis lac iubet ipſe dari.
Sollicitam mentem geritis de nomine noſtro
De vobis ſemper ſit pia cura Deo.
Neſciui, fateor, mihi prandia lapſa parari,
Sic animo merear poſſe placere tuo.
Nec poterant aliqui vultu me auellere veſtro,
Si non artificis fraus latuiſſet inops.
Quis mihi det reliquas epulas, vbi voce fideli
Delicias animæ te loquor eſſe meæ?
A vobis abſens colui ieiunia prandens,
Nec ſine te poterat me ſaturare cibus.
Pro ſummis epulis auido tua lingua fuiſſet,
Repleſſent animum dulcia verba meum.
Ordine ſed verſo medicus fera vulnera gignit,
Et fallax artem decipiendo probat.
Quem nunquam ſaturat, quidquid mare, terra, miniſtrat,
Credebat ſolo me ſaturare meo.
Sed modo da veniam, quæſo, pietate parata,
Alterius facinus nec mihi conſtet onus.

15. *De munere ſuo.*

COMPOSVI manibus proprijs hoc munus amoris,
Sed tibi domnæ ſit hoc, rogo, dulce meæ.
Quamuis exiguo videantur inepta paratu,
Creſcant affectu, quæ modo parua fero.
Si bene perpendas apud omnes ſemper amantes,
Muneribus paruis gratia maior ineſt.

16. *De prunellis.*

TRANSMISSAS epulas quæ pruna nigella vocantur,
Ne, rogo, deſpicias, quæ mihi ſylua dedit.

Si modo

Si modo dignaris ſyluestria ſumere dona,
Vnde placere queam, dat meliora Deus.
Hoc quoque non metuas, quod ramo vmbrante pependit,
Non tellus fungos, ſed dedit arbor opes.
Non ego crudelis, qui M tri incongrua præſtem,
Ne dubites puros ſumere fauce cibos.

17. *De delitijs & lacte.*

INTER multiplices epulas ieiunia mittis,
Atque meos animos plura videndo cremas.
Reſpiciunt oculi medicus quod non iubet vti,
Et manus illa vetat, quod gula noſtra rogat.
Nobis ante aliud cum lactis opima miniſtras,
Muneribus vincis regia dona tuis.
Nunc cum matre pia gaudens ſoror eſto, precamur,
Nam nos lætitiæ menſa benigna tenet.

18. *De ouis & prunis.*

HINC me delitijs, illinc me paſceris herbis,
Hinc oua occurrunt, hinc mihi pruna datur.
Candida dona ſimul præbentur, & inde nigella,
Ventri vtinam pax ſit, ſic variante cibo.
De geminis ouis iuſſiſtis ſero cibari,
Vobis vera loquor, quatuor ipſe bibi.
Atque vtinam merear cunctis parere diebus,
Sic animo, ceu nunc hoc gula iuſſe facit.

19. *De abſentia ſua.*

SI me non nimium pluuiatilis aura vetaret,
Dum neſciretis, vos repetiſſet amans.
Nec volo nunc abſens vna detenter vt hora,
Cum mea tunc lux eſt, quando videtur amans

20. *De conuiuio.*

PER pietatis opus, per, qui pius imperat aſtris
Per, quod mater amat, frater & ipſe cupit.
Vt, dum nos eſcam cupimus, quodcunque ciberis
Quod ſi tu facias, bis ſatiabor ego.

Delitijs varijs tumido me ventre tetendi,
 Omnia sumendo lac.holus,oua,butyr.
Nunc instructa nouis epulis mihi fercula dantur,
 Et permixta simul dulcius esca placet.
Nam cum lacte mihi posuerunt inde butyrum,
 Vnde prius fuerat,huc reuocatur adeps.

21. *Versus in conuiuio facti.*

INTER delitias varias mixtumque saporem,
 Dum dormitarem dumque cibarer ego.
Os aperiebam,claudebam rursus ocellos,
 Et manducabam omnia plura videns.
Confusos animos habui mihi credite charæ,
 Nec valui facile libera verba dare.
Nec digitis poteram calamo neque pingere versus;
 Fecerat incertas ebria musa manus.
Nam mihi,vel reliquis sic vina bibentibus apta,
 Ipsa videbatur mensa natare mero.
Nunc tamen vt potui matri,pariterque sorori,
 Alloquio dulci carmina parua dedi.
Et si me somnus multum impugnat habentem,
 Hæc,dubitante manu scribere,traxit amor.

22. *De eadem re.*

BLANDA Magistra suum verbis recreauit & escis,
 Et satiat vario deliciante loco.

23. *De munere suo.*

SI non complestis,quod hic completa vocatur,
 Hæc rogo suppliciter suscipe summe libens.
Nec parua spernas,* non tu mea vota requiras,
 Munere in angusto cernitur amplus amor.

*nec munera magna.

24. *De nauigatione Illacensi ad easdem.*

CASIBVS innumeris hominum momenta rotantur,
 Instabilique gradu pendula vita meat.

Ipsa fu-

Ipsa futurarum titubans mens anxia rerum,
Ventura ignorat quid sibi lux pariat.
Nam me digressum à vobis eo mundus amator
Illaque suscepit, qua bonitate solet.
Hinc citus excurrens Cariacæ deuehor aulæ,
Tunc Illacensi perferor inde loco.
Hinc sacer Antistes rapuit me Domitianus,
Ad sancti * Albini gaudia festa trahens.
Inde relaxatus per plura pericula, fessa
Puppe sub exigua fluctus & imber agit.
Quod grauis incumbens aliquo subuerteret amnem
Et male curuatos extulit vnda sinus.
Nec sua commotos capiebant littora fluctus,
Inuadunt terras æquora fusa nouas.
Pascua, rura, nemus, segetes, viburna, salictum,
Viribus iratis, vna rapina tenet.
Huc mihi commissi per confraga murmura campi,
Flatibus horrendis laxa fremebat hiems.
Surgebatque cadens per aquosa cacumina puppis,
Ascendens liquidas monte vacante vias.
Quo rate suspensa modo nubila nauta tenebat,
Gurgite subducto rursus ad arua redit.
Fluctibus infestis pelagi spumante procella,
Assiduè rapidas prora bibebat aquas.
Æquora lambebant inimica pace carinam,
Tristius amplexu nos nocitura suo.
Sed mora nulla vetat varias memorare querelas,
Post referenda simul murmura, corde tego.
Hoc mihi præcipuè diuina potentia præstet,
Vt cito fœlices vos reuidere queam.

* Albini.

25. *De itinere suo.*

PASSIM stricta riget glacies concreta pruinis,
Nec leuat afflictas flexilis herba comas.
Terra iacet crustata gelu sub cortice duro,
Mollis & arboreas nix tegit alta comas.
Perflua crustarum struxerunt flumina murum,

Et denſata grauem veſtiit vnda cutem.
Mole ſua frænantur aquæ, ſe lympha ligauit,
Obice ſub proprio vix ſibi præbet iter.
Fluminibus mediis nata eſt criſtallina ripa,
Nec capimus ſubter, nec ſuperatur iter.
Aſperius tumuit glacies, Aquilone fremente,
Cui dabit illa viam quæ ſibi pugnat aqua.

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI, DEINDE EPISCOPI PICTAVIENSIS; DE VITA SANCTI MARTINI.

LIBRI QVATVOR.

Prologus Fortunati Presbyteri in vitam sancti Martini.

DOMNO SANCTO, ATQVE APOstolico piissimo in Christo & peculiari patri Gregorio Papæ, Fortunatus.

APVD pietatis animum, quod opere minus inscribitur, dilectionis intuitu dilatatur. Nam ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ, ΛΕΞΙC, ΔΙΑΙΡΕCΙC. ΠΑΡΑΙΝΕCΙC. & reliqua oratorib. & dialecticis permittantur, apud quos ceteræar es perplexis florent artibus.* Ista satagent suis affectare firmatibus, quæ soliti sunt adsi ere vel proferre . . . . Vos* date pietatis & caritatis animo *ventam, postposita pro parte metrica periti censura. Quia quicquid in his vel stropha veterum, vel præsentium sophisma plerunque differtat, totum nobis tu præstabis quod minus nouimus; quod in opere messium, id est in pla[illegible]sse, vt præsens explicare portitor poterit, nec expedire licuit, nec [illegible] singula. Quapropter sanctæ coronæ, ac dulcedini vestræ, me peculiter & instanter commendans, & vt pro humili tuo iugiter orare digne[illegible]s exspectans, suggero. Cum iusseritis autem, vt opus illud, Christo præstante, intercessionibus Domni Martini, quod de suis virtutibus explicuisti, [v]ersibus debeat digeri, id agite vt ipsum mihi relatum iubeatis transmitti.

*data.
*venia

Nam pietate Domini concedente, quod de vita eius vir disertus Domnus Sulpitius sub vno libello prosa descripsit, & reliquum, quod Dialogi more subnectit, primum quidem opus à me duobus libellis, & dialogus subsequens aliis duobus libellis, complexus est; ita vt breuissime, & iuxta modulum paupertatis nostræ in quatuor libellis, totum illud opus versu, inter hoc bimestre spacium, audax magis quam loquax, nec efficax, cui sim & impolitè inter friuolas occupationes sulcarim. Quos libellos Domno meo, & pio Domno Martino, si ipse commeatum obtinet, in quaternionibus quos direxistis. ipsi per vos oblaturus cõiunctim & confestim transcribi eados curabo; illud certe postulans, vt eius à vobis pietas reparata pro nobis humilibus, & suis peculiaribus intercedere non desistat. Date pater dulcis veniam, quia lituram tantam in messe scribenti pluuia superlapsa suffudit. Ora pro me Domne sancte, & mihi dulcis pater.

Præfatio in eosdem libros.

NAVTA rudis tumido cum vult dare vela profundo,
  Atque procellosas nescius intrat aquas.
Raucisono latrante salo cum perstrepit æquor,
  Et vaga terrifico murmurat vnda freto,
Exiliens pelagus colles vbi voluit aquosos,
  Planaque dorsa maris mobile rupe timet.
Naufragij cumulos capiens per confraga, Pontus,
  Qua crepitat rapidus monte natante liquor.
Certatim implicitam quatiunt vada cærula cymbam
  Cum liquidi campi pensile transit iter.
Si fera crescat hyems, vt spumis verberet auras
  Et mare cæruleum tollat ad astra caput:
Fluctibus excussus per nubila nauita [illegible],
  Intrat & aerias pendula prora vias.
Pars subit vna ratis, pars altera vergit arenis,
  Nutat & in dubio lubrica libra freto.
Nunc sursum inspicitur pelagi furibunda ruina,
  Pontus & iratus desuper armat aquas.
Nunc quoque prosiliens Zephyri pelagique repulsa
  Fluctibus eximiis euolat acta ratis.
Afficitur tremulis temerarius arbiter vndis,
  Et stupet implicitas, quas petat arte vias.
Attonitus, trepidus, hebetans, vagus, anxius, anceps,

Confu-

Confuso ingenio mox ope nauta caret,
Tamque ut gubernaclum amittens ratione gerendi.
Pondere victus aquæ naufragus arte iacet.
Sic ergo de modicis minimus venerabilis Agnes,
Cum Radegunde sacra quas colo sorte pia.
Tendere pollicitum quia cogor ad ardua gressum.
Imperiis tantis viribus impar agor.
Fluctuat ingenium cui non rigat vnda camenæ,
Sensus arenosus non rigat ore lacus.
Nam celsum meritis Martinum ad sidera notum
Cum sint vota, mihi non valet arca loqui.
Poscendum est vobis, ne naufraga prora laboret,
Flatibus ille suis, sed mea vela iuuet.
Credere tunc potero ad portum mea carbasa ferri
Aspirante fide, si sua labra fauent.
Ferte precantes opem, & de verbo poscite verba,
Si fons ille rigat, riuulus iste meat.
Vos date quod vobis cum fœnore reddat alumnus,
Addam vt thesauris parua talenta fidei.

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI.

DE VITA SANCTI MARTINI.

LIBER PRIMVS.

ALTITHRONVS postquam repedauit ad æthera Christus,
Carne triumphali vitricia signa reportans,
Inclytus inferni spoliato carcere diues,
Tartarei reprimens feralia iura Tyranni,
Et stygis omnipotens adamantina claustra reuellit,
Sede fera populi longa caligine tecti,
Captiuum retrahens portis bipatentibus agmen
Millibus exceptis. ergo est vt redditus astris,
Et patris in solio sedit sua dextera dexter,
Quæ conuersatus dedit ad miracula terris,
Multa Euangelici referante volumine libri,
Hæbraicus cecinit, stylus Atticus, atque Latinus,
Prosaico digesta situ, commune rotatu.
Primus enim docili distinguens ordine carmen,
Maiestatis opus metri canit arte Iuuencus.
Orenti. Hinc quoque conspicui radiauit lingua Seduli,
Paucaque perstrinxit florente * Orontius ore,
Martyribusque pijs sacra hæc donaria mittens,
Prudens, prudenter, Prudentius immolat actus.
Stemmate, corde, fide, pollens Paulinus & arte,
Versibus explicuit Martini dogma magistri.
Sortis Apostolicæ, quæ gesta vocantur, & actus,
Facundo eloquio vates sulcauit Arator.
Quod sacra explicuit serie genealogus olim
Alcimus egregio digessit acumine præsul.

Ast ego

Aſt ego ſenſus inops Italæ quota portio linguæ,
Fæce grauis, ſermone leuis, ratione pigreſcens,
Mente hebes, arte carens, vſu rudis, ore nec expers,
Paruula Grammaticæ lambens refluamina guttæ,
Rhetoricæ exiguum prælibans gurgitis hauſtum
Cote ex iuridica, cui vix rubigo receſſit.
Quæ prius addidici dediſcens, & cui tantum
Artibus ex illis odor eſt in naribus iſtis.
Non prætexta mihi rutilat toga, penula nulla.
Iam mea nuda fames ſupereſt de paupere lingua,
Scilicet inter tot ſanctorum culmina vatum
Fulmina doctorum, & gemmantia prata loquentum,
Nullo flore virens ego tendam texere ſertum,
Mellis & irrigui hæc, auſtera abſinthia * miſcam!
Quod tamen vt facerem, fieri res illa coegit,
Quo minus ipſe reus pro crimine redderet amplo,
Couenienter enim ratio quia vera popoſcit,
Huius pontificis ſolui præconia verbis,
Cuius cauſa fuit hac me regione venire.
Ergone dignus ero Martini geſta beati
Pannoniæ geniti quâ clara Sabaria vernat,
Attrectare manu, trepida vel pangere lingua?
Non eget ille meis tenebris; quia luce coruſcans
Gallica celſa Pharus fulgorem extendit ad Indos
Qui puer in teneris vix pubeſcentibus annis
Frigore ſub gelido, terras criſpante pruina
Cum vndas triſtis hyems freno glaciale ligaſſet,
Et vaga libertas fluuiorum incluſa lateret,
Aſperiore gelu de ſe ſibi vincula nectens,
Plus aqua frigidior tunica veſtita rigoris,
Occurrenti igitur portæ Ambianenſis egeno,
Qui ſibi reſtiterat, clamydis partitur amictum;
Et feruente fide membris algentibus offert.
Frigoris iſte capit partem, capit ille teporis
Inter vtroſque inopes partitur feruor & algor,
Et noua mercandi fit nundina; frigus & æſtus
Vnaque paupertas ſatis eſt diuiſa duobus.
Hac ſe veſte tamen tectum obtulit ipſe creator,

*miſceam

B. Martinus aſpera hieme pauperem veſtit Ambiani Sulp. vita lib. c. 2.

Martinique chlamys texit velamine Christum:
Nulla Augustorum meruit hunc vestis honorem,
Militis alba chlamys plus est quam purpura regis,
Prima hæc virtutum fuit arrha & pignus amoris.

Militiam Iuliani Cæs. deseruit. Sup. vitæ lib. c.3.

Post fera barbaries peteret cum Gallica claustra
Ac prope Vangionum premeret loca feruidus hostis,
Militiæ sanctus cuncta emolumenta recusat.
Hic cum Cæsareas fremuit Iulianus in iras;
Imperat, vt clausum teneat custodia iustum;
Ac veniente die primus properaret in agmen:
Quo tamen ante aciem sacer ire fatetur inermis.
Venerat ergo dies belli, pacem expetit hostis;
Atque orante vno cecidit furor omnibus armis;
Innumerasque acies solus sine sanguine vicit.

A latronibus capt⁹ vnum ex iis conuertit. c. 4.

Hinc loca latronum incedens, ratus ire per Alpes,
Vinctis post tergum manibus, deductus ab vno,
Tempore sub mortis hostis compendia tractans,
Credit latro Deum, dum prædicat iste, colendum;
Et dare qui voluit mortem, capit ore salutem;
Ducitur ille ferox à religione ligatus,
Atque suus prædo Martini præda fit vltro.
Quam bonus ille isti, sed plus pius hic fuit illi,
Seruantur simul, ille fide, hic corpore viuens
Ambo valent, dum nemo cadit, sic viuit vterque.

Dæmonē fugat.

Hinc loca præteriens pulcherrima Mediolani,
Florea rura terens, per amœna vireta viator,
Obuius occurrit, vetus, & temerarius hostis;
Mentitus speciem humanæ sub imagine formæ,
Falsiloquax pereunte fide, malè doctus in arte,
Quod peteretur iter, quærit: cui comminus ille
Huc properare refert, qua se Deus ire vocaret:
Cui ferus hostis ait: quocunque accedere * tentes
Tecum pergo nocens, vota in contraria currens.
Voce prophetali sanctus cui protinus infit.
Est meus adiutor Dominus, mala nulla verebor,
Ne timeam timidum, timor est Deus, arma timentum;
Tutus in aduersis gradior, rectore superno.
Insidiis via nulla patet sub tegmine diuo.

* tendes.

Hæc ait,

Hæc ait,& validi transfixus cuſpide verbi,
Dæmon abeſt; ſic vmbra fugit, quam Chriſtus obumbrat.
Interea matrem gentili errore reſoluens
Illa iſtum mundo; hic illam generauit Olympo,
Decrepitamque ſenem ſancto facit amne renaſci,
Et meliore ſinu generant ſua viſcera matrem.
Dogmaque ſacrilego quod fuderat Arrius ore,
Tempeſtate graui totum populauerat orbem,
Per magis Illyricum malè naufraga lingua natabat.
Hinc quoque cæperunt naſci noua prælia iuſto,
Fortior vt fieret reparatis belliger armis.
Ad virtutis opus per multa pericula creſcens
Vir pius ergo ſagax,fideique fidelis athleta,
Sparſa venena hereſis reprimens dum dimicat hoſtis,
Suppliciis lacerus,flagris datus, vrbe repulſus;
Nam patris ac geniti æqualem vel flaminis almi,
Vim genus,& ſpecimen, virtutem,lumen,honorem,
Vnum velle trium ſua per tormenta fatetur.
Dulcia membra viri per amara flagella cauantur,
Et Chriſti iuuenem veterata piacula torquent
Sed grauior fit pœna leuis per nomen amantis.
Et quia ſummus apex fidei,virtutis,honoris,
Hilarius famæ radios iaculabat in orbem,
Rite Sacerdotis penetralia iura gubernans,
Buccina terribilis,tuba legis,præco tonantis,
Pulchrior electro,ter cocto ardentior auro,
Largior Eridano,Rhodano torrentior amplo,
Vberior Nilo,generoſo ſparſior Hiſtro:
Cordis inundantis docilis ructare fluenta,
Fontibus ingenij ſitientia pectora rorans,
Mens Euangelij bis bini plena libelli,
Quatuor ore ſuo manans noua flumina mundo,
Ornatum Eccleſiæ pollens diadema coruſcum
In membris Chriſti capitis velut infula fulgens.
Pectore belligerans,adamantinus arte topazos;
Ad virtutis opus mens inconcuſſa palæſtris,
Gemmifer eloquiis,radiantior ore lapillis.
Doctor Apoſtolicus,vacuans ratione ſophiſtas,

Matrem conuertit.

Ab Arrianis infeſtatur,

Arianis aduerſus vapulat.

B. Hilarii inſigne præconiū.

Dogmate, luce, fide, informans virtute sequaces.
Hostibus hic quoniam grauis insuperabilis esset,
Ducitur exilio, quia longa silentia tendit,
Regis & auxilio petit hic sua præmia miles.
Cuius in abscessu errori vaga Gallia cedit,
Et regio titubat tanta se turre mouente.
Hoc vbi præproperè Martinus comperit inde
Constituit cellam sub vertice Mediolani,
Expulit vnde virum tum Auxentius auctor iniquus.
Hinc prius exul adit, quà Gallinaria turget
Insula, frugis inops, pascens radicibus herbæ.
Ergo venenatum elleborum mox sumpsit ab ore:
Incipit inde mori, queis viuere credidit escis,
Sed graue virus agens oratio sola fugauit,
Et viuente viro intra se sua mortua mors est.
Rursus vt Hilario redeundi est facta facultas,
Excurrit properus sua per vestigia iustus
Excipit hic cupidum cupiens & amator amantem,
Fitque monasterium Pictaua comminus vrbe:
Iungitur inde sacro cathecumenus ore docendus,
Atque absente viro, rapuit graue funus amicum.
En subito Martinus adest, qui defuit absens,
Ecce redit pietas, redit & simul arca salutis:
Ergo vbi conspexit gelidum de febre cadauer,
Flet, gemit, accurrit, dolet, eiulat, vritur, angit,
Conspiciensque fidem cella omnes iussit abire.
Exclusitque foras foribus, sine teste relictus;
Tunc super algentis corpus prosternitur ardens:
Iudicis exactor, reuomant vt Tartara functum.
Interea geminis spacio remorante sub horis,
Ecce redit facies, saliunt per membra vapores,
Stat rubor inde genis, oculos pupilla repingit;
Rursus & insertus renouat specularia visus,
Vena tumet riuis animato fonte cruoris.
Paulatim assurgit, fabrica titubante, columna:
Erigiturque iacens pariter domus, & suus hospes,
Ipse iterum post se viuens idem auctor & hæres,
Qui rediuiuus, ait, se iudicis ante tribunal,

Monasterio quod sibi Mediolani fecerat ab Auxentio Martinus pellitur.
In Gallinaria insula helleborũ sumit.
S. Hilario iungitur Pictauis.
Sulp. c. 5.
Catechumenum suscitat à mortuis.

Ductum

Ductum damnandum, Martino orante reductum.
Lupicini demum celerans dum præterit agrum,
Comperit heu famulum crudeli funere raptum
Elidendo suum fera per suspendia collum;
Accessitque vbi sic malâ pendulâ præda iacebat,
Expulit hinc cunctos solus solita arma requirens:
Incubuit super exanimis pallentia membra,
Et premit arca sacri, ne hunc deprimat arca sepulchri,
Mox tamen ore precem vt viuentis misit in aurem,
Mors pede versa retro, prædam fugitiua reliquit,
Euomuitque vorax auida de fauce rapinam;
Protinus exiliit lento conamine functi,
Iam leuior se terra mouens animata calore;
Languida colla leuans, oculósque ex morte soporos
Vix reserans, grauidó vigilantia lumina visu
Mortis odore, & adhuc remanente in naribus illis,
Sed præstante manu totos simul erigit artus;
Et stetit intrepidis membrorum machina plantis;
Viuificatus enim, gressum meditando rediscens,
Reddidit obsequium vitæ pro munere sancto,
Vsque ad vestibulúmque domi illum ducere tendens;
Defunctum eripuit subito qui ex limine mortis
Pro mercede manens, hæc compensatio iusto.
Gloria Christe tibi, facis hæc qui mira per orbem.
Accidit vt Turonum præsul peteretur ad vrbem,
Nec tamen educi posset de limine cellæ;
Ruritius quidam simulata febre iugalis,
Obtinet egressum Sancti ad vestigia supplex;
Vrbibus ex reliquis noua conciliabula currunt,
Lætificata simul sanctam se ferre rapinam.
Ne tamen effugiat, iustum custodia vallat.
Interea paucis tunc obsistentibus, insons
Eligitur, trahitur, sacratur, & arce locatur;
Æmulus vnus erat; Defensor episcopus, obstans;
Ne Martinus oues pastor curaret alendas.
Nec mora, iudicio domini lectore canente
Versiculo psalmi, Defensor sponte notatur.
Ex ore infantum & lactentem perfice laudem;

Sulp. c. 6.

Laqueo oblisum reuocat in vitam.

Sulp. vita c. 7.

Martinus licet obnitens rapitur ad episcopatum Turonicæ ecclesiæ.

Psal. 8.

Nunc defenſorem qui ſic bene deſtruis, inquit.
Mox fragor aſtra petit, clamor vagus atria complet,
Et docet ille fauor de Defenſore reatum,
Addictus que vir eſt, ſe iudice, teſte propheta.

Monaſterium conſtituit. Sulp. vitæ. c. 8.

Inde monaſterium ſibi condit rupe ſub alta,
Vir monachus perſtans in pontificatus honore.
Plurima conueniunt vbi ſancta examina fratrum,
Ergo aderat proprius locus, & celeberrimus olim
Ampla vetuſtatis cum tempora tranſiluiſſent,

Aram latronis, martyris ſpecie culti demolitur.

Martyris eſſe pium ſpargebat opinio cultum
Quo ſacer exorans tumulo ſalit vmbra ſepulchri,
Læua ex parte loquens meritis res ipſa ſiniſtra:
Imperat vt nomen fateatur imago, vel actum,
Latronem ſe voce refert, pro crimine cæſum;
Nil cum Martyribus ſe participare beatis.
His quia palma manet, nam ſe male pœna teneret,
Omnibus auditur. Martino cernitur vni;
Iſta ſuperſtitio tali ſub ſorte vetatur,
Sic altare ſimul remouetur, larua fugatur.

Sulp. vitæ. c. 9.

Poſt iter arripiens comitatu relligioſo
Exequijs ſubito gentilibus obuius exit,
Dum putat inde vehi cultu ſimulachra prophano,

Pompam funebrem crucis ſigno ſiſtit loco.

Pingit in aduerſos ſignum crucis; illa cucurrit
Ante virum ſua bella gerens, pietatis amica.
Obuia turba riget, greſſuque extorpuit ægro,
Atque immota gradu, vertigine rapta rotatur.
Additur illud onus, deponunt colla cadauer,
Nec iam ferre valent, & mors in pondere creſcit.
Tunc ſacer inſpiciens opus hoc eſſe exequiarum,
Iuſſit abire procul digitis crucis arma repingens,
Vnde ligauit iter miſeratus. & inde reſoluit,
Vna eademque manu mandata per aera mittens,
Hoc mirum faciens de ſuſpitione Sacerdos.

Sulp. vitæ. c. 10. Arboris ruinæ ſe opponit.

Protinus antiquum cupiens exurere fanum
Iuſſit & accliuem propius ſuccidere pinum,
Obuia congreditur cui ruſtica concio pugnax
Ne ſuccidatur res nata, & debita flammis,
Proinde paciſcuntur hac lege excidere pinum.

Si Marti-

Si Martinus eam valeat retinere ruentem.
Annuit hoc populus, hoc ſpondet ſponte ſacerdos,
Mollia ſubduntur rigido ſub ſtipite membra
Et ſuſpectatur pini peritura ruina,
Interea rapidis ſonat icta bipennibus arbor,
Atque ſub increpitans caſura cacumine nutat.
Paulatim inclinans iam victa ſecure ruebat,
Turbati monachi ſpectant extrema magiſtri,
Credentes ramis transfigere viſcera iuſti;
Vir tamen intrepidus perſtat piroque cadenti
Obtulit arma crucis, cumulans ſua bella triumphis;
Extimuit fugitiua virum repedabilis arbor,
Et ruitura procul ſuſpendit in aera lapſum.
Excutiens retro verſa, comas, ſine more caducum
Continuit ſaltum, ſeſe per inania librans.
Contra naturam ſucciſſa, & curua repugnans.
Mox petit illud iter, qua non ſua pondera torquent.
Hinc ad ruricolas vertigo infeſta rotatur,
In montem exiliens vindex vt puniat hoſtes,
Reſque parata neci fuit vltro facta saluti,
Fit fragor in partes, monachi per gaudia deflent,
Gentiles ſtupidi noua per miracula pallent,
*Iudicio ligni eſt hominum mollita voluntas
Expetit arma crucis conuerſa errore * relicto
Et timor hic pini Martinum fecit amari,
Maiorem generans fructum, cum decidit arbor.
Hinc iubet alterius ſuccendere culmina fani
Vicinamque domum cum flammea ligna voraret,
Viribus ardor agens totis laxatus habenis
Obuius ipſe volat, qua tunc globus igneus ibat,
Scandens tecta domus; huic verba precantia mittit,
Mox tota inuentos reuoluta incendia feruent
Et contra Boream Vulcanius ardor anhelat.
Seditione mouent elementa domeſtica rixas,
Aduerſis Zephyrijs videas pugnare fauillas,
Hinc furor Auſtralis premit, hinc velocibus alis.
Flamma volans, Borinas mordebat in aera pennas,
Obluctata diu tandemque euicta per auras,

* Indicio.
* repulſo.

Sulp. vitæ. c. 11.

Fanis demolie̅dis natum incendiu̅ extinguit

Quas ar-

Quas armare solent, fugiebant, flamina flammas
Conditione noua; satis hæc res mira per orbem.
Flabra timent ignem, timet ignis ligna vorare,
Atque auidæ flammæ sua nutrimenta pauescunt;
Paulatimque foci se languida lingua resorbet,
Vrere qui solet à se ipso consumitur ignis.
Martinique fides sine nubibus intulit imbres.

Sulp. vitæ c.12.

Rursus vt hinc aliud cuperet subuertere templum
Rustica turba vetat diuelli fana prophana,
Vnde repulsus adit loca proxima, sed biduano
Contectus cinere, & setis ieiunia ducens,
Numinis auxilium ad templa imminuenda precatur

Ab angelis iuuatur in euertendo fano.

Militiæ Angelicæ coram duo protinus adsunt
Syderei proceres hastas & scuta tenentes,
Comminus his sanctum compellant vocibus vltro.
Præsidiis, Martine, tuis delabimur astris.
Squallidus ipse sedes, sed fit tua cura tonantis
Suffragiisque tuis cœli fremit arduus axis,
Belliger & totis conspirat Olympus in armis,
Vt cœpta efficias per nos tibi militat æther,
Mittimur à Domino gemini tua castra regentes,
Hac pro parte duces melior qua causa laborat.
Nunc age rumpe moras, neu rustica turba rebellet
Arma ministra vides, nostrum est superare superbos.
Irrue, ne trepides, ope nostra, ad templa ruenda
Nec titubare decet, fauor est tibi numinis almi.
Tunc sacer aggrediens properus dissoluere templum
Idola extinxit, fana exuit, obruit aras;
Totaque sublimis iacuit sub puluere moles,
Rusticitas inimica prius fauet ipsa ruinæ,
Instat & excidio quæ defendebat iniquum,
Idola eiiciens, numen confessa tonantis,
Vno eodemque ictu hoc respuit, eligit illud.

*Eduorũ. * vellet. Sulp. vitæ c.13.

Post *Heduorum dum templum d. uellere * tentat
Obstant inculti cultores ruricolares,
Ne colerent melius, sua si cultura periret
Ex quibus audaci nixu male fortior vnus,
Aggreditur gladio caput obtruncare sacratum,

Cui nuda ceruice pater ſeſe obtulit vltro.
Aſt vbi mente ferox totas collegerat iras,
Exacuens rabiem, ſed cordis acumine tonſus,
Acrius inſiliens totos ſuſpenderat artus:
Bis furor armatus iuguli ruiturus in ictum.
Iam grauius feriens quantum alte educitur enſis
Aſtrictis capulo digitis dum temperat vngues,
Noxius, horrifica meditatus vulnera dextra,
Mortis amicus, amans facinus, crudeliter auſus.
Iam ferro incumbens, capiti mucrone reducto,
Sternitur ipſe ſolo, qui ſic pendebat in ictum
Ac reſupinus humi, qui pronior ibat in auſum:
Mittit & ore precem cum membra ſuperba iacerent.
Iuſto ſtante cadens, quo credit ſtare cadente,
Dum vice diuerſa ſtat inops, ruit ille ſuperbus.
Rurſus opus peragens, idola euertit; & ecce,
Vir quidam tractans Martini de nece, cultrum,
Dum rapit, eripitur rapienda rapina rapaci,
Excuſſumque fugit ſine more volatile ferrum.
Iam leuiore via, neque poſt comparuit vſquam.
Sic cultro ablato, manibus latro extitit inſons
Redditur & mitis, poſtquam fit nudus ab armis,
Nec furor ante animi periens niſi tela periſſent,
Inuita hæc pietas, quæ perdidit vnde noceret.
Sæpe beatus item, contradicentibus ipſis,
Agricolis, præſtante fide, ſe orante, iubebat
Vt male culta ſuis caderent fera fana miniſtris,
Sic quoque pontificem ſoliti impugnare rebelles
Dum templa euertunt, ipſi ſunt arma beato,
Hoſtilique manu Martini bella geruntur.
Partibus atque ſuis alieno milite vincit.
Tunc etiam fuerit curatio quanta patrono,
Quanta medelifero manauit gratia tactu,
Laudibus in tantis, muta eſt facundia mundi,
Quem cunctis vidiſſe fuit meruiſſe ſalutem,
Et latus ipſe ſuus generoſus teſtis & auctor.
Qui quondam ingrediens Treuirorum mœnia mitis
Qua reſoluta diu per viſcera fluxa, rigebat

Gladio ſe ferientis obijcit.

Sulp. vitæ c. 14.

Culter de manu excutitur nocentis.

Sulp. vitæ c. 15.

Tabida paralyſis g-l.do languore puella,
Flatibus extremis quaſi iam de funere viuens,
Cuius erant oculi vigilis cuſtodia mortis,
Funeris exequias reddentia lumina membris,
Soluere feſtinans animatæ vincula carnis,
Spiritus arcano vix mobilis ibat anhelo,
Fine trahens dubio perituram naribus auram.
Pes, manus, ora, genę recubabat imago ſepulcræ.
Nec tumulata quidem, ſed portio tota ſepulchri,
Cuius amore pio patris exanimata ſenectus,
Dilacerata genis, niueis male compta capillis,
Cum impatiens ageret, nec adeſſet cura medellæ
Comperit vt ſanctum aduectum dignanter ad vrbem,
Aduolat inde ſenex vetulis iuueniliter armis
Impiger exiliens, curſu ſua tempora vincens.
Pontificum vallante choro, populoque frequente
Irruit in medios clamoribus inuerecundus;
Nam dolor inſignis non reſpicit arma pudoris.
Corruit ergo ſenex ſancti ad veſtigia pronus
Genua, manus, plantaſque per oſcula mollia lambens,
Vix gemitu laxante, loqui ſic incipit æger.
Vir Martine Dei populari nate ſaluti
Vir cunctis bonitate parens, tibi ſuggero luctus,
Ne miſeri pereant lachrymæ pietatis amice.
Quem mea cauſa trahit loca tam longinqua venire,
Vt labor iſte viæ tribuat compendia vitæ;
Eſt mihi nata domi decumbens vulnere morbi
Exequijs vicina ſuis ſine ſorte medellæ.
Quæ quondam incolumis ſtabat mea ſola voluptas,
Obſequijs intenta pijs, placabilis, in qua
Vita mea hæc mihi dulcis erat, ſolando ſenectam;
Ecce perit, ſecumque trahit mea viſcera læto,
Caniciemque patris miſeranda in Tartara ducit.
Ire ſed ipſe prior cuperem, ſi forte liceret.
Quæ nam vita ſeni, vel quo mihi vota parenti,
Spe pereunte patris cum nomine prolis ademptæ?
Qua nubente viro per dona futura nepotum,
Aridus in ramis poteram reuireſcere prolis;

Treuiris in magno epiſcoporum & populi conuentu ſanat puellam paralyticam.

Cum ma-

Cum magis hæc reputem præsentis damna salutis
Me spectante rapi natam mea lumina luci;
Ordine deposito melius cui causa placeret,
Vt genis illa patris oculorum clauderet orbes,
Vnde sacer dignare auidam suspendere mortem,
Atque minister opis rapiendæ occurre puellæ:
Si mora sit, mea causa perit, succurre duobus:
Nam me cura necat, si illi curatio cessat.
Qua sacer erubuit confusus voce sacerdos,
Indignum sese tali virtute ministrum.
Sed pater instabat, compellens vocibus iisdem
Debitus insanis medicus venis, exere curas:
Sentiat aduentum medica purgatio morbi,
His impulsus adit, qua lassa puella iacebat.
Turba astante foris faceret quid pastor ouili.
Hinc sua bella gerens orator ad arma recurrit,
Sternens membra solo; sensu super astra reducto.
Hinc vbi consurgens faciem respexit alumnæ,
Illico vox redijt peregrinis ædibus hospes.
Et rediuiua suæ cecinerunt organa linguæ;
Paulatimque artus liquor vt penetrauit Oliuæ,
Viuificata pedum geminis stetit arca columnis,
Et fundata suo viguerunt culmina gressu.

Olei benedicti liquore curat.

Post quoque Tetradij famulus proconsulis expes
Mancipium alterius sub hospite dæmone factus
Dentibus vt rabies alienis frenderet armis,
Nec sua sed hostis fieret se milite pugna
Quem Dominus famulum supplex purgare precatur,
Sed duci ad sanctum vetuit ferus hospes & hostis,
Tetradius rursus iusti vestigia lambens,
Supplicat vt pergant vbi sæuus latro latebat,
Sed sacer ipse domum gentilis adire recusat:
Spondet Tetradius humilis cum fascibus altis
Si eripiat hosti famulum, se credere Christo.
Imposita ergo manu puero, fera larua recedit,
Et mala iucundum pastorem bestia fugit.
Tetradius pariter catechumenus esse meretur,
Atque salutiferi baptismatis amne nouatur;

Sulp. vitæ. c. 16.

Tetradii Treuerici proconsularis famulus liberatur à dæmone.

Sic puer & dominus maculis purgantur ademptis,
Iste hostis laqueis, erroribus ille solutis,
Ille carens animæ pœnis, hic carnis erynni.
Liber vterque manens gemino micuere triumpho:
Conditio famuli, libertas facta patroni;.
Accipit iste fidem, cum de illo perfidus exit.

Sulp. vitæ. c. 17.

Nec longo spacio sub eodem tempore sanctus
Forte domum ingrediens in limine substiut ipso,
Terribilem referens se cernere dæmonis vmbram,

Dæmoniacum ité aliũ Treuiris curat.

Arreptoque coco vexat fera bellua prædam,
Dentibus armatis lacerans se, siue sodalis;
Terga dabant socij, nec quisquam ire obuius audet
Vix loca tuta fugæ capientes præpete saltu,
Hoc satis esse suum vel se subducere morsu.
Martius ergo chalybs Martinus belliger armis
Nec pede diffudit, nec siuit abire fugacem,
Pestem stare iubens, acuit, qui fauce molares.
Cui digitos vir Sanctus in os cum mitteret, infit,
Si potes, ecce vora oblatam lupe noxie prædam.
Quam peteres alibi datur vltro dentibus esca.
Quo dicto fauces geminę reuocantur vtrinque,
Ne violet digitos suspendit bellua rictus,
Et manibus tangi timuit, qui dente vorarer,
Qui dum intra obsessum pœnis ageretur acerbis,
Nec tamen ob digitos exire per ora liceret,
Fœda ministerij fœdus vestigia linquens,
Sordibus egreditur, qua sordibus est via fluxu,
Tale iter arreptum sit, tu discernere viator.

Sulp. vitæ. c. 18.

Hinc cum barbariem sparsisset fama per vrbem
Prouentumque trucem crudelia semina ferrent,
Pastor adesse iubet quendam ex grege dæmonis, illi
Imperat, vt prodat, si nuncia vera vagarent,
Tortus vt ore reus veluti sub iudice missus
Gressibus humanis aductus larua, fatetur,

Cacodæmones falsa rumisemantes, redarguit.

Hanc famam in populos bisquino dæmone fusam,
Vt cogente metu Martinus abiret ab vrbe,
Barbara tempestas tranquilla lege quiescit,
Formidanda tibi nulla est irruptio gentis;

Nec cau-

Nec cauſam armorum verearis, paſcis amator
Martino præſente aditum fallacia perdit;
Mendax vera refert, & certum nuntiat error
Infeſtata malis, quæ ſic fremit ore cruento.
Bella bella mouens reuocauit munera pacis.
Inde Pariſiacam ſacer intrans concite portam,
Obuiat in faciem leproſum verſus euntem;
Qui ſibi diſpar erat, nec iam à ſe cognitus, ibat,
Vir maculis varius, cute nudus, vulnere tactus,
Tabe fluens, greſſu æger, inops viſu, aſper amictu,
Mente hebes, ore putris, lacerus pede, voce refrictus:
Induerat miſerum, peregrino tegmine pallor.
Improuiſus enim hunc ſanctus ſua ad oſcula traxit,
Aſtringensque virum fuſo medicamine laxat.
Nam ſimul vt tetigit benedictas ore ſaliuas,
Effugit vnguiferum languoris ſarcina tactum;
Merſa figura redit, faciem cutis aduena veſtit,
Ad ſpeculum remeat peregrina fronte character,
Et deleta diu deſcribitur oris imago,
Virtutum quam celſa fides vbi concite ſancti
Pacis ab officio perierunt prælia morbi,
Complexu res dira fuit languoris iniqui
Peſte cadente, nouam geſſerunt oſcula pugnam,
Inclyta religio Martini cuius honore,
Fœdera fida fides formoſat fœda fidelis.
Felix religio ſancti pede, lumine, tactu,
Illuſtris luſtrante viro loca luſtra, liguſtra,
Vrbes, rura, domus, templa, oppida, mœnia, villas,
Quæque viri inſignis tam inſignia ſigna mereris,
Cum ab ore ſacro magnalia cætera vincens,
Leproſi ad curam Iordanis in oſcula fluxit,
Et frontem fluuidæ maculæ lauat vnda ſaliuæ.

Sulp vita. c.19.

Leproſum Pariſiis oſculo ſanat.

Finis Libri Primi.

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI, DEINDE EPISCOPI PICTAVIENSIS DE VITA SANCTI MARTINI.

LIBER SECVNDVS.

PENDVLA iam dudum laxaui carbasa pinu,
Dum pelagus componit iter, dum nauta resumit,
Et restricta semel leuius se sarcina ducit,
Me quoque iam primi finita parte libelli
Ad cursum leuis aura vocat; paro lintea ventis,
Spiritus alteuolans imple mea vela *secundans
Ne trepidam classem contraria flabra flagellent,
Martinum mea prora vehat, sancta emptica nautæ
Dulcis apex, spes fida ratis, leue pondus amantis
Mercis onus suaue est, & siue hæretur in vlnis
Qui tetigit *quodcunque manu, vel tactus ab *illo est
A digitis salit alta salus, fluit vnguen ab vngue.
Fimbria quin etiam quod nobilis attigit vnquam
Sparsit abundantem modica de veste salutem,
Fontis & huius aquæ restricta est vnda cruoris,
Siccauitque suo refluamina fluxa fluento.
Sumens æger opem per furta salubria fili
Dum nescit medicus, finit discrimina morbus.
Arbiter arborius, vir præfectorius idem
Quartano genitam grauiter cruciante camino,
Plurima dum faceret neque cura mederet alumnæ:

*secūdus.
* quocūque.
* vllo.
Sulp. lib. vitæ c. 19. Fimbria eius & quicquid c[illegible] de tractū, id sanandi vim habet.

Missa bea-

M[illegible]b[illegible]ata viri restrinxit epistola febrem,
Quæ super imposita charta recubante puella,
Mu[illegible]doris aquas vbi littera sicca rigauit,
Febris ab internis extracta est arida membris,
Ac sereṇato madidans sine vellere nimbi,
Rore atramenti restincta est flamma camini;
[illegible]it [illegible]rum veluti Moysiticus alter,
Ne vapor excutiat protendit pagina nubem.
Quem mirum artificem dantem per scripta salutem,
Sic operabatur præsens vbi nouerat ipse.
Quæ patre ab Arborio Martino offertur opimo,
Consecranda manu qua saluificata fit ipsa.
Quam bene bis sanam cum virginitate puellam,
Reddidit ipse patri proprio pater ille superno.
Sic meruit geminam solo curante medellam;
Dum charam sobolem morti subduxit vtraque.
  Paulinique oculum tetra caligine mersum
Impositis manibus radius penetrauit acutus,
Atque serena dies deterſa nube refulsit,
Lumen & emicuit facies non lusca gemellum.
Martini digitis oleo manante lucernæ
Cuncta salutifero superans collyria tactu.
  Ipse etiam casu scalarum vertice lapsus
Dinumeransque cadendo gradus, capite, ore, relisus,
Attritus membris descendens saltibus amplis.
Multorum medicus quamplurima vulnera portans,
Dum cellæ recubat grauiter sub nocte sopora.
Peruigilis Domini venit angelus aere fusus,
Vlcera quæque viri tractans dum singula palpat
Tangens membra manu, solidat vestigia gressu,
Excutiturque lues fugitiuo tabida saltu,
Et sudibus laceros redijt cutis vna per artus.
Crastinus incolumi processit corpore comptus.
Angelicamque fidem testes præsentia fecit.
Nec perferre pium longinqua flagella decebat.
Quando flagellari grauiter non pertulit vllum.
  Prætereunda mihi neque sunt hæc maxima rerum.
Maximus Augustus nece regis maximus armis

Sulp. vitæ c.20. Arborii filiam contactus epistolæ liberat à febribus

Arborius filiá Deo vouet virginem.

Sulp. vitæ, c.21.

Paulini oculum sanat tactu penicul[i]. vitæ, c.22.

Ipse Martinus lapsu saucius curatur ab angelo.

Sulp. vitæ. c.23.

Imperi-

Maximo cum episcopi adulantur.

Martinus apostolicam retinet autoritatem.

Imperium nactus ciuili clade superbus,
Dum regit insolitas frænorum infrænus habenas.
Pontificum cui tunc adulatio laxa fauebat,
Principis & nutu, cleri cum circulus ibat;
Martino veniente, tamen rex ipse precatus.
Vt sanctum ad mensam habeat, qui sæpe repulsus
Tandem promeruit fieri conuiua beati,
Imperio plaudente simul sedet, vrbe fauente,
Conuiuam cœli quod terrena excipit aula,
Conueniunt proceres, præfectus, consul, honores,
Certatim, acciti regalia festa colentes,
Principe postposito miraturi acta sacrati.
Augusti obsequiis fremit vndique concitus orbis.
Diuitias pariter producens delitiasque,
Quas habet Indus, Arabs, Geta, Thrax, Persa, Apher, Hiberus,
Quod fert meridies, arctos, occasus, & ortus,
Quod Boreas, Aquilo, Libs, Circius, Auster, & Eurus
Quod Geon & Phison, Tigris Euphratesque redundant,
Rhenus, Arar, Rhodanus, Tibris, Padus, Hister, Orontes
Quod mare, terra, polus, pisce, alite, fruge ministrat,
Emblema, gemma, lapis, toreumata, thura, falerna,
Gazaque Creta, Samos, Cyprus, Colophona, Sareptis,
Lucida perspicuis certantia vina lapillis,
Vix discernendis Crystallina pocula potis,
Inde calix niueus variat per vina colores,
Hinc mentita bibunt patera fucante falerna,
Hinc abacum picto bombycina flore decorant
Arte laborata, & vel qualia pensat aragne,
Serica purpureis sternuntur vellera villis,
Inlita blatta toris: aurumque intermicat ostro.
Totaque permixtis radiant velamina gemmis.
Inde pari pariter rutilant ætate ministri,
In cunctis varius habitus, nitor omnibus vnus,
Quod valet ore loqui potuit sub principe ferri.
Ordine Cæsareo Martino hæc pompa paratur.
Qui modicis contentus erat satiandus in vno,
Accubat interea princeps, simul ordo senatus,
Presbyter inde toro veneranda adclinat in vlna.

At iuxta

At iuxta regem ſella ſacer aſſidet arta.
Porrigit hinc regi mox pocula prima miniſter
Qui ſancto iubet ante dari, quo poſſit ab ipſo
Auguſtus calicem excipere & potare ſecundus.
Martinus patera oblata vt bibit ore, parumper
Diuino ſitiens potius ſe fonte rigari,
Principe poſtpoſito, partem libaminis imam,
Preſbytero tribuit, *noſcens quod dignior eſſet
Miratur princeps, proceres, conuiua, miniſtri,
Iudicioque ſuo ſe penſauere minores.
Illico percurrit res geſta, palatia complens.
Hoc quod apud ſanctum fuit ordine preſbyteratus.
Auguſtus conuiua minor, vox vna per vrbem
Martinum feciſſe canit, ſub principis ora
Iudicis in minimi menſa quod nemo valeret.
Erubuitque aliud hinc dicere turba, ſatelles.
Si quid enim voluit pro ſupplice forte precari
Induperatori, Martinus & imperat ipſi.
Qui tamen Auguſto prædixit ſorte futura
Proſpera quæ meteret, quæ mox contraria ferret.
Motibus Italiæ pugnante Valentiniano,
Maximus vt cecidit poſt bella ſecunda tyrannus,
Qui graue ſuccubuit Aquileia protinus vrbe,
Martini dictis & verbo libra pependit.
Cœtibus Angelicis viſus ſæpe atque locutus
Miſcuit humanas turmis cœleſtibus aures,
Voce ſalutatus, vel nutibus ipſe ſalutans,
Aligeros proceres tenuata per aera lapſos,
Mitibus alloquiis ageret quid ſæpe *mouerent.
Quid cœlo expeterent terrena ſede parentem
Et conſanguineum quaſi longa in ſæcula ciuem.
Voce requirentes, & amore perenne vocantes.
(Quid faceret terris anima hæc tam libera culpis?)
Vt ſubeat cœlis peregrinus & hoſpes ab aruis.
Dæmonicas etiam ſpecies, falſaſque figuras,
Quaslibet in formas ſe verteret inficiator
Perſpicuas habuit penetralis acumine viſus
Martinique oculos neque falſa fefellit imago;

Martinus presbyterum præfert imperatori.
* ſciens.

Maximo futura prædixit.

Vitæ c. 24.
Angelorũ gaudet alloquiis.
* monerent.

Dæmonũ ſpectris vexatur.

Nam quamuis varia tegeretur larua figura
Sancto nuda fuit cum non se absconderet vmbra.
Et quod à perfidiis illusio nulla valebat
Prensus in arte ferox iaculabat probra beatum
Et cum fraus cessat hostis, conuitia iactat.
Tempore nam quodam cornu bouis ecce cruentum
Ipse cruentus habens, infert ad tecta sacrati
Irruit in cellam, causamque exponit iniquam
Quo virtus Martine tua est? Hoc aspicis, inquit,
Vnum namque tuum nuper hac cæde peremi,
Et mihi præda iacet pecuali capta ministro
Iniunctumque nefas sceleris bos armiger implet.
Damno cresco tuo congaudens vbere fletu;.
Protinus his dictis fratres sacer aduocat omnes:
Et pater ore refert quicquid ferus indicat hostis.
Sollicitus ne quid lupus abripuisset ouili.
Perquirunt socios monachi numerumque recensent.
Sed grege de niueo mo[illegible]icus neque defuit agnus.
Conductus mercede tamen deest rusticus vnus.
Ligna trahenda focis nemorum vectore bubulco;
Quo propero iubet ire gradu, causamque requirit;.
Semianimum inueniunt missi suprema gementem,
Indicat atque necem, dum adhuc super halitus errat,.
Quod sua laxato taurus foret inguina cornu
Explicitaque fide, vitam cum voce reliquit.
Nec Sanctum hoc errare facit, quod fecerat error.
Additur hinc etiam rerum mirabilis ordo,
Mille nocendi artes, dum perfidus exerit hostis,
Nunc Iouis in faciem, nunc se mentitus Anubem
Sæpe habitu Veneris, sæpissime fronte Mineruæ
Sedulus insidiis sancto sua feria rumpens,
Diuersis formis, vt terror cresceret, offert,
Et varius generet specie variante timorem;
Qui virtute nequit, superatus vt arte rebellet.
Sed tamen intrepidus persistit inania temnens,
Semper in aduersos iaculans crucis arma beatus,
Belliger hoc clypeo hostilia tela relidens,
Qua penetrante acie, se machina falsa resoluit.

Dæmon bouis impetu enectum ab se hominem iactat.

Dæmon varias assumit falsorũ deorum formas.

Sæpe etiam

Sæpe etiam in sanctum vacuos acuere tumultus
Inficiatores, falso minitante flagello.
Sed fremitus fragilis per inania cymbala tinnit,
Oppositisque minis interritus ipse resistit.
Nec fundata decet contra euacuata moueri,
Hinc quoque lætiferi suffusus felle veneni
Perfidus, horribilis, trux, lubricus, inuidus, anguis,
Ore cruentatus Martinum prouocat armis,
Cur habeat monachos oneroso crimine pressos.
Cur maculosa cohors habitet pia septa magistri,
Ne rea turba malis violet consortia iusti.
Morbida neu reliquos vitij contagia fricent,
Qui male polluerint lauacri venerabilis vndam
At sua perdiderint baptismata crimine mersi,
Nec via sit veniæ, periit quibus orbita lapsis.
Cum semel in foueam vix est reuocare ruentem,
Ac neque restitui vastato in corpore florem,
Nec redeat miseris vltra indulgentia Christi.
Tunc Martinus ait hæc contra dæmonis iram,
Perfide decipiens quia non tua commoda cernis
Hostis inique tibi, tibi iam noxa pereunte,
Si nunc pœniteas si nunc resipiscere velles,
Præcipitare animas vt iam per crimina nolles,
Nec tua sæuirent alienæ tela ruinæ,
Erroresque tuos damnares, vltime, iudex.
De pietate Dei fidens, promittere possim
Vt tibi tam misero misereri Christus haberet.
Et cito donaret scelerata piacula culpæ.
Ob hoc arce poli descendit ad arua redemptor,
Perdita vt eriperet, peritura nec ipsa perirent,
Immaculatus enim maculas detergere venit,
Vulneribusque suis curaret vt vlcera mundi.
Funeris ordo sui, nostræ fuit arra salutis
Sputa, flagella, chlamys, fel, acetum, lancea, claui,
Crux pia, mors, tumulus, lapis, inferus, vmbra, tyrannus,
Victa simul triduo premit, & redit auctor ad astra,
Descensusque suus, meus est ascensus iu altum.
Nec peccatoris mortem magis eligit vltor.

Martinũ appetit calumniis

Dæmoni si pœnitere possit promittit veniam.

Quando suis pœnis nobis dedit arma salutis.
Sic pius indomitam pestem mansuescere tentat,
Promisitque lupo bona pastor ouilia reddi.
Quanto magis homini * reserari præmia Christi,
Propter quem ipse Deus homo fit, iacet atque resurgit.
O pietas & celsa fides, præsumptio dulcis,
Quæ promittit opem deceptori & perituro,
Explicuit votum, si non valet ire iuuandum,
Cui minus in posse est, satis est ostendere velle;
Nam totum impendit, qui non abscondit amorem.

*reserantur.

Hinc Clarus placidus adolescens moribus expers.
Martinum amplectens patrem, & sua cuncta relinquens,
Tempore quique breui micuit virtute, fideque
Cum prope pontificem habitacula constituisset,
Ac sua complures peterent consortia fratres,
Huic se tunc monachus socians Anatolius addit.
In commune prius humilis censura sodalis,
Qui rudis ingenij vel fuco illusus ab hoste,
Post ait, ad sese quod cœlitus Angelus iret,
Ac reserare sibi mysteria clausa tonantis,
Et cito syderea volitent sua nuncia penna,
Atque remissa viri responsio nubila tangat,
Inter se & Dominum memorans iter esse propinquum,
Ac sibi contigui iactat confinia cœli,
Se secreta Dei * noscendo iam esse prophetam;
Sed Clarum, vt credat, nec opinio falsa mouebat;
Tunc sine more furens Anatolius asserit audax,
Quo sibi de cœlo dominus transmittat amictum,
Induat & vestem delatam nocte silenti,
Vt signis stupeant cuius modo verba cauillant;
Eleuat hinc varium monachorum turba tumultum,
Et suspensa tenet spectatio vana sodales;
Interea medias quasi nox transcurrerat horas,
Et rota flexa æquo gyrabat cardine metam,
Fit subito strepitus, quatitur locus, arma mouentur,
Et concussa simul vario fremit aula susurro,
Murmure raucisono frangente lepore loquelas;
Credas pugnaces volitare per astra phalanges,

Sulp. vitæ. c. 25.

Anatolii monachi hypocrisis detegitur.

* sciendo.

Et vide-

Et videas rapidas discurrere turbine turmas,
Hic vbi concussis redierunt ocia turbis,
Motaque tempestas tranquilla silentia sumpsit;
Aduocat ex monachis confestim Anatolius vnum,
Cominus & tunicam ostentat iactantior albam,
Qui vacuo tumidus falso vmbrabatur honore,
Candidus exuuijs, sed nigri dæmonis atte;
Inde ciet reliquos; occurrit Clarus & ipse,
Palpat mollitiem vestis candore niuali,
Serica confingunt tenuato stamina filo,
Nec contracta manu discerni vellera possunt,
Ducitur interea monachis nox peruigil hymnis,
Et compacta choris Dauidica canna resultat;
Vt coram altithronus velamina visa reuelet,
Tam spumabat equis auroræ auriga rubores,
Sol quoque lucifluas circumflectebat habenas,
Atque renata dies reuocabat in arua labores,
Mox Clarus monachum Martino ostendere tendit,
Noscens pontificem phantasmata nulla latere.
Cum sancti ante oculos vario fuit vna figura,
Decipulamque suam deceptor perdit in illum.
Cœperat his demens Anatolius ergo reniti,
Interdicta sibi Martini * occurrere ouili,
Dum tamen inuitis traheretur passibus hærens,
Tegmina falsiloqui vanescunt alba nigelli,
Et male destituunt monachum vaga pallia nudum;
Nec stat imagineis simulatilis vmbra figuris,
Territa Martini sic nomine larua refugit.
Hostis iners maiora suis dehinc viribus audens,
Perfidus & totiens elisus, nec sibi credens,
Debilis arma mouens, & degner ardua tentans.
Vt sua laus fieret vel sollicitasse potentem,
Cresceret & titulis fortem pulsasse sagittis,
Denique cum sanctus recubaret in aggere fusus,
Insinuando preces Domino pro plebe sacerdos,
Constitit ante oculos deformis forma rebellis,
Sulphurea sub luce micans radiatilis vmbra,
Lumine mentito tenebrosus, & atra vorago,

* occurrat

Dæmon se pro Christo obijcit in imagine S. Martino.

Fulgidus exuuijs regali veste satelles,
Tectus bracteolis vacuo diademate pulcher,
Ordine gemmarum numerosa luce coruscus,
Falsa veste potens, cui calceus illitus auro,
Latior, & tumido iactans se pompa triumpho,
Cuius ad aspectum sanctus habet ora repressa;
Mutuaque ambo diu tenuere silentia fastu;
Mirans ille virum dum despicit iste superbum.
Quem prior alloquitur reus, & temerarius hostis,
Quæ dudum, Martine, cupis penetrante precatu,
Iam pia vota tenes ego sum tua gloria Christus,
Exigis vt veniam validos recreare labores,
Et sudata tuis vt suler bella* triumphis,
Debita militiæ dare oportet munera regem,
Descensurus enim ad terras huc dirigo gressum,
Vt tua sollicitis requiescant pectora curis.
His sacer intrepidus nolens responsa referre,
Despicit, & reticet, tractat, neque verba relaxat.
Mens solidata manens, rimans alta, atque profunda,
Cardine nec tremulo, vento neque flante rotatur,
Lubricus hinc repetit mordacia sibila serpens:
Credere quid dubitas proprio quod lumine cernis?
En ego sum Christus tecum qui confero voces,
Et loquor hæc secreta palam dignando futura.
Nec de me trepides, testis mihi fulgida lux est;
Spiritus vt verax Martini igniuit acumen,
Ac patefecit iter ne clausa venena laterent,
Hostis & anguinei posset discernere fraudem,
Libertate potens sanctis sermonibus, inquit,
Non ita se dominus venturum dixit in orbem;
Se neque purpureum, nec sic diademate fultum,
Pandit Apostolicis, voce insinuante columnis,
Cum sua* carnalis raperetur ad astra figura.
Atque pijis plantis strauerunt flamina* pennas,
Cum pede pressa sacro seruirent aera regi,
Angelicis vectus manibus celer æthera calcans,
Ingrediens teneras, neque frangens gressibus auras,
Pendula planta volans, cum nubila finderet intrans,

*trophæis.

*carnali.
*pinnas.

Remige

Remige pennigero qua non facit *ala sigillum,
Cum Galilæis tunc spectantibus angelus astans,
Sic ait altithronum, rediturum qualiter ire,
Vidistis cetuque supra vestigia ferre.
Vnde probanda probo, reprobo reprobantia probra,
Non sunt signa mei regis, sed castra tyranni,
Ast ego transfixas clauis nisi videro palmas,
Atque beata crucis tum stigmata carne gerentem,
Ac latus effossas traiecto missile costas
Vnde cruentati pariunt baptismata riui,
Et sacra purpureo maculas lauat vnda fluento,
Quæ dedit in precio generosa talenta redemptor,
Inde crucis trutina precij nummismata pensans,
Totum auctor redimens thesauro corporis orbem,
Cum gemma vna fuit, quæ cuncta in vasa valeret,
Hac nisi veste tegi, videam qua pertulit author,
Indicio sine hoc Christum venisse negabo.
Nam decet vt victor doceat per signa triumphum,
Plagaque fixa potest laude acumulare trophæi.
Mox inimicus iners vibratus verbere * vitæ,
Pestifer aerius tenuata per aera lapsus,
In propriam speciem rediens ad inane solutus,
Effugit ex oculis liquidas quasi fumus in auras,
Et leuis vmbriferæ volitauit imago figuræ,
Visibus exclusus cellam pedore cruminans.
Agnitus indicijs sua per vestigia sordens,
Et fœtore sibi comitante satellite fugit,
Martinique fidem neque fulgida forma fefellit,
Nec radium mentis delusit splendor inanis,
Luce superfusa qua se nox tetra tegebat.
Nunquid non poterat humilis superare superbum?
Aut non deiiceret tam mente benignus iniquum?
Pacificus armis doctus domitare rebelles,
Cuius dulcis erat fauor & honor altus amoris,
Non solum abluere alterius, sed lambere plantas,
Hospitis atque noui vestigia tergere lingua,
Semper aquam manibus tribuens venientibus ipse,
Cœlestis cupiens homini seruire minister,
Et manus alma pedes de peccatore luebat,

*aulæ.

verbi.

Sulp. vitæ. c.26.

Sulpicij cum Martino conuictus & hospitalitas sancti

Cum sua porrigeret vel fimbria tacta salutem,
Qui illecebras mundi fugiendas instituebat,
Et sæclo sua lucra dari, nil quærere terris,
Vt censum fugeret, qui ascendere vellet olympum,
Vt graue pondus agri, vel numi nullum haberet,
Nec retineret opes qui cœlo occurreret hæres,
Namque onus ascensum vetat, & descendere præstat,
Imum versa trahunt, nec in altum pondera ducunt,
In montem gradiens titubat sub fasce columna;
Deficit & fragilis valido sub pondere planta;
Mergit in vndosum cumulatam sarcina proram;
Vt petat ad portum rerum facit emptica iactum;
Qui pater illustris Paulini gesta beabat,
Floruit Italiæ quo post antistite Nola,
Qua regio Campana sedet rectore supremo,
Diues agris opulens, famulis locupletus aceruis,
Vir censu vastus, lare celsus, & ore rotundus,
Ditior ipse fide, pro Christo fit sibi pauper,
Et dedit innumeros redimentes crimina nummos,
Cuius sparsa solo migrauit ad astra facultas,
Fecit & in cœlum pigras ascendere terras,
Vno stando loco, & dant bruta ad sydera saltum;
Ergo euangelicum Paulino implente relatum,
Martinus monitat cunctis talem esse sequendum,
Tramite difficili potuit qui pergere diues;
Depositoque onere ascendit qui liber in arcem;
Exemploque monens vocat altius ire sequaces,
Iam quoque Martini, quæ fabula fluxerit ore,
Quæ grauitas fuerit, quam acer de lege disertus,
Quæstio nec latuit cœlesti iure peritum,
Vir reserare valens, quodcunque ænigma negaret
Ingenij dulcis prudentia larga redundans,
Fonte perenne bibens, quod riuulus ille rigaret,
Sermo pius promptus, placidus, catus, aptus, amandus,
In tantis animis cœli possessor in aruis.
Peruigil orator mandando negotia Christo,
Iudicis in vultus inopum querimonia pandens.
Doctus in arte sacra miserorum exponere causas.

Paulini Nolani exemplo B. Martinus suadebat cōtemptum sæculi.

B. Martini facundia.

Martini exaggeratæ dotes.

Assertor

Aſſertor validus,ſuperans fora, iura, togatos,
Nobilis adſtructor,facundus concionator,
Qui prece profuſa Domini vadimonia placans,
Quantum voce valens viduis atque orphana trophis,
Cuius & ipſa polum taciturna ſilentia pulſant.
Mens fundata Deo,ſine fuco proxima cœlo,
Otia nulla terens,& nulla negocia carnis.
Quicquid agendum eſſet,totum velociter implens,
Sed mora Chriſtus erat,famulans ſibi nócte dieque.
Nam cibus & ſomnus,niſi quod natura neceſſat
Tardus edax,velox,vigilans,ſopor,eſca ſub ictu,
Nec faceret niſi quod ſine his caro viuere neſcit,
Tempus vtrumque dicans,cauſis repetendo duabus;
Lectio nunc reſonans ſibi nunc oratio currens,
Cuius erat requies tantum mutare labores,
Si foris iſſet,erat homo iugiter,intimus orans,
Cœlo non carnis ſed tendens lumina cordis.
Nec dolus incluſus latuit,nec ab ore refluxit,
Vir ſine mundanis Domini poſſeſſio munda,
Nullum iudicio damnans,mala nulla repenſans,
Hæc ſua ſorte fuit ſi facta iniuria fratri eſt,
A minimis læſo nonnunquam erat vltio dulcis,
Deq; gradu proprio neque reppulit officialem.
Carus & aduerſis pius æquis,blandus iniquis,
Ira,tumor,riſus,mœror ſtetit exul ab illo;
Non in fronte tenens nubem, nec in ore cachinum,
Idem ſemper erat facie, cute,corde,colore.
Nec variabat opus,vir adhuc in corpore conſtans,
Immortale aliquid mortali ab imagine promens,
Ora Deus,ſenſum pietas,pax corda tenebat;
Pro ſe parua gerens,aliena miſertus agebat,
Naturæ vt ſeriem poſtponens angelus eſſet,
Alta ſupergrediens,mente vltra nubila tendens,
Liber ab humanis intrabat ſydera * curis, *ciuis.
Inclita ſigna gerens,& multa futura prophetans,
Stabat adhuc terris,cœleſtibus intimus hæres,
Noſcens clauſa Dei,quaſi conciliator amici,
Cum ſua participat caro ſecreta clienti;

Vir cui Chriſtus amor, Chriſtus honor, omnia Chriſtus,
Flos, odor, eſca, ſapor, fons, lux, & gloria Chriſtus,
Huius in affectu inſertus, ſolidatus, adultus.
Ac velut arbor agri, ſecus eſt vbi curſus aquarum,
Floricômis folijs, & fluctu perpete gaudens,
Ornata æternæ fert poma perennia vitæ,
Inter Apoſtolicas acies, ſacroſque prophetas,
Martyrijque choros, atque agmina fulgida cœli,
Rege ſub inuicto quâ exercitus ille coruſcat,
Per turmas, proceres, legiones, atque cohortes,
Milite, ſeu comite, & gradibus duce, conſule, creſcens,
Lacteus iſte toga, rutilus micat ille corona,
Hunc prætexta nitens, illum diadema facetat,
Hos chlamys, aſt illos armilla topaza decorat,
Balteus huic radiat, huic infula crine coruſcat.
Alter palmatæ trabeæ nitet alter honore,
Pingit & ornatum gemma, aurum, purpura, byſſus,
Nec videt hoc oculus, quod habet ſuper aſtra ſenatus.
His frueris, Martine, bonis ſub principe cœli;
Cœtibus angelicis ſociabilis, & patriarchis,
Compar Apoſtolicis, meritis æquande prophetis,
Addite Martyribus, * queis rubricat vnda cruoris,
Fulgide confeſſor candentia lilia vincens;
Lumine purpureo redimite, decore, coruſce,
Liberius gradiens, per celſa palatia regis.

*rubricat quibus.

Vir tranſcripte potens, æterna in ſæcula ciuis,
Signifer arma crucis fers nobilitate triumphis,
Dulcis adorande, & mihi pectore, voce, colende,
Cuius proſaicus cecinit prius acta Seuerus,
Verſibus intonuit Paulinus deinde beatus,
Æquiparare valens illuſtris vterque relator.
Materia victi, ſed & ipſi carmine cedunt.
Luminibus tantis ego nubilus inſeror audax.
De minimis minimus, de magnis maxima tentans;
Qui pede ſubtitubo, balbutio faucis anhelo;
Et rudis eloquio carpo, quod condere certor.
Da veniam, quia te cecinit rea lingua relatu,
Fer pietatis opem miſero, miſerando miſertor,

Rector vt altithronus cum venerit arbiter orbis,
Tum memor obtineas delicti obliuia noſtri,
Inter me ac Dominum mediator adeſto benigne,
Quem ſua culpa ligat, tua vt interuentio ſoluat;
Spes Fortunati ſit fida ſalutis egeni,
Suppliciter humilem tibi ſe ſtrauiſſe patrone,
Qui lepræ maculas medicata per oſcula purgas,
Mortis & extremæ reuocas in origine finem,
Carnis adhuc fragilis quondam ſub imagine conſtans,
Nunc opus vt mites pietas tua commodet aures,
Nam prece poſſe vales apud illum, cuius haberis,
Quod peto tu poteris quia totum præſtat amicis,
Sic tibi quæque petis tribuat præſentia regis.

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI, DEINDE EPISCOPI PICTAVIENSIS DE VITA SANCTI MARTINI.

LIBER TERTIVS.

Hactenvs in bibulis fixa ſtetit anchora terris
Ocia lenta trahens, & inerti dente quieſcens,
Leniter alludens dum ſibilat aura ſoporem
Et nos vmbra tegit viridante crepidine ripæ,
Ecce ſerena dies rutilata crepuſcula profert
Et pelagus rate nauta petit; iam ſoluo rudentes,
Littus arundineum linquens, leuo carbaſa, ventis.
Ante per Adriacas ſpumas dare vela videbar,
Turbine raptus aquæ, per murmura rauca fragoris
Cum duce Sulpitio, bene cuius ab ore venuſto,
Martini ſacros dulcis ſtylus edidit actus.
Quos ego ſub geminis claudo pede curro libellis
Infimus egregij contexens geſta patroni.
Rurſus in Oceani videor mihi tendere fluctus.
Maius iter gradiens, vbi ſe vada glauca relidunt,
Et creſcit terrore timor, rate, nube, profundo.
Dum tamen alta peto, reſonet mihi Gallus in aure
Geſta beata viri, qua mitiget vnda tumorem,
Et ſermone viam releuet ſale fabula dulcis.
Deferor, ecce, freto; fugiunt & littora viſum,
Remiget hic Gallus, Martinus vela gubernet,
Flamina Chriſtus agat, portum quibus vnda reducat,
Nunc quoque geſta ſacri, dum nauigo nauta loquatur.
Menſibus hibernis dum Boſphorus alligat vndas,

Et liqui-

Et liquidos campos vetat imber arare carinis,
Oceanusque negat commercia ferre Britannis.
Cum sata sub rigido sua germina frigore celant,
Ac penetrante gelu, r.det vnda, & herba liquescit,
Astitit ante fores orans * ve.em æger egenus,
Lingua ligata gelu ne solueret ore loquelas,
Vt tegeretur inops; sacer imperat ergo ministro,
Ipse remota petens populi caret arte tumultu.
Comperit vt sanctus nihil accepisse trementem,
Exuitur tunica, algentemque obtexit amictu,
Quam sine teste dedit latitans, & abire coegit,
Ecce minister adest rogitans procedere sanctum,
Sed sacer ante monet vestiri tegmine nudum,
Hoc memorante pio, stupidus hebet Archidiacon.
Quid faceret, nudum dum non ibi cerneret vllum,
Noscere nec poterat, residente antistite, nudum?
Qui tunicæ interius non aspiciebat amictum,
Amphibali exterius dum membra obtecta laterent;
Angit in ancipiti quod hoc ænigma beati,
Quæstio tanta ligat, neque problema soluit egeni,
Tunc ait ipse sacer, mihi tegmen defer abollæ;
Nec pauper * desit, qui vestibus indiget illis,
*Succensus grauiter tegmen fert vile minister,
Ante pedes iactans, ait, en sine paupere vestem;
Induitur sanctus hirsuta bigerrica palla,
Vix cui digna foret stola lactea, & aurea fulua,
Processit tu summus honor, sed pauper amictu,
Despectus tunica cœlesti in sede senator,
Interea populis cerimonia sancta retractans,
Cum holocausta sacræ manibus benediceret aræ,
Protinus à capite emicuit globus ignis amici,
Lambens colla, comasque & flamma benigna volabat,
Tactu mollis, honore potens, splendore coruscans,
Crinem ornans, meritum prodens, pro tegmine fulgens,
Præbuit obsequium, minus impendente ministro,
Gesta occulta index in lucem lumine mittens.
O diues pauper, tunica contente nec vna,
Qui nec habes aliam, neque vis retinere vel ipsam,

Dialogi II. vitæ S. Martini c. I.

* veste.

Nudum propria veste in ecclesia tegit.

* deerit.

* succensens.

Dialogi II. c. 2.

Globus ignis insidet capiti sacrificãtis.

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI, DEINDE EPISCOPI PICTAVIENSIS DE VITA SANCTI MARTINI.

LIBER TERTIVS.

HACTENVS in bibulis fixa ſtetit anchora terris
Ocia lenta trahens, & inerti dente quieſcens,
Leniter alludens dum ſibilat aura ſoporem
Et nos vmbra tegit viridante crepidine ripæ,
Ecce ſerena dies rutilata crepuſcula perfert
Et pelagus rate nauta petit; iam ſoluo rudentes,
Littus arundineum linquens, leuo carbaſa, ventis.
Ante per Adriacas ſpumas dare vela videbar,
Turbine raptus aquæ, per murmura rauca fragoris
Cum duce Sulpitio, bene cuius ab ore venuſto,
Martini ſacros dulcis ſtylus edidit actus.
Quos ego ſub geminis claudo pede curro libellis
Infimus egregij contexens geſta patroni.
Rurſus in Oceani videor mihi tendere fluctus.
Maius iter gradiens, vbi ſe vada glauca reliduut,
Et creſcit terrore timor, rate, nube, profundo.
Dum tamen alta peto, reſonet mihi Gallus in aure
Geſta beata viri, qua mitigat vnda tumorem,
Et ſermone viam releuet ſale fabula dulcis.
Deferor, ecce, freto; fugiunt & littora viſum,
Remiget hic Gallus, Martinus vela gubernet,
Flamina Chriſtus agat, portum quibus vnda reducat,
Nunc quoque geſta ſacri, dum nauigio nauta loquatur.
Menſibus hibernis dum Boſphorus alligat vndas,

Et liquidos campos vetat imber arare catinis,
Oceanusque negat commercia ferre Britannis.
Cum sata sub rigido sua germina frigore celant,
Ac penetrante gelu, r. det vnda, & herba liquescit,
Astitit ante fores orans * ve⁀em æger egenus,
Lingua ligata gelu ne solneret ore loquelas,
Vt tegeretur inops; sacer imperat ergo ministro,
Ipse remota petens populi caret arte tumultu.
Comperit vt sanctus nihil accepisse trementem,
Exuitur tunica, algentemque obtexit amictu,
Quam sine teste dedit latitans, & abire coegit,
Ecce minister adest rogitans procedere sanctum,
Sed sacer ante monet vestiri tegmine nudum,
Hoc memorante pio, stupidus hebet Archidiacon.
Quid faceret, nudum dum non ibi cerneret vllum,
Noscere nec poterat, residente antistite, nudum?
Qui tunicæ interius non aspiciebat amictum,
Amphibali exterius dum membra obtecta laterent;
Angit in ancipiti quod hoc ænigma beati,
Quæstio tanta ligat, neque problema soluit egeni,
Tunc ait ipse sacer, mihi tegmen defer abollæ;
Nec pauper * desit, qui vestibus indiget illis,
*Succensus grauiter tegmen fert vile minister,
Ante pedes iactans, ait, en sine paupere vestem;
Induitur sanctus hirsuta bigerrica palla,
Vix cui digna foret stola lactea, & aurea fulua,
Processit tu summus honor, sed pauper amictu,
Despectus tunica cœlesti in sede senator,
Interea populis cerimonia sancta retractans,
Cum holocausta sacræ manibus benediceret aræ,
Protinus à capite emicuit globus ignis amici,
Lambens colla, comasque & flamma benigna volabat,
Tactu mollis, honore potens, splendore coruscans,
Crinem ornans, meritum prodens, pro tegmine fulgens,
Præbuit obsequium, minus impendente ministro,
Gesta occulta index in lucem lumine mittens.
O diues pauper, tunica contente nec vna,
Qui nec habes aliam, neque vis retinere vel ipsam,

Dialogi II. vitæ S. Martini c. I.

* veste.

Nudum propria veste in ecclesia tegit.

* deerit.

* succensens.

Dialogi II. c. 2.

Globus ignis insidet capiti sacrificantis.

 Dum su-

Dum supereſſe putas veſtitum ſimplicis vſus,
Cui grauis eſt vel palla leuis dum clamat egenus,
Tegmine pro nudo cupiens procedere nudus.
Nec partiris opem, ſed totum cedis egenti
Hæc tua ſola putans petitus ſi nulla negaſſes.
Vt magis eſſes inops, inopi dum cuncta dediſſes,
Nec puduit verecunde pater, ſine veſte ſedentem,
Sed nihil erubuit pietas impenſa fidelis.
Nec minimam retinens, fieret quo maior honore,
Eſt mihi velle loqui ſpecioſa negocia nudi.
Sed rapiunt auidum reliquarum inſignia rerum.

cap. 3. Dum recubaret homo fluitans Euantius æger,
Feſſus & extremus cum iam ſuper halitus iret,
Pontificem precibus celer euocat, vt properaret,
Et via cœpta ſacri fieret ſibi vita reducti,
Nec cunctatur iter Martinus adire viator,
Vix medio ſpacio emenſus gradiente ſenecta,
Ante ſalutis opem miſit quā viſus adeſſet,
Atque medela ægro data nunciat ire beatum.
Significans etiam curſor medicina ſequentem
Dum pede tardat heros, præceſſit cura volatu,
Aduentusque pij fert aura ſalubris odorem,
Vt cito ſuccurrant, vnguenta per aera tranant,
Sol veluti radijs dat longius ore calores,
Sic Martinus opem, & quo non eſt, exhibet arte.
Admiranda nimis res eſt, vbi peſte fugata,
Antea quam medicus pulſum tenet, exilit æger.
Obuius occurrens ſancto, obſequiumque rependit.
Duxit & ipſe domum, qui ſe ſibi luce reduxit,
Nunc alacer ſaltu, recubans paulo ante grabato,
Interea miris Euantius actibus expers,
Supplicat incolumis,* Domini vt mora craſtina tardet,
Hoſpitis & tanti tenet vna diecula vultum,
Sed mora tum fuit hæc occaſio danda ſalutis,
Illico percutitur puer atro dente chelydri,
Membraque percuſſi diſtenderat ira veneni,
Cum ſpatium vitæ mors importuna negaret,
Flebile & in toto regnaret corpore virus.

Euantius à morbo curatur, adueniente ad ſe Martino.

* domui.

Puer ſe chälſſerpentis ictu percuſus mirè à veneno liberatur.

Expoſi-

Exposuit puerum ante pedes Euantius almi,
Omnia confisus Martinum posse mereri;
Sanctus enim tactu mox singula membra peterrat,
Atque manu medica morientia viscera palpat,
Inde super vulnus, qua bestia fixerat ictum
Vt posuit digitum, fluit vndique vena veneni.
Et repedauit iter, dederat qua vipera virus.
Hinc sacer inspiciens collecta tabe tumorem,
Pollice subducto, quam fuderat vlcere serpens.
Cuncta veneni vis per hiatum vulneris exit.
Sanguine concreto stillans velut vbere capræ.
Turgida plaga necem vomuit de vulnere filans.
Concretam saniem vena saliente relaxans,
Effert virus iners refluente canale liquorem.
Et data læti ferum reuocat retro fistula riuum,
Expugnante fide morsus vim perdidit anguis.
Et quia non perimunt, perierunt arma veneni.
Stat puer incolumis, remanet neque pallor in ore,
Miratur famulum dominus, stupet & domus omnis,
Currere seruitio, quem crederet ire sepulchro.

Hinc pius antistes loca singula more requirens,
Hispidus occurrit rhedæ fiscalis amictu.
Quo iumenta, sacri dum pallia pendula cernunt,
Feruida subductum rapuere per inuia currum.
Demissis auriga rotis, & miles habenis;
Martinum flagris, & fustibus vrget iniquis;
Sed de cæde viri pecudis datur vltio tristis;
Ipse tamen patiens, iaculorum grandine pressus,
Atque flagellantum dum debachatur erinnys,
Vulnera nulla refert manibus, nec ab ore susurros.
Hinc grauius cruciat cædente ignobilis ira,
Hic quia dum tolerat, se irrideri putat alter,
Et magis iste furit, dum sustinet ille libenter,
Interea ad rhedam redeunt grassante querela.
Dum satiat vindicta famem lymphatilis iræ,
Mulas ire mouent qua publicus aduocat agger,
Voce premunt & fuste dolant, lacerantque flagello.
Sed neque compulsæ rapiunt iuga, lora quadrigæ,

Dialog. II. c. 4.

Martinus vestium horrore terrens iumenta, cæditur.

Sistitur cum iumentis rheda.

Fixa ma-

Fixa manent, nec fessa mouent velut ærea signa,
Ceu liquefacta nouo se glutine terra ligasset;
A putre vt credas animalia puluere nexa,
Agnouere viri se numinis arte teneri,
Accurrunt celeres, inquirunt nomen euntis,
Martinum inueniunt à se crudeliter actum,
Confusè flentes rubricante pudore reclini,
Ante pedes sancti sternuntur, & ore precantur,
Vt veniam errori tribuat, sinat ire ligatos.
Quos tamen ante sacer prædixerat esse retentos.
Rem probat, vlcus amat, veniam dat, abire perorat,
Quos virtus vinxit, pietas mollita resoluit,
Ore pependit iter, verba arctant, verba relaxant,
Et iuga, fræna, rotas, mulas, auriga recepit.

Dialog. c. 5. Apud Carnotum oppidum resuscitat mortuum.

Carnotus hinc etiam dum prætereunda veniret,
Ethnica per campos passim obuia turba fluebat,
Excita amore sacri, licet hoc non crederet ipsi,
Ad speculare nouum concurrens vndique visum,
Cum necdum his Christi radiaret honore character,
Nec sacra verbigenæ flueret super vnda tonantis.
At Martinus ouans, Domino referante profunda,
Sensit adesse locum quo fertile surgeret aruum,
Incipit alloquijs fera pectora cultor arare,
Ore sacer nitido dumosa noualia purgans,
Proscindens iterans bis terque quaterque resulcans,
Paulatim ad fructus stupidos animauerat agros;
Hinc rudibus populis Christi noua semina iactat,
Sensibus humanis lactantia germina surgunt,
Leniter & rigidis coalescunt gramina sulcis.
Quid faceret sanctus turbis coeuntibus amplis,
Messe in tam multa veniens operarius vnus,
Excolit, includit, ferit, inserit, alligat, ambit,
Interea mulier defuncto pendula nato,
Brachia distendens offert ante ora cadauer,
Funeris increpitans misero fera cantica planctum,
Dum dolor ad lachrymas trahit hæc, vix explicat ore;
Fortis amice Dei toto venerabilis orbe,
Quem semper lamenta mouent pietate propinqua,

Ardens

Ardens quid cupiam, corpus tibi nunciet algens,
Ecce obiit miseræ mihi filius vbere raptus,
In quo mater eram; nec spes neque restitit hæres;
Occubuit genitus, cecidit domus: & mihi fructus,
Nulla remanserunt vteri solatia duri,
Nec superest quod dulce vocem, quo fessa recliuem,
Vbere quod recreem, totus perit ordo parentis.
Qui restas precor, affer opem medicamine verbi,
Redde genus, nec sit matris mihi nomen inane;
Ni soboles redeat, secum mea funera ducat.
Adiuuat hanc populus clamans, sacer, annue votis;
In cunctis vox vna tonat, miserere precanti.
Tunc pius antistes genibus profusus in aruis,
Sternitur ante oculos, Domini pro plebe satagens.
Vt mereretur ouem, per quam grex plurimus esset,
Annuit omnipotens famulo dans culmen honorum.
Mox bonus ore, preces orator misit in aures.
Ordine deposito, postquam se oratio complet,
Erigitur senior, simul infans viuificatur;
Porrigiturque suæ populo sub teste mamillæ.
Fit fragor, & populi noua pectore vota voluntant.
Mirantes hominem lætè mutasse vigorem,
Et qui in morte manet, morti sua iura tulisse,
Inde cateruatim Christum Dominumque, Deumque,
Confessi, exorant fieri se lege beatos,
Fit subito in campos populus cathecumenus omnis.
Non templa exspectat, neo claustra dicata sacelli,
Ecclesiæque typum campus generosior explet,
Quodque solet tectis, pratis adhibetur apertis,
Vnica mors pueri sic vitæ parturit agmen,
Dumque vnus terræ rediit, plebs astra recepit;
Sub duce Martino fœlix exercitus hic est.
Dum regeret princeps data iura Valentinianus,
Romuleis opibus mundo famulante superbus,
Tum pia eam sacram ad comitatum compulit ire,
Quem quia præsensit se posci talia Cæsar,
Quæ nollet præstare, viro iubet arce repelli,
Et vetat à foribus penetrare palatia iustum

Ad mortui reditū magna fit infideliū cōuersio.

B. Martinus impositione manus constituit catechumenos in campis, quod alias in Ecclesia fieri mos erat. Dialog. II. c. 6.

 Instat ad-

Instat ad hæc vxor, cui tunc erat Arrius autor,
Sed sacer vt vidit tali se fraude repelli
Hinc aula exclusus, redit arma domestica sumens,
Contegitur setis, respergitur atque fauillis,
Ordine miles agens, remouet potumque cibumque,
Nocte dieque vacans orandi iugiter vsu.
Septimus ergo dies aderat, quo sanctus amore,
Fortia castra mouens, his deludabat in armis.
Angelus assistens iubet ire palatia iustum,
Fretus in auxilio Martinus pergit ad arcem,
Limine nullus obest; ad principis ora perintrat;
Qui sanctum inspiciens, quod adesset, frenduit ore,
Atque astante pio, solio neque surgit ab alto;
Regalem sellam mox ignibus ardor oberrat.
Et vaga flamma natat, qua molle sedile coruscat,
Vndique fusa furens, sed culpæ Cæsaris vltrix,
Ceruicis duræ soluens ardore rigorem,
Inde flagella coquunt, hinc regem incendia cædunt,
Vapulat, & rapidis flammis augusta potestas;
Hinc celer exiliit rapiens se Cæsar, & ardens,
Martini genua amplectens, pedibusque volutans.
Sicque superbum hominem se agnoscere pœna coegit,
Vilia regna probans, & celsa cacumina curuans,
Imperiale caput sancti ad vestigia subdens.
Nec spectare preces patitur reuerentia iusti,
Præstitit ante tumens quam supplex danda rogasset,
Regia rite parans conuiuia sæpe beato,
Obtulit inde fauens obeunti munera princeps;
Paupertate potens sed repulit omnia sanctus,
Donaque despiciens, meruit plus principe ab ipso,
Tantum maius habens, quantum minus ambit auarus.
Omnia sunt soli, qui nulla requirit habendi,
Hinc quoque Romuleam regeret cum Maximus arcem,
Vir capiens apicem per publica gesta triumphis:
Sæpius hic sanctum per celsa palatia duxit,
Hoc toto sermone loquens de luce futura:
Quis sit honor iustis, laus, gloria, palma, corona,
Nec regina pedes cessat lachrymosa rigare,

Valentinianus Imp. Martino assurgere cogitur flammis è sella pulsus.

Valentiniani munera respuit.

Dialog. II. c. 7.

Sternens

Sternens membra solo, suspendens gaudia voto:
Inde precatur ouans conuiuia vt ipsa pararet,
Obtinet hoc bonitas quod non valet alta potestas,
Ipsa manu sellam posuit mensamque parauit,
Dans manibus lymphas, rursus regina ministrat
Læta, modesta suis palmis quas coxerat escas.
Quo residente sacro, stetit illa immobile plantas
Fercula subducens, & pocula porrigit ipsa,
Vna ministra viro suffecit ad omnia soli.
Cœnula finitur, sed adhuc regina satagit,
Fragmina, reliquias, crustas, & frusta recondens,
Omnia præponens hæc imperialibus escis,
Hoc Martinus agit, quo clausos carcere laxet,
Exilio ductos laribusque reducat auitis,
Sed tibi, sancte pater, minus est Augusta quod explet,
Hoc magis obsequio creuit regina peracto.

Maximi vxor famulatur Martino prãdenti.

Est locus in Turonum fine, & confine Biturgum,
Incola quem vicum vocitauit Claudiomagum,
Mansio forte fuit Martino prætereunti,
Ecclesiæ Domini qua Secretaria pollent:
Virgineisque choris sancto abscedente requirunt,
Quo stetit, aut sedit, iacuit, genua atque reflexit,
Lambunt cuncta simul vel ad oscula singula ducunt,
Diuisere sui veneranda stramina lecti,
Atque leues paleas virtutis pondere pensant,
Quam tetigit stipulam sanctus non ibat inanis.
Denique post fragilis confregit fortia culmus.
Nam grauiter quendam rabies inuaserat hostis,
Et truculentus agens erroris spiritus iret,
Dum rapiendo rotat vesano cardine prædam,
Hunc suspensa viri collo festuca fugauit,
Immanemque hostem palearis arista remouit.
Tibia fruge ferax laruam iaculata, sagittat,
Et stipula exilis, quasi dura phalarica fixit;
Nec sic vllius ferri expauisset acumen,
Spicula nec tantum timuisset missa per arcum,
Lubrica pennigero venientia tela volatu,
Parthica seu timidum si transfodisset arundo,

Dialog. lib. II. c. 8

Virgines sacræ lambunt vestigia S. Martini

Stramine in quo Martinus cubuerat sanatur energumenus.

Plaga vt vicino grauius lacerasset ab ictu,
Stramina sic metuit trepidans adamantinus hostis.
Ac velut ex stipulis coqueret se flamma camini,
Vir stetit incolumis, fugiente voluctiter vmbra.
Deserit & prædam lupus ingens, & leo frendens,

Dialog. lib. II. c. 9.

Inde reuertenti Treuirorum ex vrbe beato,
Obuia forte datur medio fera buccula campo;
Quam dæmon dorso incumbens agitabat anhelo;
Pendulus aerio quatiens auriga flagello,
Pestifer arte noua cursu boue nempe verendo;
Corrigeri pecudis propulsor mulio tristis,
Exagitatur iners, residens per terga bubulcus;
Hic vbi millimodas animalis adegerat iras,
Ibat vbique ferus furibunda iuuenca ministro;
Sub tortore graui per curua, per inuia cursans,
Accessit propius sancto furiatile cornu,
Elataque manu pecudem consistere mandat;
Quæ stetit affixo minus improba buccula gressu;
Quem sacer instantem mox vidit, comminus, inquit,
Perge ferox, fuge sæue, redi male, cæde cruente,
Innocuum pecudem desiste agitare nociue;
Tunc animalis enim linquit fera bellua tergum;
Et recipit proprium mitissima buccula sensum.
Sternitur ante pedes sancti, veneranter adorans;
Flexit & ipsa genu, quæ non habet intellectum,
Contra naturam discernens gesta beati;
Obsequiumque dedit, meriti quæ nescit honorem,
Inde magis humilis, quia libera colla gerebat.
Ante ligata tumens, à peste soluta reclinis;
Quæ stetit ore fremens, cecidit post vincula supplex,
Et sine voce fauet armo iactata priore.
Tum sacer antistes pecudem præcepit abire;
Moxque gregem repetit pastoris voce reuincta.
Id gestum est illo sub tempore, quando beati
Per medias flammas nec fimbria senserat * ignis,
De minimis etiam referantur maxima rerum.

Vacca in Treuiris à dæmone vexata curatur.

* ignem.

Dialog. lib. II. c. 10

Tempore nam quodam dum vicos ambulat almus,
Obuia venandi studio volat agmen equorum,

Nare sa-

Nare ſagace canum, fit præda, reperta frutetis:
Tranſiliunt campos equites & voce ſequuntur:
Intendunt leporem fugitiuum agitare moloſſi,
Saltibus excuſſi, latratu & dente minaci.
Diffuſi excurrunt celeres in amore rapinæ,
Alter in alterius miſcent veſtigia ſaltus,
Iſte ſequax tacitus, perit hic clamoribus auras;
Hic frutice in vacuo deluſus odore rotatur,
Motibus arboreis ſaltu ſuſpenditur alter,
Captu ex vnius cunctorum frendet hiatus;
Sæpe ſuper leporem morſu deceptus inani,
Vnguibus iniectis dum præda volubilis exit;
Ac ſe turba premit, ſic lubrica *beſtola fugit,
Non erat interea quo calle lepuſculus iret,
Mons, vallis, petra, ſylua, frutex defecerat omnis,
Per patulos campos fugienti tegmine nudo,
Poplite defecto, pede laſſo, nare recliua,
Totus ab ore canis per ſingula murmura pendens,
Senſit adeſſe tamen Martini ſigna beati,
Flexit iter trepidus hirſutas fraude per herbas,
Auribus accliuis, vagus, exagitatus, anhelus,
Corruit ante pedes titubans lepus, aduena, ſupplex,
Si non voce poteſt, flatu pro voce precatur;
Sic fera parua iacet Martini tegmine tuta,
Et recubat dulci defenſa ſub arboris vmbra;
Tunc ſacer ex ſolito miſeratus more ſalubri,
Imperat vt catuli ceſſent, ab eunte, fugace,
At ſacer ille canum mox ſermo cucurrit in aures,
Torpeſcunt habiles verbo figente Lyciſcæ,
Greſſibus inſtabiles pendentes ſaltibus ipſis,
Et rediere canes quaſi per veſtigia cancri,
Effugit incolumis per aperta lepuſculus arua,
Et cane ſepoſito tutus terit alta viator;
Hic fugit, ille redit, nullus perit; ecce ſalutem,
Sic quoque beſtiolis pacem ſacer intulit ipſis;
Debilitaſque canum facta eſt pietatis imago,
Qui potius vetito didicerunt parcere morſu;
Et quia defuerant homines, vbi mira faceſſit,

Canes ad illius imperium à lepore perſequẽdo deſiſtunt.

*beſtiola.

Nil de laude perit, miracula bestia sensit.
Quanta etiam sancti sermon s gratia fulsit,
Qui cum nuper ouem vidisset vellere tonsam,
Hæc euangelij dicens mandata peregit:
Namque duas tunicas gestans, vnam obtulit insons:
Et nudata suo de tegmine texit egentem.
Inspiciens itidem sanctus per rura subulcum,
Nudum pellicea tantum sub veste trementem,
Ecce Adam quondam paradisi sede repulsus:
Exul ab Elysio pascit gregis ora suilli:
Deposito veteris Adam carnalis amictu,
Adam nempe noui nos induere instar oportet.
Hinc iterum cernens vernantia prata beatus,
Pars pastus, pars fossus erat, pars floreus agger.
Sed sue confossus, boue pastus, flore comatus,
Comparat ergo tribus sanctus tria nomina rebus:
Turpis adulterij species est fossa carectis:
Herbaque coniugij retinet detonsa figuram,
Est par virginibus violis quæ vernat imago,
Herbis luxurians, fœno apta, & flore decora,
Digna Deo, gemmis grata, & radiantior ostro.
Miles autem monachum professus singula linquens,
Coniuge cum propria cuperet quia degere vitam,
Mutauit meliore via transcurrere metam,
Iure *sacerdotis monitor hoc ordine discens,
Belligeratori valeat ne fœmina iungi,
Sola aciem melius componit mascula virtus,
Debilior teneat murorum claustra caterua,
Et sexus fragilis sese intra septa recondat:
Hoc satis vt mulier, timeat res ipsa timori,
Miles ad arma potens pergat galeatus in agmen,
Loricæ triplicis squama radiante coruscus,
Thoraca ex humeris indutus, nixus in hasta:
Assuetus clypeo, transmittens vulnus ab arcu,
Hinc capulum vibrans, hinc torquens missile telum,
Ferratæ tunicæ riuos sub pondere sudans:
His dictis mulcens iuuenem resipiscere cogit,
Coniuge postposita & repetit heremita coronam,

Dialog. lib II. cap. XI. Sermo eius spirituali sale conditus. Ouis euāgelica. Adam eiectos de paradiso.

Virginitatis, coniugii, & fornicationis discrimen in prati similitudine ostēsum.

Dialog. lib. II. c. XII.

* sacerdotii.

Militem castrensi documēto ab vxoris desiderio remouet.

Iugiter interea quia falſa,& ſancta canebat,
Nec ſerie recipi,neque poſſunt ſcripta teneri.
Quæ nam vita ſacri fuerit,quis ſingula curræt?
Quanta fides animi,quam celſa & pura voluntas,
Ad quem non ſolum homines longo orbe venirent,
Verum etiam cœleſtis honor viſebat amanter,
Angelicuſque chorus properabat ad ora frequenter,
Colloquiis placidis,vt feſſum animaret amicum,
Et quaſi complexum recreet per verba parentem,
Res probat iſta ſequens quæ geſta priora renarrat.
Concilium allectum fuerat ſynodale Nemauſum,
Quo ſacer antiſtes mediator adeſſe recuſat:
Ergo ratem ſcandens celerem parat ire per amnem,
Cœtibus in mediis habitans eremita remotus:
Ipſe in puppe ſedens cunctos ſua prora ſequeſtrat.
Angelus ecce tamen Domini venit aliger alto,
Ipſa nempe die,qua ſe conuentus abegit:
Quicquid pontifices celebrabant,ordine narrans,
Pro vice Martini peragens ſynodalia præſens,
Atque ſui curæ longinqua per aera tranat:
Quem pendente via nec in aera penna fatigat,
Sed nata ala celer donec noua nuncia portet,
Quæ mandat Dominus nihil abſconſurus amico,
Vtque * prius retulit ſacer hæc poſt cuncta probauit,
Nec frangunt prædicta fidem,neque prodita fallunt.
Accidit hinc demum foribus ſedente Seuero,
Compare cum Gallo,doctis & amore miniſtris,
Murmure multiuago completur cella beati:
Oſtia clauſa tenens diei geminante ſub hora,
Audiuere loqui,ſed quid,neſcire fatentur:
Senſerunt ſtrepitum,neque verba loquacia norunt,
Pars fuit hæc meriti,vel ſic ſenſiſſe ſuperna.
Agnita ſi non ſunt,ſatis eſt audita mereri.
Poſt ſacer egrediens cellam maiore Seuero,
Sulpitio poſcente diu quæ geſta fuiſſent,
Vix motus precibus,tandem rem ex ordine pandit.
Indicat hic Agnem,Theclam,Mariamque locutam,
Sanctarum exponens vultus,habitumque beatus,

Dialog. lib. II. c. 15.

Acta ſynodi Nemauſenſis ab angelo diſcit.

* retulit vt prius hæc. Dialog. II. c. 14. diſtinct. Victoris Giſel.

B. Mariæ Agnetis & Theclæ fruitur adſpectu.

Quæ ſa-

Quæ facies, oculi, gena, pes, manus, arca, figura,
Lumine tam puro vidit sæpe ora sororum.
Quis color atque decus, quæ forma & gratia quanta,
Et sermone pari placidam dixisse salutem,
Hic petit ad fratres, illę petiere sorores;
Sed redit iste gradu, illæ nam rediere volatu.

B Petrum & Paulum apostolos sæpe videt.

Culmen Apostolicum, celsas & honore columnas,
Sæpe Petrum meruit, Paulumque videre licenter.
Dæmonicas etiam tolerans sæpissime pugnas,
Nomine quemque suo increpitans cogebat abire;
Maxime Mercurium infestum referebat adesse,
Brutum namque Iouem, & hebetem memorabat haberi.
O sinceri oculi nulla caligine pressi,
Mens radiata sopho, retinens sine nube serenum;
Inspicis aeriam carnali lumine Theclam.
Atque vides Agnem redimita fronte corona.
Cernis & egregiam preciosa luce Mariam.

B Virginis adspectus.

Vidisti templum Domini diademate fultum,
Vidisti thalamum sponsi super omnia pulchri,
Compositum gemmis, auroque ostroque decorum;
Qualis iaspis erat pedibus laterique topazus.
Qui digitis anuli viridi fulgore venusti?
Quales armillæ, dextra ardescente hiacyntho?
Quanta zona die lapidum radiabat honore?
Cycladis aut qualis cataclistis effora rasis?
Quæ palla ex humeris mixto chrysopraso beryllis?
Quodue monile decens collo rutilabat in illo?
Forsan erat niueis amethystina vitta capillis,
Sculptilis impressis & inauribus alta sigillis,
Luminis ac varios spargens diadema virores;
Quæ frons, ora, oculi, facies, gena, pes, manus, vlna,
Inde repercussis florebant gramina gemmis.
Sic bone pastor oui quæ fabula vestra cucurrit.

B. Petri & Pauli qualis apparitio.

Quid, rogo, quando Petrum ac Paulum tam sæpe videbas,
Prima ministerij radiantia vasa superni,
Aurea pulchra nimis gemmata, venusta, corusca,
Illa putas quanto radiabant ora sereno?
Dogmata quæ Christi totum sparsere per orbem,

Quæ

Quæ dixere prius: tu es Christus filius almi,
Altithronique Dei dominantis & omnipotentis,
Ac super hac petra fundata, ecclesia regnat,
Quam nec flabra mouent; neque vertit turbo procellæ,
Nec trahit vndiuagam pluuialibus imber arenam,
Hæc quia viua tenet petra fundamenta salutis;
Contra quam portæ inferni nunquam arma valebunt.
Quid facer ille simul Paulus tuba gentibus ampla?
Pro mare per terras Christi præconia fundens,
Europam atque Asiam, Libyam sale, dogmate, complens;
Et quà sol radiis tendit, stylus ille cucurrit,
Arctos meridies, hinc plenus vesper & ortus:
Transit & Oceanum, vel qua facit insula portum;
Quasque Britannus habet terras, atque vltima Thyle,
Buccina concrepuit regiones vna per omnes;
Dogmate tantorum Christi data munera pangit,
Hæbreus, Græcus, Romanus, Barbarus, Indus
Israelita canit simul Atticus atque Quiritis;
Principibus geminis fidei sub principe Roma,
Carnis Apostolicæ quo sunt duo celsa sepulchra.
Prima tenet terris, & vtrique priora supernis,
Dogmatis ore pares, & sedis honore curiles;
Ambo triumphantes spargunt noua dona per orbem,
Vna nempe die quos passio sancta beauit,
Et sacra sic geminus signauit tempora consul:
Queis splendor paribus rutilabat ab ore coruscus,
Lucifer in radiis premeretur vultibus illis,
Quippe nec ipsa micat tantum rota fulgida solis.
O dulces oculi, facies cernendo beatas,
Vidistis Sion speciosas ordine portas?
Vidistis Sion ternas quater ordine portas?
Quas amat omnipotens vltra omnia culmina Iacob,
Gemmarum vario redimitas lumine valuas,
Sculptas bracteolis, inscriptas arte smaragdis,
Chrysolithis rutilas, niueas stillantibus albis;
Quicquid amor potuit, quo totum gratia fudit,
Omnicolorque decens & in omnibus vna topazus,
Per quas huic populi genus illud nobile regni,

Ecclesia super petram fundata.

Passi & sepulti Romæ apostoli Petrus & Paulus.

Psal. 86.

Intrat ſydeream meritorum greſſibus vrbem,
Et ſine fine manent conſcripti in ſæcula ciues,
Inter quos proceres,& culmina celſa potentum,
Patriciis mixtus generoſis,conſulibuſque,
Proximus & regi reſides Martine ſenator.
Cui dedit arma fides,& cui fiducia rex eſt;
Miles amore cliens,& factus honore cohæres,
Qui potes ore mei veniam depoſce reatus:
Et vitiata tibi quod lingua remurmurat, audi.
Vt de fonte pio fluat indulgentia læſo,
Ac te orante ſacer redeat medicata cicatrix.

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI,

DEINDE EPISCOPI PICTAVIENSIS DE VITA SANCTI MARTINI.

LIBER QVARTVS.

POst mare fluctiuagum repetens ad littora portum,
Floribus albicomis dum lilia pollice carpo,
Vngue recido rosas & per violaria curro,
Ruris amœniferi varios situs inter odores,
Obripit inde sopor; fessus quoque colla reclino,
Fultaque gramineo iacuerunt membra grabato.
Sed redit, ecce, dies, & iam lucessit, eundum est;
Dum matutino nos ore salutat hirundo,
Ac se nocte breui celerata crepuscula rumpunt,
Quo torpore natent quamuis mea lumina, surgam;
Euigilansque oculis detergam pollice somnum,
Et quod iter repeti Gallus vocat, ibo, sodales,
Fluctibus in trifidis ignarus nauta libellis,
Ac velut ambiguas inter Symplegadis vndas,
Ionij Agei, Maleique sequace procella;
Me tamen in bibulis ne mergeret Auster harenis,
Summa gubernauit Martini vita patroni,
Quam nitor scabridis indignus carpere verbis,
Rusticus, arte rudis, tentans formare monile,
Quod nec lima polit, nec malleus addit acumen,
Non incudo terit, fornaxque examinat igne,

Nec mordax gemino forceps trutinauit obunco.
Sed magis incomptum profert mea lingua metallum;
Res tamen illa iuuat sine qualibet vlłius arte,
Quod per se pulchram præfert sua gratia gemmam,
Attamen officij quæ restant debita soluam,
Et cui magna nimis modo debeo, parua rependo.

Dialog. Sulp. lib III. cap. 2.

Carnotis interea genitam pater anxius ægram,
Ex vtero mutam profert sacro ore medendam,
Sex geminos grauiter hebetem sine voce per annos.
Nec differt Martinus opem pietatis amicam;
Sternitur ergo solo tacitus prece sidera pulsans,
Corpore fusus humi, volitans super æthera sensu,
Sensit vt effectum fidei mei uisse precatu,
Sanctificaturum ferri sibi poscit oliuum;
Infunditque ori benedictum fruge liuorem;

Muta puella infuso oleo sanatur.

Atque tenens digito linguam miserando puellæ,
Ipse patris nomen geniale requirit alumnæ;
Mox resoluta mouet faucis lyra inutile plectrum,
Atque insueta canit camerati concha palati,
Dente telisa cauo producens verba stritillo,
Respondit que patris nomen pia filia dulce.
Ventre prius genita, hic visa est quasi voce renata,
Reddit adulta vetus lactantes ore susurros,
Incipiens tenero proscindere verba rotatu;
Motu pigra rudi decurrens lingua gradatim,
Implicito sonitu rauca nouitate cicuta,
Donec plena suo cecinit symphonia flatu.
Tum genitor genua amplectens veneranda beati,
Vociferans & voce data, sua gaudia plorans,
Lætitiæ voto reboat præconia Christo.

Dialog. lib III c.

Coniux Auitiani comitis oleum à B Martino obtinet quod sponte exundat.

Iudicis inde feri coniux ægra Auitiani,
Dirigit ad sanctum morbi sperando medellam,
Vas olei vitreum lance æqua dimidiatum,
Vnde salutifero depelleret vnguine morbum;
Mox super ampullam fecit crucis ipse sigillum,
Surgit ad ora liquor spumansque exæstuat vnguen,
Vbertate noua vitrea sub cortice obortum,
Et vase in sicco generosus nascitur humor;

Currit in aſcenſum, qui vergere nouit ad imum,
Fluxibus & liquidis olei petit alueus a'tum,
Sed quem non genuit radix oleagina ſuccum,
Nec * Syrabracha dedit merito vu tut.s adulto;
Creſcit & ad ſummum patulo qua clauditur ore,
Nec contentus agit liquor, vt vas expleat illud,
Nam cumulata olei mox defluit vnda ſupernè,
Nec ſeſe vrna capit, tanta eſt benedictio dextræ,
Exundanſque omnes pueri madefecit amictus,
Et digiti de fonte rigans manauit oliuum.
Ac poſtquam irriguè fluuiali more cucurrit,
Vas plenum fidei merito matrona recepit.

Syrabam :

Nec minus inde ſubit rerum admiratio facti,
Idem vas vitreum benedictum nobile reddens,
Cum puer incautus poſuiſſet in ore feneſtræ,
Vtpote carbaſeo venerans velamine tectum,
Lintea dum retrahit fluuitantia neſcius alter,
Lapſa pauimento ampulla ſtat marmore tenſo,
Sed nec ſaxa vitrum perdunt, nec vaſa liquorem:
Integra ſeruatur volitans quaſi penſile pluma,
Aut ſubuecta leuis geminis deſcenderet alis;
Nullaque rima patet, nec facta in vaſe cicatrix.
Sic liquor interius facit exteriora tueri,
Et quem tutari decuit, ſua tegmina, texit,
Ne vitra depereant, olei cuſtodia ſeruat,
Incluſuſque humor proprium defendit amictum,
Ac fragmen fragile ſtatuit benedictio forte.

Vas olei vitreum lapſu non diſſilit.

Cuius diſcipuli pariter dum comminus irent,
Et canis horrificus latratu inſiſteret amplo;
Vnus amore pio Martini in nomine, dicit,
Præcipio, taceas; nec nos clamore fatiges;
Mox præciſi canis rabidi vox ore pependit,
Clamoremque vagum media de fauce reſorbet
Et fragor ille ferox auido ſub gutture obhæſit,
Stans rictu ſtupido frenata voce moloſſus,
Cum furor vrgeret, quia ſe nec hiare liceret,
Sic redit incluſo tremula ſine voce ſuſurro,
Profuit & nomen ſancti quo defuit ore.

Dialog. III. c. 4.

Canis Martini nomine cõpeſcitur à latratu.

Dialog. III. c. 5.

Ergo iter incœptum lento pede pergere tendam,
Dum licet ire viam, dum me vocat aura salubris,
Et trahit hora dies vestigia tarda mouentem;
Moribus vt tumidus comes Auitianus agebat,
Terribili officio Toronos suffultus adiuit;
Agmina conueniunt, & longa catena reorum,
Accrescente coma quorum caro tota fluebat.
Et consumpta artum laxabat brachia ferrum,
Confecta macie vix declarante figuram,
Pœnarum genus ipse iubet plus more parari;
Deflentem videas populum spaciare per vrbem;
Indixitque nefas processu ad triste tribunal,
Vnde truces oculi spectarent membra cremari,
Comperit vt sanctus feralia iussa satagi,
Tempore sub noctis sæua ad prætoria tendit,
Et pietatis iter solus parat ire viator;
Peruenit vt senior gressu miseranter anhelo,
Sternitur ante fores per limina dira benignus,
Qua recubat iudex torpente sopore sepultus.
Angelus interea penetrat mox aliger aulam,
Intonat, & comiti dormitanti ore minaci:
Te sopor hic retinet? Martinus stat foris, inquit,
Tu requie frueris, & sustinet ille labores:
Molliter ipse thoro, iacet ille in marmore diro:
Excutitur trepidus mox ex somno Auitianus,
Martinum exclamans, foribus recubare sacratum:
Imperat & famulis, reserent vt claustra beato,
Nec seruum Christi venerandum iniuria vexet,
Hinc famuli illudunt domino, crepitante cachinno,
Dicentes stupidi, se somnia vana videre:
Pro foribus nullum residere, vel esse, virorum.
Rursus præcipiti premitur somno Auitianus;
Angelus inde virum violentior excitat vrgens:
Concutit & grauiter, ne cederet ipse sopori:
Territus hinc iudex, vltra neque credulus vlli,
Postpositis famulis celer ad sua limina pergit:
Atque ibi Martinum reperit seu senserat olim,
Tunc ferus alloquitur sanctum, his vocibus, vltro

Auitianus Martini aduentu per somnum ab angelis cognito reuocatur à feritate.

Quid

Quid Martine mihi facis hoc venerande sacerdos?
Non mecum æquali fateor certamine pugnas,
Absoluendo reos venis, & me verbere torques,
An me pro cunctis pœnas absoluere mauis;
Eligis aut facinus mea per tormenta pacisci?
Sub tortore nouo mutantur tempora cædis,
Pœna diurna reos cruciat, me nocte fatigas.
Serue Dei, patuit, quam sit tibi celsa potestas,
Quando flagellatur grauiter te iudice iudex,
Hinc tamen ipse probas, mecum sit qualiter actum:
Cum per me venio, nec amicum, nec rogo seruum:
Non patitur differre moras quem pœna coërcet:
Nil opus est verbis; tacito te, nosco quod optas:
Cede precor, discede loco, concede quod oro:
Nec tua me grauiter cito puniat vltio vindex,
Hæc ait: & propero pede discedente patrono,
Auitianus inops animi, vocat officiales:
Et reserare iubet, tormenta, ergastula, claustra,
Cumque relaxasset, procul ipse recessit ab vrbe,
Et grauis ira fugit, sibi fit timor ipse timori,
Ordine peruerso & pacem fuga iudicis auget,
Ac sine cæde lupum saluo grege pastor abegit.

Quique monasterio quotiens properaret ad vrbem,
Siue pedem cellæ foris adueniendo tulisset,
Agmina laruarum trepidabant ore rotatu,
Et cum nescirent populi aduentare patronum,
Designabatur gemitu quoque dæmoniorum:
Propitiante sacro pendentia membra videres,
In sublime procul sublata per aera duci:
Ast alios, pedibus superactis, vertit in altum,
Et caput inferius veluti de nube ruentes,
Ne tamen his vestes fluerent, verecunda tegentes,
Crimina vel merita edentes sub iudice missi,
Et sua præcipites examine facta fatentes:
Ille Iouem stolidum, hic se * fateatur Anubem,
Vasa ministerij se dæmonis esse nefandi:
Sed tortore pio feritas cruciata fugatur,
Nunc etiam Senonum pago quid gesserit, edam.

Dialog. lib. III. c. 6.

Energumeni eius aduentū præsentiunt.

*Fatebatur. dialog. lib. III. c. 7.

Cum com-

Cum compacta gelu premeret sata grando quotannis,
Cultoremque seges defraudaretur inanis,
Nec messoris opus flauescens spica rogaret,
Agricolæque manum tritura vetaret adempta,
Incola maturis totiens deceptus aristis,
Cum ieiuna suo torperent iugera sulco,
Ac lapidata cibum populis seges ægra negaret,
Mittitur ad sanctum legatio fida precatu,
Vt remoueret humo furibunda procella flagellum,
Celsa viri quæ mox oratio sola peregit.
Nam statim atque preces fudit bonus ore sacerdos,
Tempestate graues siccarunt nubila nimbos;
Et viduæ segetes se fertilitate maritant.
Quæque quater quinos per quos super extitit annos,
Intemerata sacri viguerunt dona patroni.
Vir tamen ipse Dei vt sublatus ad astra recessit,
Oblitæ incubuit rediuiua procella rapinæ,
Præsule subducto vastat fera clades agellum,
Ac male captiuas imber populatur aristas,
Defensorque obit & mox prædam grando requirit,
Martini abscessu repetunt elementa flagellum.

Agrum grandine sanali vexatum cōseruat.

Vir quoque iustus item cum occurreret Auitiano.
Aspicit instantem huic sæui dæmonis vmbram,
Horrificam faciem truculentam corpore pestem,
Quam procul intendens sanctus flatu oris abegit;
Iudex dum in seipsum putat exuflasse beatum,
Cur bone pastor, ait, tua nos iniuria vexat,
Indignosque facit despectio flatilis auræ?
Quem pater egregius responso affatur amico.
Hæc tibi non facimus probrosi sorte reatus,
Sed male quæ incubuit ceruici, flauimus vmbras,
Mox tamen illa fugit subsellia larua satelles,
Et ceruice sedens in vasa sedilia liquit.
Libertate noua surgunt colla Auitiani.
Exoneratus enim iudex reuocatur honori,
Mitior, atque fuit grauis implacabilis olim.

Dialog. lib. III. cap. 8.

Dæmonem Auitiani comitis familiarem exsufflando fugat.

Mirum aliud vico quod contigit Ambatiensi,
Idola turrito fuerant educta metallo,

Dialog. lib. III. c. 9.

Eximiè saxis moles onerata politis,
In sublime thronum procedens æde superba,
Falsa superstitio, deceptio vera precantum,
Grande opus ad facinus faciens nihil esse colentes;
Quod dum sanctus ouans mandasset rite ruendam,
Humanis opibus neque hoc auelleret vllus,
Tum sacer antistes assueta per arma recurrens,
Peruigil insistens nocturnis excubat horis,
Alloquiis Domini taciturna silentia rumpens.
Sed cum mane recens auroram spargeret orbi,
Tenderet & croceum per nubila Phœbus amictum,
Ecce repens oritur variante fragore procella,
Stridula sydereo volitatu & multa tumultu,
Auxilijs fremebunda tuis Martine satâgens,
Et tua castra mouens armata ferocibus austris,
Quæ fanum vt tetigit rapidæ vertiginis ictu,
Impulit; ac fabricam furibundo impacta rotatu,
Idola comminuit, molemque in puluere soluit;
Altaque turrigero ceciderunt mœnia fastu.
O sacer antistes, dulce, & memorabile nomen,
Quis se non subdat tibi, pro quo & nubilá pugnant?

Moles ingens idolis sacra subuertitur oratione Martini.

Hæc quoque mira loquar parili virtute peracta.
Stabat cella rigens informis forma columnæ,
Immanis habitu, tractu insuperabilis amplo;
Quæ super impositum simulachrum hostile gerebat,
Quam pius vt voluit, valuit neque soluere molem,
Rursus ad orandi victricia signa cucurrit,
Belliger eliciens ad se arma potentia cœlis.
Stratus humo recubans, precibus super astra relatus,
Quo exorante diu, multoque in puluere fuso,
Cœlitus est oculis descendere visa columna,
Molliter aerio disulcans nubila lapsu,
Quæ molem oppositam vt vibrato perculit ictu,
Fragmine dissiluit compago soluta columnæ;
Laxaque disperso fregit simulachra metallo;
Et mentita nouo feriuntur numina telo,
Falsa quidem veram sumentia numinis iram.
Quæ subuersa suis genuerunt lucra ruinis,

Dialog. III. c. 10.

Columnam profanam diruit.

Ac resoluta feris creuerunt templa fauillis.

Dialog. III. c. II. Pandere quin etiam decet illud honore beati:
Pallida cum mulier stillante rubore cruoris,
Cuius se irriguo siccarunt viscera fluxu,
Naufraga membra trahens secum vaga sanguinis vnda,
Tempestate suæ pluuiæ defessa laborans,
Ipsa sibi generans secreti turbinis imbres,
Fluctibus & propriis iam submersura ruebat,
Nec super vllus erat portus sibi norma salutis,

Mulier sanguinis profluuio caret per vestis attactum.

Cui semel vt tacta est benedicti fimbria fili,
Nobilis ac summi palpantur stamina panni,
Exilit inde salus digitos prius vnguine complens,
Transit in arcanum fiducia tanta medellæ;
Protinus irrigui siccatur origo fluenti;
Prona etiam patulos damnantur fistula cursus,
Et restricta fluens redit insonti vnda cruoris,
Assidui fluxus fugiens caua vena meatus,
Veste sacra medici solidantur glutine riui,
Et virtute viri senserunt frena liquores,
Incolumisque redit de furto fœmina fœlix,
Atque salutis opem medico ignorante resumpsit,
O Martine sacer, nescis, & munera donas.

Dialog. III. c. 12. Inde procul gressum celerans antistes abibat,
Obuius ecce venit serpens adnando per amnem,
Pectoris impulsu sulcans vaga remige cauda,

Serpens ei paret.

Squammea terga mouens, spiris vada cærula findens,
Quem sacer inspiciens, ait, hæc in nomine Christi,
Imperio dira tibi, pete cursum bestia retro,
Quæ procul in fluuium sinuamina lenta reflexit,
Atque retorsit iter mox sarcina tanta veneni,
Inde petit bibulas ripæ vlterioris arenas,
Gurgite lapsa natans, totasque renauigat vndas,
Obsequiis famulans, & vipera perdidit iras,
Imperiis iusti nec iniqua venena repugnant.

Dialog. III. c. 13. Forte dies aderant paschalia festa gerentes,
In quibus antistes partem quoque piscis edebat,
Addebatque bonus tum fercula reptile gustu,
Sollicitat monachos si copia piscis adesset,

Respon-

Respondit, cui cura foret commissa minister,
Se toto piscante die captura negasse.
Nil valuisse hamum setis ab arundine iactum.
Nec potuisse aliquam vel retia ducere prædam;
Cui constanter ait, placido moderamine pastor,
Perge modo ad fluuium, tibi nec captura negatur.
Artificem spes certa mouet, petit impiger amnem,
Implentur pariter monachorum examine ripæ,
Vt sacra Martini spectarent dicta prophetæ,
Quem scirent non cassa loqui, neque verba refelli;
Proiicit vt fluuio cassem de puppe magister,
Molliter ac vitreo Ligeri trahit humida lina,
Mox ingentem esocem modico sub rete coercet;
Et trahitur cognatus aquis ad littora piscis,
Non rete artificis, sed Martini ore ligatus,
Vsibus & sancti se præda natatilis offert,
Tali morte magis vitæ pro munere currens.

Martini iussu piscatio succedit.

Nobile quin etiam ex præfecto Arborius effert,
Signum, quod vidit se teste fidelis in vrbe,
Immaculata Deo cum dona imponeret aræ,
Et pater attonitus ceremonia diua sacraret,
Munera vel Christi benediceret ore sacerdos,
Imposita altari rata corporis atque cruoris,
Emicuit subito manus alma decore superbo,
Nobilium vario lapidum splendore coruscans,
Vndique visa rotę spargens radiatile lumen,
Brachia purpureis vibrantia fulgura gemmis,
Lumen & ad solis radians lux fulua metallis,
Credula quo potius fierent miracula rerum;
Vir simul ipse potens se tunc Arborius inquit,
Gemmarum grauium crepitantem audisse fragorem;
Sic geminante fide iusti via dextera fulsit,
Inque loco manicæ micuit translata smaragdus,
O Martine decens lapidum velamine compte,
Quam noua palla tibi cuius textura coruscans,
Trama topazus erat rutilans, & stamen iaspis,
Et tunicæ insignes currunt pro vellere gemmæ,
Quæ manus artificis cataclistica fila rotauit?

Dialog. III. c. 14.

Manus sacrificantis cernitur nobilibus ornata gemmis.

Quis fuit hic opifex, vbi lana hyacintina currit?
Quis potuit rigidas torquere ad licia gemmas?
Hæc venerando magis poterunt, quam fando referri.
Quid secreta petis nec in abdita luminis intras?
Est homo quod stupeas, vbi nectit gratia telas.

Dialog. III. c. 15.

Historiæ nobis oritur hic longior ordo,
Sed breuiore via data per compendia curram.
Maximus imperij moderans quasi rector habenas,
Præcipit Itachium tum armorum iure tueri;
Ne quis eum peteret damnandum lege forensi,
Accusatorem veterati Prisciliani,
Mittit ad Hispanos armata sorte tribunos,
Reliquias heresis, qui quærant, & bona tollant,
Inuentosque pares capitali crimine damnent;
Sic tamen, vt cunctos occasio sæua feriet.
Pluribus ergo malis bonitas impulsa beati,
Leucadio pariter pro præside prompta precatrix,
Occurrit Treuiros aliis quoque mota querelis;
Pontifices adeunt prædicti principis aures,
Ne Martinus eat, synodi nisi pace recepta,
Sed sacer asseruit Christi se in pace manere,
Qua prius abstinuit sanctus sic cœtibus illis.
Pontifices iterum occurrunt ad Cæsaris aulam,
Cogat vt innocuum se participare nociuis.
Prouocat alloquio quem molliter induperator,
Vt sociaretur reliquis communio iusti;
His Theonistum etenim solum descisse querelis,
Cui non complacuit communio noxia fratrum,
Hinc quia non valuit flecti vehementia sancti,
Abripit ex oculis se principis alta potestas,
Mox percussores gladio minitante relaxat,
Qui semel offensos iaculo figente trucident,
Comperit vt sanctus referandæ fraudis amictum,
Pollicitus regis se participare ministris,
Et pietate calens, deponit amore rigorem;
Mens rea cuius abest par fit communio culpæ.
Hinc se proripiens propere Martinus abegit,
Æstuat interea gradiens, grauis anxius augens,

Martinus Treuirim adit. Maximũ exoraturus in caussa Leucadij præsidis. Synodo inuoluitur, quæ sanguinis causã inconsultè tractat.

Cur vel

Cur vel ad horaſe ſpatium conſenſit iniquis,
Inde i er emenſum per vaſta ſilentia ducens,
Progreſſis ſociis ibi ſe Ande hanna propinquat,
Ecce viro inſigni ſacer obuius angelus adſtat,
Præſenti alloquio confeſſus publice vultus,
Atque reuelata facie ſic comminus infit;
Quam merito Martine loco compungeris iſto,
Nec properas exire aliter niſi iuſſa faceſſis,
Inter vtrunque nefas mercatus acerba doloris;
Nunc age conſtanter repara virtutis honorem,
Et tibi te reuoca trepidum, ne noxia frangant;
Gloria ne pereat, neu proſpera lubrica perdant,
Vtere more tuo te deinde rediſſe magiſter,
Fortis athletæ animos caſus non obruit vnus,
Acrius inſequitur hoſtem manus icta dolore;
Plagaque fixa ſolet mentes armare viriles;
Atque pudore recens creſcit * diro vlcere virtus,
Ac datur armigero victoria vulnere crebro,
Fraterno alloquio ſic angelus explicat ore,
Et vice germani monitis animauit amantem.
Tanta eſt cura Dei Martinum auellere lapſu,
Vlterius ſynodo nec ſe permiſcuit inſons,
Virtutiſque ſuæ damnis noua lucra parauit.

Martinū pœnitet communionis initæ cum ſæuioribus epiſcopis.

Angelus mœrentē ſolatur.

* de vulnere.

Res probat ipſa tamen ſacro venerabilis actu,
Namque ad * pſeudoforum cellæ dum accederet æger,
Quem male vexabat nimium fera dæmonis ira,
Ingenioque graui torquebat iniquior vmbra,
Ante monaſterij qua limina tangeret almi,
Martini faciem refugit ferus hoſpitis hoſtis,
Et benedicta viri terror fuit ora videri,
Non ſufferre valens res obſcuriſſima lumen,
Nec vaga conſtantem fugit infida corde fidelem,
Sæua bonum, furioſa pium, truculenta benignum,
Sic quoque nigranti retinetur ianua lucis,
Hæc medicina ſacri ſatis vnica, cuius opimum,
Hoſpitium vidiſſe fuit, meruiſſe ſalutem;
Sanctus in æde latet, foris exit origo medelæ,
Et cura ante datur, medici quam forma videtur.

Dialog. lib. III. c. 16.

* pſeudothyrum.

Energumenum curat.

Dialog. l. III. c. 17.

Nec satis est mirum dederit quid corpore præsens,
Nomine sub cuius sparguntur dona per orbem,
Nauita cum quidam Tyrrenum curreret æquor,
Fert iter ad Romam * quod velificante volatu,
Turbinis impatiens oritur violentia venti,
Exiliunt fluctus, feriunt caua vela rudentes,
Nutat pinus iners, rapiuntur signa chiruchis,
*Læuis & antennæ coeuntia cornua frendent;
Artis inops stupidus resilit de puppe magister,
Stant vndæ, armatura cadit, fragor æquoris vrget,
Prora bibit, dum nauta vomit; perit ars, iacet vsus;
Spes fugit, ira premit, rapitur lux, morsque minatur;
Casibus in dubiis certi vergente salute,
Dum trepidant omnes, Ægyptius hæc ait vnus,
Qui nec dum Christi charismata senserat exors,
Martini Deus eripe nos; mox dira procella,
Corruit, & pelagi tumor altus ad ima resedit.
Sternitur vnda rati, liquidi stetit area campi.
Atque immota loci iacuerunt murmura ponti,
Gurgitis optati trabe curritur æquor amicum,
Littoris ora legunt flabris data vota secundis;
Atque petens portum, vada, complet nauta celeuma;
Sic bene pro meritis famulo dat Christus honores,
Cuius eunte fide, terras, mare, sidera supplet.

* qui.

Ad nominis Martini inuocationem sedata tempestas.

* Lenis.

Dialog. III c. 18.

Lycontii ex vicariis domus, lue vexata.

Pangere gesta libet reliquo veneranda relatu,
Indolis à patribus generose Lycontius olim,
Clarus honore, fide locuples, ab origine currens,
Cumque domum propriam lues exitialis adisset,
Cunctaque tabifluus penetrasset acumine morbus,
Quo miserabilium famulorum siue clientum,
Vna strages erat diuisa per vlcera languens,
Dicere quo posses prostrata cadauera telis,
Res extrema etenim nil nobilitatis honorat,
Præsidii spes sola manet Martinus in orbe.
Mittitur ad sanctum venerante repistola cursu,
Auxilium rogitans, hoc corde, hoc flagitat ore;
Ni cito subueniat, rapit omnia pestis acerba,
Per spatium ferale trahens in tartara cunctos

Et grass-

E grassata diu quid ..gant contagia * perdunt;
Qui potes affer opem pendenti in morte cateruæ,
Desperata salus solatia fida requirit;
Quæ prius vt sensit diuino illata flagello,
Sed nec posse timet facili exorare precatu,
Attamen excipiens votum miserantis amici,
Septem nempe dies, totidem sub sydere noctes,
Peruigil incubuit ieiunia nulla relaxans,
Continuata trahens per tempora multa precatus,
Nec prius absistit, nisi supplicis i la Lyconti
Vota recepta daret, domuique medella rediret,
Et rediuiua salus fugitiuum expelleret vlcus,
Qui tamen vt didicit sancti obtinuisse laborem,
Aduolat, & grates deuoto corde rependit,
Exceptaque domo sua gaudia munere pensat,
Pro merito fidei donum vice centurionis
Israeli Dominus quem prætulit ore potenti,
Et prius hausit opem genitæ, quam intraret in ædem,
Denique sancto offert argenti pondera magna,
Ter tricena decem super addita merce patroni;
Addit & has voces recreato pectore supplex;
Quid tibi celse pater vitæ pro munere soluam?
Cum pretio non possit emi hæc lux, neque vendi
Vnius aut animæ mercari vita valebit.
Cum vero illa meæ domui lues vna noceret,
Nec superesset opis reliquum quod redderet vllum,
Præsidio ecce tuo mihi nempe tot agmina viuunt,
Sexus & ætatis numerosa caterua meorum;
Cum stupeam solidę reuocata cadauera vitæ,
Et quibus obsequerer morientibus, ecce ministrant;
Nam statim vt tua vox penetralis ad astra volauit,
Et visa est meritis curuare cacumina cœli,
Quo vicina tibi fierent oracula Christi,
Expositæque preces ante ora fuere tonantis,
Ac recitata fuit pia vox dominantis in aurem,
Mox bonitas indulsit ope præsente medellam,
Corpora deseruit membratim tabida clades,
Qui potuere mori subitæ rediere saluti,

*prodūt.

Orationibus S. Martini accipit incolumitatē.

Lycontius centū libras argenti offert B. Martino.

Et vigue-

Et viguerunt spe, pede, viscere, lumine, voce,
Ac languor moritur viuenti in carne sepultus;
Vnde pater modicum pro viuis sume tributum,
Fœnore vel minimo tolerans dum debita soluo;
Sed neque suscepit, neque repulit ille quod offert,
Ante monasterij sed quam bene limen adiret,
Captiuis tribui redimendis pondera iussit,
Sic vno ex casu fert dona gemella beatus,
His libertatem dedit, illis vnde salutem,
Vt modo captiuis duris laxantia pœnis,
Ac concordi animo cecinerunt gaudia plausu,
Hoc idem est mirum, niteant si verba relatu,
Occurrit cellæ cum quidam è fratribus algens,
Carbone iniecto ardebat fornacula sancti,
Considet ergo celer rapiens quasi lucra vaporis,
Inguine nudato, pede iacto, poplite panso,
Vir sacer inclusus de cella protinus inquit,
Quis foris incestat nudus habitacula nostra,
Corpore detecto, puro genu & inguine nudo?
Quid fuit hoc, docti vos dicite, quæso sophistæ,
Martini ante oculos paries quasi lintea luci,
Aut quasi filo agiles contexit aranea telas,
Retia vel nexis per rara foramina filis?
Vnde hic tam tenuis structura patescit hiulca,
An se saxa leuant, aut reddunt scissa fenestram?
Seu duri lapides lento se glutine soluunt,
An casa materiæ vitreo se margine pandit?
An speculare dedit quo sanctus lumine transit?
An leuior paries reuoluto cessit in arcu?
Et steterit incolumis rapido suspensus in ictu?
Nobilis aut acies oculorum & marmora transit,
Clarior ac visus per cuncta obstacula pergit?
Penniger an clausi volitauit ad ora minister,
Ac per opertum aperit, & in inuia nuncius intrat?
An quia lumen erat totum foris, intus habebat?
Carne sedente, loco velox an spiritus ibat?
Pandite doctiloqui, comprehendite clausa diserti,
Qui numeris atomis, ratione potestis & ore;

Quas libras captiuis redimendis assignat.

Dialog. ult. c. 19.

Nudatū casu, parte tegenda corporis, in spiritu deprehendit.

Hic fugit ars oculos, nisi Christum nulla videtis,
Quanta Dei virtus, Martini est gratia quanta,
Hac ope mirificus homo complet quod homo nescit,
Explicat hac, fidei merito *quod & obstet origo.
Quod superest, etiam memoretur honore patroni,
Consummanda suo properat quia pagina textu:
Forte sacer residens per dura sedilia ligno,
Prospicit hinc claras pendenti rupe gemellas,
Tegmine pullatas, trini terrore sonoras,
Fraude laborantes, iaculantes spicula fellis
Nequitiæ artifices rebus grauia arma sinistris,
Voce venenata verba hæc anguina r[illegible]tabant,
Quid valet ira tumens [illegible] te Brictio monstres,
Hoc iterum repetunt, donec male Brictio motus,
Irruptis foribus sancto conuicia vergit,
Iurgia multa mouens turbata mente satelles,
Se meriti melioris ouans, quam sanctus haberet.
Sic gestu rabidus, neque se agnoscebat amarus,
Vitæ gesta suæ temerarius arbiter inflans,
Intolerabilium per inania bombica iactans,
Vento motus iners simulans folia tilis vmbræ,
Excussa ceruice rigens leuitate rebellis,
Exagitans animum, pede iacto, pectore tenso,
Irrationalis tumido gliscente cothurno,
Nec se mente capax, sensu spaciante vacillans,
Inque sacerdotem truculenter acerba redundans.
Sed quid in abiectum Martinum hæc turbida voluit?
Quid humili, placido, tam dira, superba minatur?
Cur animæ nimium dulci tot amara ministrat?
Non decet hæc audire pium, neque ferre benignum.
Errant hi grauiter qui melli absynthia miscent.
Ille tamen pietate calens nihil intulit hosti,
Excipit iratum placatus amanter amarum
Oblectans rapidum, & per mollia famina mulcens,
Et nescit non esse pater sine felle vel hosti:
Qui tamen exorante viro, laruisque fugatis,
Dum redit ad mentem furiosus Brictio pridem,
Pontifici occurrit voto, prece, corpore supplex

*quid. Dialog. III. c. 10.

Dæmones cernit. Brictionem æmulum in se concitantes.

Martinus patienter fert obiurgatoris insaniam.

Sed bonitate pij celer indulgentia flexit.
Non apud hunc opus esse diu lachrymando rogari,
Aut prece multiplici veniam sperare nocenti;
Qui magis expetiit culpas donare reatus,
Credidit & damnum, quicquid non prestitit vltro;
Hæc sua lucra putans dimittere debita noxæ,
Obuius occurrens quærenti munera pacis,
Irasci nulli cupiens, ignoscere cunctis,
Fœdera sola ligans celer, & delicta relaxans,
Effugiens, nequando sibi daret vltio damnum.
Rem pietatis agens; satis est clementia vindex,
Quæ pia dona metens fieri non indiget vltrix,
Omnibus aucta bonis, cui dos, & gloria pax est,
Vir tamen ipse sacer pietatis ab agmine miles,
Fœdera semper amans, & pacis in arma triumphans,
Supplicis ad vocem miserantia viscera laxat,
Inque sinu veniæ trepidum mulcendo reduxit,
Atque reum solita patria pietate recepit.
Martini laudes.
Hæc tua dulcis erant holocausta, sacraria, templa,
Hæc tibi diuitiæ, thesauri, regna, talenta,
Flos, odor, esca, sapor, mera, cinnama, balsama; thura,
Hæc sacer omnis erat, hæc tota, hæc vnica cura.
Christum corde pio, Christum meditarier actu,
Reddere nolle vicem, misereri & parcere culpæ,
Criminis indultor, veniæ memor, ara reorum,
Spes miserabilium, fuga laruarum, arma sequentum,
Præda cateruarum, errantum via, cura medentum,
Omnibus vna salus, amor omnibus, vnus amator,
Quis tibi digna loqui valeat, quem mundus honorat?
Quid pie vir satis est, cui laudis debitor orbis?
Quæque referre volens neque totus id explicat axis.
Iugiter amplexu Christum corde, ore, retentans,
Nec sine te patiens dominum discedere quoquam,
Tecum semper habens vinctum pietate tonantem,
Astrictus precibus neque se soluebat amator,
Cuius amica fides tantum sibi contulit arcis,
Vt solem radiis, & lunam cursibus æques,
Qui splendore nitens pulcher, quasi lucifer axis,

Ac fulgore Dei vir fulgidus ipse coruscas,
Tegmine vir niueus, miro diademate fuluus;
Supplicis ergo memor, famuli exauditor opime,
Fortunati inopis trepidi sibi sorte reatus,
Morbida cui rabie circum sua crimina latrant,
Et fera delicti penetraliter vlcera mordent.

Precatio ad B. Martinum.

Intercede, precor, veniam, vir adepte coronam,
Eripe pastor ouem, ne clauda vel extera restet;
Porrige celse manum, rege gressum, dirige sensum,
Excessusque graues leuiori examine penses;
Ac potius pietas diues miserando precetur,
Mitis & exortes placident fomenta medelę,
Inter & ipse deum atque reum mediator adesto,
Defixis genibus, tensis ad sydera palmis,
Vocibus inclusis, animis penetrantibus auras,
Obtineas meritis, iudex cum venerit orbis,
Tu quoque iussus eris dextro residere sedili,
Arbiter in populos, tribuum pauor ante tribunal:
Qualiter effugiam flamma stridente caminum?
Tunc precor vt fragilem sacro velamine celes,
Et tua me trepidum defendat ab igne lacerna.
Nam scio posse reum quemuis tibi cedere Christum,
Quem sociat proprio mansura in sæcula regno;
Sis precor in domino famuli memor alme per ipsum,
Cuius erit tibimet lumen sine fine videndum,
Da veniam dulcis, pie, blande, benigne patrone,
Condere dum volui, quia læsi carmine flores.
Sed tua laus nullo breuiabitur ampla relatu,
Quam Deus in terris, pariterque tetendit & astris,

Mediatorem S. Martinum esse sibi postulat.

Pone libelle modum tepido verecunde relatu,
Multiplices faciens diffuso stamine rugas,
Nec bene fila ligans, nodo subit aspera tela,
Hispida cameli rigido quasi vellere texta,
Serica cum decuit Martini pallia duci.
Aut prætexta micans, auro sub tortile necti,
Vel toga permixtis hyacintina curreret albis,
Pingere seu variam rosa, lilia, gemma coronam,
Marcida lingua taçet, veniam tibi posce libelle;

Ad libellum prosopopæa.

Contentus tantum, Turonum pete mœnia supplex,
Qua Martinus habet veneranda sepulchra sacerdos,
Cuius honor tumuli faciat sua rura tueri;
Qui pietatis opem tribuat, nam largus vbique,
Scit nil esse meum, sua sed sibi dona recurrunt;
Sic tamen vrgebis, vt adhuc te meratius ir tres,
Inde Parisiacam placidè properabis ad arcem;
Quam modo Germanus regit, & Dionysius olim;
Si pede progrederis, venerato sepulchra Remedi,
Atque pij fratris complectere templa Medardi,
Si tibi barbaricos conceditur ire per amnes,
Vt placidè Rhenum transcendere possis & Histrum,
Pergis ad Augustam, quam Vindo, Lycusque fluentant,
Illic ossa sacræ venerabere martyris Afræ,
Si vacat ire viam, neque te Baioarius obstat,
Qua vicina sedent Breonum loca, perge per Alpem,
Ingrediens rapido qua gurgite voluitur Oenus,
Inde Valentini benedicti templa require,
Norica rura petens vbi Byrrus vertitur vndis;
Per Drauum fert iter, qua se castella supinant,
Hic montana sedens in colle superbit Amintus,
Hinc pete rapte vias, vbi Iulia tenditur alpes,
Altius assurgens, & mons in nubila pergit,
Inde Foro iuli de nomine principis exi.
Per rupes Osope tuas qua labitur vndis,
Et super instat aquis Reumatilia montis,
Hinc Venetum saltus campestria perge per arua,
Sub montana quidem castella per ardua tendens,
Aut Aquileiensem si fortasse accesseris vrbem,
Cantianos domini nimium venereris amicos,
Ac Fortunati benedictam martyris vrnam,
Pontificemque pium Paulum cupienter adora:
Qui me primæuis conuerti optabat ab annis,
Si petis illud iter, qua se Concordia cingit,
Augustinus adest pretiosus, Basiliusque;
Qua mea Taruisus residet, si molliter intras,
Illustrem socium Fœlicem quæso require,
Cui mecum lumen Martinus reddidit olim,

S. Fortunatus. Paulus episcopus. Felix Taruisanus.

Per * Cenetam gradiens & amicos Duplauenenses, — * Ceneda.
Qua natale solum est mihi, sanguine, sede, parentum,
Prolis origo patrum frater, soror, ordo nepotum;
Quos colo corde, fide, breuiter, peto, redde salutem.
Si Patauina tibi pate: t via, pergis ad vrbem;
Hic sacra Iustinæ rogo lambe sepulchra beatæ. — S. Iustina.
Cuius habet paries Martini gesta figuris.
Quoue salutis opus celso depende Ioanni,
Atque suis genitis sociis per carmina nostris,
Hic tibi Brinta fluens, iter est Retenone secundo, — * Retinone.
Ingrediens Athesim Padus excipit; inde phaselo,
Mobilis vnde tibi rapitur ratis amne citato,
Inde Rauennatum placitam pete dulcius vrbem, — Rauennatum S. patroni.
Pulpita sanctorum per religiosa recurrens,
Martyris egregij tumulum Vitalis adora,
Mitis & Vrcitini, Pauli sub sorte, beati,
Rursus Apollinaris pretiosi limina lambe,
Fusus humi supplex, & templa per omnia curre:
*Et pete Martini loculum, quo iure sacelli, — * Expete.
Iam desperatum lumen mihi reddidit auctor,
Munera qui tribuit, saltem, rogo, verba repende.
Est vbi basilicæ culmen Pauli atque Ioannis, — SS Pauli & Ioannis basilica Rauennæ in qua miraculo sanatus Venantius.
Hic paries retinet sancti sub imagine formam.
Amplectenda ipso dulci pictura colore;
Sub pedibus iusti paries habet arte fenestram,
Lychnus adest, cuius vitrea natat ignis in vrna,
Huc ego dum propero, valido torquente dolore,
Diffugiente gemens oculorum luce * fenestris, — * fenestræ.
Quo procul vt tetigi benedicto lumen oliuo,
Igneus ille vapor marcenti fronte recessit,
Et præsens medicos blando fugat vnguine morbos,
Non oblita mihi mea lumina munera sancti.
Nam redit ante oculos oculorum cura fidelis,
Et memor illud ero, dum luce, & corpore consto.
Promptius affectu, precor, inde require sodales,
Si sociis loqueris, veniam pietate mereris,
Porrigo materiam quibus hanc ego, vt ore rotundo,
Martini gestis florentia carmina pangant;

Et claro ingenio texant ſpargenda per ortum.
Vir radians meritis licet ille, nec indiget iſtis,
Gratia cuius ouans, ac fama iter occupat orbis,
Arua capax, pelagus intrans, ſuper aſtra coruſcans,
Diſtribuens miras populis pro ſtipe medelas,
Qui Domino famulando ſuo capit omnia dono,
Et quo Chriſtus habet nomen, Martinus honorem.

SVPPLEMENTA.

VENANTII HONORII CLEMENTIANI FORTVNATI PRESBYTERI ITALICI.

1. *De excidio Thuringiæ ex persona Rhadegundis.*

CONDITIO belli tristis, sors inuida rerum
Quam subito lapsu regna superba cadunt.
Aula palatino quæ floruit antea cultu
Hanc modo pro cameris mœsta fauilla tegit.
Quæ steterant longo felicia culmina tractu
Victa sub ingenti clade cremata iacent.
Ardua quæ rutulo nituere ornata metallo
Pallidus oppressit fulgida tecta cinis:
Missa sub hostili domino captiua potestas
Decidit in humili gloria cella loco.
Stans ætate pari famulorum turba nitentum
Funereo sordet puluere functa die.
Clara ministrorum stipata corona potentum
Nulla sepulchra tenens mortis honore caret.
Flammiuomum vincens rutilans in * curribus aurum
Strata solo recubat lacticolor * amati.
Heu malè texerunt inhumata cadauera campum
Totaque sic vno gens iacet in tumulo.
Non iam sola suas lamentet Troia ruinas
Pertulit & cædes terra Toringa pares.
Hinc rapitur laceris matrona reuincta capillis
Nec laribus potuit dicere triste vale.
Oscula non licuit captiuo infigere posti,

Status euersi Thuringici regni & prosapiæ regalis interitus.

* crinib'.
* amethys id est amethystris.
Clades vniuersæ gentis Thuringicæ.

Nec sibi

Nec sibi visutis ora referre locis.
Nuda maritalem calcauit planta cruorem,
Blandaque transibat fratre iacente soror.
Raptus ab amplexu matris puer ore pependit,
Funereas planctu nec dedit vllus aquas.
Sorte graui minus est nati sic perdere vitam
Perdidit & lacrymas mater anhela pias.
Non æquare queo vel barbara fæmina fletu
Cunctaque guttarum mæsta natare lacu.
Quisque suos habuit fletus, ego sola, sed omnis
Est mihi priuatæ publicus ille dolor.
Consuluit fortuna viris quas perculit hostis,
Vt flerem cunctis vna superstes ago.
Nec solum extinctos cogor lugere propinquos,
Hos quoque quos retinet vita beata fleo.
Sæpe sub humecto conlidens lumina vultu,
Murmura clausa latent nec mea cura tacet.
Specto libens aliquam si nuntiet aura salutem
Nullaque de cunctis vmbra parentis adest.
Cuius in aspectu tenero solabar amore
Soluit ab amplexu sors inimica meo.
An quod in absenti te nec mea cura remordet?
Affectum dulcem cladis amara tulit.
Vel memor esto tuis primæuis qualis ab annis
Hamalefrede tibi tunc Radegundes eram.
Quantum me quondam dulcis dilexeris infans
Et de fratre patris nate benigne parens.
Quod pater extinctus poterat quod mater haberi,
Quod soror aut frater tu, mihi solus eras.
Prensa piis manibus heu blanda per oscula pendens
Mulcebar placido flamine parua tuo.
Vixerat in spatium quo te minus hora referret,
Sæcula nunc fugiunt, nec tua verba fero
Voluebam rabidos inliso in pectore curas
Ceu reuocarer eis, quando, vel vnde, parens.
Si pater aut genetrix aut regia cura tenebat,
Cum festinabas iam mihi tardus eras.
Sors erat indicium quia te cito care carerem

Rhadegundis prosapia.

Hamalefredi nepotis accenditur desiderio.

Impor-

Importunus amor nescit habere diem.
Anxia vexabar si non domus vna tegebat
Egrediente fores te pauitasse voras.
Vos quoque nunc oriens & nos occasus obumbrat,
Me maris Oceanj te tenet vnda rubri.
Inter amatores totusque interiacet orbis,
Hos dirimit mundus quos loca nulla prius.
Quantum terra tenet tantum diuisit amantem,
Si plus arua forent, longius isset iter.
Esto tamen quo vota tenent meliora parentum
Prosperius quam te terra Toringa dedit.
Hinc potius crucior validis onerata querelis
Cur mihi nulla tui mittere signa velis.
Quem volo, nec video, pinxisset Epistola vultum,
Aut loca quæ retrahunt, ferret imago virum.
Qua virtute atauos repares, qua laude propinquos,
Ceu patre de pulchro ludit in ore rubor.
Crede parens, si verba dares, non totus abesses
Pagina, missa loquens pars mihi fratris erat:
Cuncti munus habent, ego nec solatia fletus;
O facinus; quæ dum plus amo sumo minus!
Si famulos alij pietatis lege requirunt
Cur ego præterear sanguine iuncta parens?
Vt redimat Dominus vernum sæpe ipse per alpes
Frigora concretas cum niue rumpit aquas.
Intrat in excisis vmbratica rupibus antra,
Feruentem affectum nulla priora vetant.
Et duce cum nullo pede nudo currat amator
Atque suas prædas, hoste vetante rapit.
Aduersas acies, & per sua vulnera transit
Quod cupit vt capiat, nec sibi parcit amor.
Ast ego pro vobis momenta per omnia pendens
Vix curæ spatio mente quiete fruor.
Quæ loca te teneant, si sibilat aura requiro,
Nubila si volitem pendula posco locum.
Bellica perfidis seu te Byzantion optat,
Ductor Alexandræ seu regis vrbis opes
An Hierosolymæ resides vicinus ab arce,

Hamalefredus in Oriente degit.

Quem Rhadegundis affectum sibi adiungit.

Qua est genitus Christus virgine matre DEVS.
Quoq; hæc nulla tenus patefecit littera chartis,
Vt magis hinc grauior sumeret arma dolor.
Quod si signa mihi nec terra nec æquora mittunt,
Prospera vel veniens nuntia ferret auis
Sacra Monasterij si me non claustra tenerent,
Improuisa oderam, qua regione sedes.
Prompta per vndifragas transissem puppe procellas:
Flatibus hybernis læta moueret aquis.
Fortior eluctans pressissem pendula fluctus,
Et quod nauta timet non pauitasset amans.
Imbribus infestis si solueret vnda carinam,
Te peterem tabula remige vecta mari.
Sorte sub infausta si prendere ligna vetarer
Ad te venissem lassa matante manu.
Cum te respicerem, peregrina pericla negassem
Naufragij dulcis mox releuastis onus.
Aut mihi si querulam raperet sors vltima vitam,
Vel tumulum manibus ferret arena tuis.
Ante pios oculos issem sine luce cadauer,
Vt vel ad exequias commouerere meas.
Qui spernis vitæ fletus lachrymatus humares
Atque dares planctus, qui modo verba negas.
Quid fugio memorare parens, quid differo luctus
De nece germani cur dolor alta taces?
Qualiter insidijs insons cecidisset iniquis,
Oppositaque fide raptus ab orbe fuit.
Et mihi quare nouo fletus referendo sepultos,
Atque iterum patiar dum lachrymando loquor.
Ille tuos cupiens properat dum cernere vultus,
Nec suus impletur, dum meus obstat amor.
Dum dare dura mihi refugit, sibi vulnera fixit,
Lædere qui timuit, causa doloris adest.
Perculitur iuuenis tenera lanugine barbæ,
Absens nec vidi funera dira soror.
Non solum amisi, sed nec pia lumina clausi,
Nec super incumbens vltima verba dedi,
Frigida non calido tepefeci viscera fletu,

Pathos Rhadegundis eximè ab ausu amplificatum.

Germani fratris necem deflet.

Oscula

Oſcula nec caro demoriente tuli.
Amplexu in miſero neque collo flebilis hæſi,
Aut foui infauſto corpus anhela ſinu.
Vita negabatur, quia iam de fratre ſorori
Debuit egrediens halitus ore rapi.
Quid feci, vt non comes irem lecta pheretro,
Non licet extinctum vel meus ornet amor?
Impia crede tuæ tea ſum germane ſaluti
Mors cui ſola fui, nulla ſepulchra dedi.
Quæ ſemel exceſſi patriam, bis capta remanſi,
Atque iterum hoſtes, fratre iacente tuli.
Tunc pater, ac genitrix, & auunculus, atque parentes,
Quos flerem in tumulo reddidit iſte dolor.
Non vacat vlla dies lachrymis poſt funera fratris,
Qui ſecum ad manes gaudia noſtra tulit.
Sic miſeræ dulces conſummauere parentes,
Regius hac ſerie ſanguis origo fuit.
Quæ mala pertulerim neque præſens ore referre,
Nec ſic læſa tuo conſulor alloquio.
Quæſo ſerene parens vel nunc tua pagina currat,
Mitiget vt validam lingua benigna luem.
Deque tui ſimilis mihi cura ſororibus hæc eſt,
Quas conſanguineo cordis amore colo.
Nec licet amplecti, quæ diligo membra parentum,
Oſculor aut audè lumen vtrumque ſoror.
Si velut opto manent, ſuperis rogo redde ſalutes,
Proque meis votis oſcula cara feras.
Vt me commendes Francorum regibus oro,
Qui me materna ſic pietate colunt.
Tempore longæuo vitalibus vtere flabris,
Et mea de veſtro vernet honore ſalus.
Chriſte faue votis hæc pagina cernet amantes,
Dulcibus & redeat littera picta notis.
Vt quem tarda ſpes cruciat per tempora longa,
Hanc celeri curſu vota ſecuta leuent.

2. *Ad Iuſtinum Iuniorem Imperatorem & Sophiam Augg.*

GLORIA summa patris natique, ac spiritus almi,
Vnus adorandus hac trinitate Deus.
Maiestas, persona triplex, substantia simplex,
Æqualis, consors, atque coæua sibi.
Virtus vna manens eadem, tribus vna potestas,
Quæ pater, hæc genitus, spiritus ipsa potest,
Personis distincta quidem, coniuncta vigore,
Naturæ vnius par ope, luce, throno.
Secum semper erat Trinitas, sine tempore regnans,
Nullius vsus egens, nec capiendo capax.
Gloria summa tibi rerum sator, atque redemptor,
Qui das Iustinum iustus in orbe caput.
Rite super reges dominantem vindicat arcem,
Cælesti regi qui famulando placet.
Quam merito Romæ, Romanoque imperat orbi
Qui sequitur, quod ait dogma cathedra Petri.
Quod cecinit Paulus, passim tuba millibus vna,
Gentibus & stupidis fudit ab ore salem.
Cuius quadratum linguæ tota circuit axem,
Eloquijque fide frigida corda calent.
Gloria summa tibi rerum sator, atque redemptor,
Qui das Iustinum iustus in orbe caput.
Ecclesiæ turbata fides solidata refulget,
Et redit ad priscum lex veneranda locum.
Reddite vota Deo, quoniam noua purpura, quicquid
Concilium statuit Calcedonense tenet.
Hoc meritis Auguste tuis & Gallia cantat,
Hoc Rhodanus, Rhenus, Ister & Albis agit.
Axe sub occiduo audiuit Gallicia factum
Vascone vicino Cantaber ista refert.
Currit ad extremas fidei pia fabula gentes,
Et trans Oceanum terra Britanna fauet.
Quam bene cum Domino curam partiris amator,
Ille tuas causas, tu facis, ecce suas.
Dat tibi Christus opem, tu Christo soluis honorem,
Ille dedit culmen, reddis & ipse fidem.
Nil fuit in terris, quod plus daret ille regendi.
Nec quod plus reddas, quam valet alma fides.

Trini vnius que Dei fides & confessio.

Iustinus Cathedræ Petri adhærens merito est imperium adeptus.

Iustinum sublatis erroribus & schismatis, Chalcedonense Concilium exequitur. Iustini opera, fidei Catholicæ professio toto orbe vulgatur.

Exilio positi patres pro nomine Christi,
Tunc rediere sibi, cum diadema tibi.
Carcere laxati residentes sede priori,
Esse ferunt vnum te generale bonum.
Tot confessorum sanans Auguste dolores,
Innumeris populis vna medela venis.
Thrax, Italus, Schyta, Phryx, Daga, Dalmata, Thessalus, Afer,
Quod patriam meruit, nunc tibi vota facit.
Hæc tua laus princeps cum sole cucurrit in orbem,
Quo genus est hominum, huc tuus intrat honor.
Gloria summa tibi rerum sator, atque redemptor,
Qui das Iustinum iustus in orbe caput.
Qui meritis compar nubens felicibus annis
Obtinet augustum celsa sophia gradum.
Quæ loca sancta pio fixo colit, ornat amore,
Et facit hoc voto se propiare polo.
Cuius prima fides orientis ab axe coruscans
Misit ad occasum fulgida dona Deo.
Regina poscente sibi Radegunde Toringa,
Præbuit optatæ munera sacra crucis.
Qua Christus dignans assumpta in carne pependit,
Atque cruore suo vulnera nostra lauit.
Gloria summa tibi rerum sator, atque redemptor,
Quod tenet augustum celsa sophia gradum.
O pietas huc vsque rigans de fonte benigno,
Cuius amor Christi fundit vbique fidem.
Ecce pari voto Augusti certatis vtrimque,
Ipsa tuum sexum *subrigis, ille suum.
Vir Constantinum, Helenam pia fæmina reddis,
Sicut honor similis, sic amor ipse crucis.
Illa inuenit opem, tu spargis vbique salutem,
Implet & occasum, quod prior ortus erat.
Gloria summa tibi rerum sator, atque redemptor,
Quod tenet augustum celsa sophia gradum.
Per te crux Domini totum sibi vindicat orbem,
Quo nescita fuit, hoc modo visa reget.
Accessit genti maior fiducia Christi,
Quando salutis opem spes oculata videt.

Episcopi ab exsilio reuocantur, & sedibus suis restituuntur.

Sophia Augusta.

Rogatu S. Rhadegundis SS. Crucis reliquias ex oriente mittit.

* surrigit.

Iustinus Constantinũ: Sophia Helenam refert.

Crucis missæ veneratio & cultus eximius.

Sensibus ô duplicata fides cum munere vestrum
Plus animæ credant, quod cruce teste probant.
Hoc Augusta colens, quod Apostolus instat arare
In ligno, hic verbo lætificatis agrum.
Hæc iam fama fauet, qua se septentrio tendit,
Ortus, & occasus militat ore tibi.
Illinc Romanus, hinc laudes Barbarus ipse,
Germanus, Batauus, Vasco, Britannus agit.
Pars tua cum cruce sit florens Augusta per æuum,
Cui facis extremis crescere vota locis.
Hanc prostrata loco supplex Radegundis adorat,
Et vestro imperio tempora longa rogat.
Atque rigans lachrymis, coniuncta sororibus optat,
Vt hic vestra fides gaudia larga metat.

Crucem S. Rhadegundes adorat.

Felix Iustino maneas cum principe coniux,
Ordine patricio cincta sophia sacro.
Romula regna regens tribuit sua iura senatus,
Teque sibi dominam plebs trabeata colat.
Vota superna Deus votis felicibus addat.
Nec vobis pereat, quod Rhadegundis amat.
Assiduo cantu quæ puluere fusa precatur,
Temporibus largis vt tibi constet apex.
Voto, animo, sensu, studio bona semper agendo,
Sit tibi cura sui, sit memor illa tui.

3. *Ad* Artachin.*

*Artachin.

POST patriæ cineres, & culmina lapsa parentum,
Quæ hostili acie terra Toringa tulit.
Si loquar in fausto certamine bella peracta,
Quas prius ad lachrymas fæmina rapta trahar?
Quid mihi flere vacet pressam hanc funere gentem?
An varijs vicibus dulce ruisse genus?
Nam pater ante cadens, & auunculus inde secutus,
Triste mihi vulnus fixit vterque parens.
Restiterat germanus apex, sed sorte nefanda
Me pariter tumulo pressit arena suo.
Omnibus extinctis, heu viscera dura dolentis,
Qui super vnus eras Hamalefrede, iaces?

Sic Radegundis enim per tempora longa requiror,
  Pertulit hæc triste pagina nostra loqui.
Tale venire diu expectaui munus amantis,
  Militiæque tuæ hanc mihi mittis opem?
Dirigis ista meo nunc serica vellera penso,
  Vt dum fila traho, soler amore soror?
Siccine consuluit valido tua cura dolori,
  Primus, & extremus nuntius ista, daret?
Nos aliter lachrymis per vota cucurrimus amplis,
  Venerat, optanti dulcia, amara dari.
Anxia sollicito torquebar pectora sensu,
  Tanta animi febris his recreatur aquis.
Cernere non merui viuum, nec adesse sepulchro,
  Perferor exequiis altera damna tuis.
Cur tamen hæc memorem tibi care Artarchis alumne,
  Fletibus atque meis addere flenda tuis.
Debueram potius solamina ferre parenti,
  Sed dolor extincti cogit amara loqui.
Non fuit ex longa consanguinitate propinquus,
  Sed de fratre patris proximus ille parens.
Nam mihi Bertharius pater, illi Ermenefredus,
  Germanis geniti, nec sumus orbe pari.
Vel tu care nepos placidum mihi redde propinquum,
  Et sis amore meus, quod fuit ille prius.
Meque monasterio missis rogo sæpe requiras,
  Ac vestro auxilio stet locus iste Deo.
Vt cum matre pia vobis hæc cura perennis
  Possit in astrigero reddere digna throno.
Nunc dum distribuat vobis felicibus vt sit
  Præsens larga salus, illa futura decus.

R. P. CHRISTOPHORI BROVVERI SOCIETATIS IESV presbyteri

Ad

VENANTIVM HONORIVM CLEMENTIANVM FORTVNATVM

NOTÆ

ſacræ, hiſtoriæ, & geographicæ.

AD BENEVOLVM LECTOREM.

PRIVSquam commentariolum hunc adeas, vnum volui monere te, Christiane lector; simplicem & naturalem ordinem placuisse, vt quodque sub mentem stylumque venit: cuiusmodi, obseruo, apud antiquos & recentiores, quorum aliquod nomen est, vsitatum. Cetera non exquisitum laborem & affectatum, sed obuium habent & facilem; quo scilicet omnia & autori, & autoris ætati magis respondeant. Vale; &, si tanti facis, fruere.

AD VENANTI HONORI CLEMENTIANI FORTVNATI

LIB. I.

Epistola ad Gregorium.

DOMNO SANCTO &c.] Titulus is multis imposuit; vt Gregorium magnum hic intelligi crederent. Idem in Calaritano exemplari paulò secus ita legebatur; vt errorem non minueret, sed propagaret: VIRO APOSTOLICO ET PRÆDICANDO PAPÆ. Sed nimirum hæc *papæ & apostolici* nomina latius olim patuere; quam vt in solum Romanum conuenirẽt antistitem. Obuium id cuilibet, & in superioris & huius æui patrum monumenta vel oculos coniicienti. Hoc etiam verborum honore passim Fortunatus, vt ceteros Galliæ episcopos, sic Gregorium præcipuè Turonensem, æqualem & amicum prosequitur; à quo item operis primordia capit. Turonensi verò Gregorio, cum hac epistola inscriptum opus, tum illa à D. Martino poëtæ religio obiecta, tum Gregorij propria per communem patronum facta obtestatio, rem omni dubitationi eximit. Præfatio autem hæc, quæ excusationem habet operis à modestia scriptoris, & otij temporisque penuria ad scribendum idonei, in Calaritano erroribus plena reperiebatur; in aliis, vt opinor, studio prætermissa, in MS. etiam plerisque desiderata; S. Galli verò codex quia hic palmarius, iccirco procemij titulum ex eo vindicare malui, quam retinere vulgatum. In quo Domni appellatio venerationem præcipuam habet, apice vno ex Domi-

Gregorio Turonẽsi dicata Fortunati poëmata.

Domnus.

ni voce reiecto; quem morem sequitur inter alios S. Paulinus cum Felicem Nolanum patronum ac Domnum suum salutat, epist. ad Macarium, & hic passim Fortunatus: retinet hodieque publicus litaniarum vsus, VT DOMNVM APOSTOLICVM &c. Onuph. interp. vocum eccles. obscur. & paulò nos oportunius ad librum III.

CELEBRATVRA] & in calce præfationis CONLATVRA familiarem Fortunato solęcismum habent, pro celebranda & cõferenda; vt etiam priscè pro cura hic antè posuit curatura.

COLÆ.] Calar. scholę. sed emendatiùs S. Galli MS. Cola verò quid sit in vite loco suo meminerimus.

PADVM, ATHESIN, BRINTAM, PLAVEM, LIQVENTIAM TILIAVENTVMQVE.] Miræ hic offusæ vocum labes: pro Brinta Birrus; pro Plaui Plouis, pro Tiliauento Tiliamentum. Sed probabit hanc facilè emendationem, qui Plinium & Italiæ diligentem geographum Albertum Leandrum inspexerit. Birrus autem quàm merito Italiæ fluminibus ijs, quâ Alpes Iulias Fortunatus appetiit, eiectus, non vllius magis, quam ipsius sententia defendero; qui hac eâdem viâ libellum suum amandans ex Galliis, iter iam meritò sic inuertit, vt primo Brintam ipsi adeundum, hinc Athesin, mox Padum monstret. libro IV. vitæ S. Martini.

Birrus.

Hic tibi Brinta fluens, iter est Retenone secundo,
Ingrediens Athesin, Padus excipit:

At Birrum magno hinc interuallo in Noricis illi superandum, ostendit; ita vt Athesin & Plauem interfluere nequeat, quorum medius est Brinta seu Medoacus, celeberrimus in Veneta ditione riuus. Fortunati versus, qui Birrum in Noricis ponit, hic est:

Norica rura petens, vbi Birrus vertitur vndis,
Per Drauum itur iter.

Birrum

Birrum ergo locis inalpinis describit, quâ Norici olim insederunt, Rætis & Vindelicis, Plinio teste lib. III. c. XX. contermini. immo & Draui quoque fontibus vicini: cum spacia propter Oenum occuparent, qui limes inter illos & Rętos seu Vindelicos Taciti lib. III. histor. Plin. li. III. c. XXIV. Nec desciscit ad omnem elegantiam factus & virtutem CL. M. Velserus lib. I. rerum Aug. Vind. cui, vt vsum libri debeo ex S. Galli bibliotheca transmissi, sic & hoc glossema acceptum fero; quo Noricum ibi Charanta, quam Carinthiam dicit vulgus, interpretabatur. Ceterum riui quotquot hic nominantur à Fortunato, in Italia visuntur Transpadana, & Foroiulij, in Adriaticum plerique se exonerantes.

MONTANIS ANFRACTIBVS DRAVVM; NORICO BIRRVM; OENO BREONES, ET LYCVM BOIARIA &c.] Vt consequens hæc oratio ex se nexa, apte flueret riuos & flumina, ceu prouinciis, per quas iter habuit, terminos adiecit: pro eo itaq;, quod legebatur Noricenum, Breonem, vulgo; aut Norico, Oenum, Breones, reponendum duximus. Norico Birrum, ipso autore Fortunato. Ne tamen frustrà Breonum istic vestigia numerata diceres, Oeno Breones adiungere placuit: neque enim vt Noricum Breone ceu fluuio discriminaret, Fortunato, opinor, vnquam in mente fuit. Breones namque ipse gentem Boiariis finitimam dixit. Breones.

Si vacat ire viam, neque te Boiarius obstat,
Qua vicina sedent Breonum loca, perge
per alpes.

Breones itaque remotiores, Italiam versus, & verisimiliter iidem, qui Ptolomæo Βρεῦνοι Vindeliciæ populi, aut certè Brenni, de quibus adi clariss. patricium Velserum, qui inter Lycum & Oenum Briones posuit, eorumque memoriam ex Diacono Freculpho & Gregor. Turon. illustrauit; Rerum Aug. lib. VIII. Ab eo, quid discrepent ceteri, discas ex synonymis Ortelij geographicis. Id tibi verò sit in historiæ documento; Boios siue Bo-

iarios tum etiam adrepsisse ad Lycum, & appropinquasse Vindelicis; quemadmodum & Alemannos adsedisse Danubio.

BARBAROS LEVDOS HARPA RELIDEBAT.] Harpæ vel vox, sic & vsus in nostra gente manet. de ea & leudis ad lib. VIII. notabitur aliquid.

DE ROSO FLORE.] vulg. de roseo flore. sed MS. S. Galli præferendus: antecesserat enim Muricus poëta. Cetera variantis aut deprauatæ lectionis seu margini adspersimus, seu reposuimus in contextu. nam ad singula quæque præconem conducere, nisi aliud caussa poscat, moris non est nostri.

I.

VITALEM Rauennatum archiepiscopum, ob D. Andreæ apostolo positam ædem, laudat; dedicationi memorans superuenisse Exarchum & Nomophylacem siue præfectum legibus. Nam partem eam versus. DVX NITET HINC ARMIS, de Exarcho capiendum interpretor. sedisse autem Vitalẽ eo tempore, quo Fortunatus adhuc Rauẽnę studiorum gratia viuebat, ipsum poëma satis arguit; quo veluti præsentẽ & coæuum affatur. At Vitalem in catalogo Rauennensium archiepiscoporum non inuenisse locum, vir ferri poterat; ni scriptor Rauennatum historiæ, ceteroqui diligens huius testimonio poëtæ caruisse manifestus esset. Nam ab vsq; Hunnorũ & Attilæ aduentu, hæc testata satis pontificum ibi series. Petrus, Aurelianus, Ecclesius, Vrcisinus, Victor, Maximianus, Agnell⁹, Petrus qui in Narsetis æuum incurrit, Iustiniani imperio, florentis militię ducis. Vitali itaq; nullus ibi reliquus locus, ni Fortunati beneficio à temporum iniuria vindicetur. Illa similiter de ortu vtriusque basilicæ D. Andreæ apud Rauennates, Hieronymi Rubei disputatio, munimentis haud vsque quaque firmis insistit, cum ad Petrum Chrysologum alteram, alteram ad Theodorici Gothorum regis munificentiam referre studet. sed alterutrius à Vitali conditæ & ab ima eductæ basi testimonium perhiberi luculentius quam hic, nullum, meo quidem animo, potuit.

Vitalis Rauennæ episcopus

B. Andreæ apud Rauennates basilica.

II.

ORNAMENTA eiusdem basilicæ, sanctorum puta reliquias, hic enumerat, quas perfectæ a Vitali basilicæ Ioannem antistitem Rauennatum intulisse, docet. Hinc iterum haud obscure conicio, Rauennensem historicum, si huius documenti copia extitisset, Vitalem Petro seniori subiecturum fuisse, medium scilicet inter istum & Ioannem Romanum. aliquid etiam detracturum de tempore, quo Petrum ad consulatum Tiberij III. & Mauritij protulit. Ceterum titulus aut epigraphe poëmatis in MS. S. Galli variabat. DE TEMPLO DOMNI ANDREÆ, QVOD ÆDIFICAVIT VITALIS EPISCOPVS RAVENNÆ.

Ioannes Rauennæ episcopus

EN VIGILI HIC ARX EST.] Hāc lectionē Calar. dissimulauit Ven. corrup. Ecce vigil arx est. Sangallēse e[illegible]dit. Ecce Vigili arx est. At Vigilij martyris sedes cum ostenditur, res il[illegible]o liquet.

MATVRIVS ATQVE SISENNVS.] Hæc germana veterum codicum scriptura. pro qua vulg. Serenus aut Martyrius. Fuit exstructum hac in basilica tropæum Anaunensibus martyribus Sisinnio, Maturio & Alexandro, quorum in ecclesia ad XXVIII. Maij, haud incelebris memoria. Passi vero ab Illustriss. Baronio perhibentur VI. anno Honorij, Stilicone Cos. sub Christi annū CCCC. aut, vt in prologo nouo pugnat temporum restitutor, triennio serius. Titulum Anaunensium consecuti à loco, vbi pro Christi amore à fera agrestium multitudine cæsi occubuerunt: quemadmodū Nouarienses sub Valentiniano a Nouaria, & Agaunenses sub Maximiano ab Agauno, tulere vocabulum. Anaunensium verò & B. Aug. epist. CLVIII. & Paulinus in vita S. Ambrosij meminerunt. Diligenter ad XXVI. Iunij Illustrissimus Baronius ex Vsuardi martyrologio, & in annalibus obseruauit. Vigilium martyrem eodem consulatu Stiliconis, & ab iisdem gentilibus occisum, meritò annumerari isti beatæ Anaunensium coronæ. cuius adeò vel hinc iam documentum sumi potest clarissimum. Vigilium enim poëta minimè siluit. Nec obstat quicquam [illegible] ista nomi-

Anaunenses martyres.

num Sifenni & Sifinnij. Maturij ac Martyrij, cum id genus mē-dorum non profanis magis, quam facris monumentis facile obrepat.

HÆC BONVS ANTISTES IOANNES.] Paulus diaconus lib. III. Longobard. hiſtor. c. XIX. vbi Droctulfum fortiſſimum Alemanicæ originis ducem Rauennæ tandem extinctum & in B. Vitalis martyris æde memorat ſepultum; addit epitaphium à Rauennatibus illi poſitum ob præclara ducis in populum Rom. ſtudia, cuius partem Ioannes hic occupat.

Martyrij auxilio Vitalis fultus ad iſtos,
Peruenit, victor ſæpè triumphat ouans
Cuius & in templis petiit ſua membra iacere,
Hæc loca poſt mortem fauſta futura putans.
Ipſe ſacerdotem moriens petiit iſta Iohannem,
His rediit terris cuius amore pio.

Atqui Ioannes, inquis, illene bonus, quem damnatorem trium capitulorum idem Paulus cap. XXVII. narrat ab eccleſiæ Romanæ, iam inde à vigilij vel Pelagij pontificatu, deſciuiſſe autoritate? quemque Sigonius hominem audacem facit ad an. DLXXXV. hiſtor. Italiæ, & ſuperbia contumacem? Quin verò bonus & inculpatus vt ſit, iſtius naturæ cauſſæ facit, ſi non aliud Ioannem premit; quam quod, cum vniuerſa eccleſia, trium capitulorum damnationi ſubſcripſit. Vindicauit igitur illum meritò ad an. DLXXXVI. quoad trium capitulorum ſententiam Baronius; in qua Paulum cum recentioribus nonnullis allucinatum, contendit.

Ioannis Rauen. Epiſcopi memoria vindicata.

III.

Gregorii Turonenſis quàm vtilis hiſtoria.

NVNQVAM negabo; quin potius apertè lubenſque profitebor, Gregorium Turonenſem de eccleſiaſtica hiſtoria & Francorum geſtis rebus, præclarè mereri, paucoſque experiri, quanta ex illius lectione vtilitas capiatur ab iis, qui non vnam hiſtoriæ Romanæ partem; ſed vniuerſum genus amplectuntur: idque

idque grauatè agnoſcere ſanè doleo illos, qui ſua qualiacunque ex hoc tamen vno concinnant. Nam vel in præſentia eius ſanè litteris & narratione inſtructus, en tibi & baſilicæ S. Stephani conditorem Palladium, & vrbem, in qua condidit, oſtendo. Santones enim in Aquitania Palladium habuere magnarum calamitatum, & claro, in Guntrami regia, loco, pontificem. Is, quia Fauſtinianum Aquis temerè epiſcopum initiarat, variis ea cauſſa, quas lib. VIII. Gregorius paſſim attingit, ærumnis exercitus eſt. Rara tamen eluxit in viro pietas & religionis ſtudium. nam cap. XLIII. marinum eius ſeceſſum ad prouocandum orationis ardorem Gregorius idem celebrat: & lib. I. de gloria martyrum c. LVI. meminit, qua veneratione & cultu B. Eutropij reliquias æuo & hominum obliuione non minus, quam humo ſepultas, inueſtigarit. Huius ergo Palladij opus S. Stephani baſilica apud Santones exſtructa.

Palladius Santonũ epiſcopus

IV.

AQVITANIÆ præſules ob eximiam commendationem magnificentiæ in publicis ſacriſque baſilicis conſtituendis, hoc primo libro impensè carminibus attollit. Vndè coniecturam nunc facio, vt Fauſtum hunc baſilicæ S. Martini autorem, Auſcenſem præſulem interpreter; nimirum eum, quem Gregorius lib. VIII. c. XXII. hiſtoriæ Francorum intulit.

Fauſtus Auſcenſis Præſul.

V.

ARGVMENTVM hoc Sulpitius Seuerus occupauit proſa. Vitæ S. Martini dialog. II. c. I. Diſtichon poſtremum MM. SS. quidam diuellunt ſub titulo. ITEM AD EVNDEM, vel ad Gregorium clauſula.

VI.

LEONTII Burdegalenſis epiſcopi & Placidinæ eius olim cõiugis venuſtè pingit ſtructuram, quam religionis ergo B. Martino moliti erant, in prædiorum ſuorum rure, alicubi

cubi iuxta Burdegalim. Leontiũ canit in eminenti & aſpectabili poſitam colle ad faſtigium eduxiſſe; at Placidinam ſupellectile ſacra & reliquo adparatu eandem inſtruxiſſe. De vtroque cum alibi, tum in poëm. XV. copioſius.

VII.

Baſilius & Baudegundes.

HAVD perinde noti Baſilius & Baudegundes par coniugum illuſtrium nec otioſis facultibus exiguaque re. Occurrit animo Pictaui incolas fuiſſe; illum Gallica, hanc Francica origine, generoſos vtrunque. In thalami ſocietate, ſcio, annos vnà viginti exegiſſe. Baſiliũ etiam ingenij & doctrinæ, ac præſertim eloquentiæ laudibus, & præcipua apud reges gratia floruiſſe Sic epitaphium ipſius memoriæ ſcriptũ. lib. IV. vbi latius inquiro.

SIC MARTINE TVVS HONOR.] Deprautè hic vulgata exemplaria. Sic martyr tuus amplus honor vbique meretur. & Baldegundes ferebant pro Baudegundes.

VIII.

S. Vincẽtij apud Garumnam baſilica.

DEINCEPS munificentiam pari iunctam religione opulentiſſimi quõdã ſenatoris Leontij, tunc Burdegalẽſis epiſcopi varijs incipit ornare encomijs, ſingula eius opera tẽplaq; proprijs poëmatiis haud ijs quidẽ inelegantibus exprimens. Orditur ab opere, quod apud Garumnã. S. Vincentio martyri dicarat; martyriſque breuem memoriã ſubijcit, eius item ſacras reliquias inibi cultas memorans. Ceterum hæc baſilica antiquæ religionis frequentia & fama meritorum in Gallijs erat olim iam celeberrima, ſolumque ſtannea tectorum ornamenta, Leontij ope, acceſſerant. vnde poëta.

Et licet emiteat meritis Venerabile templum,
Attamen ornatum præbuit iſte ſuum.

Inclytum miniſterio & ſacra gaza fuiſſe, Gregor. lib. VII. hiſt. Franc. c. XXXV oſtendit, quando Guntrami regis copias narrat, duceſque ob ſacrilegio pollutã hãc ipſam baſilicã, diuina ac

cœleſti

cęlesti vltione, graues violati templi exsoluisse pœnas: idemque repetit lib. I. de gloria martyrum c. CV. Illud vero, quod illustrissimus Baronius Vincentij Hispani martyris titulos cum eius, cui hæ basilicæ dedicatæ, confundit, cautione indiget; & dissimulanda forte non tanti res, ni & sequentis poëmatis ita materies & sententia nobis periret. Narrat ergo præstantissimus is vir, ad annum Christi DXLII. ex Gregorij lib. III. c. XXIX. quẽadmodum Vincentij martyris reliquiæ Chlotarij & Childeberti regum armis exportatæ ex Hispanijs, erectæque Parisijs basilicæ impositæ sint. Hinc verò morem promanasse Galliarum; vt huius Vincentij passim beata pignora colerent, & eius honori templa statuerent. Idemque ad annum DLXI. repetens, basilicam B. Vincentij vltra Garumnã, & eam, quæ in Vernemete, Cæsaraugustano vtranque martyri adscribit. Secus autem eam habere rem, & de Vincentio Aginnensi, vt etiam Baronius olim ipse ad martyrologium Rom. notarat, hos accipiendos esse versus, tam liquet, quam solem lucere meridie. Nam quem antea testem perhibui Gregorium, is basilicã hanc apud Garumnã, diserte scribit Sancti Vincẽtii fuisse diaconi & martyris Aginnensis: eius verba sunt ROBVSTIORES VIRI IPSVM [GVNDOBALDVM] SICVT IAM GARVMNAM TRANSIERANT, INSEQVI DESTINANT. QVIBVS PROPERANTIBVS, VENERVNT AD BASILICAM S. VINCENTII, QVÆ EST IVXTA TERMINVM AGENNENSIS VRBIS; VBI IPSE MARTYR PRO CHRISTI NOMINE AGONEM DICITVR CONSVMMASSE. Obscurior Gregorii hic locus l. VI. de emendatione temporũ oportune, vtinã & ex animo, à Scaligero illustatus est. Basilicã enim hanc sitam quidem fuisse prope à Lugduno Conuenarum, ad vallem Caprariam, rectè narrauit Gregorius; ea verò parte hæret aqua, quâ basilicã ait fuisse iuxta terminum Aginnensis vrbis, quod de martyre scilicet, non autem de basilica dictum oportuit; siquidem intra terminum Aginnensis vrbis agonẽ Vincẽtius pro Christi amore finiit. Planissimis enim

S. Vincentius martyr Aginnensis.

verbis ita tradunt martyrologia. VINCENTIVS DIACONVS AGINNENSIS CAPITE TRVNCATVS EST, PRO CHRISTO, IN LOCO, QVI DICITVR POMPEIACVS, AD IPSVM AGINNVM, V. IDVS IVNII, At hanc basilicam, vt & vallem Caprariam, Scaliger contẽdit, abfuisse Aginno plusquam itinere quatridui. Verum, vna forsan termini notatione, haud difficulter remoueatur hæc Scaligeri subtilitas. Familiare est namque Gregorio, terminos non vrbium pomeria, vel amburbialia spacia, sed ipsos accipere quoque prouinciarum districtus; quomodo lib. IX. c. XVIII. & alibi, terminum Nanneticum, Britannorum incursionibus nobilem. lib. V. c. XLI. Pictauum terminum; lib. VI. c. XII. Turonicum, appellat loca, quibus & palati exercitus, & prędæ actę, haud obscuris amplitudinis indicijs, quam pro vrbe, maioris. Iam pagum quoque Aginnensem, vsu veterum, pro territorio Aimoinus lib. III. c. XV. vsurpauit. Sed quicquid eius est, B. Vincentium ab illo Hispano, vtique tenemus hic diuersum; cuius neque clarius indicium, quam ex ipso promi Fortunato potest, genus etiam ipsum martyrij canente.

Terminus.

Aginnensis pagus.

S. Vincentius hic diuersus à Cæsaraugustano.

Vertice succiso rapuit qui ex morte triumphum.

At Cæsaraugustanus ille leuita non obtruncatione capitis, sed diuerso leti genere vitam finijt, prunis ardentibus candentibusque laminis ambusto corpore, & fragmentis lancinantium testarum confectus. *Acta publica. Breui: Rom: Prud. Peri stephan. hymn. V. martyrolog. XXII. Ianuarij.* Constat ergo ab hoc longe quidem alium Aginnensem martyrem fuisse, templorumque honoribus in Aquitania, ceterisque locis Galliarum prius etiam nobilitatum; quam Cæsaraugusta alterius in Galliam reliquiæ inferrentur.

IX.

FVIT & in Leontij operibus hæc Vernemetis basilica B. Vincentio quoque sacra. Vernemetis autem vicus Aquitaniæ seu prædium, haud procul Burdegali abfuisse videtur; vbi ex veteri quo-

teri quopiam gentilium fano templum fecisse Leontium, & eius dedicationem fugati dæmonis cumulasse miraculo, prædicat. Admonet autem prisca vox Gallica Vernemetis, ab hoc male fracto latiali longe fuisse vetus Gallorum idioma. nam quis huius Franciçæ gnarus ex Vernemeti fanum nobis ingens exstruat, quod tamen significatum diserte poëta prodidit. Explosimus hinc *fauum ingens*, id quod magno errore vulgata legendum suadebant. Oportune vero hic ad basilicæ consecrationem Dæmonis expulsio celebratur, cum, præter alias dicandarum ædium causas, & hæc afferri soleat, vt tetri spiritus longè submoueantur ab hominum coetibus, maneatque purum ab eorum illusione solum. Quam rem illustri exemplo probat Gregorius magnus lib. III. dialog. cap. XXX. & Sigebertus ad an. Christi 871. cum apud Agrippinenses, quo tempore maior ecclesia dedicanda fuit, auditæ voces præcedente nocte, & malignorum spirituum eiulatus, quiritantium, olim possessis & amicis se iam sedibus expelli.

Vernemetis basilica de qua post inquirimus.

Dedicatio templorum miraculo fugati dæmonis nobilitata.

X. XI.

ÆDEM vtramque cum B. Nazarij, tum Dionysij angustiorem, quam pro amplitudine martyrum, Leontius nouis vtrobique tectis explicat, Burdegalensi populo, & religioni suorum oportune cōsulens. In posteriori autem poëmate canitur Amelius Leontij decessor, & B. Dionysij martyris acta.

XII.

SANTONIS D. Bibiani honor erat eximius; quem & Viuianū antiquitas appellat. Recēsent eum martyrologia ad XXVIII. sextilis. Gregorius etiam Turonensis suburbano Santonum sua ætate, vicinum Troiano episcopo tumulum habuisse testatur, c. LVIII. libri de gloria Confessorum. fuisseque tunc in manibus librum, qui molem quandam eius virtutum & prodigiorum traderet; crebram verò solicitatum precibus eundem sanctum, languētibus impertiisse sospitatem. Huius itaque patroni tam

S. Bibianus Santonum episcopus

benigni memoriæ, vt basilica staret, admolitus erat Eusebius. Santonum episcopus; sed morte interueniente cœptis, Emerius, quem praue vulg. Demetrium appellarunt, curam illam excepit, vix oneri & ipse sumptibusque sufficiens. Opus itaque Leontij fuit & Placidinæ gazis, hominum propensæ munificentiæ in remp Santonum. nam vt alibi Fortunatus canit.

Leontius Burdegalensis episcopus templorũ conditor & instaurator.

Non solum hic [Burdegali] *sed vbique micant tua templa, sacerdos,*
Inter quæ plaudens Santonus, illa docet.

Auro itaque, argentoque, & artificiosis aliis operibus, clarissimi coniuges affectam à se consummatamque basilicam, cum martyris sepulchro mirificè exornarunt. Hanc autem elicuisse beneficentiam Santones, equidem coniicio, quia Burdegalensis ecclesiæ, cui Leontius Metropolitanus iura dabat, fuere prouinciales. Vnde & Emerius hic, nuper à Leontio Santonis coacta synodo, abdicatus, & mox in gratiam receptus perhibetur, quia sedem illam, autoritate Chlotarij regis, cleri ac Metropolitani suffragiis antelata, iniisset, Gregorius lib. IV. histor. c. XXVI. Et verò, mi lector, hic etiam tum, vides, curæ fuisse splendidissimis hominibus, laudatam eam maiorum consuetudinem; martyrum conditoria, sanctorumque tumulos, quantiuis pretij cohonestandi metallis: sensusque eorum ab his, quibus illa Iudæ parsimonia semper in ore, VT QVID PERDITIO HÆC! sane quam extitisse diuersissimos.

Emerius Santonum episcopus

Ornatus templorũ defensus.

XIII.

LEONTIVM, narrat, per quietem admonitum de S. Eutropij, iam tum œuo fatiscente, Santonis, instaurando templo. Sanctum verò Eutropium primum illius ecclesiæ episcopum, à B. Clemente istuc euangelij caussa missum, vna cum Gregorio Turon. lib. I. de gloria martyrum c LVI. affirmant Fortunatus, & ephemerides sanctorum ad XXX. Aprilis. APVD SANTONOS EVTROPII EPISCOPI ET MARTYRIS, QVEM S. CLEMENS

S. Eutropius Santonum præsul

MENS PONTIFICALIS ORDINIS GRATIA CONSECRATVM, DIREXIT IN GALLIAM. &c.

Addit Gregorius, Palladium episcopum & martyris memoriam primum in lucem, prodigij monitu, vindicasse; & dignam sacro eius pignori aptasse sedem: quam nouis subinde operibus etiam Leontius instaurauit. In his poëta opus interrasile perhibet, in ligno, artificum magno elaboratum ingenio. de quo venustè dixit.

Quos pictura solet, ligna dedere iocos.

quo modo superiori poëmate pari elegantia dixerat.

Artificemq; putes hic animasse feras.

XIV.

CALICIS donum ad sanguinis dominici in sacris altaribus oblationem, vide quęso, lector, quam frequentatum! Quod autem hic, mirè quam distortum in editis legebatur.

Calix sacer ad vsus sacrificii.

Quorum est altaribus aptus vterq;

omnium veterum MS. consensu restitui.

Quorum labor est altaribus aptus.

XV.

LEONTII episcopi & Placidinæ eius olim coniugis encomium. Capita laudum in margine poëmatis expressimus. Genus, licet auito stemmate nobilissimum, non aperuit tamẽ. Retulero equidem eum ad Paullinorum prosapiam, in quibus Põtii prænomen insigne, quod alter etiam Leontius tulit, quem C. Sol Sidon. Apollinaris L. VIII. epist. XII. memorat. ECCE IAM LEONTIVS MEVS FACILE PRIMVS AQVITANORVM: ECCE PARVM INFERIOR PARENTE PAVLINVS: AD LOCVM, QVEM SVPRA DIXI, PER GARVMNÆ FLVENTA REFLVENTIA, NON MODO TIBI CVM CLASSE, VERVM ETIAM CVM FLVMINE OCCVRRENT. Fauent & patria & possessionum amplitudo, & locorum ac nominum affinitas, ipseq; textus orationis. Etenim in Burgo Pontii Leontii Sidonius idem poëticè vaticinans, ait.

Leontii Burdegalensis episcopi prænobilis laus. Genus.

Pontii Pauiini.

Hos in-

Hos inter fluuios vni magè proximus vnda est.
Aethera mons rumpens, alta spectabilis arce,
Plus celsos habiturus herôs, vernamque senatum,
Quem generis princeps Paulinus Pontius olim,
Cum Latius patriæ dominabitur, ambiet altis
Mænibus, & celsæ transmittent aera turres.

Paulini Treuirorum antistitis genus.

Nec vereor Paullinum illum celeberrimum Treuirorum antistitem, qui sub Constantio Constantini F. pro Catholica veritate, & ὁμοουσίου defensione, fortiter exsilium pertulit, ad idem reuocare genus; quandoquidem ex iis Aquitaniæ partibus in Treuiros is accessit; nec sine commendatione opum, & autoritatis senatoriæ, in externa & ambitiosa rep. tantum meruisse fastigium, ex eius temporis conditionibus æstumo.

Baptisterij vsus & structura.

INSTAVRATA ETIAM EST SACRI BAPTISMATIS AVLA.] Baptisteria, prisco Christianorum vsu, fermè seorsim à basilicis exstructa; idque suadebat decorum; quod, cum immersione plerunque catechumeni tingerentur, facilis & occultior iis ad sacras vndas pateret accessus. Paulinus ad Seuerum epist. XII. baptisterium scribit ab illo conditum basilicis duabus interlocatum; idemque disticho referens, ait,

Diues opum Christi, pauper sibi, pulchra Seuerus
Culmina, sacratis fontibus instituit.

Gregorius etiam Turonensis lib. x. de seipso: Baptisterium ad ipsam basilicam ædificari præcepi; in quo S. Ioannis, cum Sergij martyris, reliquias posui: & in illo priore baptisterio S. Benigni martyris pignora collocaui. Gregorio vetustiores Prudentius hym. 8. Peri stephan. Sidonius lib. IV. epist. XV. de Ruthenensibus. Baptisterium, quod olim fabricamini, scribitis iam posse consecrari. sed etiam ante illum Cyrillus catech. mystag. I. porticum baptisterij nominauit: & Romæ baptisterium Constantinianum iuxta Lateranensem basilicam stetisse, & Bibliothecarius in Adriani vita, & Onuphrius lib. de præcipuis vrbis basilicis, non tacuerunt. Legere iam te malo Io. Stephanum Du-

num Durantum, qui copiosè iuxta ac eruditè argumentum hoc tractauit: lib. I. de ritibus ecclesiæ cathol. cap. XIX.

SANTONVS.] dixit ea forma, qua Ausonius in epistola ad Paulinum.

Santonus ut sibi Burdegalam, mox iungit Aginnum.

Quem vocis flexum obnixè Scaliger li. II. c. X. in Ausonium aduersus imperitos vindicat, qui & PARISIVS vocem concoquere nesciunt.

MVNERIBVSQVE PIIS DOTASTI ALTARIA CHRISTI,
CVM TVA VASA FERVNT VISCERA SANCTA DEI, &c.

Plenissima laus, & priscæ fidei confessio, aduersus Sacramẽtariorum stuporem, Corporis domini veram præsentiam Eucharistię detrahentium, & Lutheranorum peruicaciã, solo eam vsus tempore metientium; cum & sacris asseruatum vasis hoc suo sæculo Fortunatus corpus domini, extra cõmunicationẽ ipsam, tam latinis verbis attestetur, profiteaturq; coràm in altaribus affuisse, VISCERA SANCTA DEI. amplius etiã dicat; ministerio Leontij sacerdotis, quoties mysticum illum, & profanis ἀπόρρητον Christi sermonẽ retulisset, venisse non Dei quendam succũ, substantiãuè; non corporis imaginem aut farream carnẽ; non symbolicã deniq; fidem illam, quæ vel ipsum cœlo domini corpus abriperet; hæc enim Caluini, Zwinglij & Lutheri deliria & paradoxa sunt: sed ipsissimum, qui pro nobis effusus in cruce, sanguinem Christi, ipsumque natum virgine Deipara, Christi verum corpus.

Vasa sacra corpus Domini cõtinent, asseruant.

Nam cruor & corpus domini libamina summi
Rite, ministerium te tribuente, venit.

COGOR AMORE ETIAM &c.] Placidinæ, coniugis quondam Leontij, prosapiam, & virtutes enumerat. Leontio marito olim, at tunc, ipsius voluntate, episcopo eam sororem fuisse, nec iugalia deinceps munia attigisse, disertim cõtra vxorios huius æui episcopos poëta expressit.

Placidinæ coniugis Leontii elogium.

Quæ tibi tunc coniux, est modo cara soror.

C *Lumen*

Lumen ab Archadio veniens genitore refulget,
Quo manet Augustum germen, Auite, tuum.

Augustale genus.

Oportunè lectio ista pro vitiosa reponitur, qua genus Augustale Placidinæ vindicatur; nam & ab Archadio & Auito imperatoribus eam descendisse, hinc colligimus. Præter exemplariū veterum fidem, huius etiam lectionis habeo testem Cardinalē Baronium. Auitus autem hic senator in Aruernis nobilissimus.

Auitus imp.

Aniciani sanguinis, proclinatū in Galliis imperiū susceperat, & quod amicissimè cū eo Sidonius Apollinaris illustri fastigio Prefectorū vixisset, ei Alcimā filiam suam matrimonio tandē iūxit.

Alcima Sidonii coniux Auiti F.

Prosapiæ verò claritudinem magnificè Sidonius in Panegyrico depinxit illo, quem Romæ Auito Augusto socero suo dixit:

. . . . *sed cedere Auitum*
Dum tibi Roma paro, rutilat cui maxima dudum
Stemmata complexum germen; palmata cucurrit
Per proauos, gentisque suæ, te teste, Philagri,
Patricius resplendet apex. Sed portio quanta est.
Hac laudum, laudare patres? quos quippe curules
Et præfecturas constat debere nepoti.

Placidinarum erium memoria.

Porrò huic generi adscriptas inuenio Placidinas. Greg. nāq; l. I. miraculorum c. LXV. nominat Alcimæ sororem Placidinā, quam, ob interuallum ætatis, aliam ab hac nostra, aut potius eam esse rear, quam hic poëm. XVII. Fortunatus ait Leontij matrem seu socrū, vt equidem interpretor; cuius quoq; filia Placidinæ nomen tulerit. Placidinæ verò seniori, vt & Alcimæ, cōsanguineum ausim assignare Alcimum Auitū illum eximiæ virtutis ingenij & innocentiæ fama Viennensium præsulē, ad quē epistola extat prima Sidonij Apollinaris lib. III. in qua profiteri non dubitat, se inter & Auitum, summam fuisse iuncti sanguinis necessitudinem. Vt autem Alcima nuper Sidonio, sic & Placidina suo Leontio, vt maritus fieret Episcopus, vrgente vi suffragantium, pudicitiæ & religionis amore, lubentes ambę indulserunt. Ceterū Archadius is egregia potentia senator Aruernus, qui con-

Alcimus Auitus.

Archadius Aruernus.

qui contra Theodoricum regem Clodouei F. inita coniuratione pro Childeberto stetit, ex hac eadem gente fuit, nomine itē maiorum sanguinem referens: nam Greg. lib. III. histor. c. XII. hunc ex fratre prognatum Alcimę, matre Placidina, memorat. Quare & tres iam Placidinas inuenimus, quarum hæc tertia, ab aliis haud dubiè diuersa est.

X V I.

LEONTIVS absens, fortè quo tempore à Chariberto rege exagitabatur ob repressam Emerij Santonū Episcopi temeritatem, locū rumori dederat, quo, fraude ambientium ipse pro defuncto sermonibus hominum circumlatus, ad comitia velut nouo subrogando episcopo viam aperuit. Quod cum inibi esset, vt fieret, ipse de machina, ex insperato superueniens, partiū studia stultitiamq; incredibili populi gaudio discussit; eoq; cumulatiorem hanc plebi lætitiam fecit, quod eadem luce, qua olim inierat, ad sedem suam rediit. Iambi autem in colis sunt Acrostichides per alphabeti litteras contexti. quod minus animaduersum in vulgatis, capitalium etiam literarum mutationē effecit. Errata quæ sustuli, non appendo; sed repræsento; ostentationem fructûi posthabens.

Leontius rediuiuus.

X V I I.

AD PLACIDINAM MATREM &c.] Pendebam animi mater hæc natura, an officio: nec sine teste tamen adhuc decerno. A. MS. S. Galli aberat matris titulus. Missum autem hoc epigramma ex insula quadam Oceani, quam tunc poëta leuiter, at religiose tamen insedit.

X V I I I. X X I X. X X.

BIS SONNVM, Vereginem, Pręmiacū, Leontij amplissima & opulēta prędia celebrat, vt quę propè à Burdegalēsi vrbe sita, Garūnę fluminis oportunitate se domino cōmēdabāt; Hic nō iacēte Fortunatus vena balneorū structuras, laxasq; portic⁹,

Leontii prædia.

 fontium,

fontium, lacuum, ac piſcinarum amœnitates, carmini⁹ etiam quodammodo ſuis adæquat. Prætoria vero accipit, magnificas illas & amplas domos ruri & in agris mirifico olim luxu à Romanis exſtrui ſolitas. quo in genere Suetonius c.XXXVII. Caligulæ inſaniam notauit. Adi cl. I. Lipſium de admirandis lib. III c.XIV. & Auſonij Moſellam.

Prætoria.

XXI.

Ægircius fluuius.

ÆGIRCIVM fluuium Garumnæ aduenam, quem vulg. exemp. in Circium praue verterant, ingenioſè deſcribit, & ſumme ſqualentem æſtu & imbribus immodicè rurſum exæſtuantem; ita vt Nili ferme inſtar expanditor, agros vicinoſque campos reſtagnans & limoſus obſideat, piſciumque fœtu relicto, mox deſerat. denique nihil eſſe in eo medium, quandoquidem extenuatus vel nimium areſcit, vel denuo nimium augeſcit inflatus.

SED HVNC TVA REGNA REFRENANT.] ſemel hic monendus es, Lector, perpetui moris, quem Fortunato temeraria caſtigatione, eripere fruſtra quibuſdam ſtudio fuit; H quippe habet, inſtar fortis conſonantis, quæ non euaneſcat, ſed ſynalœpham quoque prohibeat; quod Beda animaduertit, cum in poëtarum arbitrio eſſe ſcribit, vtrum H conſonantis, an aſpirationis notam impleat, præſertim vbi ab hac littera ſermo ſequens inchoauerit.

Beda de arte metrica in Synalæphe.

Ægircii etymon.

NOMINE CVM PROPRIO TRISTIS ET ÆGER.] Ab ægri voce Ægircium Fortunatus deriuare, quam ab αἴξ ſiue capra maluit; etſi vtrumque etymon probari poſſit: huius, quia campos perſultat turgeſcens; illius, quia ſiccior vndas ægre trahat.

Silurus.

OBTVLIT EXPVLSOS STABVLVM CAMPESTRE SILVROS.] Legit Scaliger lib. I. ad Auſon. c. I. expulſus Silurus, quod minus ſententiæ, quam veterum codicum autoritati, repugnat. Siluros autē hic potius ſturiōes, quam quoduis aliud piſcium genus intelligi, ſatis ibidē perſuadet huius loci & autoris adiumento.

AD VE-

ADVENANTI HONORI CLEMENTIANI FORTVNATI LIB. II.

I.

RADEGVNDES Chlotarij regis coniux, Bertharij Thuringorum regis filia, postquam matrimonij curis soluta, & parthenone frequenti apud Pictauos locato, impensius se dedere religioni, Christoque vni viuere constituit, excitandæ pietatis, & ornamenta templis addendi studio, inter alia sanctorum pignora, quæ conquirebat vndique, salutiferæ quoque crucis fragmenta ab vsque oriente retulit, & eximia venerationis pompa basilicæ illata consecrauit. Gregor. Turon. lib. mirac. I. c. V.

S Radegundes regina.

HVIVS (crucis dominicæ) RELIQVIAS ET MERITO, ET FIDE HELENÆ COMPARANDA REGINA RADEGVNDES EXPETIIT, AC DEVOTE IN MONASTERIVM PICTAVENSE, QVOD SVO STVDIO CONSTITVIT, COLLOCAVIT: MISITQVE PVEROS ITERVM HIEROSOLYMAM AC PER TOTAM ORIENTIS PLAGAM, QVI CIRCVMEVNTES SEPVLCRA SANCTORVN MARTYRVM, CONFESSORVMQVE CVNCTORVM RELIQVIAS DETVLERVNT; QVIBVS IN ARCA ARGENTEA, CVM IPSA CRVCE SANCTA, LOCATIS, MVLTA EXINDE MIRACVLA CONSPICERE MERVIT.] Eiusdem itaque tam sacri atque celestis transmissi & in Gallias importati muneris occasione, Fortunatus pro ea, qua in regalem hanc matronam semper fuit, obseruantia ac amore, sanctæ crucis honori diuersi generis tum poëmata, tum sacros hymnos pangere aggressus est; ijs subinde

Helenæ in crucis veneratione æmula.

 laudi-

laudibus & præconijs, ſacratiſſimum illud tropæum, efferens, vt argumentis minime dubijs, quo in pretio ac honore apud ſui ſæculi homines S. crux extitiſſet, poſteritati proderet.

S. Crucis cultus & adoratio.

CRVX BENEDICTA. &c. O DVLCE ET NOBILE LIGNVM] Latriam impertire cruci, σχετικῶς tamen, ſeu habitudine ad prototypum; eaſque dotes & virtutes attribuere, quas prototypo quoque, improbi ſectarij negent; Christianus ac pius poëta non erubeſcit. Nam illud Iuliani conuitium, quod lib. VI. contra Iulian. Cyrillus meminit. *O miſeros qui crucis lignum adoratis,* gloriam, non crimen interpretamur. Quare ita cum Fortunato ſæpe licet & orthodoxè exclamemus. CRVX MIHI CERTA SALVS, CRVX EST, QVAM SEMPER ADORO.

de quo conſule Iacobi Gretſeri eruditum opus lib. cap. LVII.

II.

HIc ille cantatiſſimus tota eccleſia Catholica, quacunque ſonat vox Christianorum, hymnus, qui ſi non verborum fuco, at ſententiarum pondere & elegentia habet ἀντίρροπα & antiquis poëtis paria,

III.

CRVCIS prodigia & cultum reformidans is, qui Poëtas Chriſtianos in vnum corpus male coëgit, exorſus hoc poëma, maturè abſcidit, diſtichis ſeptem ſilentio maligno preſſis, in quibus illud eminebat, quo doceri poterat, crucis cultu ac diuino honore, quo, non ſine prototypi reſpectu Chriſtianus in exemplar fertur, celeſtes quoque virtutes ac miracula, promereri. Etſi vero ſententia poëmatis cuipiam obſcurior videri poſſit, Gregorio tamen, cui inſcriptum eſt, adhibito interprete, non magno cum negotio explicabimus. Encomio crucis obiter dicto, tranſit ad Gregorij Turonenſis opus, ſcilicet oratorium ab eo ſanctæ crucis memoriæ poſitum, illatamque

Georgij Fabritii techna.

Gregorii Turonenſis eximium in S. crucem ſtudium.

PALLAM

PALLAM crucis dominicæ attactu insignem iuxtà ac venerandam, ob miracula, quæ per illam edebantur. Hanc verò altricem miraculorum PALLAM seu blatteam & holosericam vestem, aliis pannorum seu velaminum pretiosis inuolucris, telisque sericis, intexta cruce varia ornauit & ad cultum exposuit, id quod poëta versibus iis manifestè docet, quibus pallarum & blatteæ meminit. Neque nescius sum, iis visum esse secus, qui Fortunato hanc mentem dedêre, quasi Gregorium ideò hæc templa cruci obtulisse diceret; quod is cuperet ferre pallia cruce insignita, hoc est vestem episcopalem, votique compotem factum esse crucis beneficio. Sed res hæc tota melius ex I. de gloria martyrum cap. VI. intelligitur: vbi principio narrat ab aduena Palæstino sibi pallam holosericam valde vetustam exhibitam, cui crucem domini aiebat Hierosolymis olim inuolutam fuisse, id quod Gregorio cum videretur ad fidem difficilè, persuasum se tandem ab homine; primum, quia Futen abbatem, magna apud Sophiam Augustam gratia, pignoris autorem proderet, deinde quod plurima mox donum consecuta miracula, vestis præstantiam, & aduenæ fidem approbarent.

Palla miraculosa S. crucis inuolucrum.

DVM PALLAS COPERIT SIGNA GERENDO CRVCIS.] Non aliter legi potest autoritate veterum librorum. Diuinarunt ergo, aut plus, quam par, ausi sunt, qui ita correxerunt. Pallia dum cuperet. Palla enim vox hoc sæculo contrita & non vno loco apud Gregorium Turonensem, & præsertim miraculorum l. I. c. XLVII. vsurpata pro linteo seu velo sacro & ecclesiastico. Nec pallarum meminisse tamen vulgarium, poëtam hic dixerim, quod id muneris genus præconium tam insigne vix mereretur, sed earum præsertim, quæ prodigiosæ vesti sericæ, ex oriente allatæ tanquam inuolucra vel ornamenta seruierunt. Nec aliud mihi quidem sonant illi versus.

Pallæ eiusdem commendatio.

Addita quin etiam virtutum flamma coruscat
Dona quod obsequiis crux parat ipsa suis.

Ipsa verò hæc dona Gregorius sic deprædicat. SCINDEBAM (ex ea palla) PLERVMQ. PARTICVLAS ET DABAM RELIGIOSIS PRO BENEDICTIONE. VNI VERO ABBATI PARTEM DIVISI, QVI POST DVOS AD ME ANNOS REDIENS, CVM SACRAMENTO ASSERVIT, DVODECIM AB EA ENERGVMENOS, TRES CÆCOS, DVOSQ. PARALYTICOS FVISSE SANATOS. MVTO CVIDAM IPSAM PALLAM IN OS POSVIT: SED CVM DENTES LINGVAMQVE EIVS ATTIGIT, STATIM VOCEM ELOQVIVMQVE RESTITVIT.] Quæ sanè cuncta sic Gregorius accepit, vt hæc aliaque pallæ contactu exhibita miracula, vni salutiferæ crucis virtuti adscriberet.

SERICA CVI NIVEIS AGNATA EST BLATTEA TELIS.] Næ fecerunt, inuita Minerua, qui pro blattea substituêre bractea. Nam poëta vel purpurei coloris aspersas candidis hisce linteis cruces; vel quod malim, Blatteam sericam eam significat vestem, quę ex oriente donum Gregorio aduenerat. Blattea autem vestis, & paludamentum, apud Lampridium & Capitolinum, sicut & à Blatteo blattifer apud Sidonium Apollinarem, leguntur. Purpuram autem, siue purpureum eos intelligere, vel Eutropius in Nerone satis idoneus testis est; si quidem, quod Suetonius Neronem purpura, ait, coccoque funibus nexis piscatum, hoc Eutropius, blatteis, dixit: Lampridius Eliogab: Funes —— blatta & serico intorti. Vnde sericoblatteam vestem accipiunt nonnulli eam, quæ purpurei coloris est, & filis aureis variata. L. X. c. de murileg. L. XVIII. c. Theodos. cod.

Blattea vestis.

IV. V. VI.

Acrostichidum vsus.

ACROSTICHIDVM hæc tria schemata noua damus, cum analysi versuum; quæ à vulgatis aberant omnino. in aliis libris discerpta & lacera; at in vno S. Galli, eo, quo hic modo exhibentur tria, in excellentissimo Treuerico, duo solum priora reperie-

reperiebantur. singula multiplicis præconij & venerationis argumentum habent, aduersus INIMICOS CRVCIS CHRISTI. Imitatus autem poëta videtur Publilium Optatianum Porphyrium, qui litteris ad hunc modum versibus illigatis varia constantino Aug. poëmata dicauit, nuper Augustæ Vindel. typis euulgata: & si huius exemplum sibi defuisse Fortunatus alibi testetur.

VII.

HOc suauissimum crucis præconium ad pietatem mirè compositum, in ijs est, quæ vsque & vsque ecclesia catholica frequentat; quibusque tum alia Christi domini nostri gloriosa facta, & præclara in hominum genus merita, tum deuictæ mortis & confracti Tartari mirabilem canit triumphum, intimos simul audientium sensus, incredibili spiritus dulcedine, permulcens.

CONFIXA CLAVIS VISCERA.] Hoc totum cum suis colis merum omittit ecclesia, subijcitque adorationem tempori aptam, quæ tamen hic non legitur: O CRVX AVE SPES VNICA &c. similiter in duobus illis Iambis SÆCLI PEPENDIT PRETIVM. & PRÆDAMQVE TVLIT TARTARI, exigua Fortunati ducta ratione, ecclesia sponte prosodiam vitiauit.

DICENS IN NATIONIBVS; REGNAVIT A LIGNO DEVS.] Fideli carmine, seu fallere nescio vaticino, regium prophetam cecinisse perhibet futurum, Vt IN GENTIBVS DOMINVS REGNARET A LIGNO. quæ duæ voculæ postremæ absunt ab editione vulgata, etsi additas à LXX, & quidem propheticè, Iustinus, Lactantius, Tertullianus, Arnobius, multique testentur alij. Et retineri vero debuisse satis Iustinus martyr contra Tryphonem differens ostendit, qui malitia Rabinorum è psalmi contextu erasus queritur. In Hebreis autem, vt hæc etiam verba desiderentur, minime tamen abesse sententiam, inter alios, doctissimus interpres Gilb. Genebrardus ad psalm. XCV, vnde versus hic desumtus, obseruauit.

VIII.

Tolosa.

TOLOSA Galliæ ciuitas in Aquitania, magnum in omni ætate imperioque decus seu institutis ciuilibus, seu doctrinarum studijs, seu religionis constantia tulit. *Auson. clarar. vrb. catat. & in professor.* Celebratur B. Saturninus Tolosatium Apostolus, qui Euangelij lucem illi populi gentilitatis insania mire tum occupato primum obtulit. Nam ex traditione maiorum Gregor. Turon. lib. I. c. XLVIII. de gloria mart. narrat ab apostolorum discipulis ordinatum, & in vrbem missum Tolosatium; ibi vero IMPVLSV PAGANORVM BOVIS PETVLCI RELIGATVM VESTIGIIS, PER GRADVS CAPITOLII PRÆCIPITATVM, FINIISSE VITAM, CAPITIS COMPAGE DISPERSA. Breuis edita nuper quoque ab incomparabilis ingenij viro Ioanne Maldonato S. I. Beati Saturnini memoria, qua Decio imperante vixisse, iramque ciuium ac plebis in se maximam concitasse scribitur, quòd Tolosatium capitolium quoties transiret, responsis dæmonum, quæ dari istinc petique solent, suppressis, velut conticescere falsos ipsorum deos cogeret. Sed vetustior his omnibus Sidonius Apollinaris; historiam Fortunati versibus comprehensam egregiè stabilit, ac B. Saturninum inter tutelares eos numerat, quorum asperis in rebus operæ sibi præsentem expertus esset lib. IX. epis. XVI.

B. Saturninus Tolosatium apostolus.

B. Saturnini martyrium.

Ex quibus primum mihi psallat hymnus,
Qui Tolosanam tenuit cathedram,
De gradu summo capitoliorum
Præcipitatum.
Quem negatorem Iouis ac Mineruæ
Et crucis Christi bona confitentem
Iunxit ad tauri latus iniugati
Plebs furibunda.

Vt per

Vt per abruptum boue concitato
Spargeret cursu lacerum cadauer,
Cautibus tinctis calida soluti
Pulte cerebri.

DVMQVE SACERDOTIO FRVERETVR.] Hic audacter vt solet G. Fabricius, Dumque sacerdotis frueretur munere, sed fidem, quã errorem præstãdo, melius de Fortunato meruisset.

AD CAPITOLIA DVXIT.] De capitolijs nos alibi & Cl. Baronius ad martyr: Rom. In Augustana quoque & S. Afræ historia fidus illius reip. M. Velserus. Certe vel pręsens hic locus peruincit clarissimas quasque in prouincijs Rom. vrbes habuisse capitolia, veluti quasdam sacratiores idololatriæ officinas. Nec attendo ad Itinerarij autorem nuper Coloniæ typis euulgati; qui postquam Tolosæ veteris capitolij vestigia istic alibi ostendit, vbi hodie domicilium visitur orbiculari figura, quod ab Inquisitione fert nomen, addit, tribus duntaxat vrbibus his Tolosæ, Narboni, & Carthagini capitolij vsum antiquitus concessum; cum tam diserte de Capuano testetur Suetonius in Tiberio c. XL in Caio c. LVII. de Treuirensi, acta S. Eucharij: de Constantino politano, descriptio eius vrbis reg. VIII. & L. XII. c. de ædif. priuat.

Capitolia Priscorum,

ANTE SEPVLCRA PII.] Basilicæ S Saturnini in vrbe Tolosa, vbi & martyris sacra ossa condita & miracula eius virtute patrata, narrantur, meminit Gregor. Franc. histor. lib. VI. c. XII.

IX.

LAVDEBODIS pollentis ac nobilis Francorum imperio ducis ea fuit magnificentia, vt Tolosæ eo loci exstrui templum curarit, quo beato Saturnino erant iniecta à furẽte plebe vincula. Laudebodis coniux Berethrudis erat splendido & illustri fœmina natali, misericordiæ & precandi studio dedita inter primas. Maritum origine Getica fuisse, coniecturam inde

Laudebodes & Berethrudes Tolosani.

facio, quod barbarica natum prole poëta canit, cum Franci rerum domini Romani tunc; quam barbari audire apud Fortunatum soleant, aut certe inter barbaros ab eo nequaquam reponi. Simili forma de Vilitutha lectissima Gothorum fœmina lib. IV. dixit,

Romana studio, barbara prole fuit.

Et vero superstites ex illa gente floruisse tum in Aquitania complures adhuc, ex huius sæculi historia facilè perspicitur. Francis etiam conubiorum societate cum Gothis, exemplo regum suorum, facile coalescentibus.

X.

A Clero Parisiensi rogatus hoc poëma scribere, magnopere ob desuetæ venæ torporem excusare se contendit. hinc cleri religionem & modestiam celebrare vix ingressus, delabitur ad S. Germani Parisiensis episcopi virtutes & morum sanctitatem; eiusque institutum quoddam recens, vt opinor, commendat psalmodiarum, quas à populo Parisiensi mira frequentia, & animorum alacritate perhibet susceptas. Testatur in actis. B. Germani Fortunatus; mire deditum alias fuisse hunc sanctum in dei laudibus, tertiâ noctis ingressum ecclesiam, nusquã deflexisse prius ab ordine psallentium, quam, in adolescente iam die cursus vniuersus ex canone decurrisset.

S. Germanus Parisiensis.

Psalmodia S Germani.

ECCLESIÆ GENIVM] prauè greminum in vulg. vsurpat autem genium, quomodo nos ingeniũ: sic & lib. v. poëm. XVI.

Quem gradus & genium fructu pietatis opimo
Dignius attollunt amplificante Deo.

PASCVA SALSA.] vulg. *salus.* ostendebat genuinam lectionem MS. Treuir. addito glossemate, VOS ESTIS SAL TERRÆ.

HINC PVER EXIGVIS ATTEMPERAT ORGANA CANNIS &c.]

Scnum

Senum tubam cum puerorum cannis, & eorum voces cymbalicas, cum acutis ephebor*ũ*, denique tympana vir*orũ* cum tibijs puerilibus componit; in ecclesiastico choro notans, suo etiam tempore, sen*ũ* grauibus sonis permistas puerorum acutissimas voces. Veterem autem in ecclesia fuisse morem; vt pueri canendi disciplinis imbuerentur, ex multis Concilijs, *Toletano IV. Aquisgranensi* sub *Ludouico Pio*, & vita Gregorij magni apud *Ioan. diacon. lib. 2. c. 6.* colligitur. Eiusmodi pueros *Victor de Vandal. persecut. lib. 3.* appellasse videtur INFANTVLOS, quos canendi peritos, vnà cum lectoribus, inter confessores eos celebrat, qui Carthagine relegati cum cetero clero, martyrij deniq; retulêre palmam: de quibus & Illustriss. Baronius ad XIII. Iulij, vbi & hunc Venantij locum excerpit. ADOLESCENTVLOS appellauit hos B. Hieronimus; Fortunatus alicubi CHORAVLES, quod nomen hodieque retinent, nec alienum ab hac mente scripti. Quippe apud Romanos, scena vacua, chorus & tibicen introductus; at sicut, qui in choro fistulam ceu acutum inflabat choraules, ita qui inter psallendum in ecclesia tibiæ modos imitantur pueri, rectè item CHORAVLES appellati. An verò pueri, qui ex Gregoriana aut vetustiore disciplina prodiêre, canonis musici varietatem, harmoniæ sonos flexusque, & modulationes huius ætatis assecuti sint, pronunciare non ausim. Fortunatum huius quicquam asserere non arbitror. Grauiorem cantum, simpliciorem iam olim in ecclesia B. Hieronymus & receptum ostendit, & omissum requirit. ad Ephes. c. v. locus eius est eximius. CANTANTES ET PSALLENTES IN CORDIBVS VESTRIS DOMINO. *Audiant*, (inquit) *hæc adolescentuli, audiãt hi, quibus psallendi in ecclesia officiũ est; Deo, non voce, sed corde cantandum, nec in Tragœdorum modum guttur & fauces dulci, medicamine colliniẽdas, vt in ecclesia theatrales moduli audiãtur & cãtica; sed in timore, in opere, in sciẽtia scripturarũ. Quãuis sit aliquis, vt solent illi appellare, κακόφωνος, si bona opera habuerit, dulcis apud Deum*

Puerorum choraulium vsus in ecclesia.

Cantus ecclesiasticus antiquus.

d 8 *cantor*

cantor est. Sic cantet seruus Christi, vt non vox canentis, sed verba placeant, quæ leguntur: vt spiritus, qui erat in Saule, ab iis eiiciatur, qui similiter ab eo possidentur; & non introducatur in eos, qui de Dei domo scenam fecere populorum. Eandem cantus ecclesiastici moderationem laudauit. *X. confess. c. XXXIII. Augustinus. Interdum*, ait, *melos omne cantilenarum suauium, quibus Dauidicum psalterium frequentatur, ab auribus meis remoueri velim, atque ipsius ecclesiæ; tutiusque mihi videtur, quod de Alexandrino episcopo Athanasio sæpè mihi dictum commemini, qui tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem psalmi, vt pronuncianti vicinior esset, quàm canenti. Verum tamen cum reminiscor lacrymas meas, quas fudi ad cantus ecclesiæ tuæ, in primordiis recuperatæ fidei meæ; & nunc ipse commoueor non cantu, sed rebus, quæ cantantur, cum liquida & conuenientissima modulatione cantantur, magnam instituti huius vtilitatem rursus agnosco.* Pulcrè verò poëta hic ab acutis ad graues sonos notato receptu, id quod veteres παιανίζειν dicebant, & μινυρίζειν expressit; siquidem PÆAN iis contentio, MINVRITIO quædam erat vocis remissio: quo in studio PHONASCOS obseruat Aphrodisæus ad excitationes vocum præmolliisse canentium arterias. Adi *Turneb. Aduers. lib. I. c. 12.* in sacris autem nostris. *Ioan. Stephan. Durant. lib. 3 cap. XXI.*

Pæan & Minuritio.

MOSES TENDE MANVS.] Non abs re illa ad beatum Germanum velut alterum Mosen Apostrophe est. Narrat enim c. VIII. vitæ ipsius poëta S. Germanum olim Ebronis, non obscuri apud suos hominis, ædes ingressum, à matrona domus Anna, conspectum vultu tenus circumfusa luce, & radiis ceu cornibus exertis, maiestatem retulisse Mosis, & gloriam vultus, vt II. Corinth. c. III. loquitur magnus Apostolus. Rideant hoc, qui Valerio Maximo credunt. *in Genucij Cipi Prætoris paludati portam egredientis capite, subito veluti cornua emersisse, responso dato, regem eum fore, si in vrbem reuertisset. lib. 5. c. 6.*

Cornua in capite.

XI.

SPLENDIDAM Childebertus rex Parisiis basilicam B. Vincentio martyri Cæsaraugustano, opere marmoreo, statuerat, & S. crucis

& S. crucis reliquiis ornarat. huius beneficij regiæque virtutis conſeruandæ memoriæ, & templum & regem laudat. Expertæ virtutis TVNICA, ſiue STOLA B. Vincentij Cæſarauguſtæ colebatur: huius magno miraculo Childebertum Hiſpaniæ hoſtiliter incumbentem ciues à mœnibus ſuis reiecerant. *Greg. Turon. lib. III. c. XXIX.* eius itaque facti religione permotus rex (verba ſunt Adonis in Chronicis) PACE COMPOSITA, IN MVNERE STOLAM BEATISSIMI VINCENTII MARTYRIS A CÆSARAVGVSTANIS ACCEPIT. PARISIOS REVERSVS, ECCLESIA IN VENERATIONE MARTYRIS IBI CONSTRVCTA, EANDEM IPSAM STOLAM IN EADEM ECCLESIA REPOSVIT. Tulit & hæc baſilica, ob ſalutiferi ligni reliquias inibi conditas, à S. cruce nomen. Aimoinus lib. II. c. XX. & lib. III. c. IX.

S. Vincẽtii Cæſarauguſtani reliquiæ in Galliã illatæ.

XII.

BAPTISTERIVM, ſcribit, antiquæ fabricæ ritu, & opere, à SIDONIO Moguntiacenſi epiſcopo, inſigni tectorum amplitudine, exſtructum, Berthoaræ filiæ Theodeberti, cuius virtutes mirificè exornat, adiuto liberalitate & munificentia. Porrò non vulgarem affert & laudem & lucem inclitæ MAGVNTIACI eccleſiæ hoc Fortunati carmen, quam refloruiſſe non ſolum ad noua templorum decora, ſed noua quoque ſobole ex vicinis & Rheni accolis gentilium populis auctam, FRANCIS ibi rerum potientibus, indicat. Et fuit metropolis hæc olim in Germania prima, ſtatiuis legionum Rom. prætorio ducis ripæ ſeu limiti imperantis; religione demum & Chriſtiani populi martyrio, longè clariſſima; iam inde vero ſub FRANCIS è ruinis emicans, & mox à S. BONIFACII reparatione efflorefcens, permultis & eccleſiis mater eſſe cœpit, & prouincialium epiſcoporum obſequiis maiorem in modum meruit etiam frequentari. Sed impar omni tamen maiorum ſplendori & magnificentiæ (quod mireris in tantâ cleri & ingeniorum abundantiâ (teſtificatio

Baptiſterium Maguntinũ.

Maguntia efflorescit.

Maguntiaci dignitas.

catio litterarum: tam ab annalibus & fidelibus Scriptorum monumentis sedes illa destituitur. SIDONII modo nomen ac ne vix quidem agnoscit: & licet antiquitatis cuiusque generis adhuc se visendam spoliis exhibeat, huius tamen neque baptisterij, neque templi vlla ibi superant vestigia. Ita affirmare audeo non incuriosus explorator. Et verò ædium sacrarum & publicorum operum ab æuo Romano & Francico tanta illic est vastitas; vt quibus in spaciis olim ea sublimia stetere, inibi iam vel sulcos arator describat, vel vites pangat agricola. Quicquid ibi denique templorum; ad certos fermè & æquales huius Germanici imperij nostri retulero autores. Eminent enim vel RICVLFI, vt ad S. ALBANI, vel WILLIGISI AD S. STEPHANI, vel ADELBERTI, WILLIGISI aliorumque communiter ad Deiparæ Virginis. Primaria non ex vno, sed ex variis coaluit. Arguunt tituli, segmenta, & molis varietas, omni ex parte sibi prope dissimilis. Fronte vestibuli interioris ad meridiem, quâ vetustissimi operis fabrica, supra ianuam arcuatam lego.

Sidonius ibi episcopus.

Templa Maguntiaæ vrbis.

✠

SANCTVS MARTINVS.

Hinc episcopi effigies dextrâ templum sustinentis, ea prorsus idea, qua hodie visitur cathedrale: læua verò librum tenentis cum inscriptione.

PAX HVIC DOMVI ET OMNI HABITANTI IN EA.

subscriptio.

EMGNOZAN FIERI ME FECIT.

Porrò

Porrò ruinarum harum caussas non nescit, quisquis multiplices illius vrbis in vltima, media adeoque recenti ętate clades acceptas, animo subiicit. *Ammian. Marcell. lib. XVI. B. Hieron. epistol. ad Ageruchiam XI. C. VI. Moguntiacum, nobilis quondam ciuitas, capta atque subuersa est: & in ecclesia multa hominum millia trucidata.*

Maguntiaci excidia & ruinæ.

Huius palæstræ vestigia in semiruta D. ALBANI area reperio, quæ MONTIS MARTYRVM, ab hac, nisi fallor, cæde, nomē tulit. Nec meliora dehinc successere, nam de spectaculis loquēs *Saluianus lib. VI. de vero iudicio & prouid. Nō enim hoc agitur*, inquit, *iam in Maguntiacensium ciuitate, sed quia excisa & deleta est.*

ANTISTES SIDONIVS.] de hoc episcopo copiosius lib. IX. vbi proprium eius extat encomium.

BERTHOARÆ VOTO.] Hanc Theodeberti regis fuisse filiam signatè poëta dixit; equidem MAGVNTIACI vspiam, virginitate Deo sponsa, eam vel in monasterio vixisse, vel religionis caussa sedem ibi habuisse, in proximo est, vt ex hoc poëtæ præconio coniecturam faciam. Visitur hodieque VETERIS CELLÆ monasterium, ordinis S. BENEDICTI in vrbe, perantiqua sedes Virginum, quas DOMINAS appellant CANDIDAS, in qua D. Bilhildis memorabili sanctitate fœmina Francorum etiam integro regno, claruit. In huius monasterij septis haud obscura extant priscæ magnificentiæ vestigia. Neque me præterit Bertuaræ quoque in intima Gallia famam fuisse clarissimam virtutis, quam eandem esse cum hac, interpretari nolim. Illustri tamen hæc genere monasterio nomen dederat, quod Guntramo rege & Austregisilo episcopo in Bituricensi diœcesi disciplina morum & religionis cultu florebat. *Surius in Maio vita S. Austregisili.*

Berthoara Regina.

Cellæ veteris monasterium Maguntiæ.

SED CAPTI PRETIO MOX REDIERE.] Theodoberti regis magna fuisse domi militięque fortitudinis prudentię & pietatis ornamenta, multifariam *Gregor. Turon. lib. III. Franc. histor.* commemorat: belli victoriæque rarò materies illi defuit, cum

Theodoberti regis acta.

patre Theodorico expeditioni THVRINGICÆ interfuit; Gothos Aquitaniæ inquilinos; Aruernosque infestis armis appetiit; magnis denique virorum copijs in Italiam profectus, Iustiniani ducum arma, sed frustra, lacessiuit; omnibus tamen ex bellis prædas hominum egit & magna spolia retulit. Vnde hic eius in victos, captiuosque clementia celebratur.

XIII.

S.Georgij basilica Maguntina.

BASILICÆ huius vestigia, non humilis vtique, nuper explorabam. Reperiebam extra huius vrbis ambitum in veteris area, sed exiguam quidem ædem leprosis addictam; non procul ab antiquę ciuitatis mœnibus, quę nomen illius Diui ferret, at vix vmbram pollentis aulæ sustineret. Itaque & hæc structura in abolitis est numeranda.

XIV.

Trasaricus.

TRASARICVS vir locuples oratorium exædificarat Apostolorum principum honori, Diuis Martino & Remedio episcopis cooptatis tutelæ patronis. Templi ergo & autorem & patronos versu cumulat. In beatum Remedium verò dum accuratius inquiro, comperior, non fuisse, vt in vulgatis acciderat, obliterandum: nam publicis etiam ephemeridum fastis. OPPIDO VAPINGO COLITVR MEMORIA SVNCTORVM TIGIDIS ET REMEDII EPISCOPORVM. Sed vbi regionis id oppidum? silent commentarij. Antonini, quod vocant, itinerario in Gallia Narbonensi oppidum reperio VAPINCVM, quod GAP, interpretatus est non nemo. Sedes episcopi Vapinci fuit nec obscura: frequentes namque affuere synodis antistites, qui se Vapincensium nomine subscripsere. *Tom. II Concil.* Quod autem Illust. Baronius VII. annal: ad an DLXXIV. hoc oratorium ibidem loci exstructum prodidit, vbi B. Martinus se spolians vestijt egentem, id nisi aliunde constet, ex hoc poëmate certò posse tradi, vix perspicio: sic enim; aut Turonibus

B. Remedius episcopus.

Vapincum.

nibus aut Ambianis, citra dubium, esset adscribendum. Trasarici verò nomen, (id enim malo quam Trisaurici, vel Trisarici) Gothicum aliquid siue Alemanicum sonat, cuiusmodi auditur in Thrasamundus.

X V.

ILLVSTREM in ecclesia martyrum AGAVNENSIVM memoriam prosequitur, eorum fortitudinem, martyrij palæstram, & amplissima, quæ in cœlis iam obtinent præmia, recensens. AGAVNVM verò oppidum est in alpibus, qua tenuior adhuc à fontibus, & à lacu Lemano intactus affluit Rhodanus. Nam Pœninas alpes egressis, Rhodani aquæ se locis humilioribus aperiunt, obiiciuntque se mox Veragri; quorum Octodurum oppidum fuit campestre, grata cinctum amœnaque planicie. Atque hic locum monstrant, quo Maximianus Imp. BAGAVDARVM motus in Gallia pacaturus, piam hanc legionem accersierat. Octodorum namque prætergrediens octo millium spacio deflexisse dicitur, donec Agaunum, cui hodie à D. Mauritio nomen, perueniret. Ita B. Eucherius autor historiæ, cum Rhodanum, ait, rupibus vndique inclusum, & vix in arcto eluctantem, id tandem nancisci spatium, quod, irriguis circa fontibus, & amœno solo, fessam tamquam gremio legionem exciperet. Qui hanc narrationem attigerint, consule Illust. Baron. ad Martyrolog. Rom. XXII. Septembris. De Agauni situ *Aegid. Tschudus, Glarean. panegyr. & ad Cæsarem, Raimund. Marlian. Geograph. Syn. Ortelij.*

Agaunũ Thebæorum palæstra.

ECCE TRIVMPHANTVM, DVCTOR FORTISSIME, TECVM.
QVATVOR HIC PROCERVM PIGNORA SANCTA IACENT.]

Theb. leg. IV. principes.

Totidem S Eucherius, vnus huius historiæ custos fidelissimus ex iis. qui Agauni decurrere, numerauit. MAVRITIVS primicerius; EXVPERIVS campiductor. VICTOR & CANDIDVS

comilitones; quibus, mirifica demũ inuentione, accessit INNOCENTIVS. Templum verò religione conspicuum id fuit, quod SIGISMVNDVS Burgundiæ rex olim, Agaunensium martyrum honori seruiens, eximiè locupletauit. Is enim fructum patrocinij magnum in eo expertus, quod admissorum præteritæ vitæ scelerum dolorem veniamquè & futuræ emendationem, ope sanctorum ac pia suffragatione, adeptum se cognosset, templum locique cœnobium latifundiis aliisque facultatibus, affluentissimè, vt *Gregor. lib. I. de gloria martyr. c. LXXV.* loquitur, honestauit. Parem beneficentiam Guntramus rex Agaunensibus exhibuit, quorum hic basilicam à poëta cum patronis laudari, facile intelligis. Quamquam hæc quidem prolixius à me, quàm pro instituta opera, notantur. Sed mirè me iuuat nomen THEBÆVM, cuius ego virtutem & sanctitatem suspicere & prædicare lubens soleo. Sollicitant illa præclara me in Galliis & ora Rhenana, defixa martyrum tropæa. Liquere enim discupio, quam fallantur, qui intra Rhodanici tractus angustias, inuictæ legionis signa detineri mallent. Primum omnium constat ex aliis, tum appendice *Gregor. Turon. c. XXII.* SALADORI in Heluetiis certamen obiisse ex eadem legione VICTOREM, & VRSVM, quorum, Theodorico rerum in Burgundia potiente, virtutis fama percrebuit, Aconio pontifice Maurionensi in Geneuensi suburbano inuentioni S. VICTORIS, operam dante. Theodoricus autem is fuit Childeberti F. qui cum Theodoberto fratre Francicum dominatum partitus NEVSTRIAM, aut, si mauis, WESTRIAM, in qua Burgundia, Sabaudia Alpinæque regiones, adeptus est, cum alteri obuenissent Mediomatrices & Austrasij. Ille verò cum indicio Aconij locum, quo S. VICTOR quiesceret, patefactum iam comperisset, præsens GENEVÆ interesse ceremoniæ voluit, copiisque suis & opibus ecclesiam, quam SEDELEVBA regina ibi exstruxerat, locupletare. Iam horum verò reliquos commilitones vt taceam? qui TREVIRIS gemina centuriati cohorte, ducibus

Victor & Vrsus in Heluetiis.

THYR-

THYRSO, & BONIFACIO, palmam martyrij vniuerso ibi cœtui Christiano prætulerunt, non solum gloriosè in hac pugna militarunt. Enimuerò ob receptos hospitio THEBÆOS, gẽs Christianorum Treuiris vniuersa postulata ad martyrium. Est apud me peruetustus vitæ S. HILDVPHI Treuirorum archiepiscopi, qui sub Pipino vixit, & bene longus commentarius, vtique diuersus ab eo, qui apud Surium legitur: in eo celebratur S. BONIFACIVS dux cohortis trecentorum, quorum omnia sacra corpora à ponte Mosellæ fluminis, vbi in angusto quopiam sacello, cuius hodieque super vestigia sunt, iacebant, in nouam basilicam, quam Hildulphus B. Maximino recens erexerat, translata. BONIFACII vero corpus in montana Vogesi, sub annum Christi DCCLXVIII. ad MEDIANVM monasterium, gratam Hildulfo sedem transiit. Porro THYRSI monumentum in B. Paulini religiosissimo templo ad septentrionem vrbis, extra mœnia, iam visitur. Sacrum eius pignus quiescit in cryptoporticu operis musiui egregie vetusti, in cuius laqueari versus hi ex tessellis aurei coloris decussatim per fornices affabrè currunt.

Thyrsus & Bonifacius in Treuiris.

S. Bonifacii monumentum, & Thyrsi.

QVAM BENE PONTIFICI DVX PATRICIVSQVE COHERENT
GALLICA PALMACHIVS THEBEA DAT AGMINA TYRSVS
DVCIT VTERQ. SVOS ET DVCIT VTRVNQVE SACERDOS.

Hinc iam ad Rhenum me martyres euocant, vbi sese BONNA offert, nobile quondam Germaniæ II[æ]. oppidum, legionis X. præsidio, multisque memorandis factis, Tacito laudatum. huc nimirum eiusdem persecutionis turbine pars militum Thebæorum acti dispersique, pro Christo martyres item capite luerunt, CASSIO & FLORENTIO ducibus, quorum ad X. Octrobris annuus honor recurrit, vt martyrologia monent; quibus pro Bonna VERONAM, sine vllo antiquitatis exemplo,

Cassius & Florentius Bonnæ.

 irrepsis-

irrepſiſſe, miramur. Et quoniam Agrippinenſium Colonię tam vicini ſumus, non prætericro ſanctos illos verè aureos B. GEREONIS ducatu conſtantiaque notos, qui à *Gregor. Turon. quoq. miracul. lib. I. C. LXII.* celebrantur; vbi & veteris baſilicæ ſplendorem & B. EBERGISILI Agrippinenſium epiſcopi memoriam non tacuit. His denique ſunt annumerandi VICTOR ſocijque martyres, qui cum Primicerio ſuo CCCXXX. in territorio Agrippinenſium vrbis, (verba ſunt martyrologij) apud VLPIA CASTRA COLONIAMQVE TRAIANAM cæde crudeliter afflicti, oppido celebri in Cliuia nomen dedêre, quod eruditi SANCTOS; vulgus XANTVM appellat. Huius palæſtræ, vt omnigenæ antiquitatis alia quoque præclara documenta, Stephanus Pighius eleganti vir ingenio, in Hercule ſuo Prodicio executus eſt.

Gereon Agrippinæ.

Victor & ſocii apud Vlpia caſtra.

Sanctorũ oppidum.

FORTVNATVS ENIM.] Diſtichon hoc προσευτικόν eſt, ſtabilitque INVOCATIONEM SANCTORVM eius vſu ſæculi contritam; quæ res tam parùm arriſit G. Fabricio, vt in editione huius poëmatis maluerit ſine iudice truncare carmina; quã ipſum ſe apud iudices aliquando condemnari impietatis. Sed eſt hoc vitium non vni Fabricio familiare, ſed toti proprium ſectariorum gregi.

G. Fabricii impoſtura.

XVI.

SANCTVM HILARIVM, canit, non tantum epiſcopatus honore, ſed origine natalium fuiſſe Pictauienſem, contra Arrij amentiam muniiſſe populum, inſtruxiſſe Gallias, toleraſſe exſilium, Trinitatem ſanctiſſimam aduerſus oppugnatores diuinitatis maieſtatiſque Chriſti, duodecim vindicaſſe libris. De quo poſtremo B. Hieronymus: HILARIVS MEORVM CONFESSOR TEMPORVM ET EPISCOPVS, DVODECIM QVINTILIANI LIBROS ET STYLO IMITATVS EST, ET NVMERO. Pictauium verò aut Pictauus, vrbs eſt Aquitaniæ peruetus, amplitudine mœnium & vaſtitate concedens paucis, templo

Pictauus vrbs.

templo etiam S. Petri magnifico & academia celebris. Hanc oportunam iniuriæ Caluini aſſeclæ hac tempeſtate noſtra, adepti, immani poſt homines natos impietatis ſcelere perculerunt, SACRATIS B HILARII & B. RADEGVNDIS, quorum in ore frequens iam mihi laudatio, PIGNORIBVS FERALI FLAMMA CONSVMPTIS. *Gilber. Genebrar. ad ann. Chriſti.* MDLXXII.

ALLOBROGES REFERVNT PICTAVIIS GENITVM.] Allobroges hîc antonomaſticè pro tota Gallorum natione accipit, quomodo lib.III poëmate V.dixit.

Fulgor apoſtolicus viſitat Allobroges.

Qui cis Rhodani ripam alioquin ab ortu habitabant ad Iuram montem, & Lemanum lucum. Porrò de S. Hilario perſpicuè quoque docet B. Hieronymus apud Pictauos non fuiſſe modo epiſcopum, ſed ibidem etiam natum: nam in præfatione ad Paulam & Euſtochium, lib. II. comment.in epiſt.ad Galatas *Hilarius*, inquit, *Latinæ eloquentiæ Rhodanus, Gallus & Pictauis genitus eſt.* Vnde & alibi hic noſter de ſeipſo.

S.Hilarii patria.

Pictauis reſidens, qua ſanctus Hilarius olim
Natus in vrbe fuit, notus in orbe pater.

Et lib. VI. de Geleſuinta regina.

. . . . . . Pictauas attigit arces,
Inclytus ille, quibus verè amplus HILARIVS *oris*
Et ſatus & ſitus eſt, ore tonante loquax.

Nec verò obſcurum B. Hilarij fuiſſe in ſæculo nomen, teſtatur item B. Hieronymus, quando de Cypriano pariter & Hilario ad Iſaiam ſcribens: *Nonne tibi videntur*, inquit, *excelſa quondam in ſæculo arbores ædificaſſe eccleſiam Dei? &c.*

Dignitas.

GRÆCORVM VIRVS PROTVLIT.] vulg. quędam, Græcorumq; viros. Saturnini Arelatenſis factionem, & inſinuantem intra Gallicanæ eccleſiæ ſe viſcera Arrij peſtē proditā á B. Hilario, & detectam, memorat. *Sulp. Seuer. eccleſ. hiſtor. lib. II.* Sed, quod ad

Zelus.

quod ad Hilarij in hoc genere præclara facinora, aliaque vitæ acta, consule, quæ *Ioannes Gillotius* ex Hilarij monumentis prolixè; quæque eruditus *Sigonius* ad sulpitij historiam, & *illustriss. Baronius annal. Tom. III.* digessit.

FILIVS, VT DICANT, QVIA EST CREATVRA DEI.] Hic in creatura à Fortunato violari canonem, id vero ferre Fabricius non potuit; quare ex CREATVRA cudit GENITVRAM, parum aptam vocem ad exprimendam Arrij sententiam, Nam GENITVRA latinis aut est ipsa γέννησις, id est. generatio, & origo rei, quomodo Plin. dixit, esse quadrupedum genituram; & originem atque genituram conchæ; aut, vt creatura id quod creatum, sic genitura Fabricio eius, quod genitum est, notionem, afferebat. Sed nihil horum Arrij doctrinæ consentaneum est: posterius etiam efficiat catholicum, cum genitura de filio sic in obliquo dici possit, quemadmodum Generatio, Natiuitas, aliaque PROCESSIONIS nomine in scholis notari solita. Et ipse quoque Basilius sermone contra Arrium & Sabellianos, filium non veretur appellare GENITVRAM patris, non DEFECTVOSAM, quod addit propter Eunomianos, quos alias redarguere solet, quia filium dei nouo vocabulo GENITVRAM dicerent; quam ille vocem aiebat à communi consuetudine & à scripturarum vsu alienam LIB. II. CONTRA EVNOM.

Exilium. CONTEMPTO PRINCIPE.] Constantio Cōstantini magni filio. Pertulit exsilium in Phrygia quadriennium, vt martyrol. XIIII. Ianuarij: atque hinc aduersus Luciferianos scribens B. Hieronymus meminit, quanta cum gratulatione, Iuliano iam tum imperium obtinente, HILARIVM DE PRÆLIO REVERTENTEM ECCLESIA GALLIARVM COMPLEXA SIT.

XVII.

S. Medardi memoria. MEDARDI Nouiomensis episcopi sanctitatem, & acta quædā mira in eius pleraq; funere, apud Suessiones excepta, describit. Huius autem Medardi VITA ET MORS PRECIOSA GLORIO-

[illegible] MIRACVLIS, satis in ecclesia commendatur VIII. Iunij. singulari memorabile, quod ipse & S. Gildardus Rothomagensis antistes, ambo fratres, Polystrati & Hippoclidis philosophorum sortem, sed longe diuiniorem postliminio referentes, eadem luce nati, eademque consecrati episcopi, vno quoque die, hac vita demigrarunt, cœlestibus adscripti. *Sigebertus in DXLV. appendix vitæ apud Surium annales Flandriæ DXXV. Baron. annal. tom. VII. & not. ad Martyrol.* Memoratu quæque dignissima ex ea Fortunati, quæ prosa extat apud Surium vita, notauimus in margine, etsi non pauca hic miracula recensita, quæ ibi desiderantur: in quibus illud de cæco: DVM IACET ALTER INOPS VISV obscuriusculam ea in parte narrationem habet, vbi de coma vertici Christi imposita loquitur. Existimandum est enim cæcum, vt per quietem admonitus à S. Medardo fuerat, templum vbi peteret, coram Christi statua apparuisse, atque ex capillamento crines detractos imposuisse oculis, quo sic beneficio comæ, lucem mirabiliter reciperet. Mos vero statuis addendi corymbia vel capillamenta, hodieque multis in locis perseuerat.

Mors memorabilis. Vide Meyer. lib. I. c. 8.

Miracula.

EN TVA TEMPLA COLIT NIMIO SIGEBERTVS AMORE.] Ex Gregorij Turon. histor. Franc. lib. IV. c. XIX. hic locus illustrari potest. eius verba sunt: *Tempore Chlotarij regis, sanctus dei Medardus episcopus, consummato boni operis cursu, & plenus dierum sanctitate præcipuus, decessit. Quem Chlotarius rex cum summo honore apud Suessionas ciuitatem sepeliuit, & basilicam super eum fabricare cœpit, quam postea Sigebertus filius eius expleuit atque composuit.* Sed cap. L. idem repetit de basilica Suessionensi à Sigeberto ad culmen educta; vbi & sepulturam is tandem adeptus est; postquam apud LAMBRIACVM vicum à sicariorum manu vita simul & regno exutus fuisset. Vrbs autem Suessionum in Belgica olim secunda fuit; eius populi fratres & consanguinei Rhemorum, quæ affinitas in sacrorum eti-

Templum à Chlothario & Sigeberto ei [illegible] positum.

S[illegible]

rum etiam iure permansit, Suessionibus metropoli Rhemorum adscriptis. Verso interim Imperio Romano, inclita perstitit, regiâ Francorum; aliisque nobilibus eorundem operibus. Quin & basilica S. Medardi prædiuite monasterio subinde aucta est, quod omnium in Gallia tunc extitit honore & dignitate primum, *Gregor. magnus lib. XII. epist. XXII.* Porro NOVIOMVM diu, fateor, me exercuit; cum in magno veterum iuxta ac recentiorum silentio, loci situs mihi maneret incompertus, donec accurata tandem illa apud *Antonium Democharem lib. de ministris sacrificij altaris C. XVIII.* inspecta diœcesi, idem esse comperi cum Nouioduno. At huius nominis cum facile tres vrbes etiam Cæsar comment. belli Gallici agnoscit, apud Æduos vnam, & alteram apud Bituriges, eam sane modo huic [illegible] loco facile perspicis, quam lib. II. scribit, Belgarum vrbem, Suessionibus finitimam. Huius cum munitiones & castri species, S. Medardi etiam ætate, superesset, quo tutior esset aduersus barbaros, ex Veromanduis sedem Nouiodunum transtulit, quod & Nouiomum appellarunt.

ADVENANTI HONORI CLEMENTIANI FORTVNATI LIB. III.

AD EVPHRONIVM.] Exordio huius primæ epiſtolæ nil fieri poterat mendoſius, ita nihil verbis ſententiaque tota ſibi conſtabat. Argumentum vtriuſque, illius etiam, quę ſubiicitur, illuſtriſſ. Baronius dignum putauit, quod VII. T annalium vſurparet, cum iam dudum nos antè correctam domi vtramque legeremus. Secutus hac in re vir ille præſtantiſſimus eſt haud dubiè fidem antiquitatis, & S. EVPHRONII, cui vtraque inſcribitur, SANCTIMONIAM, vel præcipuè in oculis habuit. Fuit enim EVPHRONIVS claro genere ac dignitatis ſenatoriæ duodevigeſimus Turonenſis eccleſiæ epiſcopus, egregia vir ſanctitate & vſque à puero in cleri ſortem; at in epiſcoporum ordinem, circa domini annum DLIX. cooptatus. Hæc diſertè Gregorius, tum pluribus alibi, tum propriè lib. X. c. XXXI. vbi deceſſorum ſucceſſor nomina reſque geſtas per ſeriem contexit: quæ *T. annal. VII. & not. ad martyrolog. Rom prid. non Aug. fuſius expetit Cardin. Baronius*; numeratque illum ſedis Turonicæ viceſimum; qui numerus rectè poſitus, an ſecus, haud ſcio, mihi quidem, niſi maior Gregorio teſtis accedat, ſecus videbitur. Porrò Fortunatus, quæ illi fuit cum B. Euphronio iam inde à Turonenſi peregrinatione neceſſitudo; amicè ac ciuiliter ad eius ſe viri cõſuetudiné ita demittit, vt, memor interim virtutis

B. Euphronius Turonũ epiſcopus.

 ipſius

ipſius ac culminis, eximiam erga illum reuerentiæ ac ſacerdotalis obſequij declaret voluntatem, Euphronium etiam vt patronum obſeruans, non tantum colens ceu amicum. Eſt etiam vt exiſtimem, hanc epiſtolam datam ex vrbe Pictauorum, in qua Fortunatus vixit preſbyter. Atque hæc forte ciuitas eſt altera, in qua ſe commorari hîc iam ſcribit.

DOMNO SANCTO. &c.] Altera epiſtola ad Euphronium, caritatem eius & ſummam in tanto faſtigio ac generis nobilitate ſubmiſſionem & animi manſuetudinem deprædicat.

Domnus quem vſum apud veteres habuerit.

DOMNVS MEVS MARTINVS &c.] Frequens, vt monueram alias, in ore clientium, & fauorem captantium, apud Romanos, vt patronos maioreſue natu, aut à quibus eblandiri aliquid cupiebant, hos ſcilicet DOMINOS appellitarent: vnde veterum non nemo propter amores infamis:

Et mihi blanditias dixit, dominumque vocauit,
Et quæ præterea publica verba iuuant.

Tranſiit autem id moris, apud Chriſtianos, tandem in affectum pietatis & reuerentiæ, vt & SENIORIS vox, quę hodieque in Latialibus idiomatis manet. vnde & in memoria protomartyris Stephani Vzalenſi, DOMNVS STEPHANVS legitur, perinde, ac hic DOMNVS MARTINVS quam lectionem quoque *Baronius Tom. V. ad annum Chriſti CCCCXVI.* retulit, & ante eum obſeruarat Onuphrius, etſi aſtrictior in eo, quod pontifici mallet vni Romano, mox tranſlato vſu, ceteris deinde epiſcopis conceſſum; dominique nomen declinatum à maioribus, quod plus in eo maieſtatis ac timoris, quam in altero ineſſet. Sed nimium quam blandum fuiſſe Romanis titulum domini, ingeniosè V. C. Lipſius olim ex epigrammate oſtendit; cuius illud membrum.

αὐτὰρ ἔγωγε
οὐκ ἐθέλω δόμινε, οὐ γὰρ ἔχω δόμεναι.

Porrò Chaldæis Chriſtianis hodieque conſuetum ferunt, hoc titulo compellare diuos: MAR PHETROS. MAR PHAVLOS. Do-

LOS. Dominus Petrus, Dominus Paulus. Porrò quod in DOMNI voce Fortunati tempore Latini, id in *κυρὸς* & *κυρὰ* per syncopen truncatis item fecisse Græcos, sollerter *Gretserus noster ad II. Tom. de cruce* notauit.

VT PRO PECCATORVM MEORVM REMISSIONE PIVS IS (S. Martinus) INTERCESSOR ACCEDAT.] Sic restituimus ex Colon: quam lectionem hoc lubentius amplector, quod ruborem pariter ac documentum hæreticis nostri temporis afferat. Hinc enim & culpas superesse discant remissione eluendas, nec ita eas, vt vellent, ceu fidei pallio contegi; & insuper remissioni deprecatores etiam interuenire SANCTOS.

EVENTIVM.] Qui & Euantius & Auentius, Viennensis, vt opinor, episcopus; *quem lib. VIII. C. XXXIX.* diem obiisse testatur *Gregorius*, anno XI. regni Childeberti Austrasiorum. Celebrat eum, ceu sanctum, *Ado in temporum lib. ætate VI.* & Philippi successorem; aitque eum PRISCO & ARTENNIO Senonum, REMIGIO Biturigum, & cum aliis sanctis episcopis VIGINTI CAPITVLA ECCLESIASTICA PERFECTE ROBORASSE. quæ de Synodo secunda MATISCONE collecta, Guntrami regis autoritate seu diligentia, Baronius ad annum Christi DLXXXVIII. rectè obseruauit accipienda. *Tom.* II. *Concil. Gregor. lib.* VIII. C. VII.

Euentius Viennensis Præsul.

FELIX.] Hic Nannetum episcopus, de quo ilicò mox agetur.

I.

AD EVNDEM.] Primum huius libri poëma, breuem habet summam virtutum S. Euphronij, in quibus morum candida simplicitas, pari iuncta liberalitate & in grege tuendo vigilantia, eminent.

AD FELICEM EPISCOPVM NANNETICVM.] Hæc certè quidem epistola vt legi posset, nedum intelligi, vix olim sperare audebam, donec bibliothecæ Treuericæ tandem copiis & o-

portuno ſubſidio in ſpem erectus, reddi eam poſſe, legique ex ea, quod ad intelligendum ſatis eſſet, equidem confiſus ſum. Scripta videtur ex Oceano finitimis ARMORICIS, eo tempore, quo RHADEGVNDES thalami curis exuta, iam Chriſto ſe ſuaque in Pictauis dicarat. Viſus autem eſt Fortunatus hic oratione magis ſolito tumente ac ſufflata, quod negotium eſſe forſan ſibi intelligeret, cum homine, quem ipſe prædicat hic ſanè diſertiſſimum. Certauit enim in hoc Felice eloquentia cum generis nobilitate, nec virtus in eo quicquam familiæ claritudini conceſſit, quæ ſanè quàm ardua ſit in nobili ſanguine temperies, eorum prodit raritas, in quibus hæc omnia ſimul ornamenta conſpirent. Porrò tacere hic nequeo, quàm moleſtum atque etiam infinitum ſit, enumerare menda, quæ cum aliunde, tum ex hac præſertim epiſtola ſuſtulimus. Nec ſatis intelligo in Criticorum libris, quorſum illa vulgo tam exquiſita & oſtentationis plena, operæ interdum haud magnæ, profeſſio, cum autorem, vt meus eſt animus, ſat vtique iuuat, qui reipſa, aut certe conatu, tenebris cum & errore liberat; niſi ſi ratio interdum, cur hoc potius, quam alio modo legeretur; iuſtas ob cauſas reddenda foret.

Felix Nãnetum excellens epiſcopus.

INTER CAVTES ECHINADVM.] vulg. *inter caute ſe inclinantem.* Sed hanc ceteramque barbariem nullo negotio MS. Treuir. profligabat, & fabula ſiue hiſtoria conſentit. Dicuntur enim ECHINADES inſulæ in Epiro, contra Ambracium ſinum, natæ, Acheloi impetu arena limoque cum in locum conuectis. *Plin. lib. II. Thucyd. l. II. Ouid. metamorph.* VIII. Nobilitauit eas illuſtri victoria ſua, hac memoria noſtra, IOANNES AVSTRIACVS CAROLI V. F.

POLYDEVCEN.] vulg. *Polydeacben*, ſed, ne ambigeres, lib. Treuir. gloſſema faciebat, *Pollucem* referens in margine. Adi Nat. Mytholog.

DENI-

DENIQVE NEC CAVCASI NIVE, RABIDÆ NEC VRSÆ.] Locus planè confragosus; ita eius asperitas omnium etiam exemplarium copiis vix domari poterat. vulgo enim legebant. *Denique non caca hyeme rabidaue aura.* Palmam hic tulit Colon. cuius vsus ab ingenij monumentis claro viro, D. Cornelio Steenwechio olim mihi contigit, qui pro, cæca hyeme, habuit. . *Cau.* . . *mene.* . . quæ comparata cum aliis, facile iam esse legendum *Caucasi niue*, ipsisque quoque litterarum vestigiis suadebant. Illud autem expresse quod signabat. *Rabida nec vrsa*, ecquis ex rabida aura nimirum extunderet?

SI LIGERIM VOBISCVM ASCENDISSEM s. f. ET NAMNETIS OCCVRRISSEM.] Ita ex Colon. denuo restituimus, cum vulgo nimium quam absurdè, *Si degerem vobiscum*, suppresso Galliæ prænobili & amplissimo flumine, quod per Celticam clarissimas vrbes Aureliam, Blesam, Turones, inuisens, Carnutes etiam & extrema Aquitaniæ petens, denique in Oceanum, quem Britannicum appellant, sese exonerat. Nec procul ab ostiis se præbet hic Nannetum vrbs, vt olim Rom. rep. clara, ita recentiore memoria, Ducum sede non obscura; hanc perpetuò Namnetim huius sæculi consuetudine Fortunatus & Gregorius Turon. appellant.

Ligeris flu.

TE MIHI CANOBO, CHERVSCIS ACCERSENTIBVS MYOPARONEM.] Hæc vulg. deprauatissimè. *Te mihi*. . . *Cano*. . . . . . *Bocheracu &c.* Sed Colon. exemplar nebulam eam dispellebat. CHERVSCI namque Germaniæ magnæ populi, circa ALBIN fluuium, in Saxonia incolentes; hos pro ipsis accipit Saxonibus, qui Britannicam oram, in qua Nannetes & Aremorici, piratica vsque adeo infestarunt, vt illius oræ litus inde Saxonicum à Romanis appellari cœperit. Vnde & in Notitia imperij, Dux nominatur Saxonici litoris, qui à Belgis

Cherusci, seu Saxones piratæ Galliarũ.

vsque

vsque ad Sequanæ ostia curans, vim piraticam externamque defendebat. Hinc Sidonius Apollinaris de Namnatio præstantissimo viro: lib. XIII. epist. VI. *Sed ecce dum iam epistolam, quæ diu garrit claudere optarem, subitus à Santonibus nuncius constanter asseuerauit, nuper vos classicum in classe cecinisse, atque inter officia nunc nautæ, modo militis, littoribus Oceani curuis inerrare, contra Saxonum pandos myoparones, quorum quot remiges videris, totidem te cernere putes archipiratas.* Id quod clarius etiam in Auito expressit.

Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus
Sperabat.

Myoparones Saxonum.

Affirmat etiam quod volumus, ipsa MYOPARONVM vox, nimirum ad Saxonum piraticam hic alludi; nam Saxones vsi ferme myoparonibus, & ob paruitatem habilibus, & sceleri aptis ob celeritatem; siquidem παρὰ τὸ μύω id genus nauigij ferre placet vocabulum. vnde non lepidè magis, quam signatè Apuleius apolog. I. Qui myoparonem quæsierit, pirata erit. Ex III. quoque de rep. Ciceronis apud Aug. de Ciuitat. DEI. *Alexandro sciscitanti ex pirata, quo scelere impulsus mare haberet infestum, vno myoparone, eodem,* inquit, *quo tu orbem terrarum. lib.* IV. C. IV. CANOBVM verò Menelai fuisse gubernatorem vel pueri norunt, à quo & CANOPVS, siue CANOBVS, (vtramque enim scripturam probat Quintilianus lib. I. C. IX.) insula maris mediterranei nomen inuenit, quæ Nili ostio, quod CANOPICVM vocant, est obuia. Sententia itaque hæc est Fortunati; se, Felice episcopo Canobum & gubernatorem agente, fretum artis poëticæ blandimentis & litterarum solaciis, vel Saxonum aut Cheruscorum vnum aliquem myoparonem conscensurum fuisse, tutumq; mediis in periculis, vel ipsas enauigaturum SYMPHLEGADVM angustias: ex quo nauigandi casu denique sospes, cum plausu Pindaricon aliquod tanquam Soterion caneret; sicut ille princeps Lyricorum, Oëtam montem Herculeum siue Tyrinthium, inter Thessaliam & Macedoniam sepulchro Herculis cantatum, melicis suis etiam magis extulit. TYRINS autem

autem in Peloponneso natale solum Herculis est, vnde & passim ipse apud poëtas audit Tyrinthius. atque istuc est videlicet, quod corruptissimè sic in vulg. extabat. *Catanea Tyrincia*. Iam Symplegades etiam reposui pro eo quod MS. *Sympheras*, Calar. *Symphonias*. Induxit me eam in sententiam, quod in melioribus libris inueniebam, *Se mordentes*: ilico ergo regressus sum in memoriam, Symplegades insulas contra Bosphorum Thracium, à Plin. lib. IV. c. XIII. & Pomp. Mela. lib. II. describi: sicque appellatas, quod in fabulis esset, eas inter se aliquando concurrisse: quia paruo scilicet discretæ interuallo ex aduerso intrantibus geminarum, mox, acie paululum deflexa intuentibus, coëuntium, seque (vt Fortunatus loquitur) *mordentium*, speciem præbent.

PLAVSV CREPEREGICO.] Non facile alibi obuia vox. vulg. hic: *plausum peregisse*.

NEC SI VLCISCI VENISSENT.] Hæc epistolæ intexta Felicis episcopi verba ad Cheruscos Saxonesue refero, qui tum iam Britannis citerioribus permisti crebrò in Aremorici oram cōmeabant; & apud quos Felix magnam autoritatem obtinebat, propter existimationem dignitatis & potentiæ, cum huius gentis plurimos ad baptismum aleret, Christianisque institutis erudiret.

Phalæcii Ludi.

LVDOS PHALOECIOS AMPHIONIO BARBITO REBOASSE.] Vix ex hoc loco sententia exsculpi potuit. Iuuari aliquantulum ausu debuit. sustulimus namque glossema, *id est*. Et quia LVDI PHALISCI AVT PHALICI, (vt libri nonnulli habebant,) aut nihili sunt, aut certè quidem obscuri apud veteres, non difficulter à me impetraui, vt PHALÆCOS seu PHALOECIOS ponerem à PHALOECO hendecasyllaborum inuentore, ceu ludos vocet carminum id genus, quod Felici præcipuum oblectamētum ferret. Atque diutius iam sanè, quàm volui, in hac mendorum vindicatione versatus sum, eo forte lubentius, quod viderem alias futurum, ne multi intelligere nollent, aliquid hisce

maculis abstergendis operæ in commune conferri, quod qui dissimulare solent obtentu artium nobiliorum, quas se curare vnas inquiunt, mirum est, quàm patuis in rebus quam grauiter sæpe allucinentur.

II. & III.

Felicis Nanneti-ci fama defensa.

VEREOR ne ij qui Gregorij Turon. historiam attentius legerunt, parum, in FELICE laudando, poëtam historicè id est fideliter ac vere versatum esse, censeant. Nam is lib. V. c. V. eum habuisse sine laude vix contentus, publicis item est de illo questus litterarum monumentis. *Si Massilia*, inquit, FELICEM *habuisset sacerdotem, futurum haud facile vnquam fuisse, vt oleum naues ceterasque merces, sed chartam istuc solum importarent, quo vel hinc Felici ad insectandum bonos maior etiam copia suppeteret, immensa enim fuisse cupiditatis ac iactantiæ.* Sed hæc est oratio, vt mihi iam quidem adhuc videtur, singulare in episcopo tunc erratum notantis, cuiusmodi non in hac vita vitantur à claris etiam fastigio ac magna ceteroquin ornatis morum perfectione, viris. Nec quidquam monebat aliud næuus ille in candida veste B. ANNONIS sanctitate celeberrimi Agrippinensium antistitis, quem obiecta manu frustrà occultare studebat, cum DEVS per visum in frequenti episcoporum cœtu, ceu humana assumpta voce, cuiusdam illum errati commonefaceret. Sed genus tamen Felix suum insolentius ostentauit, & altiores, quam pro episcopi conditione, spiritus gessit, quin & cupiditate prolapsus villam appetiit. Vt de hoc postremo taceam, quod iure bonoque fine & à quo oportebat, ab eo confieri potuit; primum omnium arbitror, rectè cum hoc natalium præsidio ad tranquillitatem salutemque publicam niti potuisse, id quod etiam ab eo factum, appello testem mihi B. Gregorium, qui li. IV. Francor. histor. c. IV. *Felicem hunc*, meminit. *Chanaonis vim atque tyrannidem à capite Macliani Britanniæ Comitis, cui Chanao frater erat, propulsasse, ac præsenti eripuisse neci*, quod

lib. 2. c. 25. vitæ apud Surium. tom. 6.

Felicis autoritas.

nec, quod fieri haud dubiè sine maxima autoritate, non potuit, Præterea quis scit, an idem euenerit Felici, quod Scipioni Africano accidisse memorant; *cui vt virtus gloriam, sic gloria mox æmulos, comparauerat*: atque huius rei publicam famam Gregorium misisse in litteras? Quæ quidem à nobis eo dicta, non quod Felicis gloria nostro magnopere testimonio indigeat, sed quod hac vna via, Fortunatum effugere cernimus notam assentationis.

QVI IVRA BRITANNICA VINCENS.] Iura Britannica accipit dominatum & imperium aduenarum, qui trans mare ex Britanniæ insulis iam tum in Saxonico litore & Aremorici parte sedes domiciliaque fixerant, primo sub regibus; vnde & in regna citerior hæc Britannia (quantula portio terrarum?) distributa *Gregor lib. IV. C. IV.* inde sub Comitibus, quo in titulo, Francorum armis edomiti acquiescere tunc sunt coacti. *Nam semper* inquit idem Gregorius *sub Francorum potestate post obitum regis Clodouei fuerunt, & comites non reges appellati sunt.* Quanti verò apud hos Britannos ad omnem Christianam pietatem efflorescentes EPISCOPORVM nomen & dignitas extiterit, vel illa pontificum legatio indicio est, quæ Britannorum motus in vicinos Nannetum agros cum maximo pecorum hominumque damno prorumpentes Guntramo, Chlotario & Childeberto regibus, non modo repressit, sed ferocientes licet, huc etiam perpulit, vt suum cuique ex æquo bonoque redderent. *Gregor. lib.* IX. c. XVIII. His itaque artibus & armis, puta RELIGIONIS, autoritate & opinione virtutis, Felicem, ait poëta, iura Britannica vicisse: id quod clarius etiam de Felice Gregorius ipse lib. V. c. XXXI. testatus est, vbi Britannos Nannetum atque Rhedonum vrbes populatione diuexantes, legatione Felicis, ait, ad pacem solicitatos, etsi promissis negata fide, in irritum ea tum cecidisset legatio.

Britānica iura.

Britāniæ minoris politia.

Felix episcopus magni apud Britannos nominis.

IV.

Dedicationes templorum, quo præsulum & populi concursu olim celebratæ.

QVOD in votis Felix episcopus iam dudum habuerat, id tandem assecutus, templum beatis apostolis PETRO & PAVLO apud Nannetes suos erexit: ad eius dicandi ENCÆNIA vicinis quibusque, quorum nomen aliquod esset, accersitis episcopis, celeberrimum in ecclesia consecrandarum ædium ritum, ceremoniamque, retulit, solent quippe ad dedicationis pompam viciniores inuitari episcopi & præsertim intra eandem prouinciam constituti: sic B. Ambrosius epistola V. *se & vnà Felicem episcopum à Bassiano inuitatum* scribit. & Gaudentius Brixiæ præsul coæuus Ambrosij. in tract. dedic. basilicæ concilij SS. *Vt hanc*, inquit, *honori* (sanctorum) *fundare basilicam valeremus, ipse largitus est, & hodie, vt adepti summorum sacerdotum præsentiam, dedicationem celebrare mereamur; ipse concessit. Conuenerunt enim sancti antistites & apostolici viri, ad persoluendum beatissimis patribus, & præceptoribus suis, debitæ deuotionis obsequium; licet opportunitas barbarorum maximam partem celebritatis diei hodiernæ subtraxerit, ne cæteri sanct. antistites quos inter futuros credidimus, aduenirent.* Templi verò huius figuram, quod passim hodieque fit, CRVCIS IN MOREM FVISSE EXPLICATAM, machina triplex, quam vocat, argumento est. vnde poëta.

Et Trinitatis opem machina trina sonet.

Consumitur autem præcipuè poëma in eorum pontificum laudibus, qui honoris & officij caussa in ENCÆNIIS apparuerunt. Ceterum quid sibi Christiani poetæ in voce *Trinitatis* permiserint, non tacuit venerab. Beda lib. de arte Metrica.

INTER QVOS MEDIOS.] EVPHRONIVS hic Turonensis fuit episcopus, de quo ad primam epistolam diximus.

DOMITIANVS ITEM, VICTORIVS.] DOMITIANVS Catalaunensis IX. Augusti etiam sanctitate venerandus. VICTOR Tricassinus magni in Gallia nominis episcopus. *Greg. li. V. C. XX.*

DOMNVLVS.] Ad XVI. Augusti memoriam habet in ecclesia perennem, S. DOMNVLVS CENOMANORVM EPISCOPVS.

Atque

Atque hi omnes plerique synodo Turonensi II. circa annum Domini DLXX interfuisse leguntur, vt à Baronio quoque diligenter obseruatum est.

MARACHARIVS INDE.] Sic contra vulg. exemplaria legēdum, non puto, sed scio. Gemino itaq; errato deformis erat lectio, quæ *Macharium* præferebat; prosodiæ scilicet & anistoresiæ. Prælucet hic nobis, vt solet, præclarè Greg. l. v. c. XXXVI. *vbi Maracharium* percenset. *Engolismensium fuisse Comitem, qui Nātino ex sorore cognato sibi suffecto, ecclesiæ sociatus, primo clericus, inde episcopus Engolismensium sit factus*; gloriosius etiam sibi longe ratus ex Comite vti fieret episcopus, quam vt ex episcopo Comes: id quod non sapientes modo in religione nostra, sed vulgus etiam Christianum, (Ambrosio teste) prædicare solet, cum prouerbio diceret. *Quod imperatores sacerdotium magis optauerint, quam imperium sacerdotes. epistol. XXXIII.* Addit etiam Gregorius, summa illum vigilantia ecclesias earumque facultates auxisse & conseruasse; ac anno sacerdotij septimo ab æmulis in piscis capite præbito veneno, cum simpliciter & minimè cautè accepisset, præter omne meritum suum atroci morte vitam finiisse.

Maracharius Engolismēsium antistes.

RES SVBLIMIS ENIM TARDA SED AMPLA VENIT.] Non potuit accedere propius ad illud Homerium ὄψιμον ὀψιτέλεστον &c. quod eloquentiæ princeps conuerterat.

Tarda & sera nimis, sed fama & laude perenni.

V.

ELEGANS hæc panegyris honori principum apostolorum recitata, qua dignitatem ac munia vtriusque feliciter exequitur. Est autem in topothesiis hic satis fortunatus poëta, planeque seipse vincit, quoties loca describenda suscipit; ita venustè expingit illa, & eorum, quod poëticę proprium munus est, naturam imitatur.

GALLIA PLAVDE LVBENS.] Reliquias SS. Apostolorum, quibus condecorata Nannetum basilica, Româ significare vult istuc vsque perlatas.

ILLIC EXPOSITOS FVCIS ANIMANTIBVS.] Sic rectè Colo. M S. pro eo, quod vulg. *fusis* animatibus. valdè autem id eleganter dixit colorum fucos animare expositos artus; quæ non tam verbis, quam ipsa quoque sententia à vulg. aberant.

S. Ferreolus.

ALTERA FERREOLI.] Hic tribunitiæ potestatis in ordine militari, tandem martyrij lauream Christianæ fidei constantia promeruit. Martyrolog. Rom. ad XVIII. Septembris. consule ibid. Cl. Baronium. Viennæ verò & certasse & maximo in honore fuisse, testes; hic noster lib. VII.

Ferreolum pariter pulchra Vienna gerit.

Et Sidon. Apollinaris. ad Mamercum illum Diuum & Viennensis ecclesiæ solem. *Tibi soli concessa est, post auorum memoriam, vel confessorem Ambrosium, duorum martyrum repertorem, in partibus orbis occidui, martyris Ferreoli solida translatio. lib. VII. epist. I.*

VI.

Felicis Nannetici præconium.

FELICIS Nannetum episcopi eam hoc poëmate scribit fuisse dignitatis amplitudinem splendoremque virtutum, vt Aremoricæ tanto ciue ornatæ cum Græcia ipsa, adeoque toto oriente in certamen dignitatis venire possent. Præcipuè verò in Felice laudat nobilitatem generis, doctrinam, pudicitiamque, liberalitatem in egenos, in tuendo aduersum errores grege constantiam; denique summam in homine fuisse ostendit integritatem & morum innocentiam.

Aremorici descriptio.

REGIONIS ARMORICI.] AREMORICVS siue ARMORICVS in Gallia regio ista terrarum est, quæ ciuitates olim & populos habuit, quos è regione Britanniarum Cæsar lib. VII. ad Oceanum habitasse, perhibet.

Oceanum, inquit, *attingunt, & eorum consuetudine* AREMORICÆ *appel-*

cæ appellantur, quo in numero erant Curiosolites, aut, vt Plinius, Cariosuelites, Rhedones, Ambibarij Cadetes, Osissimi, vel Osismij, Venelli, quos plerosque Plinius in Galliæ Lugdunensis partem eam compingit, quam peninsulam ipse vocat spectatiorem, atque excurrentem à fine Osissimorum in Oceanum; vltra quam peninsulam versus Aquitaniam & Ligerim, constituit Nannetes, (de quibus hic sermo.) lib. IV. nat. hist. c. XVIII. Pliniana itaque descriptione AREMORICVS magis vicinis Aquitanico Oceano populis, quàm Britannicum accolentibus conueniebat, cum diserte testetur ipse c. XVII. *Aquitaniam, Aremoricam ante fuisse dictam.* Ptolomæus quoque Plinio in harum situ gentium, & si tacito Aremoricorum nomine, suffragatur: nam Venetos & Osismios peninsulæ velut includit, cuius promontorium biceps, BRESTANO portu celebre, appellat GOBÆVM. At supra hos locat SAMNITAS, pro quibus ponendum equidem rear NAMNITAS: quādoquidem & Samnîtes ignoti hisce regionibus. quodque addit πλησιάζοντες τῷ λίγειρι ποταμῷ. Ligerim accolentes, in Nannetes vel maxime Plinij & Cæsaris descriptioni quadrat. Neque enim vllo modo ista locorum distortio ferenda videtur, qua submoti ab Oceani conspectu Nannetes, introrsum in Ligeris & Sequanæ velut mesopotamiam retruduntur. Id quod tamen Ptolomæi corrector aut dissimulauit, aut animaduertere (vt pleraque) non curauit. Interea missis illis, id vnum ego iam studij habeo, ostendere, peninsulam illam Plinianam, etiam à Ptolomæo obseruatam; in eaque positos item ab illo Venetos, Osismios, qui scilicet à transmarinis & insulanis aduenis loco demum pulsi, aut suppressi, regionem cum nomine cessêre BRITONIBVS. Hi verò serius tandem stabilita, virtute ducum suorum, potentia, vicina quoque Aremorici loca traxerunt; ita vt Nannetes denique, Comitatus titulo, adscribi meruerint Ducis Britanniæ natu maximo filio. *Ioann. Tilman. Raimund.*

Nānetes.

Rumud. Francic. rer. Quare Nannetes hodieque numerantur Britanni. At sub Chlodouei liberis ac nepotibus haud paulo secus, quando Aremoricorum adhuc libertate & gloria viuebant. Quod autem ad Aremorici fines: illi sanè non ita stabiles fixique, quin interibi aut dominorum arbitrio, casibusque temporum, mutarint, alioque transierint. Quâ, in veteri imperio, Romanis adhuc integris rebus, pertinuerant, ante delibatum est. Illud vero notabile, iam inde à Constátini & illius successorum ætate, aut paulo etiam supra illa tempora, ab Sequanæ ostiis ad Garumnam vsque, quâ patebat longè Saxonicum litus, duos surrexisse percelebres limites; alterum EBRVICANI; alterum AREMORICI TRACTVS. vtrique suus Dux ex disciplina militiæ Romanæ præerat: Per Ebruicanos Scaliger intelligit Aulercos, *comment. ad Auson. lib. II. c. VI.* fauet illi haud dubiè Ptolomæus, qui Aulirciis cognomen dat, voce corrupta Eburaicorum. Iam verò per Aremoricos accipit, hinc omnem tractum, qui excurrat vsque ad Ligerim. Colligit igitur ipse tractus Ebruicani & Aremorici limites per Lugdunensem II. & III. porrectos, & Aquitaniam II. Atque huius quidem descriptionis autorem habemus librum NOTITIÆ IMPERII cuius exempla si densè proferri haud possint, non iccirco tamen æstimandum est, minus fideliter hæc reconditiora mandari litteris, sed propterea testimoniis ea destitui, quia in magna inopia veterum librorum, non huiusce generis exempla vsurparunt antiqui scriptores sæpe multi. Et hactenus ego quidem, cum me Belgicorum martyrum noscitandis actis dederem studiosius, prorsus ita persuadebam mihi, quæ præter Belgas ora per Normanos hos recentiores & Britones mare versus patescit, nobilibus sane portubus inclyta, hanc appellatam fuisse NERVICVM, aut, vt alij legunt, NERVICANVM limitem. Huc me ducebant S. QVINTINI martyris acta, scriptura Notitiæ imp. B. Paulinus ad Victricium, & in primis Petri Diuæi sententia, cuius ego viri iudicium & eruditionem in Belgicis antiquitatibus non

Saxonici litoris limites Ebruicanus. Armoricus.

Neruicus limes an aliquis? an idem cum Ebruicano.

bus non parum sane faciebam. In eo eram, cum re considerata mecum diligentius, animi anceps esse cœpi. Primum enim illas Neruicani aut Neruici voces ceu parum genuinas a doctis eiectum, meliores que, vt volebant, substitui, nec temere ab iis rebar factum, nec sine veterum librorum autoritate. Videbam ad hæc facillimam huius in Ebruicanum deflexionem. Obseruabam præterea limites eos Ebruicanum puta & Aremoricum, confines iunctosque sic extitisse, vt alterum alter mox exciperet, atqui si Neruios coniungerem cum Aremoricis, excedi omnino, & confundi prouidam illam Romanorum διοίκησιν facile intelligebam, comprehensis in vno Neruiorum populo tot ciuitatibus ac prouinciis, quot olim numerabantur iis in sedibus, vbi hodie Picardi, Normanni, Britannique degunt, Sed quod caput rei, inueniebam denique in Lugdunensi II. ciuitatem EBROICORVM fuisse nobilem, eiusque agrum vicinum Aremoricis apud Æthicum & Vibium Sequestrum describi. Quo minus cunctari me posse iam cernebam, quare non ad priorem eam descriptionem accederem, eamq; lectionem quoque mutandam ducerem, qua in actis SS. QVINTINI, CRISPINIANI ET MACRÆ Rictius Varus scribitur *Neruici limitis* præfectus, quod de *Ebruici limite* accipiendũ mallebam, qui ad Belgas quoq; pertinuit. Illustrior longe est *Aremorici tractus limitisque* collatio, est difficultatem pene propriam habeat, quomodo Fortunatus eam regionem terrarum, que Nannetum & Felicis episcopi patria erat, ex sui temporis vsu *Aremoricum* vocet, An enim Aremorici in eas forte tum coacti angustias, vt quos vastam illam Peninsulam Britanniæ, ex iis, quæ diximus, occupasse olim constat, hos recte iam Fortunatus cis & paulo forsan vltra Ligerim flumen collocet? Rursum, si vertere solum & contrahere fines suos Aremorici compulsi, ecquando, & quo iure iniuriaue, quibusque causis malum passi tantum? Sane, qui SS VNDECIM MILLIVM VIR-

Aremorici tractus finis & vicissitudo.

GINVM historiam ex *Gaufrido Asaphensi* restituendam putant, Aremorici cladem & amissionem patriæ Maximo imperatori tribuunt, hocque subsidio Gaufridus, vt apparet, narrationem suam probabiliorem quoque facit. Equidem inficias ire non possum, vehementer me, cum Guilhelmo Neubrigensi, qui scriptor Anglicarum rerum & ferme æqualis, ab Gaufrido dissentire; neque facere tamen id, quod [illegible] ssimorum hominum, quos incipit adlubescere, [illegible] postulem anteponi meam, sed quod nemini nocere me sciam, etiam profuturum sperem multis, si libere & aperte tractam hic, quod sentiam. Profiteri enim in [illegible] haud vereor, Gaufridum illum historiæ tam [illegible] parum esse posse idoneum, tum quod anno demum post Christum natum MCLI hominem vixisse constet, tum quod fides eius, æqualibus posterisque minime probata sit. Deinde feror in eam quoque partem, vt illam Gaufridi orationem, qua Aremorici reip. interitum & [illegible] è Britannia istuc è Maximo tum victorum, tum [illegible] rum colonias exponit, parum eandem [illegible], & veterum monumentis conuenientem [illegible]. Ea porro, quod quidem ad præsens negotium [illegible], sic habet. *Cum [illegible] Maximus [illegible] Gallias inuasisset, ac [illegible] Armoricam [illegible] cuam prouinciam, vberes [illegible] Britannicæ militibus [illegible] tribuit ac diuisit: vnde & [illegible] prouinciæ [illegible] est [illegible] vt minor Britannia diceretur. [illegible] etiam [illegible] consuleret ex magna Britannia [illegible] singulis militibus singulæ virgines ex [illegible] suis [illegible] nium postulatæ* In hac [illegible] oratione cum visa multa mihi alia iure refellenda, tum vel illud ante omnia, quod de Aremoricis promit. [illegible] enim hic, quam alienum illuc à rationibus Maximi sit [illegible], tyrannum [illegible] videlicet in procinctu armorum, crudis adhuc & acerbis rebus suis, irritare fortissimos Aremorici populos, & iuuentu[illegible]

Gaufridus Asaphensis.

Matthæus Paris Angl. hist. Guilhelm. Neubrig. præfat. Angl. histor. Genebrard. ad annum 443.

Aremoricus tractus à Maximo imp. Britanniæ nomen accepit. SS. vndecim millia virginum an desponsatæ militibus vxores iis qui Aremorico Britanniæ nomen dederint.

ie Britanniæ robora, quibus aduersus Gratianum eiusque iudices opus vel maxime tum erat, curis illigare vxoriis, contra militiæ Romanæ disciplinam. Neque dicam, quam ea ridicula fingatur & intempestiua, & priscis omnium tacita literis Maximi cura posteritatis propagandæ, ne, ceu Galliæ Hispaniæque fœminas procreare desiissent, petere eum, adeoque cogere trans mare legionariis suis vxores. Quodque cogitationem meam superat, hæc tot vndique à parentum & natalis soli complexu auulsa quidem, vt fit, puellarum agmina, in thalamorum & connubij spe constitutæ, tueri non modo virginitatis decus, sed & pudicitiæ propositum, [illegible]. Hæc, inquam, quia in alium fortasse locum reseruo, silebo cuncta; illud autem de Maximo tacere non possum, nimirum Aremoricos eum sedibus suis expulisse, & exhausta tanquam sentina regione, in vacuam illico possessionem milites misisse Britannici generis, qui nomen cum gente nouum item in Gallias afferent. Age vero, putemus tempora, rationes ineamus annalium, litemque vniuersam contestemur, siquidem aliter quæstio hæc explicari non potest. Principio quidem Maximum constat, quo tempore imperium inuasit, secundis ferme Galliarum animis, leuique motu, in Belgicam receptum, & Treuiris sedem locasse imperij. Rursum perinde liquet, classe ex Britannia venientem cum exercitu, ea parte traiecisse, qua portus Gessoriacus obiacet, longè infra Gobæum, vocemus enim iam ita illud Aremorici promontorium. *Zosim. lib. IV.* Hæc illi tyrannidis primordia, hæc auspicia regnandi fuere; quæ ferme ab anno CHRISTI CCCLXXXIII, in ann. CCC-LXXXVIII protulit, & Treuiris exegit. *Sulpit. Seu. vit. Sancti Martini. Latin. Pacat. Auson. Chronic. Sigeb. Gildas.* Nullæ produntur interibi causæ Aremoricos lacessendi, nedum finibus extorres penitus eliminandi. Quin

Maximi imperium & aduentus in Galliam.

antiquorum documenta litteræque suppetunt, & hoc tempo-
re, & in posterum quoque, Aremoricos [illegible]

Aremori- [illegible] Maximũ [illegible] nis & florentes.

que, pristina sua libertate vixisse, quando barbarorum illuuies
Gallijs infusa, perniciem populis eum attulerit ferme cunctis.
Vixit sub Honorio, Theodosio iuniore, & Valentiniano III. in
Gallijs admirabili sanctitate, GERMANVS Antissiodorensis e-
piscopus. hic scriptorem vitæ nactus est Constantium virum
plane egregium, rarcque doctrina, quem & Sidon. Apollina-
ris lib. IX. præsertim epist. XVI. & Isidorus in viris illustribus
celebrat. hic tanto post Maximum interuallo, Ætio patricio
rerum in Gallijs sub Valentiniano potiente, cum prouincias
iam omnes peruagati Gothi, sedes etiam in Aquitania propè
ab Aremoricis posuissent, Aremoricos adhuc testatur [illegible]
suarum & auitæ libertatis prope degisse securos, adeo, vt altitu-
do animi & rerum secundarum nimia copia, iis sane tum obes-
set; atque in periculum etiam adduxisset, ni Germanus suæ san-
ctitatis opinione auertisset. Nam cum ceteræ Galliarum pro-
uinciæ, iam crebris externorum irruptionibus sollicitatæ, vnum
ferme Ætium respicerent, in eiusque tutelam volentes se con-
ferrent, ausi illum repudiare sunt Aremorici, paruique [illegible]pe-
rium ducis pendere calamitosi. Qua sui contemptione vsque

Sub Ætio.

adeo exarsisse fertur Ætius, vt accersita in intimam Galliam A-
lemanorum agmine sub EVCHARIO fortissimo rege, prorsus
iam pararet Aremoricum [illegible] obiicere barbaris, ni
conciliata vtrinque pace, sanctus Dei Germanus & [illegible]
Alemanorum mirabiliter repressisset, & motus sedasset [illegible]
nos. Hæc circa annum Domini CCCCXXXIV. gesta, postquam
B. Germanus iam gemina pro Britannis legatione perfunctus a
Pelagiana insulam hæresi repurgauerat. Sed [illegible]
illam ciuilis discordiæ cicatricem apparet. Aremoricos [illegible],
& alienis obsequiis se dedere [illegible]. Quo quidem illud specta-
re vix ambigo, quod Sidonius in Auito de Aremoricis prodit,
eos nimirum a Litorio Romano duce Scytharum seu Hun-

Litorio.

nicorum

ricorum equitum auxiliis, denique ad obsequium traductos, siquod Carol. Sigon. memorat accidisse Aetio iterum & Sigevuldo Coss.

Litorius Scythicos equites, tum forte subacto
Celsus Aremorico, Geticum rapiebat in agmen
Per terras Arverne tuas, qui proxima quaeque
Discursu, flammis, ferro, feritate, rapinis,
Delebant, pacis fallentes nomen inane.

Subacti itaque Aremorici, non vt cederent Britannis, sed vt honestè in commune Galliarum foedere adversus externam vim paterent suis, incolumi tamen patria, quae prius etiam a Gothis vicinis violanda erat, quam ab vltimis occupanda Britannis. Scripsit non tam Christiane, quam eleganter itinerarium suum Rutilius Claudius natione Gallus, consularis ille quidem & Praefectus praetorio, sed religioni Christianae hostiliter infectus. Scripsit autem post vrbem captam a Gothis. nam lib. II postquam Stiliconem liuido dente fixisset.

Proditor arcani quod fuit imperij.

Tandem de Roma capta verba faciens, subiicit.

Ipsa satellitibus pellitis Roma patebat.
Et captiua prius, quàm caperetur, erat.

Tempus quoque, cum haec scripsit, disertè notauit, de Roma loquens.

Quamuis sedecies denis & mille peractis,
Annus praeterea iam tibi nonus eat.

Is est v. c. MCLXIX. qui Christi circiter fuit CCCCXVII. posterior vtique Maximi imperio aetas. Hic tamen, vt coeperam, Rutilius, vbi Palladium adolescentem e Gallia nobilem ac facundum laudat, ita de Aremoricis loquitur.

Cuius Aremoricas pater Exuperantius oras
Nunc postliminium pacis amore docet.
Leges restituit, libertatemque reducit,
Et seruos famulis non sinit esse suis.

Exuperantius.

h 3 Fuisse

Fuisse tum in Aremoricis, per tantas barbarorum offensiones, aliquid de eorum libertate, & finibus decretum, aut delibatum, hinc sanè perspicimus; at sine tamen detrimento summæ rei, quandoquidem ipsorum resp. etiam cum Præfecturæ dignitate, in Exuperantio stetit. Quos autem hic famulos Aremoricorum scribat, haud difficulter is intelliget, qui ex Saluiano & Prospero repetit, *Honorio iam IX. & Theodosio V. Coss. Gothos sub Ataulfo ex Italia reductos, fessos tum aliquorum malorum experimentis Galliis, in Aquitania tamen recepto, non sine maxima vicinarum regionum iactura.* Vnde Sidonius ad Mamercum lib. VII. epistol. I. de Gothis in Romanum solum cogitantibus, cum se Ligeris alueo non continerent: *[illegible]*, inquit, *spacia tractumque regionum iampridem regni minacis importuna deuorauit impressio.* Atque hic immunes quisquam rudis vt existimet perstitisse Aremoricos? Ex iis iam vero, quæ diximus, manifestum relinqui putamus, iis etiam annis, qui Maximi tyrannidem longe consecuti sunt, Aremoricos suis adhuc inhæsisse sedibus, & multo minime cum nomine patriam ipsam amisisse.

Aremorica inclinatio.

ALTERA de AREMORICIS, nunc quæstio superest, quâ explicandum erat, quo modo angustius habitare tandem, & parte finium mulctatos, auito solo demigrare contigerit. Est illud ita certe, Aremoricis non esse semper beatis licuisse: & successisse tempus, quo diuina prouidentia circumlatos oculos, eorumque prouincias lustrans, quod Ænius nuper cogitarat, externis denique inclinandam eam daret. Neque enim adeo obtuso sumus pectore, vt seculo CHRISTI quarto exeunte, diffiteamur, BRITANNOS omni iam malorum genere attritos, in oblatam sibi maris oram confugisse, Armoricisque partim sponte cedentibus, partim debilitatis iam animis, vim opponere non valentibus, aduenas illum amicis & legum iurisque Romani societate deuinctis, a-

liquid

aliquid concessisse loci. Non potuit itaque fieri secus, quin magna tandem Britannorum superueniente multitudine nouumque istic inhærente imperium, hinc inde prementibus illinc instantibus Gothis, Armorici paulatim res limitesque fecerent deteriores. Nec quicquam hic me terret I. Consultus Gallus homo eruditus, cum audio ita decernere; *Armorica per tandem Britannia minor dici cœperit, nondum esse cuiquam ab hoc imperium*: is enim, vt huius nostræ deprimendæ sententiæ pondus non affert, ita nec stabiliendæ suæ. quo nimius etiam alii eo prohibemur, vltra & quousque saltem possumus, in hoc intelligendi studio progredi. Res vero non habet aliter. Iam inde a Pelagij errore in Britannia disseminato, PICTI SCOTIQVE solito grauiores in Britannos incubuere. Quæsita omnia erant, & consumpta aduersus æternos hostes remedia: testes illæ querelæ, & lacrymis oppletæ Britannorum ad Ætium litteræ, quæ apud Bedam *histor. Angl. lib. 1. C. X.* leguntur. Desperatis vero Ætij auxiliis, insani illo operis muro, cuius hodieque in Scotia ferunt extare ruinas, se protexere aliquandiu. At vbi nec ista munimenta ad vim faciendam Scotis Pictisque esse impedimento potuerunt, placuit SAXONVM armis, virisque ex Germania accersitis & oppositis, tanquam clauum clauo pellere. Verum id futuri improuidis consilium fuit pessimum, vt qui metuerent, ne prædam auerteret hostis, præda mox ipsi fierent sociis. Enimuero sub annum Domini CIↃXXX, cum sanctus Germanus in insulam venit, iam tum Saxones sociati Pictis fidem & signa mutauerant, & atrociter in Christianos Britannos inuecti, *illis nouissime & celesti voce*, ALLELVIA, *in fugam acti, & Germano præsente victi fuerant. Miscell lib. XIII. Paul diac. lib. X. histor. Rom. Beda lib. 1. histor. Angl. C. X.* Exitus is ergo Britannorum fuit denique, vt alii se Pictis superantibus Scotisq; dederent, alij Saxonibus & Anglis victi parerent, *pars demum*

Saxonum in Britanniam aduentus.

haud mi-

Britannorum in Armoricam migratio.

haud minima aduersum & vicinum Armoricorum [illegible] appeterent. Hinc igitur illa minor citeriorue Britannia nata est, cuius sub Clodoueo initia regnandi cœperunt. Principio namque regum insignia principes traductæ gentis tulerunt; inde mox Francis obnoxij tanquam potentioribus, regium nomen ponere & COMITVM honore contenti esse iussi. *Greg. lib. [illegible] c. XVI.*

Successus.

Sed crescente paulatim BRITONVM potentia, & in arma ciuilia Clodouei posteris sæpe coorientibus, facti iniuriæ oportuni veteres Romano sanguine vel iure Galli, præsertim Armorici: vnde & noui limites terminique à Francorum regibus constituti, quorum ipsi in tutela ac imperio erant. *Greg. lib. II. C. XXXV. lib. V. C. XXVI. & C. XXIX. C. XXXI.* Retracti itaque pristinis e sedibus propius a Ligere flumine, quod nuper Britanni raptim accolebant, occupauere solum. At *limitum*, quorum memini, duo apud Gregorium clari sunt, alter *Nanneticus*; alter dictus *Rhedonicus*, in quibus crebræ cum Britannis præliorum ac certamina extitere.

Nanneticus & Rhedonices limites nouæ Britanniæ.

Occupabatur ergo ab Armoricis hoc iam sæculo Christi quinto, quantum erat inter Aquitanos & Britannos aduenas intermissi in Rhedonum & Nannetum agris spacij. Eamque regionem terrarum Gregorius modo *territorium* appellat, modo *terminum Nanneticum Rhedonicumque lib. [illegible] C. XVIII. & XXIV.* Conuersionis & orbis Armorici mutati caussas itaque iam promptissimus & manifestas, &, vt in hoc genere, valde probabiles; & nunc de summa rei ac tempore, quo BRITANNICVM nomen in Gallijs & imperium vsurpari cœpit, fabulasque Gaufridum coarguisse videar, illustri geminoque testimonio locum hunc totum concludam. Sidonius Apollinaris, vbi Aruandi præfectura prima Galliarum spectabilissimi viri casum & accusationem memorat, inter arcana eius consilia id ponit, quod litteris ad regem Gothorum missis, pacem cum Græco imperatore dissuasisse argueretur, *Britannos super Ligerim sitos impugnari oportere, cum Burgundionibus iure gentium Gallias diuidi debere. lib. I. epist. VII* quæ scripta ANTHEMIO imperante, & RI-

CIMERE

CIMERB patricio Romæ florescente videtur sub annum Christi c. DLXXIII. vt epistola ix indicat. Hic autem clarissimè Sidonius, Britannos testatur necdum Aremorici penetralibus receptos, incertas ad Ligeris fluuij ripas, habuisse sedes, etsi ex fœdere, non ita tamen firmato, quin Aruando, cum aliquo forsan etiam Galliarum detrimento, submouendi a Ligere, alioue auertendi tunc viderentur: idque planius etiam ex BVRGVNDIONVM conditione, quos cum Britannis hic iungit, perspicitur; vt qui perinde fluctuantes, vagique, domicilia per id tempus noua quærebant. ALTERVM est testimonium peruetusti Scriptoris apud Aimoinum libr. IV. c. LXXVIII. *Cum ab Anglis & Saxonibus Britannia insula fuisset inuasa, magna pars incolarum eius mare traijciens in vltimis Galliæ finibus Venetorum & Corosolitarum regiones occuparunt. Is populus a regibus Francorum subactus, & tributarius factus impositum sibi vectigal licet inuitus soluere solebat:* Hæc auctor primæ partis historiæ Francorum Aimoino inscriptæ, quam studio tamen diuersorum contextam, ipsa satis methodus docet, & styli scriptionisque varietas. Porrò Venetorum ciuitas mansit inter Britones *episcopi sede & priscorum Comitum domicilio clara*; siquidem MACLIANVM legibus Britannorum Comitem vrbis Venetiæ factum episcopum, Gregor. lib. IV. c. IV. & WAROCHVM Macliani F. hanc vrbem attribuisse cum fructu & vectigalibus regi Chilperico, vno sibi relicto DOMINATVS titulo, *lib.* V. C. V. narrat: mox oblitum fœderis ac sacramentorum, irrupisse in Nannetas; prædasque omnes transtulisse in Veneticum. *lib. IX. C. XVIII.* VENETI autem in Galliis sunt, quos hodie VANNES appellitant, in Britannia minore. *Raimund. Marl.* Habes commentarium, mi lector de Aremoricis longiorem vtique, quam pro huius loci necessitate, sed qui tamen cotis instar exacuat eruditorum ingenia, vt cum in alias Britannorum res gestas inuestigandas, tum præsertim in sanctarum XI.

Britanorum per Gallias dispersio.

Britaniæ nomen Aremorico datum

MILLIVM VIRGINVM historiam, quod vehementer opto, diligentius incumbant.

VLTIMA QVAMVIS SIS REGIO ARMORICVS.] Vtitur ea loquendi forma qua Virg. VII. Æneid.

Extremique hominum M. …, Rhenusque bicornis.

Aremorici etymon. nam MORINI in eodem tractu litoris. Ita & hic in epist. ad Felicem cum B. Hieron. epist. XI. ad Ageruchiam. & Paulino epist. II ad Victricium, maritimam hanc Galliarum oram vocat vltimum orbis angulum, quo modo prisci *Britannos* aiebant à Romanis *orbe toto diuisos*. Armoricus autem hic cum Apollinare Fortunatus vsurpauit, quod veteres alioqui per omnia genera flexerunt. cumque mediam & penultimam extenderit, quam vtranque corripiebat Rutilius, spectasse originationem septentrionalium videtur, quam hodieque esse testantur ex vsu Britonum. Obseruatum id etiam à diligentissimo historico Gallo, Ioanne Tilio lib I. commentar: memini, *Aremorici* vocem scilicet esse prisci Gallorum idiomatis, idemque signare, quod *maritimum*, & *ante mare positum*. Confirmat & Lelandus apud Ortelium in Synonymis, *Ar* esse idem, quod *supra* siue *ante*: Moerreich autem siue Morric/ satis aptè dicitur de locis portuosis, & εὐθαλασσοις cuiusmodi compositio manet in Schiff-----reich vel ric. Attestari non dubitauit idem rara prudentia ac fide Iacobus Marchandus lib. I. FLANDRIC: cum MORC, ait vetustissimis Gallorum fuisse mare: indeque *Armoricos Britannis, quasi ad mare si.os* à Iulio Cæsare, eiusque interprete Strabone ἀπωκεανίτας nuncupari. quo etiam ex fonte Morinos videri trahere nomen.

Felix Romæ consul. MAXIMA PROGENIES.] Illustrauit hunc locum Cardinalis Baronius, cum ad annum DXI de Felicis consulatu meminit, de quo item apud Cassiodorum inueniuntur epistolæ à Theodorico Gothorum rege missæ lib. II. Variar. prima quidem de Felice iuniore loquens, *Agnoscat*, inquit, cu-

quit, *curia transalpini sanguinis decus, quæ non semel coronam suam nobilitatis flore vestiuit.* At in tertia epistola eundem Theodoricus senatui Romano commendat, *vt virum eruditionis litterariæ ac doctrinarum naturalium: sapientiæque plenissimum.* Quin & Sidonius Apollinaris iunioris parentem Felicem consulem proprio extulit poëmate, inscriptione eiuscemodi.

AD MAGNVM FELICEM CONSVLEM.

Largam Sollius hanc Apollinaris,
FELICI *domino, pioque fratri*
Dicit Sidonius suus salutem.
Dic, dic, quod peto Magne, dic amabo
Felix nomine, mente, honore, fama,
Natis, coniuge, fratribus, parente,
Germanis, genitoris atque matris
Et summo patruelium Camillo.

Hanc ad familiam Felicem hunc rectè deduci satis rerum omnium affinitas peruincit; generis perenne nomen Felicium; eorum super Aquitanos eminens potentia, & quod hic à Fortunato dicitur, *progenies titulis ornata vetustis.*

INGENIVM AD CVIVS HVC NOVA ROMA VENIT.] Aut Romam illam orbis oculum reuiuiscere in Gallia, Felicis artibus, multiplici tū clade exsanguem, aut potius Constantinopolim æmulam alterius, commigrare dicit in Galliam, quod doctus Græcis in litteris Felix episcopus id vnus ciuibus suis præstaret, quod per plures Constantinopolis, quam *nouam* appellitare *Romam* mos fuit, docere solet. Ea quidem sententia nunc haud valde cogitanti occurrit, sed haud scio an simplicius de legatione Græcorum ad Felicem accipi possit, quod per litterarū tamē vlla monumēta neque dū cōperi. Callentē fuisse Græci sermonis Felicē indicio versicul⁹ est.

Felicis Nanneticiſama doctrinæ.

Si veniant lingua pariter Græca atque Latina, &c.

Et gentilitiam fuisse Felicibus, ex Theodorici Gothorum regis epistola ad Rom. Senatum cognosci potest; vbi Felix ille magnus, Cecropij dogmatis Attico se melle dicitur saginasse.

CVIVS AD ARATRVM.] vulg. *odoratum* al. *ornatum*. prius & si obest arti, prodest tamen sententiæ.

ALTERA NEC MVLIER CORDE RECEPTA FVIT.] Eximium in episcopo *castitatis præconium*; nimirum qualem requirebat apostolus σώφρονα & *continentem I. ad Tit. I.* Quantum ab hoc abeunt, quibus parum est, fœminam cordis recepisse penetralibus, ni thoro pariter associetur: & quorum in synagogis sine Baccho & Venere omne friget ministerium. Iis autem verbis, NVPSISTI ECCLESIÆ, spiritales eas nuptias commendat, quas, exemplo Christi D. N. Sponsi, & principis pastorum, *cum ecclesia ineunt episcopi Catholici*, quando *pronubo anulo* velut arrabone se despondent *ipsi virginem castam exhibere Christo*.

ILLA TIBI PROLEM PEPERIT.] De hac fœcundissima sterilitate prorsus, vt solet, diuinè lib. VIII. confess. c. XI. & lib. de Virginit. B. Augustinus. & verè canebat ille vates. *Lætare sterilis, quæ non paris, multi filij desertæ magis, quam eius quæ habet virum, Isai. C. LIV.*

Britonum seu Britãnorum errores; cõuersio.

INSIDIATORES REPRIMIS.] In nouis his Armorici colonis Pelagianæ sementis apparet succreuisse zizania, cum iactura viciniæ. quo Felici impensius gregi inuigilandum suo fuit. Etsi verò iam inde à Celestini pontificatu, qui, *vt Prosper lib. aduersus Collatorem loquitur*, à Pelagiano morbo Britannias liberarat, pestilentis eius veneni vis hominum animis erepta esset, relapsos subinde tamen crebræ arguunt deinceps in insulam missæ sanctorum legationes. *Constant. vit. S. Germani. Beda lib. I. C. XVII.* Adhæc mira Britannorum fuit in hæresi obstinatio, eo quoque tempore, quo Gregorij magni iussu AVGVSTINVS in Britaniam venit; quare & ab Edilberto Anglorum rege Christianæ & Catholicæ fidei neophyto grauiter attriti afflictique

bellis,

bellis, magno errorum ſuorum detrimenta mercati ſunt. Ceterum *Pelagium* fuiſſe *Brittonem* genere, etſi Scoticæ originis B. Hieron. præfat. in lib. I. & III. comment. ad Hierem. aſſerit: eiuſque peſtifera doctrina, vt Proſper ait, Auſtralem Borealemque Britanniam ante peruaſit, quam in Hiberniam, quæ Scotorum erat, penetraret, quo promptiùs eiuſce doctrinæ ſemina illorum animis hæſere, qui ex ijs inſulæ partibus Aremorico ſuperuenerant. Britonum verò & Britannorum, etſi promiſcuè nomen vſurpatum inuenio; Auſonianus tamen ille luſus aliquod innuit extitiſſe diſcrimen, quando cum Britanno bonum & amantem patriæ ciuem iungit, at Britonem bono iungi poſſe negat. Vnde & ſimpliciter pronunciat. *Nemo bonus Britto eſt.* & rurſum. *Nec ſe quit iungere Britto bono.* Epigramma eſt hoc.

Pelagius Hæreticus.

Britonis & Britanni diſcrimen.

Siluius ille bonus, qui carmina noſtra laceſſit.
Noſtra magis meruit diſticha Britto bonus.
Siluius hic bonus eſt. quis Siluius iſte? Britannus.
Aut Britto hic non eſt Siluius, aut malus eſt.

Inſulæ Romanæ indigenis nomen vetus relinquere videtur Britannorum, at Scotis Pictiſque progenitoribus & Britannica gente natis dare Britonum. idque ipſum B. Hieronymi loco, quem antea retuli, poſſe videor confirmare, cum Britonem fuiſſe tradit Pelagium, & Scoticæ gentis è Britannorum vicinia habuiſſe progeniem. quaſi diceret, maiorum à Scotis obſtare genus, cur Britannus omnino dici cenſerique non poſſet. Beda quoque lib. I. cap. I. hiſtoriæ reſpiciens vltimas origenes, *Britones*, ait, *ex Armoricano tractu in Britanniam aduectos, Auſtrales ſibi partes inſulæ vindicaſſe.* Sed incolis Britanniæ vtrumque tamen conueniſſe nomen, docemur exemplis. *Iuuenalis ſatyr. XV.*

Qua nec terribiles Cimbri, nec Britones vnquam. &c.

Et Gregor. Turon. Vinnochum è Britannia aduenam transmare, Britonem nuncupat. *lib. V. C. XXC.* vnde Auſonius ad aliquod gentis idioma, vel trãſmarinũ vel patrium alluſiſſe potuit.

VII.

POEMA quod in CANTICVM euasit ECCLESIÆ notissimum, gloriosæ CHRISTI anastasis memoriam extollit: & ad illius diei lætitiam efficiendam in animis maiorem, vernantis anni gratiam & venustatem insigniter commendat, ostendens eius temporis vicissitudine, sidera, elementa, stirpes, animalia ceterasque partes Vniuersitatis, cum CHRISTO resurgente, noua quadam facie velut renasci ac reparari. Inde CHRISTI parem cum patre maiestatem, mortem descensumque ad limbum, & reditum eius ab inferis triumphalem, denique Saxonum baptisma ex veteri ecclesiæ instituto paschatis festo frequentari solitum, enarrat: ex omnibus contra huius & præteritorum temporum errores remedia pariter & documenta relinquens. Detraximus autem de titulo glossema, quo Calar. exemplar rectè monebat, *elegiam hanc falsò hucusque Lactantio Firmiano adscriptam*; Quare & intempestiuè Sixtus Betuleius suis scholiis apud Lactantium, hoc poëma suscepit illustrandum; quod Victor Giselinus ad Prudentium, meritò laudauit, FORTVNATI PVLCHERRIMVM HYMNVM APPELLANS.

Paschalis hymnus Fortunati.

QVA VAGVS OCEANVS.] Emendauit hic ἀντιβάλλης Georg. Fabr. *Oceanus*, sed quod dici solet, IDEM ACTII, QVOD TITII; cùm & cæsura poëtam subleuet, alias non valdè canonis solicitum, & Oceanum non pati eam generis mutationem haud nesciret. Multò meritò magis ipse vapulet, qui tredecim prorsus ex hoc poëmate disticha sustulit, in quibus *de Saxonum regeneratione, baptismi ceremoniis & candidatorum vestitu agitur*. Quod sanè si spôte peccauit, peius non de Catholica religione, quá Saxonũ vniuersa natione meritus est. Sic & in seq.

G. Fabricius malæ fidei & falsi reus.

HORARVM SPLENDOR SCRVPVLA, PVNCTA FOVENS.] dum contra exemplaria vetera substituit *scriptula*, sano quidem, non ægro medetur. Calar. legebat, *Scrupula cuncta*. Colon. *scrup. puncta*. Sed prior lectio videatur præferenda, nisi ille ex horis ad

scrupula

ſcrupula punctoſque deſcenſus magis arrideat. SCRVPVLA autem in menſuris poni, ex Varrone liquet I. de re ruſt. c. x. Martial. lib. IV. epigram. XXXV.

Ergo nec argenti ſex ſcrupula, Septitiane,
Miſſi; &c.

Si tamen ad illud Ouidij reſpexiſſet,

Eſt genus in totidem tenui ratione redactum
Scrupula, quot menſes lubricus annus habet.

Poterat videri *ſcrupula aut ſcriptula*, ex duodecim *ſcriptorum*, vel, vt Muretus, *ſcriptorum* ludo ſumpſiſſe; ſed reconditius hoc forte, quam pro Fortunati ſæculo.

NEC VOLVISTI ETENIM.] Mutatus erat hic verſus & ſententia & verborum traiectu. Calar.

Nec noſtro tantum voluiſti è corpore naſci,

Qui ſenſus cum & expoſitus ad calumniam & veterum exemplarium fide careat, noſtro poſthabendus eſt. Neque enim propriè ita vniuersè dixerimus *ex noſtro corpore Chriſtum naſci*; ſicut ex Abrahami ſemine, *quod* clementiſſime *apprehendit. Hebr.* II.

CANDIDVS EGREDITVR.] Vſus CANDIDI AMICTVS ad animi puritatem ſignandam hoc etiam ſæculo, vt antegreſſis omnibus, in eccleſia frequentatus à recens ablutis Chriſtianis neophytis. In pentametro autem.

Atque vetus vitium purgat in amne nouo.

Giſelinus alluſiſſe putat, ad illud Aurelij Prudentij de Baptiſterio, hymn. 8. peri ſtephan.

Hic etiam liquido fluit indulgentia fonte,
Ac veteres maculas diluit amne nouo.

ASPERA GENS SAXO.] Mendoſiſſime hic vulg. *Aſper agens Saxo.* Hæſitet quiſpiam ecquid tantis locorum interuallis extiterit hic negotij Saxonum genti, adeoque in oram hanc maritimam quomodo traducta peruenerit ad Nannetes. Memineris velim, quæ antea ad epiſtolam hac de re notaui, quibus etiam propinquiora iam adiicere placet. Francico

ſurgente

Saxonum baptiſmus qua occaſione in vltima Gallia celebratus.

Saxonum in Gallia varii caſus.

ſurgente in Galliis imperio Alemani, Saxones & Thuringi validiſſimi gentium à tergo trans Rhenum relicti non ſine formidine armorum, quibus florentes in Gallia vicinoque Rheno Francorum res interpellarent. Franci itaque ne id ſibi eueniret ab his, quod Gallis fecerant ipſi, crebris expeditionibus Saxonum feritatem domare aggreſſi ſunt, & tandem Thuringiæ exciſo regno, eos fecere tributarios. *Gregor. lib* III. c. VII. *& lib.* IV. c. X. *&* XIV. Inde cum mox fœderum pœnitentia, & ſeruitij impatientia, arma rebelles in Chlotarium regem ſumpſiſſent, is *comportato trans Rhenum exercitu*, verba Gregorij ſunt, *maximam eorum partem deleuit*, vaſtata amplius etiam Thuringia, quod Saxonibus aduerſum ſe ſuppetias tuliſſet. In tantis ergo cladibus fidei proximum eſt, magnam vim captiuorum tota Gallia fuiſſe diſperſam. *Fortun. vita S. Germani* c. VII. VI. *& Greg. li.* VII. c. XLVI. Fuit hinc etiã tempus, quando ipſi Gallias infeſti vltrò laceſſiuere. Sed infelicior eorum extitit aduentus, Guntramo rege, ſub an. Domini DLXIX. cum Alboini regis auſpiciis Longobardorum copiis immixti parumque felices ex Italia reuerſi Mummuli Ducis virtute magnam in Gallia cladem acceperunt. *Gregor. lib* IV. c. XXXVII. Repoſiti quoque Sigeberti Mediomatricum regis miſericordia in Aruernis. & ibi quia noxij, incolis negotium faceſſebant, tandem locis, vnde egreſſi erant, ſunt reſtituti. Quæ quidem Guntramo & Sigeberto regibus ſub Chriſti annum DLXX. & quod excurrit, ita geſta; quo tempore Felix apud Nannetes maximè floruit. vt ſatis vel hinc etiam cauſſæ ſuppetat, cur Saxones ad Felicem putemus vſque in Armoricum perueniſſe, ſalutis eorum amantiſſimum. Addo, in more etiam tunc fuiſſe optimorum antiſtitum, vt Gregorij magni exemplo docetur, ORBOS CAPTIVOSQVE PVEROS ANGLOS & SAXONES PRETIO COEMERE, ET CHRISTIANÆ FIDEI ELEMENTIS IMBVTOS, ADDVCERE DONVM DOMINO, vt Iſaias loquitur, & offerre Deo victimas in odorem ſuauitatis.

VIII. FE-

VIII.

FELIX quo colonis ac ciuibus suis aquarum oportunitate copiaque prodesset, opus immensum aggressus fluuium pręcipitii cursu euntem aliorsum auertit, flexitque quo voluit: nam monte perfosso alueum eo fecit loco, vbi antea collis erat, atque inde aggere pristinum alueum explens culturæ sic aptauit, vt *qua naues ante ferebantur, istac cum oneribus iam plaustra commearent.* Magnitudo operum & artis, ipsaque naualis rei mentio, mihi pene persuadent de ipso hæc omnia Ligere fluuio accipi posse, etsi vt de minoris famæ Cariaco interpreteris, nihil impedio; nam abest ille à Nannetum vrbe prope, & celebratur versibus lib. v. huic eidem Felici inscriptis:

Felicis Nannetici magnificentia.

Qua tua rura lauat vitrea Liger algidus vnda.
Cariaci speciosus ager deuexus in amnem.

Quod si de Ligere, vt velim, accipias, erit vnde discas, huius æui pontificibus nec opes defuisse, nec operas, instrumenta munificentiæ ac liberalitatis, adeoque oportuna sæpe fræna contumacibus. scio istuc maximè displicere ijs, qui hæc minime didicerunt contemnere, ecclesiasque mallent, quo ruerent facilius, esse pauperrimas; sed meminerint iam olim illis promissum: SVGES LAC GENTIVM, ET MAMMILLA REGVM LACTABERIS. ISA. LX.

ET QVO PRORA PRIVS.] Ad cetera huius poëmatis menda, illud accesserat insigne, vt in editis legeretur.

Pro rabidis vndis huc modo plaustra meant.

Sed Colon. M. S. reddebat verbis sententiam, versui concinnitatem: & *proram* fuisse scriptum, ne librarij quidem occultare potuerunt, cum in hisce comprehensionibus. *Pro--rabidis* emineat sponte, nedum eruatur. Atque hæc fermè Felicis Nannetum memoriæ gratiæque data à Fortunato. Is autem anno Childberti regis VII. inguinaria correptus, quod luis genus olim in Galliis fuit formidabile, anno episcopatus sui XXXIII.

Septuagenarius ex hac vita migrauit, MONNICHIO consobrino relicto successore *Gregor. lib. VI. C. XV.*

IX.

B Nicetius Treuirorum antistes.

NICETIVS Lemouici apud Aruernos ingenuis ortus parentibus lux & sidus TREVERICI soli & gemma quædam sacerdotum illius ecclesiæ quondam extitit. Eius vitam Gregor. Turon. proprio commentario ex Aredij narratione pertexuit, qui & apud Surium Octobri mense legitur. Sunt autem non pauca, vnde conijciam B. Nicetium sanguine propinquum fuisse magni illius NICETII Aruerni, quem Sidonius Apollinaris lib. VIII. epist. VI. hoc extollit præconio, *Flauius Nicetius vir ortu clarissimus, priuilegio spectabilis, merito illustris, & hominum patria nostra prudentia peritiaque iuxta, *maximus.* nā ex Aruernis Nicetius hic noster à Theodorico Mediomatricū rege in Treuiros missus, & S. Gallo, qui à Treuiris expetebatur, ob generis claritudinem & sanctimoniam vitæ, antelatus, ipseque magna in regno autoritate, & spectatis fuit opibus. Illud prorsus in eo admirandum, quod ad cleri ordinem non factus modo & institutus, sed natus etiam videretur; si quidem cum CORONA, quo modo clericis eam gestare tunc etiam mos erat, rarescentibus in orbem pilis, infans instar attonsi ex vtero prodiit. vir vtique apostolicus, non sui magis quam regum, tyrannorum satanæque victor ac dominus. quem ego, cum alibi prolixè laudauerim, non comittam, vt eius hic encomia rursum deteram, illud ex Gregor. vsurpasse contentus. *Erat apud vrbem Treuericam vir eximiæ sanctitatis, non solum in prædicando admirabilis facundiæ, verumetiam in operibus bonis ac mirabilibus celeberrimus habebatur in plebe. lib. X. C. XXIX.* &, *Nicetius ipsius* [*Treuericæ*] *vrbis episcopus eleemosyna, caritatis sanctitatisque totius refulsit merito. De gloria confessorum. C. XCIV.* Vixit sub Theodorico, Theodoberto F. Theobaldo N. Chlotario Mediomatricorum regibus. Iniit pontificatum Treuiris Anno Christi circiter

B. Nicetij genus.

Vitæ exordium.

Sanctimonia.

DXXXII.

DXXXII. abiit è vita ſub annum domini DLXIV. die nonarum decembris, quæ ei in eccleſia natalis eſt; etſi Kalendas Octobris ei attribuant nonnulli. Memoria B. Nicetij hodieque in *Treuirorum ſuburbano* viuit apud D. Maximini, quo loco & Gregorij Turon. ætate colebatur. vt ipſe lib. de glor. confeſſ. meminit. c. XCIII. Abeunt δυσ Δ]απυσῶν. qui Nicetium XXXI. numerat Treuericæ ſedis epiſcopũ, cũ ſit vndequinquageſim⁹.

Diſceſſus è vita.

Sepulchrum in Treuiris.

SPLENDOR, APEX FIDEI, PONTIFICVMQVE CAPVT.] Exaggeratio hic inſignis & cui par tamen Nicetij ſanctitas & fides; quomodo autem caput epiſcoporum? vt ſcilicet METROPOLITANVS prouincialium. vnde clariſſimus vir T. VII. ſuorum annalium ad annum Chriſti DXXIX. hoc proferens poëma, *icirco*. ait, *Nicetium Pontificum caput hic appellari, quia nobiliſſimæ præfectus eſſet eccleſiæ* TREVIRENSI, *cui complures ſubiacerent epiſcopi*. Addo vetus etiam & ſolenne eſſe eccleſiæ TREVERICÆ primatum adeo Galliarum omnium ab antiquo ſibi vendicare, eamque in rem, cum Arelatenſi certamen dignitatis, domeſticæ laudis ſtudio, haud defugere. Id quod olim ex Athanaſij non vno loco peruinci poſſe mihi perſuadebam, qui MAXIMINVM & PAVLINVM celeberrimos TREVIRORVM epiſcopos ſimpliciter GALLIARVM appellare ſolet metropolitas. Eoſdem quoque ſatis liquet, prærogatiua loci, & inclytæ vrbis, præ ceteris Galliæ clariſſimis eccleſijs, in cauſſa religionis ferme vnos extitiſſe duces, & in Pannonia Græciaque legationis aduerſus Arrianos ſuſceptæ princip es. Accedebant tam luculenta egregieque à variis PONTIFICBVS teſtata diplomata, quibus primatus hic confirmabatur eccleſiæ Treuericæ, vt fidem haud difficile facerent homini non valde pertinaci. Omninoque hanc primatus dignitatem à SANCT. EVCHARIO D. Petri diſcipulo ad ſe allatam, poſteaque Helenæ & Conſtantini fauore AGRICIO de nouo, Silueſtri pontificis autoritate ſancitam poſteri gloriantur omnes, perantiquis etiam verſiculis Silueſtri beneficium & verba referentes.

B. Nicetius quomodo pontificum caput.

An primas omniũ Galliarum.

Accipe primatum post Alpes TREVIR *vbique.*
Quem tibi ROMA *noua lege dat, & veteri.*

Hæc in illa parte erant, quæ rem prorſus efficerent probabilem; neque vlla me de primatus excellentia tot inſpectis diplomatis ratio fugere poterat, cum ſcrupulus interea haud omnis eximeretur, quod eam primatus amplitudinem Gallia tranſalpina tota diffuſam, etſi iure traditam, poſſeſſam tamen, exemplis oſtendi vix poſſe cernerem. Singulæ namq; Metropoles in Gallia ius diœceſeos quæq; ſuum ordinarium, retinuere mordicus. Et ſicui eccleſiæ munus vicarium, vt Arelatenſi, verbi gratia, ſumma ſedes delegauit, id extra ordinem, & ſalua ſemel inita partitione diœceſeon, contigit. Neque verò ad alteram ſententiam probandam ſatis mihi habere momenti viſa ſunt, quod *Treuerici epiſcopi eidem & Gallorum*, tam amplo interdum nomine appellentur. Nam & Gelaſius papa, epiſt. ad Dardanos, quę numero XI. eam TREVIRIS laudem conceſſit, *quod ipſorum epiſcopi, modeſtia cauſſa, ſui faſtigij gloriam cum vrbis etiam imperij ſede florentis gloria ac magnitudine, haud cupiſſent exæquari.* Habet hoc præterea conſuetudo veterum ſcriptorum & ſermo familiaris, vt infinitè quædam exprimat, cum hoc ſcilicet non agitur, vt loco, tempore aliiſq; conditionibus res afficiatur. Obſeruatum id memini in pereruditis illis ſcholiis, quæ nunquam Auguſtæ Vindelicorum cum B. SEVERINI Pannonij vita ab Eugippio ſcripta in lucem exierunt. vbi c. XLI. VALENTINVS dicitur Rætiarum epiſcopus, id eſt, certæ in Rhetiis ſedis. Sic apud Sozom. Euireas Epiri Epiſcopus, Rhodanius Galliarum, Gregorius Hiſpaniarum apud Seuerum, & B. Hieronymum in Chronico, Dionyſius etiam Italiæ dicitur Athanaſio, qui Mediolani, cui quidem tam generali appellationi par poteſtas ſubiecta non fuit. Sed conditionem, inquies, vrbium ſecuta metropolitarum dignitas: cum itaq; Treuiris olim ſedes imperij, eius antiſtitem vrbis par eſt ſentire omnino Galliarum omnium fuiſſe patriarcham. Non ſum neſcius ſic quondam contra Gela-

Epiſcopi certorum locorum aliquando nationum nomen adepti apud ſcriptores

Metropoles & ſedium ſacrarum dignitates non ſunt iuris profani.

ſium papam pro Acacio argumentatum Euphemium patriarcham Conſtantinopolitanum: & ita ſenſiſſe Beatum Rhenanum & ſimilis farinæ nonnullos, & de partitione diœceſeon ſic feciſſe ſcriptum, ceu temere illæ paſſim pro cuiuſq; vrbis ſtatu ac conditione, vt alia aliam in imperio Romano olim anteceſſiſſet, ad faſtigium coortæ, & Metropoles eſſent adeptæ. Sed eſt illa ſententia hominum, qui, vt nihil ordine ac ratione fieri in eccleſiaſtica hierarchia optant, ita huius ordinis ac diſciplinæ œconomum Pontificem Max. Chriſti vicarium, vel in primis oderunt, eiuſq; poteſtatem pro ſuo virili atterere atq; conuellere quoquomodo ſtudent. Et quia à doctiſſimo Turriano aliiſq; controuerſiæ ſcriptoribus, hoc negotium iam dudum expeditum eſt, & exempla vetuſtatis, vt alibi copioſius oſtendi, hanc nebulam facile diſpellant, non faciam hic longius. Nec inficias ibo tamen, quod B. Clementis & Anacleti pontificum epiſtolis tam perſpicuè traditur, in Metropolitarum & illuſtriũ ſedium aſſignatione multò maximè priſci ſplendoris & potentiæ habitam rationem, vt nobiliores fermè vrbes autoritate ſacrorum ceteris eiuſdem prouinciæ & diœceſis longè anteirent. Quare nec æſtimem improbabile, haud paulò ampliorem antiquitus Treuericæ ſedi diœceſin attributam, multaque extra ordinem, vt ſolet, eidem vel Cæſarum gratia, vel Romanæ ſedis indulgentia contigiſſe, quæ vti nec perpetua, ita genere quodam ſuo, dicere auſim, extitiſſe reſtrictiora. Pandam nunc etiam, quid hac in re teneam comperti & explorati. Florenti quidem iſtic & incolumi imperio Romano, TREVIRORVM EPISCOPVM pro certo affirmamus fuiſſe PATRIARCHAM, & Belgicæ vtriuſque tenuiſſe primas. Id quia exhibitis pontificum Romanorum tabulis, & exemplis ab antiquitate repetitis alibi demonſtrare conatus ſum, illud ſolum in præſentia afferam, eo de iure Rhemorum præſuli adeò nihil Treuirenſem Archiepiſcopum voluiſſe concedere vnquam, vt inclinatis etiam rebus, cum iam Franci potirentur Galliarum, Rhe-

Pro epiſt. pontif. lib. 3. c. 8. & lib. 1. de Hierarch. ordinat. miniſtr. eccleſiæ c. 16. & alibi Bellar. Tom. 1. contro. 5. l. 1.

Treuirorum archiepiſcopus olim Galliæ Belgicæ primas.

Rhemensis superior, ei tandē æquatur.

rum, Rhemosque B. REMIGII sanctitas vehementer attolleret, eo vtrinque sit descensum, vt æqualiter inter se partita dignitate, in Synodis & ordinationibus vnà ius dicerent, ipsæque ecclesiæ se tanquam sorores agnoscerent, quo nomine B. Remigius ipse suo in testamento, quod legitur apud Barnabam Brissonium, Treuericam dignatus est. At enim verò vt rarum, nedum diuturnum in summo fastigio est consortium, subinde commutata hac specie gubernationis, ita vtrinque ius temperare placuit, vt quis quem ordinationis ætate superasset, is alterum publicis in cœtibus & conuentibus anteiret; quod ius vetus scriptor apud Amoinum lib. v. c. XXI. disertè quoque in regis consecratione, præsente Hincmaro, obseruatum, annotauit. Meminimus etiam nos sub Eugenio pontifice in concilio Rhemensi hac ipsa de caussa ab Adelberone Treuirensi archiepiscopo, qui tum ibi præsens aderat, acre fuisse susceptum certamen, quod nec sine vulneribus & pugna, adeò non sine rixa abiit & iurgiis. Iam verò cum Belgicæ II. attributæ fuerunt vrbes episcopis in primis claræ, vt Suessiones, vbi regia Francorum, Catalaunum, Belluacum, Ambianum, Augusta Veromanduorum, aliæque cōplures, hisque accederent nonnullæ Germaniæ I. & Belgicæ I. quæ solo in obsequio perstiterunt, facile apparet non abs re dictum à Fortunato, Nicetium fuisse *summum quendam pastorem & caput tot pontificum*, quot ecclesiæ Belgicæ tum egregios episcopos numerabant. Hancque opinionem nostram ea denique Pontificum priuilegia stabiliunt, quibus etiam inferioribus sæculis *episcopo Treuirorum* non Galliarum vniuersè, sed *Galliæ Belgicæ primatus conceditur.*

Belgicæ II. prouinciales ecclesiæ.

X.

REDIT ad ingenium poëta, eumque se in huius castelli descriptione præstat, quem solet in omni loco, nimirum satis fortunatum. Nihil itaque huius argumenti attingam, quod

tam peri-

tam peritè ornatèque ab eo tractatum est. De situ nihilominus huius castelli alia occasione olim à me quæsitum est, ac dum in-ibi sanè res esset, vt eum quasi manibus tenerem, tum duo me à præsenti quasi spe remouebant. Primum erat, quod in vulg. legebam. *Rhodanus maximus*, & *Medulanum*, quorum percunctando ne vestigia quidem indagare poteram; alterum erat autoritas Reuerendi ac nobilis Gulielmi à Quad Treuericę ecclesiæ Archidiaconi excellenti doctrina & magnis ornamentis animi fortunæque viri, qui qua facilitate in omnes est honestarum artium ac doctrinarum amantes, cum me ita de huius loci situ differentem audisset, vt in ipsius Archidiaconiæ titulo, infra Caradunum, haud longè Confluentibus, ea regione ponerem, vbi hodieque arx visitur, quam vulg. Bischoffstein id est, episcopi rupem siue saxum idiomate suo nuncupant; ægrè mihi assensus est, tum quia huiusce rei documenta clariora non suppeterent, tum quia priscæ artis ac molis opera tam præclara, cuiusmodi hic poëta describit, ibi nulla iam agnosceret. Ceterum quia illo tempore (officij enim caussa illi aderam) ita tum ad viuum resecari lis ea non poterat, vbi ego in pristinas me cogitationes postea abdidi, oblatum denique peruetusta & semilacera in sceda idem hoc poëma cum hac epigrapha. DE CASTELLO Bischoffstein SVPER MVSELLAM A B. NICETIO EXSTRVCTO, planè mihi fidem fecit, indidem loci, quo dixeram, reponendum. Accesserunt ea quoque inde indicia, vt dubitare iam amplius me non sinerent. Postquam enim ex Metropolitanæ ædis bibliotheca Fortunati operum exemplar egregium Treuiris nactus sum, vbi *Rhodanum maximum* antea legebam, ibi sic reperiebam scriptum.

Quem Musella tumens, Rhodanus quoque paruulus ambit.

Inueneram interea quoque lustrando, propè abesse à colle, in quo hoc situm castellum, riuulum; hodieq; truncato nomine RHON dici ab accolis. RHODĀNO igitur tandē apud MOSELLAM reperto ad hūc facilè erat tanquam ad lydiū lapidē exige-

B. Nicetii castellum.

Castelli situs.

Rhodanus riuulus.

rei ignoti

re ignoti nuper castelli situm. Alibi vero ostendero, lusum hunc quo grandia locorum ac fluminum ad minuta veteres transferebant, vsitatum quoque fuisse in Treuiris. Et in MEDIOLANI voce suspicatus non raro sum vsu id venisse. Eximiæ fertilitatis ager est, qui inter arcem hanc & Mosellam interiacet. Hîc autem pagus est MAGNIACENSIS, cuius vicus AMBITARINVS in quo natus C. Caligula: pagum enim hunc nos alibi descripsimus, triquetram regionem illam, in qua olim RIPANI, siue RIPVARII sedes habuerũt, cui⁹ manet in vulgari lingua nomẽ Meinfeldt / seu dicas campũ Meyn aut MAGNIACI, q̃ & eiusdẽ regionis oppido hæret vocabulũ. Fortunatũ igitur, arbitror, otiosius hoc excepto nomine, q̃ incolas audiebat dicere, MEYN FELDT, aut Meyenlandt / transtulisse Mediolanum. Et verò non aliter in Teutonum lingua MEDIOLANVM hodieque sonare, quam Meylandt / sciunt mecum omnes, quotquot Germanicè sciunt. Atque hæc mea coniectura, si cui probari per omnia non potest, is, per me licet, aliud sibi MEDIOLANVM isticalibi quærat; aut vetus etiam, si ita placet, in ipso Nicetij castello resuscitet, si quidem Mediolanum appellatum eum ibi collem velit, qui veterem aulam sustentabat, quemque muro deinde facto, B. Nicetius triginta in orbem turrib⁹, ita vt medius esset, incinxit. Extra Insubres autem, Mediolani nomina, locaque, olim reperta, ne dubita; nam & in Aquitania celebre fuit Mediolanum Santonum, & Mediolanum etiam Ptolomæus memorat in Britannia: apud Ammianum Marcellinum lib. XV. TVRINI ITEM MEDIOLANVM OSTENDVNT: similique originatione celeberrimum in Treuiris nouimus monasterium apud Sarauum fluuium, MEDIOLACVS à lacu cui adiacet, ita dictum, quia lacus is montibus vndique medius includitur. Neque in MEDIOMATRICVM notione, dispar ratio. Quod vero temporum iniuria prisci cultus & magnificentiæ arx hodie parum retineat, id, qui in longe maioris famæ & molis operibus euenire quotidie cernit, hic item accidisse, mirari nequit. Merito igitur vsurpem

Magniacũ C. Caligulæ patria Ambitarinus Vicus.

Mediolanum variũm.

turpem illa Rutilij.

Agnosci nequeunt aui monumenta prioris,
Grandia consumpsit mœnia tempus edax.
Sola manent interceptis vestigia muris,
Ruderibus latis tecta sepulta iacent.
Non indignemur mortalia corpora solui;
Cernimus exemplis oppida posse mori.

Et si quis vrgere pergat, eadem opera postulem exhiberi mihi vestigia fabricarum, & prætoriorum multiplici forma blandientium, quę passim Mosellæ ripas vtrinque magnifico iuxtà ac amœno aspectu obsedisse, Cygnus ille Mosellanus in eidyllio suo cecinit.

Mosellæ prætoriorum & arcium ruinæ.

Quis potis innumeros cultusque habitusque retexens
Pandere tectonicas per singula prædia formas?

Inde post mirificam situs domorum, & arcium BVRGORVMQVE, varietatem.

Atria quid memorem viridantibus assita pratis,
Innumerisque super nutantia tecta columnis?

Vnum hic animaduerti velim ab ijs, qui cuncta ecclesiarum patrimonia nuper ijs obuenisse effutiunt, à quibus nescio Ducibus ac Comitibus: &, ceu in vltima quadam egestate vixissent, sic imperitissimè traducunt. At verò, vt iam alia taceam, hæc tanta fabricæ magnificentia, marmoris & columnarum ac turrium decus, balistarum item vsus, an non satis habent lucis & argumenti, non minus opum fuisse ac potentiæ, quam sanctitatis ac virtutis illorum etiam temporum episcopis?

Treuericæ & aliarũ ecclesiarum patrimonia haud nuperæ beneficentiæ.

QVEM MVSELLA TVMENS.] sic vetus scriptura in omnibus habebat exemplaribus: & manet ea pronunciatio in accolis. ex qua & relucet stirpis affinitas; cum Mosa, Mosella & id genus alia ab Hebraica matrice lingua, in qua מים est aqua, ortum habere videantur, id quod olim à peritis magistris meis ego didici; qui vel in vno nomine משה prophetæ, composito ex MEM vel MIN præpositione, verboque משה illud ostende-

 bant,

bant, *Tumen*, quia & celeriter & altissime, tot in se receptis fluuis & torrentibus, inflatur, de quibus nos suo loco.

Ballista castelli Nicetiani.

GEMINO BALLISTA VOLATV.] Recte veterum more, L. in ballista geminauit quũ ἀπὸ τοῦ βάλλειν eruditiores deducant. *Gemino* verò, ait, *volatu*, an quia cum machinæ olim essent hæ distinctæ. ὀξυβελεῖς scilicet catapultæ, quibus spicula & hastæ, & πετροβόλοι seu λιθοβόλοι ballistæ quibus saxa mitterentur, randem eadem machina *gemino* fungens *munere* vtrumque telum mitteret. Ita verò Silius lib. I.

Phocais effudit vastos ballista molares,
Atque eadem, ingentis mutato pondere teli.
Ferratum excutiens ornum media agmina rumpit.

An potius autem, quia inferior ætas vsum mutauit, vt eruditè in Poliorceticon 3. dialog. tradidit I. Lipsius. hic *gemino volatu* significat alas, quibus vtrinque spiculum seu hastile instar sagittæ communiri, & ad secandum aërem iuuari solet: Illud vtique præ altero arridet. Vidi equidem in armamentario CONFLVENTIVM, quod oppidum laude militaris disciplinæ olim excelluit, ballistæ specimen non ita multum ab illarum formis, quæ extant in Notitia imperij diuersum: nam spiculum seu hastile habebat circiter tricubitale, crassitie nouellæ querc⁹, in cetero retenta sagittæ forma, ingenti præfixa cuspide: rotisque instructa erat machina, & tortilibus illigata neruis, vt his contentis & reductis euibrari fortius telum, & tanquam ictu verberis excuti posset. Itaque facile hic mihi cernere erat, quod in Isidoro legitur, *Ballistam verbere neruorum torqueri, & magna vi iacere aut hastas aut saxa.* Sed legere hac de re te mallem, C L. V. quæ dixi, Poliorcetica, cum inter opera pacis ego me contineam.

XI.

B. Magnerici Treuirorum episcopi elogium.

VETVS hoc poëma, sed ἀνέκδοτον hucusque, & nouum damus ex ipsius D. MAGNERICI vita ab Eberwino abbate conscripta depromptum. Reperiebatur à me in bibliotheca monasterij

nasterij S. MARTINI, quod apud Treuiros proximè Mosellam, ex nobilissimi senatoris TETRADII domo surrexisse, constans maiorum traditio est. Et quiescit ibidem S. Magnericus magnis vtique clarus miraculis, Gregorio Turonensi perquam familiaris (testatur ipse lib. IX. c. X.) apud Childebertum regem gratiosus, cuius & filium Theodobertum de sacro fonte suscepit. *lib. VIII. histor. Franc. C.XXXVII.* Quod autem in Notis ad martyrol. Rom. ad XXV. Iulij quo die publicè ei honos habetur, vixisse dicitur circa annum Domini DV. nisi mendum est apertum, haud satis intelligo; floruit namque potissimum hoc sæculo exeunte.

XII.

Villicus Mettensis episcopus.

IN VILLICO Mettensi præsule ardens precandi studium, vigilem assiduamque gregis curam, misericordiæ ac liberalitatis in pauperes & egenos, ornamenta episcopis propria, laudat. Extat apud Mediomatrices episcoporum index à Paulo Cassinensi monacho inceptus, & à Sigeberto Gemblacensi continuatus, quem olim sua manu descriptum, R.D. Nicolaus Matthæi ædis primariæ canonicus, vir prisci moris ac regulæ, communicarat. huius autographum membraneum ibi postea in lectissima sua bibliotheca mihi domi suæ exhibebat R. D. Ioannes Anethus P. M. Collegij eiusdem Decanus, columen auitæ religionis & cleri decus, cui, patiere lector, vt breuiculo hoc sermone parentem. Sorbona certè vetus illa tantum eum fecerat, quantus in omni liberalium doctrinatum scientia apud omnes erat, πολύγλωττον scilicet, multi---scium, & Theologum deniq; haud actione minus, quàm θεωρίᾳ præstantē. Postquam verò in NICOLAI PSALMÆI Virdunensiū excellēti virtute sapiētiaq; Præsulis familiā venit, sua eum altius doctrina religioq; prouexit; nā & sempiterna memoria dignorū operum Nicolao consultor & autor extitit, eiq; oportunè affuit, quo illum orbis terrarū clarissimū TRIDENTI cōcessum ingenij ac doctrinę fama condecoraret, laterique Præsulis comes assiduus hæreret.

Ioannes Anethus Mediomatricum Decanus.

Hæc ipse de se tum ibi; sed mira modestia; cum inter alia, graui ac diserta oratione poneret nobis ante oculos illius reipub. suæ pereuntis imaginem, & longè tristiorem ecclesiæ faciem, orbis eam inclinationem simul monstrans, quem breui conuersum istic vidimus. In hoc itaque, quod apud absolutissimum hunc virum extabat, MS. exemplari, VILLICVS numerabatur XXV. episcopus. Sedisse notabatur, annis item XXV. sub apostolicis Pelagio I. Ioanne III. Benedicto I. Impp. Iustino & Tiberio Constantino. Obiisse verò diem suum Kalendis Maij. Quæ certè descriptio temporis, ad fidem Veterum optimè congruit, vt aliquantò copiosius alibi nos ostendimus. Ceterum vix risum tenui, cum ante hosce annos in Calar. exemplar incidens titulum huius poëmatis legebam : *Ad Villicum episcopum Melitensem.*

Metensiũ episcoporum index.

Villici ætas.

QVA SALIA FERTVR.] Vulg. Sallia. Mirè Mediomatricum vrbem fluuius hic & munit & ornat. Affluit ab occasu placidissimus è summo labens, admirabilem præbens naturæ lusum è longinquo vel alto prospectantibus, prius quam intra vrbis se mœnia insinuat, parallelo fermè cum Mosella gradiens, cordis imaginem, acto gyro, sparsior efficit; inde rursum coalescens, appetit arcem; & mox largior, in varia scissus, partim vrbem interfusus obit, partim mœnia foris alluit; donec ad extremum se condat in Mosellam. Magis eum lib. VII. poëta expressit, versu à nobis restituto.

Salia vel Sella fluuius.

Seu qui Mettin adit de sale nomen habens.

Longè igitur à prisco sono vox hodierna desciuit, quæ SELLA; deditque occasionem non nemini, cur Mosellæ appellationem vellet coalescere ex Mosa & Sella. Capitalior is, qui legem Salicam ab hoc fluuio deriuat. Enimuerò huius originis controuersia nullo modo scirpus est, vt sine nodo sit, quémadmodum nonnulli putarunt. Nam si à riuis ea sanè repetenda est, Salæ Franconicæ siue Thuringicæ Belgicus ille non concedit, si etymi proprietate certandum, commodius è Salia Salicam quam

Pap. Maff. annal. Francor. in Childeberto.

cam, quam è Sala efficias. Iam historia verò magis etiam huic sententiæ fauet: Francorum namq; gentem varijs sub regibus, certis necdum sedibus, probabile non fit, legibus iis vixisse, quæ SALICARVM vniuersitate comprehenduntur, potiusque cum imperio ipsorum nouo, dixerim nouas eas quoque emersisse leges, vita illa priore vagâ, leges & ciuilem excludente societatem. Atqui verò Francica dominatio Belgicis primum finibus nasci, atque inde, regulis sublatis, maiora etiam in vicina Gallia incrementa sumere cœpit: quem successum Sidonius obseruans, in panegyrico, quem Auito dixit, Francorum expeditiones vno verbo clarissimè depinxit.

Salicæ legis an a Salia origo.

Francus Germanum primum, Belgamque secundum
Sternebat, Rhenumque ferox Alemane bibebas.
Romanis ripis, & vtroque superbus in agro
Vel ciuis, vel victor eras.

Prima itaq; præda Francis obuenere Germaniæ I. ciuitates, è quibus Ficœlia, Bingium, Maguntiacum Argentoratus, & Belgicæ II. quas olim recensui. Ceterum duplex genus legum frequentant Galliæ; alterum appellant SALICÆ, quod restringunt multi, vt solum hæreditates Francorum vetet transferri ad fœminas; alterum GVMBETTÆ, vel GVNDIBETÆ à Gundibaldo & Sigismundo veteris Burgundiæ regibus, quæ lex iuri Romano propinquior. Io. Til. lib. I. com. de reb Franc. Io. Marian. l. v. hist. Hisp. Quæ igitur iustæ caussæ extiterũt, vt illæ Burgundicæ, domitis regibus, etiam à Francis sancirentur, eędem verò iustissimæ tũc suppetebant in nouo regno cõdendi nouas, & ab euentu loci, & populi, aut quod magis arridet, à rei natura dicẽdi SALICAS. Atqui dubium, inquis, non est, Francos Salios à Sala flumine magnæ Germaniæ nuncupatos, vt Marcellinus autor est, ab ijs verò legẽ manasse Salicam. Equidem à Frãcis Saliis, quicunq; tandẽ illi, legem eam ita dictam, haud magnopere contendã, neq; ita sentientibus omnino velim refragari: valdè enim in huiusmodi ἐπέχω, meq; sustineo, haud nesci-

Leges Franciæ.

Franci Salij.

us interim quibus copiis Adrian. Iun. in Batauiæ suæ cap. IX. pugnet in eos, qui Francorũ non ἀπογένως tantũ, quod fatetur, sed genitalẽ sedẽ apud Mœnum collocant, vel a Sala etiam fluuio Albis aduena Salios deriuant, cũ peruicisse quoque se putet, Saxonum & Francorũ gentẽ, cuius meminere veteres, vtranq; siue maritimã fuisse, siue littoralem, vt excellentem & nauigandi & natandi vsum haberet consensu omnium. Sed audire tamen iuuet Ammianum Marcellin. de Francis Saliis, alterum enim Francorum genus sub communi Germanorum natione delituisse perhibent; quo modo B. Hieron. in vita Hilarionis, *apud historicos*, ait, *vocatam Germaniam, quæ sua ætate Francia dici cœperat*, eiq; consentiunt Procopius & Agathias. Iulianus itaque, qui Apostata nostræ religionis, per Rheni oram tendens, comperto, Francos Germaniæ II. in qua erat Tungrorum ciuitas, infestos imminere. *Petit primo omniũ*, inquit lib. XVII. Ammian. *Francos eos videlicet, quos cõsuetudo Salios appellauit, ausos olim in Romano solo apud Toxandriam locũ, habitacula sibi figere prælicenter.* & lib. XXVII. *Gallicanos tractus Franci & Saxones iisdẽ confines, quo quisque erumpere potuit terra vel mari, prædis acerbis incendiisq; & captiuorũ funeribus violabant* Signatè nimirum vtrobiq; præbentur indicia locorum, è quibus eruperint, quæ eadem ferme loca armis Cõstantij, Constantini, Valentiniani & ceterorum peragrata, quoties Francorum motus, limite malè pacato, essent reprimendi. Testes Panegyrici, qui sæpius hæc iterant. *Terram Batauiam à diuersis Francorum regibus occupatam*, &c. *Multa Francorum millia qui Batauiam aliaque cis Rhenum loca inuaserant:* &c. *Treuirorum ac Neruiorum arua receptum in leges excoluisse Francum.* Sed, redeo ad Iulianum. Is vbi in Tungros cum exercitu accessit, mox habuit Francos Salios missa legatione supplices, vt in vicina Toxiandria degentes: nam Toxiandria, vel, vt posteri appellarunt, Taxandria Leodisibus & Brabãtiæ finitima olim fuit regio, cuius appellationis etiamnũ vestigia manẽt. Sunt qui S. Trudonis oppidũ vicinũque solum pro ipso Taxandriæ capite vsurpant:

Franci Batauiæ incolæ.

Taxandriæ.

vſurpant: ſed minime fallunt, qui in Teſſenderlo pago Leodicæ ditionis extremo, haud procul Dieſta, non obſcuro Brabantiæ oppido, oſtendunt imaginem priſcarum ſedium; aptèque *Lo* particula quadrat, quæ loca alta ac in palude ſita notat, ceu diceres Taxandrorum paluſtria, cuiuſmodi compoſitio eſt in Venelo Gelriæ, Borkelo, Beuerlo. Illud quoque certiſſimum: Traiectenſi olim diœceſi, & Auſtraſiæ Lotharijue regno Taxandriam fuiſſe contributam. Taxandriæ namque diſertim B. Lambertus celebratur apoſtolus, & cum Brachbanto veteres ſcriptores eam ferme coniungunt, ſic Notgerus antiſtes Leod. in S. Landobaldi vitæ libro I. *Teſtis eſt Taxandria poſt multos hinc annos à B. Lamberto idolorum culturis ſtirpitus liberata. Brachbantum quoque, &c.* In S. Huberti vita ſcriptor fere σύγχρονος & coæuus, cum Arduennam idolomania quoque repurgatam ab eo ſcribit, *illum*, ait, *denique extitiſſe opera fructũ, vt Taxãdria, & Brachbãte Deos falſos penitus aboleret.* Ad extremũ lib. v. ca. xxv. apud Aimoinũ, vbi partitio regni Lotharij accuratè deſcribitur, ſtudioſis cũ primis obſeruãda, numeratur in Caroli portione, *Comitatus Taxandria*; & ſuccedunt mox. *In Brachbanto Comitatus IV. In Haſpanio Comitatus IV.* vna tanquã ſerie continuata finitimorũ locorum. Cùm ergo hæc de Toxiádria vel Taxandria tam perſpicua ſint, facile intelligi ab omnibus reor, quã parũ ſibi ex iſto Ammiani loco præſidij cõparent, qui Francos hoſce Salios Germanicis iis iungũt, quos totis à Taxãdria regionibus diſcerni videmus, coluiſſeq; *non litora & penitiſſimas*, vt ad Cõſentiũ ſcribit Sidonius, *paludes*, ſed terram bene firmã & ſolidam aſperitate mõtiũ: multò minimè verò ex Ammiani loco, Salios ad Salam fluuium reuocari, cum Salam neque expreſſerit ipſe, neque iſtic locorum fuerit rectè aſſignaturus. An ergo refractarius ego impetraturum me ſperem, vt ad Auſtraſiæ Saliam vel SICAMBRORVM ISALAM iſti rem patiantur deduci? Iam dixerã id me poſtulare nequaquã; minus etiã ſperare, ſed id ſaltem cũ ſcepticis agere, vt ne hic decretis & axiomatis certandum, ſed anxiè & maturè

Taxandriæ priſcæ ſitus.

Salicæ legis originatio ſluctuans.

maturè sibi pronunciandum, intelligant. Atque, vt iudicium quoque interponam meum, fateor certè me nullas omnino rationes in veteri historia dispicere, quo minus LEX olim dicta SALICA sic censeri possit, quomodo in vetustissimis diplomatis legimus, TERRAM vsurpari SALICAM, quam I. Consultiquidam interpretantur FISCALEM, & REGIAM. Obseruauit id ante nos Beatus Rhenanus; *Salicas*, nimirum *terras vocari solere, principum libera prædia atque immunia*; vt Paulo Volzio, *Salicum* idem quoque sit, quod *immune* & *liberum*. Quod si Salicum Francis idem fuisse ex huius vsu vocis ostendimus, quod regis aut principis iure ac autoritate comprehensum, aut immune & libertate donatum, sanè quam ob rem ad riuos, & ignotas origines confugiamus, nihil vtique necesse est, nisi coniecturis, vt in re dubia, insistere semper iuuet. Adi ipsa cap. leg. Salic. Papirium, & Iunium cit. R. P. Serar. notas ad S. Kilianum. V. C. Marcum Veserum in Fragment. tab. antiq.

HOC METTIS FVNDATA LOCO.] Vlcerosus in vulg. ille locus erat, cum legeretur: *Hos metis fundata locos*. Sæpe venit in mentem mirari, quomodo essent MEDIOMATRICES nomine passi tantam imminutionem, vt ex sesquipedali vix retinerent dissyllabon. Sed non proprium id est huius, verùm commune vrbium, & locorum malum. Superesse itaque aliquando suspicatus sum compositæ vocis vnum modo membrum, scilicet MEDIO, quod geminato delta ac dein in cognatam literam versum, tandem extitisset METTIS, quam vtique scripturam veteres libri, scriptoresque Francici referunt. At alij a METIO legato quopiam, quem bello Gallico interfuisse aiunt cum Cæsare, Mediomatricos, siue Mediomatrices hoc ferre nomen contendunt. Sic Paulus Cassinensis aut Sigebertus; quisquis horum, procemij, quod MS. Metensis ecclesiæ episcoporum catalogo præfigitur, autor est. Huius etiam rei testimonio lapidem afferunt suo tempore istic repertum cum huius inscriptione distichi.

Mediomatrices vnde iam Mettis, vel Metis.

An a Metio?

Tempe

Tempore quo Cæsar sua Gallis intulit arma.
Tunc Mediomatricum deuicit Metius vrbem.

Adduntque lemniscum fabulosæ coronæ.

Suffetius dederat nomen cui Metius vrbi.

Etiam ab Euādri matre, & Metio Suffetio vrbis repetētes originem. Sed vt Metius quispiam ex illo grege militari vrbem eam adierit, huius in Cæsare tamen, aut idoneo quo veteri scriptore nullum hæret vestigium. Nec ante Francorum imperium, vt mihi quidem videtur, Mettis nomen apud latinos auditum est. Ipse ergo Paulus sibi similior, quando sic tradidit, inter alias etymi caussas, Mediomatricum nuncupari quoque à circumpositarum vrbium situ. *Habet namque Treuiros*, inquit, *Metropolin ab aquilone; Tullum à meridie; Virdunum ab occidente, inter quas floret quasi media mater.* Sed in magna linguarum confusione res etymologica, vt sentio, lubrica est. Situs enim hic, etsi in vrbe manet, in ciuitate olim tamen non obtinuit; cum Mediomatricum populus & Resp. (vocemus quippe iam ita ciuitatem) ex Cęsaris descriptione Rheno tenus imperitarit. *lib.* IV. *comment. Gall.* nomenque id ante extiterit, quam gens Romana ibi vinceret, quæ Cicerone orat. de prouinc. Consul. teste, deuictarum nationum nomina plerumque retinuit, nec deuictis noua semper imposuit. Maneat igitur, istam Pauli seu Sigeberti originationem ex vsu esse Latinorum, qui vt infinitis doceri potest exemplis, prisca domitarum gentium vt iura, sic & nomina, leui inflexione, sua fecerunt & ex agnominatione Gallicæ vocis Mitmethe aut Mitmathe, vel quęcunque demum alia fuerit, aptum lóco vocabulum dederunt, vt qui & medius Belgicæ I. & ob rerum vberrimam fertilitatem à matre vel matrice, quæ indices fecunditatis, nomen haud immeritò gereret. Id, si quis est, cui minus probari potest, facilè tamen arbitror mihi hoc iudices æqui assentientur, vbi ostendero in prisca Gallorum, aut etiam, si vis Francigenarum lingua, METHE, idem fuisse quod mater: id me scriptor, qui iam in manibus est, docuit; cum in B.

An quia in medio prouinciarum vrbium.

Methe vox prisca.

Germani Parisiensis vita testatur, matrem ecclesiam, quam hodie dicimus & matricem, fuisse METHE nuncupatam. verba eius sunt. c. XLII. *Cum aliquando ad possessionem matris ecclesiæ, quæ* METHE, *dicitur, sacerdos Christi accederet*: mansit & huius vocis & significati affinitas in illa præclara Leontij basilica, quæ lib. I. poëma. IX. dicta VERNEMETIS, seu magna matrix ecclesia: nam & vern idem hodieq; Germanis est, quod longum ac protensum: Quod si, vt mihi planè persuadeo, METHE Gallis erat mater, rectè, extrita prima parte nominis Mediomatricum, cósuetudo suscepit, vt à posteris etiam Mettis, id est, matrix ciuitas aut mater diceretur. Inuenio quoque multorum sententia huic vrbi DIVODVRO antiquitùs fuisse nomen, cui sententiæ quàm Itineraria Rom. non fauent, tam Ptolomæus adstipulatur, qui disertè, in Belgica μεσημβρινώτεροι δὲ, inquit, μεδιομάτρικες ὧν πόλις Διουόδουρον. Australiores sunt Mediomatrices, quorum ciuitas Diuodurum. Hac facit quoque Tacitus lib. I. Histor. cum Diuodurum Mediomatricorum oppidum memorans, inuisum tunc discordia Romanis, mox addit militem raptis armis ad cędem prosiliisse *innoxiæ ciuitatis*, & temperasse ab *excidio ciuitatis*. Ceterum huius ne vmbra quidem in posteris mansit. Atq; haud scio, an rectiùs Diuodurum ab ipsa Metti paullulum retrahitur THEODONIS VILLAM versus, aut circiter; sicut quibusdam àpud Abr. Ortelium in synon. placuisse reperio. Nam iter secundum Romanos indices è Treuiris Argentoratum erat; Diuoduro ad pontem Sarræ. At si quis Argentoratum petens iam Metim prius adeat, vt inde ad Sarræ pontem redeat, nulla alia interueniente causa, eum insanire potiùs, quàm proficisci hominum periti locorum dicerent. Sin autem ob nemorum densitatem, & asperitates montium, paulo viam militarem Theodonis villam versus olim detortam concesserimus, aliqua saltem moderatione vtemur, quæ inueniri in priore ista assignatione non potest. Extabat nuper Maguntiaci elegans epigraphe priscæ memoriæ.

Diuodurum vetus

P. M.

P. M.

PRIMNIÆ COMITILLÆ, QVÆ VIXIT ANNIS XX. CIVES * MEDIOMATRICA MATERNVS NEMAVSVS STRATOR COS. ET LVCIVS LVCINVS MENSOR FRVMENTI NVMER.

* ciuis.

SPECIOSA CORVSCAT.] Habet etiam hodie pulcherrimam hæc vrbs sane speciem; nobilisque in primis B. STEPHANI, & totius TRANSALPINÆ regionis ornatissima basilica variisq; templis fastigio turrium visendis, habetur inclita; multumq; retinet splendoris & magnificentiæ veteris, vt haud immerito Barthol. Cassanæus p. XII. catalogi gloriæ mundi, Galliam cum Italia cōtendens, Metim ausus sit ædium adparatu ac turritorum mœnium pulchritudine, facere æmulā vel ipsi Hetruriæ ocellæ FLORENTIÆ. At si pomœrium vetus spectes, extra fertilitatem, & arridentium vndiq; vitium, lætitiam, qua omnia loca vicina mire gaudent, magna iam ibi sacrorum culminum, templorumq; vastitas, præsertim ad occasum & meridiem, vbi regiis monumentis veterum antistitum religione ac sanctitate visenda templa, monasteriaque S. CLEMENTIS & D. ARNVLPHI hac memoria nostra steterunt, quorum cum mihi vix inter vineta extantia rudera sacrasque cryptas, R. & optimus senex Nicolaus Matthæi ostenderet, illud non sine iusto zelo mecum animo repetebam.

Metensis vrbis pulchritudo.

Damna bellorum.

ὥς δὲ θεῶ τεμένη καὶ τείχεα καὶ ναετῆρας
ζηλήμον δηΐων ἐξεκένωσεν ἄρης.

XVII.

CHARENTINI Agrippinensium præsulis rara & mirifica quædam extitit in omnes caritas, propensumque de exteris bene merendi studium. Maximè vero vigilantia in pastoris tuendo munere antistitem hunc commendauit, nam & populum suum aduersus errores diligenter protexit, & morū exemplis ac Christianæ disciplinæ præceptis, sedulo item instruxit:

Charentinus Agrippinensis antistes.

 Deni-

Eius vitæ commendatio.

Denique sacris ædibus instaurandis, iisque ornamentorum accessione noua cumulandis, laudem gratiamque apud posteros, Fortunati studio, promeruit. Qui vulgati extant mendosissime præsulum huius ECCLESIÆ CATALOGI, ij nimirum CHARENTINVM numerant VI. eius sedis Episcopum; sed vel me tacente, norunt eruditi istic præteritos eos non modo, quorum hic in terris obsoleuêre forsan nomina, sed quorum etiam clarissima priscorum è monumentis erui memoria poterat.

Coloniæ Agrippinensis origo.

AGRIPPINA COLONIA PRÆFERT.] Forte quomodo Flaccus dixit, *Metaurum flumen* & *Stertinium acumen*, cum antiquitas *Agrippinensem* quàm *Agrippinam Coloniam* dici mallet. Sed vsu prius id etiam inualuit. Non sine causa olim tamẽ, rectè Agrippina Colonia nec ne diceretur, quasi ab Agrippina Germanici coniuge, Tacito autore, deducta mecum dubitaui; quod alterũ mihi ex vtroq; statuendum necessariò colligerem, vel Tacitum à seipso diffidere, & parum consentanea loqui, aut lectionem quæ in libello de Germaniæ moribus adhuc manebat, mutandam fuisse, quod cum ab eruditissimo LIPSIO in commentariis ijs, quos ad Tacitum accuratè scripsit, prætermissum intelligerem, eius rei causam vt discerem, pro amicitia, quæ cum illo mihi apud Confluentes intercesserat, inter alias hanc ei quæstionem historicam ferre placuit, ad quam postridie Kalend. Decemb. an. M. D. XCI. Leodici degens ea rescripsit, quæ tum ad hunc locum, illustrandum tum ad intelligenda quædam alia, momenti quidpiam adferre poterunt.

Ab Agrippa, an Agrippina sit Colonia deducta.

Commemini, inquit, *de* COLONIA AGRIPPINA *te quæsisse, & nodum haud frustra nexuisse, vtrum Agrippa eam deduxerit, an neptis eius Agrippina. De ista quidẽ*, ni fallor, *omnes historiæ: tamen de illo Tacitus videtur autor: De moribus Germanorum*: QVANQVAM ROMANA COLONIA ESSE MERVERINT, AC LIBENTIVS AGRIPPINENSES CONDITORIS SVI NOMINE VOCENTVR. *Num ecce*, inquis, *conditorem appellat? Respondeo censere me eo loci legendũ*. CONDITORIS SVÆ, *& ad* AGRIPPINAM *referendum? Primũ, quia Tacitus i-*

ctitus ipse in annalibus, vt scis, disertè sic tradidit, deinde quia AGRIPPINENSES *hic scriptum, quod ἀναλόγως ab* AGRIPPA *nunquam deriues, sed* AGRIPPENSES. CONDITORIS *terminatio non te moueat, quia certum est veteres plerumq; hac verbalia de vtroq; genere protulisse.* Virg. Auctor ego audendi. Ouid. Sponsor coniugij stat dea. *& passim exempla. Quod si tamen ad Agrippam referre omnino placet, tum conditio non de oppido aut Colonia, sed de traductione accipienda est, & quia sedem patriamq; nouam iis,* CIS RHENVM *condidit. Nec enim vltra Agrippa fecit, quod ego quidem obseruarim.*

VOCIS APOSTOLICÆ SECTATOR.] Locus is expressus ex S. Paulo, vbi fidem ac spem postponit caritati. Persistit autem in allusione nominis CHARENTINI: vnde & charos animos accepit caritate præditos, adeoq; ipsam caritatem: nam quæ à Deo diliguntur animæ, eiq; caræ sunt, in ijs bonum aliquod diuinum existat oportet, in quod cœlestis amoris vis, quem efficacem esse nouimus, feratur, ne si eas diuinorum munerum cogitemus expertes, & sine virtutum cœlestium insito bono caras, eadem opera, (q; scelus hæreticorum est) fateamur amicas & inimicas.

Caritatis inhærens donum.

XVIII.

IGIDIVS, vel (vt Greg. Turon. & M.S.) Egidius Rhemorum archiepiscopus præcipuum in Austrasiæ regno locum gratiæ & auctoritatis consecutus est ijs virtutibus & ingenij ornamentis, quæ hic magnopere celebrat. Fortunatus Princeps ille fermè legationum pro Childeberto ad Chilpericum regem, illi pacem amplissimæque cernendæ hæreditatis spem, circa annum Domini D. LXXXIV. confecit. *Turon. lib. VI. C. III. & XXXI.* Sed cum inani successuum blandimento, curam sacrorum aulæ negotiis posthabet, volucribus deditus huius vitæ bonis, apud reges pro gratia collegit inuidiam, apud populum gratiam collectam effudit. Multorum ergo, quæ contra leges & canones, ipsamque adeò Regum maiestatem ab eo essent gesta, accusatus; & tandem ad eum condemnandum à Childeberto Metin

Egidij Rhemorum Episcopi calamitosus exitus.

accersiti Episcopi: vbi, cum in iudicio argueretur, ac diligenter in omnem eius vitam ab episcopis inquireretur, denique peractus reus eorum, quorum se affinem haud negabat, ARGENTORATVM, cuius tunc nomen SRATABVRGVM erat, in exilium relegatus est. *Gregor: lib. X. C. XIX.* documento futurus posteris, quam regum aulæ præsertim Episcopis sint perniciabiles: nam scitum illud:

Paucos beauit aula, plures perdidit;
Sed & hos quoque ipsos, quos beauit, perdidit.

Eius rectè facta merito laudata. Neque interea debuerunt hæc Ægidij perperam facta, ea, quæ ante gessit laudabiliter, obliterare, cum pro bonis viris eos etiam par est habeamus, non qui peccarint nunquam, quod humanarum virium excedit modum, sed qui honestè plurima egerint, qualis erat Ægidius, dum eum Fortunatus laudabat. Idem & anno Sigeberti XII. Gregorium ad Ecclesiæ Turonensis gubernacula renitentem licet admotum consecrasse quoque hic lib: V. legitur.

Quem patris Aegidij Domino manus alma sacrauit,
Vt populum recreet quem Rhadegundes amet.

XIX.

Hilarius Gabalitanus præsul. SALVTATIO hæc scribitur ad HILARIVM Gabalitanum insigni morum sanctitate Episcopum, qui Aruernẽsi concilio, quod post consulatum Paulini anno Domini DXLI. celebratum, scribendo adfuit; eiusque memoria ad XXV. Octobris solenni in Ecclesia Diuorum cultu frequentatur.

XX.

Berterãnus Burdegalensis Episcopus. BERTERAMNVS siue Bertechramnus, & Bertramus, (hãc enim varietatem vox apud antiquos recipit) Burdegalẽsis fuit Episcopus, Matisconẽsis concilij euentu & ingenij laude non obscurus. *Greg. lib. VII. C. XXXI.* ipse in Faustiniani Aquensis caussa cum Palladio damnatus iussusque, centenis in annos præbitis aureis, pseudoepiscopum pascere. *lib. VIII. C. XX.* Porro laudem ingenij Fortunatus illi in sequenti poëmate tribuit.

tribuit. Ostendit enim poeticæ non fuisse ignarum, eiusque grandiloquentiam in carmine commendat. Prouocatus autem ab ipso carminum certamine, poëma hoc

XXI.

PRo versibus ad se missis reposuit: elegans in eo descriptio Gallicanæ rhedæ: in quam beneuolentiæ caussa Fortunatus assumptus. Illud autem:

Atque cothurnato verba rotata sopho.

ne dictum ab eo nouè putes, vsurparat id superiore sæculo reconditus ille Sidonius, Aruernorũ decus lib. I. Ep. XI. *Cui* (Epistolæ) *si examinis tui quoque puncta tribuantur, æque gratum mihi, ac si me in Comitio, vel inter Rostra concionante ad* SOPHOS *meum non modo laticlaui, sed tribulium quoque fragor concitaretur*; & idem præfat. panegyrci Anthemio dicti.

Sophos.

Disparibusque modis par cecinere SOPHOS.

Ad Consensium quoque, vbi Narbonem salutat.

O Sodes quotiens tibi loquenti
Byzantina SOPHOS *dedere regna*!

SOPHOS enim in acclamantium fuit adulatione apud antiquiores etiam; vnde Martialis.

Quod tam grande SOPHOS *clamet tibi turba togata*:

&,

Mercetur alius grande & insanum SOPHOS:

quod in recitationibus maximè locum habuit.

VIX MODO TAM NITIDO.] Nempe mansit ad hæc etiam tempora Romæ carminum recitandorum mos; in quo testificando multi; Plinius secundus in suis epistolis; Dialogus Taciti, an Quinctiliani de Basso, & ex recentioribus, qui enarrant; Iosephus Scalig. ad Auson. Commentar. lib. I. c. X. doctissimus Faber Agonist. I. Consultus XXVI. Alexander Genial. lib. VI. cap. XIX. addit. Tiraquelli. Et in sacris poëtis apud ecclesia-

Poëmatum seu carminũ recitandorum mos.

ecclesiasticos etiam cœtus vsurpatum, præclare Baronius, vt assolet Tom. VII. ad annum DXLIV. in ARATORE docuit, luculentissimo eam in rem ex bibliotheca Vaticana deprompto testimonio, quo Aratorem Subdiaconum tunc ecclesiæ Romanæ opus ACTVVM APOSTOLICORVM metris illigatum, obtulisse memorat VIGILIO PAPÆ: indeque publice cleri ac hominum doctissimorum rogatu recitasse; & mox in *Ecclesiam S. Petri coeunte religiosorum agmine, septenis vicibus auditum, cum operis interea dimidium vix absolueretur, ob repetitiones assiduas, quas cum fauore multiplici adstantes postulabant.* Ad similem audiendi sitim, fauorisq; copiam, spectant omnia, quæ hîc à Fortunato subiiciuntur. *Strauissent plantis aurea fila*, id est, auro intertexta peristromata.

AVDIT TRAIANO ROMA VERENDA FORO.] in vulg. inepte legebatur, *Troiano*. Recitationes TRAIANI foro, (quod rarissimæ obseruationis est,) suo tempore commissas addocet; nec facile me repeto id alibi notasse, in moribus fuisse antiquis. COMMISSIONIS enim CARMINVM & CAPITOLINOS AGONES consensu autores referunt ad DOMITIANVM; locum vero hunc non exprimunt: de quo cur minus ambigeres, iterare Fortunatus alibi morem voluit, prorsusque eo in loco recitatum, ostendere. Lib. VII. ad Lupum Ducem.

Traiani foro carminum certamina commissa.

Si tibi forte fuit bene notus Homerus Athenis,
Aut Maro Traiano lectus in vrbe foro.

Erit ergo vel ex hoc scriptore quod promant, quibus iste mos arridebit; quem ex eo affirmare me posse quoque putem, quod ante hoc sæculum Fortunati, sciam eruditissimis ingeniis eodē in foro erectas esse statuas, tamquam in amplissimi honoris & gymnicæ coronæ theatro. Nam vt illa vetera huius loci ornamenta prætercam, simulacra nempe inaurata equorum atque signorum militarium, quæ Gellio teste lib. XIII. c. XXIV. in fori Traiani sita erant fastigiis; inuenio in B Hieronymi Chronico VICTORINI laudatissimi Christiani Rhetoris statuam,

Traiano foro statuas meruere poëtæ celebres & oratores.

Victorinus.

quam

quam is OB INSIGNE PRÆCLARI MAGISTERII Romæ meruerat, in Traiani foro conspectam; etsi testis huius historiæ B. Augustinus VIII. Confessorum cap II. FORI ROMANI tantum meminit. Non absimile de CLAVDIANO prodidit Volaterranus, argumento veteris inscriptionis sua memoria repertæ, fidem meritus; qua Claudiano scriptis licet suis commendatissimo, ATTAMEN TESTIMONII GRATIA, OB IVDICII FIDEM, DD. NN. ARCADIVS ET HONORIVS FELICISSIMI ET DOCTISSIMI IMPP. STATVAM IN FORO DIVI TRAIANI ERIGI COLLOCARIQVE IVSSERVNT. Certiora apud Sidonium huiusce rei documenta sunt; primum de patrum suorum memoriæ N. Hispano poëta.

Batin qui patrium solum relinquens
Vndosæ petiit situm Rauennæ;
Plosores cui fulgidum Quirites,
Et charus popularitate Princeps,
Traiano statuam foro locarunt.

Quod qui de Ausonio Burdegalensi acceperunt, ne quidem audiẽdi mihi vidẽtur. Alterum, de solenni poëtarum sui temporis encomio, scribens ad Priscum Valerianũ virum Præfectoriũ.

Nil vatum prodest adiectum laudibus illud;
Vlpia quod rutilat porticus ære meo.
Vel quod adhuc, populo simul & plaudente senatu,
Ad nostrum reboat concaua Roma sophos.

XXII.

AGRICOLA seu AGRÆCOLA Cabillone fuit Episcopus: quod oppidũ in Gallia ad Araris fluuij segnissimi ripas sitũ est. Eius non semel apud Greegoriũ Turo. li.v.c.XX.& XLV. at inter Sãctos crebrior & annua quoq; recordatio ad XVII. Martij. Interfuit, subscripsitque IV. & V. Synodis Aureliæ. Quarum

posterior in annum Christi DLII. incidit. Vir senatorij ordinis, & in diuinarum litterarum studiis condiscipulatu Fortunato iunctus. Doctor vtriusque, pater huius Agricolæ fuit; cui & Agricolæ nomen, ex hoc Pentasticho sumpta coniecturâ, nonnulli tribuunt. Sed senioris Agricolæ parum mihi sanè comperta memoria. Inuenio sub initium regni Guntrami AGRICOLAM patricium, quem Guntramus rex, suffecto Celso, officio ac dignitate submouit. De hoc conijciat, qui volet, vter, an neuter horum sit. Minime ambiguum est, quod apud Gregor. lib. V. c. XLV. huius insigne extat præconium. AGRÆCOLA HOMO VALDE ELEGANS AC PRVDENS, GENERE SENATORIO, MVLTA IN CIVITATE (Cabillonensi) ÆDIFICIA FECIT &c. Obiit episcopatus anno XLVIII, æui autem LXXXIII, qui annus in Christi circiter D. cadit XXCIII. Denique de gloria Confessorum c. LXXXVI. Cabillonensis vrbis sanctos memorans, celebrat BENEDICTVM AGRÆCOLAM ILLIVS VRBIS EPISCOPVM. Et Fortunatus quoque in vita S. Germani, illius meminit c. VII. vbi *eius cubicularium ope S. Germani, miraculo curatum* narrat.

Fortunati condiscipulus.

Eius virtutes ac animi dotes.

XXIII.

HOc ad Felicem Episcopum carmen, quod intento legatur animo, dignissimum est. Quippe illustre profert testimonium ASSERVATI etiam PROPATVLO hac ætate CORPORIS DOMINI, eoque VASIS genere, quod plurimum in Francia Germaniæque prouinciis hodie perdurat, *turris* scilicet IN MOREM FABREFACTI. Atque, vt ne calicem S. Bonifacij ligneum hæretici semper nobis obiiciant, vel hinc etiam bono & perantiquo more discant laudatum,

Corporis Domini hierotheca, quæ vulgo Monstrantia.

------Sacrati vt corporis agni
Margaritum ingens aurea dona ferant.

Hanc porro versiculi partem, *ex nobilissimi*, vt Beda loquitur, *Hispanorum scholastici Aurelij Prudentij Psychomachia* mutuatum, facile mihi persuadeo, vbi ille,

——quod mille talentis
Margaritum ingens opibusque & censibus hasta
Addictis, animosa Fides mercata, pararat.

Vnde & eâdem hîc licentia secundam in Margarito produxit. Valde autem oportunè hanc Felicis HIEROTHECAM scriptor celebrat: quia synodus Turon. II. c. III. paulo ante hoc tempus decreuerat; VT CORPVS DOMINI IN ALTARI NON IN IMAGINARIO ORDINE, SED SVB CRVCIS TITVLO COMPONERETVR; cui synodo cum B. Germano Parisiensi, à quo ordinatus olim fuerat Felix, hic etiam interfuit, anno DLXX. Videtur autem compositionem sane eandem B. PAVLINVS probasse, cum ad Sulpitium Seuerum, hoc suum carmen misit.

Corpus Domini olim etiam extra vsum asseruatum in templis.

Diuinum veneranda tegunt altaria fœdus,
Compositisque sacra cum cruce martyribus.
Cuncta salutiferi coeunt insignia Christi,
CRVX, CORPVS, SANGVIS, MARTYRIS IPSE DEVS.

SARAPTÆ MERITO.] pessime vulgo, *Vt rapta merito.* Baron. appendice VII. tomi. *Par viduæ merito.* Sed Treuir. C. Lectio absque dubio præstat, in quo SARAPTÆ disertim, cui propinquus S. Galli MS. SIRAPTE, & vestigia Calaritani... RAPTÆ. Ceterum quo cunctantius hæc lectio recipiatur, illud fortè faciet, quod viduam illam SAREPTANAM fuisse Marcus c. XII. & Lucas XXI. taceant, nec eius mulieris genus, aut patriam exprimant; parum ad hæc priscorum litteris extet comperti SAREPTANE SIDONIORVM fuerit oriunda. Verum, qui poëtam vti mystica quadam allusione, & ob rerum cognationem, quam in illa prisca SAREPTANA vatis hospita, & hac Euangelica reperiebat, commune vtrique cogitat dedisse nomen, aptissimè id ab illo factum, scio, fatebitur; tam multa sunt, in quibus conueniunt. In hac quippe nostra emphaticωs notantur, quod VNA, quod PAVPER, quod VIDVA. *B. Ambrosius libro de viduis. Beda ad XII. Marci & Lucæ XXI,* Talis autem erat prorsus

Vidua Euangelica an Sareptana?

illa SIDONIA: Quamobrem vtraque Ecclesiæ typum & monadę sua, & orbitate, & fœcunda quadam sterilitate gessit. Rursum hæc saluatoris meruit præconium, quia de penuria sua totum victum suum, omnia etiam quæ haberet, misisset in gazaphylacium, qua liberalitate dites illius vrbis ciues facilè cunctos anteibat. Ista Christi ore similiter laudata, quod egentissima cum esset, ob promptum tamen & misericordiæ expositū animum, ex mille Sidoniarum meruerit vna, vt prophetam ELIAM reficeret. Denique vt illa duo minuta mittens suum honorat Dominum in munere; perinde & hæc ligna duo colligens Dominum item suum honorat in reficiendo vate. Vbi itaque similia tam multa concurrunt, vt velut eandem personam postliminio referant, haud sine mysterio, ibi commodum arbitror, & idem retineri nomen & patriæ appellationem: quomodo de Ioanne Christus aiebat. *Ipse est Elias.* Et in genesi Iacob. *Ego,* inquit, *sum Esau,* scilicet prærogatiua & dignitate primogeniti.

XXIV.

Auitus Aruernorum episcopus.

EVCHARISTICON hic ad AVITVM egregio animarum zelo ARVERNORVM Episcopum pro munere misso in Pictauos, ad communes amicos. Genus muneris non exprimit; sed excitandæ pietati fuisse volumen orationum, nec pretij exigui, ex hisce dinoscis. MVNERIBVS VESTRIS. AVITVS autem hic diuersus ab illo ALCIMO AVITO clarissimo ANICIANI sanguinis, & nobiliore doctrina & sanctitate VIENNENSIVM EPISCOPO, qui patre natus Isicio senatore, fratrem habuit APOLLINAREM sanctum item Episcopum Valentiæ, vixitque sub Zonone & Anastasio Impp. *Gregor. lib. II. C. XXIV. Chron. Adonis vien.* At AVITVS hic Aruernorum præsul sub annum Domini DLXXX. Chilperico Francorum rege, floruit: vt Turon. testatur lib. V. C. XI. AGNES autem, quæ hîc B. RHADEGVNDI iungitur, illa nimirum est, quam apud Pi-

Diuersus ab Alcimo Auito.

pud Pictauos, erecto iam tum monasterio & S. CÆSARII disciplina ab vsque Arelate accersita, RHADEGVNDES magistram sibi, cui vice Christi morem gereret, cooptarat: & de qua in illa veneranda epistola, cuius exemplar extat apud Gregor. lib. IX. C. XLII. sic ipsa scribit. CONSENTIENTIBVS BEATISSIMIS ET HVIVS CIVITATIS ET RELIQVIS PONTIFICIBVS, ELECTIONE ETIAM NOSTRÆ CONGREGATIONIS, DOMNAM ET SOROREM MEAM *Agnetem*, QVAM AB INEVNTE ÆTATE LOCO FILIÆ COLVI, ET EDVXI, ABBATISSAM INSTITVI, AC ME, POST DEVM, EIVS ORDINATIONI REGVLARITER OBEDITVRAM, PROMISI.

Agnes & Rhadegundis comes & antistita.

AVLICE PRÆSVL.] Num quia COELESTIS REGIS Aulæ, templiue *cultor* assiduus? an vero, vt ἀγραυλον Græci dicunt, sic *aulicum* hunc AVITVM appellat, quasi in grege tuendo peruigilem? Vtrumque placet præ ceteris, cum αὐλικὸς interim ab αὐλὸς sit idem etiam quod celebris & cantatus.

XXVII. XXVIII.

AGERICVS Viroduni, cuius vrbis ipse ciuis, in locum DESIDERATI creatus erat Episcopus. *Gregor. lib. III. C. XXXV.* Eius doctrinam, iuxta morumque raram integritatem, & munificentiam, hoc vtroque poëmate collaudat; id simul testificans, virtutis eximiæ merito prouectum in beatorum cœtum: vnde & ipsius honori festæ Kalendæ Decembris. Childebertum regem, ex sacro fonte suscepit, eiusque in primis gratia & amicitia floruit. *Gregor. lib. IX. C. VIII.* vixit à Theodoberti regno in XIV. annum regni Childeberti, inedia & mœrore, ob necem Bosoni clienti allatam, quem vindicare non poterat, exitu maturato. *Gregor. lib. IX. C. XXIII.*

Agerici Virodunensis episcopi encomium.

VRBS VEREDVNA.] Fastidio sim, si varietatem, quam huius vrbis nomen accipit, omnem hic incipiam proferre. Visitatissi-

Virduni etymon & vrbis nobilitas.

tatiſſimum Ptolomæo, & Antonini Itinerario VERODVNVM & VIRODVNVM. Notatio quaſi ξένων δῆνος, collis hoſpitum. Notum enim in pluribus vrbibus, teſte quoque Strabone, quid DVNVM ſibi velit. In capite verò non diſplicebat interpretatio, quàm in VIRODVMARO Celtico duce, Scaliger ad Propertium attulit. Eſt autem VIRODVNVM vrbs Belgicæ I. peramœno ad Moſam ſitu, baſilicis, monaſteriis, templiſque egregie inſtructa, prouincialis Treuericæ Metropoli, olim in Lotharij regno clara, nuper etiam in imperio Germanico Comitatus titulo, qui penes epiſcopum loci, non obſcura: de qua copioſius alio nos loco. Interea qui huius generis ſitit plura, is ſeſe expleat bene prolixo commentario, quem pius idemque pereruditus Richardus Waſſebourgius eiuſdem Eccleſiæ archidiaconus ante complures annos idiomate gentis in lucem edidit. Extat apud Surium B. AGERICI vita contexta ex vtriuſque huius poëmatis ſententia. Sigebertus verò ad annum D. XLIX. *Agericus*, inquit, *Virdunenſis Epiſcopus claret.*

Virodunenſis vrbis varius ſucceſſus.

BREVI QVAMVIS CLAVDARIS IN ORBE.] Non ita breui quidem modò, cum ad maiuſculas iam eius amplitudo accedat. Sed olim tamen communem Belgicæ tempeſtatem pertulit, ex qua non in anguſtias magis tectorum mœniumque, quam fortunarum ſic redacta fuit, vt parum abeſſet, quin cenſeretur miſerrima. Sanè Francos irruptione eam domuiſſe conſtat; ſiquidem Clodoueo parum fida, bis perierat, ni regis irati conſilium AVSPICII archipreſbyteri ſanctitas diſcuſſiſſet. Iam enim de nouo vrbs obſidio vallabatur, & incuſſi arietes alta murorum pulſabant. *Aimoinus lib.* I. C. XVII. Porrò DESIDERATVS Agerici deceſſor, quomodo afflictos inopia, & merſos ære ciues, nummaria re & induſtria fenebri leuarit, atque à Theodoberto Auſtraſiæ rege ad ciuium vſus argenti ſubſidia confecerit, prolixè narrat Gregor. lib. III. C. XXXIV, qui ſuo etiam

Deſideratus Virodunenſis Antiſtes.

tempore

tempore eius industriæ incrementa mansisse, ac diuites ea ex re magnosque euasisse Virodunenses, memorat. Cuius vtinam beneficij fructus viueret in posterorum animis; efficeret enim fortasse, vt episcopis se plus adhuc debere intelligerent.

XXIX.

AMPHION presbyter veneranda senecta, mira fuit in amicis colendis parandisque facilitate, & hospitalitatis quoq; studiosus. Quæ ornamenta virtutum illustrat hic Fortunatus. Indicio autem est Leontij commendatio, Amphionem presbyterum fuisse Burdegalensis ecclesiæ.

Amphion presbyter.

XXX.

PATERNVS hic Pictauis nobilibus ortus parentibus EX ABBATE SEPTVAGENARIO tandem ABRINCI factus episcopus, SCISCIACI fani celeberrimi euersione, & gentilium iuxta degentium conuersione clarus. Eum Illust. Baronius ABRIGENSIS episcopi nomine annal. Tom. VII. ad an. DLIX. celebrat inter illos, *qui sanctitate ac virtutibus conspicui, Parisiensi concilio vna cum B. Germano interfuerunt.* Extat eius vita apud Surium die XVI. Aprilis, qua die in Ecclesia pro sancto colitur. ABRINCVM verò, seu ABRINCATVM, minimè fuit olim obscurum Lugdunensis II. oppidum, in quo & CONSTANTIA vicinaque Britanniæ ora tractus Ebroicani, quam monasteriis & monachorum coloniis S. PATERNVS frequentauit. Rectiùs ergo in Surio legetur ABRINCENSIS episcopus; quo modo Tom. conciliorum II. plerisq; Gallicanis Synodis subscripserunt.

Paternus Abrinci Episcopus.

Abrincū oppidum.

XXXI.

QVÆ salutatoria hinc sequuntur, vt in priuata memoria, lāguente testium fide, enarrationem haud longam requirūt. Ad Druconē Parisiensem diaconum ex Britannia alicunde, vel, vt appellabant, Nannetico, scriptum apparet.

TE QVO-

Parisius recte dici.

TE QVOQ. PARISIVS.] Aliquid notauimus ad 15. P. li.1. Quare intempestiuè scioli sunt, qui hanc vocem è scholis cum risu explodunt. Audiant ij nunc vel ipsum Criticorum Aristarchum in illud Ausonij, quod ad Paulinum scribit.

Santonus vt sibi Burdegalam, mox iungit Aginnum.

Dictum, inquit, *Santonas Mediolanum vt Lutetia Parisium, Augusta Vindelicus, quod minime barbarum, vt B. Rhenanus voluit.*

XXXII.

Meldæ.

EVCHARISTICON pro musto Meldis ad se transmisso. Sunt autem Meldæ in Belgica II, quarum hodieque, teste Orontio Finæo, sedes, Meaulx, ad Matronam amnem: celebris MELDENSI CONCILIO istic aliquando præside HINCMARO Rhemensi archiepiscopo, sub Christi annum DCCCXL. coacto.

XXXIII. XXXIV.

VTRVMQVE hoc ἀποπεμπτικὸν est, quod scripsit officij causa Rauenna forte, adeoque ex Italia in Galliam digrediens. Posterius aliquot versibus expleuimus.

XXXV.

PROTREPTICON hoc ad patientiam, aberat à quibusdam vulgatis; inter syllogas tamen Fabricij repositum, sed mendaci titulo. *De vita hominum lib. III. adhortatio ad patientiam.* Mirabar tam male illi esse cum Diaconis, vt nomen officiumque Sindulphi tacitum vellet, cum istæ tamen ecclesiæ non omnino spernant Diaconos, præsertim, qui cum Nicolao etiam mulieribus, non tantum conuiuiis ministrent, & mensis. Genus autem carminis hic vsurpat, in quo hexametri præcedens hemistichium recurrit cum fine pentametri, rarissimi apud veteres exempli. OPHITES, vel SERPENTINVM vocant, quia, tanquã in spirã, eodẽ finis reuoluitur, vnde venerat. Ouid: de arte.

Sindulphus diaconus.

Ophites vel serpentinum carmen.

Militat

Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido;
Attice, crede mihi, militat omnis amans.

Et Martialis cum alibi sæpiusculè, tum lib. VIII. ad Luciferum.

Phosphore redde diem, quid gaudia nostra moraris?
Cæsare venturo, Phosphore redde diem.

Atque hoc genus etiam à Lampridio Oratore frequentatum meminit Sidonius Apollinaris lib. VIII. epist. XI. cum Elegos eum ait fecisse, nunc stoichos, nunc recurrentes, nunc per anadiplosin fine principioque connexos. Lusit in hoc genere haud inscitè, posterior licet ætate, Paulus Diaconus Longobard. histor. lib. I. c. III. vbi singulis distichis singula S. BENEDICTI miracula describit.

AD VENANTI HONORI CLEMENTIANI FORTVNATI LIB. IV.

QVARTVS hic liber triſtibus conſtat Elegis, & Epitaphiis hominum illius ſæculi plenus eſt, quorum, vt in obſoleta memoria, geſtæ res, hiſtoriaque parum comperta. Eminent autem paſſim hic parænenſes demonſtrationeſque, & alloquia luctuſque ſolatia, quæ huius generis propria ſunt, impenſiùs etiam ſcripta; geminaquę in iis haud pauca cultioris æui poëtarum ingeniis. Et quia nullę hic cauſæ nobis morandi, compendio titulos percurrimus: argumenta quippe ſe ſponte prodent, notatis & expreſſis in margine ſummæ rei capitibus.

I.

EVEMERI ſedes, conditio & ætas ex Felicis Nannetum Epiſcopi rebus, qui eius ſucceſſor fuit, facilè intelliguntur.

II.

S. Gregorius Lingonum Epiſcopus.

S. GREGORIVS Lingonum epiſcopus illuſtre nomen habuit in vita ſanctitatis, eiuſque apud Gregorium cùm alibi ſæpè, tum lib. III. Francor. hiſtor. c. XIX. perhonorifica mentio. *Erat tunc, (inquit B. Gregorius) apud vrbem Lingonicam magnus Dei ſacerdos, ſignis & virtutibus clarus.* Ita ſanè: pro co nam-

eo namque colit eum ecclesia IV. Ianuarij. Vixit sub Theodorico Clodouei F. Interfuisse scribitur Epaunensi, Aruernensi, & III. Aurelianensi Synodis. Porrò LINGONES in Vogesi olim extrema versus Sequanos finitimosque Leucos se porrigebant, Mosæ quoque fontibus celebres. *Cæsar.* IV. *bell. Gall.* & statiuis Romanorum, quæ adposita illorum custodiæ, vnde & Lucanus.

Lingones.

Castraque quæ Vogesi curuam super ardua rupem
Pugnaces pictis cohibebant Lingonas armis.

Est etiamnum in Galliis Lingonum, qui vulgo *Langres*, clarissimum nomen ob Episcopi dignitatem eminentem in regno, vt qui inter XII Franciæ PARES Ducis titulo censetur. *Til. lib.* 2. *Mercator Tab. Gall.*

Episcopus Lingonum Par Franciæ.

TRIGINTA ET GEMINOS.] Nil potuit disertiùs. Accuratè igitur hinc putat Baronius anno Domini D. IX. creatum antistitem, siquidem eodem Concilium Epaunense frequentasse reperitur; rursumque D. XLI. mortali vitę donatum, quo postremum Aruerni synodo episcoporum affuit, inter quæ duo nempè concilia totidem anni, quot eius episcopatui tribuuntur, interfluxerunt.

Gregorij anni vitæ.

III.

TETRICVS itaque huius Gregorij successor quando sedem inierit, ex ista iam chronologia liquet, annisque, quibus præfuit, accrescentibus, facilis ostenditur ad eius discessum via: rexit enim Lingonicam, vt hic Fortunatus ait, annis circiter triginta tribus; desiit ergo ad annũ Domini DLXXIV. esse in humanis. Locũ autẽ inter episcopos obtinuit, qui vita innocẽter acta gloriã ęquauêre cœlo. Sãciuit acta synodi V Aurelianensis an. DLII. Post mortẽ non in supplicibus adiutandis, quã vindicandis improbis, apud Dei maiestatem pollentior: cuius rei id memorabile narrat exemplum Gregorius PAPPOLVM *nactus erat successorem, parum bona rei ac frugis episcopum. Huic per quietem*

Tetrici Lingonẽsis Episcopi sanctitas.

Pappolũ successorem mortuus vlciscitur.

quietem sese offerens vultu minaci Tetricus: quid tu, inquit, *hic Pappole? vt quid sedem meam pollis? vt quid ecclesiam peruadis? vt quid oues olim mihi creditas sic dispergis? Apage ilico istinc, hacque relicta sede iam longius te proripe. Dixerat; & simul ictu valido pedum seu virgam pectori iacentis incutit; ad cuius sensum plagæ Pappolus euigilans cum rei admiratione nouæ quid esset obstupescit, simul eo se loco defixum, & dolore cruciari maximo animaduertit. Cuius etiam doloris magnitudine triduo post, reiecto sanguine, expirauit.*

IV.

S. Gallus Aruernorum episcopus.

SOLEM hunc accendam, si B. GALLI Arueruorum episcopi Gallhis omnibus totaque Europa celeberrimi nomen illustrare aggrediar. Extant eius acta IV. Tom. Surij. numeratur XXVII inter Aruernos antistites; & prolixè apud Gregor. Turon. præsertim in Patrum actis c. VI. & ad annum DLXXIII. à Baronio laudatur, qui & hoc præsens epitaphium annalibus suis intexuit.

S Galli genus.

NOBILIS IN TERRIS.] Magno vtique bonoque genere. Nam & senatoria familia patre GREGORIO & matre LEVCADIA; genus trahebat à VECTIO EPAGATO, Lugduni olim non minus martyrij laude, quam maiorum imaginibus claro. *Gregor. cit. c.* III. *Euseb. Eccles. hist. lib. V. C. I.*

Cremonę monachus.

QVI MONACHVM REGERET.] Fuit isti monasterio, in quò rudimenta perfectioris vitæ posuit, CRÆMONÆ nomen, VI. ab Aruernorum vrbe milliario.

Quintiani Aruernorum Episcopi discipulus

QVINTIANO DEMVM.] Aruernorum is magna sanctitate morum fuit Episcopus. *Greg. Franc. hist. lib. IV. C. V.*

Gallus Treuirorum & Agrippinésium Apostolus.

INDE PALATINAM.] Treuiros ob affluentes alios atq; alios barbarorum populos pronis in solitudinem ecclesiis, cleri supplementa Theodoricus Rex ex Aruernis miserat. In his NICETIVS erat, & GALLVS, qui tamen in aula regis aliquantisper retentus: donec subinde in Treuirorum Agrippinensiumque senta rursus idololatria & errorum loliis arua impetu facto, haud

cto, haud pœnitēdos in horreum Domini gentilium manipulos intulit.

PRÆSENSIT DONA FVTVRI.] Cùm ex aliis, teste Gregorio, tum ex hac præcipuè re Vaticinij laudem meritus, quod suis clarè prædixit, se superstite, Aruernorum neminem inguinaria lue, quod malum tunc orbem diuexabat, periturum.

Propheta

ECCLESIAM REGIT IN QVINQVENNIA QVINQVE.] Discrepat à Fortunato Gregorius in annis duobus: nam eius episcopæ tribuit septem & viginti, nisi quis casus interuenerit, quo ne illo biennio sedisse à Fortunato rectè tradatur.

Quamdiu sederit.

BIS TERDENA TAMEN.] Exprimuntur anni vitæ, in quo rursum illi cum Gregorio dissensio. Verba Gregorij sunt. *Transiit autem ætatis suæ anno sexagesimo quinto*; quem interpretantur CHRISTI DLXXIII. at ex lustris, siue bis terdenis annis, (sic enim LVSTRI nomen hic vsurpatur) anni modo conficiuntur sexaginta, vt probabile sit vtrobique numerum ἀόριστον pro definito esse positum: nam in Galli annis, patrueli Gregorio de patruo scribenti, equidem magis auscultandum, arbitror.

V.

TITVLVM mutauimus admonitu veterum exempl. RVRITIOS exprimentes numero multitudinis. Vterque verò diuersâ, non eâdem omnino ætate, floruerunt. Senior, qui auus hic dicitur, coæuus fuit C. Sollij Sidonij, qui suis aliquot cum epistolis, liberalium disciplinarum sacrarumque studiis deditum & eloquentiæ laudibus præstantem, descripsit. Libro namque VIII. epist. X. cùm impensiùs se laudatum Sidonius, tum recens factus episcopus à Ruritio commeminit. *Stylum*, inquit, *vestrum quanta comitetur vel flamma sensuum, vel vnda sermonum, liberius assererem, nisi dum me laudare non parum stu-*

Ruritiorū nobilium Lemouici præsulum epitaphia

Ruricius senior.

rum ſtudes, laudari primum te vetares. Et rurſum. *Quin potius ſupplicando noſtris medere languoribus, neque per decipulā malè blandientis eloquij, ægrotantis adhuc animæ fragilitatem gloriæ falſæ pondere premas.* Extat apud eundem Sidonium Epithalamium, quod huic Ruricio & Iberiæ nobiliſſimæ coniugi dicatum, interpretor. *Iberia* autem patrem habuit clariſſimum virum Omatium, de quo canit Apollinaris.

> *--------dum feſta parat celeberrima Gallis,*
> *Quæ ſocer Omatius maiorum maior auorum,*
> *Patriciæque nepos gentis nata, generoque*
> *Excolit auſpiciis fauſtis.*

Ruricius iunior.

Iunior autem, qui hic nepos maioris, ad an. DXLI, in epiſcopatu Lemouicino ſedit, quando Aruernis ſynodus illa iam ſæpius nobis memorata coiit. Vterque ampliſſimis pro Chriſto patrimoniis relictis, abdicato ſæculo, in ordinem cleri ſe volens redegit; ANICIANIQVE generis propriam pietatem & munificentiam tanto temporis interuallo retulit. Eſt autem

Lemouicum.

LEMOVICVM vrbs, quæ hodie LIMOGES, in prouincia Turonenſi finitima Pictonibus & Aquitanis, haud longè à Viennæ riui fontibus.

Annicio-rum Proſapia.

QVIBVS ANNICIORVM.] Multa poſteritas doctiſſimo Cardinali Baronio debebit, qui cū innumerabilia antiqua, ſepulta, vetuſtas quæ fecerat, in vitam reduxit, eaque re ſacram hiſtoriam maiorem in modum illuſtrauit; tum hanc ANICIORVM clariſſimam Chriſtianamque proſapiam litteris etiam ſuis ornauit. de cuius item ſtirpis capite, cum conſulatum vrbis gentium dominæ gereret, gloriatur Prudentius. lib. I. aduerſus Symmachum, faſces ſubmiſiſſe Chriſto.

> *Fertur enim ante alios generoſus* ANICIVS *vrbis*
> *Illuſtraſſe caput &c.*

Et B.

Et B. Hieron; epist. VIII. *Nūc mihi* PROBORVM *&* OLYBRIORVM *clara repetenda sunt nomina, & illustre* ANICII *sanguinis genus, in quo aut nullus, aut rarus est, qui non meruerit consulatum.* Similia B. Ambrosius epist. LXXXIV. ad DEMETRIADEM *Aniciorum sanguinis virginem*, & Notæ Petri Nannij in eam epistolam, itemque Baronij ad XXXI. Maij, de CANTIANIS Aquileiæ claris.

VI.

EXOTIVM aut ESOCIVM iunioris Ruritij successorem, vti reor Fortunato debemus. Magna fuisse morū præstantia indicat; & ei cum vrbis Lemouicinæ magistratu parum aliquando conuenisse; eaque re docet pertulisse aut vorasse potius multorum iniurias: Fontem harum iniuriarum aperit Gregor. lib. VI. c. XII. & XXII. bellum ciuile, quod inter Guntramum regem & Childericum fratres nuper exarserat, cùm Childebertum nepotem paternis exuere possessionibus ambo contenderent. Illius belli fax Lemouices etiam attigit, quorum Comes Terentiolus loco pulsus, magistratu cessit; impositusque Nonnichius tyrannus, qui, quo esset in episcopos animo, Charterius Petragoricum antistes expertus est, quem delatorum criminationibus oppressum, coram Chilperico rege, maiestatis caussam dicere coëgit: sed corruente accusatione, episcopus absolutus est. Nonnichius bimestre, non amplius, superstes, inde percussus interiit.

Exotius Ruritii success.

Iactatus ciuili bello.

Charterius Petragoricum antistes.

SPES CONSVLAT.] Magnum aduersus pastorem suum populus desiderium ostenderat, ita vt, si res ferret, suam cum episcopi vita salutem pacisci cuperet. Id tamen desiderium, poëta ait, hac facile spe leniri, quod viuere iam illum adhuc meritis suis nossent in cœlis, pro quo mori optarent, vt diutius ille viueret. CONSVLAT, itaque hic, rarissimo significatu, idem est, quod *consoletur*, retinetque notionem ali-

nem ali-

nem alibi ferme perpetuo. vnde & 26 poëm. in VILITHVTA. *Consulium* dixit pro Solatio.

VII.

CHALACTERICVS anno Christi DLIX. concilio Parisiensi interfuit vna cum B. GERMANO. Sedes eius in Francia, CARNVTVM, vulgo *Chartres*, Ligerim inter & Sequanum clarum est oppidum. Eius ditio olim pagus vocata CARNOTENVS, vt in exemplo fœderis inter Childebertum & Guntramnum reges legitur apud Gregor. lib IX. c. XX. Nec Chalacterici vsquam temere memoria extat illustrior, quam in hoc epitaphio.

Chalacticus Carnutensis episcopus.

SEX QVI LVSTRA GERENS.] In ambiguo relinquit, de episcopatus an ætatis tempore anni capiendi, de isto malim; etsi sententia ætatem magis exprimat.

VIII.

Chronopius.

DIV quæsita mihi CHRONOPij excellentis episcopi fama, quam satis intelligere non poteram, tam relictam fuisse in obscuro, veterumque litteris destitutam. Comperiebam sane tres Petragoricum, qui propè à Pictauis & Santonibus siti in prouincia Burdegalensi, extitisse per hæc tempora illustri nomine episcopos, nec in iis Chronopium inueniebam: quæ res mihi curam exaugebat. Gnarus interea poëmatum epigraphas haud fallere, eum denique fructum inuestigationis retuli, vt prorsus mihi liqueret, quantum in re historica, subductis rationibus & annis, Chronopium hunc Petragorici sedisse & ante Charterium quidem illum, quem dixi, & Saftarium, qui anno XIV. Childeberti, vel Christi circiter DXCIII. floruit. *Greg. lib. IX. C. XLI.* Tertium, qui supererat, ad superiora relegandum tempora, apertis mihi indiciis constabat. Ergo post Christum anni CCCC finem & initia sequentis Chronopio danda, stetit. Et quia præter nobilitatem generis illi poëta tribuit, quod

Saftarius.

it, quod in ordinem sacerdotum, ecclesiæ veteris more vsitatissimo, ex casto coniugio celebs vterque eius parens, id est, auus & pater fuerit cooptatus; omnino Pegasium illum nota virtute ac integritate pontificem, vel auum ei fuisse, vel patrem, interpreter, qui tertius ille Petrogoricus antistes exstiterit. de quo apud Gregor. lib. II. c. XIII. Paulinus, cuius ætate vixit. *Si enim hos*, inquit, *videas dignos domino sacerdotes, vel* EXVPERIVM *Tolosæ, vel* SIMPICIVM *Viennæ &c. vel nunc* PEGASIVM *Petragoriis, vtcunque se habent seculi mala, videbis profecto dignissimos fidei religioni'q. custodes.* Atq; ita Pontificatus illius sanctitas velut hereditate in Chronopij familiã transfusa ad ipsum quoque peruenit. Nequis autẽ sine teste me tam vetera de Chronopij ætate loqui putet, primũ omniũ inuenio eum concilio Aurelianensi I. quod Clodouco rege, à XXXIII. episcopis, celebratum est, interfuisse. Iterum vt ad XXII. Childeberti, id est Christi DXXV, ætatem extendisse ne dubites, Aurelianẽsi etiam II affuisse reperies Tom. II. concil. Ceterum vita Chronopio, ne res abesset à nomine vt apparet, contigit longæua, siquidem annis LXXX, Fortunato teste, vixit.

Pegasius Petragoriorum Episcop.

Chronopii genus & ætas.

IMPLESTI PROPRIIS.] Hæc ipsa ciuiũ & templorũ damna refero ad Gothorum iniurias & hostiles irruptiones, quibus Catholicũ nomẽ mire exagitabant olim ipsi, dum Aquitaniam vicinaque loca tyrannide premebant. Testis B. Sidonius multifariã, sed quod ad præsentẽ locum, maximè lib. VII. Epist. VI. ad Basilium, vbi cum EVARIGIS Gothorũ regis in Catholicos hostilem animum memorat. *Burdegala, Petragorij*, inquit, *Ruteni, Lemouices, Gabalitani, Helusani, Vasates, Conuenæ, Auscenses, multoque, iam maior numerus ciuitatum, summis sacerdotibus ipsorũ morte truncatis, nec vllis deinceps episcopis in defunctorum officia, suffectis, per quos vtique minorum ordinum ministeria subrogabantur, latum spiritalis ruinæ limitem traxit.* & mox: *Videas in ecclesiis, aut putres culminum lapsus, aut valuarum cardinibus auulsis basilicarum aditus hispidorum veprium fruticibus obstructos.*

Aquitaniæ Ecclesiæ quid à Gothis passæ.

IX. X.

Leontius iunior Burdegalensis episcopus.

DVos habuit Burdegalis LEONTII nomine præcellentes episcopos, quibus hæc epithaphia Fortunatus inscripsit. Iuniorem, quem iam hic sequentis seu posterioris vocabulo notat, vbertim libro primo descripsit. Anteriorem autem appellat alterum, quod ætate anteisset: quare nec Sidonio Apollinari incognitus *lib. VI. Epist. III. lib. VII. Epist. VI.* Vtriusque profecto magna generis nobilitas, & apud populares auctoritas, &, quod vtrumque superat, eximia fuit vitæ integritas.

Leontius senior magnæ item auctoritatis in Rom. Imp. Episcoporum dignitas & apud barbaros existimatio.

PRINCIPIBVS CARVS.] qui inclinante imperio cum Gothis in Gallia dubium certamen habuerunt. Constat enim Valentinianũ, Anthemium, Auitũ Impp. tantum episcopis, quorũ aliquod præsertim esset, in Gallia nomẽ, indulsisse, vt, quod Sidonius apertè loquitur, per ipsos plerumque legationes ad barbaros mearent, ipsisque primùm non solum tractata pax resecaretur, verum etiam tractanda committeretur. Hinc ad Basilium episcopum scribens, de Lontio eiusque collegis nominatim dixit. *Per vos mala fœderum currunt, per vos regni vtriusq; pacta conditionesque portantur. Agite quatenus hæc sit amicitiæ, concordia principalis, vt episcopali ordinatione permissa, populos Galliarum, quos limes Gothicæ sortis incluserit, teneamus ex fide, etsi non tenemus ex fœdere.* Ceterum ex his epicediis pleraque à vulgatis aberant, quæ locis hic suis restituimus.

XI.

Victorianus Agaunensis abbas.

AGAVNENSIS monasterij, cuius Victorianus hic abbas, variis in locis meminit Greg. *de glor. martyr. C. LXXV. & LXXVI. Franc. hist. lib. III C. V. & Ado in Chron. disertissime.* Eius autor fundatorque SIGISMVNDVS fuit Burgundiæ rex.

Loci successus & vicissitudines ostenduntur in B.
Mauritij vita ad diem XXII. Septembris.

XII. HILA-

XII.

HILARIVS presbyter honesto nobilique apud suos loco fuit. Euentia socrus, postquam morte filia decessit, vt in ordine sacerdotum Hilarium deinde venerata est, sic & defuncti memoriam piè prosecuta.

XIII. XIV. XVII.

SERVILIONIS, Præsidij, Archadij, vt & in 18. Basilij inter alia erant omissa in vulg. quæ tamen ope M.S præsertim Treuirensis restituimus. Archadium autem hunc filium Archadij fuisse Aruerni senatoris, opinari, quam credere malim. Quod enim & iuuenem & senatorio ortum genere tradit, ad opinandum satis argumenti & assensionis affert. At Basilij splendidissimi viri laus ab eo lib. 10. cantata. Lego apud Gregorium lib. IV. Histor. Franc c. XL. Basilium potentem & magni nominis Pictauum ciuem affuisse Chilperico regi contra Sigebertum in bello ciuili, quo Turones & Pictauium Sigeberti imperio detracta. Hunc quippe, dum Mummulo legato, qui res repetitum venerat, collecta popularium multitudine resistere parasset, circumuentum narrat, veterani ducis astu; & ibi tum cum Syagrio aliisque ciuibus oppressum. Nomen loci, temporisque conditio suadent poëtam, fortissimum illum hic celebrare ciuem; sed vnum mortis videtur obstare genus, quo minus id audacter pronuntiem. Basilius interim, quam præstanti religione, quamque domi ac foris reipublicæ sapienter ac præclarè opera nauata vir fuerit excellens, vel ex hoc epitaphio discas, in quo Baudegundes eius quoque coniux, matrona clarissima laudatur.

Archadius.

Basilius apud Pictauos senator & Baudegundes coniux.

XXI.

ANNO XXVI. regni Childeberti, qui Christi DXL. synodus est celebrata Aurelianẽsis III. vbi inter alios, qui scribẽdo affuêre, reperitur in hanc sentẽtiã subscribẽs. *Auolus presbyter directus*

Auolus Cabillonis presbyter.

directus à domino meo Agricola episcopo Ecclesiæ Cabillonensis, subscripsi. Intercessisse verò cum Agricola atque familiaribus eius, intimam quandam Fortunato amicitiam ac necessitudinem, ex iis, quæ diximus, manifestum est.

XXII.

IOANNIS & PATRICII puerorum innocentum discessum luget. PATRICIVM quimulum, ait, seu quadrimulum ereptum; at IOANNEM in ipso matris vtero: in quo illustre suppetit PÆDOBAPTISMI documentum; quodq; exaggeret illam SCHOLÆ controuersiam, qua, de applicatione materiæ Baptismi quæri solet. Et verò si corticem hic modò verborum arripias, Ioannem in aluo matris ablutum, ex Fortunati sententia colligas. Qui sanè modus applicandi omnino à DD. in IV. d. 3. D. Th. 3. p. q. 66. & cap. Qui in mater. de consecr. d. 4. exploditur, tanquam maiorum sanctioni, ipsique formæ sacramenti parum consentaneus; cum, qui abditum in visceribus, nullaq; sui parte eminentem, sacra lympha tingit, non infantem, sed ipsam potius baptizet matrem. Quare si infans hic verè lustratus est, aliquid eius extitisse, quo propius aqua accederet, persuadet vsus ecclesiasticus, & perpetua maiorum consuetudo: nam si res secus accidit, bono more, ecquid ni, tam salubri & parabili remedio, solenne sit, abstrusis & necdum enatis opitulari?

Ioannes infans documentũ pædobaptismi.

An existenti in vtero detur baptismus?

XXIII. XXIV.

IVLIANI hoc epitaphiũ passim in MS. & annal. Baron. Tom. VII. ad an. DXXCV. etsi in vulgatis prætermissum. ORENTIVM verò primo libro actorum S. Martini inter poëtas celebrat Christianos:

Paucaque perstrinxit florente Orentius ore.

Idemne ergo is cum hoc Orentio? nihil vetat, nisi quod hic poëticæ laus suppressa, quæ, vbi minora non tacentur, forsan emicuisset.

XXV.

XXV.

THEODECHILDEM, ſeu THEODIGHILDEM florentiſſimam regali ſtirpe, regiaque ſobole fœminam, & eximiis aliis ornamentis virtutum animi, miſericordiæque præſertim in pauperes, pietatis in Deum, munificentiæ in ſacrata Deo templa, adhuc quærunt hiſtorici. Ita magnis quoque nominibus vetuſtas & obliuio, quo, ne propagentur, intercedit. Id minimè obſcurum, diuerſam eſſe ab illa Theodechilde Opilionis filia, quæ Chariberto regi iuncta, tandem, eo defuncto, à Guntramo rege iuſſa eſt Arelatenſem inire parthenona, inglorium iſtic æuum, vitamque ſibi inſuauem actura. *Gregor. lib. IV. C. XXVI.* Hæc enim fœcunditate laudabili, & opibus famaque integra ſeptuaginta quinque ſuperſtes annis, deníque ingenti relicto ſui deſiderio, è vita abiit. Ceterum de gloria confeſſorum ſcribens Gregor. Theodechildem meminit in Francia rerum potitam, & ſolita quoque ab Aruernis tributa accepiſſe, quæ cauſa me mouet, vt Theodorici regis fuiſſe coniugem ſtatuam: adeoque Theodoberti matrem; qui adoleſcens regni gubernacula in Auſtraſia tractare cœpit. Portio verò ex Aruernis Auſtraſiæ reges diu ſecuta. *Francor. hiſtor. lib. III. C IX. XII. XXIII. XXV.* Optime ergo quadrat Aruernos pendendi tributi cauſſa inde vſque in Mediomatricum fines profectos, eiuſq; partem creuiſſe Theodechildem marito ſuperſtite.

Theodechildis regali ſanguine fœmina.

Theodorici fortè, Mediomatricum regis vxor.

XXVI.

ELEGANS hæc in paucis Fortunati elegia, varietate ſententiarum, & colore quodam tincta poëtico. VILITHVTA verò illuſtri fuit proſapia & decore non formæ magis, quàm Chriſtianæ virtutis pulchritudine commendata, Getici ſanguinis. Hæc Pariſiis nata, & ab auia optimis pietatis & religionis artibus inſtituta, primo ætatis flore, Dagulfo prænobili Francici generis adoleſcenti connubio iuncta fuit. At vix illa florentium coniugum gaudia tenuere triennium, quando, vt ſunt humanæ

Vilithutæ genus.

Educatio.

manæ res, ilicò auolarunt, ingenti relicto doloris aculeo: puellam quippe, quæ mater futura sperabatur, amissa prole, partus abstulit; vnaque dies funus pariter & luctum geminauit. Quia verò Christiani ex vitæ præteritæ rectè factis magnum capiunt solatij fructum, quo παραμυθίαν adhibeat Dagulfo, & in futuræ vitæ spem erigat, egregio hic schemate Christum iudicem inducit supplicia sontibus, bonisque præmia constituentem. Quod cùm G. Fabr. animaduertisset, sublata poëmatis epigrapha, & multis versibus detractis, DE EXTREMO IVDICIO carmen inscripsit, serò exorsus ab illo. *Fœlices quos nulla grauant.*

Ætas breuis.

Dagulphus coniux.

INTORVA DE GENTE.] Sic M. S. Treuir. pro quo alij, *torua*, vitiantes ipsum versum. INTORVA autem illa gens haud dubiè GOTHI, qui Francis in Gallia iam tunc permisti, regum etiam exemplo, per mutua coniugia coalescebant. Manifestius etiam id ex eo colligitur, quod præcesserat. BARBARA PROLE, id est, progenie, ita namque prolis vocem alibi quoque vsurpat; quod de Francis haud temerè diceret. Accedit deniq; quod Vilithutam, in qua viuebat regione, etsi alias nobilem, nullis admodum affirmet floruisse propinquitatibus. Iam etiam toruitas illa Scythicis, Geticis, & Hyperboreis velut natalitia; vt merito Sollius, iam sæpè noster, in Anthemio.

Gothi torui.

————— *Iacet axe sub Vrsa*
Gens animis membrisque minax, ita vultibus ipsis
Infantum suus horror inest. &c.

OMNIA PRÆTEREVNT, PRÆTER AMARE DEVM.] Aureus iste versiculus, antè olim mihi, quàm autor obseruatus, cùm in sanctissimi CARTHVSIANORVM ordinis hospitali mensa vsu frequens esset pro antelogio gratiarum actionis. Porrò diuini amoris æternitas, charitatis ipsius duratione æstimari potest; quæ prætereuntibus natura sua non solum caducis rebus, sed laudatissimis etiam animi ingenijque dotibus,

Caritas æuiterna.

dotibus, vt magnus Apostolus loquitur, NVNQVAM EXCIDIT *ad Corinth. I. C. XIII.*

RES EST VNA QVIDEM, DVPLICI SED FINDITVR ACTV.] De IGNE loqui videtur INFERNI, qui non corporum modo tortor, sed paratus etiam diabolo, & angelis eius, siue spiritibus *Matthæi XXV.* Vno itaque ictu hic geminam det plagam hæreticis. Enimuerò ignem inferni damnatos verè vrere, at pios eundem, maculæ tamen haud expertes, ait probare: duplici ei functione attributa, vt ibi vindex, pœna sensibus; hic emaculans animam, sit purgatorius; quo, haud scio, quid ex vetustate clarius à quopiam, aut subtilius afferri posset. At penitùs introspicienti mihi, aliud magis abditum occurrit; quod prorsus in animo fuisse poëtæ, dum hæc scripsit, nihil ambigo. Ignem quempiam sensilem mundi die nouissimo appariturum CHRISTO irato iudici, ceu pœnæ ministrum & exequutorem, Theologi consentiunt omnes, in 4. distinct. 47. & 48. freti præcipuè B. Petri testimonio epist. II. c. III. Huic autem elemento, quam propriè tribuant actionem, quidque relinquat operis effecti, haud inter se pari consensu statuunt. Existimauit Lactantius eorum, qui è mortuis resuscitati, nonnullos ad purum, ceu metallum solet, purgatum iri huius attactu flammæ, atque ita pios licet & iustos, ignis tamen examen illius non euasuros. Id quod Orig. homil. XIV. in Lucam, probasse quoque visus est. Affine huic quippiam sensisse tradunt Hilarium in psalmum CXVIII. & Ambrosium in psalmum XXXVI. qui aut Christi prodromum, aut comitem IGNEM agnoscunt, sed hactenus, vt CORRIPIAT & mox CRVCIET IMPIOS, & PROBET modo IVSTOS; id quod expressisse Dauid videtur. IGNIS ANTE IPSVM PRÆCEDET, ET INFLAMMABIT IN CIRCVITV INIMICOS EIVS. *Psalmo XCIX.* Huius hic omninò sententiæ, video, sectatorem fuisse poëtam: quippe CHRISTVM, quo igne cremat indignos gratia clementiaque sua, eodem, ait,

Ignis inferni duplex actus

Ignis Christi iudicis prodromus.

Quæ huius ignis futura sit actio.

probare pios. Geminum itaque effectum vel actum, ex veteris academiæ ſententia huic igni tribuit, VRENDI ſcilicet & PROBANDI, purgationis omni mentione prætetita: ſiquidem inter vtrunque intereſt id multò maximum, vt PVRGATIO ferme poſtulet labem vel antegreſſam maculam; PROBATIO verò ibi quoque reperiatur; vbi omnis eſt maculæ ſeu culpæ vacuitas. Ignis ergo hoc ſanè ſenſu pios verè probat, vt cum inuoluit, vnoſque corripit impios & affligit, & pios tangere metuit, claro ſui argumento, bonos quales omnino ſunt, tales eſſe redarguat. Quam acutam ſanè & huic vtique loco accommodatiſſimam expoſitionem debeo R.P. Franciſco Suarez præſtanti Theologo. cuius adi *LVII diſputationem de aduentu iudicis*.

Probabit & vret.

LILIA, NARCISSVS, VIOLÆ, ROSA, NARDVS, AMOMVM.

Laudat hoc carminis ſpecimen venerabilis Beda ceu venuſtiſſimum & optimum, quo verſus interdum nominibus, etiam propriis perficere, interdum verbis, gratum eſſe ait: ex Fortunato, tum hunc ipſum, tum alios quoq; verſus, exempli cauſa, proferens. Nec, ſcio, an vllis à Beda prolatis iſte cedat lib. III. poëm. VII.

Carminis venuſta compoſitio.

Myrta, ſalix, abies, corylus, ſiler, vlmus, acer, nux,
Plaudit quæque ſuis arbor amœna comis.

Delectatum verò Fortunatum hoc orationis genere, multifariam, in propriis hominum, animantium, arborum, florum, lapidum, fluminum nominibus, haud otioſè cum Beda obſerues. Sed excellit hic profectò Sidonij Narbo.

XXVII.

EVPHRASIA claritudine generis inſignis Viennæ in Galliis matrona, cum iuncta pari ſplendore familiæ marito citius è vita abiiſſet, cum eccleſiæ Viennenſis futurum aliquando Epiſcopum reliquit in vita. Fuit is NAMMATIVS Pantagathi ſucceſſor, de quo in Chronico ſuo Ado Viennenſis ſub Childerico. *Hoc tempore* NAMMATIVS, prauè enim ibi legitur, MAMATVS, *Vien-*

Euphraſia Viennenſis matrona.

Nammatius Viennenſis epiſcopus.

TVS, *Viennensis Ecclesiæ episcopus floruit, nobilis stemmate, sed nobilior vita & eloquio.* Magnus etiam inter alios Nammatius in Gallia fuit, qui, vt Sidonius loquitur, victoris populi (Aremorici) signa comitatus, in ora maritima contra Saxonum pandos myoparones excubauit.

Nammatius Saxonum domitor.

SED ROGO PER REGEM.] Euphrasiam sanctitatis ac virtutum eius memor inuocare defunctam non dubitat, eamque cœli incolam sibi conciliare precibus adiutricem.

CLAVE PETRI.] Piè id dixit. pro CLAVE REGNI COELORVM; quomodo in animarum commendatione rogari solet, *vt suscipiat eam* B. PETRVS APOSTOLVS, *cui à Deo claues regni cælestis traditæ sunt.* Etsi & hoc significasse non malè conijcias, vt Euphrasiæ patrocinio criminum condonatio ante mortem ei contingeret, quæ non sine CLAVIVM VSV à PETRO tanquam capite fluit. Atque sic religiosè loquendi forma, dicantur CLAVE B. PETRI claudi, qui impetrato in hac vita à sacerdotibus absolutionis beneficio, hinc confessione abeunt ritè expiati.

B. Petri claues.

XXVIII.

EVSEBIÆ virgunculæ decennali EVSEBIO adolescenti desponsæ epitaphio scripto hunc claudit librum, quem sublatis innumeris propè mendis, & nouis additis versibus, expolire studio mihi fuit, sed vt in his angustiis temporis & occupationum varietate, vbi vix meipsum inuenio, molli leuique brachio.

AD VENANTI HONORI CLEMENTIANI FORTVNATI LIB. V.

ACEPHALVS hic erat liber, epiſtola omiſſa, quæ eſt ad B. MARTINVM GALLICIÆ APOSTOLVM ſcripta. Stylus epiſtolæ inſolenti conſtat verborum traiectu, & diſtorti ſermonis ambitioſa affectatione horret. Ita namque tulit horum conditio temporum; vt amiſſo priſci ſermonis ſemel colore, & floreſcentis maiorum eloquentiæ lætitia repreſſa, vitioſa imitatione, & in breuitate poſteri quærerent acumen, & in lacinioſo verborum ambitu copiam & nitorem. Ita & hic præceps hyperbatis Fortunatus, dum per aſpera ſcandit liberius, anhelus & hians, ſero redditur animo lectoris.

B. Paulus Hiſpaniarum Apoſtolus.

POST DVCEM PAVLVM PRIMIPILO.] B. Paulo primordia deberi conuerſionis Hiſpaniarum ſatis omnium veterum illorum PP. litteris exploratum eſt, qui S. Paulum Romæ laxatum vinculis, inde in Hiſpaniam profectum aſſerunt. Diſcuſſit eam rem accurate Tom. I. annal. circa Domini annum LXI. Clariſſimus Baronius. & quia ex vetuſtioribus Latinis vnus B. Hieronymus promitur, & magnus Gregorius, accedere ad illos iam quoq; Fortunatus debet, qui B. PAVLLVM, recepta ſuo tunc ſæculo opinione, ILLATI IN HISPANIAS DVCEM appellat EVANGELII. Ceterum MARTINVS hic, cur ei primipilus, ipſe mox aperiet.

SABVRRANS.] Treuir. MS. glossema in margine, SPIRANS ODOREM, cum alioqui librandi notionem ista vox afferat. Vsurpauit enim Plinius in Echinis, & Solinus in gruibus.

IPSE VIR FACTVS PARADISVS.] Notum id Ethicon Dei seruis; scilicet tunc hominem ipsum velut euadere paradisum, & hortum Christi sponsi delitiosum, quando actuosa ac viuaci fide inambulantis in se redemptoris adhæsura vestigia caritatis mutuæ tanquam retinaculo cohibet. Vnde creatura suo inhærens creatori, sic eius catenata figitur dulcedine, vt ne pij conditoris momentum præsentia vsquam elabatur. Atque hic prorsus istud verum est dictum. DILECTVS MEVS MIHI, ET EGO ILLI, QVI PASCITVR INTER LILIA &c. *Cant.* II.

Paradisus Dei homo ipse.

ALVMEN.] Salsugo terræ per antithesin litterarum munus commendat à B Martino ad se transmissum, aluminis vim contendens cum fructu caritatis.

COLÆ PAMPINOSÆ.] Treuir. Gloss. *colæ, id est, crescentis.* Est apud Varronem de re rustica lib. I. c. XXXI. *colis pro tenero in vite ramusculo,* quem vsum, vt procemio lib. I. sic item hoc loco retinet.

APOSTOLICÆ CORONÆ VESTRÆ PLANTAS SVPRA MEVM PECTVS STRATVS IMPONENS.] En tibi reuerentiæ & venerationis admirandæ erga Martinum Galliciæ Apostolum & Christi sacerdotem, exemplique rarissimi specimen! Quæ tempora, Christe, iam viuimus? impunè sacerdotũ coronæ nõ illudit, sed victrix insultat improbitas. Ceterum CORONA, etsi à rasione capitis & tõsuræ modo, qui clericorum vertici adhibitus, profluat, vsus tamen impetrauit vt sacrosanctum aliquid & ἀξιοτιμώτερον in sacerdotibus episcopisue notaret. Quomodo prisci Christiani obsecrantes, si quid enixiùs à Christi sacerdotib⁹ flagitarẽt, per CORONAM eius obtestari solent. Huius moris documenta passim complura, tũ illud Sidonij lib. VII. epist. VIII. *De minimis videlicet rebus* CORONAM *tuam, maximisq́; cõsulerem*

Corona sacerdotalis quã priscis sancta.

lerem loquitur Euphronio Augustodunensi episcopo, cuius inter sanctos nomen extat III. Non Augusti. Sed longè præclarius illud est B. Augustini ad Proculeianum episcopum. epist. CXLVII. *Honorant nos vestri, honorant vos vestri. Per* CORONAM *nostram nos adiurant vestri, per* CORONAM *vestram vos adiurant nostri.* Attigit hunc locum Cl. Baronius, annal. Eccles. Tom. I. ad annum LVIII.

EST ENIM RATIO CONSEQVENS.] Historiam hanc prolixè exequitur Gregor. Turon. mirac. S. Martini. lib. I. c. XI. vbi & huius MARTINI aduentum in Galliciam exponit, & reliquias B. Martini ab eo in Hispaniam importatas ostendit, quas Turonibus olim extulerat. Meminit & gestæ rei V. lib. Franc. hist. c. XXXVII. Cernere autem hic est, quanta maiorum extiterit aduersus sanctos in cœlo degentes obseruantia & religio, quamque impensè optarent ipsi precibus eorum patrociniisque fulciri, aliis etiam hic in terris sibi paratis tanquam Mesitis, & apud sanctos intercessoribus.

TAM ORATIONE QVAM CARMINE TE DOCTORE REGI.] Fuit enim Martinus Galliciæ pangendorum versuum haud inscius, id quod Gregor. Turon. de ipso testatur. *Versiculos*, inquit, *qui super ostium sunt à parte meridiana in Basilica S. Martini, ipse composuit. histor. lib.* V. c. XXXVII.

I.

S. Martinus Galliciæ apostolus.

CHARISTICON hoc poëma scriptũ est Martino Galliciæ episcopo, quo tum ipsi autori, tum vniuerso regno gratulatur admirabilem illam THEODOMIRI REGIS SVEVORVM CONVERSIONEM, quæ miraculo reliquiarum S. Martini, & singulari huius episcopi cùm vitæ sanctitate, tum sapientia rerum diuinarum accidit. Quippe Arrianissimi inueteratum genti errorem, Deo iuuante, sic Rex ille posuit, vt cum vniuersa gente in ecclesiæ Catholicæ gremium, applaudente, qua patet, orbe Christiano, rediret. Huius conuersionis acta, quia ex Gregor. Tu-

gor. Turon. vbertim Baronius ad ann. DLXI. prosecutus est, vnum ego locum, ex Isidori Chronico Sueuorum, in medium afferam, quo præsens hoc meum argumentum illustrem. *Post multos deinde reges*, inquit, *regnum Sueuorum suscepit Theodomirus; qui fidem catholicam adeptus, Arrianæ impietatis errore destructo, Sueuos vnitati fidei reddidit.* Sed quid de tanti post Deum boni fonte? Accipe corollam Isidori. *Huius tempore Martinus Dumiensis monasterij episcopus, fide & scientia claruit, cuius studio pax ecclesiæ reddita est, & multa monasteria condita.* Porrò diem obiisse hunc Martinum anno. v. Childeberti iunioris, Gregorius loco citato prodidit, Christi circiter DXXCIII. quo etiam anno Baronius hoc poëma ceu decus annalibus addidit, sed iis refertum mendis, queis Calaritanum exemplar abundat, id est maximis, & licētia quoque deprauandi, quæsitis.

Sueuorũ in Hispania per illum conuersio.

VNA TRIADOS.] id est, personarum in Triade vnitatem, vt Græci dicerent, τὴν μόνα τριάδος: habuit itaque rationem hic Græci vt nominis; sic & accentus.

PRINCIPIS EGREGII.] De Apostolorum prouinciis, quas inter se sortiti mox obiêre, & quas quisque in oras finesue orbis terrarum post diuisionem abierit, nihil hic discepto, quod locos ingredi communes, neque instituti mei ratio permittat, neque operis sit à me suscepti. Leuarunt etiam me & hausere iam olim hunc laborem eruditæ R. P. Nicolai Serarij positiones Wirceburgi anno M. D. XXCIV. in lucem datæ, & iam iterum, iusti libri modo, duplo aut triplo auctiores lucem, quemadmodum intelligo, Maguntiæ visuræ. Nec diligentiam quoque Baronij Cardinalis is labor effugit.

PERSIDIS.] Hoc poëtæ in ista voce familiare, vt accentum περσίδος vbique captet.

VENIENS E PARTE QVIRITVM.] Treuir. & Colon. *Quiritis.* Sed retinuimus vulgatum. Vocat autem eam Pannoniæ regionem, vnde Martinus hic aduenerat, PARTEM QVIRITVM, quia, vt reor, adhuc orienti contributa, imperatoribus Romanis ea

Martinus hic item Pannonia oriundus.

nis ea prouincia parebat. Etsi enim Pannoniæ maxima pars ab Alemanis, Sueuis ac Longobardis peruasa, infessaque ex Eugippio vitæ S. Seuerini scriptore & Pauli historia doceri potest; manserunt tamen hoc etiam procedente sæculo Pannoniarum haud pauca loca in ditione Iustiniani imperatoris, quæ Vigilius Pontifex Romanus à Iustinianæ primæ Metropolitano ius petere ecclesiasticum voluit. *Authent. de Eccl. tit. col. IX. tit XIV. nouell. CXXXI.*

Galli suebi. GALLI SVEBA SALVS.] hic calar. & Baron, *Gallica vera*, legunt. sed perierit historiæ gustus, si ad illam lectionem transeamus. In hanc vero nostram exemplaria vetera palam conspirabant. In Treuirensi quoque diphthongus retenta *Suaba*, quæ adhuc aliubi pronunciatio manet. Vox autem hæc aptè ex gentis & loci appellatione coaluit; inusitata quidem forma, sed valido significatu. Nam Galliciæ incolis tum Sueuis salutem Martinus peperit.

IN RAMIS HERESIS.] Libenter in hoc & similibus Prudentium æmulatur psychom.

Discordia dicor cognomento Heresis.
& iterum.
Ruptis heresis perit horrida membris.
In Hamartig.
Hanc heresin præsaga patris prauiderat olim
Maiestas fore:

DIREXIT VINITOR ANTES.] Possuntne comparari illa vulgata cum hoc? mendose namque & de industria illic, *Rebus apostolicis orantes viuere monstrat.* similis corruptela in eo, quod præcesserat. NON PERIT VVA LACV; pro quo vulg. *Non perit ira latet, patet.* sed vt istic exorsus, ita hic perstitit in metaphora vitea, cuius quidem metaphoræ venustatem ea lectio deterit. Et respexisse quoque Vergilianum illud videtur. *Georg. 2.*

Iam canit effætos extremus vinitor antes.

Etsi enim ANTES eminentiora quæque saxa dicatur, vel columnæ vltu-

mnæ vltimæ, quibus fabrica ſuſtinetur: Seruio ſunt tamē extremi vincarũ ordines, aut maceriæ, quibus vineta clauduntur.

POSTE PATENTE PETRI.] Sic Colon. & Treuir. cum in vulg. & Baron. *Poſtulet ante Petrus*; ſed alieniſſimo ſenſu. Sollenne autem Fortunato, magnopere in PETRO venerari ſummam poteſtatem: illudque ſacroſanctum, quod veteres ei tribuunt, IANITORIS COELESTIS MVNVS, vt alibi, ita & hic deprædicat. POSTEM itaque PETRI, notiſſimo tropo, dicit ianuam cæli. cuius cludēdæ & reſerādæ ius penes B. Petrum, eiuſq; ſucceſſores, Vnde libenter Eccleſia illud vſurpat Elpis poëtriæ carmen.

B. Petri ianua.

Ianitor cœli &c.
Iam bone paſtor PETRE *Clemens accipe*
Vota precantum, & peccati vincula
Reſolue, tibi poteſtate tradita,
Qua cunctis COELVM *verbo* CLAVDIS, APERIS.

REGVLA CÆSARII.] De B. CÆSARIO accurata & fideli narratione Cyprianus eius diſcipulus egit. Legitur apud Surium XXVII. Auguſti. Monaſticen ſub PORCARIO Abbate Lirinenſi didicit. Poſtea cum Arelate Pomeriũ Afrũ Rhetoricæ ſtudiis florētē audiiſſet, doctrinaque ſacrarũ litterarũ egregie animum imbuiſſet, ad Eccleſiæ demũ Arelatenſis gubernaculũ admotus, præclaris virtutũ ornamētis ſedēs eam illuſtrauit, & circa annum Chriſti CCCCLIII. Arelatēſi III. ſynodo præſedit.

B. Cæſarij regula.

DE SORTE LIRINI.] Diſciplinæ monaſticæ gymnaſiũ ne ſæculo quidem Chriſti quadringenteſimo, etſi barbarorũ cladibus infœliciſſimo, in Gallia refrixit; quin adeò viros omnibus perfectæ vitæ numeris abſolutiſſimos & diuina ſapiētia perpolitos, quāplurimos tulit. Horũ vero plerique ex INSVLA LIRINENSI tanquam colonia quapiā propagati, Galliā vniuerſā magnitudine exempli impleuerunt. LIRINVS autem inſula in ea Galliæ parte eſt, quæ prouincia dicitur, cōtra Antipolin oppidum mari mediterraneo adiacens. Hic florentiſſimum cultu priſco ſtabat monaſterium, quod Sidonius epiſt. III. lib. IX.

Lirinenſis monaſterii & Lirinenſiũ cœnobitarum encomion.

PALÆ-

PALÆSTRAM CONGREGATIONIS HEREMITIDIS, ET SENATVM APPELLAVIT LIRINENSIVM CELLVLANORVM. Ex hoc prodière Principius Suessionum, Lupus Tricassinorum, Honoratus, Hilarius: & scriptis in ecclesia nobiles Eucherius Lugdunensis, Vincentius Lirinensis, ceterique, quos apud Gênadium, qui volet, reperire potest. Longum enim sit, si cum Sidonio hic ego memorem.

——— quantos illa insula plana
Miserit in cælum montes. quæ sancta CAPRASI
Vita senis, iuuenisque LVPI, *quæ gratia patrem*
Mansit HONORATVM, *fuerit quis* MAXIMVS *ille*,
&c.

Hęc ille ad Faustum Reiensem episcopum. vbi & Lirini prosodiam paulò à Fortunato diuersam facit.

Seu te Lirinus priscum complexa parentem est.

Floruit Paulo III. Pontifice Gregorius Cortesius rara ingenij laude, & præstanti nobilitate Cardinalis ex Monacho Casinate. Is LIRINAM, quam incoluerat, Helisæo monacho laudans. *Ego verò si vspiam est*, inquit, *non Helicon aut Castalia, sed terrestris ille παράδεισος, hic potissimum esse, vt mihi verisimile, persuaserim.* Inde Saphicum elegans in eius laudem monasterij ludens, sic incipit.

Parua, sed fælix meritis, Lirina,
Quâ stygis victo toties tyranno,
Rite quingenti roseo sacrarunt
sanguine testes.
Quæ tot ardentes pietate diuos,
Totq; inexhaustæ monachos rigoris
Protulit, quot nox radiant sereno
Sidera cælo. &c.

ET MANSIT MONACHVS.] Non vtique statu, sed amore ac professione disciplinæ. Enimuerò quæ Pontificio muneri obstant functiones, vt ad altiora transeuntem monachum non comi-

comitantur, ita nec commodè ab eo retinentur. Contrà vero laudi ducitur, si quis eorũ nihil abiiciat, quæ vitæ perfectiori cõseruãdæ, alendæque virtuti conducunt, sed ceu præclara quædam muneris suscepti ornamenta, ac præsidia, ex religione ad episcopatum transferat, vt præclarè docet B. Thomas 22.q. 185. art. 8. Mansit itaque Cæsarius monachus; quomodo de Fausto Reiensi Lirini item alumno testatur C. Sollius lib. IX. ep. III. *Nil ab abbate mutatus per sacerdotem: quippe cum noua dignitatis obtentu, rigorem veteris disciplinæ non relaxasset.* Et de B. Fulgentio nobili & eruditissimo Ruspensium episcopo & confessore scriptor coæu[9]: *Nec ita factus est episcopus, vt desineret esse Monachus, sed accepta põtificis dignitate, professionis præteritæ seruauit integritatẽ, seruata verò professionis integritas plus ornauit pontificis dignitatẽ.*

B. Cæsarius iam episcopus an manserit monachus.

Faustus Reiensis Episcopus apud Sur. die. 1. Ianuarii

II.

GRATVLATORIVM, quo Episcopatus à GREGORIO præstãtissimo viro & generis nobilitate & virtutis sapientiæque gloria Turonibus initi primordia canit. Creatus autem ordinatusque Turonum episcopus Gregorius sub Christi annum DLXXV, vt ipse de se prodidit. mirac. S. Martini lib. II. c. I. *Anno centesimo septuagesimo secundo post transitum S. Martini antistitis, Sigeberto gloriosissimo rege duodecimo anno regnante, post excessum S. Euphronij episcopi, &c. onus episcopale indignus accepi.* Extat eius vitæ breuiarium historiæ præfixum, quod nisi pro me loqueretur, censuissem operæ, plura quoque de Gregorio dicere, præsertim cùm multos animaduerto tam esse ingratos, vt cùm nihil alioqui de Francorum gestis rebus, quod scriberent, haberent, aut quod noui dicerent, adeoque absque Gregorij beneficio apud posteros ne viuerent quidem, ipsi tamen nõn vereantur huius beneficij, quantum in se, obstruere fontem, & ritu viperarum, nascendo vel ipsam interimere matrem.

Gregorio Turonẽsis exordium pontificatus.

MARTINO PROPRIVM MITTIT IVLIANVS ALVMNVM.] IVLIANVS inuicta fortitudine martyr, Diocletiana persecutione abscisso gutture animam Deo reddidit, Bri-

Gregorius Turon. alũnus S. Iuliani.

uate apud Aruernos campum certaminis adeptus, vt Martyrologia notant ad XXVII. Sextilis. Hunc martyrem Gregorius natione Aruernus tanta pietate complexus eſt, vt eius ſe perpetuo alumnum profiteretur, tum quod Aruerni tanquam ſui ſoli præſidem Iulianum in commune mirifico ſtudio colerent, tum quod venerationem illi Gregorius propriam & honorem maximum impertiret. Libro namque II. miraculorum. *Inclitus martyr Iulianus, qui Viennēſi ortus vrbe Aruernis datus eſt martyr &c,* vbi & inſidioſum obiter tollo mendum *ob ſolius amorem Martini Aruernum aduenit.* o. s. a. *martyrij.* Et Sidonius Apollinaris Aruernus hanc etiam ob cauſam ad D. Mamercum lib. VII. epiſt. I. *adiecto noſtri capite Iuliani.* Sed de ſe Gregor. lib. cit. c. II. cum orationis cauſa Viennam adire, & ſepulchrum viſere martyris Ferreoli, cuius comes Iulianus militiæ quondam extiterat, animus eſſet, cauſam huius religionis aperiens, *Inſederat enim,* inquit, *menti propter antiquam dilectionem eorum (martyrum) me ſic eſſe Ferreoli alumnum, vt Iuliani.* Conſecrarat ergo iam olim ſe huic martyri alumnum, vt propriè hic nec abs re cecinerit Fortunatus, quod B. Iulianus Aruernus alumnum ſuum Gregorium mitteret in Turonenſem Eccleſiam, B. Martini alumnum deinceps, & ſucceſſorem futurum. Porrò inductum licet renitentem Sigeberti regis ac Brunichildis reginæ ſumma voluntate, & ilicò ab Ægidio Rhemenſi Archiepiſcopo conſecratum, tum hic perſpicuè, tum in breuiario vitæ, claris etiã verbis traditur.

S. Ferreoli.

IGNEM VT LENIRET, TVNC PETEBATVR OPEM.] Treuir. & antiq. exemp: at vulg. *nonne petebat opem?* Vacillauit hic certè greſſu poëta, quem mutatione verſus alij cenſuere docendum. Sed hæc ſerò, & nimis ſeriò ita emendantur. & nunquid Lazarus petebat opem? ſane petebatur, nam petitor Epulo.

SVB CLAVE PETRI.] Treuir. & Colon. Quoties iam illam veneratur CLAVEM B. PETRI: cui ſacerdotalem quoque Gregorij functionem omnino ſubiicit.

III. IN NATA-

III.

IN NATALITIO GREGORII EPISCOPI.] NATALITIVM hic vocat anniuerſarium ordinationis diem. Nam hæc NATALITIA epiſcoporum recurriſſe ſacris annalibus, quibus tum honoris initi memoriam, tum muneris ſuſcepti officium attentiùs animo ſecum repeterent atque recolerent, tum exemplis veterum, tum præſenti quoque doceri poteſt. Prælucet hic B. Auguſtinus, ex quo primum intelligitur ad diei iſtius lætitiam cætum populi conueniſſe frequentioris; nam ſerm. x. xii. de verbis domini *Dies*, inquit, *Ordinationis domini ſenis Aurelij craſtinus illuceſcet: rogatur populus, vt ad baſilicam Fauſti deuotiſſimè venire dignetur.* Deinde libro L. homil. xxiv. huius inſtituti cauſam finemque prodit. *Cum dies anniuerſarius noſtra ordinationis exoritur, tum maxime huius honor officii tanquam primum imponatur attenditur* idemque ſequenti ſermone repetit.

Natalicia Epiſcoporum quæ.

CVM ANTIPHONA DICERE ROGARETVR.] De ANTIPHONIS prolixè ſcriptores agunt, qui officia diuina enarrant, in quibus Amalarius Fortunatus Treuirorum archiepiſcopus non eſt poſtremus. Is namque ANTIPHONARVM originem lib. iv. c. vii. ad Ignatium Antiochenum refert Apoſtolorum diſcipulum, & in ſucceſſione tertium à ſancto Petro. Adſunt teſtes illi Socrates eccleſ. hiſt. lib. vi. c. viii. & Caſſiodorus in tripartita lib. ix. c. x. Is quippe Ignatius angelos alternis hymnis ter ſanctam Trinitatem collaudantes, obiecta ſibi ſpecie, viderat; &, vt Socrates loquitur ὀπτασίαν εἶδεν ἀγγέλων διὰ τῶν ἀντιφώνων ὕμνων τὴν ἁγίαν τριάδα ὑμνούντων. Ἀντίφωνα enim ſunt, quibus reſpondendo vicem reddimus, & alterno cantu vocem voce compenſamus; quod hic more Græcorum optimè vſurpauit Fortunatus. Ceterum hunc canendi morem in Orientali eccleſia iam inde olim frequentatum, primus in Latinam tranſtuliſſe fertur Ambroſius. Id quod de Antiphonis clariſſime Sigebertus in Chron. ad annum cccxcvii. obſeruauit. *Ambroſius epiſcopus ritum canendi antiphonas, primus ad*

Antiphonorum origo & vſus.

Latinos transtulit à græcis, apud quos hic ritus iam inoleuerat ex instituto Ignatij Antiocheni. Hanc rem eandem, etsi modum tacuit, exposuit tamen in libro Confessionum IX. c. VII. D. Augustinus, quando enim Iustina Valentiniani coniux ab Arrianis seducta Ambrosium istius hæresis patrocinio affligebat, & plebs secessione facta cum episcopo in ecclesia excubabat. *Tunc*, inquit B. Augustinus, *hymni & psalmi vt canerentur, secundum morem orientalium partium, ne populus mæroris tædio contabesceret, institutum est: & ex illo in hodiernum retentum, multis iam ac penè omnibus gregibus tuis, & per cetera orbis imitantibus.* Haud prorsus absimili occasione B. Chrysostomus Constantinopolim hoc institutum inuexit: nã, vt Socrates ait, Arriani istic ᾠδὰς ἀντιφώνους κατ' Ἀρριανὴν δόξαν συντιθέντες ᾖδον, quibus, vt obuiam iret serpenti malo, Chrysostomus apposuit νυκτερινᾶις ὑμνῳδίαις σχολάζοντας. Ceterum genus quoddam antiphonarum in Missarum sacris olim extitisse, cuius præcipua pars penes presbyterum esset, hinc clarè quoque perspicitur: nam quomodo iam vsus est illius vocabuli, ἀντιφώνη, quod vsus loquendi proparoxitonon effecit, in sacrificiis propriè non adhibetur.

IV.

Auiti Aruernorũ Episcopi laudes.

DE Auito Aruernorum Episcopo diximus lib. III. Eius viri celebrandæ famę desiderium hac de caussa Gregorium, opinor, incessit; quia, Gallo patruo magnæ sanctitatis ex humanis erepto, Gregorius adolescens in Auiti se disciplinam contulerat, apud eum integrioris vitæ doctrinæque rudimenta depositurus. Hac igitur in Epistola se rogatum à Gregorio Venantius scribit, vt celeberrimam illam Iudæorum conuersionem, quę Aruerni nuper iis, Auiti industria, contigerat, carmine perscriberet, ad quod se aggressum faciendum, rem ex tempore confecisse testatur: in quo huius poëtæ ingenium admireris. Nam nuncium, ait, inhiantem versibus sibi pangenti adeò institisse, vt respirandi vix spatium modumque concederet. De

Iudæorũ apud Aruernos conuersio & baptismus.

hac verò

hac verò Iudæorum ad Christianam religionem & baptismi sacra traductione, luculenter ipse scripsit Gregor. v. Franc. histor. c. xi. ex quo suos etiam in annales Cæsar Baronius eam trāstulit. Anno DLXXIX. Ceterum quæ gentis huius notissima est peruicacia, nisi malo coacta haud mediocri, rarò, quibus insueuit, deserere solet. Ita & hic vsu venit, vt nisi extimulata non daret Auito manus. Nam concursu turbæ, ob iniuriam illatam neophyto, primum lapidibus acta, dein synagogæ excidio multata, hanc ab Auito conditionem accipit, vt vel solum verteret, vel sacra. Qui sanè cogendi modus, vt probari multis nequeat, hoc tamen sancti viri exemplo, erunt, qui se defendent, quando illuc res deuenerit, vt moderata coactio, quam indirectam vocant, adhiberi possit; modo non interueniat actio palàm iniuriosa ab eo qui cogit: siquidem talis coactio non esset ex æquo & bono. Quare Auitus hic rectè ac ordine fecisse videtur, quippe vsus furore multitudinis tanquam occasione sua, pœnas & maiora damna, quæ manentibus imminerent, ab eorum capite prohibuit; hocque tanquam fræno in gyrum religionis eos adduxit.

Auitus an & quomodo eos coëgerit.

PRÆCONIANDO.] Treuir. Glossa. *laudando.* Quomodo Augustini æuo tritum erat. ENCÆNIARE. Et

——————— *Licuit semperque licebit,*
Signatum præsente nota producere nomen.

Huius generis est IMPLICITER. gloss. Treuir. *difficulter.* Ceteros errores & multos & inueteratos non retex imus, quia fastidium pariat hæc venditatio, quando ipsa exhibetur opera, quam illi demum sentient, qui hæc nostra cum vulgatis contenderint.

IN VENERABILIBVS.] Truncum, more suo, G. Fabr. hoc poëma dedit; orsusque à versu. *Quid facis o Iudæa cohors*, inscripsit, CONTRA IVDÆOS.

VNVM VENERATVS ADORAT. A DOMINO DOMINVS. Auitus in illo sermone, quem ad Iudæam gentem cum habuisse

poëta ſcribit, duobus ex Geneſi maximè depromptis locis oſtendit principibus eius gentis ac patriarchis, vtpote quibus fides eminentior, & explicatior, quàm in vulgo fuit olim, nec obſcurum aut incognitum fuiſſe TRINITATIS myſteriũ; ac proinde nec ipſos quoq; latuiſſe VERBI OECONOMIAM, quæ cum Trinitatis myſterio mirabiliter eſt implicita. Nam & Abraham clariſſimam habebat ſemini ſuo factam promiſſionem, in quo ſcilicet benedicendę omnes nationes terrę. *Gen. XVIII.* De Moſe, quem legiferi hic nomine celebrat, Hebr. XI. teſtatur. Apoſtolus, improperiũ Chriſti gazis antetuliſſe Ægyptiorũ. Rariſſimus hic Fortunati locus eſt, ex quo verbi perſonarumq; proceſſionẽ ipſe vult intelligi. Verba iſthęc Gen. XIX ſic legũtur. IGITVR DOMINVS PLVIT SVPER SODOMAM ET GOMORRHAM SVLPHVR ET IGNEM A DOMINO DE COELO. Variam autem huius loci explanationẽ obſeruo. Nam illud παρὰ κυρίου ſunt qui interpretantur idem eſſe cum eo, quod cælitùs, non ſine magno diuinæ prouidentiæ argumento, geritur; ac proinde eius generis, vt meritò fieri geriq; à ſupremo domino cenſeatur. Sed huic ſententiæ illud refragatur, quod τὸ οὐρανόθεν aut COELITVS hic, nec otioſè quidẽ, ſatis per ſe exprimatur ἐξ οὐρανοῦ, מִן הַשָּׁמָיִם. Præferatur itaq; illius fortè ſenſus, qui ſic reddidit. Dominus, id eſt, angelus ſubuerſionis miniſter, pluere fecit, id enim nõ obſcurè ſignificatur verbo המטיר, imbre ſcilicet excitato piceo, qui de cœlo à Domino deſcenderet. Sed litteram introſpicientibus hæc minus arrident, quod principio verſus, etiam illud ſacratiſſimum Iehoua poni animaduertant: malintque hanc eius loci eſſe ſententiam. Dominus Deus pluere fecit, pluitue, miniſterio aëris, aut angelorum, ſulphur & ignem, quæ quidem delapſa ex alto & à Domino profecta, deſcenderunt. Verumenimuerò de littera quidquid tandem ſtatuant alij, Patres nouimus manifeſtè hoc in loco deprehendiſſe myſteriũ. Nec dubitat Fortunatus, hanc prophetæ, cum ſcriberet, fuiſſe mẽtem, vt priore DOMINI voce vnigenam patris FILIVM adumbraret.

Trinitatis myſteriũ in veteri legẽ non incognitum.

Dominus pluit à Domino, locus ex Gen 19. explanatus.

Canus lib. 2. de locis cõmun. c. 15.

Filius & pater est à domino nec dominus.

Quin igitur Maiorum hic & præsertim Aurelij Prudentij, nõ pudici magis, quàm Christiani poëtæ vestigia secutus sit, negare si velim, haud possim. Eius in Apotheosi versus sunt.

> *A Domino dominus flammas pluit in Sodomitas.*
> *Quis dominus? de quo domino? si solus ab arce*
> *Siderea spectat pater, aut ardescit in iras?*
> *Filius armatam domini patris, ignibus iram*
> *Spargebat dominus, sunt vnum fulmen vtrique.*

Simili oratione tot minor annis Amos propheta c. IV. dixerat. *Subuerti vos sicut subuertit Deus Sodomã & Gomorrham* &c. *& non rediistis ad me, dicit dominus.* En tibi; quemadmodum hic dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam? loquitur scripturæ more De⁹ ita de seipso, ac si de alio loqueretur. Quod animaduertens Eusebius lib. V. demonstrat. Euang. c. XXIII. vsitata tùm interpretandi via ac ratione tradidit PATREM hic loqui, eumq; de FILIO dicere; *sic subuertit Deus Sodomam.* Quod cùm testimoniis aliis, tum ex loco Genesios allato stabilire cõtendit, alteram in Trinitate personam ibidẽ quoq; Domini voce signari testatus. Sed B. Cyrilli sentẽtia nihil hac in re dici potest clarius: in Ioan. lib. I. c. II. *Per iram Dei Sodomitarum vrbes exustas fuisse, scriptura narrat. Pluit,* inquit, *dominus à domino ignem ac sulphur &c Quis igitur dominus à domino ignem descendere fecit? Patet quia pater per filium omnia peragit: brachium enim & virtus patris filius cũ sit, ipse in Sodomitas ignẽ immisit. Quod si dominus à domino ignem pluit, quomodo alius à Patre, filius & pater à filio non est. Cùm enim dicitur, Dominus à domino, vnus ex vno profectò significatur.* Atq; hæc Cyrilli testificatio apud veteres tãti fuit, vt eam quoque in concilio Sirmiensi plurimi æstimarint Episcopi. quorum anathematismus XV. extitit. *Si quis,* inquiunt, *illud quod scriptũ est, pluit dominus à Domino, non de patre & filio perceperit, sed ipsum à semetipso pluere dixerit, anathema sit.* Nec fugit hæ subtilitas eum, qui inter latinos est instar vnus omnium D. Aurel. Augustinus libro primo, quæstio. super Genesin. c. LIX. *Pluit Dominus à Domino,*

qui ſcribebat dixit, vt dominus eius à domino eius, id eſt dominus noſter à domino noſtro pluiſſe intelligeretur, filius à patre. roboratque illo notiſſimo hanc ſuam ſententiam. *Dixit dominus domino meo. Pſalm. CIX.* Illud autem memoratu obſeruatuque fortè haud iniucundum, quod ſancti Patres in multis veteris teſtamenti factis viſiſque; etſi pleraque omnia angelorum opere miniſterioque ſint proximè perfecta, Christum tamen vel autorem inducere, vel Deum quaſi præſentem, amant, ita vt & illas, quas hic poëta celebrat, & alias quoque nobiliores apparitiones, VERBO tribuant, ceu futuræ incarnationis iam tum ſpecimen mortalibus exhibenti. Qua de re B. Leonem adi Epiſt. XIII. ad Pulcheriam Auguſt. contra Eutychetem; & illo vetuſtiorem Clementem Apoſtolic. Conſtit. lib. V. c. XIX. Quibus & Euſeb. lib. I. hiſtor. c. II. adſtipulatur, & Euſebij pediſſequus Nicephorus Caliſtus: Et quia Chriſtianus poëta iam in manibus eſt, iuuat à caſtiſſimo & verè Catholico Chriſti vate, Aurelio Prudentio, huius item doctrinæ petere teſtimonium. Is enim de Moſe in Apotheoſi ſcribit.

Chriſti apparitio in veteri teſtamento.

——————— Collato qui ſtetit ore
Cominus, & ſacris coniunxit verba loquelis,
Carnis in effigie Chriſtum ſe cernere ſenſit.

Perinde loquitur de Abrahamo.

——————— in triplicem numen radiaſſe figuram
Iam tunc dignati terras inuiſere Chriſti.

Sed magis exaggerat inter collucentes Babyloniæ fornacis flammas, Chriſtum improbo tyranno factum fuiſſe conſpicuum.

Nempe, ait, ô Proceres tres vaſta incendia anhelis
Accepere viros fornacibus; additus vnus,
Luce vaporiferos ridens interſerat ignes,
Filius ille Dei eſt; frater quem & victus adoro.

Quod idem Eccleſia probare videtur, quando canit: *Surrexiſſe Chriſtum de ſepulchro, qui liberauit tres pueros de camino ignis ardentis.*

dentia. Neque tamen eam corporis assumptionem, qua Christum per angelus se visendum præbuisse tradunt, vllo modo esse voluerunt hypostaticam, sed talem nimirũ, in qua non magis ipse, quam ceteræ personæ, tanquam vnus indiuisus Deus, sese ostenderent, ita vt neque Patrem neque Filium, ab ea vel apparitione, vel assumptione, putarint abfuisse. Quare igitur, filio, inquis, eam soli personam imposuere, & apparendi munus attribuere? Nimirum, quia cum is aliquando in terris homo idem verusque Deus nasciturus esset, typum docendi caussa, prælucente scriptura, monstrarunt; quo faciliùs malè credulis Iudæis, veritas allucesceret: siquidem anticipata fide eundem quodammodo manifestatum in carne, & creditum in mundo iam olim docebant, qui, clariore post dignationis argumento naturam deniq; nostram assumpsit, quod eruditè cecinit Prudentius.

--------Qui dominum, libris & corpore, iam bis
Vidimus, ante fide, mox carne & sanguine coràm.

Idem B. August. 10. Confess. cap 42.

CVR NON VNITER ITIS.] quod vulg. oppido corruptè. *Cur non vnicus actus.* & *Pastor vt vnus adest.* vulg. *vnus apex.* eiusque generis sanè plurima.

AGMINA MANZARA IVNGI.] Sic rectè antiqua exemplaria. quod vulg. *maxima.* Manzera namque vel mamzara idem Hebræis est quod notha & spuria. nam ממזר a מזר spurius est. quod vsurpatur Deutron. XXIII. *Non ingredietur* MAMSER, *hoc est de scorto natus, in ecclesiam domini vsque in decimam generationem.* Appositè verò Christiani antiquitus Iudææ genti, quod inderent, hoc ex loco vocabulum transtulere, siquidem, ceu ancilla spurius natus, hæredio vocationis excidit, fractisque ramis, eo quod Christi domini nostri tanta humilitas iis tanquam lapis existeret offensionis, ingressu ecclesiæ in tot vsque caret generationes. contrà vero gens altera illa nostra ex improdilecta, haud iure quidem potiore, sed adoptionis indulgentia,

pinguedinis euasit oliuæ socia; & in illam feliciùs inseritur arborem, vnde qui pullulant rami, non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. *Ad Romanos IX. XI.* Ceterum Manseres, eodem, quo Fortunatus instituto, vocauit & Iudæos Sedulius Christianus poëta. lib. v.

Manseribus populis in deteriora volutis.

Baptismi sollemnis ceremoniæ.

OLEARI VNGVINE.] Baptismo qui ritus olim & ceremoniæ adhiberi solitæ, illustria ex hoc poëmate documenta suppetũt, salubri quoq; ad reuincendos errores & noscendam antiquitatem exemplo. Offerunt enim hic se plurima animaduersione digna. DIES PENTECOSTES, qui veteris Ecclesiæ more sacrosanctus erat baptismatis administrationi, vt B. Leo testatur epi IV. ad episc. Siciliæ. duratq; hodie, cum priuigilio diei fons ante lustratur. Est & CHRISMA, quod ab vsu & materia, nomen hic sortitur *vnguinis olearis.* Nec abesse videntur, qui suscipiant recens natos PATRINI, cum ait.

Susceptores seu patrini.

Excepit populus populum. ———

&.

Germine qui non est, fit tibi fonte parens.

Est & CEREORVM COPIA, fidei caritatis igne inflammandæ symbolum. Est AMICTVS deniq; CANDIDVS & vestis, de qua canit *Lacteus hinc vesti color est*, argumentum resurrectionis in alterum quendam vitæ modum, & nitoris, qui pectori vberrimè iam cœlitùs irrigato vnà cum gratia affunditur.

ABLVITVR IVDÆVS ODOR.] Tria in percunctando hic poni possunt. I. SITNE TETRIOR ALIQVIS IN IVDÆO AC PVTIDVS ODOR? II. AN ILLVD GENTIS MALVM TRANSLATITIVM ET SIC NATVRA INSITVM, VT CVM POENÆ INDICIO TRANSEAT AD POSTEROS? III. AN BAPTISMI FONTIBVS RITV CHRISTIANORVM ABLVATVR? Primum quidem, vt paucis rem transigam, agnatum genti recutitæ tum Hebrææ, tum Saracenæ putidum quendam fœtorem sermonibus multorum ita percrebuit, vt ea de re quærere perinde sit, ac in dubium vocare con-

Iudæis fœtor agnatus.

care consensum nationum, adeoque sensum ipsum, quo odores exploramus: vt frustra Philelphus, quia id compertum non haberet, assensum de Hebræorum fœtore cohibuerit. Vt enim grauissimum hoc, quod in præsentia ex Fortunato suppetit, testimonium, sileam, præfectò ab antiquitate repetitum, ceu notissimum id Ammianus Marcellinus inculcauit, histor. lib. 2. *Cum Marcus imperator*, inquit, *Palæstinam pertransiret, Aegyptum petens, fœtentium Iudæorum & tumultuantium sæpè tædio percitus, dolenter dicitur exclamasse. O Marcomani, o Quadi, o Sarmatæ, tandem alios vobis deteriores inueni.* Rancidos itaq; & fœtentes ab hoc odore Iudæos appellitabant veteres. Cohæreatne porrò fœtidus hic ordor, ita vt Iudæus naturâ malè oleat, & putidum, nescio quid, vsque exspiret, haud est in alteram partem quod certò statuam atque definiam: Sanè penitus insitum atque affixum, ipsi fateri videntur, cum abstergendi pellendiue remedium ars iis ac industria nulla suppeditet, ac proinde, vt hoc malo careant, ad maiora quæpiam & humanis artibus altiora præsidia confugiant. Dum animum memoria refrico, audire etiã me eruditorum altercationes memini in Theologorum scholis, cũ quæreretur, vtroque parente non renitente, baptismine donũ proli impertiri posset, vbi præsertim non speraretur Christiana educatio, responsum ibi tũ eruditè fuisse, contrà quàm scholastici nõnulli solẽt, à doctissimis Romæ, nuper, fieri posse, definitum, maximè verò, si parentes hoc se ritu, beneficium parare infanti quodcunq; siue animæ siue corpori salutare, crederent. Vsu quippe compertum aiebant, Turcos aliosque Saraceni generis Christianis interdum etiam inuitis obtrudere infantes sacro lauacro tingendos, quia putidissimum hunc illi fœtorem suis quoque liberis, vt arbitrantur, adnascentem, hac se vna ratione abstergere non dubitent. Non latuit ille mos Th. Balsamonem, qui in Can. XIX. Synodi Sardicensis, ait, *propter sancti vnguenti honorem ex longa consuetudine baptizari Agarenos, ne malè oleant.* A Iudæis item, etsi alia via, tentari re-

Iudaicus fœtor natiuus remediis expelli nequit.

medium ex martyrio S. Simeonis pueri Tridentini, olim obſeruauimus. Extant illa acta à Ioanne Matthia Tiberino Medico, diligenter & cum fide ſcripta anno MCCCCLXXV. quo eodem anno innocentiſſimus ille puer à Iudæis conciſus cruciabiliter interiit. Hic ſcriptor, vbi de Iudæorum conſiliis agit in puerum hunc ſæuiendi. *Christianum*, inquit, *infantem in contemptum domini noſtri Ieſu Christi mactant atrociter, & exhausto ſanguine veſcentes in azymis ſuis à fœtore, quo grauiter olent, Christiano ſe cruore præſeruant: hocque ſuum appellant Ioel, id eſt, Iubilæum.* Huius porrò facinoris rei, ſiue errore inducti remedium hoc quæſierint, ſiue Dæmonis arte experti eius olim virtutem, id verò conſtat, fœtoris natiui aut certè domeſtici mali conſcios ad facinus aggreſſos. Narrat etiam pro ſui temporis compertiſſimo libro 2. mirac. c. 29. Cantipratanus, *Iudæos vbi vbi clàm fudiſſe ſanguinem Christianorum, exoptato remedio ſedis ſiſtendis fluoribus*; eamque in rem licet non obuiam citat B. Auguſtini auctoritatem, *quæ ex maledictione parentum currat adhuc in filios vena facinoris, per maculam ſanguinis, vt per hanc importunè fluidam, proles impia pœna inexpiabili cruciatur, quouſque ſe ream ſanguinis Christi recognoſcat pœnitens, & ſanetur.* Verùm diligentiùs inquirenti occurrit in veteris hiſtorici anonymi fragmento, anno M.CCXXXVI. cum Hagonoam ad FRIDERICVM ſecũdum imperatorem perlata cadauera fuiſſent puerorum, quos Fuldæ conſtabat à Iudæis interfectos, magniq; in imperio motus exiſterent, quia vulgo ſub paraſceuen id remedium ſolenne peti à Chriſtianorum ſanguine perſuaſum eſſet, Fridericum ibi tum inueſtigandæ veritati vndique multos acceſſiſſe doctrina ac ſapientia ſpectatos homines, qui re diligenter multumq; diſcuſſa nihil explorati ſtatuere potuerint. Quare, quos finibus imperij eliminaturus erat vniuerſos, æris magni damnaſſe contentum fuiſſe. More autem & educatione quàm natura, malè Iudæos olere, pulchrè & elegãter Franciſcus Philelphus ea in epiſtola docuit, quâ reſpondet quæſtionibus à Catone Sacco I. C. & Oratore ſibi poſitis. Nam qui cibo ſunt aut

potu in-

potu inferiores, hi malè concoquant necesse est, ex concoctione autem mala aut morbi nascuntur alij atq; alij, aut sudor prolicitur ille quidem insuauis, in quem ipsa tandem concoctio resoluitur. At istiusmodi sudor, quem putida expulerit cōcoctio, odorem sanè gignit concoctioni simillimum, id est tetrū & grauem, nam iuxta probatum illud Medicorum pueris dictum. Fœtida omnia incocta sunt aut prauè permixta. Ex quibus certè consequens est, vt humor iste omnis siue intrinsecus is per poros emerserit, siue cuti membrorum adhæserit, offendat nares & male gratum exspiret odorē. Nec ab Hebræis id offensionis magis accidat, quam ab aliis, si par vtrobique existat causa. Sed fortasse magis in Hebræorum gente istuc vsu venit, tū quod obscenis & insolitis se dapibus plerumq; distendant, tū quod plerique omnes numularij & fenebri lucro inhiantes, otio magis quàm labori indulgeāt, atq; ita inerti quiete marcescētes velut obtorpescant, natiui caloris temperie; quæ vel vna gratissimum conciliat odorem, labefactata. Nec mirum, vt sunt protritæ in victu cultuque gentis Iudeæ sordes, apud illos eam vitæ consuetudinem in naturam quoque versam, vt parentum similes filij, nascantur, & locum id habeat Venusini poëtæ.

Iudaici fœtoris quæ causa.

Aetas parentum peior auis, tulit
Hos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

Enimuerò si apud Scythas arcus & sagittæ collimandæ frequens vsus μονῶπας, quos ars & exercitatio ante habebat, tandē natura principis causæ imitatrix inuexit, & oblongis etiam capitibus infantes, quos nutricum industria conformarat, studio tandem in naturam verso, Asia protulit, vt variarum lection. XII. libro. c. VIII. ex Hippocrate eruditissimus annotauit Muretus, quid his obstaret quisquiliis hominum malè olentibus, nec benè olentes educere liberos? Postremò quod quęsitū fuit haud difficilē habuit constitutionem: baptismo namq; vim eam san-

Baptismo vt alij morbi, sic & odor Iudæus pelli potest.

ctitatis, quia morbi ac cæteræ huius generis labes pellantur, Christiani veteres expertique palàm ac libenter solent. Quid enim hic ego memorabilem illam & litteris tam multorũ cantatam Constantini magni curationem deprædicem, qua lepræ pertinacis, & inuicti morbi abstersis omnibus etiam vestigijs, baptismi virtute, non animæ duntaxat, sed corpori quoq; salus obtigit? Certè de Austri Marcelli Tolosatiũ præsidis filia, quæ narrantur, peruulgata sunt, siquidem vitiligine fœdatã, B. Saturninũ eam curasse perhibent, dum in nomine trini Dei puellam abluit; cuius rei adeo memoriam istic viuere, Stephanus Forcatula lib. VII. de Gallorũ philosophia testatur, vt propylæa hoc templorum, & saxa sculpta Tolosæ loqui hodieque affirmet. Affinia sunt his, quæ de Chromatio & Tranquillino vrbis præfecto in actis S. Sebastiani, & de Cassani Tartarorum imperatoris filio apud Antoninũ legũtur tit. 20. c. 8. §. 9. B. Augustino verò hîc quis testis nobis esse potest locupletior? eius in libro XXII. de Ciuitate. c. VII. inter alias hæc est narratio. Medicum podagræ aculeis detentum, cum nomen dedisset ad baptismum, dolores solito quoque sensisse acriores, intendente morbi vim salutis nostræ inimico; mox verò subeuntem baptismatis lauacrum inter abluendum; excepisse non modo grauissimi doloris intercapedinem, sed pedum integritatem illam, qua, podagra excussa, dum vixit, doloribus iis ac morbo caruit. Cuius generis exempla quoque nonnulla prodidit memoriæ Cæsarius lib. X. mirac. c. XLII. & sequentibus. Memorat * Burchardus parte II. descriptionis terræ sanctæ, Saracenos olidos lauare eo in fonte Ægypti sæpenumerò consuesse, quo Deipara mater Christũ infantẽ haud rarò abluisset, eiusque fontis beneficio, eluisse simul corpore fœtores, qui illi genti, vt diximus, sunt velut hæreditarij. Potuit verò id fons Ægyptius attactu corporis Christi olim consecratus, cur non idẽ maiusque efficiat aqua genitalis, cui tam præsẽti Christus numine interuenit? Nec eam tamẽ sacræ ablutioni virtutẽ vniuersè propterea attribuero

* Brocardus.

Saracenorum fœtor abluitur Ægypti fonte.

Antonin. 3. p. hist. tit 19. c. 8 §. 22. Paulus Iouius Genebrar.

bueto, vt omnibus iis nos, hac in mortali vita, liberet incommodis, quæ peccatum primorum parentum consecuta sunt: siquidem imbecillitas huius caduci fragilisque corporis, morbi dolorumque sensus, & quæ PÆNALITATIS nomine Theologi cuncta significare solent, manent illa certè, quo scilicet tanquã segetem & materiam virtutis habeamus, ex qua deinde vberiorem gloriæ fructum & coronæ decus illustrius in altera vita consequamur. Quin verò, si salus & integritas morborumque depulsio sic perpetuò baptismi comites essent, dubitari iam certè non posset, quin multo impensiùs plurimi corporis salutem quam sacraméti gratiam consectarentur; quo quid fieret à diuina institutione alienius? Satis itaque explicatum id à me esse iam arbitror, quod dixit Fortunatus: *Abluitur Iudæus odor.*

Morborum depulsiones non sunt affixę baptismi effectis.

V.

AD SYAGRIVM EPISCOPVM AVGVSTODVNENSEM.] hunc perperàm alij Euagrium scripserunt. Excellẽs eius in Gallia deinceps nomen extitit, postquam Gregorius Magnus pontifex nundinationis sacrorum tollendæ, & NEOPHYTORVM hæresis extirpandæ negotium illi dedit; quod vsque adeò curæ illi esse voluit, vt nõ prius vsum pallij ei concederet; quàm Synodo coacta, pestiferos eos errores profligasset; sicut in vita Gregorij lib. III. c. I. narrat Ioannes Diaconus. Est autem epistola reconditioris, pro eius sæculi more, styli & gustus. Commendatur captiui redemptio, id lacrymis à Fortunato flagitante filio, vt Syagrij precibus studioque parens captiuus asseratur. Exornandi Syagrij caussa, versus triginta tres, vitæ Christi ætatem numero repræsentantes, mittit, STOECHORVM schemate, litteris & vario apicum ductu, morosè contextos & interpunctos. Describit huius poëmatis artificium sanè subtiliter, illud que sine veterum exemplo se in primis fatetur meditatum, quod ACROSTICHIDVM aut STOICHORVM vsus iam tũ forte aboleuerat, superiori aliqui sæculo non insolẽs aut ignotus; cũ tã perspicuè Sidonius Lampridiũ celebret,

Syagrius Augustodun. Episcopus.

Acrostichidum aut stoechorum vsus.

bret, quod elegos faceret nunc STOECHOS, nunc recurrentes. *lib. VIII. epist. XI.* Quin venerabilem Bedam quoque laudare memini insigne volumen PORPHYRII poetæ, quo is ad Constantinum Augustum misso, meruit de exilio liberari. Extat huius quoque generis MAGNENTII MAVRI RABANI opus egregium Luduico pio Imper: & Gregorio IV. in FVLDENSIVM inclita S. BONIFACII familia de S. CRVCE elaboratum, & duodetriginta schematis, prosa versuque absolutum. At specimen interim huius artificij, mirum, quo casu, exemplaribus, quæ equidem lustraui, omnibus aberat: Treuirensi excisum erat. Nec facile reperiri quoque alibi satis Baron. in anno DXXCVII. tom VII. prodidit, cuius ibi hæc verba. *Inter Episcopos, qui nempe Lugdunensi Synodo tunc interfuerunt, eminebat Syagrius episcopus Augustodunensis, sanctis annumeratus honestatusque ab Ecclesia anniuersaria ipsius natalis memoria, Extat ad eum Fortunati epistola in præfatione egregij operis quod periit.* Hic vir ille clarissimus periisse fatetur opus illud, quod in STOECHIS extat, nec amplius, vt diserte testatur Fortunati epistola, quàm tres supra tricenos versus numerat. Insignis ergo & memorabilis beneficij gratia debetur tum egregio Augustanæ reipublicæ senatori Marco Velsero, tum S. Galli inclyti monasterij Præsidi & Cœnobitis, quorum opera, & præclaro mœrendi studio, versus illi tam reconditi, primo iam lucem aspiciunt.

*Acrosticha cur stocchi.

INCAVTVS PASSER QVASI MENTITA PER NVBILA, ET QVINQVIFIDA VISCATA.] Acrosticha aut Mesosticha vel Telosticha rectè quoq; stocchos à veteribus appellatos, vel ex hac allusione Fortunati docemur, qui textum hunc versuum retibus & indagini plagarum, quibus saltus stabulaq; ferarum, aut camporum æquora in venatione vel aucupio cinguntur, accomodat. Siquidem Στοῖχοι græcis est indago & series plagarum, in quibus varij & multiplices funium lusus & contextus, illecebræ ferarum & auium, quas nubila hîc mentita dixit. Viscatæ porrò virgæ fallendis auibus notiores antiquis, quam vt interpre-

interpretationis indigeant; quas quinquifidas, à ramorum vel ſurculorum adpoſitione, appellari hic exiſtimo.

V I.

FELICI Nannetum epiſcopo grates dicit, quod ab illo euocetur ad amœnitates villarum; longè tamen eius amicitiam ſibi iucundiorem teſtatus illa lætitia floriferorum pratorum. Quod autem hic iam legitur, *loca viſere blanda*, id prudenti quodam errore vulgata tradebant, *loca celſa ſubire*. parique licentia, *pulchrum ſaliente colono* auſi ſunt ponere nonnulli. pro, *piſcoſo littore pulchrum*. CARIACVM hic amnem interpretor, qui Ligerim denique ſubit, vt olim me animaduertere memini.

V I I.

EPIBATERION hoc cum ſequentibus vndecim epigrammatis Gregorio Turonenſi eſt inſcriptum, ex quo facile intelligitur, quæ inter vtrunque vitæ ſocietas & familiaritas intercesſerit. Tituli verò ceterorum verſuum pro ſe loquuntur. Vindicandis autem mendis, quæ ſublata iam ſunt, quorſum geminetur opera?

X.

GENITÆ PROPRIÆ.] Agnes, & Rhadegundes. regina.

X I V.

PRO POMIS ET GRAFIOLIS.] Diu, fateor, titulus hic me torſit. at leuem, ais, rem, ne pili quam facies: ita ſane verũ. eſto. tu te leuiſſimam hanc etiam forte non aſſequaris. GRAPHIOLA itaque accipio pro ſurculis; quam vocem Calar. mutarat in *fercula*. Et huius acceptionis hodieque veſtigia durant in idiomate Gallico. GRAPHIVM enim quid ſit, vel Abecedarij norunt, id Gallis eſt *graffe*. quæ vox ipſis non ſtylum modo ſcripto-

rium, ſed propriè inſitum ſignificat, idque ſurculi præciſum, quod Varrone teſte de re ruſtica cap. XL. CLABVLAS alij, ſiue TALEAS, appellitabant. Annumeratur itaque GRAPHIVM rei ruſticæ vel hortenſi, ſimilitudinis ea ratione, quæ inter hoc ſurculorum genus & graphia antiquitus extitit. Denique GRAPHIVM, quod obuium eſt, vulgus olim imminuit, ex eoq; GRAPHIOLVM fecit, quod ſui ſæculi more poëta hic vſurpauit.

Graphiolum.

XIX.

COMMENDATIO hæc peregrini non vni, ſed epiſcoporum alicui ſynodo adſcripta reperitur. ex qua iudicium facio, quo loco & autoritate Fortunatus etiam presbyter apud pleroſque extiterit Galliæ epiſcopos.

XX.

Aredius Lemouix.

AREDIVS Lemouix rara fuit vitæ ſanctimonia abbas. Apud Theobertum regem olim inter honorarios ephebos, & palatinos, in paucis gratioſus, Nicetij Treuirorum epiſcopi tandem hortatu, aulam ſummoſque honores & vitæ commoda ſpreuit, ampliſſimum Chriſto pauperibuſque patrimonium relinquens. Eius vitam & admiranda facta, prolixè cum alibi Gregor. tum lib. X. c. XXIX. exequitur, obiiſſeque teſtatur, anno Childeberti regis XVI. Guntrami XXX.

AD VE-

AD VENANTI HONORI CLEMENTIANI FORTVNATI LIB. VI.

I.

SExtvs liber Heroidvm per me vocetur, cùm fermè versus habeat ad reges, & reginas, scriptos; aut alios eminenti fastigio viros. Quod autem primo loco carmen ponitur, venustam id habet prolusionem ad insequens epithalamium, argumento fœcunditatis, qua pulcherrimo anni tempore ver exuberat, ad thori iugalis castiq; consortij fructum, traducto. Visum aliis fuit plerisque opusculum à Fortunato scriptum De regno administrando, quod tamen cum aliis nonnullis iam exciderit. Sed mihi dubium nō est, quin hoc ipsum poëma, in quo, ad cæteras regis laudes, varia regnandi quoq; præcepta traduntur, eius opusculi vicē implear, cum titulos de industria nōnulli corruperint, vt idētidem monstraui. Sigebertvs autem rex, cuius hic nomen canitur, Mediomatricum & Austrasiæ dominus, memorabili fuit fama iustitiæ, religionis, laudisq; bellicæ. Is, cum fratres cerneret, degeneres & vsus publici vel ancillari sorte mulieres adsciscere in Thalamum, ab eorum se instituto prudens abiunxit, memorq; dignitatis, legatos in Hispaniam, cum multis muneribus ad Athanagildū Gothorum regē misit; huius filiam Brunichildē connubio virginem sibi sociari postulans. Eam itaq; pater, Sigeberti perspectis opibus ac virtute, negandam haud ratus, ilicò magnis cumulatā thesauris cū dote in Franciam

Sigebertus rex Mediomatricū.

Brunichildes eius cōiux.

Franciam abire iussit. *Erat autẽ*, vt Gregor. lib. IV. c. XXVII. loquitur, *Brunichildes puella elegans ac venusta aspectu, honesta moribus atque decora, prudens consilio, & blanda colloquio.* Quia tamen Arrianis sacris à pueris imbuta fuerat, sacerdotum monitis ac institutione, adeoque ipsius regis opera perfectum est, vt animo mirabiliter immutato, beatam in vnitate confessa Trinitatem, ad Catholicam denique religionem accederet, & in eadem vsque etiam perseuerans, ad vberius ecclesiæ decus efflotesceret. Nuptias verò has tam Belgico populo salutares sub initium regni crediderim à Sigeberto peractas; anno circiter Domini DLXV. Principem verò legationis, qua nuptiæ in Hispania conciliatæ, Gogonem fuisse reperio, excellenti virtute & auctoritate virũ, de quo lib. VII. canit Fortunatus:

Principis arbitrio Sigeberti magnus haberis
Iudicium cuius fallere nemo potest. &c.
Nuper ab Hispanis per multa pericula terris
Egregio regi gaudia summa vehis.

REGIA CÆSAREO.] Legatos à Iustiniano vel Iustino Imperatore in Austrasiam gratulatum accessisse, & cum alia Procerum multitudine, nuptiarum cumulasse lætitiam, hisce ex verbis, nec aliud conficio, quibus aulam regiam proficere dixit CÆSAREO IVGO, nisi quis in Athanagildi gente CÆSAREVM STEMMA, ceu laurum in mustaceo quæreret.

II.

IPSVM hoc Sigeberti & Brunichildis est EPITHALAMIVM; in quo pluscùlum sibi Fortunatus indulsit, prosopopeię insistens ex profanarum litterarum vsu; sed omni tamen Fescennina licentia remota; castè figmentum absoluit. Cupidinem itaque commune πάθος amantium inducit, tum omne genus vbiuis hominum ad amores solicitantem; tum pectus denique regis Sigeberti, at castis tamen ignibus inflammantem: idque nuncium fingit, ceu lætum matri Veneri ferre, quo excita mox ipsa, profi-

Cupidinis & Veneris dialogus.

proficiſcitur ad tam nobilis coniugij thalamum ope ſua condecorandum. Inde certamen laudis ineunt, hinc Cupido Sigeberti, inde Venus Brunichildis, ornamenta ingenij, virtutis, ac fortunarum, impenſiſſimè ambo verſu tollentes.

QVEM NABIS (NABLIS) ECCE PROBAT.] Quærit Sigeberto gloriam ex progenitorum factis: meminitque SAXONICÆ & THVRINGICÆ expeditionis, quç clade gentis & regum excidio inprimis fuit memorabilis. Miſcet autem hic diuerſas hiſtorias, quæ ab vno fermè Gregorio & ipſo poëta illuſtratæ ſunt. Nam primò, Theodoricus Chlodouei filius, & huius Sigeberti patruus, rem in Thuringia geſſit, BADERICO rege domito, & prælio ibi ſuperato. *lib. III. C. IV.* Poſthæc, Chlotharius Sigeberti pater, Theodorico ſociatus, Hermenefredum, qui rex in Thuringia ſupererat memorabili iſta ad internecionē regij nominis pugna ſuperauit, apud ONESTRVDEM EICHSFELDIÆ fluuium, quem Vnſtrudt hodie appellat vulgus. *lib. III. C. VII.* Iam verò, quas olim ſtrages Clotharius in Saxonum gentem ediderit, ex lib. IV. Gregorij c. X. & XIV. facilè perſpicitur. Porrò Saxonicam expeditionem, Nablis ſeu Nabi fluminis veſtigio ſignat; vt vel hinc etiam prælij locus eruatur, de quo Gregorius verba facere videtur cap. X. vbi Chlotharium ait, tota peruagatum Thuringia, maximam partem deleſſe Saxonum. NABLIS autem ſeu Nabus non procul à Mœni, Salæ & Ægræ fontibus exoriens, Saxoniæ veteris confini agro, tandem haud procul Ratiſbona Danubium ingreditur.

Nabis vel Nablis flaui.

Thuringica expeditio.

Oneſtrudis flu.

NEC DIETHEVBERTI PIETAS.] Hic verſus cùm inſequenti quondam mihi viſus inſitius, & nothus, ita vt vtrunque ſtaret expungere, vel ὀβελίζειν: nam & in perfectiſſimo Treurenſi exemplari non reperiebam, &, quod moleſtiùs accidebat, obſiti vitiis ſententiam hic totam auertere videbantur; ſed trium tamen librorum non auſus intercedere ſuffragiis, huc tandem ire placuit, vt loco non mouerentur, & ab errore interea conualeſcerent. Pro DIETHEVBERTO Calar. & Venet. BERTONINI

Theodobertus Mediomatricū rex.

TINI posuerant, sed MS. probatiora habuere THEVBERTVS. Et sanè hic iste ipse est THEODOBERTVS Mediomatricum rex, quem prælio interfuisse Thuringico, cum Theodorico patre, Gregor. lib. III. c. VII. prodidit. Huius pietate, hoc vnum ait, etsi non facilè quidem impetratu, Dei tamen concessu obtigisse, vt duos Thuringia reges, Badericum, & Hermenefredum, amitteret, ipseque successor demum Theodorici patris, vnus, iis iam victis, rex paria faceret. Hanc ego sententiam iis ex versibus, alius quispiam meliorem forte conficiet: sunt enim mirè obscuri.

PRIMA EST IN PRINCIPE VIRTVS, ESSE PIVM] Ad perniciem ergo reipublicæ natæ sunt illæ Politicorum voces.

SANCTITAS, PIETAS, FIDES,
PRIVATA BONA SVNT; QVA IVVAT, REGES EANT.

Et verò remota PIETATE & iustitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia ait B. Aug. IV. Ciuit. c. IV.

CORRIGIT IN SE PRIVS.] hic versus, vt & alij plurimi, sicut in vulg. licenter mutatus, ita à nobis verecundè repositus. Maluimus enim extare eos cum prosodiæ, quam fidei iacturâ. Quod autem ad sententiam, MERITO A CAPITE CENSVRA MANAT, QVANDOQVIDEM TANTI EST IN VTRAMQVE PARTEM PRINCIPIS EXEMPLVM, VT QVICQVID DENIQVE FACIAT, PRÆCIPERE VIDEATVR.

Iberus flu:

IBERO OCEANI SVB FONTE.] IBERVS notissimus Hispaniæ Tarraconēsis fluuius, cui⁹ hoc propriū obseruauit Nebrissensis; quod vnus ex omnibus Hispaniæ fluminibus in Austrum defluat, cum ab ortu in occasum delabantur fermè cetera. Quia verò gens Hispaniarum vniuersa ab hoc fluuio nomen inuenit, meritò Fortunatus ad eius regni fontes id nomen etiam profert. NAPÆA verò inter nymphas est, pro qua, errore prope inextricabili, vulgo legebatur, *Anaphaa*.

Franci Germani.

HISPANAM TIBIMET DOMNAM GERMANIA NASCI.] Id vsquequaque tum mirum. At iam vice versa in Au-

in Austriacæ domus istuc honorem quadret. GERMANAS TIBIMET DOMNAS HISPANIA NASCI. Clarissimè verò hic Francici generis homines ad Germanicam originem reuocat, atque ab aduenis Francis, Germanis, subiectas Sigeberto Belgarum etiam prouincias, nomine Germaniæ censet.

III.

Sigeberti Thuringica bella.

SIGEBERTI & Brunichildis hoc proprium elogium, quo illius pace belloque laudes & victorias, præsertim Saxonicas & Thuringicas; huius autem susceptæ religionis Catholicæ, & deserti Arianismi, præcipuam gloriam commemorat. Rerum autē à Sigeberto in SAXONIA ac THVRINGIA gastarum, parum est clara apud scriptores memoria. Obseruo tamen ferocissimas quasque trans Rhenum gentes, aut eius paruisse imperio, aut amicitiam cum illo coluisse & fœdera. Vnde & ciuilibus bellis contra fratres suos fermè Germanorum arma atque robora Sigebertus commouit: magnumque iis, trans Rhenum accersitis copiis, semper terrorem obiecit. *Greg. lib. IV. C. XXXVII. C. XLIX. & L.* Periit tandem fraude Fredegundis impiæ Chilberici coniugis, percussoribus immissis, apud villam Victoriacum, anno domini D. LXXIX, magna alioqui religione, & in Dei seruos munificentia.

IV.

Chariberti regis Parisiorum encomium.

CHARIBERTI, vel vt alij, Chereberti, regis Parisiensium virtutes ad miraculum vsque præcellentes, inculcat, ideam in eo boni regis, Platonicorū more, id est separatā, minimeque concretā efformans. namque in Chariberto harū virtutū spes, vt in herba fructus, solummodo laudatur. Probalile est etiā, hoc carmen scriptū sub initi regni primordia, anno circiter Christi DLXV. Cum seipso mox deterior Charibertus, impius etiā, non tantū vita possimus euasit: nam & in res sacras, atq; episcopos se violen-

ſe violentum intulit, & reliquum inde ſexennium ſacrilegiis etiam infame exegit. vt Gregor. notauit lib. IV. c. XXVI. & lib. I. mirac. c. XXIX. At quî fieri tamen rectè potuit, ais, vt hunc Fortunatus extolleret laudibus? Reſpondet hic pro me Clariſſimus Baronius, non poſt mortem, ſed cum regnare cœpit, eum laudaſſe: cuiuſmodi præconium & Nero commeruiſſe potuit, nō malus omnino, primis imperij tribus annis, reipublicæ princeps. Quibus illud addō, principum laudes perſæpè iis eſſe paræneſes, cum ea ipſis tribuimus, quæ cùm ſerò abeſſe à ſe ſentiunt, tandem ne derelicti à virtute, & furtiua onerati laude videantur, ad illa ſtudioſiùs comparanda, animum appellant. Atq; ita in principibus fit, vt ſæpenumerò laudemus, non tam illorum ornamenta, quam noſtra vota ac deſideria.

Romaniæ & Romanorum quædam raræ notiones explicatę.

HINC CVI BARBARIES, ILLINC ROMANIA PLAVDIT.] Sic Treuir. Colon. Sangal. MS. & rectè barbariam opponit Romaniæ: nam ROMANIÆ nomine cenſetur quidquid ab externarum gentium acceſſu, iuriſque ac faſcium mutatione intactū fuit: immò quidquid veteris Romani nominis, ac linguæ cultuſque ſtudioſum. Vnde B. Auguſtinus in pſalm. LVIII. *Omnes*, inquit, ROMANI *facti ſunt, & omnes* ROMANI *dicuntur*, Iudæi tamen manent cum ſigno, nec ſic victi ſunt, vt à victoribus abſorberentur. Scitum illud eſt, ABSORBENTVR. Vnis enim exceptis Iudæis, qui hoc ſua peruicaci obſtinatione meruerant, omnes ſignificat notiones tranſiiſſe ſuo tempore in nomen ac diſciplinam Imp. Rom. vtpote cui erant aut armis, aut deditione, aut fœderum ſocietate ſubditi. BARBARIAM verò probati authores eorum regiones hominum definiunt, qui à recta ratione, & ceterorum hominum mortalium communi conſuetudine abhorrent; vnde barbarica ſtoliditas, feritas, opes & opera, vt quæ & ab vſu reliquorum hominum valdè recedunt, & ſapientiæ certæque rationis vix quicquam habent; quod Ioſephus Acoſta in Indicis ſuis diligenter annotauit ex B. Thoma in epiſt. ad Roman. c. I. lect. v. Ceterum ex quo populi Romani dignitas,

dignitas, & opes cum imperio prolapsæ, ad exteras quoque gentes abiere; nomen etiam ipsum non sine irrisu à victoribus iuxtà ac victis exceptum est, ita vt antiqui moris & iuris homines, non citra probrum, ROMANI audirent. Vsque adeo magno maiorum merito, & flagitiorum iusta mercede, ROMANI nominis & maiestas & gloria tandem euiluit. Hinc Saluianus quinto libro de prouidentia: vbi Præfectorum auaritiam & immanem dominandi libidinem oratione exaggerat. ROMANOS à suis oppressos, ait, in tantum, *vt multi eorum & non obscuris natalibus editi & liberaliter instituti, ad hostes fugerent, ne persecutionis publicæ afflictione morerentur: quærentes scilicet apud Barbaros, Romanam humanitatem; quia apud Romanos Barbaram inhumanitatem ferre non possent.* Et mox. *Itaque nomen ciuium* ROMANORVM *aliquando non solum magno emptum nunc vltrò repudiatur ac fugitur, nec vile tantum, sed etiam abominabile penè habetur.* Enimverò hominibus in media barbaria natis, vt Gothis, Francis, Alemanis, Sueuis, Saxonibus in more fuisse, nomini illudere ROMANO, tanquam suis institutis, ac nouis imperiis, parum accommodato, variis ex locis ostendi potest. In Hispania certè, vt ex Isidori legibus constat, serò permissum GOTHO, vt ROMANÆ se matrimonio iungeret. Et Theodogisilus rex Gothorum in Hispania, cum de piscina quadam Lusitaniæ admirabili inaudiisset, quæ ad sacri baptismatis vsum prodigiosa scaturigine aquas ex occulto, statis Paschæ temporibus, euomeret, fide narrationi negata, *Ingenium*, aiebat, *hoc esse* ROMANORVM. *vt ita accideret, nec vllam ibi existere Dei virtutem.* vbi lib. I. mirac. c. XXV. Gregor. Turon. ex quo hæc narramus: ROMANOS *vocitant, homines nostræ religionis.* Fiebat autem id, mirifico callidi dæmonis astu, vt Christianæ religionis & Catholicæ fidei splendorem apud efferas eas & malè domitas gentes, ROMANI nominis inuidia, opprimeret. Quo modo idē Gregorius de Ecclesia Agathensi testatur: cuius ecclesiæ possessiones cū Gomacharius

u Comes

Comes hæreticus vexatum iiſſet, nec Leonis Epiſcopi monitis vllis precibuſq; cederet, tādē, vltione diuina caſtigatus, in febrium æſtu: *Quid,* inquiebat ille, *putatis, quid iſti nunc* ROMANI *dicant? lib. eit. cap. LXXIX.* Similiter Catholicos ſacerdotes, ROMANORVM presbyteros vocitabant, *cap. XXC. ibidem.* Vnde Victor. lib. I. de Wandalica perſecut. cum ARBOGASTEN beatum confeſſorem Theodorico Arriano principi placuiſſet capite truncari, vetitum ſcribit à Iucundo presbytero, dicentę: SI GLADIO PEREMERIS, INCIPIENT EVM ROMANI MARTYREM PRÆDICARE. Perſtitit ad Caroli magni, immo ad Ottonum vſque tempora hoc probri aut conuitij genus in exteris, cis tranſque alpes degentibus. Eius rei luculentum in primis legitur apud Wandelbertum in B. Goaris vita teſtimonium. Cella hoſpitalis, cum venerandæ ſtructuræ templo, apud Rhenum, eo tum loco ſtabat, vbi hodieque S. Goaris oppidum viſitur. Eam ASSVERVS probatæ vitæ nota Prumienſis cœnobij in Treuiris abbas, beneficio ac donatione Caroli magni impetrarat: cultumque templi iuxtà ac religionis & hoſpitalitatis, magna ibi gloria inſtaurabat. Hic fremere circùm habitantes barbari, ac NOBILES pręſertim adhuc impij, ſanctitatem memoriæ, peregrinantium concurſus ferre animo æquo non poſſe. In his REGINARIVS erat, qui, *vt VVandelbertus loquitur,* cùm locum ſanctum ſperneret, ac omnes ROMANÆ nationis ac linguæ homines ita quodam gentilitio odio execraretur, vt ne oculis coràm aſpicere eorum quenquam ſuſtineret, fortè tulit ita caſus, vt iſtac ei itineris cauſſa tamen eundum eſſet. Quare cum Eccleſiæ appropinquaſſet, rogat ſeruum itineris ſocium, vt ſi poſſit, ea ſe via ducat, qua conſpectum baſilicæ GOARIS, ROMANORVMQVE hominum, Aſſueri nempe, & eius comitum, declinare queat. Sed quam ſtolidiſſimi & barbari huius odij Reginarius deniq; mercedē tulit? nimirum vt effuſis cum abdomine viſceribus, paucos poſt dies infelicem vnà cum inteſtinis animā effunderet. Illuſtrius etiā huiuſce rei documētum ex legatione LVITPRANDI, Cremonenſis epiſcopi, quâ

ille magni Ottonis iussu, Constantinopoli apud Nicephorum Phocam perfunctus est, in medium afferam. Extat ea in Treuirensis ecclesiæ primariæ bibliotheca, de qua exemplar obuenit mihi iucundæ narrationis & Græciæ morum eius sæculi plenum. Intolerandus eo tempore extitit Græcorum fastus, ROMANI nominis vsurpatione insolenter aduersus omnes etiam exteras nationes sese efferentium. Quo ambitionis genere, cum Italos & Longobardos, tum Saxones præsertim, ex quibus Ottonē prodiisse non ignorabāt, contentiosè premebant. Se PORPHYROGENITOS, & solos Augustos, ceteros barbaros, stolidos, & pellitos: se penes vnos ROMANÆ gloriæ & vrbis residere decus, ex quo Constātinus Imp. sedem in Græciam transtulisset. Quid multa? Romanos iam gentiū nusquā, nisi in vna inueniri Græcia. Adhæc tū libera voce, & audacter Luitprādus, etsi nō semel à Nicephoro ipso repressus. *Nos, Longobardi scilicet, Saxones, Franci, Lotharingi, Boiarij, Sueui, Burgundiones, tanto* ROMANOS *dedignamur, vt inimicos nostros cōmoti nihil aliud contumeliarum, nisi* ROMANE, *dicamus, hoc solo* ROMANORVM *nomine, quidquid ignobilitatis, quidquid auaritiæ, quidquid luxuriæ, quidquid mendacij, immo quidquid vitiorū est, cōprehendentes.* Atq; hæc tum in Romano nomine conuitij seges inerat, cum ad Græcorū aut prisci gentilis populi ambitionem, posteræ nationes id referrent. At Catholicorū semper extitit, estq; hac tempestate ea vel præcipua laus, quod illam aduersariis etiam ROMANÆ FIDEI confessionem extorqueāt, quam illorum maiores ad huius velut signum tesseræ, iam olim, vt diximus, oppugnarunt. Quid enim ad fidei nostræ cōmēdationē glorisius & prædicabilius esse potest, quā eius gentis & vrbis nos habere nomē ac symbolon, cuius iā inde ab Apostolis & ecclesiæ nascētis incunabulis FIDES ANNVNCIATVR IN VNIVERSO MVNDO? eius, inquā, nos ciuitatis esse colonos ac municipes, cuius arcib⁹ (vt S. Leo loquitur) BEATISSIMVS PETRVS PRINCEPS APOSTOLICI ORDINIS TROPHÆVM CRVCIS CHRISTI, PRIMVS INTVLIT. Grauiter

Romanus pro Catholico.

ergo & prudenter id à Luitprando Cremonensi fuit episcopo dictum. *Non est à Græcis Romanus vilis tenendus locus, quia recessit inde imperator Constantinus*, nec ab Hæreticis, quia cum paganismo olim istic omnium grassata sacrilegiorum impietas, VERUM EO MAGIS COLENDUS, VENERANDUS, ADORANDUS, QUIA VENERUNT ILLUC APOSTOLI DOCTORES SANCTI, PETRUS ET PAULUS.

Childebertus Chlodouei F.

DE CHILDEBERTO VETERES COMPESCE DOLORES.] Sæpiùs iam nobis is commemoratur. Chlotharij ipse frater extitit, Chlodouei frater & patruus huius Chariberti, apud Parisios rerum potiens. hic cum sub annum Domini DLX. excessisset absque heredis solatio, ei à Chlotario fratre successum est, à quo demum in Charibertum filium translata sceptra. Porrò quia fœmineam prolem, Childebertus susceperat, huius etiam tutela Chariberto deinde cordi fuit. Vnde Fortunatus.

Eius natarum est frater, & ipse parens.

Adi Gregor. lib. III. c. XXIV.

Sygambri vel Sicambri Francorum progenitores.

CUM SIS PROGNATUS CLARA DE GENTE SYGAMBER.] Quæ lectio Treuirensi vtrique Colon. & Sangallensi MS. codicibus, immò & Gallicanis, Papirio teste, congruit. Quare factum imperitè, ne dicam perabsurdè, ab iis, qui hanc prætulerunt. *De gente Giberti*, in qua tamen voce SYGAMBRI reliquiæ manent. Neque verò de nihilo fuit illa B. Remigij oratio, qua CHLODOVEUM iam sacro fonti insistentē allocutus fertur: MITIS DEPONE COLLA SICAMBER. cũ è SYCAMBRORUM Germaniæ gente ortum significans. *Gregor. lib. II. C. XXXI. Hincmarus in vita S. Remigij.* Atque hæc etiam verba in Rhemorum ciuitate marmori insculpta extitisse narrat Tritthemius. Et Stephanus Forcatula lib. VI. de Gallorum imperio ac philosophia, versu ea testatur B. REMIGIUM ELOCUTUM.

Hoc bene sit: mitis submitis colla SICAMBER.

Quin hanc nostram quoque lectionem ante multos annos obseruauit Ioannes Tilius. Nam lib. I. rerum Gallic. *Fabula*, (inquit)

quit) *de exstructa per Francos vrbe* SICAMBRIÆ *ante Fortunatum episcopum Pictonum nata est, qui Regem Charibertum laudat, quod Latinè sciret, quamuis à* SICAMBRIS *ortus*. At falsus hic vir bonus in eo, quod Fortunatum in luce gentis Sicambricæ, vrbis, nescio cuius, consectari putet tenebras. Enimuerò, vt vrbem Sicambriæ in præsentia mittamus, SYGAMBRORVM profectò, in historia, fama vetus nec obscura est. Eos lib. IV. belli Gallici nominat Cæsar, ET INFRA VBIOS TRANS RHENVM LOCAT. Is namque, vbi maximis operibus exstructo ponte, copiis traductis, infesta in SICAMBRORVM fines signa inferri iussisset, illi solitudinum ac nemorum se latibulis defendentes, vim Romani exercitus cohibuêre; quamobrem, irrita re Cæsar istinc in fines se Vbiorum recepit. Confines ergo, aut certè proximi SICAMBRI erant Vbiis. Cæsari consentit Strabo lib. IV. qui & iuxta Menapios iis domicilia, sedesque attribuit. Cum autem Menapios ipse tradat, ætate sua fuisse τελευταίους τῶν ἐκβολῶν ἐν ἑκατέρᾳ τοῦ ποταμοῦ κατοικοῦντας ἕλη καὶ δρύμους id est, versus ostia Rheni extremos, vtramque Rheni fluminis ripam accolentes in palustribus ac dumosis locis, haud difficulter, in vicinia, Sicambrorum regio monstrabitur, sed illa tamen non fixa aut stabilis; etsi, vt animaduerto, proximè ab inferiore tractu Rheni, & infra Agrippinenses. Motos namque variis ostenditur argumentis. Nam, vt vetustiora sileam, sub Augusto Dion. lib. LV. memorat, in deditionem acceptos, alioque translatos, & Augusti imperio dispersos. Locum eum Dionis, cum gente Sygambrorum, eruditè vindicauit Lipsius antiq. lect. lib. I. c. VI. eaq; Dionis lectione non magis ipse Fortunato, quam Fortunatus ipsi suffragatus est. Vtrique verò Strabonis locus à me citatus adstipulatur κατὰ τούτους, Menapios inquit, ἵδρυνται Συγαμβροὶ Γερμανοί. Demigrationis autem huius testis prætereà Suetonius in Augusto. *Suecos & Sygambros dedentes se in Galliam traduxit, & in proximis Rheno agris collocauit.* Huius se facinoris ducem ipse gloriatur Tiberius Annal. II. Taciti. *Se nouies ab Augusto in Germaniam missum,*

Sygambrorum gentis celebrata vetustas, & inuestigatæ sedes.

missum, plura consilio, quam vi perfecisse: sic Sygambros in deditionem acceptos. Horatius idem etiã Augusto gratulatur. lib. IV. od. XIV.

Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

Et manserunt sub Domitiano in fide & obsequio; cum Martiali teste lib. I. Epigram. III. Romæ otiosi spectatores, theatra frequentarent.

Sygambrorum habitus.

Crinibus in modum tortis venere Sicambri,
Atque aliter tortis crinibus Aethiopes.

Extat Maguntiaci in P. Petri veteris ædis vestibulo egregius lapis, sculptura equitis barbarum infesto spiculo sub pedibus prementis. Porro barbarus is, crine in nodum vertice tenus colligato, hunc Sicambrorum habitum, de quo prolixè V.C. Iustus Lipsius ad Taciti Germaniam, ad viuum exprimit; cetera nudus, iuxta posita clauâ, vel simili quo telo, iacens. Sicambros autem vsque ad inclinantis imperij Romani tempora inferas Rheni partes insedisse, indeque paulatim fretos magnitudiue virium concessisse ad propinquiora, omnium est fermè scriptorum consensus. Sanè Diuæus, Iunius, Turnebus, Marlianus, Goropius, Ortelius, Paulus Iouius, & quotquot alicuius nominis recentiores, tam constanter iis Cliuiensium & Gelriorum sedes attribuunt; vt, qui plurimum aliis ceteroqui locis, inter se dissident, in hoc conspirare videantur. Et verò ne conuenientiores quidem, arte Geographica duce, sedes iis assignari posse, quàm apud extrema fluminum Vahalis, Mosæ, & Rheni, multifariàm ex Claudiano doceri potest. Is namque lib. I. de laudibus Stiliconis, cum eius in barbaros Rheni accolas expeditionem, describit: ab ipso fluminis capite, ad illius vsque diuortium, tropæa proferens, denique Sicambrorum & Francorum Saliorum hic obuios reges eum habuisse canit, de pace supplices, ceu ὁμοεθνεῖς tunc & gentiles vtrosque perpetuò coniungens,

Sygambri sedere quo hodie Cliuii & Gelrii.

Impiger

Impiger à primo descendens fluminis ortu.
Ad bifidos tractus: & iuncta plaudibus ora
Fulmineum perstringit iter.

Et mox.

——————— *Pax à fonte profecta*
Cum Rheni crescebat aquis, ingentia quondam
*Nomina * crinigero flauentes vertice reges. &c.*
Iussi properant, segnique verentur
Ostendisse mora, transuectis lintribus amnem.
Occursant.

* cirrigero.

Subinde pacis huius euentum amplificans.

——————— *Rhenumque minacem.*
Cornibus infractis adeò mitescere cogis,
Vt Saltus iam rura colat, flexosque Sicambri
In falcem cernant gladios.

Et ne de Sicambrorum situ adhuc hæreres, addit, Chaucis, Frisiisue, ac proinde etiam, extremis Belgarum agris fuisse finitimos: & alicubi, solo amne discretos.

Frisiis finitimi.

Vt iam trans fluuium, non indignante Cayco
Pascat Belga pecus.

Nec verò mihi quis illud eiusdem poëtæ ingerat, ex epithalamio Honorij & Mariæ, interiora magnæ Germaniæ loca Sicambris Francisque tribuentis.

——————— *Iam Rhenus & Albis*
Seruiet, in medios ibis Regina Sicambros.

Et quæ nexa erant, citatis antea versibus.

——————— *Mediumque ingressa per Albin*
Gallica Francorum montes armenta pererrent.

Respondero Claudianũ hîc poëtica prouectum licentia, ex parte quadam subiecta nationis, Germanorum genus significare vniuersum. Quo modo Procopius 1. belli Gothici Francos cum Germanis confundẽs. *Paludes*, inquit, *hisce in locis* nempe vbi in Oceanum Rhenus influit, *non pauca, vbi primitus*

Germani

Germani, gens barbara, habitabant, qui Franci nunc vocitantur. Sed & Claudianus operam alio loco dedit, vt cùm propria cuiq; metaretur, hanc quoque latitudinem restringeret, aliosque Albi fluuio habitatores assignaret. Nam à Sicambris exorsus in Panegyri ad IV. Consulatum Honorij, ait:

Ante ducem nostrum flauam sparsere Sicambri
Cæsariem, pauidoque orantes murmure Franci:

Inde interuallo, de Alemania loquens, gentes interiores, & Rheni Albisque mediterranea expressit.

———————— *Venit accola syluæ*
Bructerus Hercyniæ, latisque paludibus exit
Cimbrus, & ingentes Albim liquere Cherusci.

Iam verò hæc eadem Sidonius Apollinaris, quæ de Sicambrorum regione, ac sedibus hucusque diximus, affirmat vtique testatiùs, cùm has ipse gentes Galliæ inimicas legatus adiit, omniaque eorum latibula diligentiùs perlustrauit. Nam Catulino scribens, ad versus solicitari se ab eo miratur.

*Inter * crinigeras situm cateruas,*
Et Germanica verba sustinentem.

* citrigeras.

Consensium verò præstantissimum toga militiaque virum, vbi ob oris facundiam extulit, Francos vnaque Sicambros eius ostendit eloquentia mansuefieri posse, vtrosque iisdem includens sedibus.

Tu Vidrum (alij Tuncrum) & Vachalim, Visurgin, Albin,
Francorum & penitissimas paludes
Intrares, venerantibus Sicambris,
Solis moribus inter arma tutus.

Alibi Maioriano Augusto lætiora optans, Sicambros ad ripas Vahalis fluminis tam claris verbis locat, vt nil iam ampliùs testari necesse sit.

Sic ripa duplicis tumore fracto,
Detonsus Vachalim bibat Sicamber.

In pane-

In panegyrico Auito dicto, iuxta Rheni item diuortia eos describit.

------- Et flauus in pocula fracte Sicambris,
Rhene tumens.

Fracti verò hic Rheni pocula bifidi fluminis cursus ex celebri apud veteres fluminum pictura vocauit; nam Rhenum apud principium agri Bataui velut in duos amnes diuidi, nimiū quàm manifestum est. Habes ergò Sicambrorum regionis situm, sed vt in antiquæ memoriæ vestigijs tenuiter magis adumbratū, quam subtili finium circumscriptione definitum. Sicambros verò, qui scribunt olim in mores ac ius concessisse gentis Francicæ, adeoque in gente Francorum deniq; numeratos, ij & priscorum mihi literis consentanea loqui, & Fortunatum hic grauissimum afferre pro se testem haud immeritò videntur, siquidē eius ætate apud ipsos Francos hęc celebrabatur opinio, vt huius annotationis ingressu ostensum est. Quare nec in omni parte Sigebertus exordio Chronici reprehendi potest, quòd Sicambros asserat tandem nuncupatos fuisse Frācos: à Valentiniano imperatore, an attica lingua, ipse viderit. Quemadmodum nec ij culpandi, qui SICAMBRIAM aliquam cum Claudiano agnoscunt, non illam tamen in Pannonia, vel apud Mæotidos paludes, quam forte non magis istic vnquam extitisse dixerimus, quàm Heraclidæ Abarin, aut Mori Vtopiam. Ex ista verò, prodidit Claudianus. lib. I. in Eutropium, aliquando Stiliconis opera milites transcriptos, & in disciplinam Romanam accersitos.

Sygambri tandem cū Francis confusi.

Sicambria non fabulosa.

————— Bellorum alios transcripsit in vsus;
Milites vt nostris detonsa Sicambria signis.

Hanc verò fabulosam, vti reor, monstrare nituntur Paulus Æmilius, Trithemius ex Hunibaldo in Mœotis paludibus, Lazius & Bonfinius in Pannonia. Stephanus Forcatula in ipsa hac, vbi hæc scribebamus, Franconia. Peruetustus scriptor vitæ B.

 Hildul-

Hildulphi, in Treuiris: quandoquidem S. Hildulphum ex No-
ricis inquit eò concessisse in Sicambriam. etsi hic etiam pro
Austrasia accepisse videri queat.

V.

Theodechildes.

DE Theodechilde regina actum nobis lib. [illegible] ad poëma [illegible]
xv. hoc autem carmen ferme totum ad ann. [illegible]
Baronius vsurpauit. Charibertus autem, cuius encomium
iam præcessit, vxorem habuit eiusdem nominis, quam ne-
quis cum hac lectissimis moribus regina confunderet, prolixè
Baronius ibi cauit.

VI.

BERECHILDES vel Bertechildes, vt Sangallense legit, potens
& locuples in sæculo virgo, Christi amore, castitatem per-
ennem, & pudicitiam complexa, fortunis & amicis nuncium
remisit; seque ipsa Deo sacrauit. Denique patrimonium am-
plum in pauperes distribuens, magnæ Christianæ liberalitatis
& integrioris vitæ laudem meruit.

VII.

Gelesuinta regina

GELESVINTA Athanagildi Gothorum in Hispania regis &
senioris Gelesuintæ filia, sororque Brunichildis Sigeberti
coniugis, maxima nuptiarum ambitione, a Chilperico Clo-
tarij filio, rege Suessionum expetita, regali tandem instructa
dote venerat in Gallias, eo splendore & adparatu itineris, qui
à rege potentissimo eius patre exspectari merito poterat. *Greg.
lib. IV. c. XXVIII. Aimoin. lib. III. cap. V.* promiserat Athanagildo
Chilpericus, concubinas ac fœminas omnes, quas in delicijs
habebat, præ hac continuò regia se eiecturum vniusque Gelesu-
intæ thoro ac fide contentum, illicitis post hac temperatu-
rũ. Sed inter malesuadũ amorẽ & regia licẽtiã fides pro nullis
data cecidit, cũ præceps libidini Chilpericus, abiectis Frede-
gundis

pondu deſiderio rurſum exarſit. Iam Geleſuinta Catholicis imbuta ſacris Arrianæ peſtis errores animo excluſerat: optimiſque regina moribus inſtituta, ſe indignis modis abiici inſta pellices, & parum honorificè haberi queſta, officium à Chilperico boni coniugis efflagitabat, quod ni faceret, Hiſpaniam, vnde veniſſet, cum theſauris ſe mox repetituram. At Chilpericus blandè verbis in præſentia demulcens iratam, dolum interea, quo Geleſuintam vita cáceret, excogitat. Immiſſis itaque in thalamum pueris, ſuggillari eam iuſſit; ſicque in ſtrato componi, ceu ſua ſubito morte exſtincta foret. At facinori tam immani vltrix eueſtigio Dei ira inuigilauit. Geleſuintam innocentem gloria, regem parricidam dedecore plectens. Siquidem prodigia cœleſtia mortem reginæ, at tyrannum ſolenne malum, fuga & deiecto conſecuta. Hac itaque elegia Fortunatus acerbum & luctuoſiſſimum illum reginæ caſum flebiliter exequitur, & ſtructura poëmatis haud pœnitenda, quid ingenio valuerit, facilè peritum æſtimatorem docet. Porrò quæ hic Geleſuinta, ab aliis Galſonta, & Galaſuentha, inſtar illius, clariſſimæ apud Caſſidorum, Amalaſuenthæ. Gregorio autem Galſuintha dicta fuit: à quo quidem in mortis genere, quod forſan aliquis exiſtimet, nihil admodum hic poëta variat; quandoquidem non magis pugnant, ſubito & violenter interire, quàm florem manè natum, meridiè ſolis æſtu, marceſcere; vt qui florem recèns natum emarcuiſſe tradit, iccirco vi flagrantis ſolis occidiſſe, inficias non eat. Totum hoc poëma in vulgatis præter iliadem mendorum, quibus hic liber ſcatuit, mirè perturbatum extabat: ita vt eius magna pars, ex ſexto in octauum librum tranſlata, carmini, quod illic ponitur de virginitate, contexta ſit, hoc verò in libro, rurſum ſimili errore, idem poëma verſibus claudatur ex ſeptimi libri poëmate ſumptis de Bodegiſilo Duce; prorſus, vt vnum in tria diſcerptum argumenta, cento potius, quam integrum

Chilberici mariti libidine & amentia perit.

grum poëma euaserit. Restituimus itaque, & artus corpori reddidimus suo, præsertim Coloniensis & Sagallensis librorũ ope.

TOLETVS GEMINAS.] Turres ait geminas ab vrbe Toleto Galliæ mitti, Gelesuintam puta & Brunichildem sorores Toleti in regia Athanagildi educatas. TOLETVS autem etsi Τώλητον Ptolomæo, & Geographis aliis TOLETVM, Carpitanorum vrbs in Hispania Tarraconensi, vsurpauit tamen Fortunatus, quemadmodum & ante ipsum alij, Moguntiacus, Argentoratus, Pictauus.

Toletus vrbs Hispaniæ.

INSTANT LEGATI GERMANICA REGNA REQVIRI.] Appellat etiam hic Francorum iam tum in Galliis dominantium regna Germanica, originis & gentis, vnde venerant, rationem habens.

Francorũ Germania parens.

* SERRACO IN PONTE RETENTO.] Mireris vocem illam erui potuisse; tam vbique condita latebat, sed iam certus eram Fortunato non minus fuisse notam, quàm olim Quintiliano & Ciceroni. Aliubi enim clarè de Rhadegunde regina Thuringica dixerat.

*Sarracũ.

Sarraco quondam sal uecta superbo.

Et quî aliter sententia hic defendi potest quod enim in vulg. legitur. *terra cum ponte retenta*, id prorsus ἄτοπον, & ridiculum est. SARRACVM verò genus vehiculi, etsi apud antiquos non cultioris, hoc tamen Fortunati sæculo, in honore fuit. *An cum dicit in Pisonem Cicero*, ait Quintilianus, *Quum tibi tota cognatio in Sarraco aduehatur, incidisse videtur in sordidum nomen?* Et Iuuenalis Sat. V.

Frigida circumagunt pigri sarraca Bootæ.

ET DE TYRRENO.] De Hispaniæ situ loquitur, qui eiusmodi est, vt ex Tyrreno versus Herculeum fretum vergat in Oceanum. Calar. habebat, *Et de stirpe Neti tendis in Oceanum*: quod nec longè abit à sententia. Clauditur enim à meridie Hispania freto Gaditano: ex quo procliuis in magnum illum & Atlanticum Oceanum est cursus.

Tyrenũ.

IVLIVS ALGET AQVIS.] Extremis Pyrenæi iugis versus mare mediterraneum oræ Gallicæ Iuliorum nomen indere videtur: cum alioqui Iuliarum Alpium in Italia vt nomen illustre, sic discrepantissimus situs. Adi Iosiam Simlerum de Alpibus, & Orthelij Geographica Synonyma; ipsumque Fortunatum lib. IV. vitæ S. Martini.

Alpes Iuliæ in Pyrenæo.

EXCIPIT HINC NARBO, QVA LITTORA PLANA REMORDENS
MITIS ARAR RHODANI MOLLITER INTRAT AQVAS.]

Narbo Tectosagum olim in Gallia Narbonensi vrbs, quam Decumanorum ait fuisse Coloniam Plinius. Celebrat propriè eam Ausonius. Martius Narbo & Pomponio dictus. Hic autem vel maximè exprimitur, quia a Gothis tunc, ex quibus Gelesuinta, habitabatur: vnde & B. Eulogius in epistola ad Wiliesindam, Galliam Narbonensem appellat Gothiam, vt à Wandalis pars Hispaniæ ea, quæ hodie Andelusia, olim est dicta Wandalicia, & hac ætate, quæ apud Barcinonenses Gotholania prouincia, eam sic volunt à Gothis & Alanis olim incolis appellatam: Sidonius etiam Narbonem alloquens, Gothorum rebus studiisque tunc addictum, mirificè laudat, tanquam insignem

Narbo.

Muris, ciuibus, ambitu, tabernis.
Portis, porticibus, foro, theatro,
Delubris, capitoliis, monetis,
Thermis, arcubus, horreis, macellis,
Pratis, fontibus, insulis, salinis,
Stagnis, flumine, merce, ponte, ponto.

In ceteris elegans est Lugdunensis vrbis periphrasis, à confluentibus duorum istorum amnium. quo modo Seneca Herculem de morte Claudij olim loquentem induxit.

Lugdunum.

Vidi duobus imminens fluuiis iugum,
Quod Phœbus ortu semper obuerso videt,
Vbi Rhodanus ingens amne prærapido fluit,

Ararque dubitans, quo suos cursus agat,
Tacitus quietis alluit ripas aquis.
Est ne illa tellus spiritus altrix tui?

Ceterum de horum fluminum lapsu concursuque, Lugduni origine, situ, progressu lege Forcatulam lib. VI.

Missi, pro legatis & litteris.

SÆPE TAMEN MISSIS.] Prauè in vulg. *mitis*. MISSIS autem pro litteris aut legatis accipit. quo modo ad Artachium ex persona Rhadegundis scripsit alibi,

Meque monasterio missis, rogo, sæpe requiras.

Et in legibus Francorum ac Ripanorum vsus est, Legatos appellare MISSOS DOMINICOS. quorum in Austrasiæ regno dignitas fuit amplissima.

Vigenna flu.

VIGENNÆ.] Ista scriptura placuit; quam & in hac voce Aimoinus lib. I. c. XXI. retinuit. Est autem VIGENNA siue VIENNA hic riuus, haud procul Lemouicibus exoriens, qui comitatus aliis mox aquis, tandem subit Ligerim, cuius & hic mentio. Porrò VIGENNÆ clarior apud posteros vel hoc nomine memoria, quod Clodouæo regi aduersus Gothos in bellum eunti, ceruæ indicio eius vadum mirabiliter monstratum perhibeat *Gregor. lib.* II. *cap.* XXXVII.

Rhotomagum.

QVA SE PISCOSO SEQVANA FLVCTV.] Nuptiarum celebritatem Rhotomagi peractam significat, notatq; in regni, non solum thori consortium admissam Gelesuentham: quippe veteri Francicæ gentis instituto subditi quoque sacramento in Reginæ iurare verba adacti; memorabili obseruatione ritus inaugurandi tum apud Francorum reges vsurpati. Dignum itaq; quod memoria teneatur distichon illud.

Francorum ritus inaugurandi.

Vtque fidelis ei sit, gens armata per arma
Iurat, iure suo se quoque lege ligat.

Lychni miraculū

NASCITVR HIC SVBITO.] Id miraculum Gregorius etiam æternę memorię consecrauit, Dei magnam in eo virtutem prędicans, lib. IV. Franc. hist. c. XXVIII. *Lychnus enim, qui fune suspensus coram sepulchro eius (Gelesuinta) ui debat, nullo tangente, fune disrupto in*

rupto in pauimentum corruit, & fugiente ante eum duritie pauimenti, tanquam in aliquod molle elementum descendit atque medius est suffixum [illegible] nec omnino contritus. Fortunatus etiam huius magnitudinem miraculi pro exploratæ innocentiæ ac fœlicitatis iam partæ documento accepit.

Vitra signa tenet, vitreo cùm vase cadente,
Non aqua restinxit, nec petra fregit humi.

PARTITIS LACRYMIS.] Brunechildes in Austrasia cum Sigeberto degebat, quæ regni amplitudo in Germaniam, & Belgas excurrebat; ei itaque merito Rhenum & Batauum axem, iuxtaque Vachalim fluuium tribuit, fortè ad primores etiam Sicambrorum sedes respiciens. VACHALIS autem alter est Rhenus, alueo diuerso ad caput Batauiæ discretus, lapsusque in occasum Belgicam Galliam NEOMAGO tenus [illegible], quam [illegible] Francorum regum palatio olim insignem latius etiam & placidius alluit, ac inde digressus demum cum MOSA auxiliares vndas iungit: etsi Pomponio Melæ Rhenus appelletur donec in mare se exoneret. Vahalis aut, quod scribunt alii, id vsui vernaculo magis affine est. Tagum verò & Bœticum axem Gelesuintæ matri assignat, tum quia ista pars Hispaniæ Athanagildo parebat, tum quia Toletum Tago fluuio allidens, Regum Gothorum erat domicilium.

Australiæ fines.

Vachalis.

Tagus flu.

VIII.

VLTROGOTHO Childeberti regis coniux, clarior religione, & D. Martini cultu, quam splendore vitæ fœmina. Eius peregrinationem ad D. Martini, omnibus Christianæ pietatis & submississimi animi exemplis abundantem non tacuit Gregorius lib. I. mirac. S. Martini c. XII. eaque annalium suorum monumentis etiam Baronius propagare studuit ad annum CHRISTI DLXI.

Vltrogotho regina.

IX.

CANTVS BLANDVS] id prædio nomen, ab auium fortè concentu loci amœnitatem captantium. Forsan ex possessionibus Aredij, quem hic Fortunatus, & nos ad lib. v. memorauimus. Titulus epigrammatis variam recipiebat lectionem, nam vulgata. *de Roma dictam.* Colon. *de bonis.* At S. Galli codex *poma* exprimebat. Vnde non dubitaui, quin reponendum esset. DE POMIS DICTVM. ipsique versus testantur.

Vndique concurrunt variato mala colore,
Credas vt pictas me tetigisse dapes.

X.

Fortunatus apud Mettenses agit.

VENERAT in Mediomatricum vrbem Fortunatus, sedem eo tempore regiam; ibique nauigium cursui expeditum adeptus, cùm Mosellæ se committere parat, cocus regius interueniens, erepto nauigio, moram festinanti molestissimam inijcit, quare ad regem ipse reuersus, Villici episcopi Mettensis, Gogonis, Ducis & Pappuli Comitis amicorum ope implorata, & copiam nauis obtinuit, & destinato se mox cursui reddidit. Ceterum hoc argumentum poëmatis, deprauatione versuum sic in vulgatis latuit, vt castigatione dempta, erui potuisse vix crederes. Nā vbi nos restituimus. *Venimus vt Mettim, cocus illic. &c.* legebatur. *V. vt mesti locus.*

APOLLONIIS.] Apollonia in insulis reperitur Epiri. Treuirensis M. S. *Apollonius* habebat, vt quadret in Tyanæum, qui inter Bitienses longè primus: aut in Rhodium, qui Argonautarum errores descripsit.

FRIXVRÆ, CVCVMÆ.] Vulg. *Luxuriæ nomen.* sed cum coco ei res erat, cuius personæ appositissima restituimus. CVCVMA namque ahenum est, aquæ calfaciundæ. vnde vetus poeta,

Torquatus nitidas vario de marmore Thermas
Exstruxit, CVCVMAM *fecit Otacilius.*

NAVRIA-

NAVRIACVM VENIENS.] Mirè hic discrepant antiqui libri. Vulgati retinet *Nauita*. Suspicor vehementer Nanciacum esse legendum, quo tum, vt in vicinum locum rex Sigebertus cum aulâ digressus sit. NAVRIÆ enim seu NAVRIACI nullum, toto Mosellæ tractu, superest vestigium. At NANCEIVM vel NANCIACVM oppidum hodieque floret, Ducum Lotharingiæ perpetua sede, quemadmodum & olim in imperio Romano, obscurum non fuit, NASII vocabulum ferens; nisi corruptum id sit ex NANSIO, in itinerariis.

Nanceium.

XI. & XII.

DYNAMIVS Prouinciæ & Massiliæ Rector, spectata fuit apud suos auctoritate, sapientiæ & virtutis opinione, cum apud Francorum reges locum adeptus, vt Procerum inter primos longè ipse esset clarissimus. Quare & latè vagata hominis gloria, Fortunatum in Austrasiæ regnum ex Italia primum tunc venientem pellexit, vt eius gratiam amicitiamque, licet & ignoti & absentis, ante omnia sibi quærendam duceret. Vtrumque poëma, accuratiore, vt apparet, meditatione respersum hoc ordine dedit, vt quod hic postponitur, prius missum ad Dynamium videatur; nam in eo, quod præcedit, iam tũ sibi visum eum cognitumq; scribit, quando ad eum illud mittebat. Datum verò vtrunque apparet, ante exortã in vrbe Massiliensi eam tempestatem, qua Dynamius, inita cum Clero coniuratione, Theodoricũ episcopum mirè exagitauit. Quo tempore, grauis Guntramum inter & Childebertum eius nepotem simultas exarsit: Childeberto Massiliæ sibi partem à maioribus iure relictam vindicante, & Gundulphi legati virtute atque armis, vrbem eam demum in potestatem redigente suam. Qua de re pluribus agit Gregor. lib. VI. c. VII. & XI. Inimicitiæ autem hæ quemadmodum, restituta pace, ceciderint, memorat idem lib. IX. c. XI. Quæ ita à nobis dicta, quia calce posterioris poëmatis, celebrat Theodorum, Iouinum

Dynamius Massiliæ rector.

Dynamii calus.

Albinumque, ceu integra tum adhuc amicitia concordes, quorum partim constat distractis animis, paulò post inter se dissensisse, partim grauibus inuicem iniuriis etiam affecisse. Theodorus enim episcopus à Dynamio & de ecclesia sua deiectus, & calumniis appetitus apud Guntramum regem, in capitis etiam discrimen adductus est. Iouinus autem Exrector prouinciæ, Vcecensis episcopus à rege nominatus, consilio item & potentia Dynamij excussus est. At Albinus Dynamij quidem fauore sublatus, cum regis gratia careret, matura morte periculo ereptus, dedecus, quod imminebat, euitauit.

Cluecla̅cus. CLVECLANCE DYNAMI.] Vulg. hîc, *dic lance*. Clueclancum dixit hæc ætas, gloriosum ac famosum, vt disertè glossa Treuirensis exemplaris in margine monebat. Klanck enim in Germanico manet etiamnum παρὰ τὸ κλάγγειν. Vnde & Homerus γερανῶν κλάγγην vsurpauit. Cluo verò notius est, quam vt explicetur. Si itaque, Tullio autore, gloria nihil aliud est, quam frequens de aliquo fama cum laude, meritò quis virum eum gloria dignum censeat, de cuius virtute cum sonitu eat per hominum ora laudatio.

Orbis quadratus. FONTE CAMÆNALI QVADRATO SPARGERIS ORBE.] Quem versum mirè distorserant vulg. *Fonte tamen aliquo tranato.* Orbem quadratũ appellauit, à quatuor præcipuarum collocatione plagarum, in quas vulgo terrarum orbis describi solet. Neque verò operæ aut loci huius est, differere de orbis figura, nam eiusmodi παρεκβολὰς haud sine intemperantiæ quidem notâ, huc accersiero.

Elisimũ. ELISIMO.] Elisimum. Leusam siue Lisam; item Leudos, siue Liedos pro cantilenis, & rythmis, vulgo apud Francos & Alemanos cani solitis, à Fortunato accipi, aliquammultis locis obseruare licet. Manentque in Germanica lingua etiam ad hæc tempora, siue domi nata sint illa, siue, vt suspicari soleo, à notissimo illo, ἐλέησον, quod Christianis cum primo lacte

instillari

instillari solet, è religionis nostræ parentibus, Franci Germanique didicerint. Certum est in Belgis, natalitia illa carminum oblectamenta, quibus nascenti CHRISTO à puerili ætate accini solet, dici Leysen / grauiora autem vulgo cantica Liedt & Lieder. ARCHITYPHO, hic pinguiore significatu pro inflato accepit & grandisono. Vt pro *sono* legit Parisien. & Calar. *Sophos*, tritam Fortunato vocem.

ADVENANTI HONORI CLEMENTIANI FORTVNATI LIB. VII.

Gogo.

GOGONI amico ſplendido & apud Childebertum Regem gratia & auctoritate pollenti huius libri exordia dicat. Vixit autem Gogo in Mediomatricum regno ſub Sigeberto rege, eius filij Childeberti nutritius, cuius iam tum adoleſcentis ætatem ſapientia & facundia ſua ſuſtentabat. Meminit eius Gregorius in anno Childeberti v. qui Chriſti erat circiter DXXCIV. regis eum appellans nutritium lib. V. C. XLVI.

I.

VOX EPVLANDA.] Gloſſa Treuir. *bibendi*. Frequens ille tropus in iis, quæ auditu iucunda ſic ſenſum afficiunt, vt tãquam animorum dulce pabulum expeti, etiam atque etiam dicantur.

NEC VOCES SPECTES.] Is pentameter cum ſequenti hexametro à vulgatis nonnullis, & manuſcriptis aberat. Reſtituimus ea primùm ex codice Treuirenſi.

IV.

Auſtraſiæ limites.

TRITA Gogoni loca & ab eo ſæpius adiri conſueta, nec non Mediomatricum Auſtraſiæq; regni fines ac limites, eâdem opera pangit: fluuios quoſq; celeberrimos, & nota nemora ſeceſſuſq;

cessusq; memorans, quorum vestigia in editis exemplaribus sic pleraque exoleuerant, ægrè vt restitui agnoscique in vultu suo natiuo possent. Prætereo autem hic Rhenum, Mosam, & Musellam, adeoque contritis cursum retardari meum, haud patiar, etsi longissimi fuêre in Austrasiæ regno tractus.

VVIFERÆ MVSELLÆ.] Malè hic Veneti librarij Mosellam acceperant, qui nomen eius abolentes, reposuere: *Vuifera. alus. ella.* monstra verborum. Calar. autem Diam Mosellam, in marem mutarat. Et Ausonij ætate, & hac Fortunati post tantas illius populi clades & ruinas, Mosella mansit vuifera. quod in Nauigio, poëta prolixiùs exequitur.

Musella.

GRVS, GANTA.] Non vno hic errore contenti libri vulgati; cumulabant priorem etiam altero: *Grus tanta.* At GANTA vetustiorum exemplarium fide mas anseris; retinent & hodie id nomen Belgæ, quamquam sono vocis hi proximè ad Græcum χὴν accedant, à quo sine dubio repetendum videtur etymon. Non nescius interim sum, Plinium minores anseres cum Germanis appellasse GANZAS lib. x. c. xxii.

AXONA.] Marliani descriptione in extremis Rhemorum finibus hic fluuius est, eorum diœcesin à Laudunensi dirimens, à Gallis Auaix hodie nuncupatus.

Axona flu.

ISARA.] Vel Esara, vt Gregor. Turon. lib. iv. c. xxxix. Surgit autem hic versus ex agmine quodam riuorum, & ante hac sic publicè legebatur. *Esara seu Rachares, Sclades, Sates, Ormena, Sura.* Pro quo reposuimus istum, Isara, Sara, Chares, Schaldis, Saba, Somena, Sura. Ceterum ISARA Galliæ Narbonensis est fluuius, plerisque omnibus antiquis Scriptoribus nominatus & celebris. Assidet ei Gratianopolis, & paruo interuallo magna Carthusia. Oritur autem in Sabaudia regione Salassiorum, monte cui SENIS nomen aut CEMENVS. teste Plinio lib. iii. c. iv. tandemque se Rhodano miscet. Primam in Isara Lucanus i. Pharsal. corripuit.

Isara flu.

Sara flu: SARA.] huius ortus in Vogesi montis iugo in Alsatiæ atque Lotharingiæ confinio monstratur: flexus eius & mæandri sunt multiplices, quos olim in Mosella nostra ostendimus. Iulij Cæsaris inscriptione v. dicitur Sarra. Ausonio Sarauus, IV. passuum millibus ab vrbe Treuirorum Mosellæ se miscet. riuus sanè piscosus, frequentissima olim nobilitate, & antiqui generis stemmate habitatus. Hic enim B. Luitwini olim Ducis, postea Treuirorum Archiepiscopi amœnissima piscatu venatuq; regio, quo loco iã Mediolacus visebatur. Hic PONS SARÆ, qui Antonini itinerario, prauè *Pons Sarnix*, Romanorum prisca sedes, à multis scriptoribus celebratus. Ab hoc Ponte veterum *Sarapontis Comitum* egregia pietate & priscis Ecclesiæ moribus stat oppidum: quorum vtinam Nassouia postera stirps, vt patrimonia, sic virtutem & religionem in oculis animoque gerat. Est & hic SARAWERDA ceu oppidum voces à Saræ insula MOERSENSIVM COMITVM germani sanguinis incunabula, cuius extra NVENARIVM genus, illa immortalis laus, quod in auîta non solum fide, sed intra monasticam propè disciplinam se continuerunt. Horum tropæa & sepulcralia monumenta tum Coloniæ in æde S. Pantaleonis, tum Lucelburgi in Franciscanorum templo, visuntur. Ex his VINCENTIVS ille Moersi & Sarawerdæ Comes extitit, qui in Carthusia Coloniensi senectam canosque Christo ac pietati consecrauit. Ex iisdem & CHRISTOPHORVS Vincentij, nisi fallor F. qui apud CAROLVM EGMONDANVM postremum GELRIÆ Ducem domi, militiæ fortis, clarus & gratiosus, denique abrupta familiæ serie Arnemij Gelriæ oppido egregiæ pietatis, munificentiæ, ac religionis laude diem suum obiit, in æde B. WALBVRGIS iam dirutâ sepulturam adeptus, post plures alios, duobus relictis ex coniuge plebeia, sed honesto matrimonio liberis, Maria, pudicitia Deo consecrata, virgine, & Christophoro Sacerdotij & honore & gradu piè perfuncto, vt quam religio stirpem propagarat, eandem pietas & religio

Saræ fluuii ornamenta. Pons.

Saræpontis &c.

Sarauuerdæ gens.

religio clauderet. Atque huius quidem excursus me pœnitere iam posset, nisi & gratitudo hoc mihi officium imponeret, & obseruantia, quam isti familiæ plurimam debeo.

Chares flu.

CHARES.] Suspicari quis poterat eundem esse cum Chariaco, qui Ligeris hospes. Sed abducunt hinc finium regundorum arbitri, cum nulla sors regibus Mediomatricum extra ordinem contigerit, præterquàm in Prouincia & Aruernis. Hic itaque locorum CHARES inuestigandus. Est in Biturigum regione CHIR fluuius, ex descriptione Ioannis Calamæi; neque tam flexus is vocis â præsenti instituto, quàm notio ab historia discedit; nulla, cur ad Bituriges poëta Gogonem deducat, sat iusta suppetente caussa. Vnde fit, vt non magis in aquis suis hic riuus, quàm in eo assignando mens mea, sentétiaque fluctuet. Quare & ad alium quempiam respicere subinde cogor, qui ex Aruernorum finibus egrediens inde pergit ad Oceanum. CHARENTÆ huic nomen est propinqua satis affinitate. Sed hæc viderint, quibus iste penitius riuus inspectus est.

Schaldis flu.

SCHALDIS.] Cæsari, Plinio aliisque bonis autoribus haud incogniti fluuij fontes in Veromanduis supra Chasteletum ad Martinianam abbatiam ostenduntur. Ipse verò per Creuecuriam, Cameracum, Buchainum, Valencenas lapsus, auctusque Troulia Condati, & recepto ad Mortaignum Scarpo, per Antoignicum ingreditur Tornacum, inde per Aldenardam prolapsus Gandauo irruit tanto robore & auiditate, vt ibi Lizam. Liuiâmque absorbeat. Dendræmondæ Dendram Rupæmondæ Ruplam, Netha, Diliaque tumidus in dominatum familiamque suam transcribit, & demum ad Andouerpiam, latissimum sese diffusumque ripis ostentat, dum Oceanum ingreditur. Cuius quidem descriptionis tam subtilis autorem laudamus Iacobum Marchantium Flandricarum rerum scriptorem.

Saba flu.

SABA.] Hic fluuius Cæsari lib. VI. Sabis, vbi perperam

in vul-

in vulgatis legebatur *Scaldis*, verba Cæſaris. *Ipſe cum reliquis tribus legionibus ad flumen Scaldem, quod influit in Moſam extremaſque Arduennæ partes ire conſtituit.* Suboluerat olim ſatis illa deprauatio Glareano, omnibusque iis, queis Schaldem in Moſam influere, perſuaderi difficulter poterat. At non interim erat in promptu, quem Scaldi euaneſcenti ſufficerent. Donec M.S. indicio SABIS tandem inuentus eſt. Hunc Arduennæ vulgus hodie SAMBRAM vocat, iſtiusque nemoris olim receſſu haud procul ab Hannoniæ & Veromanduorum finibus exoriens, denique Namurci ciuitatis haud obſcuræ primum mœnibus, atque inde Moſa recipitur. Pro SABA Calar. & M.S. nõnulli *Satam* referebant, vnde qui diuerſum à SABI reponendum hic duceret, ei SATÆ incomperti mihi riui, curſus inueſtigandus. Memini ſane apud R.Surium in vita S. Dõmnoli, legere me SATAM riuum, qui & ancipiti lectione SARTA. At B.Domnolus in Cenomannis vixit mira ſanctitate ſub Chlotario, Childerico, & Childeberto Francorum regibus *Gregor. lib. VI. C. IX.*

Somena flu. SOMENA.] alias Sumina & Somona. haud procul à Scaldis fontibus oriens in Veromanduis conualeſcit. Inde S. Quintinum, Peronam, ipſoſque viſit Ambianos, donec Abbatis villam & S. Valerij oppidum præterfluens, tandem impetu in Oceanum ſe voluit, SOMNE vulgo dictus, non tam Romanis, quam Francicis ſcriptoribus clarus. Gregor. lib. II. c. IX. *Clogio Francorum rex miſſis exploratoribus ad vrbem Cameracum, per luſtrata omnia ipſe ſecutus Romanos proterit, ciuitatem apprehendit, in qua paucum tempus reſidens, omnia vſque ad Suminam fluuium occupauit.* Fuit ergo Fluuius hic olim naſcentis ſurgentisque in Belgis imperij Francorum limes.

Sura flu. SVRA.] Naſcitur in Arduenna ditione Lutzlburgiorum. Aliſontiam, Atartum, Vram riuos ſecum trahens, longè lateque per fines eorum ſerpit, donec Pronæa & Nemeſi, Auſonio notis, fœcundior, & ſalmonum fertilis euadit, & lemborum patiens. Inde EPTERNACVM nobile S. Willibrordi olim domicilium

[illegible] perennis ostia sua pandit apud Aquepillichum vicum, qua in Mosellam se condit, octo circiter millibus passuum a Treuiris.

ARDVENNAE AC VOSAGI. Arduennae nemus immensos [illegible] nemo veterum, qui meminerit aliqua Scriptorum in [illegible] fide. Huius maxima pars hodie intercisa crebris habitationibus pagisque [illegible] a Treuiris in Mosam pertinens, atque inde a Condrusorum, Leodicis, & Namurci agris in Neruiorum, Atrebatum & Veromanduorum fines ad Scaldim excurrit, [illegible] adhuc [illegible] veteris Arduennae vestigiis. Atque et Ardennae [illegible] multis locis, ut Vosagus, [illegible] plurium [illegible] utrumque illum [illegible] montibus. VOSAGVS autem siue VOSAGVS mons inter Alsatium & Lotharingiam medius est, amplissimo excursu a Treuiris in Lingones Sequanosque dorsum exporrigens, magna conuallium & perennium aquarum amoenitate, siluosisque & opacis iugis tantae altitudinis celsitudine assurgens, vt cacumine nubes attingere, & vel cum alpibus ipsis velle certare, appareat. Qua vero in Leucos & ceteram Lotharingiam maxime ramos diffundit, illic prisca & insignis sese offerunt [illegible] monasticorum & locupletum Abbatiarum Collegiorumque domicilia, quae B. Hildulphi Treuirorum, Adeodati Niuernensis, Gundelberti Senonum, Gerardi Tullensis ecclesiae Pontificum secessus & [illegible] pepererant. Gratissima olim Francorum regibus vtrobique ex venatu aucupioque oblectamenta in Arduenna & Vogeso extitere, quod hic [illegible] loquitur Gregorius etiam Aimoinus & Regino passim loquuntur. Porro Vosagi nomen etiam nunc ab incolis vsurpatur. De prosodia vero certabunt Grammatici, quam diu Lucani versus ex 1. Pharsal. manebit incastigatus. Maluit ante multos annos M. Ant. Sabellicus legi, *Castraque Vogesi*, quam lectionem vet. MS. quidam affirmant, ita tamen aliqui pro illo vsurpantes, *Castraque quae Vogesi*: quomodo vetus Lucani codex Treuericae bibliothecae.

Arduennae & Vosegi memoria. [illegible]

HELICIS VRSI.] non ambigo, quin epitheton HELICIS, obrepserit Fortunato per μνημονικὸν ἁμάρτημα. Nam Vrsæ signum Arctici poli, seu sidus, quod HELICEN antiqui vocarunt, hic vsurpat & genere ipso, & prosodia longè deceptus. vt ex illo Lucani satis apparet.

Parrhasis obliquos Helice quum verterat axes.

V.

Bodegisilus dux.

BODEGISILVS rara facundia morumque probitate clarus in Austrasia dux, olim Massiliam legatus rexit, atque illic magno sui relicto desiderio inde ad Rheni limitem Germaniamque reuocatus iuridicundo præfuit, in magno opum ac fortunarum splendore, quæ & hæredes raro tunc exemplo secutæ sunt. Eius memoriam Gregor. lib. VIII. c. XXII. paucis hisce verbis consecrauit. *His diebus*, quibus videlicet Guntrami opera, Matiscone synodus episcoporum conuenit; *Obiit Bodegisilus Dux* plenus dierum, sed nihil de facultate filiis eius imminutum est. Ad cetera huius carminis menda accesserat, vt Venet. & Calar. exemplaria hoc poema cum libri octaui versibus de virginitate permiscerent.

V I.

Gallomagni filia.

DE Palatina filia Gallomagni vxore Godegisili ducis. Titulus in vulg. paulo secus habebat. GALLI MAGNI EPISCOPI. Sed illud glossema (episcopi) reiicere placuit, eo quod magnum illum GALLVM Aruernorum Præsulem liberos nunquam suscepisse satis ex ipsius actis compertum est. Palatinam ergo hanc filiam GALLOMAGNI Referendarij equidem constituero, qui in aula Childeberti regis vixit: magnisque rerum iisdem casibus, vt lubrica sunt aulæ fastigia, iactatus est. Itaque quem vna voce Gregorius GALLOMAGNVM. hunc poeta carminis caussa, dixit, diuisa, GALLI filia MAGNI. Hanc item Gallo episcopo tribui rectè non posse, ex eo facile quoque

constat

constat, quod eius patri, vbi iam Godegisili Ducis connubium impetrasset, maioris dignitatis & honoris, ait factam accessionem.

Sed merito natæ creuit honore pater.

Illud tamen hic negotium facessit, quod Godegisilum Gregor. testatur, lib. IX. c. XII. fuisse Lupi Ducis generum; qua ratione hæc Palatina filia Lupo parenti adscribenda veniret. At si quidem hic Godegisilus non diuersus est, dixerim ad alteras etiam transiisse nuptias, atque ita interesse nihil, quo minus, idem & Gallomagni & Lupi gener existeret. Ceterum Godegisilus, quantus domi militiæque in Childeberti regia, ex Gregorio, qui volet intelligat. lib. IX. c. XII.

VII. VIII. IX.

HÆc tria poëmata Lupi Ducis encomio scripta, merentissimi ob virtutis & ingenij laudem. Gratiosus is apud Sigebertum regem, vt qui maximè, & carus ante omnes. Narbonensis Galliæ sortem Austrasiæ contributam, Massiliamque, cum imperio tenuit. *Gregor. lib. IV. C. XLI.* Indeque Dux Campaniæ & ditionis Rhemorũ creatus est *lib. VI. C. IV.* At Sigeberto extincto mox atrox in eum inuidiæ tempestas coorta. Quare & Childeberti regni initus, factione Ægidij Rhemensis Episcopi, Vrsionis & Bertefridi potentium hominum, primo magnis rerum familiarium & fortunarum detrimentis, mox amissa Ducatu etiam exilio & relegatione vexatus est. *lib. VI. C. III. & IV. lib. IX. C. XIV.* Hinc vero Guntrami regis æquitate patrocinioque respirans, cum eo fuit, donec Childebertus maturioribus annis adolesceret. Pace itaque ad extremum inter Guntramum & Childebertũ constituta, & Lupus cũ Childeberto in gratiam rediit, & Ægidij Rhemẽsis iam tum criminatione læsæ maiestatis onusti pacem quoque facile obtinuit.

Lupus dux.

SAXONIS ET DANI GENS.] Vulg. *Saxonus & Rhodanus.* De Danis autem nihil noui, hostes eos numerari in Austrasiæ regni

Dani gens.

regni finibus. Veteres enim ij Belgarum inimici, iam vsque ab illa expeditione, aut altius etiam repetita memoria, qua cum rege Cochilaicho Theodorici regis & Theodoberti filij ætate, Gallias hostili classe infestarunt. *Gregor. lib. III. c.III.* Atque etiam haud scio, an aliquid a glossa, quam Sangallensi codici hic inspersam animaduerti, dicatur: quæ Dani gentem hic Boiarios interpretatur, ita dictos à fluuio Danubio, cui pars illorum assidebat. Certe cum Boiariis, Francos liquet, diuturna gessisse bella.

Bordaa flu.

BORDAA.] alias Bordia. Irasci poteram temporibus, ita me in diuersa, Bordia fluuius abripit: nam, vt Fortunatus eum ponit, difficilis illius est indagatio. Certaminis namq; Lupi Ducis manu auspicijsq; initi principia, memorat apud Bordaam, Saxoniæ veteris amnem: inde vero prælium cum hostium cæde ac fuga tractum ad Laugonam. Ibam ego iam eo, vt Marchiæ Brandeburgicæ limites metatus Oderam inspicerem, ex confinio Silesia labentem: atque hunc sane occurrisse putabam Fortunato pro Bordaa, facili inuersione litterarum, & quo pronior etiam appareret hic lapsus, iuxta hic alicubi Bohemum [illegible] tamen fama riuum inueniebam, Oderæ aduenam. Nec ab instituto prorsus me cursu hæc coniectura abducebat, quandoquidem Francos istic locorum intelligebam haud minus Oderæ vada frequentasse, quam vicina Maguntiaci regione vadum Mœni fluminis, ita vt à Francis & illud suum quoque nomen ferat. Vnde & Franconofurti gemini à Mœno, Oderaque fluuiis, certa distinctio. Illic eram vtique, cum retraheret paulisper illa me, quanta maxima est, inter Oderam & Loganã tot fluminibus mediis spatij intercapedo, prorsus, vt creditu difficile videretur, Lupi victoriam vno tum magis tenore fœlicitatis, quam ista terrarum amplitudine continuatam. Bordaam itaque per me in ista nominum & temporum [illegible] vicissitudine, licet accuratius intelliges, siquidem amplius hic quærendum censeo.

LAVGO-

LAVGONA.] Quam vulg. corruptè Lingonam, contra fidem antiquorum librorum. Ante aliquot sæcula vetustis diplomatis & libris LOGANÆ nomen fluuius hic perpetuò retinet, hodie tamen contractior, LON ab accolis dicitur, amœnissimis & fœcundis vtrinque ripis. Collium & rupium alicubi surgentium asperitate ad pulchritudinis & variantis naturæ temperamentum interpositis. Oritur in Comitum Witgensteiniorum ditione, haud procul ab HARIO monte: atque hinc WITGENSTEINIVM, quod à WITTEKINDO, Duce apud Saxones celeberrimi nominis, deriuant, allabitur; aditq; Marpurgum, illam S.Elizabethæ innocentia ac sanctitate consecratam sedē. Mox oppidum Wetzflariam, cognatione sacrorum olim Treuiris amicissimum alluens, serpit inde pulchrior in Treuirorum seditionem insinuans, vbi vorticosus & rupe creberrima vexatus, vtrinq; veteres nobilium Ducum Comitumq; ac Dynastarum, qui trans Rhenum olim frequentes eum accoluere, sedes ostē-tat, in quibus Hassiæ Landtgrauij, Witgensteinij, Limburgij, Dietzij, * Arnsteinij, & *Nassouij Comites enitescebant. Admirabilior eo Logana, quod S.LVBENTII clarissimæ memoriæ Treuirorum presbyteri coruscū miraculis pignus, Cōstātini liberorum ætate florentis, mutato cursu è Confluentibus euexit in Dietenkirchein: ecclesiæ id collegioque S. Lubentij nomen est, à quo titulum vnus ex quatuor fert Archidiaconis Metropolis Treuirorum. Asseruatur huius ibi miraculi monumentum, argentea nauis, cum sigillo sacri corporis, istuc aduersis vndis importati. Ceterum Logana paulo supra Confluentes prope ab oppido, cui Logana & saxum indidere nomen, Lonstein, Rheno miscetur.

Laugona flu. eiusque nobilitas.

* Arnsteinij cessere Præmonstratensibus.

*Nassouij veter. monumētis qui hodie Nassauii.

S. Lubentij sedes.

VIII.

IPSE NEC AFFLICTIS PASCITVR HERBIS EQVVS.] id sanè audacter mutarat vulgata. *pascitur orbis aquis.* sed fides in sententia manet, vitium in prosodia MS. indicio.

BARBARVS HARPA.] HARPA musicum est instrumentum, vulgo

Harpa.

vulgo iam notissimum voce magis sua, quam vlla alia descriptione. Hanc fuit qui cum nablio, cithara & veteri psalterio componunt, sed, vbi multa discrepant, & certi vix quidquam est, vbi insistas, frustrà per ambages illam accuratam & multiplicem harmonici choragii priscis vsitatam imaginem referas. Sanè quod ex veteribus Citharam aliqui Deltoti figura describunt, id ei fortè cum psalterio nablioue & cum hac harpa commune fuit, ceterùm iugo, chordarum numero, magadio aliisque partibus assignandis tam sacri, quam profani scriptores sic inter se discrepant, vt conciliari vix possint. Adi Glarean. Adrian. Iun. Nebrissen. HARPÆ barbaricæ huius etymon à Græcis deduxere, quia hoc in instrumento perpetuus nimirum raptus est fidium, ita vt qui HARPA canit, videatur manibus rapere fides, &, quod Græci dicunt, χορδὰς ἁρπάζειν. à repercussu verò stridulo, qui nascitur hic item ex collisione fidium, rectè Fortunatus dixit proœmio huius operis, HARPAM RELIDERE. Ipsa etiam vox integra manet apud Græcos etsi diuersa notione, vnde Hesiodus dixit.

δεξιτερῃ δε πελωριον ελαβεν αρπην.

Chrotta. GRÆCVS ACHILLIACA, CHROTTA BRITANNA PLACET.] Calbr. hic male suum versum substituerat: *Græcus & Iliaca, tota Britanna placet.* ACHILLIACAM cantatam illam Homero Statioque Achillis citharam accipit, cuius & Plutarchus in Alexandri vita meminit. CHROTTAM autem, quod genus instrumenti velit, haud ita facilis est diiudicatio. Aliquid nomen affinitatis habet cum crotalo. Existimem tamen magis testudinem ab eo significari, quæ nomen ab eo animante gerit, cuius figuram imitatur. Et manet in Francico iuxtà Germanicoque sermone, vt testudines CROTTE appellitent: etsi Germanis, vt scutum exprimant, superaddere mos est, Schiltkrotte. Qua de re subnectere visum eruditi viri de hac mea coniectura iudicium; Grottam scribenti, ait, durius, Crottam esse omnino testudinem substructionis in ędificio subterraneo, voce Gallica, quæ

lica, quæ Græcis κρυπτὴ, vel κοιλὰ Domibus: Vnde & Sidonio & Plinio iuniori vsitatam Cryptoporticū Frãcos appellare Grotte & Grottesq;: Leodienses Crotte. Hinc per metaphoram trãsferri ad animal amphibium, quod vocamus Testudinem; & à curuitate dorsi Germanos etiam accommodare bufonibus. Hæc ille. Quomodo igitur apud Lucianum olim de Mercurio me legere memini, χελώνην που νεκρὰν εὑρόντα ὄργανον ἀπ' αὐτῆς συμπῆξαι. Testudine vspiam mortua reperta, instrumentum ex ea musicum contexuisse, sic & Gallicam vocem, perinde vt in Græco & Latino, hic transisse item ad instrumēti musici genus.

DENT BARBARA CARMINA LEVDOS.] *Ludos* hic dabant vulg. sed LEVDOS siue LIEDOS genuina probat lectio. De re consule Tacitum in libro de moribus Germaniæ, & Paulum Diaconum Longobard. historiæ lib. I. c. XXVII.

Leudi seu Liedi.

X.

MAGNVLPHVS Lupi frater iuris & æquitatis custos in ea fuit Austrasiæ parte, quæ Rheno erat propinqua, hūc quia Fortunatus olim amicitia sibi iunxerat, cùm ex Italia venisset in Germaniam, nunc à Turonum vel Nannetum vrbe, vbi Ligeris accola viuebat, misso carmine, salutat. Clarus est aduersis, apud Gregor. lib. VII. c. XXVII. MAGNVLPHVS Tolosæ Episcopus, an idem cum hoc, mihi dubium est.

XI. XII.

IOVINVS prouinciæ Massiliæque Rector pro regibus Mediomatricum, Venantio in Germaniam venienti se inter primos amicum & patronum obtulit. Is cum deinde siue negotiis, seu fastigio dignitatis, amici memoriam postponeret, vellendum sibi Fortunatus eum monendumque putauit fragilitatis rerum humanarum, quæ inopinata magnis plerunque & in sublimi degentibus comes adesse solet: inde excitandum quoq; ad intermissi fructum officij amicitiæq; pristinæ suauitatem regustandam. Ostentator hic sim, si nunc errores, sed sen-

Iouinus rector.

ſed ſententias modo recenſeam integras, quas M. S. ope reſtitui. Vnum haud reticeo. Poematis XII. partem a Georg. Fabric. recitatam cum hac epigraphe. *Ex lib. VII. de incertitudine vitæ & gloria hominis*; cuiusmodi in Fortunato titulus omnino nullus

XIV.

Mummulenus.

MVMMVLENVM nobili proſapia & ſumma humanitate virum conſiliiſq; in aula clarum feſtiuo hoc carmine interpellat, quo menſæ familiaris dapes liberius à ſe ſumptas, iocoſe ac poeticè cantat.

XV.

Berulfus.

BERVLFVS Dux Gregorio memoratur in partibus Chilperici regis aduerſus Guntramum & Childebertum reges pro Turonum defenſione, cuius vrbis poſſeſſioni reges illi inhiabantur. lib. v. c. XLIX. & lib. VI. cap: XXXI. Non infrequens autem hic aſcenſus tum erat, vt ex Comitum honore ad Ducis faſtigium palatini tranſirent.

LITANIA FVIT PRANDIA VESTRA MAGIS.] Cum LITANIIS tam familiare fuit antiquis iungere ieiunium, vt ad LITANIARVM indictionem nunquam non adeſſet comes abſtinentia, hinc adeò LITANIAM pro ipſo accepit ieiunio, Concil. Aurel. celebratum autoris ætate cap. XXIX. *Rogationes, id eſt,* LITANIAS *ante Aſcenſionem Domini placet celebrari* &c. *quo triduo omnes abſtineāt, & quadrageſimalibus cibis vtantur*. Et de LITANIIS per Galliam S. Mamerci ſtudio reſtitutis Sidon. Apollin. lib. v. Epiſt. 4. *In his ieiunatur, oratur, pſallitur, fletur.*

XVI.

CONDO ex regalium domeſticorum cohorte gradatim quinque per aulæ culmina curſitans, quinque Francorum regum, apud Mediomatrices Auſtraſioſque, præcipuo fauore gratiaque felix ad ſenectam vſque peruenit. Sub Theodorico militans

militum tribunus; ſub Theodoberto Comes, & mox aulæ præfectus ſiue Domeſticus, quem & domus Maiorem appellitabāt; ſub Theodebaldo tutor eius pueritiæ rectorque: ſub Chlotario rurſum Maior domus, ſicut & ſub Sigeberto: quo regnante ſenex exercitum in Saxones duxit, prælioq; commiſſo filios amiſit duos in acie. Quibus ex rebus colligo diuerſum hunc eſſe à Chundone Guntrami regis cubiculario, quem ob liberiùs habitam in Vogeſi nemore venationem, Cabillone tandem lapidibus obrui paſſus eſt, vt Gregor. lib. x. narrat. c. x. Ceterum ex hoc etiam poëmate firmare liceat ſeriem & ſucceſſionem omnino quinque regum, qui in Auſtraſiæ regno, eo prorſus quo hic ponuntur ordine, rerum potiti ſunt.

XVII. XVIII. &c.

SCRIBERE QVO POSSIS.] Dignus iſte locus, ex quo veterum morem & inſtitutum in epiſtolis mittendis, & de apicibus litteriſq; in variam, pro re nata, materiam ſpargendis trāſferendiſque diſcas: nam & in fagi corticem, & in fraxineas tabellas fuiſſe miſſas, vtrunque ritu ſanè memorabili, notat. Accedant ergo hi modi duo ad veteribus tritam ceram, ſeu tabulas ligneas cera oblitas, ad palmarum folia, arborum libros, ad *σκυτάλην* illam quoque Laconicam, philyras, pugillaria, oſſa, elephantinas tabulas ac eburneas, linteos pontificum libros, ceruſſatas mappas, ad omnigenæ formæ chartas, papyra atque membraneas, de quibus cum alij multa tùm A. Gellius lib. XVII. c. IX. Plinius lib. XIII. c. XI. XII. Iſidor. orig. lib. VI. cap. IX. X. & ſeq.

Scripturæ veteris cōceptacula.

DOCTVS ACHÆMENIIS.] Sic cum veteribus libris M. S. Treuir. SIGNA ACHÆMENIA accipit Perſica vel Parthica, vt anteà Hebraicorum meminit. Niſi ſi magis arridet Colon. MS. lectio. *& Ammoniis*, vt idem ſit, quod obſcuris & inuolutis. Iouem enim Ammonem Seruius ad IV. Æneid. & Diodorus IV. Bibliothec. Iſidorus & Feſtus ſcribunt, effingi conſuetum, ima-

Achæmenia ſigna.

gine, cuius caput arietinis esset cornibus, aut bouinis, vt volunt nonnulli, spectabile, ad prodendum oraculorum eius responsa parum explicata & inuoluta. Ceterum glossa Sangallensis M.S. habebat, ACHÆMENIIS, id est, CHALDAICIS.

ARGOLICO SOPHO.] quod trans mare petitum Græcorum facundiam æmuletur; aut, quod malim, si signis vti obscurioribus haud vacat, vel apertum scribito poëma, quod plausu & ARGOLICO SOPHO dignum sit.

Runa. PINGATVR RVNA TABELLIS.] RVNA quid in vniuersum esset, primùm: inde, quid hoc sibi loco vellet, ægrè sum assecutus. Memorat in Batauia sua Adrianus Iunius ALIRVNAM priscis fuisse mulierem fatidicam. ALI enim siue HALI Iornande teste, Gothis idem fuisse, quod sacrum, vt hodie Germanis heilig. RVNAM verò dictam à mussando, &, ceu in ἀπορρήτοις, effando: id namque Germanis esse Rhünen. Runa itaque hoc loco censeri posset epistola arcano argumento scripta, & quam, qui mittit, enunciari non vellet. Re tamen mecum pensiculatius æstimata, pro nota tanquam hieroglyphica RVNAM accipi commodè posse, demum constitui. Certè Paulus Diaconus is, qui Festi Pompei Opera reuocasse ad epitomen putatur, RVNAM accipit teli genus. Vnde Ennius, RVNATA RECIDIT. Quare RVNAM fraxineis incisam tabulis pinxisse dixerit barbaros, quando pro epistola illis RVNA erat futura belli nuncia. Quomodo flos huius sæculi Oratorum lib. v. variarum. c. XVII. Idanthurum Scytham misisse ad Darium pro litteris symbolon, MVREM, RANAM, AVEM, SAGITTAM, ARATRVM, scitè ex Clemente Alexandrino & Herodoto narrat. RVNA verò cum aspiratione legebatur in antiquis libris. Sed alibi eam abfuisse Calar: exemplar ad Vaticani codicis fidem collatum arguit, in quo tamen mendosissimè (*Rana*) mansit.

XIX.

XIX.

FLAVIO & Euodio fratribus tam inter ſe, quam ouum ouo, ſimilibus ſe tertium optat adſcribi, poëmate præ ceteris nitidioris artificij.

XXIII.

PATERNO ex abbate Abrincenſis eccleſiæ epiſcopo hæc epigrammata venuſtè ab ſe ſcripta dicat ad familiares vſus.

XXIV.

VERSVS IN GAVATIS.] Sic libri veteres quod rectius denſè, GABATIS. Gauatarum autem nomine quid intelligat ex lib. XI. epigrammate nono perſpicis, vbi Eulogias ex B. Rhadegundis monaſterio ſibi miſſas ab Agne antiſtita gratulatus, ait carnes lancibus ſeu Gauatis impoſitas ad ſe perlatas. Verſus ibi leguntur.

Gauatæ vel Gauatæ.

Carnea dona tumens argentea gauata perfert,

Paropſidis ergò ſeu ſcutellæ genus GAVATA fuit, ex argento plerunque, vt hoc item loco oſtendit, fabrefactum. Nomen autem id manaſſe interpretatur à concha, cuius ſimilitudinem ea geſſerit; quæ Gallis CAVETTE dicitur. Legebam & apud Anaſtaſium in Honorio Pontifice, (& paſſim aliis locis) qui ad an. D.C.XXXVIII. peruenit: Fecit & gabatas aureas tres pēſantes libras ſingulas. Verùm omnem hunc mihi ſcrupum exemit eruditus quiſpiam Nomenclator, cum GAVATAM apud Martialem non ſemel vſurpatum pro lance alta oſtendebat. lib. VII. epigramm. 47.

Tranſcurrunt, GABATÆ *volanique Lances*

Et lib. XI. epigramm. 32.

Sic implet GABATAS *paropſidaſque*
Et laues ſcutulas, cauaſque lances,

XXXI.

Galactorius.

GALACTORIVS Comes Burdegale magiſtratu pro Guntramo rege functus eſt: eum lib. x. verſibus honorificis item compellat, memoria Burdegalenſis vrbis illata, & magiſtratuum, quos ibi geſſit, Iudicis puta, Defenſoris & Comitis. At Gũdegiſilus, cuius hic meminit, Burdegalenſis fuit magni nominis epiſcopus, huius in anno XIV. Childeberti mentio fit apud Gregor. lib. IX. c. VLI. vbi cauſſam egiſſe traditur monaſterij Pictauenſis, quando Chrotildem, regali quidem ſanguine, ſed ob apoſtaſiæ dedecus parum ſecunda fama virginem, vna cum puellis comitibus è fuga retrahere, ſtudio habuit.

Himus forte.

TIMOR OBSTITIT ET HIMVS ILLE.] Sic diſertè in Treuir. M.S. Colon. autem iiſdem planè litteris; *ethimus*. HIMVM autem montem fuiſſe, cuius crepidinem torrens aut riuus quiſpiam præceps ſublueret, ſequens indicat pentameter. haud lõgè etiam abfuiſſe à Garumna teſtatur exordio poëmatis; cùm inde per dorſa Garumnica ſe Burdegalam nauigio petiturum fuiſſe memorat; vulg. tamen legunt. *Timor obſtitit vltimus.*

QVI MODO MITTO APICES, TE ROGO MITTE PICES.] An thedas vel liquorem de pinu collectum, an verò monetæ genus hoc inſignitum nomine mitti ſibi velit, in ambiguo relinquitur: poſterius ſuadeant verba iſta. QVOD FORTE TRIBVTA REDVNDANT.

AD VE-

AD VENANTI HONORI CLEMENTIANI FORTVNATI LIB. VIII.

LIBER octauus in Veneto & Calaritano ſolùm inchoatus, at in bibliotheca ſanctorum Patrum mutilus omninò extabat; cum priuato vſui iam ea cōcinnaſſem, quæ in magnis pollicitationibus adhuc nemo vulgaret, & adhæc etiam edenda, nulla pulſaret animum cogitatio. Placebat in illo rariſſimi pretij virtus PVDICITIA ſeu VIRGINITAS, cuius hîc aduerſus voluptuarios, & eorum hominum ſectam, qui ſe totos tradunt libidinibus, conſtringendos, caſtum & forte ſuſcipitur patrocinium; & quia libri pars maxima in VIRGINITATIS & PRÆSIDIS VIRGINVM SANCTISSIMÆ DEI GENITRICIS laudibus continetur, & verſus etiam omnes Rhadegundi, ſanctiſque virginibus aliis vitæ beatæ ſociis aſſcripti ſunt, haud ſine cauſſa liber hic VIII. PARTHENII titulum ferre poſſit.

I.

DE NOMINE SVO AD DIVERSOS.] Inſcriptio hæc non parum abludit ab argumento poëmatis: nec operæ tamen, in eo mutare quidquam; cùm ad diuerſos velut encyclicum fuiſſe miſſum, appareat. Monumentum habet ad ſpecimen vitæ memorandum B. Rhadegundis inſigne, quo eius genus priſtini curſus ſplendorem, cum præſenti monaſtico cultu, ac rerum humanarum deſpicientia comparans, omnium præſtantium virtute ſanctimoniæque laudibus fœminarum exempla per

 plures

plures matronas virgineſque diffuſa, ceu in vna Rhadegunde refloreſcentia colligit. Ceterùm hoc etiam poëmate Fortunatus Galliæ Franciæque Primis rationem conſilij ſui probare videtur voluiſſe. Quamobrem Italus nimirum, & externus homo, apud Pictones B. Rhadegundi eiuſque parthenonis obſequio ac miniſteriis ſe dicaſſet, cùm perinde nihil ad hominum obtrectationem famæque periculum ſit expoſitum, quàm virorum etiam integræ vitæ familiarior cum fœminis conuictus.

Sacarum gens.

CVIVS DONA SACÆ.] præ quo vulg. *cuius dona fauent*. Rectè verò ſic emendatum locus ipſe admonet. *Chriſticola Scythicas laxauit amore pruinas*. SACARVM enim nomine Plinius teſtatur lib. VI. c. XVII. à Perſis appellatum vniuerſum Scytharum genus; quorum & meminit Strabo lib. XI. Expreſſit hic autem locum Prudentij in Apotheoſi, cuius Fortunatus perquàm ſtudioſus fuiſſe videtur: *Laxauit Scythicas verbo penetrante, ruinas, Vox Euangelica*. Quæ verò ſit proſodiæ ratio obſeruata in vltima Chriſticolæ, docet Venerabilis Beda, in libro de arte metrica; vbi nouem exponit modos, quibus ſyllaba fiat communis.

II.

GERMANVM Pariſienſem aditurus erat, cùm hoc carmen ſcriberet, retractum ſe retentumque à B. Rhadegunde feſtiuè ludit, eo carminis genere, quo tertium librum olim clauſerat.

III.

HYMNVS hic in pleriſq; MS. deſideratus. Vaticanus tamen codex, vt & Morbachcenſis apud Fabritium, eum exhibebat, ex quo duo item cola aſſumpſi, ſingula quaternis iambis; quorum initia; PRÆSEPE. & LEGEM. quæ in Calar. & Vat. non extabant.

IV. De

IV.

DE VIRGINITATE.] Prolixum hoc argumenti grauissimi poëma in Pudicitiæ ac Virginitatis laude versatur, adparatu instructuque vario, & cuius ex lineamentis promptum ac facile scribendis versibus poëtæ ingenium, tum mirè castam ac piam eius venam addiscas. Credo, nisi animi fallor, elaboratum Agnetis honori, quam recens à se condito monasterio, B. Rhadegundes, vt iam sæpè dixi, abbatissam præfecerat, id quod ex operis etiam prooemio liquere potest. Nam vbi PATRIARCHARVM cœtus, APOSTOLICVM senatum, laureatam MARTYRVM turbam, VIRGINVMQVE choros cœlo deduxit, mox ad Rhadegundem, eiusque vitæ acta prolabitur oratio; quam iccirco mirificè quoque laudat, quod Agnetis alumnæ imperio ac disciplinæ mulier regina collum subderet, quamque altrix & hera pro filia adeoque ancilla ducere poterat, huius, vt matris & heræ, mallet ipsa, Christi amore, esse filia seu ancilla. Per occasionem verò publicæ lætitiæ, seu honoris initi, seu virginitatis Deo consecratæ, carmen hoc esse datum, versus hi interpretes, siue testes esse possint. *Ecce diem festum* &c. *Optat adhuc vnum supplex quod restat honoris.* Et fermè sub medium de Apostolis. *Conueniunt ad festa simul.* Porrò carminum hic contextus, vt indicio MS. ad quadringentos versus excurrebat, ita in vulg. bona parte truncus, etiam mendis scatebat. Quin & in Calar. præpostera rursum tralatione eius pars hinc, in septimum librum erat reiecta, vnde Interdicto de vi, suum in locum reuocari posset. Respergitur variis sanctorum hominum & nominibus & exemplis, quorum quia partim nota in vulgus, partim ab aliis ad martyrologia copiosè tractata, occupare laudem & operam, sponte supersedemus. Illud moneo, G. Fabritium eius artus concerpsisse magis, quàm delibasse fructum, additis notis, sed more suo, fastidiosè & alicubi, vt CANIS è NILO. Titulus illi

Agnes magistra B. Rhadegundis.

tulus illi

tulus illi placuit, DE GAVDIIS ET SPE VITÆ ÆTERNÆ. quo ipse titulo sanè, viro magno, reor, imposuit. Ita est profectò: quibus thorus honorabilis, (Si Veneri placet) Virginitati antestat, his parum suaues accidunt pudicitiæ laudes, cuius quidem ipsi præmia, at labores non iuxtà optant.

HIC PAVLINA, AGNES, BASILISSA.] Nonnulli pro Basilissa legerunt Blesillam, Sed M.S. fauet Venerab. Beda, qui totum hunc versiculum in arte Metrica citauit.

S. Cæsarius & Cæsaria.

CESARIA.] Col. *Cæsaria.* Certè diphthongum Venãtius expugni voluit. Beati verò CÆSARII & CÆSARIÆ, sororis eius iam crebrò facta mentio: quia horum præscripto ac regula vita B. Rhadegundis ac disciplina nitebatur, vnde ilicò ante

Regula Cæsarij linea nata sibi est.

QVOS LILIOLA REFERT.] Liliolam hic virginis sacræ nomen proprium esse coniicio, quæ vitæ instituto, vt sanguine, Cæsarium Arelatensem & huius sororem Cæsariam æquaret: vsurpauit autem ea forma, qua antea de celebrata B. Hieronymo matrona dixerat:

Vulnera quo curet dux Fabiola monet.

SARA, REBECCA, RACHEL, ESTHER, IVDITH, ANNA, NOEMI.] Non dubito, quin putiscat hic versiculus huius æui Grammatistis: placuit tamen Venerabili Bedæ inter exempla referre compositionis elegantioris, sicut ex eodem poëmate & istum.

Blanditur, refouet, veneratur, honorat, obumbrat,
Et locat in thalamo membra pudica suo.

IVRISCONSVLTI PAVLI.] Alij, *legis consulti.* Spectat meo quidem sensu, quod ab Ecclesia Paulus audit, DOCTOR ORBIS ET GENTIVM: aut certè, QVOD SECVS PEDES GAMALIELIS ERVDITVS IVXTA VERITATEM PATERNÆ LEGIS. *Actor. XXII.* De ipsius verò peritia iuris ac litterarum, consule disputationem Wirceburgi anno M.D.XCI. editam, & B. Paulo inscriptam, thesibus 8.9.10. & 17.

NAD-

NADDAVER ALTA.] Quidam hic ingerebant, *Naddaueræ*. Sed nostrum vel & MS. probant & secutus est ad XXI. Septembris in Martyrolog. Rom. Cæsar Baronius: qui & Fortunato hic de loco sepulturæ suffragatur. An verò probationis testimonij fide, quàm vel Mirmena Nicephori lib. II. c. XLI. vel Hierapolis Parthiæ apud Dorotheum in Synopsi, iis disceptandum relinquo, qui Abdiæ nomen & Apostolorum acta, eius autoritate præscripta, discutiunt. Hic enim in gestis rebus B. Mathæi Apostoli, NADDAVER fuisse prodit Æthiopiæ ciuitatem regiam, in quam Apostolus is primùm Euangelij lucem intulit, easque res gessit, quas publicus vsus Ecclesiæ quotannis memorando laudat. Et verò de hoc Æthiopiæ loco Fortunatus plane imbibit: nam sequenti poemate repetit.

Naddauer.

Quos Patra, quos Ephesus, Naddauer arce tenet.

Quod itaque de Mirmena & Hierapoli ab aliis dictum est, id eam interpretationem accipit, vt portio aliquota corporis eas olim in vrbes translata sit.

DAT SISCIA CLARA QVIRINVM.] Mendosè vulg. *Sistia.* de nostra correctione stabiliunt rem monimenta Martyrum. Et B. Quirino titulus is annalis erigitur. *Siscia in Illyrico S. Quirini episcopi, qui sub Galerio præside pro fide Christi, vt Prudentius scribit, molari saxo ad collum ligato, in flumine præcipitatus est.* Adi super eo ad hymnum VII περὶ στεφάνων. Aurel. Prudentii. SISCIA verò in Pannonia superiore, & legionario præsidio, & rei monetariæ gloria floruit. Cuius in Treuiris ex antiquorum nomismatum indicio vestigia, sæpe etiam obscura deprehendimus.

Siscia.

VINCENTI HISPANA.] Versiculum inter eos reperio, quos Beda recensuit. Legit autem ipse, *Vincentij*: atque ita per Synalœpham, vel duas vocales, vnius superuenientis coalescere, aut regulam Lucilij habuisse locum, qua geminatum I fit simplex. Vtriusque varia occurrunt exempla. vt lib. IV. *Dum modo, quæ [illegible], viuo, dabo verba sepulto*; &, *Apis hinc [illegible]*

liquet. hic etiam, *Africa Cyprianum.* Rursum lib. III. *Iure sacerdotii meritis præfulget Hilari.*

EGREGIVM ALBANVM.] Huius & versus, & ipsius autoris meminit Beda histor. Anglor. lib. I. c. VII. In Britannia passus est S. Albanus, de quo presbyter Fortunatus in laude virginum, cum beatorum Martyrum, qui de toto orbe ad dominum venirent, mentionem faceret, ait: ALBANVM EGREGIVM &c.

PORRIGIT IPSA DECENS ARELAS PIA DONA GENESI.] Vix ambigo, quin Fortunatus, cum hoc poëma scriberet, hymnum IV. peri stephan. sibi proposuerit, in quo similis beatorum occursus inducitur. Vnde factum quoque est, vt prosodiam eius in Genesio retinuerit.

Teque præpollens Arelas habebit,
Sancte Genesi.

FELICEM MERITIS VICETIA.] alii Vincentia, prior antiquis vsitatior, nam Æliano Βικετία. Plinio Vicetia & v. I. Manutio teste, Vicetia mediterranea ciuitas Venetorum.

IVSTINAM PATAVIVM.] Cælius *Patau.* sed Patauium carminis gratia pro Patauio accepit. adi Martyrolog. ad VII. Octob.

EVLALIA EMERITA.] Aurel. Prud. hymn. III.

Germine nobilis Eulalia,
Mortis at indole nobilior,
Emeritam sacra virgo suam
Cuius ab vbere progenita est
Ossibus ornat, amore colit.

CÆCILIAM SICVLA TERRA PROFERT.] Vt de Romana illa spectata fortitudine & pudicitia virgine loquatur, nihil est, quo tam imperitum fuisse credam: præsertim, si originem Siculam, vel in Sicilia certasse contendat. Eius autem, quod extiterit hoc æui in Sicilia clarior memoria, vel ob reliquiarum, vel cuiusuis alterius beneficij fructum, id verò facilem habet explicatum. quemadmodum & lib. I. poem. 2. de Rauennati Ecclesia cecinit.

Sanctus Alexander, fœlixque Cecilia pollent,
Quod genus, atque fides, & manet vna salus.

Haud dissimili olim ratione, beatorum Cosmæ & Damiani quia Romæ cultus erat impensissimus, creditum à multis ibidem quoque martyrio coronatos, quos acta tamen probatiora, quæ ad XXVII. Septembris apud Surium leguntur, sub Lysia præside in Algea certasse ostendunt.

LEGIO FOELIX AGAVNENSIS.] Nihil hoc versu in quibusdam vulgatis deprauatius, *Feliciam regio . . . Cauninensi*. Ceterum Agaunensis militiæ, de qua alibi diximus, palæstra, vel pueris iam nota est.

Agaunẽses martyres.

TV TAMEN ESTO MEMOR.] Hinc omnia prauo corrumpendi artificio abscidit Fabritius, haud affabrè quidem Christianorum poëtarum opera nonnulla recudens.

INSERITVR CAPITI RADIANS.] Gemmeus hic est totus poëta; ita in virgine sua ornanda, decore vndique quæsito luxuriat. Nec instituti mei, agere hic lapidarium aut λιθογνώμονα, sed laboris hoc me leuant, scio, Nomenclatores. Ne tamen hic sigilla aut Cyclas te morentur: hæc vestis fœminea est, quæ veli in morem amiciens corpus circumdat: aliter autem quàm veteres vsurpauit, solita licentia SIGILLA, aut inspersas cycladi puttini velut icunculas, aut assutos vesti clauos, quos purpureos in tunicis Laticlaui, Romanique Senatores, ostendebant. Sed aliud glossa Sangellensis innuebat, cum hic interpretaretur, SIGNA ANVLORVM. adi tamen Pollucem lib 13. c. 7.

SAPHIRA.] aliis Sappyra & Sapira. Sed satis historia priorẽ lectionem approbat, quam ex Actuum v. capite repetit.

NON VETO CONIVGIVM, SED PRÆFERO VIRGINIS ACTVM.] γνώμη in nuptiatores huius æui & Iouiniani molupathenios assclas.

ANTENNA VELIFICANTE CRVCIS.] Qui crucis dominicæ schema in artefactis quoque monstrarunt, scitè & eleganter in nauiũ malis & antennis, eius figurã adumbrarunt.

Iustin. apologet. 11. *Maximus homil.* 21. *de cruce.* Hieronymus autem, quem hic expressisse videtur Fortunatus, epist. 1. ad Heliodorum c. v. VELA, inquit, SVSPENDITE, CRVX ANTENNÆ FIGATVR IN FRONTIBVS.

. . . . NON VALIDVS SPES RAPTA DOLORES.] Acephalus is versus ext[at] omnium MS. exemplarium conspiratione. Qualem itaque accepimus, omninò talem reddimus. salua lege talionis.

V.

HOc poëma, libri nomine, primus extulit G. Fabritius, codicem Moibachcensis abbatiæ celebris MS. Basileæ nactus. Sed enim homini parum ego fidei habebam, dum fidem sui maiorem mihi ipse faceret author, cuius, in selectione versuum, hic elucere ingenium facilè cernebam. Et licet ab omnibus antiquis libris, quos quidem ego lustraui, vulgatisque hæc pars abesset, indicio tamen libri scriptiè monasterio S. Galli, inter Fortunati opera reponendam, non dubitaui: cui rei non tenue argumentum efficiebant stylus, locique similes expressi, ex eodem ingenij fonte. Fuit illa maiorum perpetua in hanc virginem & eximia pietas, vt præstanti quadam & honorifica veneratione DOMINI MATREM, COELIQVE REGINAM complecterentur, eamque superum prorsus nemini, spe fiduciaque suffragiis captanda, posthaberent. Et meritò in hac velut arce perpetuam tutelæ & auxilij spem collocabant, vt quæ Charismatum prerogatiua, & cœlestium munerum copia, ante omnes mortales esset, patrocinij commendationem & opitulandi laudem præripere[t] aliis. Horum ergo vestigia persequens Fortunatus, sinè quàm maximo potuit encomiorum adparatu, virginem deiparam cohonestauit. Poemati vero faciem indidit variam: Nam quâ sacrosanctæ Incarnationis mysterium exponit & illustrat, dum prophetarum oraculis pertinaciùs insistit, præcipitem in locum orationem commisit. Enimuerò, vbi re-

B. Virginis cultus

Poëmatis huius forma.

uerentia diuinarum litterarum peruitrita incedere mauult, & scripturæ sacræ retinere simplicitatem, metrorum leges, & carminum suauitatem, exemplo veterum Christianorum poetarum frangit, ingenij vim præferens delectui verborum. Sed inest tamen in hoc inculto tristique cultu, nescio quid florentis & robusti saporis, quod vt elegantiæ cupidos, sapientiæ inanes minus delectet & aduertat, ita nimirum eos, quos in omni iuuat doctrinarum palæstra, recto, quod dicitur, stetisse talo, vtilitate quadam sua, & naturali pulchritudine, trahat atque detineat. Sparsi etiam hic à Venantio insignes è media Theologia loci, quibus & Messiæ aduentus, maiestas, diuinitas, adeoque tota verbi Oeconomia, præclarè ex diuina scriptura monstratur ac stabilitur: nonnullæ quoque maiorum loquendi regulæ proponuntur, quibus in hoc tam admirabili diuinæ & humanæ naturæ consortio, vti mos erat. Harum itaque vt gnarus fuit ipse, sic vtriusque naturæ functiones, proprietates, & attributa, accurate notauit, &, quod contrà fieri ab iis solet, qui portentosam illam hoc sæculo nostro ἰδιωμάτων κοινωνίαν inuexerunt, probè seiunxit. Istud verò & graphicè depingit, & ceu geratur adhuc, sub adspectum penè subiicit: quemadmodum virginem, noua prole iam sua fœtam, Deoque plenam, angelorum & beatorum spirituum obsequia ambirent, frequentesque, partitis inter se muniis, hanc cœli terræque reginam assiduo ministerio circumdarent, & honoris studio sequerentur. Inde variis insuper cumulatam præconiis laudum, honorifico occursu, & cœlitum addito comitatu, tandem illas deducit in sedes, vbi, quo vix dici potest, splendore super omnes admirabili decoratam, ostendit Angelorum hominumque alternis laudibus mirificè cantari: adhæc supergressam angelos, & Apostolos, Christiani orbis patriarchas, à filij dextris iuxtà assidere, corona redimitam in vestitu deaurato, prorsus illud, Ecclesia tota celeberrimum assumptæ virginis, & super choros angelorum exaltatæ, gaudium, tot ante sæculis accinens & confirmans, quo dei-

Venerab. Beda de arte metrica.

Doctrina.

Pictura.

param matrem illa profitetur, anima & corpore in cœlum esse translatam.

Georgii Fabr. impostura.

IN LAVDEM S. MARIÆ VIRGINIS ET MATRIS DOMINI.] Hæc inscriptio germana poematis, quam, vt fures solent signa rerum, quas iniuste detinent, sic in editione sua G. Fabr. commutauit. Nam vt Fortunatum, aut à seipso desciscere, aut Lutheranum esse cogeret; titulum qui laudis & honoris professionem, & clausulam, quæ manifestam Sanctissimæ Mariæ Virginis inuocationem habebat, deprauauit: & hanc velut carminis pulcherrimi nauem, vt ita dicam, puppi & prora spoliauit: documento futurus, quam parum integra fide in veterum libris edendis & castigandis, sectarij versentur. INSCRIBI ergo ipse maluit, DE PARTV VIRGINIS, quasi absque magna stultitia, quam tanta cum laude Deum hominemq; genuisse inficias ire non poterat, quia peperisset, a Fortunato laudari, aut ab aliis etiam honorari, nollet.

DE QVA FLOS CHRISTVS ABORTVS.] id est exortus. Statius 8. Thebai. 7. de Plutone

Expauit aborta sidera.

Hypostatica vnio.

NON DEVS IN CARNEM EST VERSVS.] Symb. S. Athanasii. *Vnus autem non conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum.* Qua fidei Confessione proprie iugulantur Eutychiani. Nam Eutychetis hic error fuit, vt ante vnionem hypostaticam in Christo quoque poneret duas naturas; post vnionem vero, vnam diceret ex vtraque conflatam, idque per conuersionem diuinitatis in humanitatem, vt Gelasius pontifex refert libro de duabus naturis contra Eutychetem. Cæterum eius erroris, Eutyches non tam autor fuit, quam propagator: cum & in Apollinaristis olim notatus sit, & a sancto Athanasio ad Epictetum studiose refutatus. *Epiphan. hæres. 77. B. Aug. hæres. 55.*

VNVS IN AMBABVS NATVRIS.] *Non confusione substantiæ, sed vnitate personæ*, ait in symbolo suo Athanasius. Incredibile dictu, quod

&tu, quot, paucis his verbis, hæreſeωn monſtra conficiantur. Nam Chriſto alij, vt duas naturas attribuere, ſic item duas habuiſſe voluerunt perſonas, vti Neſtorius cum Theodoro Mopſueſtano traditit: alij, vt vnam Chriſto tantum dedêre perſonam, ſic vnam modo conceſſere naturam; idque plurifariam, cum eorum pars diuinam excluderent, & retinerent humanam, vt Cerinthus, Ebion, Carpocrat. Paulus Samoſat. & noſtra memoria, Ioannes Syluanus is, qui anno M.D.LXXII. Heidelbergæ capite punitus eſt; pars diuina ſolum retenta, humanam excluderent, vt Cerdon, Apelles, Manichæi, Apollinaris, & noſtri ſæculi Vbiquetarij: qui, etſi verbo duas agnoſcant in Chriſto naturas, re tamen ſtatuunt vnam duntaxat, cum paria humanæ iuxta tribuant ac diuinæ; per inexplicabilem illam ſuam idiomatum communicationem. Quæ iccircò à me commemorata ſunt, quia, vt ad Creſiphontem contra Pelagianos ſcribens ait B. Hieronymus, SENTENTIAS HÆRETICORVM PRODIDISSE, SVPERASSE EST, Et præclare in ψυχομαχίᾳ apud Aurel. Prudentium; HÆRESIS, QVEM DEVM COLERET, ROGATA, APTISSIMAM HANC REPONSIONEM SVBIECIT:

DEVS EST MIHI DISCOLOR, *inquit*.
NVNC MINOR AVT MAIOR, MODO DVPLEX, ET MODO SIMPLEX,
CVM PLACET AEREVS, ET DE PHANTASMATE VISVS,
AVT INNATA ANIMA EST, QVOTIES VOLO LVDERE NVMEN.

MINOR INDE PATRI] Quia apud veteres interdum dandi caſus in ordinem ſecundæ comparationis recipitur, vt in illo Saluſtii. *nulla arte cuiquam inferior.* eundem aſſumere quoque ſolum, hic non veretur.

CARNEM, ANIMAM, OSSA, CVTEM, NERVOS, VENAS, FEMVR, VNGVES, SPIRITVS VT ASSVMENS.] Habent hic, quo ſe defendant, qui probabilitates in ſcholis hodie docent, etiam dentes, capillos & vngues verbo hypoſtaticè coniunctos.

DEVS

DEVS EXCITAT ECCE PROPHETAM.] Locus hic, quo Iudaicæ perfidiæ iugulum peti solet. legitur autem in Deuteronomio paulò aliter: PROPHETAM DE GENTE TVA ET DE FRATRIBVS TVIS, SICVT ME, SVSCITABIT TIBI DOMINVS DEVS TVVS, IPSVM AVDIES.

QVADRIGAS PERDENS.] Mutarat. G.Fabr. in *Currus*. Sed Zachariæ IX. legitur. QVADRIGAM EX EPHRAIM.

O VIRGO INSIGNIS, NOBISQVE MEDELLA MONADES.] Principem generis nostri ac matrem communem Euam huic sæculo placuit, appellare MONADEN, vti loco dicemus; quam, pari iam modo, salutis nostræ fontem, ac generis humani medelam, Virginem Mariam salutat; quam, hoc etiam nomine, tota celebrat Ecclesia.

O GLORIOSA DOMINA,
EXCELSA SVPER SIDERA,
QVI TE CREAVIT PROVIDE,
LACTASTI SACRO VBERE.
QVOD EVA TRISTIS ABSTVLIT,
TV REDDIS ALMO GERMINE.

Non ferre hoc in Christiano & Catholico poeta potuit Lutheranus poetaster G. Fabr. quare expuncta parte versus, suffecerat ista. *Mater pia, nobile semen.*

O MERITIS RADIANS.] Similiter, vt omnes hic MERITI notas obrueret, quo propter excellentiam operum & iustitiæ perfectionem, & Charismatum ingentem vim beatissima Dei mater eximiè polluit, detractis fallaci manu, quasi meritorum vestigiis scripserat; *O forma radians*: sicut & alibi, vbi FORMA SALVTIS, posuit, *fama*.

SVBNITIDARE.] Non vocem illam probasset Philologus, nisi Ennio & Columellæ nosset probatum NITIDANDI verbum.

Apostoli portæ XII.

HVNC SVA PORTA VOCAT.] Ex Psalm. 86. ostenderat APOSTOLOS esse PORTAS CIVIS cælestis IERVSALEM, QVAS DILIGERET DOMINVS SVPER OMNIA TABERNACVLA IACOB. Hic

COB. Hic allegoria retenta, portas quoque ad eos refert populos, qui apostolicis institutis & doctrina, ad Euangelij lumen traducti, diuersis ex mundi partibus, ad gloriæ item consortium peruenerunt. Id quod apte ex cap. XXI. Apocalypsis ostenditur, vbi CIVITATIS SANCTÆ IERVSALEM NOVÆ, DVODECIM PORTÆ NOTANTVR. quarum certè portarum nomine docti interpretes accepere doctrinam Apostolorum. Vt autem eadem est doctrina, quam accipit discipulus, & quam tradit magister, sic eadem dici porta quadantenus potest, quam patefaciunt Apostoli; quæque patefit credentibus. Vnde & portæ tres describuntur, ab Oriente & Aquilone, totidem ab Austro & Occasu. Siquidem, IN OMNEM TERRAM EXIVIT SONVS EORVM, *psalm. XVIII.* Adi B. August. ad psalm. 86.

PER QVEM OMNES FINES TERRÆ.] Quatuor postremos versus G. Fabr. à se factos, pro Fortunati hic venditauit, quo, ne constaret, quâ pietate, ac fiducia maiores B. Virginem coluissent; Canit ergo Lutheranus hunc Colonomon.

Omnes iam fines terræ meruere salutem.
Per Christum genitum virgo Maria tuum.
A patre perpetuo, certo tibi tempore natum,
Qui mihi spes veniæ, caussa salutis. Amen.

V.

PARÆNESIS hæc est ad pulchritudinem virginitatis amplectendam, qua præmiorum magnitudinem & aureolæ gloriam proponit castitatem adamantibus, ea verborum & orationis mellitæ elegantia, qua veterum quilibet alius. Inde perpetuò florescentis ingenij tenore ad Rhadegundem vario amœnitatis argumento carmina scribit, in quibus VIII. Epigramma prorsus est suauissimum; commendatque Ecclesiæ antiquissimum vsum, floribus & coronis altaria ipsaque templa adspergendi; & sola terrarum, vbi quis sepulchrum inuenisset. *Sulpit. Seuerus. dialog. III* Pomponij sodalis optat solum ad Ptole-

Florum vsus in templis & sepulchris

maidis litus, in quo perierat, *flore purpureo & suaue redolentibus spargi graminibus.* Clarius morem eum exprimit B. Hieron. ad Pammachium de morte vxoris eius. *Ceteri mariti super tumulos coniugum spargunt violas, rosas, lilia, floresque purpureos: Pammachius noster, sanctam fauillam, ossaque veneranda, eleemosynæ balsamis rigat.*

X.

RHADEGVNDES quadragintadialem abstinentiam alicubi in solitudine videtur exegisse, seque conspectui abstulisse familiarium. Quippe innuit hic poëta, quotannis eam edomando corpori delegisse solitudinem, reclusamque degisse totum illum mensem, qui gloriosam anastasin antecedebat.

XII.

FEBRE CALENS SVMMA IAM RIGOR IMVS ERAM.] MS. Treuir. Rigorem frigoris ab æstu febrium non excludi, satis experientia liquet. etsi Colon. MS. lectio: *Non rigor imus eram,* diuersam gignat sententiam. Simili vsus est tamen loquendi modo; Feruor eram totus.

REDDITVR IPSA SALVS.] Intricatus hic versus, haud potuit aliter expediri, quam leui correctione, transpositque verborum, cùm ab aliis libris abesset, ab aliis malè acceptus esset. Alicubi enim; *Redditur iste pater alma saluto saluti.* Alibi verò. *Saluus atque fit, alme, saluti.* Sententia tamen haud perinde difficilis est, cùm ad nuntium inuitantis Gregorij ilicò se febribus, queis æstuabat, leuatum, salutemque eius ope adeptum sibi gratuletur. Quæ verò subiiciuntur deinceps epigrammata ad Gregorium Turonensem cuncta perscripta sunt; quî cum poëta, vt apparet, amicissimè vixit.

XIV.

Iustina virgo.

IVSTINA, quæ hic Gregorio commendatur notissima, ac magna obsequij & fidei aduersus magistram suam, laude floruit. Superstes ipsa Rhadegundi fuit, in illa pessimi exempli discordia, quam Crothildis regali licentia fœmina per studia partium in Pictauensi monasterio concitauit. Nam cùm immissa arma-

torum

totum manu antistita loci ad pœnam deposceretur; Iustina magistram asylo destitutam, extinctis lucernis, & pallâ altaris protectam, asseruit. Gregor. lib. x. c. xv.

XVI.

NE NOCEANT HOSTES.] pro hostibus. Plautus in Mil. act. v. noceo similiter cum accusandi casu iunxit.

XXI.

ILLE OPE ME ANTIQVVM.] Contendit Gregorij & B. Martini in se munificentiam: olim, ait, ope S. Martini se releuatum; iam verò, vti beneficio præsenti ruris & prædij à Gregorio concessi.

ADVENANTI HONORI CLEMENTIANI FORTVNATI LIB. IX.

LIBER nonus in iis censeri quoque potest, qui lucem iam primum, aut publicum accipiunt. Ingressus ab encomio Chilperici & Fredegundis, quorum famæ potiùs laboranti antidoton, quàm solidæ fructum laudis impertit: hoc enim officij genus non refugit sapiens, cùm principes viros, quorum salutaris reipublicæ fama & existimatio, quò ne prolabantur obtrectationis inuidia, quæsito præconio fulcit ac subleuat. Ceterum Chilperici & Fredegundis ad VII. poema lib. VI. satis meminimus: horum autoritate quæstio maiestatis exercita fuit; cuius vis etsi in ipsam Fredegundem, ob adulterij suspicionem commotam, incumberet, ad innocentes tamen deriuata, in regia grassante delatorum manu. Haud vacabat periculo Gregorius Turonensis, quem accusationem adornasse, fama erat. & adulteri nomen proditum in episcopali ordine.

Fredegúdes impia regina.

I.

QVO factum vt quæstio ad synodi ecclesiasticæ tribunal iudiciumque transiret, quæ anno DXXCIII. Brinnaci coacta, variorum episcoporum aduentu, & huius caussæ disceptatione celebris extitit. Porrò synodi acta, quæ apud Gregor. lib. V. c. LVIII. &

Synodus Brinnacensis.

LVII. & seq. extant, colligitur, accusatio delatorum ibi trepidauit: & testibus fractis absoluti sunt rei. Leudastes vero Comes Turonum, & ob eius magistratus amissionem criminatorum caput, omnibus sacris eiectus, & communione interdictus est.

BRINNACVM verò, villa fuit regia in Suessionum finibus obuia passim in Francorum historia, sed non vna scriptura: quandoquidem trium vocalium harum cuique a, e, i, prima iungi syllaba amat. *Apud Brennacum villam*, ait Gregorius, *episcopi in vnam domum residere iussi. lib.* V. c. L. At lib. IV. c. XXII. tradit Chlotarij aliorumque regum gazas istic asseruatas, & disertim de Chilperico, *Thesauros*, inquit, *qui in villa Brannaco erant congregati, accepit*. Alibi & domicilium ibi habuisse docet: nec procul abfuisse à Suessionum vrbe, cum filium Chlodobertum istic morbo extinctum & terectum ad Suessiones clarum narrat in basilicam S. Medardi. *lib.* V. c. XXXIV.

Brinnac.

CHILPERICE POTENS.] Hic etymon nominis à Germanico sermone repetit, nec temere vllo in idiomate alio, quam hoc nostrate Teutonico, integra ea notio refertur. ADIVTOR FORTIS HOC QVOQVE NOMEN HABET. Quid enim aliud Hilprich/ quam opis & auxilij potens? Nec obstat quidquam, id in alias subinde commigrare voces; Hilffreich / Helprick. pro Dialectorum natura ac varietate. Discimus hinc primo, Ch. quod Francicis multis vocibus præfigitur, idem esse quod H. aspiratum, vt in Chlodoueus, Charibertus, Chlotharius aliisque cernitur. Secundo; Francorum veterum sermonem eundem fuisse cum hoc Germanico siue Teutonico, id quod alibi tum ex Francicarum legum interpretatione, tum aliis etiam documentis ostendere conati sumus. Sane illud Sidonij Apollinaris. lib. V. epist. VI. luce meridiana clarius est. De Syagrio consulari viro. *Immane, inquit, narratu est, quantum stupeam, sermonis te Germanici notitiam tanta facilitate rapuisse*, Et mox. *Quasi de Syagrio vetere nouus Franco prorumpas*. Idem obseruarunt è recentioribus Papirius in annal. & Ioseph. Scaliger in prologo

Chilperici etymon.

 ad li-

ad librum de emend. temp. vbi hanc dialectum Teutonofrancicam appellat.

SED MERITIS TANTIS.] Historiam delibat, quam Gregor. lib. IV. c. LI. fusè prosequitur. Sigebertus enim rex, cum Fredegundis reginæ dolo & præferoci ingenio parata percussorum manu, cecidisset; ipse Chilpericus, in quem Sigebertus hostili animo consurrexerat, in vltimum quoque vitæ regnique discrimen venerat, sed rerum subita conuersione, & precibus B. Lupicini subleuatus, non sceptra modo cum dignitate, sed salutem etiam & integram rerum omnium securitatem adeptus est. Adi Baron. tom. VII. qui ad an. Christi DLXXIX. hæc ex Gregorio repetens, huius poematis partem annalibus adtexuit.

DANVS, EVTHIO.] Suspicabar ESTIO legi posse; obtrum EVTHIONVM, si quæ gens eius nominis, memoria. ESTONES autem vel Estiones hodieque inter Saxonum reliquias numerantur apud Liuoniæ fines, Suecis, Moschis, Danisque parum abiuncti.

Chilperici doctrina & litteræ.

DOCTIOR INGENIO VINCIS.] Multa sunt ex quibus Chilpericum regem, litterarum ac scientiæ captasse famam, nec inter indoctos censeri voluisse, constat. Primùm omnium ipse Arrianorum dogma oppugnatum iit: sed parum cauto stylo, cum Arrium configere se ratus, in Sabellij damnatos errores præceps abiit: etenim Indiculum spargens, sanctam Trinitatem non personarum distinctione, sed Dei vnius tantummodo æstimari nomine voluit, confusis in vnum personis, cum digniorem esse Deum diceret, quàm in cuius naturam personæ nomen caderet. Sed error hoc in Chilperico leuior extitit, quò promptior eius & facilior ad saniorem doctrinam reditus. *Gregor lib. V. C. XLIV.* Laudatur in hoc etiam propensa ergo honestarum artium studia Chilperici voluntas, quod epistolis & Edictis publicè sanxit, vt quatuor ab se litteras traditas ω. [illegible] z. [illegible] pueri docerentur: & libri antiquitus scripti, pumice

mice planati, rescriberentur. Ceterum apud Aimoinum lib. III.c. XLI. litteræ reperiuntur ab istis diuersæ, quas & ipse Chilpericum adinuenisse, vel vsurpari voluisse, scribit. X.Θ.Φ. Hæc porrò Gregorij verba; *addidit autem & litteras litteris nostris*, pro argumento nonnulli sumunt, Gallos tunc priscis Græcarum litterarum notis vsos fuisse: At dixerim equidem, hæc de Francis aduenis potissimum intelligi, quorum idioma ad pleniorem orthographiæ rationem semilatinis scribi solitum litteris, de Græco sumptis hisce, locupletarit. Nam si vniuersè Græcarum erat notarum in Galliis vsus, quas omnes vsurparent, nihil omninò causæ erat, cur hisce, quas Chilpericus serò imperauit, tot sæculis ipsi caruissent. Exhibuit olim mihi, quo est eximio in litterarum amantes candore, Reuerendus D. Reinerus Bieuerius S. Maximini apud Treuiros Abbas, peruetusta Francorum regum diplomata, capitalium litterarum hoc ipso genere, quod inter Græcos & Latinos esset medium: cuiusmodi manu scriptos alibi quoque non paucos, ab illo æuo lustrauimus.

Galli an tunc vsi litteris græcis?

DE CARMINE MAIOR.] Chilpericum apparet carminum ac poëticæ laudem affectasse magis, quàm consecutum esse. Ita quippe hominum sunt ingenia, vt quæcunque in principibus viris mediocria, etiam in immensum attollant. DEI VOCES, aiebant illi, ET NON HOMINIS. *Actor. XII* parique stultitia insaniebat & ille populus, qui Neronem Tragoedias canentem audire gestiens, côelestis illius vocis sibi copiam fieri postulabat, & excussum curru, malè licet aurigantem, prosequebatur corônis. *Sueton. C. XXI. &* XXIVII.. Veruntamen, vt gêmæ nonnullæ hanc vnam ob causam maiore in pretio sunt, quod non, vt vulgo, e mari piscatu, sed ex auium cerebris & extis animantium eruantur, ita plusculum laudis haud immeritò Summatibus adspergitur, vbi animum artibus iis imbuunt, quarum artium pulchritudo rarius in principũ animis elucescit. Quæ interim Chilperico fuerit pangendi facultas, Gregorius non siluit.

Chilperici regis poësis.

siluit. lib. v. c XLIV. *Scripsit alios*, inquit, *libros idem rex, versibus quasi Sedulium secutus: sed versiculi illi, nulli penitus metricæ conueniunt rationi.* Quibus ex verbis, nescio, an statui possit, Chilpericum eos fecisse versus, quos illum S. GERMANO Parisiensium episcopo, pro epitaphio inscripsisse narrat Amoinus lib. III. c. XVI. præsertim cum rythmicè testetur ab eo compositos, numeri potius, quam prosodiæ ratione.

> *Ecclesiæ speculum, patriæ vigor, ara reorum,*
> *Et pater, & medicus, pastor, amorque gregis.*
> *Germanus virtute, fide, corde, ore, beatus*
> *Carne tenet tumulum, mentis honore polum.*
> *Vir, cui dura nihil nocuerunt fata sepulchri;*
> *Viuit enim; nam mors quam tulit, ipsa timet.*
> *Creuit adhuc potiùs iustus post funera, nam quo*
> *Fictile vas fuerat, gemma superba micat.*
> *Huius opem ac meritum mutis data verba loquuntur,*
> *Redditus & cæcis prædicat ore dies.*
> *Nunc vir apostolicus rapiens de carne trophæum,*
> *Iure triumphali considet arce throni.*

Equidem, accepta cautione, Chilperico fraudi non fore, si furtiois huius epitaphij coloribus ipsum ceu corniculã plumis exuero, dicere ausim eundẽ, qui vitæ S. Germani acta conscripsit, & huius autorem esse epitaphij: Amoinum verò permotum fama, ex curatore forsitan, regem fecisse poetam: Siquidem Venantii phrasis & ingenium ita relucent, vt quàm non ouum ouo, tam non fœtus hic Fortunato sit dissimilis.

Fredegundis illaudatæ laudes.

CONIVGE CVM PROPRIA.] Non tacet illaudatæ cæteroqui & probris respersæ varijs reginæ laudes; id quod ab eo fieri caritatis officio, sunt qui interpretantur: nam pauculas ciuiles virtutes, tanquam ex[illegible] quoddam & velum obtendit facinoribus iis, quæ funestis dudum conciliis, tanquam altera Phylonome seu Periboea, patrarat. Nam & Sigebertum regem perdiderat, & nouercalibus odiis inflammata, Clodoueum

prim-

priuignum multis, eius caussa, cruciabiliter interfectis, etiam sustulerat. *Gregor. lib. V. C. XXXIX.* At cum B. Prætextatum, Rhotomagensem episcopum, immisso percussore, saucium viseret, valdeque sibi cordi esse illum episcopi casum, blandis in speciem verbis, ostenderet: hic vir sanctus; *Et quis*, inquit, *hæc fecit, nisi is, qui reges interemit, qui sæpius sanguinem innocentem fudit, qui diuersa in hoc regno mala commisit.* & mox. *Tu, quæ hisce sceleribus princeps inuenta es, eris maledicta in sæculo. & erit Deus vltor sanguinis mei. Gregor. lib. VIII. C. XXXI.*

AERA TEMPERIE FAVEANT.] Neutrum aëri tribuere videtur in numero multitudinis.

II.

HABET istuc poëma παραμύθιαν & consolationem ad eundem regem, & coniugem Fredegundem, qua eorum dolorem mitigat ob liberorum funera, Dei mira animaduersione, vnum super alio tristi exitu cumulata. Subiicit igitur eorum animis communem mortalium conditionem, quæ neminem prorsus eximat moriendi necessitati. Latius ea clades totâ quoque Galliâ diffusa est, cum anno Christi D. XXCIII. pestilentiæ sæua lues cuncta peruaderet nec ipsi regiæ, regumque turribus parceret. *Gregor. lib. V. C. XXXIV.* Fabritius hic more suo syntagma concinnans, huic poëmati titulum, *De communi omnium mortalitate*, dedit.

AC FRATERNA SIBI SARCVLA MEMBRA FODENT.] Sic MS. Treuir. & Colon. At correxit G. Fabric. *membra trahit*. Sed prudens lector præferat etiam vitiosam flexionem, quando in illo sæculorum & linguarum flexu consuetudo vulgi multa similia mutauit. Vnde B. Aug. lib. II. de doctrina Christiana *Illud*, inquit, *quod auferre non possumus de ore cantantium populorum. Super ipsum autem floriet sanctificatio mea; nihil profectò sententiæ detrahit, auditor tamen peritior, mallet hoc corrigi, vt non floriet.* aut FODENT *sed florebit*, aut FODIENT *diceretur*; *Nec quicquam impedit correctionem*,

Solœcismi veterum.

ctionem, nisi consuetudo cantantium. addo NISI nostros VENANTII, sic cum æui sui hominibus loquentis: cuius generis plura obseruauit Cassiodorus institut. diuin. lect. lib. I. c. 15. nec mutari voluit. De verbis hactenus. Quid in sententia sit, iam videamus. Ait sarcula fodisse membra Abelis. an vsquam tenemus à veteri repetitum memoria, Abelem periisse sarculi incussu: non dicam rei fabrilis vsum tum adhuc forsan extitisse nullum, & illa ligonum & sarculorum nomina, serò cum ipsis venisse rebus. Illud primò constat, diuinis haud esse proditum litteris, ecquo necis genere Abel à fratre cæsus interierit. Mortem ei tamen non contigisse siccam, tum littera Genesis significat, vbi vox SANGVINIS exprimitur, tum Christus ipse Matthæi XIII. attestatur. A SANGVINE ABEL. Porrò laniatum morsibus, commentum est Rabbinorum, facinus immanitatis hoc genere exaggerantium. Sed quidquid tandem de cædis genere, coniectando persuasissent alij, Fortunatum equidem hic non voluisse arbitrabar, ceu sarculo percussus Abel occidisset, sed potius velut sarculis effossa tellure, fuisse cadauer humo tectum, vti studio scilicet occuleretur. Idem Ioseph. I. antiq. satis conuenienter diuinis scripturis factum putat. Nam Cain, ait, *occidisse fratrem, & cadauere abdito, rem existimasse clam fore.* Et illa sanè verba Dei alloquentis, VBI EST ABEL FRATER TVVS: & Cain respondentis. NVNQVID CVSTOS FRATRIS MEI SVM EGO? satis innuunt, latebram fuisse à Caino quæsitam, & corpus Abelis aliquo vspiam abstrusum loco, requiri & postulari denuo ad lucem. Nam si inhumatum proiecisset, sine vlla fiducia latebræ, tam recenti cædis memoria, non absque extrema, vt equidem reor, & impudentia, & mentis stupore, illud ex ore ipsius missum fuisset, NESCIO. Ceterum, etsi eam in partem Fortunati verba olim accipiebam, id facilè tamen excuti mihi passus sum, postquam in Aurelii Prudentii Hamartigeneian paulò fixius intendi. Cuius, vt alibi non rarò, sic etiam hoc loco premere vestigia

Abel an Sarculi incussu perierit.

Fortu-

Fortunatum haud piget. Cain itaque Prudentius fossorem appellitans, vbi cædem describit, sic eloquitur,

Armat deinde parricidalem manum.
Frater, probatæ sanctitatis æmulus.
Germana curuo colla frangit sarculo.

ERGO QVID HIC FACIMVS, NVNC TE ROGO CELSA POTESTAS]Sic Veteres. At Fabr. quo celaret argumentum, ausus est mutare *Ergo.q.h.s.dubia sub funere vita?*

III.

HORTATVR eosdem ad paschatis lætitiam vere nouo blandiente ineundam. *Orbis quo totus.* aliter quidam MS. *Orbis quoque totus item.*

OMNIPOTENS VOBIS VESTRA.] Mallem, nobis vestra; & sensus alioqui languet argutus: exprimi namque videtur id loquendi genus, quod lib. IX. variar. c. I. Muretus inprimis extulit, & Tertullianus etiam inter acclamationes veterum reposuit.

DE NOSTRIS ANNIS TIBI IVPPITER AVGEAT ANNOS.

Quomodo amici quoq;, qui valde inter se diligerent, solent paratos esse se dicere, partem annorum suorum dare. *Senec. lib. de breuitate vitæ.*

IV. V.

EPITAPHIA liberorum Chilperici, quorum Chlodobertus senior, Dagobertus natu minimus communi isthac lue, de qua poëmate II, sublati, raptique sunt. Eorum funus tum regi, tum Fridegundi matri luctum, Franciæque populis mœrorem incredibilem attulit. Dagobertus inter extrema, baptismi gratiam hic canitur adeptus. quod Gregor. lib. V. c. XXXIV. memorans: *His diebus Chilpericus rex grauiter*, inquit, *ægrotauit: quo conualescente, filius eius iunior necdum ex aqua & spiritu sancto renatus, ægrotare cœpit; quem in extremis videntes, baptismo abluerunt.* Rursum. *Dum nimio labore tabescit, extinguitur.*

Chlodoberti & Dagoberti liberorum Fridegundis funera.

Hinc maximo, ai[...] mœrore funus, è villa Brennaco Parisios deportari iussum, S. Dionysij basilicæ fuisse illatũ. Addit & Chlodobertum subinde eodem contagio arreptum, parentum mœrorem cumulasse; huncque spe patrocinij & incolumitatis ad basilicam S. Medardi Suessiones, nequicquam fuisse exportatum.

VI. VII.

GREGORIVS Turonum episcopus librum ad Venantium miserat Sapphicis conscriptũ à poëta quopiam veteri grãdiloquo, cuius partim enarrationem à Fortunato petiisse visus, partim eiusdem metri quosdam versus, cum suppeteret exemplum. Fortunatus cum alia sui purgandi, tum illud principio affert, scripti sententiam ob reconditi sermonis genus & propriorum nominum copiam ægrè se assequi: deinde viginti ipsis annis e[...]us metri versus non attigisse.

RAPIENTER.] Quam vocem etsi raram, approbant tamen MS.

VARIANTE MILTHO.] Glos. Treuir. exempl. habitu vel amictus eo genere. Abstrusa item MILTHI vox, forte à colore rubro nomen id vestibus attributum. μίλτ☉ enim Græcis est, quod nobis minium & rubrica, teste Plinio lib. XXXIII. Quin & Glossæ intercedendum putem, & miltum hic pro rubrica potius accipi, quæ in scripturis nota discriminans.

Miltum.

VIII.

Baudouualdus Episcopus.

BAVDOWALDI Episcopi licet hîc titulo clarissimi, memoriam apud alios adhuc inquiro; &, si coniectura me facit audacem, non difficulter ostendo. Meldensis Cathedra Senonensi archiepiscopo subiecta, peramica fuisse videtur Fortunato; quare & ecclesiæ Meldensis Archidiaconũ lib. III. gratus, memorq; beneficij, laudauit. Porro apud Antonium Monchiacenum in Meldensium episcoporum indice reperio, hoc tempore ibi sedisse BALDOALDVM, & eius affine vix vspiam nomen

in aliis

in aliis ecclesiis inuenio: quo facilius ad vnum hunc mea redit coniectatio.

IX.

SIDONIVS Maguntiacensis episcopus fama fuit celeberrima, Theodorico & Theodoberto Francorum regibus & Clodoueo ætate proximus. cuius nouo surgente in Belgis imperio, cũ insignis fuisset vastitas Germaniæ I. & II. vrbibus illata, eaque MOGVNTIACO hoc grauior accidisset, quò repetita crebriùs; meritò Fortunatus hic memorat casus, & præteritas vrbis istius ruinas, quæ tamen SIDONII episcopi & Mediomatricum regum opibus in pristinum paulatim redire nitorem, & additis templis, sacrisque tectis, opere nouo resarciri cœpit. Habet hoc poëma & egregiarum virtutum Sidonij episcopi exaggeratam molem, & veteris episcoporum potentiæ argumentum haud obscurum. Quare cum ligneis suis abeant calicibus Lutheri Symmistæ, qui tanquam in Platonis repub. nescio quos *ἀναχρύσους* & *ἀναχρημάτους* mentiuntur, olim fuisse episcopos, id est, quales optant Sycophantæ; pauperes & mendicos. Quin si Euangelium audiunt, aureos illos potius nobis calices restituant, quos tot sacrilegiis passim ruspantes, à ligneis, vt volunt, episcopis, compilarunt.

Sidonius Maguntinus episcopus.

TE MERVISSE FAME.] Huius pentametri pars consensu quodam ab omnibus MS. abfuit.

ET RHENI CONGRVIS AMNES.] Sic Treuir. MS. alias, *congrues amnis*, sed pereunte sententia. Nam ex pentametro constat, SIDONIVM opere publico bona præbuisse aquis. itaque minùs apta quidem locutione, sed quæ facilè capiatur, Venantium id voluisse reor, SIDONIVM muniisse ripas, & amnium duorum violentiã, Rheni & Mœni, qui niuibus & imbribus inflati coniunctique, validiore cum impetu ripis Moguntiaco proximis inferri solent, coërcuisse operibus, aut molitione aggerum. Vnde poëta,

Quid referat terris, qui bona præbet aquis?

HIC QVOD FANA MICANT.] Sic correximus, quod vulgo in MS. *Hic quos fama micat.* Sed vindicant nostram lectionem, quæ sequuntur. *Et instaurata quod extant.*

X.

Rhagnemodus episcopus.

RHAGNEMODI episcopi meminit Gregor. lib. v. c. XIV. vbi paululum inflexa voce Ragnemodum appellat Parisiacæ sedis episcopum. Interfuisse perhibet illi episcoporum cætui, qui Chilperico rege coiit, in caussa PRÆTEXTATI Rhotomagensis antistitis. Rursum c. XXXII. vbi Basilicam S. Dionysij cædibus Chilperici satellitum pollutam, meminit, compositis rebus à Ragnemodo eos, qui deliquerant, ait, IN COMMVNIONEM ECCLESIASTICAM RECEPTOS. Vbi religio isthęc haud facilè dissimulanda, qua testatur, LOCVM SANGVINE POLLVTVM HVMANO, PERDIDISSE OFFICIVM. Ceterum hic cum testificatione summi amoris est coniuncta gratiarum actio, ob munera, quæ Ragnemundus ad B. Radegundem & Agnen in Pictones miserat. Fuerunt ea, ex Pario mormore mensa & hierotheca vel gemmatum cimmelium EXORNANDO SALVTIFERÆ CRVCIS LIGNO. Istuc verò germanam habet & Catholicam sententiam.

Templorum pollutio.

S Crucis honor & adoratio.

Tibi reddat honorem
Cui data proficiunt, Crux veneranda:

fructumque venerationis explicat, quam adorantibus se Crux ipsa Christi attactu consecrata, largitur. Sed neque honorem reddidisse contenta prototypi particeps,

Auget pius iustitiam,
Reisq; donat veniam.

Quamobrem B. Rhadegundis alibi eximium in SALVTIFERÆ CRVCIS venerationem, pronumque studium poëta describens, non catholicè magis quam piè cecinit;

Hanc prostrata loco supplex Rhadegundis adorat,
Et vestro imperio tempora longa rogat.

Quid ve-

Quid verò id ni faceret regina Christo dicata, cùm & antè laudatus ille mos, Procerũ Christianorum pectoribus penitus insideret. De suo sæculo Prudentius canebat, in Apotheosi;

————— iam purpura supplex
Sternitur Aeneadæ victoris, ad atria Christi,
Vexillumque crucis summus dominator adorat.

Ceterũ argumentum hoc eruditè prosequitur Iacobus Gretserus, cuius lib. I. c. XLVII. & XLIX. lector velim expendat.

XI. XII. XIII.

QVÆ iam hinc epigrammata sequuntur, salutatoria sunt ad diuersos amicos Parisiis presertim degentes. Nam Droctoueum, quem nonnulla exemplaria clericum, at emendatiora Abbatem produnt, satis poeta docet id honoris in monasterio S. Germani Parisiis gessisse, eiusq; sancti successorem extitisse. Iam liquet verò S. Germanũ priusquam Episcopus Parisiis fieret, fuisse Abbatẽ S. Symphoriani. c III. *vitæ*. Quare non ambiguè Fortunatus ex discipulo S. Germani tradit, euasisse normã magisterij. Obseruo Droctoueum id quoque fastigium virtutis tandẽ adeptum, vt cœlestibus adscriptus ad x. Martij, Lutetiæ depositionis eius peragatur memoria. Vnde & Amoinus li. III. c. XVI. *Per idem*, inquit, *tempus*, quo scilicet S. Germanus diem suum obiit, *defuncto Droctoneo sanctissimo abbate, Scubilo abbas ei successit in regimine*. Hunc etiam Droctoueum postea Lupo & Waldoni diaconis admiscet, vnàque Mumulum, Constantinum, & Cæsarium, amicos salutat; vt hos omnes Parisiis simul vixisse, satis vel illinc argumenti suppetat. Sanè præter Mumulum clarissima fama patricium, summumque belli ducem, de quo histor. Franc. lib. IV. & V. multis Gregorius; fuit & MVMVLVS Abbas, vitæ innocentia ac integritate morum BONI cognomentum adeptus; qui & Lingonum deinde pontifex in Pappuli locum suffectus est. *lib.* V. c V. *Gregor. Turon.* Posteriorem hic celebrari, si coniecturæ locus est, existimem.

Droctoueus Abbas.

XIV. A-

XIV.

Briones.

APVD Briones Italiæ castrum, cuius mentio in vita S. Cosbiniani, haud longè, vt apparet, à natali poëtæ solo, vetusta stabat, & malè sarta basilica, B. Laurentio sacra: quam cum illius loci incolæ tacti religione perire nollent, ad cædendam propinquo nemore materiam fabricæ profecti, ibidem trabes operi instaurando perpoliunt. Iam ædes huc erat deducta, vti assurgeret, cum re serò animaduersa, trabs extitit breuior, quam operis symmetria posceret. Nec mora, quod manu vix posset, id precibus præstari posse, fiducia ac spes incedebat. Ergo cùm præeunte sacerdote, aptari trabem, & extendi votis piis optant, & eam in rem Diui patrocinium implorant, ecce tibi, ceu renascente stirpe, trabs se occulta cœlestique mole proferre, eamque in longitudinem ire cœpit, magnam vti eius partem incîdi demum necesse esset. Atque ibi tùm ex vno prodigio varia mox miracula sunt profecta, quando abscissæ trabi partes morbis pellendis salutares, multis & opem & salutem attulere. Adi Gregor lib I. de gloria martyrum c. XL. vbi huius poëmatis exordium narrationi suæ adtexit.

S. Laurentii ædes.

XV.

LIGNEÆ molis encomium: in eo *calces* posuit, quod *calx* latinè dicitur. & *Impluuium* nos ponere ausi pro eo, quod variis MS. erat, *immittor*, sensu parum comperto.

XVI.

Chrodini dux.

CHRODINI Ducis gloriam mirificè extollit, vetustatem generis & collectam rerum magnitudine gestarum apud exteros gratiam, tum rarissimam viri munificentiam, promptumque largiendi studium collaudans. Huius item Gregor. lib. VI. c. XX. meminit: & in anno Childeberti VII. Christi circiter D. XXCV. de earundem virtutum nota commendat; quo tempore diem suum item obiit. Porrò virum fuisse tradit probitate iustâ ac pieta-

ac pietate magnificum, eleemoſynis pauperibuſque reficiendis deditum in primis, in Eccleſias ditandas voluntate propenſiſſima: munificum in clericos, vt quos benigna manu nutriret, prædiis ac latifundiis auctos locupletaret. Dignos etiam hos verſus ob Chrodini memoriam putauit Cæſar Baronius, quibus annales ſuos illuſtraret.

ADVENANTI HONORI CLEMENTIANI FORTVNATI LIB. X.

INITIVM ab illa diuina precandi formula ſumit, quam CHRISTVS dominus apoſtolis ſuis, ac per eos, omnibus iis, qui Chriſtianam religionem ſuſciperent, colerentque, propoſuit. Cùm autem præceptio Chriſtianæ precationis non adhibeatur ſolum conſilij cauſſa, ſed etiam ex Concilij Tridentini interpretatione, & eccleſiæ doctrina neceſſarij iuſſi vim habeat, ſanè magna ac præcipua hæc maiorum fuit cura, vt quam Chriſtus orationem ſuis eſſe diſcipulis notiſſimam voluit, hanc fideli populo impensè commendarent ipſi, & diſertè itidem exponerent. Quo modo Tertull. lib. de orat. Cypria. ſerm. 6. Cyrillus catech. v. myſtagog. Ambroſius lib. v. de ſacram. c. IV. Aug. Ep. 121. ad Probam. c. XI. & lib. II. de ſermone domini in monte, iiq; omnes, qui in c. VI. Matthæi commentati ſunt, orationem dominicam pro virili explicarunt. Hos imitatus itaque Venantius eandem precationem de ſuo ingenio quoque ad populi eruditionem illuſtrauit; idque eo verborum numero ac pondere ſententiarum, vt & eccleſiaſticam grauitatem orationis doctrina, & ſæculi ſui dictionem ſtylo conſequatur. Ceterum ſciens ſum & hanc orationem, & expoſitionem ſymboli ante multos annos Petri Hartungi opera Baſileæ, nuper etiam Pariſiis Margarini ſtudio editam, & ſeptimo tomo Bibliothecæ SS. Patrum inſertam; ſed quia mendorum vtrobique ſilua manſit, & librorum ſeries abſcidenda non fuit, recenſere hic ſuo loco

Oratio dominica.

cuncta

cuncta placuit, si non omni gratia nouitatis, at multiplici profectò vtilitate lectionis. Vulgare, inquis, & notum negotium; ita fateor, si plenus es: alioqui: *ieiunus stomachus rarò vulgaria temnit.*

QVOD NISI DOCVISSET.] Quia sapiētiæ magister Christus summum huic orationi artificium adhibuit, sic vt bona malaq; quibus expetendis aut declinandis animus insistit, omnia contineat; rectè Venantius dixit, hac ignorata, neque tradita, futurum fuisse, vt aut temerè, aut perperàm multi peterent. Non ita sanè, quasi Christus vellet, vt quotiescunque preces fundimus, ea duceremus omnia nobis esse petenda, quæ in hac formula præscribuntur: sed vt vel omnia, aut saltem aliqua, vel certè nihil his contrarium: siquidem expetendarum fugiendarumq; rerum summa, hac vna precandi formula continetur.

Necessitas & vtilitas eius.

ETSI MVLTA SINT IN BREVITATE COLLATA.] Christus hanc orationem breuitate cupiebat in primis esse commendatam, vtpote quam battologiæ Pharisæorum & hypocritarum opponebat: tamen breuitas ista, ait Tertull. loc. cit. magnæ ac beatæ interpretationis substantia fulta est; quantumque substringitur verbis, tantum diffunditur sensibus. Qua etiam de caussa ab eodem hanc orationem EVANGELII BREVIARIVM appellatam fuisse meminimus.

Breuitas.

QVIS ENIM TANTVM SECRETVM MYSTERII COELESTIS HOMINIBVS REVELARET.] PATRIS nomine an solum primam in Trinitate personam, an verò totam ipsam Triadem sacrosanctam accipere debeamus in percunctando poni solet. Vtriusque enim sententiæ veteres existunt & grauissimi autores. Venantius autem magis inhærere priori videtur, cum Cypriano & Chrysostomo homil. xx. in Matthæum. Vtrauis sanè, doctrina eget cœlesti & reuelata; nam vt ingenij perspicacia Deum esse naturæ parentem, mundique conditorem assequamur, Trinum esse tamen eundem & vnum, intelligere, aut credere, nisi docti PER OS SANCTORVM, QVI A SÆCVLO SVNT PROPHETARVM EIVS, poterimus nunquam.

Patris nomen quid accipias.

IMO NVLLVS.] Loquitur aut de perfecta & comprehendente notitia, aut sanè de illa, quæ humani ingenij modum exsuperat, raròque mortalibus in hac vita, vel nunquam contingit. At verò si ad nullam omninò excellentem claramque Dei notitiam cœleste magisterium nos aliquando perduceret, ecqua tamen ratione aut esse beati possemus, aut illius sistere vim desiderij, quod nos ad hanc sapientiam nunquam non excitat ac solicitat? cùm maxima præsertim fœlicitatis nostræ pars in eo sita, vt EVM ALIQVANDO VIDEAMVS SICVTI EST. *Ioann. Epist.* I. C. III.

Personarũ S. Trinitatis circumincessio.

FILIVS ENIM IN QVO PATER EST TOTVS, VNITATE SVBSTANTIÆ.] Περιχώρησιν illam admirabilem, & intimam quandam ac perfectissimam vnius in alia personæ mansionem & inhabitationem, hic commendat instituto veterum PP. ac præsertim Hilarij lib. IV. de Trinit. & B. August. lib. VI. c. vltimo. quorum sententia, singula perhibentur esse in singulis: quin & omnia in singulis, & singula in omnibus & vnum omnia. Vnde & Ioan. X. Pater in me, & ego in eo. & XIV. Non creditis, quia ego in patre, & pater in me est? Ad quæ loca S. Athanas. sermone IV. contra Arrianos. B. Aug. tract. in Ioan. XLVIII. cerique recentiorum notant, perinde id à Christo dictum atq; antea dixerat. Ego & pater vnum sumus, æqualitate puta diuinitatis, &, vt piè Venantius dixit, VNITATE SVBSTANTIÆ, NON CONFVSIONE PERSONÆ, quo sanè ineluctabili telo veteres nouique Ariani configi solent; Erasmo hic nequicquam propugnante nexum caritatis.

Christus caput primum, & fons omnis gratiæ.

ATTAMEN PER GRATIAM VNIGENITI NOS EFFICI MERVIMVS ADOPTIVI.] Caussa meritoria omnis gratiæ, iustificationis, & adoptionis est dilectissimus & vnigena patris æterni filius, D. N. IESVS CHRISTVS, qui capitis præstantia excellentiaque personæ tantùm merendo valuit, vt à prima vocatione ad vltimam vsque gratiæ maturitatem, quidquid adultis cœlestium munerum atque donorum obtingit, id omne numeretur in ef-

tur in effectis ac præmiis meritorum Christi: vtpote qui princeps caussa & commune quasi pretium extitit, quo cuncti etiam se ipsi quodam modo redimere, non tantùm diuina Charismata & cœlestem gloriam emere possent. Etenim sicut in Christo, Apostolo teste, *habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum, secundum diuitias gratiæ eius*; sic, *Pater domini nostri benedixit nos in omni benedictione spirituali, in cœlestibus in Christo.* Ad Ephes. c. 1. Ceterum de statu & iure filiorum adoptionis, consule Francisc. Toletum in illud 1. Ioannis. *Dedit eis potestatem filios* DEI *fieri, annot. XXXV.*

NON EST IPSE PATER ARIANO, IVDÆO, PHOTINO, MANICHÆO, SABELLIO.] Vnam tantummodò personam in diuina natura Cataphryges agnouere, vt Hieron. ad Marcellum testatur. quod dogma placuit item Sabellio, vt Hilar. lib. IV. de Trinit. Photino, vt B. Aug. hæres. XLI. quo sanè paradoxo magnam ij filio Dei intulere iniuriam. Quemadmodum & hi omnem erga patrem obseruantiam exuerunt, quos, aut filio detrahere diuinitatis æqualitatem, vt Arianos, vel humanam ei naturam negare, vt Manichæos, veritum non est. Non ergo sine caussa à magni patris familia domoque extorres fame pereunt, neque filiorum numero censentur, qui Christum habere Dei filium recusant. Fortiter etiam in Vnionitas hos olim inuectus est doctissimus Christianorum poëtarum Prudentius in Apotheosi.

Hæretici sine patre Deo.

Cede profanator Christi, iam cede Sabelli,
Depositorque patris, natique insane negator,
Nonne Patrem violas, dum Natum scire recusas?

Obscurior autem, quæ in MS. sententia, in Parisiensi editione audacter illustrata, sic legitur. *Qui de filio, quàm iniustè sentiunt, tam à Deo patre nostro recisi sunt, & ex patre suo diabolo, fructum carnis recipiunt.*

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.] Nominis hic ea notio laudatur, quam aliàs dicimus hominum de Deo præclaram existima-

iſtimationem, & quidquid eo referri poteſt; quod etiam nomen Hebraiſmo קדש ſanctificari cenſetur, cum Dei gloria, bonitas ac maieſtas colitur atque celebratur; ipſeque adeo à nobis vti par, amatur & timetur. eruditè itaque fecit Fortunatus, vt ſcilicet ad huius notionis vim commentarij ſētentiā transferret.

Regnum Dei.

ADVENIAT REGNVM TVVM.] Eſt hæc petitio ex iis tribus vna, quæ ad Deum pertinent; cùm ceteræ ad nos fermè referantur. Variè autem enarrari ſolet: vel enim regnum id intelligunt PP. quo in piorum animis Deus regnat; quo modo Lucæ XVII. dicitur. REGNVM DEI INTRA VOS EST. Aut ſanè quo in beatis Deus regnum obtinet. Vtrumque fermè ſpectat Fortunati commentarius. At Maldonati præfert eos, qui regnum Dei accipiunt, quo Deus ſine hoſte & bello, amicis etiam in tutum receptis, cumulatè rerum omnium aliquando potietur, futurus in omnibus omnia. *Corinth XV.*

Voluntas Dei.

FIAT VOLVNTAS TVA.] Prorſus in omnibus Dei voluntas vti fieret, nobis optandum eſſet; reſtringit tamen Fortunatus ad certa genera, quæ à Theologis vel præcepti, vel conſilij, immò & ANTECEDENTIS ac CONSEQVENTIS vſitata Scholis appellatione facile intelliguntur. Præclarè verò de GRATIÆ EXCITANTIS AC PRÆVENIENTIS vſu ac neceſſitate, aduerſus Pelagianos horumque ſectatores etiam tum gliſcentes diſſerit; cum ad ſalutis opera ne voluntatem quidem ſatis habilem inſtructamque docet, niſi cœleſti dono excitatam adiutamque, præſertim ſi fidei, ſpei, & Charitatis aggredi negotia velit. Qua profectò diſceptatione egregiè ſenſum approbat Eccleſiæ, quæ ſe cùm alias ſæpe, tum Tridentina nuper ſynodo ſeſſ. VI. c. 2. & 34. aperuit; vbi ſine Spiritus ſancti inſpiratione & ope, qua tum mens illuſtretur, tum voluntas ex ſe quidem imbecilla, erigatur; nihil horum, vti par, ab homine prēſtari poſſe, conſtituit. Et huic verò doctrinæ iam ſcholæ ſe lubenter accomodant; traduntque ad iuſtificationem ſui omnino neminem, ſiue proximè, ſiue remotè, ſemet aptare ſolis fre-

lis fretum naturæ viribus posse. Id quod tot ante sæculis Arausicanus PP. cœtus, c. IV. dixerat, per Spiritus sancti operationem fieri, non solùm vt purgemur, sed etiam vt purgari velimus. Porrò huius expositionis primus paragraphus in quibusdam libris, interrogatione fuit notatus. *Quid est quod sic petitur, vt fiat volũtas Dei? nũquid aliquis potuit eius resistere volũtati?*

QVI LOQVITVR MENDACIVM.] Nonnihil eam sententiam ad suum institutum detorsit. legitur enim Ioan. 8. c. vbi Christus Iudæos ob calumnandi libidinem pares diabolo facit, qui, cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur. QVIA NON EST VERITAS IN EO. Ceterum cum liberi arbitrij vis ea propria sit, vt quidquid homini conueniens, appetere, similiterque omninò non appetere possit, quod bonum necessarium non est, hinc fit, vt sponte sua nullaque ope aliena possit à regula desciscere quidem sua, nec possit tamen gratiæ munera sine Dei ope indipisci: quia vim appetendi illa nimium superent & excedant.

Radix peccati libertas arbitrii.

DE NOSTRO SOLVM HABEMVS MENDACIVM.] Anne ergo acies ingenij nostri, ita ad omnem veritatis lucem hebescit, vt inuestigare verum, idemque amplecti oblatum nequeat, magisque fallere aut falli præoptet? Nequaquam hoc Fortunatus dicit: Sed cum fallere homines ac decipi persæpè contigat, adeòque in moribus plurimùm deteriora sequi, quod in actione falsi sensus ac iudicij inerit, totum istuc ab humanæ mentis improbitate manare, nec eius quicquã Deo tribui posse, contendit.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM.] Probatissimas quasque veterum interpretationes amplectitur. In iis est vna, quæ panis hic nomine corpus domini intelligit; altera, quæ ea solũ omnia, quæ necessarij victus cultusque caussa ad vitam sustentandam adhiberi solent. Ceterum Fortunatus cùm ea peti à nobis asserit, quæ & corpori & animæ salutaria sunt; nec præsẽtis vitæ commoditates præteriit, neque futuræ pignus omisit.

Panis noster,

Vnde

Vnde & ſui ſæculi moribus piè Chriſti precationem interpretans, ait, vel inſinuari ſaltem, vt Communionem Chriſti corporis, ſi poſſibile eſt, omnibus diebus, reuerẽter ſumamus, cùm id etiam tum ſumeretur quotidiè à multis.

QVI MONET NE INCIDATVR.] Pariſ. aliique MS. ſic finiunt orationem: etſi pleniorem videatur poſtulare ſententiam.

EPISTOLA I. CONSOLATORIA.

Inſcriptam Mumuleno clariſſimo viro, tertia, quæ hinc ſequitur, epiſtola docere videbatur, & index Vaticanus approbabat, id nominis exprimens; ſed quia MS. exemplaribus id prætéritum, & in S. Galli codice reperi ſcriptum, AD VIRVM INLVSTREM SALVTAREM nil affirmatiſſimè ponere auſim. Leuatur autem dolor ob filiolam ſuſceptus immatura morte ſublatam, oſtenſa ineuitabilis mali origine, quod à mortiferæ radicis guſtatu iam inde è protoplaſtorum clade exordiens, per tot funerum acerbitates, in omnes manat ac ſæuit poſteros.

INFOELIX CVNCTIS EVA MONADES.] Analogia ſexus, Euæ potius, quam Adamo tribuit funerum exordia, etſi alias, vt Adam parens quidam & fons extitit humani generis, ita & ipſius delictum cum omni pœnarum agmine in poſteros expetiit. Etenim noſtrorum omninò voluntates in ipſius perinde ac capitis arbitrio poſitæ ob pacti rationem cum Deo initi, illo delinquente item deliquerunt, ac proinde, culpa contracta, eaſdem cum ipſo pœnas iure merito exſoluimus. Iam verò MONADA ceu fontem mortis appellat Euam, ſiquidem vnitatis & vnius entis nomine veteres deſcribebant primam rerum omnino cauſam. Quo ſpectabat illud etiam Merc. Triſmeg. ἡ μονὰς ῥίζα τῶν ἁπάντων. Adi Macrobium in ſomn. Scipionis, Plutarch. in Homer. Comment. Conimbric. noſtrorum ad lib. 1. phyſic. MONADES autem hic nouo flexu dixit, quod rectè loquentibus, Monas eſt.

Eua monas.

NEC FY-

NEC IVERAT PLENVS HOMO, SI NON SENSISSET ET TVMVLVM.] At plenos etiam homines eos fuisse nouimus, qui tumulum non subiere; quare si quis tumulum non sentiret, iccircò plenus homo non esset? Voluit id nempe Fortunatus, ex euentu sepulturæ colligi mortalitatem. Nec imbecilla quidem illa collectio, cum Platonicæ scholæ æmulis maioribus nostris placuerit, hominem diffinire; animal mortale rationis consilijq; particeps: vnde si quis mortalitatem negaret, eâdem opera inficiaretur esse hominem. Etsi alia via ipsum id conficere poterāt. Quæ enim res ex materie constat, cuius appetitio vnius possessione formæ non expletur, sed ab hac amat transire ad quamlibet aliam, ea res natura sua nō sempiterna, sed interitui est obnoxia, at corpus, quod Christus assumpsit, ex eiusmodi compactum materie fuit: quod si secus, Christus vtique nec mori, ac proinde nec pro mortuo sepeliri potuit.

Homo mortalis.

EPISTOLA II. AD MVMVLENVM.

Qua ei commendat B. Rhadegundis negotia. Quod autem in fine plures exprimat reges, quibuscum Mumuleno agendum esset, id ad credendum me inuitat, Mumulenum hunc vixisse in regia Mediomatricum: siquidem post Pictauienses Parthenonis res à S. Rhadegunde constitutas, Sigebertus rex & filius Childebertus fermè partes tutelæ patrocinijque susceperunt. *Gregor. lib.* IX. c. XL. & XLI. Quod si cui magis hæc ad Parthenonis exordia pertinere arridebit, is Mumulenum ad Chlotarium eiusque liberos facilè transferat. *Gregor.* c. XLII.

EPISTOLA III.

Matrem defunctæ filiæ consolatur.

I.

POEMATA huius libri orditur ab oratorio Artanensi, quod Gregorium Turonum Episcopum amore patriæ, publico decoro, aliorumque sanctôrum, ac præsertim Gabrielis Archā-

Artanense oratoriū.

geli memoriæ consecrasse, satis apparet: Decimotertio poëmate describit accuratiùs ædem & reliquias à Gregorio istuc importatas. Aruernũ fuisse & esse S. Galli propinquitate loco suo diximus. ARTHONAM verò seu ARTHANAM, ipse Gregorius vicũ fuisse memorat in Aruernis. lib. de gloria confessorum c. v. vbi S. Martinus res olim magnas gessit; vt vel huius memoria, locum istum religione occupatum fuisse, facile creditu sit.

II.

S. Martini basilica Turonẽsis.

PRÆCIPVAM B. Martini basilicam vetustate collapsam ab eodem Gregorio magnificè reparatam gratulatur. Hanc BRICCIVS B. Martini successor primum exiguam super corpus ipsius sancti locarat. Eandem inde Perpetuus submotam nouis operibus iis mirandis explicuit & ampliorem constituit, D. Martino in eius templi absidam translato. Cuius rei locuples testis ipse Gregorius in indice Episcoporum Turonensium, vbi tandem de se ipse scribit. *Ecclesiam vrbis Turonicæ, in qua B. Martinus & cæteri sacerdotes domini ad pontificatus officium consecrati sunt, ab incendio dissolutam dirutamque nactus sum, quam reædificatam in ampliori altiorique fastigio, septimo decimo ordinationis meæ anno dedicaui.* Et versus hos à Fortunato in ipsa basilicæ dedicatione datos, veri simillimum est. Quod verò Victor Giselinus, in eruditis suis ad Seuerum notis, veterem illam basilicæ descriptionem, quam protulit, ad Briccij vel Perpetui opus pertinere maluit, id quidem ob casus temporum & tot interualla annorum, paulò secius interpreter, & ad hoc potius Gregorij opus, si non ad inferiorem ætatem, referendum arbitrer. Descriptio autem illa ex MS. petita sic habet. *Basilica S. Martini abest à ciuitate passus D ferè & L. habet in longitudine pedes CLX. in latitudine pedes LX. in altitudine vsque ad cameram pedes XLV. fenestras in altario XXXII. columnas XLI. in toto ædificio fenestras LXXII. columnas CXX. ostia VIII. tria in altario, V. in capso.* Delibauit etiam hoc poëma G. Fabrit, at qua solet fide, scilicet Lutherana, & à sanctorum cultu auersa.

III. IV. V.

III. IV. V.

PICTVRARVM argumenta continent hæc septem epigrammata. Nam, vt Fortunatus, *Lucidiùs fabricam picturâ pompa perornat.* Et Gregor. ipse: *Basilicas S. Perpetui exustas incendio reperi: quas in illo nitore vel pingi vel exornari, vt prius fuerant, artificum nostrorum opere imperaui.*

X.

B. MARTINI acta quædam replicat Brunichildi reginæ & Childeberto filio gratificans, quorum sobolem & incolumitatem eiusdem sancti patrocinio ac tutelæ commendat. De Childeberti verò coniuge Vltrogottone, quam hic nurum Brunichildis appellat, & eius prole Theodoberto & Theodorico ad lib. VI. epigram. VIII commemini vbi dicitur.

Cum geminis natis tertia mater ouans.

Scriptum verò poemation hoc, Rhadegunde iam extincta, indicat versus,

Stat quoque post lacrymas nunc Rhadegundes opima.

CVI HODIE IN TEMPLO DIPTYCHVS EDIT EBVR.] In Turonensium ecclesia mos anniuersarius obtinebat, vt B. Martini ceu inter cœlites iam dudum recepti nomen clara voce in Ecclesia, cùm diuina fiebant, recitaretur, vt & aliorum beatæ memoriæ Præsulū. Persimile quiddā optat regiæ domui cōtingere in cœlis, nimirū vt regum nomina in libro vitæ scripta legantur. DIPTYCHVS autem quid sit, cùm à paucis adhuc clarè explicatum habeamus, si placet, inquiramus. Operam hanc forsan in parte leuare poterat Cassiodori clarissimi senatoris liber, quem in Viuariēsis monasterij sui nobili bibliotheca collocasse se scribit Institutionis diuinarū lectionū li. I. c. XXX. curę sibi fuisse testat⁹, adesse antiquariis & orthographis, ad codices cooperiēdos doctos artifices; eáque in rē codicē à se relictū, qui multiplices tegumētorū formas haberet, vt, qualē vellet ex his, sibi studios⁹ eligeret. Sed disturbatus hic, vt multa

Diptychorum ratio explicata.

alia voti maioris, ingenij labor. Nominis DIPTYCHI originatio est à Græcis, qui à πτύσσω plico, cōplico, trahūt πτὺξ, υχὸς; & δίπτυχος, ον. quod est idem duplicatū seu geminum se pandens ac porrigens. Vnde Suidas & Hesychius consensu dant hoc etymon. Δίπτυχα δύο περιβόλαια, ἢ δύο ἐπιβολὰς ἔχοντα, ὥστε τῷ μὲν ὑποστρῶσθαι τὸ ἐπίπλοον, τῷ δὲ ὑποβεβλῆσθαι. Dipitycha, quæ duabus constant tunicis seu operimentis, quorum alterum omento substernatur, altero idem obtegatur. Sed à medicis & vestiario, diptychi ad rem librariam translati sunt: in qua notant id genus voluminum, quod geminis tabellis tanquam operimentis inclusum, iam plicari, iam denuo replicari solet, cuiusmodi apud antiquissimos vsum fuisse, ex Herodoto cognoscimus, qui Δελτίον δίπτυχον vsurpauit, id est tabellas plicatiles, quod δίθυρον Dionysius, & Ausonius eleganter dixit, bipatens pugillar. Album quoque Glossæ reddunt, curiæ polypticum, aut vt. P. Coluius reponi maluit, diptychum. Et in iisdem Gloss. Diptycha, tabu-

Materia.

la manualis, quæ & ephemeris & pugillaris. Ceterum materiam eius variam diuersi produnt autores. Philyrinam Dionysius, cum σανίδιον appellat φιλύρινον δίθυρον. Idem Herodianus lib. I. qui genus diptychorum eâdem operâ depingit. λαβὼν τὸ γραμματεῖον τούτων δὴ, τῶν ἐκ φιλύρας ἠσκημένων ἐπαλλήλῳ τε ἀνακλάσει ἀμφοτέρωθεν ἐπτυγμένων. Sumpto in manns ex eorum genere libello, qui tenuissima elaborati philyra, vtrinque quà aperiuntur, plicatiles sunt. Philyram autem accipio materiam interiorem, in qua apices exarabant. in Philyris enim siue libris arborum antiqui scribebant. Plin. lib. XIII. c. XI. *Præparantur ex papyro, quod nascitur in palustribus Aegypti, charta diuisa acu in prætenues, sed quam latissimas philuras.* MARTIAN. PHILOLOG. *Libri in philura cortice subnotati.* & Plin: lib. XVI. c. XIV. subtiliùs describit. *Inter corticem & lignum tenues tunicas multiplici mēbranâ, è quibus vincula tiliæ vocantur, tenuissimæ earum philyræ, coronarum lemniscis celebres, antiquorumque honore.* Sed obsoleuisse cum quo philuras, potiusque membranis instructa fuisse diptycha, ad excipien-

dum

dum apices, docet vſus eccleſiarum. Exterioris autem ornatus reor materiem fuiſſe plurimùm ebur: Etſi namque B. Hieroymus ad Lætam ſcribens placuiſſe tunc quoque Chriſtianis inſinuet, auri & pellis Babyloniæ vermiculatam picturam: obſeruo tamen in peruetuſtis Cathedralium eccleſiarum & cœnobiorum ritualibus, iam inde à Francorum vltima ætate, codices eburneis tabulis gemmatis, & argento affabrè factis incluſos. Et verò durius apparet & pertinacius ebur, quàm vt ſtylo, & ſcripturæ facilè cedat. Meminit tamē librorum Elephantinorum Fl. Vopiſcus, qui ex ebore facti magnificis impenſis, vt S.C. inſcriberētur. Sed dubitāt eruditi, num elephantini dicti, quod ex ebore, an quia in corio elephanti ſcripturam exhiberent. In diptychis autem librorum vitæ quandam ideam adumbraſſe Maiores videntur. Vt enim in horum albo nonnulli inſcripti, qui non perenni, ſed breui iuſtitiæ laude commendati; alij, qui certo & immutabili numinis decreto in ſortem ſanctorum cooptati; ita diptychis eorum quoque nomina irrepſiſſe meminimus, quorum ad tempus ſimulata virtus id non meruerat, aliorum verò firmiùs inſediſſe, quorum conſtans extitit & illibata fidei & morum integritas. Vſus itaque finiſque diptychorum fuit in ſacris, tum quia memoriæ ſanctorum hominum retinendæ, tum quia pacis eccleſiaſticæ & communionis ſanciendæ: cum dignos cœlo ac ſempiterna memoria viros reciperent, indignos verò reſpuerent & excuterent. Quod poſterius, Theodoro Mopſueſteno, Neſtorij aſſeclæ contigiſſe, Iuſtinianus Imp. in Edicto de fide Catholica, non ſiluit: vbi nomen eius deletum, & expunctum fuiſſe teſtatur, de ſacris diptychis. Atqui DIPTYCHOS, inquis, cum ALBO MARTYRVM confundis, ſiquidem Cypriano teſte lib. III. epiſt. VI. & lib. IV. epiſt. V. DIES EORVM, QVIBVS EXCEDERENT, ANNOTARI SOLITÆ, ET ANNIVERSARIA PRO IIS FIERI SACRA GRATIARVM CONSVEVERE. Sed intereſſe tamen inter illam memoriam & hanc diptychorum, haud obſcurum

Finis & vſus.

Diſcrimen ab albo martyrum.

ſcurum eſſe poteſt, cùm hic fermè ſanctorum epiſcoporum in pace catholica defunctorum, ibi promiſcue Martyrum victorum & confeſſione nobilium, nomina perſonarent. Auguſtinus libro VIII. de ciuit. cap. XXVII. & lib. XXII.c.X. Chryſoſt. homil. XXI.in act. Apoſtolor. Sacra itaque diptycha libri fuêre plicatiles, tunicis ſeu operimentis affabrè veſtiti, materie, quæ ſcripturam exciperet, membranea, ac philyrina: cui nomina inſcriberentur beatorum Præſulum & epiſcoporum, vt & ea, quoties anniuerſaria Natalis eorum dies recurreret, inter ſacrificandum palàm ex iis legerentur, & eorundem ſimul in benedictione memoria perennaret. Claris id verbis Ægyptij epiſcopi in ea teſtati ſunt epiſtola, quam contra Timotheum ſedis Alexandrinæ inuaſorem ad Anatolium epiſcopum Conſtantinop. ſcripſerunt, quæſti de eo grauiſſimè, quod VENERABILI DIPTYCHO nomen impij ac ſeditioſi Dioſcori admiſcuiſſet. Adi Clariſſ. Baron. tom. VI. ad an. 430. Fortè, quod dixi, clarioribus etiam ex ea Synodo documentis oſtendi poteſt; quæ, Hormiſda Papa, & Ioanne Patriarcha Conſtantinopoli ſub ann: Chriſti 518. coacta; in qua crebris poſtulatis Orthodoxorum flagitatur, vt non epiſcoporum modo beatorum nomina, ſed & quatuor illa Oecumenica, & toto orbe celeberrima Concilia, quæ Eccleſia tunc colebat, in diptychis ponerentur. Porrò notiſſima figura dixit hic. diptychus ebur, pro eburneo.

II.

PROSEVTICON, quo Childeberto regi, eius matri, ſoboli regiæ populum fidelem, incolumes opes, ſoſpitem denique familiam precatur. Verſibus qui inde excurrunt, *Vt tibi qui floret*, Brunichilden alloquitur.

XII.

Moſella naui-gatio.

HODOPORICON, quo iter ſuum prona Moſella ab vrbe Mediomatricum per Treuiros & Confluentes Antonnacum vſque nauigio factum deſcripſit, inſigni antiquitatis illuſtrandę or-

dæ ornamento iuxta ac præſidio. Et quia huius poëmatis olim gratiam in Moſellæ topotheſia delibaui, non faciam, vt quæ alibi obſeruata mihi, fruſtrà conteram; &, iuxta Heſiodi dictum, cum maiora per occupationes iam nequeam, σμικρὸν ἐπὶ σμικρὸν καταθέσθαι, contentus ero.

GVRGITE SVSCIPIOR SVBTER QVOQVE FLVMINIS ORNÆ.] ORNAM etſi nauium haud potentem & tenuem, ad fluminis tamen honorem euehit. Recipitur Moſella quinque plus minus paſſuum millibus ſupra Theodonis villam. Nam iuxta * Rieſeburgum ex confragoſis in fertile ſolum ſeſe dimittens, plano pauliſper exſpaciatus, mox abſorbetur.

Orna flu.

* Riecheburg.

QVA SE VOLVERE SVRA VALET; &. AD SVRAM PRONIS LABIMVR AMNIS AQVIS.] SVRÆ ortum curſumque & ſalmonum prouentum piſcoſiſſimum, alibi laudabimus. Eius oſtia apud AQVÆBILLICHVM, id vico non incelebri nomen, egregij pontis opere inſtrata viſuntur. * ſtatiuis Romanorum, & S. Willibrordi inclita ſede Epternacenſi Abbatia, Auſoniique ingenio, laudatus riuus. Duobus milliaribus ſupra Treuiros meridiem verſus miſcetur Moſellæ.

Sura.

*Andethanna.

PERDVCOR TREVIRVM, QVA MOENIA CELSA PATESCVNT.] Itane mœnia adhuc celſa iſtoc ſeculo, in funeſta & tot ruinis lacera ciuitate? fuiſſe enim olim, Auſonium legens quis ambigat?

Treuiris amplitudo.

Lata per extentos excurrunt mœnia colles.

Et in horum mœnium ruinis poſterius etiam S. CRVCIS caſtellum fuit, vbi hodie anguſtum oratorium cernitur, monſtranturque veſtigia in Auſtrali colle, vbi nunc Carthuſiæ vineta; & ſtationes ad S. Crucis ſupplicantium. Fortunati autem æuo plus extitiſſe veterum mœnium, ad fidem probabile eſt. Aptiſſimè verò vtitur voce PATESCIT. nam prona Moſella labentibus ex Mediomatricum & Lucelburgiorum regione poſt anfractuoſos fluuij gyros aperit ſe vallis, in qua Treuiris olim mœnium amplitudine emicuit.

Nobilitas & antiqua vrbis & gẽtis maiestas.

VRBS QVOQVE NOBILIVM NOBILIS ÆQVE CAPVT.] Non hic ambitiosè priscam replicabo nobilitatem: satis in præsentia sint ea, quæ huius poëtæ sæculo viciniora. Mela lib. III. *vrbes opulentißimæ, in Treuiris Augusta.* Ammian. Marcell. lib. XV. *Treuiris domicilium principum clarum.* Auson. in Cl. vrb. *Armipotens.*

Imperij vires, quod alit, quod vestit, & ornat.

Saluian. VI. de Prouidentia. *Vrbs Gallorum Treuir opulentißima.* Idem. *Non agitur in Treuirorum vrbe excellentißima.* De ciuibus non longè abiero, vt idem ostendam. *Vidi*, inquit, quem ilicò iam citaui, *Treuiros domi nobiles, dignitate sublimes, licet iam spoliatos atque vastatos, minus tamen euersos rebus quàm moribus.* Quod si exsangues & senio proximi tales erant Treuiri, subiice tibi spiritus eorum, de quibus Tac. histor. lib. IV. vbi frendens miles Romanus; *Hanc esse* CLASSICI, *hanc* TVTORIS *patriam, horum scelere clausas cæsasque legiones: Insuper, stare in confinio Germaniæ integram sedem, spoliis exercituum & Ducum cædibus ouantem.* Et Cerealis apud Tacitum ad Treuiros & Lingonas in communi. *Ipsi plerunque legionibus nostris præsidetis, ipsi has aliasque prouincias regitis. Nihil separatum clausumue.* At, ô, mortalium imbecillam conditionem, illa veteris imago potentiæ & laudatæ frequentia nobilitatis antiquæ, quò, Christe bone, tandem recidit? Ostentata raptaque simul omnia, ceu in theatro, peractâ fabulâ; vt nusquam fermè minùs illos iam Treuiros, quàm in ipsis inuenias Treuiris.

Declinatio.

Ruinæ.

QVO PATET INDICIIS IPSA RVINA POTENS.] Constantini æuo Treuirorum vrbs sua senecta, vt reor, sponte prociderat. Panegyr. Constantino dictus. *Inde tot incussis arietibus & flammis iniectis annon periret?* Saluian. lib. VI. de Prouidentia. *Expugnata est quater vrbs Gallorum Treuir opulentißima.* Et ne putes per leues incursiones aut direptiones. *Quadruplici*, ait, *est euersione prostrata.* Vtpote Hunnica, Wandalica, Gothica, Francicis repetitis. Vtique ergo potens non iam mœnium, Basilicarum, Theatrorum, Circorumque tenus, sed ruinarum, quas multiplices fu-

plices fuerat perpessa. ἀλλοίην vt de Ilio quidam loquitur, ἀμφιϐαλῶσα τύχλω. Etsi magnum illud extitit in publicis priuatisque malis solatium, quod, vt è rosa succisâ fragrantior interdum odor adspirat, sic ab vrbis excidio religionis Christianæ & Catholicæ pietatis longè maior gloria succreuerit.

VNDIQVE PROSPICIMVS.] Faciem Mosellæ hic graphicè depingit: & vitium culturam suo etiam tempore accolis fuisse studio, docet. Id quod Ausonius in Mosella sua, cumulatè præstiterat.

QVA SE RATE CONTRVA COMPLET.] Suspecta dudum mihi de mendo CONTRVA, cùm nullum eius vestigium oculis ac mente flumen obeunti se vspiam offerret. CARDONVM vel COVERAM erat, cùm interpretarer: siquidem vterque hic vicus, insignem habebat ab antiquitate commendationem: sed ratio pariter abiudicabat ac etymon: nam quæ CARDONA est hodie, maioribus fuit, CARADONVM vel CARADONA: & COVERA, etsi coniectoribus CAVERNA, priscis tamen vicus fuit COBERINVS: At verò Contrua Fortunato hic non tam vicus est, quàm fluuius, cùm eam rate compleri testetur. Nusquam ergo pedem alibi inuenio, vbi tutius defigam, quam in exigui nominis riuulo, qui duobus tribusue passuum millibus supra Confluentes ex Trichoriæ partibus defluens in Mosellam præcipitat; CONDTA nomen retinens: quod item ad vallem & nobilem familiam quandam Zu der Kondt/ postea transiit. Perhibent riui licet hodie tenuissimi vestigia tamen ea superesse, vt alueo longè maiore, & ostio sat lato, olim Mosella receptum, appareat. Deniq; lectionem CONTRVÆ, quotquot MS. exempla nactus sum, adfirmarunt: adiectû & Sangallensi codici egregio glossemation, CONTRVAM proprium fluminis nomen interpretans.

Contrua seu condta.

TVNC VENIO, QVA SE DVO FLVMINA CONFLVA IVNGVNT.] CONFLVENTIVM hic periphrasis; qui non vtroque solum flumine Mosella & Rheno, sed municipio celebri quoq;, &

Confluentes.

disciplina olim Romana, statione Ripensium militũ, inde multiplici religione locorum, pontificum Treuirensium, quibus parent, præclaris institutis, regum omnis ætatis ornamentis, & domestica demum laude abundè claruerunt; florentque hodie Clero numeroso iuxtà, ac prudentissimo magistratu, Chatholicæ pietatis & artium omnium honestarum amantissimi: denique Collegio Societatis IESV magno ciuium & illius reip: bono à Ioanne Archiepiscopo eius nominis VII. gentis Schöneburgicæ magnificè exstructo fundatoque, hac ætate nostra sunt nobilitati.

NE TAMEN ILLA MIHI.] Iter quod è Treuiris susceptum, vel ipso præsente Childeberto rege cum liberis, aut eius saltem impensis, & addito comitatu peregit: nam tubarum & cornuum cantus, quibus montes passim prouocati, adparatum arguunt maiorem, quàm pro priuatis.

Antonnacum.

ANTONNACENSIS CASTELLI.] Hoc in castello tunc domicilium & aula Austrasiæ regum siue Mediomatricum, vt hic disertè Fortunatus. Castellum verò, quod vocat, olim inter claras & celebres fuit Germaniæ secundæ ciuitates: Ammian. Marcell. lib. XVIII. *Cum Alemani ripa Galliarum occupata, plurima Romani soli loca peruasissent. Iulianus hoc oppidum hostibus ereptum & munitionibus instruxit, & mœnibus reparatis ornauit.* Verba eius. CIVITATES OCCVPATÆ SVNT SEPTEM, CASTRA HERCVLIS, QVADRIBVRGVM, TRICESIMÆ, NIVESIO, BONNA, ANTONNACVM, BINGIVM. Celebratur & in Itinerario perantiquo quod Antonini appellant, & imperij NOTITIA. Situ cultuque iuxtà & hodie amœnum, etsi verso nomine in Andernacum, octo circiter passuum millibus infra Cõfluentes ad Rheni ripam assidet, vetusti operis ecclesia; Valentiniani Imperatoris monumento, & alia item elegantia visendum.

Treuirorum præsuli in sacris; Agrippinensium in ciuili ditione paret.

XIII.

XIII.

POEMATE huius libri primo. ALBA TOPAZVS. Insulæ nomen in qua nascitur, vsurpat pro topazio. Albam verò quod hic, & poëmate de partu virginis, nuncupat, quam virentem alij describunt, nisi affinitas coloris excuset, ratio me fugit.

XIV.

ETSI maioris ingenii, quàm artis vulgo censeatur, versus subitò pangere, meritoque iudicii acerrimi poëta carmen reprehendi velit, quod non multa dies & multa litura coërcuit, placere tamen sibi pergunt, semperque placebunt poëtæ, cum subitum & ex tempore quidpiam effudunt, ipsa insperati euentus fœlicitate quoque lætiores. Dictauit autem hosce versus ad calamum, ipsa die Resurrectionis Christi, inuitatus musicorum acroamatum dulcedine, quæ apud Francos in conuiuiis & epulari accubatione tunc etiam adhibita.

Poëma subitum.

XV. XVI. XVII. XVIII.

QVATVOR hisce epigrammatis, eodem argumento, commendat abreptam in neruum filiam à iudicibus, patris pietate & precibus flexus, orans maiorem in modum, vt vindiciis secundum libertatem acceptis, asseratur. Gregorius hic, Turonum episcopus est. Romulphus autem & Florentinus, qui lib. IX. histor. Franc. c. XXX. vitiosè forte Florentianus; ambo in Childeberti Mediomatricum regis aula, summæ gratiæ & honoris locum obtinere; ille Maior domus regiæ, hic Comes Palatij. Causam verò huius puellæ Gregorius notare videtur, quando in vectigalis publici descriptionem exactionemque Proceres istos, Childeberti iussu, adiisse Pictones, ac Turones inde quoque delatos, perhibet. Suspicari itaque liceat patrem hunc confessi æris ac debiti iudicatum, cum soluendo non esset, amisisse filiam. Gallienum verò non reperio, nisi archidiaconum, & Gregorii Turonensis amicum,

Seruitus Francorum.

quem lib. v. c. XLIX. laudat; etsi diuersum Comitis hic appellatio faciat.

XIX.

EPISCOPIS Galliarum alicubi in synodo vel conuentu degentibus Italum commendat peregrinum.

XX.

Plato Pictauus episcopus.

PLATO hic Pictonum creatus episcopus, & ex Ecclesiæ Turonensis, vt apparet, gremio assumptus. Testatur id versus.

Vt colas Hilarium, quem dat Martinus alumnum.

Platonis adhuc archidiaconi meminit Gregor. lib. v. capite XLIX.

XXI.

Armentaria Gregor. Turon. mater.

EPIGRAMMA hoc Calarit. editione positum lib. v. in Veneta omisum; M.S. vt & Vaticanus index, ad hūc locū referebant. Laudatur Armētaria nobilis prosapiæ matrona, & virtutum magna præstantia Gregorij Turonensis episcopi mater. Eam supplex in cœlis viuentem inuocare non dubitat, cum Machabæorum matre illam contendens.

XXII. XXIII.

Sigoaldus Comes.

EVCHARISTICA ad Sigoaldum Austrasiæ Comitem ex palatino: qui olim Fortunato in Sigeberti regnum venienti dux itineris & curator à rege datus erat: eius eximiam in pauperes liberalitatem, & munificentiam prædicat. & illud memorabile prodit, quod moderator iuuentæ Childeberti regis, pro eius incolumitate & regni salute, D. Martini memoriam honorificè coluerit, peregrinatione quoque in Turones votiua suscepta.

XXIV.

XXIV.

EPVLVM paſchale à Defenſore præbitum gratulari videtur Sigoaldo Comiti, ceu muneris autori.

XXV.

HVIC item Galactorio poëma XXXI. lib. VII. fuit inſcriptum. Optat ei, vt per Comitis gradus ad Ducis paulatim faſtigia conſcendat. Procliuem enim hanc eſſe gloriæ viam; vt qui Defenſoris, Iudicis, Comitiſque honores pręclarè geſſerit, ei tandem ducalis apex obueniat.

Galactorius.

AD VENANTI HONORI CLEMENTIANI FORTVNATI LIB. XI.

Expositio symboli.

QVi hanc cum Rufini contulerit, facilè is viderit; illius esse velut epitomē, & ex Rufini ingenio natam. Porrò editio Parisiensis, quæ in Bibliothecæ PP. VII. tomo extat, mēdis mirè quàm abundat, & scripturis non ex autoris animo, sed correctoris audacia profectis, Ceterum in re protrita, non tam ego commentarium hic nouum propono, quàm Fortunati explanationem purissimæ Catholicorum doctrinæ esse consentaneam ostendo.

Symbolum ab Apostolis conditū.

ITAQVE RESVRGENTE CHRISTO.] Apostolos prius tradidisse fidei canones, Christianique dogmatis præcipuè scitu digna capita in symbolon contulisse, quàm in orbem terrarum Euangelij caussa diuisi prouincias diuersarum gentium obirent tam locupletes ab omni antiquitate docent testes, vt Erasmus & Valla, id primùm reuocare in dubium ausi, meritò culpam apud omnes magnæ sustineant temeritatis. Neque verò mihi hic propono actum agere; siquidem res hæc à Scholasticis in 3. dist. 35. & ad D. Thomæ 22. accuratè discuti solet. Qui digestos sibi velit in ordinem testes, inspiciatis, per me licet, annal. Baronij Tom. I. in annum Christi XLIV. Ioann: Hessel. XXIII Tract. de Inuocat. Sanctor. Vnum ego, scilicet Fortunatum stipulatorem accedere vetustati; & testium augere numerum

merum percupio: quem hic de Symbolo ab Apostolis nimirum exhibito sic loquentem aduertimus, ceu sæculo suo nil ea re esset in Ecclesia vulgatius aut certius.

SYMBOLVM GRÆCE DICITVR COLLATIO. DICITVR ET INDICIVM.] Rufini hic vestigia legit; cuius hæc eadem fermè sententia in præfat. Symb. Apost. vbi & explicatiùs etymon reddens, *Ergo omnes*, inquit, *in vno positi & Spiritu sancto repleti breue istud futuræ, sicut diximus, prædicationis indicium conferendum in vnum, quod sentiebat vnusquisque, componunt, atque credentibus hanc dandam esse regulam statuunt.* Adi Io. Stephanum Durantum de ritibus Eccles. Cathol. lib. II. c. XXIV.

Indicium cur dictũ.

ERGO VEL IN HVMANIS NVLLVM OPVS INCIPITVR.] Rufinus. *Nihil denique est, quod in vita geri possit, si non credulitas antè præcesserit. Quid igitur mirum, si accedentes ad Deum credere nos primò omnium profitemur, cùm sine hoc nec ipsa exigi possit vita communis.* At vt cernimus, non subtilem illam ac propriam hic credendi voci notionem subiicit; quo modo ex S. Augustini doctrina lib. de prædestin. Sanctorum. *Credere nihil est aliud, quam cum assensione cogitare*, cùm & illi fidei, qua futurũ omnino credimus, q. promittitur, ratio spei quædam annexa sit, fiduciaque effectus futuri.

Credere.

QVI IN NOBIS IPSIS NESCIMVS, QVOD SAPIMVS.] Breuiùs hoc, quàm Rufinus, sed obscuriùs dixit. Rufinus itaq; nobis sit interpres. *Expedi*, inquit, *primò, si potes, quomodo mens, quæ intra te est, generet verbum, & qui sit in ea memoriæ spiritus, quomodo hæc cum diuersa sint rebus & actibus, vnum tamen sint, vel substantia vel natura: & cum è mente procedant, nunquam tamen ab ipsa separentur &c.* Summam huiusce rei difficultatem exaggerant tot acerrima conflictantium inter se philosophorum ingenia de animæ, & potentiarum eius vero ac multiplici discrimine, de vitalibus earundem functionibus, & functionum effectis. Id quod nisi puluis scholarum nos doceret quotidianus, planius omninò facerem, ex acuti Theologi nostratis Thomæ Argentinensis q. 2. prologi in I. sententiarum.

Ignoratio

QVIA

QVIA PATER OMNIA CREAVIT PER FILIVM.] Tò quia, quemadmodum ſit ætiologicon ex Rufino diſcis, cuius hæc eſt oratio. *Omnipotens ab eo dicitur, quod omnium teneat potentatum. Tenet autem omnia pater per filium; ſicut & Apoſtolus dicit, quia per ipſum creata ſunt omnia viſibilia, ſiue inuiſibilia, &c. Quod ſi per ipſum ſecula inſtituit pater, & per ipſum creata ſunt omnia, & ipſe eſt heres omnium; per ipſum ergo & potentatum omnium tenet: quia ſicut lux de luce, & veritas de veritate, ita de omnipotente omnipotens natus eſt.* Nam, vt præclarè Cardinalis Toletus ad cap 1. Ioan. *Creare patrem per filium, eſt patrem vnà cum filio creare, communicando filio eſſentiam & virtutem, qua ſcilicet vnà cum ipſo patre creet.* Neque enim, vt Arriani olim inſaniebant, PER, particula magis inſtrumento ac miniſtranti cauſæ, quàm principali, eſt, quod tribui debeat, vt fuſiùs ibidem ille doctor exſequitur.

Filius quomodo creator.

QVI NATVS DE SPIRITV SANCTO EX MARIA VIRGINE.] Sic MS. & textus Rufini, quem Pariſienſis editio tamen correxit ex vſu vulgario. *Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto.* &c. ſed duabus hiſce præpoſitionibus, DE, & EX eadem fermè ſententia redditur. & vt almo ſpiritui ob eximium amorem tota tribuitur Incarnatio, ſic & natiuitas ac conceptio: ſiquidem, vt architecti ipſe & efficientis munus, ita Beatiſſima Virgo materiem ad fœtum præparantis & caſtiſſimum ſanguinem ſuum largientis officium expleuit.

VNVM TAMEN EXEMPLVM.] Idem cum Rufino plerique PP. explicant. Adi B. Virginis vitam nuper Ingolſtadij è variis concinnatam.

Crucis dimenſiones.

QVID SIT ALTITVDO, LATITVDO, PROFVNDVM.] Haud commodè hic reddita, ne dicam prauè, Rufini ſententia. *Docet,* inquit, *Apoſtolus Paulus illuminatos eſſe debere oculos cordis noſtri ad intelligendum, quæ ſit altitudo diuinitatis, latitudo & profundum. Altitudo ergo & latitudo & profundum deſcriptio crucis eſt: cuius eam partem, quæ in terra defixa, profundum appellauit; altitudinem verò illam, quæ ſuper terram porrecta, ſublimis erigitur. Latitudinem quoque illam, quæ di-*

qua distenta in dextram lauamque manus, protenditur. Vnde sciendum est, quod crux ista triumphus erat. Trophæum enim insigne; triumphus autem deuicti hostis indicium est. Quia ergo adueniens Christus tria pariter sibi regna subiecit, &c. conueniens mysterio mors quæsita est, vt in aere sublimatus &c. Quæ quidem omnia hic placuit attexere, vt vitium, quod in Fortunati oratione erat, detegerem. Nec occupo ingeniosos aliorum labores, quibus vt perfruare, adi Iacobum Gretserum Societatis nostræ, de hoc genere dimensionum copiosius edisserentem. lib. I. de Sancta Cruce. c. III. & de Tropæorum imagine. c. XLIV.

Supplicium.

PRINCIPALE SVPPLICIVM.] Aut principale tormentum. Docuit hoc, quem antea laudaui, c. XXXVI. Commune namque supplicij nomen crux propter atrocitatem fecit suum. Vnde à Callistrato & Paulo I. C. summum supplicium: Ab Vlpiano supremum, ab Apuleio extrema poena, à Cicerone crudelissimum supplicium appellatur.

Descensus Christi.

DESCENDIT AD INFERNVM.] Quod alii ad inferos. sed signatè locum Fortunatus exprimit, qui sit necne, noui Sceptici ex Lutheri & Caluini schola, iam dubitare etiam incipiunt. Quorsum verò locus iste, Tu es qui venturus es, hic ad stabiliendum Christi descensum ex Matthæo promatur, miretur festinus lector; sed si commentarios adeat antiquorum, inueniet Patres ita sensisse complures. Ioannem ista legationis suæ summa, nil voluisse aliud, quàm cum Christum, verum esse Messiam non ignoraret, eâdem opera num moriturus & ad inferos descensurus esset, intelligeret. Qui commentarius etsi autoritate non contemnenda stipatus BB. Hilario, Chrysostomo aliisque meritò non placuit, vt videre licet apud eximium Maldonatum nostrum in cap. XI. Matthæi.

VT REX INTRANS CARCEREM, NON VT IPSE TENERETVR, SED VT NOXII SOLVERENTVR.] Quàm hic Fortunatus præclarè cum Caluino dimicat, qui Christum non vt regem & victorem, sed vt reum & pœnis obnoxium ad inferos

impiè detrusit. Qua de re disputantem fortiter audi Cardinalem Bellarminum Tom.1.Controuerſ.2.lib.4.cap.6.& ſeq. DE DESCENSV CHRISTI AD INFEROS.

Chriſti aſcenſus.

ASCENDIT IN COELVM, NON VBI NON ERAT VERBVM DEVS, QVI SEMPER IN COELIS EST, SED VBI ADHVC VERBVM CARO FACTVM NON SEDERAT.] Egregia quidem confeſſio, ex ore licet Rufini miſſa, totius tamen eccleſiæ conſenſu tunc recepta, quando Fortunatus hæc ſcripſit. Quid ni ter infœlices erubeſcant huius ſæculi noſtri dogmatiſtæ, qui CHRISTI humanam naturam per κοινωνίαν ἰδιωμάτων mentiuntur ab ipſo ortu omnia replentem, extitiſſe locorum vbivbi. Quod cum ipſo hoc non minùs articulo, quàm cum eius interpretatione pugnat. Nam quo modo peruenire aliquo vſque illa caro poterat, & ibi eſſe, vbi non fuiſſet, quæ, ſimul ac naſceretur, ipſi diuinitati omni in loco & vbique præſens eſſet. Rectè ergo, qui ſapuere maiores, Vbiquitate contempta, inuenêre locum, vbi adhuc verbum caro factum non ſederat, vt ita demum homo CHRISTVS in cœlum, vbi non extitiſſet antè, conſcenderet.

Confeſſus ad dexteram.

PROVECTVM SEDIS NON DIVINA, SED HVMANA NATVRA REQVIRIT.] Sedis ſeu ſeſſionis titulo vel potentiam ſignificamus & maieſtatem humanitati CHRISTI datam, aut honoris & maioris dignitatis adeptionem, quæ CHRISTO naturæ licet diuinæ præſtantia patri non inferiori, tunc tamen tributa cenſeatur, quando præter ſeſſionem ab æterno vſurpatam, etiam patris ei dextera tanquam faſtigij maioris index obuenit. Vtrouis autem modo capias, rectius tamen & ſimpliciùs, ſeſſionem hanc ad dextram, CHRISTO ſecundum humanam naturam conuenire, tradimus, non hoc tamen ſenſu, quaſi factum ſit, vt humanitas ipſa in ſe conſideret ad dextram, id quod optant Vbiquiſtæ, & Brentiani, ſed quod illius ÆTERNI VERBI & diuinæ

ſcilicet

ſcilicet perſonæ HVMANITAS, AD THRONVM PATRIS, vt B. Leo loquitur, ET AD IPSIVS CONSORTIVM GLORIÆ SIT EVECTA: Conſule Ioan. Maldonat. comment. in Marci cap. XVI. Franciſcum Suarez ad 3. p. D. Thom. quæſt. 58.

CREDO IN SPIRITV SANCTO.] Sic & Rufinus. Quid verò IN cum auferendi caſu iunctum voluerit, ita declarat. *Vt in vna*, inquit, *eademque Trinitate diuinitas doceatur, ſicut dictum eſt in Deo patre credi adiecta præpoſitione* IN, *ita & in Chriſto filio eius; ita & in Spiritu ſancto memoratur.* Non ergo magni diſcriminis apud veteres fuit, (quod eruditè Franciſcus Ribera ad III. caput Ionæ olim notarat vſitatum ſcripturæ,) ſiue in ALIQVAM trium hypoſtaſion, ſiue in ALIQVA ſe credere dicerent, etſi ſcholæ rigor B. Auguſtini veſtigiis hærens, in hac loquendi formula quæſtionem habet. Ad I. ſent. diſt. 23 & D. Thom. 22. quæſt. 2. a. 2. quam nuper ex Chaucis adlatrare cœpit, neſcio quis Druſius.

B. Auguſtini tractatu 29. in Ioan.

POEMATA ET EPIGRAMMATA.] quæ hinc ad B. Rhadegundem & Agnen antiſtitam ſcripta extant, cum ex ipſis titulis clareſcant nullius fermè commentarij indigent. Elucent paſſim caſti & fortis amoris indicia, quo poëta fœminas illuſtres Deoque caras proſecutus eſt. neque reſtitiſſe ab earum contubernio longiùs, cum hæc epigrammata ſcripſit, teſtantur verſus propè familiares & domeſtici, munuſcula item lactea, florea, quæ vltrò citroque miſſa.

VIII. IX.

PRO ELOGIIS TRANSMISSIS.] Eulogiarum vſum & rationem quia Cardinalis Baronius annal. Tom. 3. ad an. 313. & Io. Steph. Durantus lib. II. de ritibus Eccleſ. Cathol. c. LVIII. accuratè diſcuſſerunt, multis etiam veterum eam in rem allatis teſtimoniis, faciā, ne cramben recoxiſſe videar, vbi paulò diſtinctius

id vnum enarrauero, hac voce Maiores panem significasse benedictum concordiæ symbolo sanciendæ retinendæque, ab episcopis primùm consecrari, inde in parochos sacerdotes distribui solitum, vt hi porrò subiectis sibi populis præberent, & ad diuersa loca perferri iuberent; Appellatus is, modò fermentum, quo diuersum ab azymis Eucharisticis intelligeres; modò sacramentum, quia tanquam catholicæ pacis & vnionis signum; modò Eulogia, quia sacerdotali benedictione & τῇ εὐλογίᾳ consecratus. Eius duo perhibent fuisse genera, alterum publicè in ecclesia vsitatum; alterum quod inter se amici inuicem dare ac mittere solent. In hoc vnum moneo, non panem modo, sed quoduis obsonij & fructuum genus, cui sacerdos benè precatus antè fuisset, EVLOGIARVM nomen in ecclesia sortitum: id, longiùs ne abeat, qui testatum sibi cupit, epigramma 8.9. & 11. inspiciat.

Eulogiæ.

X.

SI FVGITIVA PLACENT QVÆ TAM CITO FLEXA RECEDVNT,

INVITENT EPVLÆ NOS, PARADISE, TVÆ.

PICTE & eleganter descripserat rosarum gratiam, quibus instrata fuerat mensa familiaris. Illa verò iam assurrectione ex floribus ad florum architectum, quanto pulchrior Fortunatus ipse?

XXIV.

TITVLO huius poëmatis nihil scribi potuit corruptius, qui in Vaticano indice legitur *de oratio Bilianensi* in aliis nonnullis libris, cum plerisque poëmatis, omissus. Restitui ex Coloniensi præsertim exemplari; DE NAVIGATIONE ILLACENSI. etsi Treuirensis liber alium præponebat; *ad easdem de itinere suo.* Satis etiam ex ipso poëmate colligere videor, ILLAM hic pro fluuio non accipi, qui alioqui frustra mihi dudum quæsitus in Gallia.

ILLA-

ILLAQVE *suscepit qua bonitate solet.*

Et:

Tunc ILLACENSI *perferor inde loco.*

Illa, cuius loci nomen.

Ex B. Domitiani illata memoria peregrinatum apparet in Campania; is enim virtute clarus episcopus Catalauni sedem habuit, & nauigationem eam tam difficilem Fortunato euenisse in Matrona fluuio, cui assidebat Domitianus, facilis hinc etiam coniectura suppetit. Porrò Albinum hic nõ alium à poëta celebrari existimo, quàm illum, cuius acta vitæ litteris memoriæque mandauit. Is Albinus apud Andegauos maximè claruit: vbi Fortunatus villam extitisse Dullacensem Ætheriæ fœminæ illustris miraculo claram, perhibet, quæ eadem forte cum hoc Illacensi loco: procliui ob litterarum affinitatem scribentium errore.

AD VENANTI HONORI CLEMENTIANI FORTVNATI QVATVOR LIBB. DE VITA SANCTI MARTINI.

QVATVOR de gestis rebus S. Martini libros paraphrasticè propemodum dedit ex Sulpitij Seueri opusculis, carmine, vt Giselinus censet, haud nimium Fortunato, bimestri tamen non amplius spatio, & vt ipse loquitur, inter friuolas occupationes tempore messis effuso. Quæ celeritas ingenij poëtæ tunc ludo fuit, & Gregorio Turonensi placuit, cuius rogatu opus absoluerat. Argumentum est notissimum, vt immorari minimè nos deceat. Versati in eo sunt, Paulinus & Seuerus; hic prosa, iste versu; nec mediocri vterque laude. Operam eodem contulere viri diserti Sigonius, & Victor Giselinus, Seueri iam interpretes; qui obscuris lucem, distortis sanitatem, nitorem quoque simul abstrusis rebus impertierunt. Vnde frustrà sit, qui eundem laborem hic à nobis exspectet. Sed ne attingere quidem hosce libros, iam fixum erat animo, ni comperissem tot iteratis editionibus plurimum adhuc emendationi relictum fuisse loci. Vt enim membra, & versuum hemistichia, plerisque locis restituta, sileam, reperias alicubi singulos versus aut ternos, alicubi septenos etiam de nouo illatos, qui vulgatis præterita, iam exciderant. At enim

Poëmata de S. Martino extemporaria.

Cur hic obiter perlustrata.

pauperis, inquies, est numerare pecus. Professus equidem sum non semel, instituti haud esse suscepti, Criticorum more appendere in lancibus verba, optare me tamen persuasum fieri vulgo, sine minuto hoc pecore non arari campum hunc litterarum; quin sterilem etiam à multis haberi & infœcundum, ni leuium, vt aiunt, hæc curatio succedat. Quanquam, vt leuis hæc plaga censeatur ab iis, non intelligo, quâ imposita, sensus & mens scriptoris emoriatur & pereat tandem omninò, necesse est.

LIB. I.

Prologi vice suffecta ab aliis epistola, quæ initio operis legitur; à Calaritano licet retentus, amisso tamen capite, & cæteris omnibus fermè membris lacer.

Paulini diuersi poëtæ.

STEMMATE, CORDE, FIDE, POLLENS PAVLINVS.] Difficulter poëtam hic ego ab errore vel lapsu memoriæ vindico, si Aquitanum illum & postea Nolæ Episcopum vitæ S. Martini scriptorem laudat. Interesse namque inter vtrunque annalium ecclesiasticorum columen obseruauit ad an. CDII. Tom. V.

GENEALOGVS OLIM ALCIMVS.] Alc. Auitus Viennensis præsul genesin carmine percurrit, quod in bibliotheca SS. PP. extat. sic Mosen ipsum Prudentius in Apotheosi appellauit, Genealogum.

ERGONE DIGNVS ERAM.] hic aliquot versuum lacuna expleta.

FORMOSAT ET FACETAT.] hæc, quibus hic vtitur, non minus asperneris, quàm, VENVSTAT; quod elegantioribus etiam pulchrum videtur.

LIB. II.

SANCTA EMPTICA NAVTÆ.] EMPTICAM, ni fallor, vocat onerariam nauem, quam, si carmen fauisset, fortè dixisset EMPORETICAM, quæstui plurimum, destinatam; cui acceptioni fauet alter ille locus, quo Paulini Nolani abdicationem, & sæculi fugam commeminit.

Vt petat ad portum, rerum facit emptica iactum.

VEL QVALIA PENSAT ARAGVS. SERICA PVRPVREIS STERNVNTVR VELLERA VILLIS.] Arachne ex MS. reposui, quod proba Græcorum nota signatum ἀράχνη aranea. PENSAT verò, etsi vix obuio significationis vsu, germanè tamen vsurpari existimo, pro carpere vel ducere pensa, quomodo veteres accepêre pensum lini lanæue manipulum ex colo pendentem, & fuso trahi solitum. Nihil ergo vetat priscos sic pensandi voce in Latio vsos, vt apud Ouid. lib. 2. fastorum.

LVMEN AD EXIGVVM FAMVLÆ DATA PENSA TRAHEBANT.

Anubis. NVNC SE MENTITVS ANVBEM.] Sulp. Seuerus lib. vitæ S. Martini c. XXIV. Nam interdum in Iouis personam, plerunque Mercurij, persæpè etiam se Veneris ac Mineruæ transfiguratum vultibus (Dæmon) offerebat. Latrator Anubis haud incelebris Virg. VIII. Æneidos, Cynopolitarum in Ægypto Deus, quem canino capite, Isidis & Osiridis custodem fabulati sunt: vnde & inter ornamenta antiqui operis Romæ in palatio Cardinalis Rodolphi Pij Carpensis ostenditur Anubis cynocephalus. Refert etiam Iulius Firmicus Maternus de mysteriis & erroribus profanarum Religionũ, Anubi venatori caninum caput impositum, quia lacerati Osiridis corporis partes artificio canis vestigantis inuenisset. Pendebam animi, temerene Fortunatus Mercurium eundem cum Anubide fecisset, quod à bonis etiam Scholiastis id cernerem neglectum; sed nihil mihi Seruius ad eum Virgilij locum relinquebat ambiguum, cùm sua ætate receptum fateretur, Anubin interpretari Mercurium, quia nihil sit cane sagacius. Vide Octauium Minutij Felicis, Prudentium in Apotheosi.

RADIATILIS.] quod in vulgatis libris, *radiantius*, sed illa desitio poëtæ grata passim, in lymphatilis, Furiatilis, Foliatilis.

AC LATVS ET FOSSAS TRVCVLENTO MILITE COSTAS.] Sic perperàm pro eo, quod prisci suggerunt libri; *effossas traiecto*

missile

missile costas. Id enim Fortunato perpetuum in similibus, auferẽdi casum per E. exprimere. Cuius generis sunt, pensile pluma, immobile planta, mobile rupe, auro subtortile, missile verbo.

VISIBVS EXCLVSVS CELLAM FOETORE REPLEVIT.] De cacodæmone sermo est. Manuscripti libri sic finiere versum. *pedore cruminans.* Sacculi quippe genus apud Plautum est CRVMINA, vnde *cruminare*, prisci festiuè traxerunt ad eam corporis partem, quà operari naturæ solemus. id quod satis in illo expressit. — Crumino.

Agnitus indiciis, sua per vestigia sordens.

LIB. III.

MIHI TEGMEN DEFER AMICE.] Verba sunt B. Martini: qui cùm detractam sibi vestem in ecclesia pauperi donasset, promi aliam sibi ab ignaro Diacono flagitabat: narratque Seuerus sumptam à proximis tabernis BIGERRICAM breuem atque hispidam, siquidem posci pro paupere eam putabãt. Quod igitur apud Seuerum dicitur. *Mihi vestis, quæ præparata est, deferatur,* id Fortunatus, emẽdatâ scripturâ, dixit MIHI TEGMEN DEFER ABOLLÆ. ABOLLA verò vestis, Nonio teste, à militia fuit honorata, duplex instar chlamydis, cuius vsus pro ætatum conditione non rarò mutauit. Prudentius pro senatoria accepit. lib. 8. contra Symmachum; vbi nobilissimos ex Romano senatu Christo perhibet dedisse nomina. — Abolla.

Quin & Olybriaci generisque & nominis heres
Adiectus fastis, palmata insignis abolla,
Martyris ante fores Bruti submittere fasces
Ambit, & Ausoniam Christo inclinare securim.

FORTE AD SE SACRVM COMITATVM COMPERIT IRE.] Transuersa scriptoris hic mens, quæ ex Seuero facilè colligi poterat. Cùm antiquis ergo legendum. *Tum pia caussa sacrum ad comitatum compulit ire.*

ET VETAT A FORIBVS.] Hic versus cum duobus sequentibus desiderabatur in nonnullis vulgatis.

quod celebri vico locum aptiorem nusquam inuenerim: ipsaq; Romani itinerarij descriptio prorsus illuc me trahat. Faciamus enim B. Martinum ex Belgica II. sic Treuirim aduentasse.

A Durocotroro Triueros vsque, id est à Rhemorum vrbe in Treuirorum Augustam.

Yungum alij Vungam. Vic. Leg. XXII.

Epoisum vic. Leg. XXII. Gregor. Turon. Eposium, nunc Iuodium.

Orolaunum vic. Leg.* XV. nunc Arlunum. * XX.

Andethannale, aut Andethannam. vic. Leg.* XV. Epternacum. XXII. * XX.

Treuiros ciuit. Leg. XV.

Iam in regressu B. Martini, eccistum tibi vicum prope à Treuirorum Augusta.

NAMQVE AD PSEVDOFORVM.] Sulp. Seuer. lib. III. dialog. c. XVI. PSEVDOTHYRVM dixit, à quo non temere in eiusmodi Fortunatus abcedere solet.

RAPIVNTVR SIGNA CHIRVSCIS.] Malim pro CHIRVSCIS parũ notis reponere CHIRVCHIS: vt sit contigenus, quod manus appellauit Lucanus; ea componendi forma, qua dicimus Ophiuchus. Et si quoq; CHAMVLCIS, restitui posset, quod etiam in instrumento nautico ponitur inter machinas tractorias.

PERGIS AD AVGVSTAM, QVAM VINDO LYCVSQVE FLVENTANT.] Huius versus luculentam enarrationem reperias apud CL. M. Velserum rerum Augúst. l. I. sub finem; cuius ego sacra non moueo: etsi pro candore monui, omnium vetustiorum librorum fide, pro eo quod in vulgatis legebatur, Virginis Afræ, legi, Martyris Afræ, id quod & historiæ apprimè fauet.

IN COLLE SVPERBIT AMINTVS.] quod prauè Annitus Calaritano. fuit id alpini castelli seu vici nomen, parum scriptis veterum comperti.

INDE FOROIVLI &c.] totus is versus ab aliis omissus.

Osopus. PER RVPES, OSOPE, TVAS.] quod vulgo mendosissimè: *per rupes gelidisque tuas.* OSOPVS autem in Foriiulij ditione apud Tiliauentum riuum, à Leandro describitur, haud procul à Ventionis vico, qui hac ætate ditionis Venetorum, & Ducum Austriæ, Carinthiæque terminus est.

Rheumatilia. ET SVPER INSTAT AQVIS REVMATILIA MONTIS.] Corruptè hic *renuta telia* legi, quis non aduerteret? sed difficilis tamen correctio, ni MS. Treuir. opem tulisset. Loci item inuestigatio visa nihilo expeditior. reperisse tamen eum me puto, Leandro duce in Foriiulij descriptione, si mihi credideris id primum, oppidi seu loci nomen coaluisse ex Reuma & Tiliauento amne. Nam Geographus, vbi ex Paulo Diacono, Candido & Amasæo originem repetit Ducum Foroiuliensium Lõgobardici generis in Rodoaldo, *Oppidum*, inquit, *erat Rheuma Tiliauento impositum, ea parte, qua mons imminens & collis Princianus amnem stringunt, nomenque hoc loci lingua Celtica vadum significabat.* Quibus sanè verbis ceu radio mihi designare Reumatilię situm videtur. Et quia breuitatem hic amplectimur, eâdẽ opera Marchiam Taruisinam adi, industria item Leãdri depictam, in qua, vno excepto Retenone, cetera diligenter loca subiicit.

CANTIANOS DOMINI NIMIVM VENERERIS AMICOS.] Cantius, Cantianus, Cantianilla martyres, illustri Aniciorum prosapia, Aquileiæ, Diocletiano & Maximiniano Impp. passi. de quibus ad XXXI. Maij Cæsar Baronius.

SVPPLEMENTA.

Ad I.

Thuringiæ excisæ planctus. DE EXCIDIO THVRINGIÆ.] Opuscula quidem hæc singula nota fuere diu, ex catalogo illustrium V. V. Tritthemij, sed eorum adspectus & vsus reseruatus Bibliothecis modo priuatis. Porrò vni Treuirorum bibliothecæ debetur vniuersè editio; exemplar

exemplar illius loci titulum hunc gerebat: ITEM ALIVD INCIPIT OPVS EIVSDEM FORTVNATI, DE EXCIDIO THVRINGIÆ. Tritthemius verò titulum eum altò transferens, scriptum hic reliquit IN PERSONA RHADEGVNDIS. Mallem equidem stare Treuirensis libri fide. Nec breuior hic excidij sermo, quàm in alio, etsi non totum in Thuringiæ cladibus, sed in amissorum fletu & desideriis absentium pars eius quoque non minima ponatur. Præcipuum enim obtinent luctum prolapsa tot gazis & auito decore nobilis Thuringorum regia, clades atroces regni totius & tristia parentum atque carissimorum funera, in quibus vel maximè luxit germani fratris necem, & Hamalafredi ex patruo nepotis absentiam, quem Orientis regiones adiisse, post patriæ excidium parentibus superstitem, testatur ita.

Bellica Persidis, seu te Byzantion optat,

&,

An Hierosolymæ resides vicinus ab arce?

Eundem Francorum gratia amicitiaque floruisse liquet ex eo, quod illius commendatione apud reges vtatur Rhadegundes.

HEV MALE TEXERVNT INHVMATA CADAVERA CAMPVM.] Francicarum in Thuringos expeditionum summaria attigi ad lib. VI. poëma. II. Fuerunt eæ Thuringicæ genti sanè graues, adeoque funestæ, vt arbitrio victorum, stemma regium velut à stirpe reuulsum perierit excidio. Enimuerò coniugis Herminefridi Amalabergæ ingenio Scythico, fuit enim illa neptis Theodorici Gothorum regis, primùm parricidialis suscitata ciuilis belli inter fratres reges semina, quo facilius Thuringorum robur domestico sanguine turbatum, externæ patuit iniuriæ. Inde Francorum arma è Mediomatricum & vicinis Austrasiæ populis illata, supremam Turingis importauere pestem, prælio apud VNSTRVDAM fluuium, Theodorici regis auspiciis edito funesto, quo & Herminefridus rex Thuringorum

Thuringica bella.

 fugatus,

fugatus, & postea diademate pariter ac vita exutus est, Tolbiaci in Eifliæ regione Treuiris & Agrippinensibus confini, de oppidi mœnibus præceps actus. *Gregor. lib.* III. c. VII. *&* VIII. Ipse verò Hermenefridus, vt anteà Berthario iunctus Badericum fratrem bello victum obtruncauerat, sic odio rursum fraterno diuisus Bertharium fratrem, S. Rhadegundis parentem vi oppresserat: quare quod in fratres turbidus audacia odioque fecerat, merito tandem ipse passus est.

Hamalafredus Herminefridi F.

HAMALAFREDE TIBI.] Hamalafredum potiùs Herminefridi, quem Baderici fuisse filium, priusquàm poëma, quod disertè id testaretur, inspexissem, apud me statuebam; quia Badericus maturè sublatus, & post eum Bertharius. Fatetur autem Rhadegundes à pueris se cum Hamalafredo educatum, adeoque, patre extincto, se parentum loco eum habuisse, quod de fœlici potiùs & florenti Herminefridi regia, quàm euersa & prostrata aliorum fratrum, accipi debet. Fidei itaque proximum sit, Hamalafredum mox à patris casu, quo, bello superatus Franco deditus fuit, bona pace victorum, concessisse in Orientem; Thuringia iam tum in Francorum potestatem ditionemque redacta.

DE NECE GERMANI CVR DOLOR ALTE TACES?] Memorat Fortunatus in vita B. Rhadegundis, quæ apud Surium in mense Augusto legitur, Rhadegundem obuenisse Chlothario regi sorte, quam victores inter se fratres commiserant. Erat illa tum orba vtroque parente, & fratrem habebat vnicè dilectum, quem cum Chlotharius captiuum in Galliam abduxisset, haud longo tempore medio, improborum gladiis necandum obiecit, absente tum adhuc & peregrinante Hamalafredo. Rem gestam enarrat Gregor. lib. III. c. VII. ex eo delibauit cum aliis Cardinalis Baron. an. DXXVII. CHRISTI.

Ad II.

Ad II.

Ad Ivstinvm ivniorem Imp. Avg.] Titulum hunc etsi in MS. desiderabam, exprimi tamen intelligebam à Tritthemio. Poëma est intercalare, & cura quadam elaboratum, refertumque memoriæ iucundissimæ, & hucusque fermè latentis historiæ, quam in margine poëmatis pæne totam, visum est exprimere. Occasio scribendi sumpta videtur à legatione Rhadegundis, quæ missis in Orientem & sacra Palæstinæ loca clientibus & famulis, cùm alibi pręstantia Diuorum sacrarumque rerum pignora collegit, tum à Sophia Augusta crucis salutiferæ portionem notabilem impetrauit, vt copiosè Gregor. lib. 1. de gloria mart. c. v. litteris prodidit. Laudat verò Ivstini & Sophiæ acta, & mirificè illud edictum extollit. quod exordio imperij ab iis propositum memorat Euagrius, qui Iustinum testatur simul atque honores adeptus gerere res cœpit dedisse mandata, *vt omnes episcopi & sacerdotes, qui ex omnibus locis in vnum Constantinopoli conuocati erant, ad suas ipsorum dimitterentur sedes, vti consuetos cultus Deo sanctè religioseque adhiberent: nemoque quicquam, quod ad fidem pertineret, nouare moliretur.* Quibus ex verbis satis constat ad ceteras molestias & iniurias, quas Iustinianus Imp. episcopis alias in Trium capitulorum caussa irrogauit, multis sub finem imperij, postquàm in Aphthardocitarum se labyrinthos induit, tristia facessiisse negotia. Consule Baron. in annal. DLIII. Vigilij XIV. Iustinian. XXVII. & an. DLXIV. DLXV. qui vltimus fuit imperij Iustiniani.

Rhadegundis in orientem pro reliquis sacris legatio.

Iustini & Sophiæ Augg. acta.

Duo in primis memoranda hoc in poëmate reperiuntur. Iustinum Imper. cathedræ Petri adhæsisse, nihilque aliud, quàm ipsa doceret, traderetuè, edictis iussisse. Deinde acta Concilij Chalcedonensis, quæ Leo pontifex Romanus olim autoritate sua confirmârat, approbasse: cuius sanè Concilij ea tum dignitas erat, & veneratio, vt vna cum Leonis nomine sacris tabulis & diptychis illatum, ceu exploratum haberetur germanæ religio-

Iustinus catholicus Imp.

Chalcedonensis Synodi vindex.

religionis indicium. Qua quidem in re Iustinum seniorem mihi imitari voluisse videtur, de quo apud Surium tom. VI. V. die Decembris, in probatissima Sabæ vita sic legitur. *Cùm post Anastasium piè assumpsisset imperium, eum per vniuersum orbem misisse edictum, vt orthodoxi quidem remitterentur ab exilio, Chalcedonensis autem Synodus scriberetur in sacris tabulis, & veteres honores redderentur Orthodoxis, & rursum tranquilla pace frueretur Ecclesia.*

Ad III.

Artachis ex stirpe regum Thuringiæ.

AD ARTACHIN.] Excidio Thuringiæ hi demum versus, autore Tritthemio, inscribuntur, sed MS. Treuir. hic disertè reposuit *Artachi Rhadegundis nepoti.* Nam Fortunatus Rhadegundis affectuum & solicitudinum conscius, ex ingenio piæ fœminæ hæc fermè cuncta patheticè finxit. Scripsit verò hosce versus postquam de Hamalafredi obitu renunciatum esset, in quo non facile dictu, quantum spei atque solatij ipsa collocarat. Huius igitur abrupta vita, & amicitia desperata, ad Artachin nepotem vnicum regiæ Thuringicæ columen perfugit; eiusque patrocinio & solatio monasterium, quod sibi statuerat, interuisi, ac recreari postulat. Quia verò pristinarum cladium hic etiam dolores ac vulnera renouat, non abs re de excidio Thuringiæ id quoque poëma nomen ferat.

NAM PATER ANTE CADENS, ET AVVNCVLVS INDE SECVTVS.] Auunculus hic, patruus Herminefridus, quem disertè Hamalafredi patrem fuisse, canit.

Nam mihi Bertharius pater, illi Erminefridus.

Ceterum lectio Herminefridi pluries euariat. Cassiodorus IV. variarum. *Herminafrido regi Thuringorum Theodoricus rex. Desiderantes vos nostris aggregare parentibus, neptis caro pignori, propitia diuinitate, sociamus: vt qui de regis stirpe descenditis, nunc etiam longius claritate imperialis sanguinis fulgeatis.*

Adtextum his poëmatis MS. Treuirensi totum id erat de Phœnice poëma, quod Lactantio asscribi vulgo solet, suauitate quidem

quidem illud Fortunati venæ non dispar, at nitore ac elegantia cultus paulò splendidius, quàm pro eius sæculi more, quo Venantius vixit; Neque verò in aliis indicibus aut libris satis argumenti inuenire potui, quo Fortunato laborem remotioris æui & litteraturæ vindicarem.

STEMMA THVRINGICVM A FORTVNATO EXPRESSVM.

a { Basinus, Basina } { c Badericus; c Herminefridus *d.* Amalberga. horum F. Hamalafredus.; c Bertharius. F. N. à Chlotario cæsus. Filia B. Rhadegundes }
:.... Nepos Artachis.

b. Basina [Childericus Francorum. Clodoueus F.

a. Fortunat. vita B. Rhadegundis. b. Gregor. Turon. Franc. hist. l. 2. c. 12. c Idem lib. 3. c. 4. & Fortunatus, passim in poem. & vita B. Rhadeg. d. Cassiod. lib. 4. var. epist. 1.

INDEX ET BREVIS CHRONOLOGIA PERSONARVM AC RERVM MEMORABILIVM, QVAS VEN. HON. CL. FORTVNATVS ATTIGIT; EXPANSA SVper annos Francorum regum, illustrandis iis, quæ hic enarrauimus.

Christi an.	
515.	CHILDEBERTVS Chlodouei F. rex Parisiis. Vltrogotho eius coniux. Fratres { Chlotharius Sueſſionum, Chlodomirus Aureliæ, Theodoricus Mediomatricum } reges.
525.	Aurelian. Synodus II.
527.	Thuringiæ clades, & regiæ ſtirpis internecio.
537.	Theodobertus Theodorici F. rex. Mediomatricum. Theodechildis Theodorici coniux & Theodoberti mater. Berthoara Theodoberti F.
540.	Aurelian. ſynodus III.
541.	Aruernenſe concilium. B. Gallus Aruernis, B. Nicetius Treuiris epiſcopi florent.
545.	urelian. ſynodus IV.
550.	Theodobaldus Theodoberti F. rex Mediomatricum.

Gregorius, Turonum fit episcopus.
Fredegundis facinorosa, pellex Chilperici.
579. Sigebertus rex Mediomatricum, perit Parisiis, dolo Fredegundis. Childebertus Fr. ei succedit.
583. Brennaci synodus coacta: Chilperico & Fredegunde actoribus.
B. Martinus Gallecie Apostolus moritur.
Igidius Rhemorum antistes.
Pestis in Gallia sæuit.
584 Gogo dux clarus apud Mediomatrices.
585. Inguinaria lues in Gallia: quâ sublatus Felix Nanneticus.
587. Lugdunensis synodus II.
Syagrius episcopus Augustoduni claret.
588. Matiscon. synodus II.
Theodorus Massiliæ / Magneticus Treuiris — episcopi sedent.
Childeberto regi Mediomatr. nascitur Theodobertus F.
Chlotharius II Chilperico succedit.
590. B. Rhadegundes Pictauis moritur.
593. Ven. Hon. Clem. Fortunatus sedet Pictauis Episcopus.
600. Childeberto apud Mediomatrices succedit Theodobertus F.

AD CALCEM LIBRI QVATVOR HÆC MONVMENTA ADIICERE PLACVIT, QVO NE PERIRENT: DVO QVIDEM MEDIA DESCRIPTA EX PERVETVSTO non edito codice membraneo Ecclesiæ primariæ Treuirensis: primum verò ex sacrario, & quartum ex Bibliotheca Ecclesiæ Fuldensis.

I.

VERSVS *B. DAMASI PAPÆ*, DESCRIPTI EX EO LIBRO, QVEM

Gloriosus Martyr. *S. Bonifacius*, Germanicæ nationis Apostolus circumtulit; cuius argumentum, ***noui Testamenti harmonia:*** inscriptio; *S. Bonifacius præsenti libro functus est, dum vixit.*

INCIPIVNT VERSVS DAMASI IN SANCTVM PAVLVM APOSTOLVM.

IAM DVDVM SAVLVS PROCERVM PRÆCEPTA SEQVVTVS.
CVM DOMINO PATRIAS VELLET PRÆPONERE LEGES,
ABNVERET . . . CHRISTVM LAVDASSE PROPHETAS.
CÆDIBVS ASSIDVIS CVPERET DISCERPERE PLEBEM,
CVM LACERAT SANCTÆ MATRIS PIA FOEDERA CÆCVS,
POST TENEBRAS VERVM MERVIT COGNOSCERE LVMEN.
TEMTATVS SENSIT, POSSET QVID GLORIA CHRISTI;

AVRIBVS VT DOMINI VOCEM, LVCEMQVE RECEPIT,
COMPOSVIT MORES CHRISTI PRÆCEPTA SEQVVTVS;
MVTATO PLACVIT POSTQVAM DE NOMINE PAVLVS,
MIRA FIDES RERVM: SVBITO TRANS ÆTHERA CÆLI
NOSCERE PROMERVIT, POSSENT QVID PRÆMIA VITÆ,
CONSCENDIT RAPTVS MARTYR PENETRALIA CHRISTI,
TERTIA LVX; CÆLI TENVIT PARADISVS EVNTEM.
CONLOQVIIS DOMINI FRVITVR; SECRETA RESERVAT.
GENTIBVS AC POPVLIS IVSSVS PRÆDICERE VERA;
PROFVNDVM PENETRARE MARIS NOCTEMQVE DIEMQVE.

Ex reliquorum IX. verſuum fugientibus litteris, tantum aſſequi licuit.

. . . .
VERBERA. . . . . LAPIDES.
CARCER . . . . . .
. . . .
STIGMATA . . . . . . , . PORTARE IN CORPORE, CHRISTI.
CREDENTES DOCVIT, POSSENT QVIA VINCERE MORTEM:
DIGNVS AMORE, DATVS * . . . . IN SÆCLA MAGISTER,
VERSIBVS HIS PATRONE . . . . TER IVSTISSIME NOSTER,
SANCTE TVOS DAMASVS VOLVIT MONSTRARE TRIVMPHOS.

* populis.

Finiunt verſus Damaſi Epiſcopi vrbis Romæ.

II. EPI-

II.

EPITAPHIVM, B. MONICÆ MATRIS S. AVGVSTINI, QVÆ APVD Ostia Tiberina decessit, Timasio atq; Promoto Coss. sub annum CHRISTI CCCLXXXIX.

HIC POSVIT CINERES GENITRIX CASTISSIMA PROLIS,
AVGVSTINE, TVIS ALTERA LVX MERITIS.
QVI SERVANS PACIS CÆLESTIA IVRA SACERDOS,
COMMISSOS POPVLOS MORIBVS INSTITVIS.
GLORIA TE MAIOR GESTARVM LAVDE CORONAT
VIRTVTVM MATER FERTILIS HAC SOBOLE.

III.

ORATIO B. EVGENII TOLETANÆ SEDIS ARCHIEPISCOPI, QVI Iusti Successor, Ildefonsi antecessor, XL. fermè in hoc munere præclarè positis annis, obiisse scribitur circa annum DOMINI DCXXXVI.

REX DEVS IMMENSI QVO CONSTAT MACHINA MVNDI,
QVOD MISER IMPLORO, PER CHRISTVM PERFICE MITIS.
DA VIGILEM SENSVM, REX REGVM CVNCTA GVBERNANS;
DA PRECOR INGENIVM, DA MENTIS LVMEN HONESTVM,
SIT MIHI RECTA FIDES; NEC FALSIS OBVIA SECTIS.
SIT MIHI PRÆCIPVE MORVM CORRECTIO PRÆSENS,
SIM CARVS; HVMILIS, VERAX, CVM TEMPORE PRVDENS,
SECRETI TACITVS, ET LINGVÆ FVLMINE CAVTVS.
DA FIDVM SOCIVM, DA FIXVM SEMPER AMICVM;
DA BLANDVM, SOBRIVM, PARCVM CASTVMQVE MINISTRVM.
NON ME PAVPERTAS CRVCIET, NEC LANGVOR OBVNCET;
SIT COMES ALMA SALVS, ET SVFFICIENTIA VICTVS:

ABSINT DIVITIÆ,FASTVS ET IVRGIA,LITES,
INVIDIÆ,LVXVS ET VENTRIS PENSIO TVRPIS.
CRIMINE NE LÆDAM QVENQVAM; NEC CRIMINE LÆDAR.
SIC BENE VELLE QVEAM,QVO PRAVVM POSSE RECEDAT;
TVRPE NIHIL CVPIAM,FACIAM,NEC PROLOQVAR VNQVAM.
TE MEA MENS SITIAT,SERMO CANAT, ACTIO PROMAT.
DA PATER ALTITONANS VNDOSVM FLETIBVS IMBREM,
QVO VALEAM LACRYMIS CVLPARVM SOLVERE MOLES.
DA PRECOR AVXILIVM,QVO POSSIM VINCERE MVNDVM,
ET VITÆ STADIVM PLACIDO PERCVRRERE PASSV.
CVMQVE SVPREMA DIES MORTIS PATEFECERIT VRNAM,
DA VENIAM CLEMENS,CVI TOLLIT CVLPA CORONAM.
GLORIA SVMMA TIBI CÆLI,TERRÆQVE REDEMPTOR,
QVI DEVS ES TRINVS REGNANS SVPER OMNIA SOLVS.

IV.

VERSVS *FLACCI* MAGISTRI, QVI ALIO NOMINE *ALBINVS* DICItur,in locum,vbi Scriptores sedent.

HIC SEDEANT SACRÆ SCRIBENTES FAMINA LEGIS,
NEC NON SANCTORVM DICTA SACRATA PATRVM.
HIC INTERSERERE CAVEANT SVA FRIVOLA VERBIS,
FRIVOLA NEC PROPTER,ERRET ET IPSA MANVS,
* CORRECTOSQVE SIBI QVÆRANT STVDIOSE *LIBELLOS,
TRAMITE QVO RECTO PENNA VOLANTIS EAT.
EST LABOR EGREGIVS SACROS NVNC SCRIBERE LIBROS
NEC MERCEDE SVA SCRIPTOR ET IPSE CARET.

FINIS.

INDEX RERVM MEMORABILIVM, QVÆ A VENANT. HONOR. CLEM. FORTVNATO ATTINGVNTVR.

A

S. An-

Dionys.

F.bris

Mummu-

Grego-

Italia

L

N

O

P

Prophe-

Q

R

S

T

V

INDEX MEMORABILIVM EX NOTIS AD FORTVNATVM.

A

Cœnobus.

D

Dino-

G

H

I

Illa

L

M

Sophro

Vincen-

ERRATA COMMISSA IN NOTIS.

Legchistoricæ.p.1.Vigil.p.7.vers.14.Vix.p.6.vers.19 Paulini.p.15.p.25.vers.14.vaticinio.p.25.vers.20.erasas.p.25.vers.27.Emghozan.p.32. Vrsus.36.in marg.Hildulphi, p.37. vers.5. lacum. pag.39. vers.13. machiani.p.5. vers.30. Titius.p.55. vers.33.C.D.ib.nuper.p 76.vers.22.*δὶς διὰ πασῶν.* ib solæ. p.78. vers.21 confessum.p.83. vers.31.Leodiensis.p.86 vers.31.confessionum.p.97.vers.5 hoc.p 100.vers.18, Gallus.p.108 in marg.Saffarium.p.112.vers.23. pegasius.p.113.in marg.Leontio.p.114.vers.16. sedem.p.127.vers.22.anno.p.127.vers.25. opposuit.p.132.vers.14.sicut p.135.vers.17. Substitue pro.D.M.p.137 peruigilio.p.138.vers.13.fœdis.p.140.vers.15.quà.p.142.vers.1.tribuere.p.142.vers.2.alioqui.p.145.vers.31.fides.p.150.vers.13.pessimus.p.151.vers.28.nationes.filius.p 156.vers.10 B.Petri.p.158.vers.10.Pisonem.p.164.vers.24.autem.p.167.vers.17.retinent p.169.vers.2.Ruplæmondæ p.175.vers.27.Luizelburgiorum.p.176.vers.29. Dietekirchen.181.interpretamur.p.187.vers.14.pruinas.p.190.vers.16.legionario.p.193.vers.24.contingat.p.223.vers.23.ex.p.226.vers.3.prouentu.p.231.vers.14.efflora.p.250.vers.1.Dorocortoro.p.251.vers.4.

FINIS.